

NAKLADATELSTVÍ
SVOBODA

PROLETÁŘI
VŠECH ZEMÍ,
SPOJTE SE!

LENIN
SEBRANÉ
SPISY

19

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ
USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA

VLADIMÍR
ILJIČ
LENIN
SEBRANÉ
SPISY

svazek

19

červen 1909 - říjen 1910

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

PRAHA 1984

Podle 5. ruského vydání
V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij,
tom 19, Politizdat, Moskva 1976,
připraveného
Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS,
přeložil kolektiv překladatelů

PŘEDMLUVA

Devatenáctý svazek Sebraných spisů V. I. Lenina obsahuje práce napsané od června 1909 do října 1910. Je to poslední svazek Leninových prací z období stolypinské reakce.

Lenin hodnotil léta reakce jako mezirevoluční, přechodné období mezi dvěma vlnami revoluce. Toto Leninovo hodnocení dané historické etapy a vývojových perspektiv revoluce život plně potvrdil. Už v roce 1909 se projevují první příznaky krachu Stolypinovy politiky. Koncem roku 1909 Lenin napsal, že „Stolypin *zatím* jen zkomplikoval a vyhrotil starou situaci, aniž vytvořil novou“ (tento svazek, s. 162). O rok později píše, že jakkoli se Stolypin a statkářská дума snaží zabránit narůstání revolučních sil, v Rusku přesto zraje nová revoluční krize. Zostřeje se třídní boj na vesnici. S oživením průmyslu po těžké depresi, která trvala až do roku 1909, nastává rozmach dělnického hnutí. Stávky v létě 1910 ukázaly, že proletariát shromažďuje síly a přechází do útoku.

Významným úkolem tohoto období bylo upevnit marxistickou stranu dělnické třídy a připravit masy k novému revolučnímu rozmachu. Otázky, jak zachovat a posílit ilegální sociálně demokratickou stranu a jak rozšířit její vliv na široké vrstvy pracujících, jsou ústředním bodem Leninových prací obsažených v tomto svazku.

Carská vláda a kontrarevoluční buržoazie podnikaly v letech reakce všechno, aby zničily nenáviděnou revoluční dělnickou stranu, která svou činností dokazovala, že zůstává věrna odkazu revoluce. Proti této ilegální revoluční marxistické straně vedli tvrdý boj také likvidátoři. V člán-

cích Usvědčení likvidátoři, Metody likvidátorů a stranické úkoly bolševiků, Golos social-demokrata a Čerevanin, Likvidátorský Golos proti straně a Poznámky publicisty charakterizuje Lenin likvidátorství jako hluboký sociální jev pevně spjatý s kontrarevolučním smýšlením liberální buržoazie a s rozkladem v táboře demokratické maloburžoazie. Zároveň ukazuje, že ideovým základem likvidátorství je menševická, oportunistická koncepce, především odmítání hegemonie proletariátu v buržoazně demokratické revoluci a svazku dělnické třídy s rolnictvem. Za specifický rys tohoto období označil Lenin fakt, že se proti straně vytvářela jakási jednotná fronta nepřátel od Stoly-pina a kontrarevolučních liberálů až po likvidátory.

Velkým nebezpečím pro stranu bylo „levicové“ likvidátorství — oتزovismus a ultimatismus, které se od pravického lišilo jen metodami rozvracení strany a maskováním svého likvidátorství ultrarevolučními frázemi. Oتزovisté a ultimatisté útočili nejen proti taktice bolševiků, jejich vůdce A. Bogdanov zahájil tažení i proti filozofickým, teoretickým základům marxismu a snažil se nahradit dialektický materialismus reakční idealistickou filozofií — machismem, jedním ze směrů subjektivního idealismu. Část jeho stoupenců se přiklonila k bohostrůjcovství a na vědecký socialismus pohlížela jako na jakési nové náboženství. Machismus a bohostrůjcovství dělnickou třídu ideově odzbrojovaly a odváděly ji od nejzávažnějších úkolů, tj. přípravy a shromáždování sil pro další rozvíjení revolučního boje.

Bolševici v čele s Leninem bojovali na dvou frontách: proti likvidátorům zprava, zjevným odpůrcům strany, a proti likvidátorům „zleva“ — oتزovistům a ultimatistům, „skrytým nepřátelům“ SDDSR. Vedli nesmiřitelný boj jak proti oportunistickému a revizionistickému překrucování revolučního marxismu, tak proti dogmatismu a sektářství. V pracích věnovaných vnitrostranickému boji Lenin zdůrazňuje, že boj na dvou frontách je zákonitým průvodním

jevem výstavby a upevňování marxistické dělnické strany a provádění správné politiky.

Devatenáctý svazek je uveden materiály z porady rozšířené redakce listu Proletarij, která se konala v červnu 1909. Tyto materiály odrážejí Leninův boj proti „levicovému“ likvidátorství ve straně. Obsahově s nimi úzce souvisejí články napsané až po poradě, jako Likvidace likvidátorství, O frakci stoupenců oتزovismu a bohostrůjcovství, Rozhovor s petrohradskými bolševiky aj. V materiálech z porady a v těchto článcích se zevrubně zdůvodňuje neslučitelnost oتزovismu s bolševismem a přesvědčivě se dokazuje, že bolševici se musí od oتزovistů a ultimativistů rozhodně distancovat. Lenin upozorňuje, že oتزovisté se s bolševiky zásadně rozcházejí ve všech hlavních otázkách teorie, strategie a taktiky, ustupují od revolučních zásad marxismu, uchylují se k anarchismu a syndikalismu a ovlivňují stranu a dělnickou třídu v buržoazním duchu.

Rezoluce schválené na poradě, která probíhala za přímého Leninova vedení, jsou prostoupeny myšlenkou boje za jednotu bolševických řad, za upevnění a zachování ilegální stranické organizace v podmínkách reakce, za revoluční marxismus. Usnesení porady znovu potvrdila správnost Leninova hodnocení oتزovismu jako „nejhorší karikatury“ bolševismu. Zdůrazňovalo se v nich rovněž, že ultimativismus se politicky v ničem neliší od oتزovismu a působí ještě větší zmatek a rozklad tím, že svůj oتزovismus maskuje. Účastníci porady rozšířené redakce listu Proletarij prohlásili, že bolševismus nemá s oتزovismem a ultimativismem nic společného, a vyzvali bolševiky, aby tyto úchytky od revolučního marxismu rozhodně potírali.

S bojem proti oتزovismu a ultimativismu úzce souvisely i úkoly bolševiků v dumě. Z materiálů porady je patrné, jak obrovský význam přikládal Lenin využívání všech legálních možností k tomu, aby se upevňovalo spojení strany s masami. Zároveň z nich vyplývá, jak naprosto rozdílně přistupovali k této otázce bolševici a menševici.

V návrhu rezoluce O vztahu k činnosti v dumě razil Lenin tezi o revolučním využívání dumy a konkretizoval taktiku bolševiků v dumě. Požadoval také, aby frakce podřizovala svou činnost zájmům celého dělnického hnutí, aby byla v neustálém spojení se stranou a prosazovala směrnice stranických a ústředních stranických institucí. Za jeden z hlavních úkolů frakce označil Lenin nutnost všestranně vysvětlovat masám, že buržoazní strany k nim mají nepřátelský vztah, ukazovat v pravém světle politiku vlády, kontrarevolučnost liberalismu a kolísavost maloburžoazní demokracie, pomáhat upevňovat svazek proletariátu a revolučního dělnictva, z tribuny dumy hájit myšlenky socialismu a revoluce. Nejdůležitější teze Leninova návrhu se staly základem rezoluce O úkolech bolševiků vzhledem k činnosti v dumě.

Porada vyvrátila názory oțzovistů nejen v otázkách taktiky, ale ostře odsoudila také filozofické názory oțzovistů a ultimatistů, které se zvláště jasně projevíly v hlásání bohostrůjcovství. Ve zvláštní rezoluci schválené na poradě se konstatuje, že bolševici považují bohostrůjcovství za směr, který se v základech rozchází s marxismem a ztěžuje činnost revoluční sociální demokracie při výchově dělníků. Zásadní stanovisko k filozofickým otázkám zaujala porada rovněž v rezoluci O postupu ústředního orgánu, v níž se bolševikům ukládalo energicky hájit Marxův a Engelsův dialektický materialismus.

Na poradě byly pranýřovány obojaké akce oțzovistů a ultimatistů, které měly způsobit rozkol mezi bolševiky. V rezoluci se uvádělo, že zřízením protistranické školy na Capri sledují oțzovisté své vlastní, skupinové cíle; porada proto tuto školu odsoudila jako nové centrum frakce odštěpující se od bolševiků. Z rozhodnutí porady byl A. Bogdanov, který odmítl podřídít se usnesením porady, vyloučen z řad bolševiků a kvalifikován jako duchovní vůdce oțzovistů, ultimatistů a bohostrůjců, který usiluje o revizi marxismu.

Při projednávání otázky, jaké jsou úkoly bolševiků ve straně, hájil Lenin názor, že bolševici musí vytvořit blok s menševiky věrnými straně a s plechanovovci, společně s nimi hájit marxismus a bojovat proti společnému nepříteli — proti všem likvidátorům. Upozorňoval, že důležitým úkolem bolševiků jakožto pevných a důsledných obhájců zachování ilegální strany je získat pro výstavbu strany „všechny vhodné síly“, neboť nesou odpovědnost za zachování a upevnění SDDSR. Přitom zdůrazňoval, že dohoda s plechanovovci o společném boji proti likvidátorství musí být důsledně zásadová, že k ní musí dojít „bez jakýchkoli ideových kompromisů, bez jakéhokoli zastírání rozdílných názorů na taktiku a jiných neshod *v rámci* stranické linie“ (s. 169). Porada Leninův návrh schválila a vyslovila se pro sblížení s menševiky stoupenci zachování ilegální strany.

Usnesení porady rozšířené redakce listu Proletarij měla velký význam pro celou stranu. Byla schválena místními stranickými organizacemi v Rusku a přijata jako směrnice pro jejich činnost. Lenin konstatoval, že porada potvrdila politickou linii, kterou vypracovala bolševická strana v letech reakce. Ideový boj, který na poradě probíhal kolem otázek pro stranu velmi aktuálních, významně ovlivnil politickou výchovu stranických kádrů a pomohl semknout kolem bolševiků straně věrné síly.

Když Lenin později vyvozoval poučení z boje bolševiků za upevnění strany v letech reakce, napsal: „Ze všech poražených opozičních a revolučních stran ustoupili bolševici nejspřádaněji, s nejmenšími ztrátami pro svou ‚armádu‘, nejlépe uchránili její jádro, byli zasaženi nejmenšími (co do hloubky i zhojitelnosti) rozkoly, byli nejméně demoralizováni, byli ze všech nejvíce schopni znovu přikročit k práci na nejširší základně, a to co nejsprávněji a neenergičtěji. Dosáhli toho jedině proto, že nemilosrdně demaskovali a vyhnali revolucionáře ohánějící se jen frázemi, kteří nechtěli pochopit, že je třeba ustoupit, že je třeba umět ustoupit, že je rozhodně třeba naučit se praco-

vat legálně i v těch nejreakčnějších parlamentech, i v těch nejreakčnějších odborových, družstevních, pojišťovacích a podobných organizacích“ (srov. Spisy 31, Praha 1955, s. 22).

Všechny práce zařazené do tohoto svazku jsou prochnuty hlubokou vírou v úspěch boje za zachování a upevnění strany. Lenin si uvědomoval, že vyspělé vrstvy dělnictva, které načerpaly a osvojily si zkušenosti z první revoluce v Rusku, jsou mnohem vyzrálejší, semknutější a organizovanější a že z proletářského prostředí vzešly nové kádry, které se postavily do čela stranických organizací. Zrodil se nový typ dělníka revolucionáře, který „samostatně řídí *veškerou* práci strany a dovede pevně spojit, sjednotit a zorganizovat desetkrát, stokrát početnější proletářské masy než dřív“ (s. 430). V těchto skutečnostech spatřoval Lenin spolehlivou záruku příštích vítězství revoluce.

Otázkám boje za stranu a za sjednocení všech sil věrných straně je věnován článek K jednotě, v němž Lenin připomínal, že tlak reakce, stupňování kontrarevolučních nálad a nutnost bránit marxismus jako jediné vědecký socialismus způsobily, že uvědomělí dělníci dbali o upevňování jednoty strany. Roztříštěnost a přištipkaření, jimiž trpěla práce místních stranických organizací v Rusku, dělníky přesvědčovaly, že praktickou práci nelze zlepšit, dokud se nesjednotí síly a nevytvoří řídicí ústředí.

Lenin zdůrazňoval, že je možné koncentrovat síly věrné straně vytvořením bloku bolševiků s menševiky, kteří jsou pro zachování ilegální strany, ovšem za podmínky, že bude zachována bolševická frakce a že se bude i nadále energicky bojovat proti likvidátorům a otzovistům. Proti této Leninově linii vystoupila skupina smířlivců, kteří trvali na rozpuštění bolševické frakce a na sjednocení bolševiků se všemi frakcemi a skupinami v SDDSR, tedy i menševiky-golosovci (likvidátory), otzovisty a trockisty. Lenin tyto návrhy rezolutně odmítl s tím, že smířlivci ženou vodu na mlýn nepřátel strany a spolčují se s Trockým, který pod pláští-

kem „nefrakčností“ požadoval bezzásadové sjednocení všech frakcí bez ohledu na jejich názory a přesvědčení. V řadě článků charakterizuje Lenin Trockého jako vysloveného advokáta likvidátorů a oتزovistů a poukazuje na jeho obojetnictví a bezzásadovost. „Trockij dnes plaguje ideovou výzbroj jedné frakce, zítra druhé, a proto prohlašuje, že stojí *nad* oběma frakcemi,“ psal Lenin (s. 394—395). Ukazoval, že centrismus Trockého je pro stranu zvláště nebezpečný, neboť se hájí do protifrakčních frází.

V lednu 1910 se v Paříži konalo plenární zasedání ÚV SDDSR, známé jako „sjednocovací“. Tohoto plenárního zasedání se účastnili zástupci všech frakcí a skupin. Většina přítomných byli smířlivci. Lenin na tomto zasedání houževnatě bojoval proti oportunistům a smířlivcům, aby dosáhl rozhodného odsouzení likvidátorství a oتزovismu a sblížení bolševiků s menševickými stoupenci zachováni strany.

V člancích K jednotě, Poznámky publicisty i jinde charakterizuje Lenin jednání a usnesení plenárního zasedání. Konstatuje, že zasedání stanovilo taktickou linii strany v období kontrarevoluce; usneslo se, že likvidátorství a oتزovismus ovlivňují proletariát v buržoazním duchu. Zároveň ostře odsoudil nesprávná, smířlivecká usnesení lednového plenárního zasedání a ukázal, jak velkou škodu straně způsobila.

Po plenárním zasedání vystoupili menševici-golosovci, vperjodovci a trockisté s kritikou jeho usnesení odsuzujících likvidátorství a oتزovismus a směřujících k obnovení jednoty SDDSR, odmítli se jim podřídit a dále mařili činnost ústředních stranických institucí i práci místních stranických organizací. Bolševici však díky nesmiřitelnému a důslednému boji proti oتزovistům zvítězili.

Lenin učil, že nejvyšší zájmy osvobození pracujících vyžadují přesně a jasně hodnotit třídní síly a rozhodně vylučují jakékoli oslabování nebo zastírání stranickosti. „Hájíme stranickost ze zásady, v zájmu širokých mas, v zá-

jmu jejich osvobození od veškerých buržoazních vlivů,“ napsal Lenin, proto „musíme všemožně usilovat a co nejprísněji dbát, aby stranickost *nebyla* jen slovem, ale i skutkem“ (s. 131).

V těchto letech Lenin věnuje velkou pozornost zkušenostem z první ruské revoluce a hluboce je analyzuje ve statích Poučení z revoluce, Historický význam vnitrostranického boje v Rusku, Za co bojovat? a O statistice stávek v Rusku. Vyzývá bolševiky, aby se z revolučních zkušeností sami poučili a učili pak masy vítěznému revolučnímu boji. Vyzdvihuje tři hlavní poučení z revoluce 1905—1907, z nichž prvním a základním poučením je, že pro osudy země má rozhodující význam revoluční boj mas; druhým, že nestačí podlomit a omezit carskou moc, ale že je třeba ji zničit, a třetím, že v revoluci se jasně ukázalo, jak jednájí různé společenské třídy.

Dělnická třída Ruska dokázala, že je jedinou důsledně revoluční třídou, jedinou vedoucí silou lidových mas v boji za svobodu. Rolnictvo prokázalo, že je s to podílet se na masovém revolučním boji zahájeném proletariátem. Velikost první revoluce v Rusku spatřoval Lenin v tom, že dělnická třída v praxi potvrdila, že demokratické masy si mohou vybojovat moc, že v Rusku může vzniknout republika, že ukázala, „*jak se to dělá*“. Lenin zdůrazňoval, že vytvořením sovětů dělnických a vojenských zástupců a rolnických výborů si proletariát ve svazku s rolnictvem začínal vybojovávat politickou moc (viz s. 234).

Buržoazie ukázala, že je nepřítelem proletariátu a rolnictva, že pochlebuje samoděržaví a zrazuje demokratické síly a osvobozenecý boj. Ne náhodou přešla na stranu statkářů a carismu. Lenin se vyjádřil o rozporuplném postavení třídy kapitalistů v buržoazní revoluci takto: „Tato třída se bála víc revoluce než reakce, vítězství lidu jí nahánělo větší strach než zachování carismu, konfiskace statkářské půdy ji strašila víc než zachování moci feudálních statkářů“ (s. 233).

V letech reakce se definitivně zformoval pevný blok carismu s liberální buržoazií. V řadě článků, jako například Car jede do Evropy a několik poslanců černosotňovské dumy do Anglie, Poslední slovo ruského liberalismu, poukazuje Lenin na pseudodemokratismus liberální buržoazie, na její kontrarevolučnost a pranýřuje hlavní stranu ruské buržoazie — stranu kadetů, jejíž vůdce Miljukov prohlásil, že „ruská opozice“ je „opozicí Jeho Veličenstva“, tj. věrným sluhou samoděržaví.

Ve stati Osborníku Věchi, namířené proti reakční ideologii liberální buržoazie, Lenin ukázal, jak se liberalismus v Rusku naprosto rozchází s osvobozeneckým hnutím, se všemi jeho hlavními úkoly a starými tradicemi. Tento kadetský sborník byl podle Leninových slov „*encyklopedií liberálního renegátství*“, „jediným proudem reakční špíny vychrstnutým na tábor demokracie“. Liberální buržoazie vypověděla v tomto programovém sborníku s cynickou otevřeností válku ideovým základům ruské a mezinárodní demokracie a nepokrytě se vyslovila pro podporu carské moci. Ze strachu před revolučním hnutím se vzdala nejelementárnějších demokratických tendencí a bez zábran přešla k obraně reakčních institucí namířených proti lidu.

Lenin usvědčil Martova a Trockého, že v článcích, které uveřejnili v časopisu německých sociálních demokratů Die Neue Zeit, zfalšovali dějiny první ruské revoluce, snížili úlohu dělníků a rolníků, zveličili úlohu buržoazie a překroutili podstatu sporů a neshod mezi bolševiky a menševiky. Lenin vyvrátil lživé výmysly oportunistů, podle nichž je boj bolševiků proti menševikům bojem mezi marxistickou inteligencí o vliv na „politicky nevyspělý proletariát“, a vysvětlil, že kořeny názorových neshod mezi bolševiky a menševiky tkví v „ekonomickém obsahu ruské revoluce“. Základem taktiky bolševiků v revoluci 1905—1907 byl boj za revoluční diktaturu proletariátu a rolnictva, který měl odstranit zbytky feudalismu a zajistit co nejrychlejší rozvoj výrobních sil v Rusku. Menševici naproti tomu

vystupovali proti revolučně demokratické diktatuře proletariátu a rolnictva a tvrdili, že odporuje celému průběhu hospodářského vývoje.

Lenin dokázal, že tvrzení Trockého a Martova o zaostalosti a nevypěstlosti proletariátu v Rusku jsou naprosto neopodstatněná a nepravdivá. Ve skutečnosti proletariát „si vybojoval úlohu *hegemonu* v boji za svobodu, za demokracii jako podmínku boje za socialismus. Svým bojem *naučil* všechny utlačované a vykořisťované třídy Ruska vést revoluční masový boj, bez něhož se nikde na světě nedosáhlo žádného významnějšího pokroku lidstva“ (s. 391). Prohlásil, že je hrdý na ruský proletariát, neboť jiné národy ve světě k tomu potřebovaly celá desetiletí.

Při hodnocení revolučního boje proletariátu v Rusku v člancích Car proti finskému lidu a Zásah proti Finsku Lenin zdůrazňuje, že revoluce v Rusku přinutila carský absolutismus zmírnit utlačování finského lidu a umožnila této malé zemi rozšířit svá demokratická práva. Lenin v těchto člancích pranýřoval šovinistické snahy carismu a ruské buržoazie a dokazoval, že od nich finský lid své osvobození očekávat nemůže. „Přijde čas, kdy se za svobodu Finska... pozvedne ruský proletariát,“ předpověděl Lenin v roce 1910 a v prosinci 1917, po vítězství Velké říjnové socialistické revoluce, odevzdal představiteli finské vlády dokument, v němž se uznávala nezávislost Finska.

V článku O statistice stávek v Rusku zhodnotil výsledky revoluce 1905—1907 a konstatoval, že každý měsíc tříletého období první ruské revoluce se rovnal roku, že dělnické hnutí za tyto tři roky vykonalo cestu, na kterou by za obvyklých poměrů potřebovalo třicet let. Obrovský rozmach revolučního boje v letech 1905—1907 se výrazně projevil ve stávkovém hnutí. Stávky v Rusku v těchto letech byly jevem ve světě dosud nevídaným. Počtem stávkujících předstihlo Rusko v letech revoluce všechny kapitalistické země na světě.

Statistika stávek názorně ilustruje hlavní etapy ve vývoji

první revoluce v Rusku a odhaluje její hlavní hybnou sílu; každé vzednutí revoluční vlny provází vzestup politických a hospodářských stávek dělnictva. Lenin vyvrací porážkové řeči liberálů a likvidátorů, podle nichž proletariát přecenil za revoluce své síly, a nezvratně dokazuje, že dělníci naopak své síly podcenili a plně je nevyužili. Údaje o stávkovém hnutí podle jednotlivých oblastí svědčily o tom, že dělníci se v různých oblastech účastnili stávek nerovnoměrně. Při celkovém rozboru údajů o stávkovém hnutí za revoluce dospívá Lenin k závěru, že kdyby byli dělníci v celém Rusku vedli stejně energický a houževnatý stávkový boj jako v petrohradském a varšavském okruhu, celkový počet stávkujících by se zdvojnásobil a nápor na carský absolutismus by byl o to silnější.

Velký význam mají Leninovy závěry o vzájemném vztahu hospodářských a politických stávek. Při rozboru statistických údajů upozorňuje na těsné sepětí hospodářských a politických stávek. Zkušenosti z revoluce 1905—1907 ukázaly, že bez těsného sepětí hospodářských a politických stávek není možné skutečně široké a masové hnutí; jestliže na začátku hnutí a při zapojování nových vrstev dělnické třídy do boje převládají hospodářské stávky, pak politické stávky probouzejí zaostalé, rozšiřují a prohlubují hnutí a pozvedají je na vyšší úroveň. Při hodnocení výsledků stávkového boje vyvozuje Lenin na základě souhrnných údajů tuto zákonitost: boj je pro dělníky tím úspěšnější, čím silnější je jejich nápor; maximální síla hnutí znamená i maximální úspěch dělnické třídy.

Na základě vědeckého zobecnění zkušeností z první revoluce v Rusku dospěl Lenin k závěrům, které mají obrovský význam pro úspěšné vedení revolučního boje dělnické třídy ve všech jeho formách.

Práce zařazené do tohoto svazku zachycují rovněž Leninův boj proti oportunistu a revizionismu v mezinárodním dělnickém hnutí.

Lenin ukazuje v pravém světle reformistické předáky

II. internacionály a jednotlivých sociálně demokratických stran, kteří podporovali oportunisty v SDDSR a ochotně uveřejňovali na stránkách svých tiskových orgánů pomlouvačné články proti bolševikům. Redaktoři časopisu německých sociálních demokratů Die Neue Zeit Kautsky a Wurm sympatizující s menševiky uveřejnili články Martova a Trockého, ale zároveň odmítli otisknout Leninův článek Historický význam vnitrostranického boje v Rusku, odhalující nestoudné výmysly menševiků. Když v den zahájení VIII. kongresu II. internacionály v Kodani vyšel v listu Vorwärts, ústředním orgánu německých sociálních demokratů, nepravdivý článek Trockého, protestoval Lenin a další delegáti kongresu za SDDSR u představenstva Sociálně demokratické strany Německa. Celkovou charakteristiku nepřátelských vystoupení proti bolševikům podal Lenin v článku Jak někteří sociální demokraté seznamují internacionálu se situací v SDDSR (viz 375—377).

Od října 1905 byl Lenin členem mezinárodního socialistického byra (stálého výkonného a informačního orgánu II. internacionály), aktivně se účastnil jeho zasedání a počínaje VII. (stuttgartským) kongresem II. internacionály byl delegátem všech mezinárodních socialistických kongresů. Leninovy projevy na zasedáních mezinárodního socialistického byra a na kongresech, jeho návrhy rezolucí, pozměňovací a doplňovací návrhy k usnesením jsou příkladem důsledného boje proti oportunismu a revizionismu, za principy revolučního marxismu.

V projevu na zasedání mezinárodního socialistického byra 7. listopadu 1909, uveřejněném v tomto svazku podle úplnějšího znění z listu německých levicových sociálních demokratů Leipziger Volkszeitung, a rovněž v článku Jednácté zasedání mezinárodního socialistického byra podporoval Lenin holandské marxisty, „tribunisty“, kteří tvořili levé křídlo holandského dělnického hnutí (později, v roce 1918 se podíleli na založení Komunistické strany Holandska). V těchto dokumentech se Lenin vrací k projednávání

hlavního bodu programu na zasedání mezinárodního socialistického byra — k roztržce v holandské straně a poukazuje na smířlivecký postoj vůdců II. internacionály, kteří fakticky podpořili holandské oportunisty zrazující marxismus v zásadních otázkách. Lenin ostře odsoudil výkonný výbor mezinárodního socialistického byra, jenž obvinil holandské marxisty z roztržky a odmítl žádost holandské levice o přijetí do internacionály.

V době konání kodaňského kongresu (1910) měl Lenin poradu s levicovými socialisty v II. internacionále o sjednocení a semknutí revolučních sil v mezinárodním dělnickém hnutí.

Na tomto kongresu byl Lenin zvolen do družstevní komise, jedné z hlavních kongresových komisí. Ostrý názorový boj, který na kongresu vznikl kolem otázky družstev, obnažil reformistickou podstatu názorů západoevropských oportunistů, podle nichž rozvoj družstevnictví umožní pokojné vrůstání kapitalismu do socialismu. Lenin tyto výmysly vyvrací a zdůrazňuje, že částečná zlepšení dosažená družstvy za kapitalismu budou jen „velmi omezená, dokud výrobní prostředky a směna výrobků zůstanou v rukou třídy, jejíž vyvlastnění je hlavním cílem socialismu“ (s. 330). Ukazuje pravý smysl reformistického hesla oportunistů o „socializaci“ výrobních prostředků a jejich směny a vysvětluje, že tím lze rozumět jakákoli částečná opatření a reformy v rámci kapitalismu, rolnickými sdruženími počínaje a městskými lázněmi konče. V návrhu rezoluce o družstvech pak určuje místo a význam dělnických družstev v třídním boji proletariátu, vyzdvihuje jejich velkou úlohu v hospodářském a politickém boji proletariátu a vybízí dělníky, aby vstupovali do proletářských družstev a upevňovali jejich spojení s dělnickou sociálně demokratickou stranou a s odbory.

V článku Družstevní otázka na mezinárodním socialistickém kongresu v Kodani vyvrací názory francouzských reformistů, kteří pohlížejí na družstva jako na jeden z prvků

„sociální přeměny“ kapitalistické společnosti a jsou pro neutralitu družstev. Ostře kritizuje rovněž německé oportunisty za to, že razí tezi o „zvolání kapitalismu“ namísto programového článku o vyvlastnění kapitalistů. Když pak shrnuje výsledky kongresového jednání o družstvech, podotýká, že jednomyslně schválená rezoluce má sice nedostatky, ale že jsou v ní úkoly proletářských družstev stanoveny v hlavních rysech správně.

Leninovy příspěvky k otázce družstev mají dodnes aktuální význam pro boj komunistických a dělnických stran proti dnešním reformistům a revizionistům, kteří podle vzoru apologetů kapitalismu omílají fráze o postupném „přerůstání“ kapitalismu v socialismus a o tom, že zásadní sociální reformy jsou možné v rámci buržoazní společnosti.

Velký význam pro boj marxistů proti buržoazně reformistickým teoriím a revizionismu v agrární otázce má Leninova práce Kapitalistický systém současného zemědělství. Na základě údajů německého zemědělského soupisu z roku 1907 dospívá Lenin k závažným zobecněním o rozvoji zemědělství a o postavení rolnictva za kapitalismu a usvědčuje obhájce buržoazie a revizionisty z falšování skutečnosti.

Kapitalistický systém zemědělství charakterizují podle Lenina především vztahy mezi zaměstnavateli a dělníky a mezi hospodářstvími různých typů. Buržoazní statistické se však snaží tyto vztahy obejít nebo zastříť nesprávným shrnutím nebo tříděním bohatého podkladového materiálu. „Sociálně ekonomická statistika, jeden z nejmocnějších nástrojů pro poznání poměrů společnosti, se tak zvrhává, mění ve statistiku pro statistiku, v pouhé hraní“ (s. 354).

Na základě vědeckého rozboru údajů soupisu z roku 1907 charakterizuje Lenin ekonomický systém německého zemědělství takto: základ pyramidy tvoří obrovské množství „proletářských hospodářství“, tj. hospodářství nejchudších rolníků; na špičce pyramidy je nepatrná menšina kapitalistických hospodářství, která vlastní více než polovinu veške-

ré půdy i orné půdy a zaměstnávají početnou armádu námezdních dělníků. Při zkoumání „proletářských hospodářství“ poukazuje Lenin na spojitost a spřízněnost kapitalismu s feudálním systémem, neboť tato „hospodářství“ jsou doslova přežitkem feudalismu za kapitalismu. Masy chudých „hospodářů“ s nepatrnými políčky, která je nemohou uživit, tvoří část rezervní armády nezaměstnaných. „Kapitalismus potřebuje tyto „trpasličí“, „parcelové“ kvazihospodáře, aby měl bez jakýchkoli výdajů *neustále* k dispozici množství levných pracovních sil,“ píše Lenin (s. 352).

Mezi kapitalistickými hospodářstvími a masou proletářských „hospodářství“ stojí malá rolnická hospodářství. Rozborem údajů buržoazní statistiky Lenin dokazuje, že za kapitalismu jsou tato malá hospodářství odsouzena k zániku, protože nemohou konkurovat velkým kapitalistickým podnikům, protože si nemohou dovolit používat moderní nářadí a stroje. V malém hospodářství se plýtvá prací a zároveň je v nich velká bída, která nutí rolníka doslova dřít, aby jakžtakž uhájil svou existenci. Obecnou zákonitostí vývoje kapitalistického zemědělství je, že kapitalismus nedovede zvyšovat úroveň zemědělství a vést je kupředu jinak než ruinováním a vytlačováním drobných výrobců.

Ze spousty drobných rolníků se ovšem mezi kapitalisty dostane jen nepatrná menšina, ale i drobní hospodáři mají kapitalistickou mentalitu. „Buržoazní ekonomové (a s nimi i revizionisté) tuto jejich mentalitu podporují; marxisté vysvětlují drobným rolníkům, že jejich jedinou záchranou je přidat se k námezdním dělníkům“ (s. 357). Dělníci a pracující rolníci mají společné životní zájmy a ty jsou základem jejich svazku pro společný boj proti starému zřízení, za socialismus.

Do svazku je zařazeno čtrnáct dokumentů z porady rozšířené redakce listu Proletarij, které dosud nebyly uve-

řejněny v žádném souborném vydání Leninových spisů. Jsou to jeho diskusní příspěvky při projednávání rezoluce o agitaci pro samostatný bolševický sjezd nebo bolševickou konferenci, příspěvky k diskusi o otzovismu a ultimatismu, o škole na Capri, o jednotě frakce, první příspěvek k diskusi o úkolech bolševiků vzhledem k činnosti v dumě, vystoupení a návrhy v diskusi o stranickém tisku a o uveřejňování filozofických statí v ústředním orgánu, v listu Social-demokrat, o reorganizaci bolševického ústředí, návrh na přidělení finančních prostředků pro list frakce v dumě aj.

V oddílu Přípravné materiály jsou poprvé uveřejňovány osnovy Leninových referátů Ideologie kontrarevolučního liberalismu (Úspěch sborníku Věchi a jeho společenský význam) a Mezinárodní socialistický kongres v Kodani a jeho význam, které Lenin přednesl v listopadu 1909 v Paříži a 26. září 1910 v Kodani.

INSTITUT MARXISMU-LENINISMU

PŘI ÚV KSSS

PORADA
ROZŠÍŘENÉ REDAKCE
LISTU PROLETARIJ¹

8. — 17. (21. — 30.) ČERVNA 1909

*Zpráva a rezoluce byly otištěny
3. (16.) července 1909 v příloze
k 46. číslu listu Proletarij;
projevy, diskusní příspěvky, návrhy
rezolucí, doplňky a pozměňovací návrhy byly
poprvé otištěny roku 1934 v knize
Protokoly sověščanija
rašširennoj redakcii Proletarija*

*Podle textu přílohy;
část dokumentů podle textu knihy
porovnaného s protokolárním zápisem
a podle rukopisů*

ZPRÁVA O PORADĚ ROZŠÍŘENÉ REDAKCE LISTU PROLETARIJ^[230]

Čtenáři najdou níže text rezolucí^[236] schválených na poslední poradě rozšířené redakce listu Proletarij. Porady se zúčastnili čtyři členové redakce Proletarije, tři zástupci bolševiků pracujících v místních organizacích — v petrohradské, moskevské oblastní (střední Rusko) a uralské — a pět bolševiků, kteří byli členy ústředního výboru.

Diskuse, která se na poradě rozproudila, má nesporně velký význam pro celou stranu. Značně se v ní vyhranila a do jisté míry i zpřesnila politická linie, kterou v poslední době soustavně prosazuje vedoucí orgán bolševické frakce a proti níž poslední dobou dosti často útočí jistá část soudruhů, kteří se považují za bolševiky. Na poradě, kde opozici zastupovali dva soudruzi, došlo k potřebnému vyjasnění názorů.

Redakce listu Proletarij se proto vynasnaží, aby připravila a vydala co nejuplněnější protokol porady. V této zprávě se tedy chceme dotknout jen těch bodů, které při určitém výkladu mohou vyvolat — a u soudruhů v zahraničí už vyvolávají — nedorozumění. Obsáhlé a dostatečně konkrétní rezoluce porady mluví v podstatě samy za sebe; protokol porady poskytne dostatek materiálu, aby bylo možné dokonale pochopit rezoluce jako celek. Úkolem této zprávy je poukázat především na to, jaký význam mají schválená usnesení a rezoluce pro *bolševickou frakci*.

Začněme rezolucí O otzovismu a ultimatismu^[109].

K té části rezoluce, která je zaměřena přímo proti otzovismu, neměli představitelé opozice na poradě v podstatě zásadní připomínky. Oba uznávali, že otzovismus, pokud

se formuje ve vyhraněný směr, se sociální demokracii čím dál víc vzdaluje, že u některých jeho představitelů, zejména u jeho uznávaného vůdce soudruha St., lze už dokonce pozorovat „určitý náznak anarchismu“. Na poradě se *jednomyslně* konstatovalo, že proti otzovismu jakožto směru je nutno vytrvale a soustavně bojovat. Jinak tomu bylo s ultimatismem.

Oba představitelé opozice si na poradě sami říkali ultimatisté. A oba v písemném prohlášení při hlasování o rezoluci uváděli, že jsou ultimatisté, a protože se v rezoluci ukládá distancovat se od ultimatismu, znamenalo by to pro ně, aby se distancovali sami od sebe, a to podepsat nemohou. Když potom byly proti hlasům opozice schváleny ještě některé další rezoluce, oba její představitelé písemně prohlásili^[311], že nepovažují rezoluce porady za správné, že porada jejich schválením vyhláší rozkol frakce a že se jim nepodřídí a nebudou je plnit. Tento incident probereme v dalším výkladu podrobněji, protože formálně znamenal definitivní rozchod jednoho z představitelů opozice, soudruha Maximova, s rozšířenou redakcí listu Proletarij. Zde se však chceme na tento incident podívat z jiné stránky.

Při hodnocení ultimatismu, ostatně stejně jako při hodnocení onoho důsledného ultimatismu, jemuž se říká otzovismus, máme bohužel častěji co dělat spíše s tím, co nám bylo sděleno ústně, než s psaným slovem. Ani ultimatismus, ani otzovismus si dosud nezformulovaly nějakou celistvější „platformu“. Takže nezbývá než brát ultimatismus v jeho jedinečném, konkrétním projevu — v požadavku dát sociálně demokratické frakci v dumě *ultimátum*, aby důsledně zachovávala stranickou linii a podřizovala se všem směrnícím ústředních orgánů strany, nebo se vzdala poslaneckých mandátů. Jak se však ukazuje, nelze tvrdit, že tato charakteristika ultimatismu je *naprosto* správná a přesná. Podívejme se proč. Soudruh Marat, jeden ze dvou ultimatistů, kteří se zúčastnili porady, prohlásil, že na něho se tato charakteristika nehodí. Uznává prý, že činnost so-

ciálně demokratické frakce v dumě se poslední dobou značně zlepšila a on že vůbec nemá v úmyslu dát jí ultimátum hned teď, okamžitě. Jen se domnívá, že strana má k ovlivňování frakce v dumě používat všechny prostředky, tedy i zmíněné ultimátum.

S *takovými* ultimativy se ovšem v jedné frakci žít dá. *Takový* ultimativista se bude muset svého ultimativu postupně vzdát podle toho, jak se bude zlepšovat činnost frakce v dumě. *Takový* ultimativismus nevyklučuje, ba naopak předpokládá, že strana bude s frakcí v dumě dlouhodobě spolupracovat a vychovávat ji, dlouhodobě a vytrvale na ni působit, aby se činnost v dumě obratně využila pro potřeby agitace a organizace. Když se nyní v činnosti frakce jasně projevila tendence k zlepšení, je třeba i nadále v tomto směru houževnatě a vytrvale pracovat. Ultimativismus *tím* postupně ztratí svůj objektivní smysl. Pokud jde o *takové* ultimativy mezi bolševiky, nelze tu vůbec o rozkolu mluvit. Vůči nim snad ani není na místě ono distancování, o němž je řeč v rezoluci Ootzovismu a ultimativu a v rezoluci nazvané Úkoly bolševiků ve straně. *Takový* ultimativismus je zkrátka jen odstín v pojetí a řešení určité praktické otázky; o nějaký vážnější zásadní rozdíl v názorech tu však nejde.

Ultimativismus, od něhož se bolševismus jako ideový směr ve straně musí podle rezoluce distancovat, je něco docela jiného. Tento ultimativismus, který nesporně v dané chvíli existuje, neuznává dlouhodobé výchovné působení strany a jejích ústředních orgánů na frakci v dumě, neuznává dlouhodobé, trpělivé působení strany mezi dělnictvem, při němž by se promyšleně využíval bohatý agitační materiál, který poskytuje III. дума. Tento ultimativismus neuznává *pozitivní, tvůrčí* práci strany při výchově frakce v dumě. Jediné, čeho tento ultimativismus používá, je jeho *ultimátum*, které má strana zavěsit frakci v dumě nad hlavu jako Damoklův meč a které má SDDSR nahradit všechny zkušenosti z opravdu revolučního využívání parlamenta-

rismu, nashromážděné západoevropskou sociální demokracií vytrvalým a dlouhým *učením*. Tento ultimatismus se nedá od oztovismu nijak oddělit. Jejich pevným pojítkem je *avanturismus*. A bolševismus jako revoluční směr v ruské sociální demokracii se musí distancovat od jednoho i od druhého.

Co si však představujeme pod tímto „distancováním“ my a co si pod ním představovala porada? Existují vůbec nějaké podklady pro tvrzení, že porada konstatovala *rozštěpení bolševické frakce*, jak nám chtějí namluvit někteří příslušníci opozice? Žádné takové podklady neexistují. Porada ve svých rezolucích prohlásila: V bolševické frakci lze pozorovat proudy, které jsou v rozporu s bolševismem, s jeho vyhraněnými taktickými zásadami. Bolševismus u nás reprezentuje bolševická *frakce* strany. Jenže frakce není strana. Strana může zahrnovat celou škálu odstínů, z nichž krajní si mohou dokonce ostře odporovat. V německé straně vidíme vedle výrazně revolučního křídla Kautského ultrarevizionistické křídlo Bernsteinovo. Frakce je ale něco jiného. Frakce ve straně je skupina *stejně smýšlejících lidí*, kteří se spojili, aby ovlivňovali v určitém směru především stranu, aby ve straně prosazovali v co nejryzejší podobě své zásady. K tomu je zapotřebí opravdové *jednomyslnosti*. Tento rozdíl v požadavcích, které klademe na jednotu *strany* a na jednotu *frakce*, musí pochopit každý, kdo si chce ujasnit, jak to s vnitřními třenicemi v bolševické frakci doopravdy vypadá. *Porada nekonstatovala rozštěpení frakce*. Bylo by hrubou chybou, kdyby si místní pracovníci vyložili rezoluce z porady jako výzvu k vyloučení *otzovisticky smýšlejících* dělníků z organizací, nebo dokonce jako výzvu k rozbití organizací, v nichž jsou oztovisté. Před podobnými kroky místní pracovníky co nejdůrazněji varujeme. Oztovismus jako vyhraněný, *samostatný směr* mezi *masami* dělníků neexistuje. Pokusy oztovistů osamostatnit se, dovést věci do důsledků musí nutně vést k syndikalismu a k anarchismu. Důslednější stoupenci těchto směrů se

sami vylučují z frakce i ze strany. A bylo by absurdní počítat k nim i velké *skupiny dělníků*, kteří *smýšlejí* otzovisticky. Takový otzovismus vzniká hlavně z nedostatku informací o činnosti frakce v dumě. Nejvhodnější způsob, jak proti *takovému* otzovismu bojovat, je jednak obšírně a dokonale informovat dělníky o činnosti frakce, jednak jim umožnit, aby navázali styky s frakcí a působili na ni. K značnému podlomení otzovistických nálad v Petrohradě například stačilo, že byla uspořádána řada besed, na nichž soudruzi poslanci dumy hovořili s petrohradskými dělníky. Je tedy nutné vynaložit veškeré úsilí, aby nedošlo k *organizačnímu rozkolu* s otzovisty. Jakmile dojde k poněkud tvrdšímu a důslednějšímu *ideovému* boji proti otzovismu a s ním spřízněnému syndikalismu, budou všechny řeči o organizačním rozkolu naprosto zbytečné, v nejhorším případě pak tento boj způsobí, že se jednotlivci nebo skupiny otzovistů od bolševické frakce a od strany *odštěpí*.

A právě tak tomu bylo i na poradě rozšířené redakce listu Proletarij^[60]. Ultimatismus soudruha Maximova se nedal nijak sladit s bolševickým stanoviskem, jak je porada znovu formulovala. Když pak byly schváleny hlavní zásadní rezoluce, Maximov prohlásil, že je nepovažuje za pravoplatné, přestože byly schváleny deseti hlasy proti dvěma, a některé proti jednomu (Maximovovu), při jedné abstenci (například rezoluce O otzovismu a ultimatismu jako celek). Nato schválila porada rezoluci, že odmítá veškerou odpovědnost za jakékoli politické kroky soudruha Maximova. Věc je jasná: jakmile soudruh Maximov rozhodně odmítá všechny zásadní rezoluce schválené na poradě tak drtivou většinou, musí pochopit, že mezi ním a poradou neexistuje *jednomyslnost*, která je elementární podmínkou pro existenci *frakce ve straně*. Ale soudruh Maximov šel ještě dál: se vši rozhodností prohlásil, že tyto rezoluce nejen nemínil plnit, *ale nebude se jím ani podřizovat*. Porada musela odmítnout veškerou odpovědnost za politickou činnost soudruha Maximova, přitom však pro-

hlásila (viz prohlášení petrohradského delegáta M. T. a dalších), „že zde nejde o rozštěpení frakce, ale o rozchod soudruha Maximova s rozšířenou redakcí listu Proletarij“* [110].

Myslím, že je také nutné upozornit soudruhy, aby si přečetli rezoluce porady Úkoly bolševiků ve straně a O vztahu k činnosti v dumě jako jedné z oblastí stranické práce [172]. Zde je důležité správně pochopit, co je tu řečeno o „stranické linii“ bolševiků a o vztahu k legálním možnostem vůbec, zejména pak k tribuně dumy.

Naším nejbližším úkolem je zachovat a upevnit SDDSR. Už v samotném plnění tohoto velkého úkolu je jeden závažný moment: je to boj proti *likvidátorství* obou odstínů — proti likvidátorství zprava i likvidátorství zleva. Likvidátoři zprava říkají, že ilegální SDDSR nepotřebujeme, neboť těžištěm sociálně demokratické činnosti mají být výhradně nebo skoro výhradně možnosti legální. Likvidátoři zleva převracejí celou věc naruby: legální možnosti ve stranické činnosti pro ně neexistují, ilegalita stůj co stůj je pro ně všechno. Jedni i druzí jsou likvidátory SDDSR přibližně ve stejné míře, neboť bez plánovitého a účelného *spojování* legální a ilegální činnosti není za dnešní situace, kterou nám dějiny vnutily, žádné „zachování a upevnění SDDSR“ myslitelné. Likvidátorství zprava se rozmáhá jak známo hlavně v menševické frakci a částečně i v Bundu⁴. Avšak poslední dobou lze mezi menševiky sledovat pozoruhodný jev — znovu jsou pro zachování strany, což musíme jen uvítat: „Menšina frakce“ (menševiků)⁵,

* Také soudruh Marat učinil prohlášení, že rezoluce porady nebude *prosazovat*, ale *podřizovat se jim bude*. Ve zvláštním prohlášení pak soudruh Marat zdůvodnil, že sice považuje soudružský, ideový boj proti otzovismu za nutný, že však neuznává ani organizační boj proti němu, ani rozštěpení bolševické frakce. Pokud jde o *organizační rozkol vůbec*, podnikli rozbíječský krok v tomto případě, jak je patrné z rezoluce porady O stranické škole zřizované v zahraničí v NN² [106], otzovisté a stoupenci bohostrůjcovství³, protože tato škola je nesporně pokusem vytvořit nové *ideové a organizační centrum* nové frakce.

jak se praví v rezoluci porady, „která prodělala cestu likvidátorství až do důsledků, už začíná protestovat proti této cestě a hledá pro svou činnost opět stranickou půdu“* [30].

Jaké jsou tedy úkoly bolševiků ve vztahu k této dosud nepočtené části menševiků, která bojuje proti likvidátorství zprava? Bolševici nesporně musí usilovat o sblížení s touto částí členů strany — s částí marxistickou a straně věrnou. Nejde tu v žádném případě o to, že bychom chtěli ignorovat naše neshody s menševiky v taktice. Proti menševickým úchytkám od linie revoluční sociální demokracie vedeme a povedeme i nadále nekompromisní boj. Nejde samozřejmě v žádném případě ani o nějaké rozplynutí bolševické frakce ve straně. Bolševici už vykonali velký kus práce, aby si vydobyli ve straně pozice, avšak mnoho práce je v tomto směru ještě čeká. Bolševická frakce jako vyhraněný ideový směr ve straně musí existovat i nadále. Musíme však být dobře pamětlivi jedné věci: odpovědnost za „zachování a upevnění“ SDDSR, o níž se mluví v rezoluci porady, má nyní především, ne-li výhradně, bolševická frakce. Všechnu nebo téměř všechnu nynější *stranickou* práci — zvláště v místech — dělají dnes bolševici. Jim jako pevným a důsledným obhájcům existence strany připadá teď velmi závažný úkol: získávat pro *budování strany* všechny prospěšné síly. A v nynější těžké situaci by od nás bylo vskutku trestuhodné, kdybychom nepodali ruku všem členům strany z jiných frakcí, kteří vystupují na obranu marxismu a strany proti likvidátorství.

S tímto stanoviskem souhlasila převážná většina porady, mimo jiné i všichni zástupci bolševiků z místních organizací. Opozice kolísala a stále se nemohla rozhodnout pro určité stanovisko ani pro nás, ani proti nám. Přesto však

* „Rozkolem v redakci“ listu *Golos social-demokrata*⁶ je v rezoluci míněn odchod soudruha Plechanova z této redakce — odchod, který nebyl podle prohlášení samotného Plechanova [203] způsoben ničím jiným než právě likvidátorskými tendencemi v redakci tohoto listu.

právě pro tuto linii vytykal soudruh Maximov účastníkům porady, že „zradili bolševismus“, že přešli na menševické stanovisko apod. Na to jsme měli jedinou odpověď: Řekněte to co nejdříve otevřeně v tisku, tváří v tvář celé straně a celé bolševické frakci, pak budeme moci znovu v celé šíři ukázat skutečný smysl vaší „revolučnosti“, skutečný charakter vaší „obranu“ bolševismu.

Doporučujeme soudruhům, aby věnovali pozornost rezoluci porady O vztahu k činnosti v dumě atd. Ukázali jsme už, jak úzce souvisí otázka „legálních možností“ s likvidátorstvím různých odstínů. Bojovat proti likvidátorství zleva je dnes stejně důležité jako bojovat proti likvidátorství zprava. Parlamentní kretenismus, kvůli němuž se má celá stranická organizace omezit na sdružování dělníků v rámci „legálních možností“, zejména kolem činnosti v dumě, se revoluční sociální demokracii přičí stejně jako oizovismus, který význam legálních možností *pro stranu* a *v zájmu strany* nechápe. V rezolucích porady se konstatuje, že využívat legální možnosti je *pro stranu* nesmírně důležité. Avšak legální možnosti a jejich využívání se nikde v těchto rezolucích nepokládají za samoúčelné. Všude jsou kladeny do úzké *souvislosti* s úkoly a metodami ilegální činnosti. A tato *souvislost* si v nynější době zaslouhuje zvláštní pozornost. Některé *praktické* pokyny dává v tomto směru sama rezoluce. Jsou to však jen *pokyny*. Obecně řečeno, nejde teď ani tak o to, jaké místo zaujímají „legální možnosti“ mezi ostatními oblastmi *stranické* práce, nýbrž o to, *jak* existující „legální možnosti“ využít, aby to straně přineslo co největší užitek. Za dlouhá léta ilegální činnosti získala strana obrovské zkušenosti z této práce. To však nelze říci o druhé oblasti — o využívání legálních možností. Tady strana, *zejména bolševici*, nepracovali dostatečně. Tomuto poli působnosti teď musíme věnovat větší pozornost, iniciativu a úsilí než dosud. Musíme *se učit* využívat legální možnosti a učit se tomu stejně houževnatě, *jako* jsme se učili a učíme metodám ilegální činnosti. A právě

k této *houževnaté práci*, jak využívat legální možnosti ve prospěch strany, vyzývá porada každého, komu leží zájmy SDDSR na srdci.

Na našem vztahu k ilegální stranické práci se nic nemění a samozřejmě ani měnit nemůže. Hlavním úkolem, jemuž se musí všechno podřídit, je zachovat a upevnit SDDSR. Teprve až tohoto upevnění dosáhneme, dokážeme využívat v zájmu strany i zmíněné legální možnosti. Musíme tedy věnovat co největší pozornost dělnickým skupinám, které se tvoří v průmyslových centrech a které mají převzít — a postupně přebírají — celkové řízení stranické práce. Musíme zaměřit veškeré své úsilí ve všech oblastech naší činnosti k tomu, aby v těchto skupinách rostly kádry sociálně demokratické straně skutečně věrné. Jedině tak bude opravdu možné zachovat a upevnit SDDSR.

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY
PŘI PROJEDNÁVÁNÍ REZOLUCE
O AGITACI PRO SAMOSTATNÝ
BOLŠEVICKÝ SJEZD
NEBO
BOLŠEVICKOU KONFERENCI^[230]

8. (21.) ČERVNA

1

Na jedné straně se prohlašuje, že žádné zásadní názorové neshody neexistují, a nikdo se nechce otevřeně vyjádřit, a na druhé straně se říká, že zásadní názorové neshody existují v bolševické frakci. A tohle že není přetvářka? Na celostranické konferenci Dan prohlásil: Každý přece ví, že Lenin je obviňován z menševismu. Já jsem mu odpověděl: Čtěte Proletarij a podle něho sudte, a nesbírejte klepy. Maximov tehdy mlčel. Není nic horšího, než když se boj nevede otevřeně. Já říkám, že zásadní jednota je narušena, vy říkáte něco jiného a vydáváte přitom Lenina za Martova... Proč je tato schůze ze stranického hlediska neoprávněná? Členové bolševického ústředí byli zvoleni na sjezdu a mluví o tom, jak nejlépe prosazovat bolševické názory. Co je na tom nepřipustného? Svou agitací za samostatný sjezd bolševiků na sebe prozrazujete, že jste definitivně přestali věřit v zachování strany. My jsme po celý čas od II. sjezdu zachování strany hájili, a dnes jen v této linii pokračujeme, kdežto vy hlásáte rozkol v nejširších členských masách. Mezi menševiky také existuje směr, který chce stranu zachovat. My v zachování strany věříme a usilujeme o ně.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

Maximov říká, že se za sjezd neagitovalo. Ljadov, Stanislav a Vsevolod se vyjádřili naprosto jasně. Od května 1908 prováděli Ljadov a Stanislav agitaci v Rusku. Máme Stanislavovu rezoluci^[25], v níž je dostatečně jasně řečeno, o čem jde⁷. To je urážka frakce. Menševici mají svůj ortodoxně marxistický, plechanovovský směr, bolševici mají rovněž ortodoxně marxistický směr. Menševici i my máme valentinovovsko-maximovovský likvidátorský směr apod. K prohlášení soudruha Maximova připomínám, že moje slova byla *odpovědí* na Maximovova slova: „Vzniká tu úplná leninsko-plechanovovská frakce.“

Podle rukopisu

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O OTZOVISMU A ULTIMATISMU^[230]

9. (22.) ČERVNA

Chci se zabývat „myšlenkou ústředí“. O kotecké konferenci⁸ to Maximov popletl. Bylo to tak: prohlásil jsem, že pro případ, kdyby Poláci byli pro bojkot a můj hlas by měl rozhodnout, budu raději hlasovat s bolševiky. To byla moje podmínka, kterou jsem si položil vzhledem k Polákům. Tehdy bylo celé bolševické ústředí proti bojkotu. Frakce však byla pro bojkot, ale k rozkolu nedošlo, neboť tu nebyla skupina, která by si ho přála. Za rok už byla frakce na naší straně. Jsou „bolševici“, kteří se bojí jít proti otzovistům a být zajedno s menševiky. Na konferenci jsem vystoupil s „menševiky“ proti otzovistům. A vy si myslíte o ústředí tohle.

Historie rozkolu, jak ji vyprávěl Maximov, je kuriózní. V Maximovových poznámkách se o ústředí vůbec nemluví, ale Michův dopis je už dnes dokázán. V tomto dopise se pravilo, že Lenin prosazuje linii pravicových bundovců. Tak je to zachyceno v dokumentech. Micha psal to, co teď říká Maximov. To je právě ona myšlenka ústředí. A tento dopis nám poslali naši kavkazští přátelé, kteří dali mandát pravicově orientovanému Iljičovi. Tuto politiku prosazoval Micha v červenci 1908 za účasti skupiny. Maximov říká, že budeme nakonec zasedat s Plechanovem. Ovšemže budeme, stejně jako s Danem a s Martovem v ústředním orgánu⁹. Loajalita otzovistů na konferenci¹⁰ bylo dosaženo v urputném boji. Kladli jsme jim ultimáta. Když si Axelrod přečetl bod o vojenských a bojových úkolech, řekl: „S takovými ‚bolševiky‘ se dá pracovat.“ Nepustíme otzovisty do komisí dумы, v nichž jsme byli s Danem. Ano, budeme

zasedat s Plechanovem, stejně jako s Danem a Martovem. Dejte to do tisku.

Zasedám v ústředním výboru s Maratem. Vy, Marate, jste členem frakce božských oztovistů. Nemluvím teď o dobrých úmyslech, ale o politické linii. Prosím vás, soudruzi, přemýšlejte o tom, co se tu říká o Plechanovovi. Když Plechanov mluví o svém nesprávném postoji vůči odborům, vytýkají nám, že se od něho nedistancujeme. Když je ochoten odčinit svůj omyl, vzniká otázka, zda ho my získáváme článkem proti Lunačarskému, nebo vy odpuzujete menšinu menševiků stoupenců zachování ilegální strany a menševiků ortodoxních marxistů kvůli protimarxistické propagandě Bogdanova a Lunačarského. My jsme se s Plechanovem proti Lunačarskému nespolečovali, ale můžeme říci, kdo s kým koketuje. Když Plechanov vyhazuje Potresova, jsem ochoten podat mu pomocnou ruku. To není žádné nové ústředí, to je nový zkarikovaný bolševismus. Opakují nám starou historii s Rosou Luxemburgovou¹¹. Jenže ji opakují zkresleně a toho musí být „bolševismus“ ušetřen.

„Bolševismus“ se teď musí stát důsledně marxistickým.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI O STRANICKÉ ŠKOLE NA CAPRI^[230]

10. (23.) ČERVENA

Divím se, že už nás to všechno neomrzelo. Soudruh Maximov se zbytečně rozčiluje, vždyť žádný rozkol se neobešel bez nejhoršího obviňování a incidenty kolem odštěpení se vždycky zaměňovaly s otázkami cti. Pamatuji se na scény s Kričevským v roce 1901, s Martovem v roce 1905 a s Plechanovem v roce 1907 — všichni se na mě vždycky vrhali s pokřikem o cti. Nejde o čest, ale o to, že v průběhu boje nechávají lidé svou frakci rozpadnout a vytvářejí si novou. Například Ljadov. Nestal se z něho špatný soudruh, ale rozbíjí naši frakci a vytváří svou vlastní. Myslím, že Maximov dezorganizuje ty, koho považuje za menševiky. Má na to plné právo, jenže on nám tu povídá o pozvání Lenina do školy. Otázka kontroly je také směšná. Tak to nejde. Je jasné, že škola je nové centrum, nový směr. Marat říká, že ze své funkce neodejde. Soudruhu Marate, vy jste propadl frakcionářské vášni, ovlivňované politickým bojem „božských“ otzovistů.

Co je to frakce? Je to svazek stejně smýšlejících lidí ve straně. V dumě je strana svazek stejně smýšlejících lidí uvnitř dumy. Vždyť přestoupí-li člen dumy, například Chomjakov, k jiné straně, nepřestane být jejím předsedou. Totéž platí i o vztahu frakce ke straně. Funkce, kterou zastáváte z pověření strany, vás může zbavit jedině strana. Teď se tu hádáme jen proto, že nejsme svazkem stejně smýšlejících lidí. Na vaši stranickou funkci vám nikdo nesahá a nemá smysl to sem zatahovat. Jde tu o rozštěpení frakce, a ne strany. Stranické funkce se našeho shromáždění netýkají. A řeči o cti už sem vůbec nepatří. Jenže na to já

už jsem si zvykl: dostávám vyhubováno už počtvrté. Musíme si věci přiznat tak, jak jsou: dvě ústředí, dva směry a škola jako fakt. A všechno bude jasnější, když se rozdělíme na skupiny.

*Podle textu knihy porouzaného
s protokolárním zápisem*

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O ÚKOLECH BOLŠEVIKŮ
VE STRANĚ^[230]

11. (24.) ČERVNA

Pokládám za zbytečné posté a potisící odpovídat soudruhu Maximovovi totéž, tj. opakovat, že se s námi rozchází a vytváří frakci zkarikovaných bolševiků čili božských otzovistů. To všechno už bylo v listu *Proletarij* řečeno, otištěno, přezýváno a zdůrazněno. A já jen říkám: Povězte to, co říkáte tady mezi čtyřmi stěnami, *v tisku*, a potom, teprve potom se místo nedůstojného hašteření, které tu trvá už čtvrtý den, dostaneme k ideovému boji. Povězte *v tisku*, že jsme „novobolševici“, „novoproletarijovci“, „něco jako nová Jiskra“¹², tj. v podstatě menševici, že „jsme udělali dva kroky vzad“, že „ničíme drahocenný odkaz ruské revoluce — bolševismus“, povězte *v tisku* tyto věci, které jsem si z vašeho příspěvku poznamenal, a my pak veřejnosti znovu ukážeme, že zrovna vy jste typickou karikaturou bolševika. Povězte *v tisku*, že — opět cituji vaše slova — „zajdeme politickou smrtí jako Plechanovovi zajatci, dojde-li k novému rozmachu“, že „zvítězíme, bude-li období reakce trvat dlouho“, povězte to *v tisku*, a my vám znovu objasníme rozdíl mezi bolševismem a „božským otzovismem“, aby z toho měla užitek i strana. Ale jestliže odmítáte (ačkoli vás k tomu přímo vybízíme *od srpna* 1908, kdy se vám oficiálně, na schůzi redakce, navrhovalo vydat brožuru a v ní své názory vyložit), jestliže odmítáte bojovat *otevřeně* a pokračujete v hašteření uvnitř, *musíme* vás přimět k otevřenému vystoupení tím, že vás prostě *vylo-*

čítme z naší frakce (ne ze strany, ale z frakce), vyloučíme vás v zájmu ideového boje, v němž se strana mnoho naučí.

Podle rukopisu

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O JEDNOTĚ FRAKCE

12. (25.) ČERVNA

Nebudu už Maximovovi odpovídat, všichni docházejí k závěru, že tohle je naše poslední společné zasedání s ním. Teď už jde jen o to, abychom si nakonec ještě nevynadali. To by bylo nedůstojné. Marat říká, že se mu navrhuje, aby vyloučil sám sebe. Když Marat prohlásil, že bude raději pracovat s antiotzovisty než s otzovisty, bylo toto jeho prohlášení přivítáno výkřikem Bravo! Z vytvoření roz-
býječského centra na Capri ho nikdo neobviňoval, o boho-
strůjcovství se vyjádřil naprosto jasně. Formálně nemá pravdu. My jsme naopak nešli v dělení dál, než kde už jednotlivá centra stejně smýšlejících vznikla.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

PRVNÍ PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O ÚKOLECH BOLŠEVIKŮ
VZHLEDEM K ČINNOSTI V DUMĚ

12. (25.) ČERVNA

Referát Višněvského je první pozitivní referát, který tu slyšíme.

Pokud jde o to, že nebyl na celostranicovou konferenci vyslán delegát, myslím, že se Višněvskij mylí. Poletajev říkal, že poslanci přijedou, pošle-li jim Dan telegram. Dan to odmítl. Konferenci velmi uškodilo, že se delegát nedostavil¹³.

Mluvíte o znalcích¹⁴, že je nemáme vyhazovat. Proti těm se dá bojovat jedině zveřejňováním věcí. Musí se o nich poskytovat víc informací. Rozdělit je do skupin a charakterizovat je.

Pokud jde o tajemníka redakce listu Proletarij ve frakci. Tajemník nebyl na výši úkolů, psal velmi formálně; Stěklov není ta pravá osoba, jakou zde potřebujeme, potřebujeme zde člověka, který by dělal všechno. Musíme informovat co nejdůkladněji, jinak nebudou skupiny pro spolupráci k ničemu.

Pařížská skupina pro spolupráci¹⁵ je choulostivá záležitost. My budeme podporovat linii Plechanovovu; ostatní menševici to berou příliš podrážděně. Sblížení s menševiky Danova typu je těžké. Jak tedy sestavit skupinu? Menševici tam nappou své lidi. A jedině, co z toho může vzejít, je rvačka. Nedalo by se hašteření zabránit tak, že by se příslušná skupina vytvořila při ústředním orgánu?

Bez znalců z řad bolševiků to ve frakci nepůjde. Musíme tím pověřit dva tři lidi. Řekněme Vadima a snad Kameněva.

Pokud jde o účast místních organizací v činnosti frakce v dumě. Musíme rozvinout velkou letákovou agitaci. Vytvořit určitý vzor letáků o činnosti v dumě. Revoluční sociálně demokratické využití dumy nebude bez součinnosti organizací ani revoluční, ani sociálně demokratické. Nutně potřebujeme *letáky na témata jednotlivých projevů v dumě*. Taková věc přitáhne k práci organizace a dá jim impuls. Schůzí poslanců se doposud dostatečně nevyužívalo. Většinu času na nich zabraly spory s oztovisty. Potřebujeme rovněž *letáky o rozeskupení stran v dumě* a konečně i *letáky o celkové činnosti dumy*. Frakci v dumě musí usměrňovat nejen představitelé ústředního výboru, ale i organizace. Potřebujeme *letáky o významu některých projevů v dumě*. Například o zahraniční politice. Mluvili o ní jediné naši poslanci. A nebylo to patřičně oceněno. Potřebujeme *letáky s výňatky z projevů*. Účast organizací si jinak než formou letáků neumím představit. Panuje zoufalá dezorganizace, letákovou činnost musíme rozvinout naplno. Kritika v zahraničních listech se zpožďuje. Parlamentní projevy nebudou nikdy říkat věci naplno. V letáčích se to pak dopoví.

Pro organizace je někdy těžké vysílat své zástupce.

Co se týče novin, mám jedinou podmínku: abychom v nich měli zajištěnu většinu, ale nevěřím, že by bylo možné takové noviny založit¹⁶.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

DRUHÝ PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O ÚKOLECH BOLŠEVIKŮ
VZHLEDEM K ČINNOSTI V DUMĚ
A NÁVRH REZOLUCE¹⁷

13. (26.) ČERVNA

Naše diskuse se blíží ke konci a já si myslím, že ji nemusíme shrnovat do zvláštní rezoluce, protože s rezolucí se musí postupovat opatrně. Šlo přece o to, abychom si navzájem problém vyjasnili. Pokud jde o využití legálních možností, přečtu Vlasovovi jako odpověď návrh rezoluce:

„Bolševické ústředí se usnáší: Má-li bolševická frakce *skutečně* splnit — a to v *revolučním* sociálně demokratickém duchu a směru — úkoly, které nyní všichni bolševici schválili, totiž využívat všechny ‚legální možnosti‘, všechny legální a pololegální organizace dělnické třídy vůbec, zvláště pak takovou tribunu, jakou je дума, musí si bezpodmínečně vytknout za cíl, že si stůj co stůj vychová kádry zkušených, v oboru své činnosti specializovaných bolševiků, kteří mají pevnou pozici ve své konkrétní *legální* funkci (odborníky, kluby, komise v dumě atd. atd.).“

Vlasov říkal, že se to týká vedoucích činitelů. To není pravda. V naší bolševické frakci je totiž rozšířen názor, že takové specialisty nepotřebujeme. Máme málo sil, proto je musíme využívat a rozdělovat do legálních funkcí a pověřovat je těmito funkcemi jménem frakce. Mluvíme-li o vytvoření stranických buněk, musíme je umět zorganizovat. Načrtl jsem rezoluci o letákové agitaci:

„Bolševické ústředí projednalo úkoly bolševiků, pokud jde o činnost v dumě, a usnáší se: Upozornit všechny místní organizace na důležitost letákové agitace (kromě místních a oblastních tiskových orgánů), která by ššířila mezi masami

informace o činnosti sociálních demokratů v dumě a tuto činnost usměrňovala. V těchto letácích by se mohlo upozorňovat, které otázky mají být v dumě osvětlovány, mohla by se v nich hodnotit činnost sociálních demokratů v dumě, rozskupení stran v rámci dumy, mohly by přinášet koncepty propagandistických projevů k těmto otázkám, rozebírat politický význam zvláště důležitých projevů sociálních demokratů v dumě, upozorňovat na mezery a nepřesnosti v sociálně demokratických projevech v dumě a konečně přinášet výňatky z těchto projevů s praktickými závěry důležitými pro propagandu a agitaci atd. atd.“

A také jsem načrtl ve formě rezoluce body týkající se stanoviska k činnosti v dumě, o nichž se mluvilo na zvláštní schůzi:

„II. Rozdíl mezi revolučním sociálně demokratickým a reformistickým (nebo širěji oportunistickým) využíváním dumy může být charakterizován — bez nároku na úplnost — asi takto:

Z hlediska takřkajíc vnějších vztahů sociálně demokratické frakce v dumě se revoluční sociálně demokratické využívání dumy liší od oportunistického tím, že musíme bojovat proti snaze poslanců a buržoazní inteligence, která je často obklopuje, proti snaze přirozené v každé buržoazní společnosti (a v Rusku v letech reakce obzvláště), totiž povyšovat parlamentní činnost na něco, co je hlavní, základní a nezávislé. Zvláště pak je nutné všemožně se snažit, aby frakce skutečně konala svou práci jako jednu z funkcí podržovaných zájmům celého dělnického hnutí a rovněž aby byla v neustálém styku se stranou, neizolovala se od ní, ale prosazovala názory strany, směrnice sjezdů strany a jejích ústředních institucí.

Z hlediska vnitřního obsahu činnosti frakce je třeba mít na paměti, že cíl činnosti sociálně demokratické frakce v dumě se zásadně liší od cíle činnosti *všech* ostatních politických stran. Proletářské straně nejde o to, aby se paktovala a čachrovala s mocipány, ani o to, aby bez sebemen-

ších nadějí vylepšovala režim feudálně buržoazní diktatury kontrarevoluce, nýbrž o to, aby všemožně prohlubovala třídní uvědomění, socialisticky jasné myšlení, revoluční odhodlání a všestrannou organizovanost dělnictva. Tomuto zásadnímu cíli musí frakce podřídit každý svůj krok. Proto se musí věnovat víc pozornosti obhajobě úkolů socialistické revoluce z tribuny dumy. Zaměřit se co nejvíc na to, aby z tribuny dumy častěji zazněl projev, který by propagoval základní pojmy a cíle socialismu, zejména pak vědeckého socialismu. Za pokračující buržoazně demokratické revoluce je dále nesmírně důležité, aby frakce v dumě soustavně bojovala proti přívalu kontrarevolučních útoků na „osvobozené hnutí“, aby bojovala proti širokému proudu (jak vyložených reakcionářů, tak liberálů, zejména kadetů), jenž se snaží odsuzovat revoluci, diskreditovat revoluci, její cíle, metody atd. Sociálně demokratická frakce v dumě musí hrdě nést prapor revoluce, prapor pokrokové třídy — vůdkyně buržoazně demokratické revoluce v Rusku.

Dále musíme poukázat na to, že v současné chvíli je pro sociálně demokratickou frakci v dumě nesmírně důležité, aby se energicky účastnila projednávání všech otázek kolem dělnického zákonodárství. Frakce musí využívat bohaté parlamentní zkušenosti západoevropských sociálních demokratů a hlavně se musí vyvarovat oportunistické vulgarizace této stránky své činnosti. Frakce nesmí okleštovat svá hesla ani požadavky minimálního programu naší strany, ale propracovávat a předkládat své sociálně demokratické návrhy zákonů (a rovněž připomínky k návrhům zákonů vlády a jiných stran), aby dělnictvu předvedla, jak pokrytecké a falešné je sociální reformátorství, aby je získávala pro samostatný hospodářský a politický boj mas, který jediný může dělníkům přinést skutečné vymoženosti nebo přeměnit polovičaté a pokrytecké „reformy“ v rámci daného zřízení v opěrné body dělnického hnutí na jeho cestě k úplnému osvobození proletariátu.

Stejně stanovisko musí zastávat sociálně demokratická

frakce v dumě i celá sociálně demokratická strana k reformismu uvnitř sociální demokracie jakožto k nejnovějšímu výplodu oportunistické kolísavosti.

A konečně rozdíl mezi revolučním sociálně demokratickým a oportunistickým využíváním dumy musí být v tom, že sociálně demokratická frakce a strana musí dělnictvu důkladně vysvětlovat třídní povahu všech buržoazních politických stran, a ne jen útočit proti vládě a vysloveným reakcionářům, ale odhalovat přitom i kontrarevolučnost liberalismu a kolísavost maloburžoazní rolnické demokracie.“

*Návrh rezoluce napsán
12.—13. (25.—26.) června 1909*

*Příspěvek k diskusi otištěn
podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem;
návrh rezoluce podle rukopisu*

Апрель:

И начался ушел в 10-ю и в 1000-ю
 мой рас контра м. такси-бу по суверену
 м. с. иврун, что он создает, охватывая
 нас, франко каппукаруна дежа и
 дождевенное отдалено. Все это в Трот.
 это скучно, каучукаро, расфеван, мод-
 режнуго. И в разговор Жювко: скажу
 чераже мо, что во разговор Жювко в
 разбер отмах, — тогда — Жювко Жювко
 Андро кадодронной перетраки, которая
 царя роды Г. в. деж, иврун по иврун
 дожде. Скажу чераже, что мо, де-
 дождевенное "неопротизаго" в "судет
 новин чераже" м. с. в суверену м. с.,
 что мо судет для шара жажет, что мо
 "разрушаем браво-континенте каучу-
 руно-революци — болемане"; скажу
 чераже Ж. Анс, французского суверену
 Анс-Жювко, "мо покажем иврун
 суверену с суверену, что во иврун
 подра. Je moi жин каппукаруна дежа.
 Скажу чераже, что мо — охват
 суверену Анс слова — иврун
 иврун, судет в иврун у Жювко, в суверену
 иврун подрама", что мо "радоде
 в суверену", скажу что чераже,
 что мо дадемо еще рас волево
 де. раффис параденеме параденеме иврун
 де.

První stránka
rukopisu V. I. Lenina
Příspěvek k diskusi
o úkolech bolševiků ve straně
11. (24.) června 1909

Zmenšeno

DOPLŇOVACÍ NÁVRH
K REZOLUCI^[172]
O VZTAHU K ČINNOSTI V DUMĚ
JAKO JEDNÉ Z OBLASTÍ
STRANICKÉ PRÁCE¹⁸

Využívání legálních možností (v této oblasti už bylo dosaženo jistých úspěchů) je třeba věnovat mnohem větší pozornost, iniciativu a úsilí než dosud.

*Napsáno mezi 13. a 15.
(26. a 28.) červnem 1909*

Podle rukopisu

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O STRANICKÉM TISKU

15. (28.) ČERVNA

Zrušit Proletarij není samozřejmě možné. Populární orgán potřebujeme, ale závisí to na různých jiných okolnostech, například na financích. Nemůžeme zakazovat spolupráci s legálním tiskem tak kategoricky jako Vlasov. Myslím, že by bylo užitečné vydávat menší časopis, asi v takovém rozsahu, v jakém vydávají menševici-likvidátoři Dal¹⁹.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O UVEŘEJŇOVÁNÍ
FILOZOFICKÝCH STATÍ
V ÚSTŘEDNÍM ORGÁNU^[230]

15. (28.) ČERVNA

Nedá se předvídat, jak se vyvine diskuse o filozofii, proto není možné klást otázku tak, jak ji klade soudruh Marat. Takže nelze v tomto směru nic zakazovat ani ústřednímu orgánu. Vítám prohlášení soudruha Marata, že filozofické stati je třeba v legálních sbornících publikovat.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

NÁVRH NA PŘIDĚLENÍ
FINANČNÍCH PROSTŘEDKŮ
PRO LIST FRAKCE V DUMĚ²⁰

16. (29.) ČERVNA

Vzhledem k závažnosti prohlášení soudruha Meškovského navrhuji, aby se z 1500 rublů přidělených na legální vydavatelskou činnost použilo 1000 rublů na list frakce v dumě.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

DISKUSNÍ PŘÍSPĚVKY A NÁVRHY
PŘI JEDNÁNÍ O REORGANIZACI
BOLŠEVICKÉHO ÚSTŘEDÍ^[230]

17. (30.) ČERVNA

1

Připojuji se k Meškovskému. Referendum se týká všech členů strany, a to se provést nedá. Porady by být měly, ale neměly by se zavádět statutárně. Myslím, že bychom měli akceptovat pouze myšlenku pravidelných porad.

2

Je třeba napsat, že ruští členové bolševického ústředí tvoří celkově kolegium, a neomezovat jejich počet na tři.

*Podle textu knihy porovnaného
s protokolárním zápisem*

3

Redaktory *Proletarije* a členy hospodářské komise, pokud z nějakého důvodu přestanou pracovat v těchto orgánech, může v době, kdy nezasedá plénium, zastupovat výkonná komise.

Do zahraničního sekretariátu bolševického ústředí jmenuje plénum dvě osoby.

Podle rukopisu

REZOLUCE PORADY ROZŠÍŘENÉ REDAKCE LISTU PROLETARIJ[²⁴¹]

1

O OTZOVISMU A ULTIMATISMU

Heslo bojkotu Bulyginovy dumy a I. státní dumy, které razilo revoluční křídlo naší strany, sehrálo ve své době velkou revoluční úlohu a strhlo za sebou všechny nejaktivnější a nejrevolučnější vrstvy dělnické třídy.

Bezprostřední revoluční boj širokých mas byl vzápětí vystřídán tíživým obdobím kontrarevoluce; sociální demokraté museli přizpůsobit svou revoluční taktiku této nové politické situaci, a proto se teď jedním z nanejvýš důležitých úkolů stalo využívání veřejné tribuny dumy pro podporu sociálně demokratické agitace a organizace.

Avšak část dělníků, kteří se účastnili bezprostředního revolučního boje, nedokázala za tohoto prudkého obratu událostí ihned přizpůsobit revoluční sociálně demokratickou taktiku novým podmínkám za kontrarevoluce a zůstala při pouhém opakování hesel, která *byla* za otevřeně občanské války revoluční, kdežto teď může jejich pouhé opakování leda zabrzdit proces stmelování proletariátu za nových bojových podmínek.

Kromě toho pak za tohoto těžkého přelomu, v ovzduší ochabujícího revolučního boje, apatie a bezradnosti dokonce i mezi jistou částí dělnictva, v době, kdy dělnické organizace byly rozbity a nekladly dostatečný odpor rozkladným vlivům, vznikl mezi částí dělnictva nezájem o jakýkoli politický boj vůbec a začala se projevovat zvláště nápadná lhostejnost k činnosti sociální demokracie v dumě.

Za takové situace může mít v těchto vrstvách proleta-

riátu přechodně úspěch takzvaný oizovismus a ultimatismus.

Činnost III. dумы, která se otevřeně vysmívá požadavkům dělnictva, posiluje oizovistické nálady právě mezi těmi dělnickými vrstvami, které dosud neprošly patřičnou sociálně demokratickou výchovou, a proto ještě nejsou s to pochopit, že právě tato činnost III. dумы umožňuje sociálním demokratům, aby tento zastupitelský orgán vykořisťovatelských tříd revolučně využívali k tomu, aby širokým vrstvám lidu vysvětlovali pravou podstatu samodržaví a všech kontrarevolučních sil, a zároveň pokračovali v revolučním boji.

Oizovistické nálady byly u této části dělnictva navíc ještě živeny mimořádně závažnými chybami, kterých se dopustila sociálně demokratická frakce v dumě zejména v prvním roce své činnosti.

Bolševická frakce uznává, že tyto oizovistické nálady působí na socialistickou revoluční výchovu dělnické třídy negativně, a pokládá proto za nutné:

a) *pokud jde o tyto vrstvy dělníků*, trvale je vychovávat v sociálně demokratickém duchu, organizovat je, soustavně a vytrvale jim vysvětlovat, jak naprosto politicky sterilní je oizovismus a ultimatismus i jaký je skutečný význam sociálně demokratického parlamentarismu a úloha dумы jakožto tribuny pro sociální demokraty v období kontrarevoluce;

b) *pokud jde o sociálně demokratickou frakci v dumě a činnost dумы vůbec*, navázat úzké styky vyspělých dělníků s frakcí v dumě, poskytovat jí všestrannou pomoc, organizovat její kontrolu a tlak celé strany na tuto frakci, mimo jiné i veřejným objasňováním jejích chyb, a dosáhnout toho, aby strana fakticky řídila činnost frakce jakožto stranického orgánu a vůbec aby bolševici plnili v tomto směru usnesení poslední celostranické konference, neboť jedině tehdy, budou-li dělníci věnovat zvýšenou pozornost činnosti sociálně demokratické frakce v dumě a budou-li se organi-

zovaně podílet na činnosti sociální demokracie v dumě, mohou taktiku naší frakce v dumě skutečně zaměřit správným směrem;

c) *pokud jde o pravé křídlo strany*, které zavádí frakci v dumě na protistranickou cestu, a tím ji odtrhuje od dělnické avantgardy, soustavně a nesmiřitelně tuto zhoubnou taktiku potírat a odhalovat.

K naší straně se v průběhu buržoazně demokratické revoluce přidala řada lidí, které do strany nepřivedl její ryze proletářský program, ale především její nekompromisní a energický boj za demokracii, a kteří přijali revolučně demokratická hesla proletářské strany, aniž by je spojovali s celým bojem socialistického proletariátu.

Takoví lidé, kteří nejsou dosud dost proletářsky uvědomělí, se vyskytli i v naší bolševické frakci. V dnešní době všeobecné deprese je na těchto lidech čím dál víc vidět, že nezastávají dostatečně důsledné sociálně demokratické stanovisko; a dostávají se do stále ostřejšího rozporu se základy revoluční sociálně demokratické taktiky a vytvářejí v posledním roce směr, který se pokouší zformulovat teorií oتزovismu a ultimatismu, ve skutečnosti však jen povyšuje na zásadu falešné představy o sociálně demokratickém parlamentarismu a o činnosti sociální demokracie v dumě a prohlubuje je.

Tyto pokusy vytvořit z oتزovistických nálad celý systém oتزovistické politiky vedou k teorii, která je v podstatě na jedné straně ideologií politického indiferentismu a na druhé straně ideologií anarchistického tápání. Přes veškerou svou revoluční frazeologii je teorie oتزovismu a ultimatismu ve skutečnosti do značné míry rubem konstitučních iluzí, vyplývajících z naděje, že Státní дума sama o sobě může uspokojit některé naléhavé požadavky lidu, a ve skutečnosti nahrazuje proletářskou ideologii maloburžoazními tendencemi.

O nic menší škody než otevřený oizovismus působí činnosti sociální demokracie i takzvaný ultimatismus (tj. směr, který zásadně odmítá využívat tribunu III. dumy, nebo se pokouší omluvit praktickými důvody, proč se této povinnosti vyhýbá, a ve snaze odvolat sociálně demokratickou frakci z dumy místo dlouhodobé výchovné činnosti a usměrňování frakce v dumě jí okamžitě dává ultimátum). Politicky se ultimatismus v dnešní době nijak neliší od oizovismu, a protože svůj oizovismus maskuje, působí jen ještě větší zmatek a chaos. Pokouší-li se ultimatismus přímo navazovat na taktiku bojkotu, kterou naše frakce praktikovala v určitém období revoluce, zkresluje tím jen skutečný smysl a charakter bojkotu Bulyginovy a I. státní dumy, jak ho naprosto správně uplatňovala obrovská většina naší strany. A snaží-li se ultimatismus a oizovismus vyvodit z jednotlivých případů bojkotu zastupitelských orgánů v určitých obdobích revoluce i v období kontrarevoluce linií bojkotu jako charakteristický znak taktiky bolševismu, pak oba tyto směry dokazují, že jsou vlastně jen rubem menševismu, který hlásá všeobecnou účast ve všech zastupitelských orgánech, bez ohledu na to, o jakou vývojovou etapu revoluce jde, a bez ohledu na to, je-li revoluce na ústupu nebo na vzestupu.

Všechny dosavadní pokusy oizovismu a ultimatismu zásadně zdůvodnit svou teorií musí nutně vést k popření základů revolučního marxismu. Taktika, kterou navrhují, nevyhnutelně vede k naprostému rozchodu s taktikou levého křídla mezinárodní sociální demokracie uplatňovanou v dnešních ruských poměrech a zároveň vede k anarchistickým úchylkám.

Oizovisticko-ultimatistická agitace přináší už nyní dělnickému hnutí a sociálně demokratické činnosti nespornou škodu. Bude-li dále pokračovat, může ohrozit jednotu strany, neboť tato agitace už vedla k takovým nehoráznostem, jako bylo spojení oizovistů s esery²¹ (v Petrohradě), jehož cílem bylo odepřít podporu zástupcům naší strany

v dumě, a vedla rovněž k některým veřejným vystoupením před dělnictvem společně s vyloženými syndikalisty.

A proto tedy rozšířená redakce listu Proletarij prohlašuje, že bolševismus jako vyhraněný směr v SDDSR nemá s otzovismem ani ultimatismem nic společného a že bolševická frakce musí proti těmto úchylnkám od revolučního marxismu co nejrozhodněji bojovat.

2

ÚKOLY BOLŠEVIKŮ VE STRANĚ

V období velkého triumfu kontrarevoluce, které následovalo po rozeznání II. dumy, vyplynul pro veškerou stranickou činnost z této situace následující úkol: navzdory úsilí reakce zachovat i za hlubokého úpadku proletářského třídního boje stranickou organizaci, vytvořenou v letech největšího rozmachu proletářského boje, to znamená zachovat ji jako organizaci, která vědomě zastává stanovisko ortodoxního marxismu a sdružuje všechny „národní“ sociálně demokratické organizace s cílem provádět jednotnou revoluční sociálně demokratickou taktiku.

Za tohoto dvouletého boje o stranu, o její zachování se naprosto jasně ukázalo, že se strana jednak distancuje od lidí, které do ní přivedly zvláštní podmínky buržoazně demokratické revoluce, a že jednak dochází k dalšímu semknutí revolučních sociálních demokratů. Na jedné straně se zcela projeví někdejší souběžci sociální demokracie, kteří stranu opustili a přenesli veškerou svou činnost do různých legálních organizací (družstva, odbory, osvětové spolky, komise při frakci v dumě), a tam nejenže neprosazovali politiku strany, ale naopak bojovali proti straně a snažili se tyto organizace od ní odtrhnout a postavit proti ní. Tito lidé — zjevní likvidátoři strany —, kteří si z legality udělali fetiš a povýšili na zásadu omezené formy činnosti

vynucené přechodným potlačením a roztržtím dělnického hnutí, se zcela otevřeně postavili na stranu revizionismu v teorii a taktice. Velmi úzkou souvislost mezi likvidátorstvím organizačním — boj proti stranickým institucím — a ideologickým bojem proti marxistické teorii a programovým zásadám SDDSR^[225] nyní zcela jasně ukázala a dokázala celá historie toho, jak rádci z řad inteligence vnucovali naší frakci v dumě oportunistickou linii, dokázal to celý boj mezi likvidátory a straně věrnými členy uvnitř legálních dělnických organizací a v dělnických skupinách čtyř sjezdů: sjezdu lidových univerzit²², sjezdu družstev²³, sjezdu žen²⁴ a sjezdu závodních lékařů²⁵.

Naproti tomu levé křídlo strany, jemuž připadl úkol stranu v tomto období velkého triumfu kontrarevoluce vést, teoreticky uznalo a v praxi provádělo taktiku účelného spojování ilegální a legální stranické práce. Patří sem veškerá stranická práce s frakcí v dumě a veškerá stranická práce v legálních a pololegálních proletářských organizacích. Právě tyto formy práce si vynutily specifické podmínky daného historického momentu jako doplněk k základním formám stranické práce, jako formy působení ilegální strany na víceméně široké masy. Právě v těchto formách činnosti se strana v praxi, v denním životě střetává s likvidátorstvím a zasazuje mu citelné rány. Na této půdě se v praxi sblížovali a sblížují straně věrní sociální demokraté z různých frakcí*. A nakonec právě tady, právě v těchto otázkách taktiky a organizace strany za podmíněk, které se vytvořily v období III. dумы, se bolševická frakce otevřeně distancuje od pseudorevolučních, nestálých a nemarxistických sil, které se postavily proti novým formám činnosti strany pod praporem takzvaného otzovismu.

* *Jednomyslně* byly v ústředním výboru schváleny rezoluce o odborech^[257], o družstvech^[258] a řada usnesení o činnosti v dumě^[259]. Převážná většina se na poslední celoruské konferenci vyslovila pro linii strany. Svědčí o tom zkušenosti s řízením ústředního orgánu, dělnické skupiny na jmenovaných sjezdech apod.

Rozšířená redakce listu Proletarij nastiňuje nyní hlavní úkoly bolševiků a konstatuje, že

1. v dalším boji za stranu, za její zachování je úkolem bolševické frakce, která musí i nadále zůstat předním bojovníkem za zachování strany a za revoluční sociálně demokratickou linii ve straně, všemi prostředky účinně podporovat ústřední výbor a ústřední orgán strany. Jedině celostranické ústřední instituce mohou v dnešní době přeskupování stranických sil být uznávanými a silnými reprezentanty stranické linie, na jejímž základě by se semkly všechny skutečně straně věrné a skutečně sociálně demokratické síly;

2. v menševickém táboře strany, kde menševici-likvidátoři zcela ovládli oficiální orgán frakce list Golos social-demokrata, menšina frakce, která prošla cestou likvidátorství až do konce, už začíná proti této cestě protestovat a znovu hledá pro svou činnost stranickou půdu (dopis „výborových“ menševiků v Petrohradě^[221], rozštěpení menševiků v Moskvě, rozdílné názory v redakci listu Golos social-demokrata, obdobné rozdělení v Bundu atp.);

3. za těchto okolností je úkolem bolševiků, kteří zůstanou pevnou avantgardou strany, nejen pokračovat v boji proti likvidátorství a proti všem formám revizionismu, ale také se sblížovat s marxisty a straně věrnými členy jiných frakcí, jak to vyžadují společné cíle v boji za zachování a upevnění SDDSR.

3

O A G I T A C I

PRO SAMOSTATNÝ BOLŠEVICKÝ SJEZD NEBO BOLŠEVICKOU KONFERENCI

Vzhledem k tomu, že bolševická frakce od obnovení jednoty strany sdružovala a stmelovala stoupence své politické linie vždycky kolem problémů, které už se staly předmětem

celostranické diskuse, a vždycky tak činila na základě ideového boje za bolševické řešení těchto problémů na celostranickém fóru, například na základě paralelních programových prohlášení a diskusí ve stranických buňkách a na celostranických sjezdech;

jedině tento postup zaručuje, že se mohou jednak pevně semknout opravdu stejně smýšlející členové, jednak mohou být do frakce získány všechny síly, které jsou jí blízké svým charakterem;

i pro dosažení našeho hlavního cíle a pro ovlivňování strany v zájmu konečného vítězství revoluční sociálně demokratické linie ve straně je jediné správné a účelné, budou-li bolševici vystupovat samostatně jen na celostranickém fóru;

jiný postup — svolávání samostatných bolševických konferencí a sjezdů — by nevyhnutelně vedl k rozštěpení strany odshora až dolů a zasadil by nenapravitelnou ránu té frakci, která by dala podnět k takovému definitivnímu rozštěpení SDDSR.

Vzhledem k tomu všemu se rozšířená redakce listu Proletarij usnáší:

1. varovat všechny stejně smýšlející členy před agitací pro samostatný bolševický sjezd, neboť tato agitace by objektivně vedla k rozštěpení strany a mohla by být osudovou ranou pro postavení, které si už revoluční sociální demokracie ve straně vydobyla;

2. nejbližší konferenci bolševiků časově koordinovat s řádnou konferencí strany, avšak nejvyšším shromážděním frakce jako celku bude shromáždění jejích příslušníků na nejbližším sjezdu strany.

3. Vzhledem k dalším důležitým otázkám, které stranu i frakci znepokojují, byli bolševici v ústředním výboru pověřeni, aby trvali na co nejrychlejším svolání celostranické konference (do dvou až tří měsíců) a pak na urychleném svolání sjezdu strany.

O STRANICKÉ ŠKOLE ZŘIZOVANÉ V ZAHRANIČÍ V NN

Po prozkoumání otázky školy v NN rozšířená redakce listu Proletarij konstatuje, že skupina iniciátorů (mezi nimi je i jeden člen rozšířené redakce listu Proletarij soudruh Maximov), která tuto školu založila, pomýjela od samého začátku redakci listu Proletarij a agitovala proti ní. Kroky, které skupina iniciátorů až dosud podnikla, už zcela jasně ukazují, že se pod rouškou této školy vytváří nové centrum frakce odštěpující se od bolševiků. Iniciátoři této školy už navázali bez vědomí společných ústředních institucí styky s mnoha výbory v Rusku, zřídili si samostatnou pokladnu, podnikli peněžní sbírky, zakládají vlastní síť důvěrníků a neoznámili to dokonce ani redakci listu Proletarij, ani celostranickému ústředí.

Rozšířená redakce konstatuje, že při dnešním nedostatku zkušených stranických pracovníků by účelně vybudovaná a skutečně stranická škola, i když je v zahraničí, mohla do jisté míry pomoci místním organizacím vychovávat schopné stranické pracovníky z řad dělníků, a pokládá přitom za nutné učinit vše, co stav v naší organizaci dovoluje, aby tato pomoc byla místním organizacím skutečně poskytnuta. Na základě celého způsobu jednání iniciátorů školy v NN dospívá však zároveň rozšířená redakce k názoru, že tito iniciátoři nesledují cíle celé frakce, tj. cíle bolševické frakce jako ideového směru ve straně, ale své vlastní, skupinové ideově politické cíle. Rozšířená redakce listu Proletarij konstatuje, že v souvislosti s názorovými neshodami, které se vyskytly v naší frakci kolem otzovismu a ultimatismu, kolem postoje k propagování bohostrůjcovství a vnitrostranických úkolů bolševiků a v souvislosti s tím, že iniciátory a organizátory školy v NN jsou výlučně představitelé otzovismu, ultimatismu a bohostrůjcovství, je ideově politický profil tohoto nového centra naprosto jasný.

Proto rozšířená redakce listu Proletarij prohlašuje, že bolševická frakce nemůže nést za tuto školu žádnou odpovědnost.

5

O ODTRŽENÍ SOUDRUHA MAXIMOVA

Rozšířená redakce listu Proletarij konstatuje, že ve všech otázkách, které byly na pořadu, se v zásadách i v taktice zřetelně projevila nejednotnost mezi deseti členy rozšířené redakce listu Proletarij na jedné straně a soudruhem Maximovem na druhé straně; dále konstatuje, že soudruh Maximov podnikl v poslední době kroky směřující i k narušení organizační jednoty bolševické frakce, a konečně konstatuje, že soudruh Maximov odpověděl záporně na otázku, zda se podřídí usnesením rozšířené redakce listu Proletarij a zda je bude plnit, a proto rozšířená redakce listu Proletarij odmítá od nynějška nést jakoukoli odpovědnost za veškeré politické kroky soudruha Maximova.

LIKVIDACE LIKVIDÁTORSTVÍ

Ve zvláštní příloze k tomuto číslu listu Proletarij najdou čtenáři zprávu o poradě bolševiků^[63] a text rezolucí na ni schválených*^[241]. V tomto článku hodláme podrobněji zhodnotit z hlediska naší frakce i celé SDDSR význam oné porady a odštěpení malé skupinky bolševiků, k němuž tam došlo.

Dva poslední roky, přibližně od státního převratu z 3. června 1907²⁶ do dneška, představují období prudkého zvratu, těžké krize v dějinách ruské revoluce i ve vývoji dělnického hnutí a SDDSR v Rusku. Celoruská konference SDDSR v prosinci 1908^[28] zhodnotila tehdejší politickou situaci, stav revolučního hnutí a jeho perspektivy i úkoly strany dělnické třídy v současném období. Rezoluce této konference^[238] jsou trvalým bohatstvím strany a menševičtí oportunisté, kteří je chtěli stůj co stůj kritizovat, jen nanejvýš názorně předvedli, jak je jejich „kritika“ bezmocná a jak nemůže postavit proti tomu, co bylo v těchto rezolucích vyřešeno, zhola nic rozumného, uceleného a soustavného.

Ale stranická konference nám nepřinesla jen to. Významně ovlivnila život strany i tím, že poukázala na *nová ideová seskupení* v obou frakcích, mezi menševiky i bolševiky. Lze bez nadsázky říci, že boj těchto dvou frakcí tvořil náplň dějin strany těsně před revolucí i za revoluce. Nová ideová seskupení jsou proto v životě strany velmi důležitým jevem, nad nímž se musí všichni sociální demokraté zamyslet,

* Viz tento svazek, s. 25–33, 55–64. Red.

pochopit a zapamatovat si ho, aby dovedli za nové situace uvědoměle přistupovat k novým otázkám.

Tato nová ideová seskupení lze stručně označit za likvidátorství na obou krajních křídlech strany a zároveň za boj proti němu. U menševiků se likvidátorství naprosto jasně projevilo někdy v prosinci 1908, tehdy je však potíraly skoro výhradně jiné frakce (bolševici, polští a lotyšští sociální demokraté a část bundovců). Menševici stoupenci zachování ilegální strany, menševici odpůrci likvidátorství, se v té době sotva rýsovali jako směr, neboť nevystupovali jednotně a otevřeně. U bolševiků se zřetelně projevíly a otevřeně vystoupily obě části: jak převážná většina ortodoxních bolševiků, kteří energicky potírali oțzovismus a prosadili v tomto duchu všechny rezoluce konference, tak i menšina „oțzovistů“, kteří hájili své názory jako samostatná skupina a dostalo se jim nejednou podpory od „ultimatistů“, kolísajících mezi nimi a ortodoxními bolševiky. Že oțzovisté (a ultimatisté, kteří pomalu přecházejí na jejich stanovisko) jsou jen menševiky naruby, likvidátory nového typu, o tom se už nejednou zmiňoval a poukázal na to Proletarij (viz zejména čísla 39 [116], 42 [112], 44[101])*.

Mezi menševiky je tedy převážná většina likvidátorů a začínají se zde objevovat nepatrné známky protestu a boje stoupců zachování strany proti nim; mezi bolševiky naprosto převládají ortodoxní síly a otevřeně vystupující menšina oțzovistů — tak vypadala situace ve straně a tak se také rýsovala na prosincové celoruské konferenci SDDSR.

Ale co je to vlastně likvidátorství? Proč vzniklo? Proč oțzovisté (a bohostrůjci, o nichž se zmíníme později) jsou také likvidátoři, menševici naruby? Zkrátka jaký je sociální smysl a sociální význam nového ideového seskupení v naší straně?

* Viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 305—321, 379—382, 406 až 417. *Red.*

Likvidátorství v úzkém smyslu slova, likvidátorství menševiků znamená v podstatě z ideového hlediska jakékoli odmítání revolučního třídního boje socialistického proletariátu, především pak odmítání hegemonie proletariátu v naší buržoazně demokratické revoluci. Toto odmítání má samozřejmě různé formy a dochází k němu víceméně vědomě, radikálně a důsledně. Jako příklad lze uvést Čerevanina a Potresova. Čerevanin^[390] hodnotil úlohu proletariátu v revoluci tak, že *celá* redakce listu Golos social-demokrata, ještě než se názorově rozešla (tj. Plechanov i Martov, Dan, Axelrod i Martynov), musela se od Čerevanina distancovat, i když to udělala vrcholně nevhodnou formou^[391]: distancovala se totiž od důsledného likvidátora ve Vorwärtsu²⁷, před Němci, *neotiskla však toto své prohlášení v listu Golos social-demokrata pro ruské čtenáře*. Potresov ve své stati^[220] ve sborníku Společenské hnutí v Rusku na počátku 20. století^[173] zlikvidoval myšlenku hegemonie proletariátu v ruské revoluci tak úspěšně, že Plechanov z likvidátorské redakce vystoupil.

Pokud jde o organizační stránku, likvidátorství znamená popírat nutnost ilegální sociálně demokratické strany, což zase znamená zřít se SDDSR, vystoupit z ní, brojít proti ní na stránkách legálního tisku, v legálních dělnických organizacích, odborech a družstvech, na sjezdech, kde jsou přítomni dělničtí delegáti, atd. Za poslední dva roky najdeme v každé stranické organizaci v Rusku spoustu příkladů tohoto likvidátorství menševiků. Jako zvlášť názorný příklad jsme už uvedli případ *Proletarij*, č. 42^[29], přetištěno v brožuře Celoruská konference SDDSR v prosinci 1908^[28], kdy se menševičtí členové ústředního výboru pokoušeli přímo *překazit svolání ústředního výboru strany* a znemožnit činnost tohoto orgánu. Jako známku téměř úplného rozpadu ilegálních menševických organizací v Rusku můžeme uvést fakt, že „kavkazskou delegací“ na poslední stranické konferenci tvořili vesměs lidé žijící v zahraničí a že redakci listu Golos social-demokrata (začátkem roku 1908) potvrdil

ústřední výbor strany jako samostatnou publicistickou skupinu, která nemá spojení se žádnou organizací působící v Rusku.

Menševici nevyvozují ze všech těchto projevů likvidátorství žádné závěry. Zčásti tyto projevy zamlčují, zčásti se sami zaplétají, protože si neuvědomují význam jednotlivých faktů, utápějí se v maličkostech, v jednotlivostech a zajímají je jen osoby, nedovedou zobecňovat, nechápou smysl událostí.

Tento smysl však spočívá v tom, že oportunistické křídlo dělnické strany se muselo v období buržoazní revoluce, za krizí, rozkladu a rozvratu nutně projevit buď jako úplně likvidátorské, nebo se dostat do vleku likvidátorů. Za buržoazní revoluce se k proletářské straně *nutně* přidávají maloburžoazní *souběžci* (německy se jim říká *Mitläufer*), kteří jsou nejméně schopni osvojit si proletářskou teorii a taktiku, kteří jsou nejméně schopni obstát v období rozvratu a kteří mají největší sklon k důslednému oportunismu. Nastalo období rozkladu a velká část menševické inteligence a menševických publicistů fakticky přešla k liberálům. Inteligence se odvrátila od strany, *takže* se rozpadly především menševické organizace. Menševici, kteří upřímně sympatizovali s proletariátem a proletářským třídním bojem, proletářskou revoluční teorií (a vždycky se našli takoví menševici, kteří ospravedlňovali svůj oportunismus v revoluci tím, že chtějí reagovat na každý zvrát situace, na každý zákrut křivolaké historické cesty), se octli „znovu v menšině“, v menšině mezi menševiky, chybí jim však odhodlání bojovat proti likvidátorům, chybějí jim síly k úspěšnému vedení tohoto boje. Jenže oportunističtí souběžci jdou dál a dál k liberalismu, Plechanov už to nemůže vydržet s Potresovem, Golos social-demokrata s Čerevaninem, moskevští menševičtí dělníci s menševickou inteligencí *a tak dále*. Menševici stoupenci zachování strany, menševici ortodoxní marxisté se začínají odštěpovat, a chtějí-li najít cestu *ke straně*, musí se dát pod tlakem

okolností k bolševikům. A naším úkolem je tuto situaci pochopit, vždy a všude se snažit oddělovat likvidátory od menševiků stoupenců zachování strany a sblížovat se s nimi ne proto, aby se zásadní názorové rozdíly stíraly, ale proto, aby se vytvořila pevná a skutečně jednotná dělnická strana, v níž názorové rozdíly nebudou vadit společné práci, společnému náporu a společnému boji.

Jsou však maloburžoazní souběžci proletariátu výlučně jen v menševické frakci? Nikoli. Už v 39. čísle listu *Proletarij** jsme ukázali, že se najdou i mezi bolševiky, jak o tom svědčí celý způsob argumentace důsledných otcovistů, celý charakter jejich pokusů zdůvodnit „novou“ taktiku. Žádná významnější část masové dělnické strany se v podstatě nemohla vyhnout tomu, aby se k ní za buržoazní revoluce nepřidal určitý počet nejrůznějších „souběžců“. Tomu se nedokázaly vyhnout ani strany v nejvyspělejších kapitalistických zemích po dovršení buržoazní revoluce, neboť proletariát se vždycky dostává do styku s nejrozmanitějšími vrstvami maloburžoazie, vždycky se znovu a znovu z těchto vrstev rekrutuje. Na tom není nic nenormálního ani nic strašného, *jestliže ovšem* proletářská strana dokáže tyto cizí elementy vstřebat, podřídit si je, a nikoli podřídit se jim, *jestliže* si dokáže včas uvědomit, že jsou to elementy skutečně cizí a že se od nich musí za jistých podmínek jasně a otevřeně distancovat. V tomto smyslu je rozdíl mezi oběma frakcemi v SDDSR právě v tom, že se menševici dostali do vleku likvidátorů (tj. „souběžců“) — o tom svědčí mezi samotnými menševiky právě jejich moskevští stoupenci v Rusku, v zahraničí pak Plechanov, který se rozchází s Potresovem a s listem *Golos social-demokrata* — kdežto mezi bolševiky byly likvidátorské elementy — otcovisté a bohostrůjci — od prvopočátku v nepatrné menšině a hned na začátku byly zneškodněny a později izolovány.

* Viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 305–321. *Red.*

Že oțzovismus je menševismus naruby, že i on nutně vede k likvidátorství, jenže poněkud jiného ražení, o tom ani v nejmenším nepochybujme. Nejde tu sice o jednotlivce nebo o nějaké skupiny, ale o objektivní tendenci tohoto směru, jakmile přestane být pouhou náladou a snaží se zformovat ve zvláštní směr. Už před revolucí bolševici naprosto jasně prohlásili za prvé, že nechtějí vytvářet zvláštní směr v socialismu, nýbrž přizpůsobit novým podmínkám naší revoluce základní principy celé mezinárodní revoluční, ortodoxně marxistické sociální demokracie; za druhé, že dokážou splnit svou povinnost i při té nejtěžší, zdoluhavé a všední každodenní práci, jestliže nás po boji a po vyčerpání všech existujících revolučních možností dějiny donutí ubírat se cestou „absolutistické ústavy“. Tato prohlášení najde každý pozornější čtenář v sociálně demokratickém tisku z roku 1905. Tato prohlášení mají obrovský význam jako závazek celé frakce, jako uvědoměle zvolená cesta. Aby mohl být tento závazek vůči proletariátu splněn, bylo třeba vytrvale přetvářet a převychovávat ty, koho přitahovala sociální demokracie ve dnech svobody (vznikl dokonce typ „sociálních demokratů z dnů svobody“), koho získávala především její nekompromisnost a revolučnost, její „přesvědčivá“ hesla, ty, kdo neměli dost vytrvalosti bojovat nejen o revolučních svátcích, ale i v kontrarevolučních všedních dnech. Část těchto lidí se postupně do proletářské práce zapojila a přijala marxistický světový názor. Druhá část se jen naučila několik hesel, která jí však nepřešla do krve, a teď jen omílá stará slova a neumí přizpůsobit staré zásady revoluční sociálně demokratické taktiky změněným podmínkám. Osud obou částí je možné názorně ilustrovat na vývoji těch, kdo chtěli bojkotovat III. dumu. V červnu 1907 tvořili většinu bolševické frakce. Avšak *Proletarij* psal vytrvale proti bojkotu. Prověrkou této jeho linie byl sám život, a do roka se oțzovisté octli v moskevské organizaci, této baště někdejších „stoupenců bojkotu“^[244], mezi bolše-

viky *v menšině* (14 hlasů proti 18 v létě 1908). A za další rok, když už byla pochybenost oțzovismu důkladně a mnohokrát objasněna, bolševická frakce — a v tom je význam nedávné porady bolševiků* — definitivně zlikvidovala oțzovismus i ultimatismus, který k němu sklouzával, definitivně zlikvidovala tuto specifickou formu likvidátorství.

Ať nás proto nikdo neobviňuje z „nového rozkolu“. Ve zprávě o naší poradě podrobně vysvětlujeme naše úkoly i náš postoj k celé věci. Vyčerpali jsme všechny možnosti a všechny prostředky, abychom přesvědčili soudruhy, kteří s námi nesouhlasí; věnovali jsme tomu víc než půldruhého roku práce. Ale jako frakce, tj. jako svazek stejně smýšlejících lidí ve straně, nemůžeme pracovat, nejsme-li v základních otázkách jednotni. Odštěpit se od frakce je něco jiného než odštěpit se od strany. Ti, co se od naší frakce odštěpili, tím nijak neztrácejí možnost pracovat ve straně dál. Buď zůstanou „volní“, tj. mimo frakce, a celkové podmínky stranické práce je jistě k práci přitáhnou. Nebo se pokusí vytvořit novou frakci — na to mají plné právo, chtějí-li obhajovat a dále prohlubovat svůj zvláštní odstín v názorech a taktice — a potom se *celá strana* velmi brzy na vlastní oči přesvědčí, jak se v praxi projevují *tendence*, jejichž ideový význam jsme se pokusili zhodnotit výše.

Bolševici mají za úkol stranu vést. Aby mohli vést, musí znát cestu, musí přestat kolísat a mařit čas přesvědčováním kolísajících, vnitřním bojem ve frakci s těmi, kdo smýšlejí jinak. Oțzovismus a ultimatismus, který k oțzovismu sklouzává, se nedají sloučit s prací, kterou dnes od revolučních sociálních demokratů vyžadují okolnosti. Naučili jsme se za revoluce „mluvit francouzsky“, tj. přinášet do hnutí maximum povzbudivých hesel a podněcovat energii a rozmach bezprostředního boje mas. Teď, v době stagna-

* Viz tento svazek, s. 23—65. *Red.*

ce, reakce a rozkladu se musíme naučit „mluvit německy“, tj. pracovat pomalu (jinak to nejde, dokud nenastane nový rozmach), soustavně a houževnatě, postupovat krok za krokem, dobývat píď za píď. Koho taková práce nebaví, kdo nechápe, že se revoluční základy sociálně demokratické taktiky musí zachovat a rozvíjet *i na této cestě, i v tomto zákrutu cesty*, ten nemá právo říkat si marxista.

Naše strana nemůže jít kupředu, dokud rázně nezlikviduje likvidátorství. K likvidátorství však nepatří jen otevřené likvidátorství menševiků a jejich oportunistická taktika. Patří sem i menševismus naruby. Patří sem oztovismus a ultimatismus, bránící straně splnit prvořadý, pro dnešní dobu specifický úkol, úkol využít dumu jako tribunu a vybudovat si opěrné body z nejrůznějších pololegálních a legálních organizací dělnické třídy. Sem patří bohostrůjcovství a obhajoba bohostrůjcovských tendencí, které se zásadně rozcházejí se základy marxismu. Sem patří nepochopení toho, jaké jsou stranické úkoly bolševiků, úkoly, které v letech 1906—1907 spočívaly ve *suržení* menševického ústředního výboru, *protože se neopíral* o většinu strany (nejen Poláci a Lotyšši, ale dokonce ani bundovci tehdy nepodporovali ryze menševický ústřední výbor), úkoly, které dnes spočívají v trpělivé výchově straně věrných sil, v jejich pevném semknutí, ve vybudování vskutku jednotné a pevné proletářské strany. Bolševici připravovali půdu pro vytvoření pevné strany svým nesmiřitelným bojem s protistranickými silami v letech 1903—1905 a 1906—1907. Bolševici musí dnes *vybudovat stranu*, vybudovat stranu z frakce a vybudovat ji za pomoci pozic dobytých ve frakčním boji.

Takové jsou tedy úkoly naší frakce za dnešní politické situace a za dnešního celkového stavu SDDSR. Tyto úkoly jsou znovu a velmi podrobně zopakovány a rozebrány v rezolucích nedávné bolševické porady. Šiky se opět zformovaly k novému boji. Vychází se ze změněných podmínek. Cesta je zvolena. Kupředu po této cestě — a re-

voluční Sociálně demokratická dělnická strana Ruska brzy začne vyrůstat v sílu, kterou neotřese žádná reakce a která se postaví do čela všech bojujících tříd lidu v příštím období naší revoluce.*

Proletarij, č. 46
11. (24.) července 1909

Podle listu Proletarij

* Nedávno vyšlo 15. číslo listu Golos social-demokrata^[48] a 2. číslo časopisu Otkliki Bunda^{[84]28}. Je v nich opět taková spousta vybraných ukázek likvidátorství, že si vyžádají rozbor a zhodnocení ve zvláštním článku v příštím čísle Proletarije.

CAR JEDE DO EVROPY
A NĚKOLIK POSLANCŮ
ČERNOSOTŇOVSKÉ DUMY
DO ANGLIE²⁹

Před půl stoletím si Rusko natrvalo získalo pochybnou slávu mezinárodního četníka. Naše samoděržaví mělo v minulém století nemalý podíl na podpoře kdejaké reakce v Evropě, a dokonce na přímém vojenském potlačení revolučních hnutí v sousedních zemích. Stačí si vzpomenout třeba jen na maďarské tažení Mikuláše I. a na několikrát krvavý zákrok proti Polsku, abychom pochopili, proč vůdcové mezinárodního socialistického proletariátu už od čtyřicátých let nejednou evropské dělníky a evropské demokraty upozorňovali, že carismus je hlavní baštou reakce v celém civilizovaném světě.

Revoluční hnutí v Rusku tento stav v poslední třetině 19. století poněkud změnilo. Čím více se carismus potácel pod údery narůstající revoluce ve své vlastní zemi, tím slabší byl i jako nepřítel svobody v Evropě. Jenže v Evropě se v té době už plně zformovala mezinárodní reakce buržoazních vlád, které zažily povstání proletariátu, uvědomovaly si nevyhnutelnost boje na život a na smrt mezi prací a kapitálem a byly připraveny přivítat každého dobrodruha a lupiče na trůnu jako spojence v boji proti proletariátu. A když začátkem 20. století zasadila japonská válka a revoluce roku 1905 carismu tvrdé rány, přispěchala mu mezinárodní buržoazie rychle na pomoc, podpořila jej miliardovými půjčkami a udělala všechno, jen aby revoluční požár lokalizovala, jen aby se v Rusku obnovil „pořádek“. Služba za službu. Carismus nejednou pomáhal kontrarevolučním buržoazním vládám v Evropě, když bojovaly proti demokracii. Teď zase evropská buržoazie,

kteřá se ve vztahu k proletariátu stala kontrarevoluční, pomohla carismu v jeho boji proti revoluci.

Spojenci slaví vítězství. Mikuláš Krvavý jede do Evropy pozdravit monarchy a prezidenta Francouzské republiky. Monarchové a prezident jsou celí pryč a chystají se přivítat vůdce černosotňovské kontrarevoluce v Rusku se vši slávou. Jenomže tito šlechtění rytíři černosotňovské a buržoazní reakce nedosáhli vítězství zničením nepřitele, ale zvítězili proto, že jeho síly byly roztržštěné, proto, že proletariát nedozrává ve všech zemích rovnoměrně. Spojení nepřátelé dělnické třídy dosáhli vítězství, avšak rozhodující bitvu jen oddálili, jen rozšířili a vyhloubili pramen, který — snad pomaleji, než bychom si přáli, ale zato vytrvale — vydává další a další proletáře, stále více je stmeluje, zoceluje v boji a učí operovat proti spojenému nepříteli. Tímto pramenem je kapitalismus, jenž kdysi vzkřísil k životu patriarchální „votčinu“* romanovovské šlechty a dnes křísí k životu jeden asijský stát za druhým.

Spojenci slaví vítězství. A každou oslavu Mikuláše Krvavého a vůdců evropských buržoazních vlád provází jako ozvěna hlas revolučních dělnických mas. Rozdrtili jsme revoluci, vykřikuje Mikuláš i Vilém, Eduard i Fallières a podávají si ruce pod ochranou hustého kordónu vojáků nebo dlouhé řady válečných lodí. Svrhneme vás všechny společně, odpovídá jim jako ozvěna revoluce ústy vůdců uvědomělého proletariátu všech zemí.

Mikuláš Krvavý odjíždí z Ruska. Provázejí ho slova sociálně demokratického poslance černosotňovské dумы, který tlumočí republikánské přesvědčení všech uvědomělých dělníků v Rusku a připomíná nevyhnutelný krach monarchie³⁰. Mikuláš jede do Švédska. Je slavnostně uvítán v královském paláci. Zdraví ho vojáci i špiclové. Je uvítán projevem vůdce švédského dělnictva sociálního demokrata Brantinga, který protestuje, že jeho země je poskvřněna

* — dědičný šlechtický statek. *Čes. red.*

návštěvou krvavého kata. Mikuláš jede do Anglie, do Francie, do Itálie. Chystají se ho slavnostně přivítat králové i dvořané, ministři i policisté. Chystají se ho přivítat dělníci: protestním shromážděním v Anglii, demonstrací rozhořčeného lidu ve Francii, generální stávkou v den jeho příjezdu do Itálie, který vrhne stín na celou zemi. Socialističtí poslanci všech těchto tří zemí — Thorne v Anglii, Jaurès ve Francii, Morgari v Itálii — uposlechli už výzvy mezinárodního socialistického byra³¹ a prohlásili před celým světem, jakou nenávist a opovržení chová dělnictvo k Mikuláši Pogromistovi, k Mikuláši Popravčímu, k Mikuláši, který dnes deptá perský lid a zaplavuje ruskými špicly a provokatéry Francii.

„Solidní“ buržoazní tisk všech těchto zemí zuří vzteky a neví už, jakou nadávkou ještě počastovat akce socialistů, jak ještě podpořit své ministry a prezidenty, kteří přerušovali socialisty při jejich projevech. Jenže toto běsnění není nic platné, protože zástupcům proletariátu v parlamentě se nedají zacpat ústa, ve skutečně konstitučních zemích se nedá zabránit shromážděním a nedá se nijak zatajit, že si ruský car netroufá ukázat se ani v Londýně, ani v Paříži, ani v Římě.

Majestátní oslava vůdců mezinárodní reakce, oslava potlačení revoluce v Rusku a v Persii *byla zmařena* jednomyslným a neohroženým protestem socialistického proletariátu všech evropských zemí.

A na pozadí tohoto protestu socialistů od Petrohradu až po Paříž a od Stockholmu až po Řím, protestu proti carské samovládě, protestu ve jménu revoluce a jejích hesel se tím ostřeji rýsuje odporné patolízalství našich ruských liberálů vůči carismu. Několik poslanců černosotňovské dumy, od umírněných stoupenců pravice po kadety³² s předsedou dumy v čele, je na návštěvě v Anglii^[265]. Holedbají se, že reprezentují většinu dumy, její skutečný střed, bez krajní pravice a krajní levice. Vydávají se za reprezentanty „konstitučního“ Ruska, vychvalují „obnovený“ pořádek

a zbožňovaného mocnáře, který „daroval lidu“ dumu. Naparují se a nafukují jako ta žába z Krylovovy bajky^[88] a vydávají se za vítěze nad černosotňovskou reakcí, která prý chce v Rusku zrušit „ústavu“. Vůdce „konstitučně demokratické“ (neříkejte!) strany pan Miljukov ve svém projevu na obědě u lorda starosty prohlásil: „Dokud v Rusku existuje zákonodárné shromáždění, které kontroluje rozpočet, je ruská opozice opozicí Jeho Veličenstva, a ne opozicí proti Jeho Veličenstvu“ (telegram Petrohradské tiskové agentury z 19. června podle starého kalendáře). Orgán okřabristické strany Golos Moskvy^[52]³³ v úvodníku z 21. června nazvaném v Chlestakovově duchu* Evropa a obrozené Rusko^[52] vřele vítá projev kadetského vůdce a prohlašuje, že jeho „umírněně konstituční“ projev „znamená snad v kadetské politice obrat, ústup od neúspěšné taktiky opozice pro opozici“.

Policejní Rossija³⁴ (z 23. června) věnuje Miljukovovu projevu úvodník^[270], v němž cituje „slavnou“ větu o opozici Jeho Veličenstva, a prohlašuje: „Pan Miljukov na sebe v Anglii vzal za ruskou opozici jistý závazek, a jestliže ho splní, prokáže tím vlasti tak velkou službu, že mu za ni bude odpuštěno mnoho dřívějších prohřešků.“ To jste to dopracovali, páni kadeti: Věchi^[17]³⁵ jako celek a zejména pan Struve byli pochváleni Antonijem Volyňským^[2], „vladykou“ černosotňovských fanatiků; vůdce strany Miljukov byl pochválen prodejním policejním plátkem. To jste to dopracovali!

Zbývá nám jen připomenout, že jsme na kadety jako přesvědčené okřabristy poukazovali už od roku 1906, kdy se z halasných „vítězství“ v dumě mnoha a mnoha zjiště i nezištně naivním lidem točila hlava.

Zbývá nám připomenout, že na *podstatu* hry, kterou carismus hraje v III. dumě a která se teď tak jasně projevila,

* Chlestakov — postava vychloubačného podvodníka z Gogolovy hry Revizor. *Čes. red.*

jsme upozorňovali *více než před dvaceti měsíci*, když jsme v čísle 19 a 20 listu Proletarij (listopad 1907)^[119] psali o výsledku voleb do III. dumy. V III. dumě — říkali jsme a pravilo se to i v rezoluci celoruské konference SDDSR z listopadu 1907³⁶ — jsou možné *dvě* většiny: černosotňovsko-oktábristická a kadetsko-oktábristická a *obě* tyto většiny jsou kontrarevoluční. „Taková situace v dumě,“ praví se v tehdejší rezoluci^[120] petrohradské sociálně demokratické organizace (*Proletarij*, č. 19) a v rezoluci III. celoruské konference SDDSR (*Proletarij*, č. 20) „je neobyčejně příznivá pro dvojakou politickou hru jak vlády, tak i kadetů.“*

Toto hodnocení situace se nyní *plně* potvrdilo a ukázala se rovněž krátkozrakost těch, kdo byli ochotni donekonečna prohlašovat, že sociální demokraté mají kadety „podporovat“.

Kadeti bojují proti oktábristům ne jako zásadní odpůrci, ale jako *konkurenti*. Potřebujeme získávat voliče, neboť se prohlašujeme za stranu „svobody lidu“. Potřebujeme dokázat svou „solidnost“, prosazujeme tedy v dumě Maklakovy a prohlašujeme před Evropou Miljukovovými ústy, že jsme „opozicí Jeho Veličenstva“. Což je přesně to, co potřebuje věrný sluha černosotňovského carismu Stolypin. Ať si černosotňovská carská smečka *ve skutečnosti* v zemi řadí, ať si ona a jedině ona rozhoduje o všech skutečně důležitých politických otázkách. „My“ potřebujeme oktábristicko-kadetskou většinu do hry, pro „repräsentaci“ v Evropě, pro snadnější získávání půjček, pro „nápravu“ černosotňovských výstřelků, pro napalování prostáček „reformami“ ..., které pak Státní rada upravuje.

Jeho Veličenstvo zná *svou* opozici. Opozice kadetů zná *svého* Stolypina a *svého* Mikuláše. A naši liberálové a naši ministři se snadno přiučili jednoduchému umění evropské parlamentní přetvářky a podvodů. Jedni i druzí

* Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 152, 186. *Red.*

si úspěšně osvojují způsoby evropské buržoazní reakce.

Jedněm i druhým vypovídá socialistický proletariát Ruska, který se stále pevněji spojuje se socialistickým proletariátem celého světa, neúprosnou revoluční válku.

Proletarij, č. 46
11. (24.) července 1909

Podle listu Proletarij

K D O P I S U M. L J A D O V A
R E D A K C I L I S T U
P R O L E T A R I J³⁷

Rádi poskytneme soudruhu Ljadovovi místo k veřejnému vyjádření^[127] a připomínáme mu jen:

Být věrný tradicím bolševismu — ortodoxně marxistického směru v SDDSR — je jistě velmi správné, soudruhu Ljadove. Ale být věrný těmto tradicím znamená mimo jiné i chránit bolševismus, aby se nestal svou vlastní karikaturou. A ničím jiným než právě karikaturou bolševismu, jak jsme obšírně dokázali v řadě článků^[101] a jak nyní oficiálně konstatovala bolševická frakce, nejsou snahy otzovismu a bohostrůjcovství.

Co se týče „revoluční etiky“, na kterou soudruh Ljadov apeluje, tu můžeme klidně nechat na něm, ale své „zásadní stanovisko“ měl soudruh Ljadov a jeho stoupenci dávno celé straně otevřeně vyložit, protože až dosud jsme museli věřit jen jejich slovům, že kromě otzovismu a bohostrůjcovství zastávají ještě něco jiného.

Na závěr vyslovme přesvědčení, že soudruh Ljadov, který v revoluční sociální demokracii pracoval celá léta, nezůstane příliš dlouho v nové frakci bohostrůjců-otzovistů, neboli — jak se jim stručně říká — „božských otzovistů“, a vrátí se do frakce bolševiků.

Proletarij, č. 46
11. (24.) července 1909

Podle listu Proletarij

U S V Ě D Č E N Í L I K V I D Á T O Ř I

Čtenářům je jistě známo, že v posledním roce měla naše strana co dělat s takzvaným likvidátorským proudem v sociální demokracii. Likvidátoři jsou nejtroufalejší oportunisté, kteří začali hlásat, že v dnešním Rusku je ilegální sociálně demokratická strana zbytečná, že SDDSR je zbytečná. Čtenářům je rovněž známo, že boj proti tomuto likvidátorskému proudu zahájil a vybojoval bolševismus, vybojoval ho přinejmenším natolik, že na celoruské konferenci strany v prosinci 1908^[63] bylo likvidátorství zcela nekompromisně a jednoznačně odsouzeno, i když menševici a část bundovců byli proti (druhá část bundovců se proti likvidátorství postavila).

Oficiální orgán menševické frakce Golossocial-demokrata však nejenže své likvidátorství nechtěl přiznat, ale naopak se celý čas tvářil neobyčejně „hrdý a ušlechtilý“ a prohlašoval, že nemá s likvidátorstvím nic společného. Fakta svědčila o opaku. Golos social-demokrata je nicméně velkoryse ignoroval. Nedávno vyšlé 9. číslo Plechanovova časopisu Dněvnik social-demokrata³⁸ (srpen 1909) je neobyčejně cenné tím, že v něm jeden z menševických vůdců likvidátorství^[202] naplno demaskuje. Tím není význam tohoto časopisu vyčerpán, avšak u této stránky věci se pozastavme především.

V 45. čísle listu Proletarij byl uveřejněn dopis menševiků z vyborského obvodu (v Petrohradě)^[221], kteří v něm protestují proti menševikům-likvidátorům. Ve 14. čísle Golosu (květen 1909) je tento dopis^[193] uveřejněn znovu a redakce poznamenává: „Redakce listu Proletarij se tváří,

jako by v dopise vyborských soudruhů spatřovala odklon od listu Golos social-demokrata...“

Vychází Plechanovův Dněvník. Jeho autor ukazuje, *jakou spoustu* likvidátorských myšlenek obsahuje článek, který redakce uveřejnila bez jediné poznámky v 15. čísle Golosu (přičemž článek vyslovuje úplně stejné názory, jaké má redakce). Plechanov přitom cituje dopis vyborských soudruhů a konstatuje: „Tento dopis je důkazem, jaký vliv někdy mají na velké dělnické organizace lidé, kteří opustili naši stranu pod záminkou ‚nové‘ práce“ (Dněvník, s. 10). Právě s touto „záminkou“ Golos neustále operoval! „To rozhodně není vliv sociální demokracie,“ pokračuje Plechanov, „to je vliv svým duchem zcela protichůdný duchu sociální demokracie“ (s. 11).

Plechanov tedy cituje dopis vyborských soudruhů *proti* 15. číslu listu Golos social-demokrata^[42]. Ptáme se čtenáře, *kdo se tedy vlastně „přetvařuje“*. „Přetvařoval se“ Proletarij, když obvinil Golos z likvidátorství, nebo *se přetvařoval* Golos, když tvrdil, že nemá s likvidátorstvím nic společného?

Redakce Golosu byla usvědčena z *literární nepoctivosti* a usvědčil ji její bývalý člen Plechanov.

Ale to zdaleka ještě není všechno.

V 15. čísle Golosu (červen 1909) v článku^[42] podepsaném *F. Dan* se dočítáme, že Pravdu³⁹ chrání před „absurdním a vědomě nečestným obviňováním z likvidátorství“ (s. 12) její pověst, že stojí mimo frakce. Pádněji už to snad ani vyjádřit nelze. Vznesenější a ušlechtilější pobouření nad obviněním Golosu z likvidátorství už snad ani není možné.

Pak vychází Plechanovův Dněvník. Autor ukazuje, *jakou spoustu* likvidátorských myšlenek *obsahuje* jeden z článků v 15. čísle Golosu, a prohlašuje na adresu menševiků, kteří tyto myšlenky sdílejí: „Proč se urážet, vytýkají-li nám likvidátorství, jestliže se sami tohoto hříchu opravdu často dopouštíme?“ (s. 5). „Soudruha S.“ (autora článku

z 15. čísla Golosu, který Plechanov rozebírá^[48]) „nejenže můžeme, ale dokonce musíme obvinít z likvidátorství, protože plán, který ve svém dopise nastiňuje a hájí, není opravdu nic jiného než plán na likvidaci naší strany“ (Dněvník, s. 6). A tento soudruh S. ve svém článku výslovně říká, že je solidární s „kavkazskou delegací“, tj. s redakcí Golosu, která měla v této delegaci jak známo dva ze tří mandátů.

Plechanov pokračuje:

„Tady si musíme vybrat: *buď* likvidátorství, *nebo* boj proti němu. Třetí možnost neexistuje. Tím mám přirozeně na mysli soudruhy, kteří se neřídí svými osobními zájmy, ale zájmy naší společné věci. Ti, kdo se řídí svými osobními zájmy, kdo myslí jen na svou revoluční kariéru — i taková kariéra přece existuje! — ti mají ovšem ještě třetí možnost. Velcí i malí lidé tohoto druhu dnes mohou, a dokonce musí lavírovat mezi likvidátorským a protilikvidátorským proudem, musí se za dnešních poměrů všemožně vyhýbat přímé odpovědi na otázku, zda se má proti likvidátorství bojovat, musí tuto otázku obcházet ‚alegoriemi a planými hypotézami‘, neboť se přece ještě neví, který proud vyhraje — zda likvidátorský nebo protilikvidátorský, a tito vychytralí diplomati by rozhodně byli rádi u toho, chtějí být stůj co stůj na straně vítězů. Opakuji, že pro tyto lidi existuje ještě třetí možnost. Soudruh S. však se mnou bude patrně souhlasit, když řeknu, že to nejsou skutečné osobnosti, ale jen ‚pimprlata‘^[288]. O těch je škoda mluvit, jsou to rození oportunisté a jejich heslo zní ‚Jak račte‘“ (Dněvník, s. 7–8).

Tomuhle se říká jemná narážka... na tvrdou skutečnost. Dějství páté a poslední, výstup první. Na scéně jsou všichni redaktori Golosu, až na jednoho. Redaktor XY se s neobyčejně ušlechtilým výrazem v tváři obrací k obecnstvu: „Obvinění z likvidátorství, která proti nám byla vznesena, jsou nejen absurdní, ale i *vědomě nečestná*.“

Výstup druhý. Tytéž osoby a „on“, redaktor Golosu, který právě šťastně vystoupil z redakce⁴⁰ (tváří se, jako když žádného z redaktorů nevidí, a obrací se na spolupracovnicka S., který je solidární s redakcí): „Buď likvidátorství, nebo boj proti němu. Třetí možnost mají jen revoluční kariéristé, kteří lavírují, vyhýbají se přímé odpovědi a čekají, až kdo vyhraje. Soudruh S. se mnou bude patrně

souhlasit, že to nejsou skutečné osobnosti, ale pimprlata. O těch je škoda mluvit: jsou to rození oportunisté a jejich heslem je „Jak račte“.

Uvidíme, zda „soudruh S.“, kolektivně smýšlející menševik S. bude s Plechanovem skutečně souhlasit, nebo si raději ponechá jako své vůdce jistá pimprlata a rozené oportunisty. Jedno můžeme směle prohlásit už teď: Jestliže Plechanov, Potresov („přesvědčený likvidátor“ podle Plechanovova vyjádření v Dněvníku, s. 19) a „pimprlata“^[268] s heslem „Jak račte“ zevrubně vyloží své názory menševickým *dělníkům*, nenajde se mezi nimi určitě ani deset ze sta, kteří by byli *pro* Potresova a *pro* ty s heslem „Jak račte“ *dohromady*. Na to můžeme vzít jed. Plechanovův článek postačí odvrátit menševické *dělníky* jak od Potresova, tak od těch s heslem „Jak račte“. Naší věcí pak je postarat se o to, aby se menševičtí dělníci, zejména ti, kteří se těžko dají ovlivnit bolševickou propagandou, dokonale *seznámili* s 9. číslem Plechanovova Dněvníku^[197]. Naší věcí je postarat se o to, aby se teď menševičtí dělníci vážně pokusili vyjasnit si *ideové kořeny* názorových neshod mezi Plechanovem na jedné straně a Potresovem a těmi, kdo se řídí heslem „Jak račte“, na straně druhé.

K této mimořádně závažné otázce poskytuje Plechanov v 9. čísle Dněvníku^[198] rovněž mimořádně cenný, ale ani zdaleka ne dostačující materiál. „Ať žije generální diferenciace!“ volá Plechanov, vítá distancování bolševiků od anarchosyndikalistů (jak Plechanov říká našim otzovistům, ultimativistům a bohostrůjcům) a prohlašuje, že „my, menševici, se musíme distancovat od likvidátorů“ (Dněvník, s. 18). My bolševici, kteří jsme samozřejmě mezi sebou už provedli *generální dělicí čáru*, se z celého srdce připojujeme k tomuto požadavku generálního řezu uvnitř menševické frakce. Budeme na tento generální řez u menševiků netrpělivě čekat. Uvidíme, *kudy* u nich tento generální řez povede. Uvidíme, bude-li to skutečně *generální* řez.

Plechanov prezentuje rozkol mezi menševiky zaviněný

likvidátorstvím jako rozkol v otázce organizace. Přitom však předkládá materiál, z něhož vyplývá, že zdaleka nejde jen o otázku organizace. Plechanov dělá *prozatím* dva řezy, ale *žádný z nich* si dosud nezaslouží název generální. První řez výrazně odděluje Plechanova od Potresova, druhý ho nevýrazně odděluje od „frakčních diplomatů“, pimprlat a rozených oportunistů. O Potresovovi Plechanov říká, že se už na podzim 1907 „dal slyšet jako přesvědčený likvidátor“. A nejen to. Kromě tohoto Potresovova ústního prohlášení k organizační otázce se Plechanov odvolává na známou kolektivní práci menševiků Společenské hnutí v Rusku na počátku 20. století^[173] a tvrdí, že vystoupil z redakce tohoto sborníku proto, že Potresovův článek^[220] byl (i po opravách a přepracování, které si Plechanov vyžádal a které bylo provedeno za zprostředkování Dana a Martova) pro Plechanova nepřijatelný. „Dospěl jsem k pevnému přesvědčení, že Potresovův článek se opravit nedá“ (s. 20). „Viděl jsem,“ píše v Dněvníku, „že likvidátorská myšlenka, kterou Potresov vyslovil v Mannheimu, se mu uhnězdila v hlavě a že ztratil jakoukoli schopnost dívat se na současný i dřívější život společnosti očima revolucionáře“ (s. 19—20). „Potresov už není pro mne soudruh... naše cesty se rozcházejí“ (s. 20).

Tady už vůbec nejde o současné organizační otázky, kterých se Potresov ve svém článku nedotýkal a ani se dotýkat nemohl. Tady jde o *zásadní názory na program a taktiku sociální demokracie*, které jsou „likvidovány“ kolektivní menševickou „prací“, uveřejněnou za kolektivní menševické redakce *Martova, Maslova a Potresova*.

Aby se *zde* mohl provést skutečně generální řez, nestačí rozejít se s Potresovem a udělat „jemnou“ narážku na hrdiny s heslem „Jak račte“. K tomu je zapotřebí *důkladně rozebrat* v čem, kdy, proč a jak vlastně „ztratil Potresov schopnost dívat se na život společnosti očima revolucionáře“. Likvidátorství, říká Plechanov, vede do „bahna nejhnusnějšího oportunismu“ (s. 12). „Nové víno se u nich

(likvidátorů) mění v jakousi kyselotinu, z níž se dá vyrobit leda maloburžoazní ocet“ (s. 12). Likvidátorství „usnadňuje pronikání maloburžoazních tendencí mezi proletariát“ (s. 14). „Častokrát jsem se pokoušel dokazovat vlivným soudruhům menševikům, že dělají velkou chybu, když občas projevují ochotu jít ruku v ruce s pány, od nichž to tu více, tu méně zavání oportunistem“ (s. 15). „Likvidátorství vede rovnou do bezedného bahna oportunismu a maloburžoazních snah zcela cizích sociální demokracii“ (s. 16). Porovnejte všechny tyto Plechanovy výroky s konstatováním, že Potresov je přesvědčený likvidátor. Je zcela zřejmé, že Plechanov Potresova vykreslil (správněji řečeno Plechanov ho teď označil) jako *maloburžoazního demokratického oportunistu*. Je zcela zřejmé, že právě proto, že se menševismus reprezentovaný všemi vlivnými publicisty frakce (kromě Plechanova) na této potresovovštině *podílí* (ve Společenském hnutí), označuje ho teď Plechanov za *maloburžoazní oportunistický směr*. A protože menševismus jako frakce Potresovovi nadřazuje a kryje ho, označuje teď Plechanov menševismus za *maloburžoazní oportunistickou frakci*.

Závěr je jasný: Jestliže Plechanov zůstane osamocen, jestliže kolem sebe neseskupí převážnou nebo alespoň značnou část menševiků, jestliže neodhalí před všemi menševickými dělníky všechny kořeny a projevy tohoto maloburžoazního oportunismu, pak naše hodnocení menševismu potvrdí menševik, který je v teorii nejvíc na výši a v taktice dovedl menševiky v letech 1906—1907 nejdál.

Časem se ukáže, *bude-li* „revoluční menševismus“ hlásaný Plechanovem *s to* utkat se s celým myšlenkovým podhoubím, z něhož vyrostl Potresov a likvidátorství.

Když Plechanov mluví o generální diferenciaci mezi bolševiky, srovnává bolševické marxisty, sociální demokraty, s Gogolovým Osipem*^[33], který sbíral kdejaké ha-

* Prohnaný sluha domnělého revizora Chlestakova v Gogolově divadelní hře Revizor. *Čes. red.*

raburdí, kdejaký provázek (včetně empiriokriticizmu a bohostrůjcovství). Nyní si začal bolševický Osip, žertuje Plechanov, „dělat kolem sebe místo“, vyhánět antimarxisty a odhazovat „provázky“ a ostatní haraburdí.

Plechanovův žert se dotýká nikoli žertovné, ale hlavní a nesmírně důležité otázky ruské sociální demokracie: *který její směr více prospěl onomu haraburdí a „provázkům“*, tj. *buržoazně demokratickým* vlivům na proletariát. Všechny „finesy“ frakčních sporů, všechny dlouhé peripetie boje kolem různých rezolucí, hesel atd., celé toto frakcionářství (dnes tak často odsuzované jen jalovým pokřikováním proti „frakcionářství“, *které nejvíc podporuje zejména bezzákladost*), celé toto „frakcionářství“ se točí kolem této hlavní a nesmírně důležité otázky ruské sociální demokracie: *který její směr nejvíc podléhal buržoazně demokratickým vlivům* (jimž se do jisté míry, po jistou dobu za buržoazní revoluce v Rusku nelze vyhnout, tak jako se jim nelze vyhnout v žádné kapitalistické zemi). Ke každému směru v sociální demokracii se nevyhnutelně přidává jednou více, jednou méně nikoli ryze proletářských, ale poloproletářských a polomaloburžoazních živlů a jde o to, *který směr jim méně podléhá*, rychleji se vymaňuje z jejich vlivu a úspěšněji proti nim bojuje. A tady jde právě o to, jak socialistický, proletářský, marxistický „Osip“ zachází s liberálním či anarchistickým, maloburžoazním, antimarxistickým „provázkem“.

Bolševický marxismus, říká Plechanov, je „víceméně úzce a zkonstatěle chápaný marxismus“. Menševický marxismus je zřejmě „víceméně široký a pružný“. Podívejte se na výsledky revoluce, na výsledky *šesti* let dějin sociálně demokratického hnutí (1903—1909), a jakých *šesti* let! Bolševičtí „Osipové“ už provedli „generální řez“ a „ukázali dveře“ bolševickému maloburžoaznímu „provázku“, který teď fňuká, že byl „vyhozen“ a „odstrčen“.

Menševický „Osip“ zůstal osamocen, když vystoupil z menševické redakce i z redakčního kolektivu významné

menševické publikace, zůstal osamocen ve svém protestu proti „maloburžoaznímu oportunismu“ a likvidátorství, jež vládne v jedné i v druhé redakci. Menševický „Osip“ je zřejmě *spoután* menševickým „provázkem“. Nesebral „Osip“ provázek, ale provázek „Osipa“. Nepřemohl ho, ale provázek přemohl jeho.

Co myslíte, čtenáři, chtěl byste být raději v kůži bolševického, nebo menševického „Osipa“? Co myslíte, je v dějinách dělnického hnutí „úzký a těžkopádný“ ten marxismus, který je pevněji spjat s proletářskými organizacemi a který si dovede lépe poradit s maloburžoazním „provázkem“?

Proletarij, č. 47/48
5. (18.) září 1909

Podle listu Proletarij

NA OKRAJ OTEVŘENÉHO
DOPISU VÝKONNÉ KOMISE
MOSKEVSKÉHO
OKRUHOVÉHO VÝBORU⁴¹

K této rezoluci o nechvalně známé „škole“ musíme poznamenat, že dělnsky, kteří se s radostí chopili příležitosti jet se do ciziny učit, z ničeho neobviňujeme. Tito dělníci „se spojili“ s námi i s ústředním výborem (v dopise^[154]), který jsme právě dostali, sděluje i výkonná komise moskevského okruhového výboru, že jeden z žáků poslal už i jí zprávu) a my jsme jim vysvětlili význam takzvané školy. Ostatně uvedeme několik citátů z hektografované zprávy^[184] této školy, kterou jsme dostali. „Bylo rozhodnuto zahájit výuku s daným počtem posluchačů (9 soudruhů) a přednášejících (6 soudruhů).“ Z těchto šesti přednášejících jsou ve straně dobře známi Maximov, Lunačarskij, Ljadov a Alexinskij. Soudruh Alexinskij „vedl“ (při otevření školy): „Pro školu bylo vybráno toto místo, protože tam žijí mnozí přednášející.“ Soudruh Alexinskij se vyjádřil až příliš skromně: „tam“ žijí ne „mnozí“, nýbrž *všichni* přednášející (někteří dokonce říkají: všichni iniciátoři a organizátoři, všichni agitátoři a funkcionáři) *nové frakce*. A konečně: „Soudruh Alexinskij zahájil praktická cvičení o organizačních otázkách.“ Doufejme, že se na těchto „praktických“ cvičeních podrobně objasňuje význam narážek v Maximovově zprávě, podle nichž jde redakci listu *Proletarij* o to zmocnit se majetku celé frakce...

Proletarij, č. 47/48
5. (18.) září 1909

Podle listu Proletarij

K VOLBÁM V PETROHRADĚ⁴²

(NOTICKA)

Dne 21. září se mají v Petrohradě konat volby. Dělnická strana jde do těchto voleb za mimořádně těžkých podmínek. Jsou to však volby nanejvýš významné a všichni sociální demokraté musí napnout všechny síly v nastávající — a zčásti už začínající — volební kampani.

Volby se konají v době bezuzdné reakce, za naprosté zvůle a kontrarevolučního řádění carské vládní smečky, o to důležitější tedy je, aby proti této reakci byla postavena kandidátka navrhovaná sociálně demokratickou stranou, jedinou stranou, která dokázala i z tribuny černosotňovské III. dумы pozvednout svůj hlas, proklamovat své pevné socialistické přesvědčení, opakovat hesla slavného revolučního boje a rozvinout republikánský prapor před okta-ristickými a černosotňovskými hrdiny kontrarevoluce a liberálních (kadetských) ideologů a obhájců kontrarevoluce.

Volby se konají v podmínkách, které zcela vylučují účast širokých mas dělnické třídy: dělníci jsou z řad voličů vyloučeni a řady voličů jsou okleštěny triumfující klikou šlechty, která provedla státní převrat z 3. června 1907, a proto tím více záleží na tom, aby před tímto publikem, které je nejméně schopné porozumět myšlenkám sociální demokracie, vystoupila strana, která spojuje boj za socialismus s bojem za důslednou a radikální demokratickou revoluci v buržoazním státě. I když činnost sociálně demokratické strany mezi dělnictvem byla poslední dobou velmi skrovná a omezená, přesto nepřetržitě pokračovala a pokračuje. Stovky dělnických skupin a kroužků udržují

tradice sociálně demokratické strany, pokračují v jejím díle a vychovávají nové proletářské bojovníky. Sociálně demokratičtí dělníci předstoupí nyní prostřednictvím svých poslanců, svých agitátorů a svých zmocněnců před maloburžoazní voliče a připomenou jim úkoly skutečného demokratismu, na které strany a skupinky buržoazní demokracie zapomněly.

Volby se konají za situace, kdy sociálně demokratická strana a všechny ostatní organizace dělnické třídy byly zahrnány do ilegality, kdy se nesmějí pořádat žádné dělnické schůze, kdy je striktně zakázán dělnický tisk, kdy si monopol na „opozici“ zajistila (policejními opatřeními) kadetská strana, která se prostituovala mnoha neslýchanými lokajskými kousky v černosotňovské dumě a pomohla samoděržaví sehnat v Evropě peníze na žaláře a šibenice, pomohla sehrát před evropskými kapitalisty komedii s konstituční monarchií. O to je důležitější, aby tento kadetský monopol, obehnaný lesem šibenic a „vysloužený“ bezmezným liberálním službičkováním carismu, byl *rozbit*, a to rozbit stůj co stůj, rozbit před očima širokých mas, které volby vidí, slyší o nich a sledují osud kandidátů a výsledky voleb. Je-li pro buržoazní politikáře všude na světě, ruskými kadety počínaje a „svobodomyšlnými“ v Německu nebo buržoazně demokratickými „radikály“ ve Francii konče⁴³, ze všeho nejdůležitější okamžitý úspěch, je-li pro ně ze všeho nejdůležitější opatřit si poslanecké místečko, pak pro socialistickou stranu je ze všeho nejdůležitější propaganda a agitace mezi masami, ze všeho nejdůležitější je propagování myšlenek socialismu a důsledného, obětavého boje za úplnou demokracii. A tuto propagandu nelze ani zdaleka měřit pouze počtem hlasů, získaných nadto ještě podle zákona z 3. června, zavedeného pány šlechtici.

Podívejte se na náš kadetský tisk: s jakou úžasnou troufalostí využívá svého monopolu, k němuž mu dopomohla Miljukovova úslužnost a jehož ochráncem je Stolypin. „O výsledku petrohradských voleb,“ píše *Reč*⁴⁴ v úvodníku

z 1. srpna^[271], „nikdo nepochybuje... Bude-li potvrzena kandidatura Kutlera, jednoho z nejváženějších poslanců II. dумы, bude volební vítězství ještě impozantnější.“ Bodejť by nebylo! Co může být „impozantnějšího“ než vítězství nad „levicí“, kterou „odstavil“ černosotňovský státní převrat? Co může být impozantnějšího než vítězství nad socialismem, který hlásá své staré ideály v ilegálním tisku a v ilegálních dělnických organizacích, než vítězství „demokratů“, kteří se i se svým demokratismem klidně vejdu do rámce stolypinovské ústavy? Co může být pro maloměšťáka, pro šosáka, pro ustrašeného malého ruského člověka „váženějšího“ než *bývalý ministr* pan Kutler? Strana „svobody lidu“ měří *vážnost* poslance v dumě podle toho, jakou vážnost má u Romanova, Stolypina a spol.

„Tentokrát podle všeho,“ pokračuje *Reč* důležitě, „nedojde ani ke zbytečnému tříštění hlasů mezi pokrokovými kandidáty. Tak se alespoň dal slyšet jeden z představitelů ‚levicového bloku‘ V. V. Vodovozov.“^[23]

V této krátké tirádě se jako slunce v kapičce vody odráží celá podstata našich kadetů. Tříštit hlasy je „zbytečné“ (kadeti už neřkají, že je to nebezpečné vzhledem k černosotňovcům, protože hloupou liberální povídačku o černosotňovském nebezpečí vyvrátili až příliš přesvědčivě revoluční sociální demokraté i samy události); a pročpak je to „zbytečné“, pánové? Protože jiný kandidát *neprojde*, to je první a jediný argument kadetů. Ale to je přece argument *oktábristický*, milí bojovníci proti oktábrismu; to je argument *podřizující se zákonu* z 3. června a podřizující se mu s láskou, radostně a poslušně, přesně tak, jak to vyčítáte oktábristům! A to jste právě celí vy, že před volbami, před voliči, před davem kritizujete oktábristy, protože nedovedou prosazovat zásadní linii, protože vedou oportunistické řeči o „zbytečnosti“, ale *při* volbách, *před* vrchností, před carem a Stolypinem děláte stejnou politiku jako oktábristé. Je „zbytečné“ hlasovat proti rozpočtu,

budeme tedy hlasovat pro rozpočet. Je „zbytečné“ hájit ideály revoluce a svobody, budeme je tedy hanobit, sepíšeme Věchi^[17], budeme revoluci co nejvíce špinit, obstaráme si co nejvíc renegátů — Izgojevů, Galičů, Struvů atd., abychom názorně předvedli, že se zříkáme revoluce. Je „zbytečné“ bojovat proti podpoře, kterou zahraniční kapitál poskytuje samoděržaví, budeme mu tedy pomáhat uzavírat půjčky a Miljukova vyšleme jako lokaje, který bude stát vzadu na stupátku landauru Mikuláše Krvavého.

Jestliže věta o „zbytečnosti“ ideového boje ve volbách přesně vystihuje „ideovou“ podstatu kadetů, pak další věta je přímo vzornou ukázkou vyloženého volebního podvodu. *Reč*^[173] využila monopolu „opozice Jeho Veličenstva“⁴⁵ a očernila za prvé sociální demokraty, kteří se nikdy a nikde nevyslovovali proti tříštění hlasů (a kteří — což je velmi důležité — *získali* na svou stranu trudoviky ve známém levicovém bloku⁴⁶, získali je pevně odhodláni navrhnout *stůj co stůj* sociálně demokratického kandidáta), a za druhé i trudovika Vodovozova.

Reč z 1. srpna přináší kromě úvodníku^[272] rovněž noticku^[178], v níž jsou Vodovozovovi připsána slova, že voliči prý se už vyslovili pro kadety a trudovici musí buď hlasovat pro kadety, nebo se hlasování zdržet. Teprve v čísle ze 6. srpna uveřejňuje orgán strany „svobody lidu“ na zastrčeném místě (až za rubrikou Život v letoviskách^[44]) dopis pana Vodovozova^[23], který v něm prohlašuje, že jemu připisovaná slova „*nikdy neřekl*“^[44]. Jenže *Reč* se ani v nejmenším nestydí a pouští se s Vodovozovem do polemiky^[178]. Cíle je dosaženo, čtenář byl podveden, monopolu tisku povolovaného pány Stolypiny bylo využito a všechno ostatní je zcela vedlejší. Konečně v čísle z 9. srpna^[74] se objevuje pár řádek o sociálně demokratickém kandidátovi Sokolovovi a o tom, že mnoho trudoviků mu hodlá dát své hlasy. Celý úvodník z 1. srpna o levici je tedy od a až do zet novinářská kachna...

Petrohradské sociální demokraty obtížnost jejich úkolu

neodradí, naopak je přiměje, aby své úsilí ještě zesateronásobili. Nejen všechny stranické organizace, ale každý dělnický kroužek, každá skupina sympatizujících se sociálními demokraty ať z kterékoli sociální vrstvy, i kdyby ji tvořili jen dva tři lidé a i kdyby byla odtržena od živé politické práce, jak jen může být odtržen od politiky ruský občan v období stolypinovské ústavy, všichni bez výjimky se mohou a musí účastnit sociálně demokratické volební kampaně. Jedni sepíšu a rozšíří volební provolání sociálních demokratů, druzí pomohou rozšiřovat projevy sociálních demokratů v dumě, třetí zorganizují návštěvy u voličů, při nichž budou propagovat sociálně demokratické myšlenky a vysvětlovat úkoly sociálně demokratické volební kampaně, čtvrtí promluví na předvolebních schůzích nebo na zvláštních poradách; pátí uvijí z kadetských tiskovin a z kadetských projevů kytici, která odradí každého aspoň trochu poctivého demokrata, aby hlasoval pro kadety, šestí... ale to se přece nehodí, abychom v novinách vycházejících v zahraničí poučovali, o čem a jak agitovat, když to lze ve stokrát bohatších, živějších a mnohotvárnějších formách najít v místních organizacích v Petrohradě. Vzhledem ke svému postavení mohou členové sociálně demokratické frakce v dumě prokázat ve volební kampani v Petrohradě obzvlášť cenné služby, sociálně demokratickým poslancům zde připadá zvlášť užitečný a vděčný úkol. Žádné úřední zákazy, žádné policejní figle, žádná konfiskace sociálně demokratických tiskovin ani žádné zatýkání sociálně demokratických agitátorů nezabrání dělnické straně, aby splnila svou povinnost: plně a všestranně využít volební kampaň k seznámení mas s celým, neokleštěným programem socialistického proletariátu, předního bojovníka demokratické revoluce v Rusku.

P. S. Když už byla naše noticka v tisku, přečetli jsme si v *Reči* z 13. srpna^[75] tuto velice důležitou zprávu: „11. srpna se konala první schůze trudoviků k volbám do Státní

dumy... Bylo jednomyslně usneseno podporovat kandidaturu sociálního demokrata Sokolova, přičemž bylo výslovně stanoveno, že tuto podporu nelze podmiňovat žádnými politickými závazky.“ Nemusíme ani dodávat, že za jiných podmínek by sociální demokracie ani nemohla podporu přijmout.

Proletarij, č. 47/48
5. (18.) září 1909

Podle listu Proletarij

O FRAKCI STOUPENCŮ OTZOVISMU A BOHOSTRŮJCOVSTVÍ

Soudruzi Maximov a Nikolajev vydali zvláštní leták nade-
psaný Zpráva odstavených členů rozšířené redakce listu
Proletarij soudruhům bolševikům^[185]. Naši odstavení sou-
druzi si trpce přetrpce stěžují veřejnosti, jak jim redakce
ukřivdila a jak je odstavila.

Abychom straně dělnické třídy předvedli, co jsou zač
tito odstavení členové, kteří si tak trpce stěžují, probereme
si především zásadní stránku obsahu letáku. Ze 46. čísla
Proletarije^[102] a z přílohy^[241] k tomuto číslu čtenáři vědí,
že porada rozšířené redakce listu Proletarij označila sou-
druha Maximova za jednoho z organizátorů nové frakce
v naší straně^[110], frakce, s níž nemá bolševismus nic spo-
lečného, a že odmítla nést „jakoukoli odpovědnost za
veškeré politické kroky soudruha Maximova“. Z rezolucí
porady^[172] vysvítá, že základem názorových neshod s no-
vou frakcí, která se od bolševiků odštěpila (či přesněji řeče-
no neshod s Maximovem a jeho přáteli, kteří se odštěpili
od ní), je za prvé otzovismus a ultimatismus^[109] a za druhé
bohostrůjcovství^[161]. Názor bolševické frakce na oba tyto
směry je vyložen ve třech podrobných rezolucích.

Co však teď odpovídají naši odstavení soudruzi, kteří si
tak trpce stěžují?

I

Začněme otzovismem. Odstavení shrnují zkušenosti získané
za uplynulá léta v parlamentě neboli v dumě, ospravedlňují
bojkot Bulyginovy a Vitteho dumy i účast v II. dumě a po-
kračují:

„... Za ostré a stupňující se reakce se to všechno opět mění. Strana pak nemůže provádět rozsáhlou a účinnou volební kampaň, nemůže získat náležité zastoupení v parlamentě...“

Vezměme si hned první větu této samostatné úvahy, neopisné ze starých bolševických publikací, a máme před sebou celou bezednou propast otzovistických politických nesmyslů. Uvažujte přece trochu, moji milí, copak strana může za ostré a stupňující se reakce „rozsáhle a účinně“ budovat „instruktorské skupiny a školy“ pro členy bojových družin, jak o tom mluvíte na téže stránce a v témž sloupci vašeho díla? Uvažujte trochu, moji milí, copak strana může získat „náležité zastoupení“ v takových školách? Kdybyste dovedli přemýšlet a byli aspoň trochu schopni politicky uvažovat, vy nespravedlivě odstavení, přišli byste na to, že jste plácli pěkný nesmysl. Místo abyste politicky *mysleli*, chytáte se „efektní“ fráze a tím se ve straně dostáváte do situace prostáčeků. Žvaníte o „instruktorských školách“ a o „zintenzívnění (!) propagandy v armádě“ (tamtéž), protože i vy, jako všechna politická nedochůdčata z tábora otzovistů a ultimativistů, pokládáte tuto činnost za zvlášť „efektní“, ale zapřemýšlet si o podmínkách skutečného (a nikoli slovního) uplatnění těchto forem činnosti, to neumíte. *Nabířovali jste* si pár bolševických slovíček a hesel, ale *nepochopili jste* z nich ani zbla. „Za ostré a stupňující se reakce“ je pro stranu *těžká* každá práce, ale ať jsou tyto těžkosti sebevětší, přesto *lze* přiměřeného parlamentního zastoupení dosáhnout. Dokazují to například i zkušenosti německé sociální demokracie z období „ostré a stupňující se reakce“, třeba z doby zavedení výjimečného zákona^[370]⁴⁷. Jestliže Maximov a spol. tuto možnost popírají, prozrazují jen svou naprostou politickou ignoranci. Doporučovat „instruktorské školy“ a „zintenzívnění propagandy v armádě“ „za ostré a stupňující se reakce“, a zároveň popírat, že by strana *mohla* dosáhnout náležitého zastoupení v parlamentě, znamená plácet vyložené nesmysly, které by patřily do sbírky alogismů pro žáky nižších tříd gymná-

zia. Jak instruktorské školy, tak zintenzívnění propagandy v armádě předpokládají, že budou bezpodmínečně překročeny a porušeny staré zákony, zatímco předpokladem parlamentní činnosti vůbec nemusí být a v každém případě to bývá nepoměrně vzácněji, že staré zákony překročí nová společenská síla. A teď uvažujte, moji milí, kdy lze snadněji překračovat staré zákony: za ostré a stupňující se reakce, anebo za rozmachu hnutí? Uvažujte o tom, vy nespravedlivě odstavení, a zastyďte se za všechny ty nesmysly, které říkáte, abyste obhájili miláčky svého srdce — otzovisty.

Dále. Která činnost vyžaduje větší rozmach energie mas, větší vliv mas na bezprostřední politický život, zda parlamentní činnost v rámci zákona vydaného starou mocí, nebo propaganda v armádě, která vzápětí a přímo podryvá nástroje materiální síly této moci? Uvažujte nad tím, moji milí, a přijdete na to, že parlamentní činnost v tomto smyslu je až na druhém místě. A co z toho vyplývá? Z toho vyplývá, že čím silnější je bezprostřední hnutí mas, čím větší je rozmach jejich energie, jinými slovy, čím více lze mluvit o „ostrém a stupňujícím se“ revolučním náporu lidu, a nikoli o „ostré a stupňující se reakci“, *tím více* bude možná, tím nevyhnutelnější a postupně úspěšnější bude propaganda v armádě i bojové akce, které budou skutečně spjaty s masovým hnutím a nebudou to jen dobrodružné výstřelky několika horkých hlav z řad bojůvkářů. Právě proto, vy nespravedlivě odstavení, dokázal bolševismus rozvinout bojovou činnost i propagandu v armádě zvláště silně za „ostrého a stupňujícího se“ revolučního rozmachu; právě proto se dovedl bolševismus izolovat (počínaje rokem 1907) a v roce 1909 pak definitivně izoloval svou frakci od tohoto bojůvkaření, které se „za ostré a stupňující se reakce“ *zvrhlo* a nutně muselo zvrhnout v avanturismus.

Naším hrdinům, kteří si nabífovali pár bolševických slovíček, vychází všechno obráceně: vyšší formy boje, které se nikdy a nikde na světě neosvědčily, pokud nebyly podepře-

ny bezprostředním tlakem mas, jsou v době ostré reakce doporučovány na prvním místě jako „možné“, kdežto o nižších formách boje, které nevyžadují ani tolik překročení zákona bojem mas, jako spíš *využití* zákona k propagandě a agitaci, která má masy *vychovávat k uvědomělému boji*, se prohlašuje, že „možné nejsou“!!

Otzovisté a jejich „odstavení“ přitakávací slyšeli a naučili se, že bolševismus považuje bezprostřední boj mas, jímž se uvádí do pohybu dokonce i armáda (tj. nejzkrustnější, nejkonzervativnější složka obyvatelstva, nejvíce chráněná před propagandou atd.) a který proměňuje bojové akce ve skutečný začátek povstání, za vyšší formu hnutí, kdežto parlamentní činnost bez přímého hnutí mas za nižší formu hnutí. Otzovisté a jejich přitakávací à la Maximov to slyšeli a naučili se to, ale nic z toho nepochopili, a proto se blamovali. Vyšší znamená „efektivní“, myslí si otcovista a soudruh Maximov, takže budu křičet „hodně nahlas“, to bude jistě to nejrevolučnější, ale rozebrat co a jak, pámbůh uchovej!

Poslechněte si dále Maximovovu úvahu (pokračujeme v citaci):

„...Mechanická síla reakce přerušuje spojení mezi už zformovanou stranickou frakcí a masami a nesmírně ztěžuje vliv strany na tuto frakci, což tomuto zastupitelskému orgánu znemožňuje provádět dostatečně rozsáhlou a promyšlenou organizační a propagandistickou činnost v zájmu strany. A jelikož i sama strana je oslabena, nelze vyloučit ani nebezpečí, že se frakce zvrhne, že se odchýlí od základní cesty sociální demokracie...“

Jak úžasně roztomilé, vidíte? Když jde o nižší formy boje v mezích zákona, začínají nás strašit „mechanickou silou reakce“, „neschopností provádět dostatečně rozsáhlou činnost“ a „nebezpečím, že se frakce zvrhne“. Ale jakmile je řeč o vyšších formách třídního boje, které překračují staré zákony, „mechanická síla reakce“ najednou mizí, žádná „neschopnost“ provádět „dostatečně rozsáhlou“ činnost v armádě neexistuje a o žádném „nebezpečí dege-

nerace“ instruktorských skupin a škol nemůže být, jak vidíte, ani řeči.

To je to nejlepší ospravedlnění redakce Proletarije, proč musela *odstavit* politiky, kteří naočkovávají *takové* myšlenky masám.

Zapište si za uši, vy nespravedlivě odstavení: za skutečně ostré a stupňující se reakce, kdy mechanická síla této reakce skutečně přerušuje spojení s masami, znemožňuje dost rozsáhlou činnost a oslabuje stranu, právě tehdy se stává specifickým úkolem strany uchýlit se k parlamentní formě boje, a to ne proto, vy nespravedlivě odstavení, že parlamentní boj stojí výš než jiné formy boje, nikoli, nýbrž právě proto, že stojí *níž* než ony, níž než například boj, kterým je do masového hnutí zapojována *dokonce* armáda, kterým jsou vyvolávány masové stávky, povstání aj. Jak se vlastně použití nižší formy boje může stát specifickým (tj. odlišujícím dané období od jiných období) úkolem strany? Tak, že čím mohutnější je mechanická síla reakce a čím slabší je spojení s masami, tím více vystupuje do popředí výchova mas k uvědomělosti (a nikoli přímé akce), tím více přichází na pořad *využití* propagandistických a agitačních možností *vytvořených starou mocí* (a nikoli bezprostřední nápor mas proti této staré moci).

II

Žádný marxista, který pochopil alespoň něco z Marxova a Engelsova světového názoru, žádný sociální demokrat, který se aspoň trochu seznámil s dějinami mezinárodního socialistického hnutí, nebude pokládat za vůbec nic divného, jestliže se některá nižší forma boje stane v určitém historickém období jeho specifickou formou. Anarchisté nebyli nikdy za nic na světě schopni tuto jednoduchou věc pochopit. Teď se naši oizovisté a jejich odstavení přitakávací pokoušejí přenést do ruského sociálně demokratického

prostředí způsob anarchického myšlení, neboť křičí (jako Maximov a spol.), že v listu Proletarij vládne teorie „*parlamentarismu stůj co stůj*“.

Máme-li vysvětlit, jak je tento povyk Maximova a spol. nemožně hloupý a jak nemá se sociálním demokratismem nic společného, musíme opět začít od Adama. Uvažujte přece, vy nespravedlivě odstavení, v čem je specifický rozdíl mezi politikou a taktikou německé sociální demokracie a socialistických dělnických stran v jiných zemích. Ve využívání parlamentarismu, v tom, jak se buržoazně junkerský parlamentarismus (v ruských podmínkách by se řeklo asi oktábristicko-černosotňovský) přemění v nástroj socialistické výchovy a organizování dělnických mas. Znamená to snad, že parlamentarismus je vyšší forma boje socialistického proletariátu? Anarchisté na celém světě si myslí, že ano. Znamená to snad, že němečtí sociální demokraté jsou pro parlamentarismus stůj co stůj? Anarchisté na celém světě si myslí, že ano, a proto pokládají německou sociální demokracii za svého úhlavního nepřítel a němečtí sociální demokraté jsou pro ně nejoblíbenějším terčem posměchu. I v Rusku, kdykoli naši socialisté-revolucionáři začnou koketovat s anarchisty a vystavovat na odiv svou „*revolučnost*“, vždycky se snaží vyrukovat s některou skutečnou nebo domnělou chybou německých sociálních demokratů a vyvodit z ní závěry proti sociální demokracii.

A teď dále. V čem se anarchisté ve svých úvahách mýlí? V tom, že pro své od základu mylné představy o společenském vývoji nedovedou brát v úvahu specifiku konkrétní politické (a ekonomické) situace v různých zemích, z níž pak vyplývá, že *v určitém časovém období* má ta či ona forma boje specifický význam. Ve skutečnosti však německá sociální demokracie nejenže není pro parlamentarismus stůj co stůj, nejenže nepodřizuje parlamentarismu všechno, ale naopak, právě ona uplatnila nejlépe v mezinárodní armádě proletariátu takové mimoparlamentní formy boje, jako je socialistický tisk, odbory, soustavné využívání lidových

shromáždění, výchova mládeže v socialistickém duchu atd. atd.

Takže oč tu vlastně jde? O to, že souhrn celé řady historických podmínek udělal v Německu *v jistém období* z parlamentarismu *specifickou* formu boje, ne hlavní, ani nejvyšší, ani nejvýznamnější, ani podstatnou ve srovnání s ostatními formami, ale právě specifickou a ve srovnání s ostatními zeměmi nejcharakterističtější. Umění využívat parlamentarismu se proto *stalo symptomem* (nikoli podmínkou, ale symptomem) vzorného řešení *celé* socialistické věci na *všech* jejích úsecích, jak jsme je uvedli výše.

Přejdeme od Německa k Rusku. Kdo by chtěl stejně hodnotit podmínky v té či oné zemi, dopustil by se celé řady nejhrubších omylů. Pokuste se však formulovat otázku tak, jak ji má formulovat marxista: V čem je specifika politiky a taktiky ruských sociálních demokratů v současném období? Musíme udržet a upevnit ilegální stranu — tak jako před revolucí. Musíme vytrvale připravovat masy na novou revoluční krizi — tak jako v letech 1897 až 1903. Musíme všemožně upevňovat spojení strany s masami, musíme v zájmu socialismu rozvíjet a využívat nej-různější dělnické organizace — tak jako vždy a všude všechny sociálně demokratické strany. Specifickou zvláštností tohoto období je právě pokus (a to neúspěšný pokus) starého samoděržaví vyřešit nové historické úkoly s pomocí oktabristicko-černosotňovské dумы. Proto také specifickým úkolem taktiky sociálních demokratů je využívání této dумы *k vlastním* cílům, k rozšiřování revolučních a socialistických idejí. Není podstatné, zda je tento specifický úkol bůhvíjak velký, zda ukazuje velké perspektivy, zda se svým významem rovná, nebo alespoň přibližuje úkolům, které měl proletariát před sebou třeba v letech 1905—1906. Nikoli. Podstatné je, že je to specifický rys taktiky v současném období, kterým se toto období liší od období minulého i od období budoucího (neboť toto budoucí období nám *pravděpodobně* přinese specifické úkoly složitější, vyšší

a zajímavější, než je úkol využívat III. dumu). Nelze dobře pochopit současné období, nelze řešit celý souhrn úkolů, které toto období staví před sociálně demokratickou stranu, dokud nevyřešíme tento specifický úkol daného období, dokud z černosotňovsko-oktábristické dumy nevytvoríme *nástroj* sociálně demokratické agitace.

Otzovističtí mluvkové například po bolševicích omflají, že se musí přihlížet ke zkušenostem z revoluce. Jenomže nevědí, co říkají. Nevědí totiž, že přihlížet ke zkušenostem z revoluce *znamená* hájit ideály, úkoly a metody revoluce *přítmo v dumě*. Nedokážeme-li v dumě prostřednictvím našich soudruhů dělníků, kteří se do dumy mohou dostat a také se už do ní dostali, tyto ideály, úkoly a metody *obhájit*, znamená to, že nedokážeme udělat *první* krok při politickém respektování zkušeností z revoluce (neboť zde samozřejmě nejde o to, abychom přihlíželi ke zkušenostem teoreticky, v knihách a studiích). Tímto prvním krokem náš úkol zdaleka a v žádném případě nekončí. Nesrovnatelně důležitější než první krok bude krok druhý a třetí, tj. přeměnit zkušenosti, z nichž se už masy poučily, v ideovou výzbroj pro novou historickou akci. Jestliže však sami tito otzovističtí mluvkové hovoří o „mezirevolučním“ období, měli by pochopit (kdyby uměli myslet, kdyby uměli uvažovat jako sociální demokraté), že „mezirevoluční“ je právě takové období, které *uvádí na pořad elementární, přípravné úkoly*. Výraz „mezirevoluční“ označuje situaci nejistou a nevyhraněnou, kdy se stará moc přesvědčila, že už nemůže vládnout jen starými prostředky, a *pokouší se* použít *nový* prostředek za situace, kdy přetrvává starý řád. Je to vnitřně protikladný, předem ztracený pokus, kterým samodržaví opět a nevyhnutelně spějí ke krachu a opět nás vede k opakování slavné doby a slavných bitev z roku 1905. Ale spějí k tomu *jinak* než v letech 1897—1903, *vede* lid k revoluci *jinak* než před rokem 1905. A právě toto „jinak“ musíme umět pochopit; musíme umět změnit svou taktiku tak, že ke všem hlavním, všeobecným, prvořadým a závaž-

ným úkolům revoluční sociální demokracie *připojíme* další, ne příliš velký, avšak specifický úkol daného období, nové situace: využívat černosotňovskou dumu v zájmu revoluční sociální demokracie.

Jako každý nový úkol zdá se i tento úkol těžší než ostatní, neboť po lidech žádá, aby jen neopakovali naučená hesla (otzovisté a Maximov ani na nic jiného nestačí), ale chce po nich jistou iniciativu, pružnost v myšlení, vynalézavost a samostatnou práci na *originálním* historickém úkolu. Takový úkol však může připadat doopravdy těžký jen lidem, kteří nedovedou samostatně myslet a samostatně pracovat — ve skutečnosti je tento úkol jako každý specifický úkol daného období lehčí než ostatní úkoly, neboť jej lze řešit právě v podmínkách daného období. V období „ostré a stupňující se reakce“ *není vůbec možné* opravdu seriózně budovat „instruktorské školy a skupiny“, tj. budovat je tak, aby byly skutečně spjaty s masovým hnutím a skutečně mu podřízeny, neboť celý tento úkol je zadán hloupě, je zadán lidmi, kteří takto formulovaný úkol *opsali* z dobré brožurky, vycházející však z podmínek *jiného* období. Avšak úkol, aby projevy, diskusní příspěvky a politika sociálních demokratů v III. dumě byly podřízeny masové straně a zájmům *mas se* vyřešit dá. Ne snadno, považujeme-li za „snadné“ opakování nabídnutého, ale *uskutečnit se dá*. I kdybychom teď napjali všechny síly strany do krajnosti, nemůžeme vyřešit úkol sociálně demokratického (a nikoli anarchistického) vybudování „instruktorských škol“ v současném „mezirevolučním“ období, neboť k vyřešení tohoto úkolu jsou zapotřebí zcela jiné historické podmínky. Naproti tomu napneme-li všechny síly, vyřešíme (a už *začínáme řešit*) úkol využít III. dumu v zájmu revoluční sociální demokracie, a vyřešíme jej nikoli proto, vy odstavení, uražení a bohem opuštění otzovisté a ultimatisté, abychom dělali z parlamentarismu bůhvíjakou svátost, abychom vyhlašovali „parlamentarismus stůj co stůj“, ale proto, abychom *po* vyřešení „mezirevolučního“ úkolu od-

povídajícího dnešnímu „mezirevolučnímu“ období mohli *přejít* k řešení vyšších revolučních úkolů, které budou odpovídat zítřejšímu, vyššímu, tj. revolučnějšímu období.

III

Obzvlášť kuriózně vypadá tento naivní povyk Maximova a spol. o bolševickém „parlamentarismu stůj co stůj“, podíváme-li se na něj z hlediska skutečných dějin otzovismu. Kuriózní na tom je, že pokřik o přehnaném parlamentarismu spustili *právě* ti lidé, kteří utvořili a tvoří zvláštní směr *vylučně* na základě svého vztahu k parlamentarismu! Jakpak vy si sami říkáte, milý Maximove a spol.? Říkáte si „otzovisté“, „ultimatisté“ a „stoupenci bojkotu“. Maximov se dodnes nadýmá pýchou jako stoupenec bojkotu III. dумы a své ne příliš časté stranické projevy vždycky podepisuje jako „referent za stoupence bojkotu na červencové konferenci v roce 1907“⁴⁸. Jistý spisovatel se v dávných letech podepisoval jako „řádný státní rada a rytíř“. Maximov se podepisuje jako „referent za stoupence bojkotu“ — taky pěkný rytíř!

Za politické situace v červnu 1907, kdy Maximov hájil bojkot, to byla chyba ještě docela nepatrná. Ale když v červenci 1909 vystoupí Maximov s něčím na způsob manifestu a i nadále se nadýmá pýchou nad tím, jak „bojkotoval“ III. dumu, pak už je to vysloveně hloupé. Bojkotismus, otzovismus, ultimatismus — už samy tyto výrazy naznačují, že se tu vytvořil *směr* na základě vztahu k parlamentarismu a *jedině* na tomto základě. A vytvořit si z toho směr a pokračovat v tom i nadále (dva roky po tom, co strana tuto otázku zásadně vyřešila!), to už je známka nebetičné omezenosti. Ti, kdo takto jednají, tj. „stoupenci bojkotu“ (z roku 1909), otzovisté a ultimatisté, *tím právě* jen dokazují, že neuvažují jako sociální demokraté, že parlamentarismus přehnaně vyzvedají, že zcela stejně jako

anarchisté vytvářejí *směr* podle jednotlivých receptů: bojkotovat tu a tu dumu, odvolat poslance z té a té dumy, dát ultimátum té a té frakci v dumě. Kdo si počíná takto, je karikaturou bolševika. Pro bolševiky je směr určován jejich *celkovým* názorem na ruskou revoluci, bolševici tisíckrát zdůrazňovali (jako by chtěli předem varovat politická nedochůdčata), že ztotožňovat bolševismus s bojkotismem nebo s bojůvkařením znamená nehorázně deformovat a vulgarizovat názory revoluční sociální demokracie. Například náš názor, že sociální demokraté se rozhodně mají podílet na činnosti III. dumy, *nutně* vyplývá z našeho názoru na současné období, na pokusy samoděržaví udělat další krok k vytvoření buržoazní monarchie, na význam dumy jako organizace kontrarevolučních tříd v celonárodním zastupitelském orgánu. Tak jako se anarchisté sami usvědčují z parlamentního kretenismu naruby, když otázku parlamentu *oddělují* od celkové otázky buržoazní společnosti vůbec a pokoušejí se utvořit z povyku namířeného proti buržoaznímu parlamentarismu samostatný směr (přestože kritika buržoazního parlamentarismu je v zásadě stejného druhu jako kritika buržoazního tisku, buržoazního syndikalismu apod.), tak i naši otcovisté, ultimativisté a stoupenčí bojkotu projevují právě takový menševismus naruby, když *se oddělují* a vytvářejí samostatný směr na základě vztahu k dumě, na základě otázky, jakými prostředky se má bojovat proti úchyvkám sociálně demokratické frakce v dumě (a nikoli proti úchyvkám buržoazních publicistů, kteří se náhodou načas dostali do sociální demokracie apod.).

Neskutečných rozměrů dosáhl tento parlamentní kretenismus naruby v proslulém výroku vůdce moskevských otcovistů^[194], kterého kryje Maximov: odvoláním frakce se má *zdůraznit*, že revoluce není pohřbena^[229]⁴⁹! A Maximov se nestydí s nevinnou tváří veřejně prohlásit: „Otcovisté se nikdy (ano zajisté, *nikdy!*) nevyjadřovali proti parlamentarismu obecně.“

Toto krytí otzovistů Maximovem a spol. je jedním z nej-
přznačnějších rysů nové frakce a my se jím musíme za-
bývat o to podrobněji, že neinformovaná veřejnost zde
zvláště často sedá na lep trpce si stěžujícím odstaveným.
Toto krytí spočívá za prvé v tom, že Maximov a spol. se bijí
v prsa a přitom neustále prohlašují: My nejsme otzovisté,
my vůbec nesdílíme názory otzovistů! Za druhé Maxi-
mov a spol. obviňují bolševiky, že boj proti otzovistům
přehánějí. Opakuje se tu *doslova a do písmene* historie vztahu
rabočedělovců (v letech 1897—1901) ke stoupencům listu
Rabočaja mysl⁵⁰. My nejsme „ekonomisté“, volali rabo-
čedělovcí^[233] a bili se přitom v prsa, my nesdílíme názory
listu *Rabočaja mysl*^[232], my s ním jen polemizujeme (přesně
tak jako „polemizoval“ Maximov s otzovisty!), to jen ti zlí
jiskrovci nás tak očernili, pomluvili, „nafoukli“ „ekono-
mismus“ aj. atd. apod. Proto bylo mezi stoupenci listu
Rabočaja mysl — otevřenými a poctivými „ekonomisty“ —
i dosti takových, kteří nic nepředstírali a nebáli se hájit
své názory a kterých si člověk musel chtít nechtít vážit,
kdežto v zahraničním spolku kolem listu Rabočeje dělo
převládalo specifické intrikánství, zahlazování stop, hra
na schovávanou a klamání veřejnosti. Navlas stejný je
i vztah důsledných a otevřených otzovistů (jako jsou ve stra-
nických kruzích známí Vsev. a Stan.) k zahraničnímu
spolku Maximova.

My nejsme otzovisté, volá tento spolek. Jakmile však
kohokoli z nich přimějete, aby řekl pár slov o současné po-
litické situaci a o úkolech strany, uslyšíte úplně všechny
otzovistické úvahy, maličko rozředené (jak jsme to viděli
u Maximova) vodičkou jezuitských drobných výhrad, do-
datků, zámlk, ústupků, překroucenin apod. Toto jezuitství
z vás však, vy nespravedlivě odstavení, nemůže sejmout
obvinění z otzovistických nedomyšleností, nýbrž znásobuje
vaši vinu, neboť zamaskovaný ideový zmatek demoralizuje
proletariát stokrát víc a stokrát víc škodí straně*.

* Malý příklad, který mimochodem ilustruje Maximovovo ujišťo-

My nejsme otzovisté, volá Maximov a spol. A přitom od června 1908 po vystoupení z užší redakce Proletarije vytvořil Maximov oficiální opozici v redakční radě, žádal a dostal pro tuto opozici svobodu diskuse, žádal a dostal pro tuto opozici zvláštní zastoupení v nejdůležitějších výkonných orgánech organizace, které mají na starosti distribuci listu. Pochopitelně že od té doby, tj. víc než rok, všichni otzovisté vždycky stáli v řadách této opozice, která společně organizovala síť důvěrníků v Rusku a společně budovala pro tuto síť zahraniční školu (o ní později) atd. apod.

My nejsme otzovisté, volá Maximov a spol. A přitom se na celoruké stranické konferenci v prosinci 1908, kdy se poctivější otzovisté od této opozice oddělili a vytvořili před celou stranou zvláštní skupinu, zvláštní ideový směr a získali tak právo na vlastního řečníka (na konferenci bylo usneseno, že jen zvláštní ideové směry nebo zvláštní organizace mohou mít — pro časovou tíseň — zvláštního řečníka), stal řečníkem za otzovistickou frakci čirou náhodou, čiročirou náhodou! — *soudruh Maximov...*

Tímto zatajováním otzovismu Maximovova zahraniční skupina soustavně stranu klame. V květnu 1908 byl otzovismus poražen v otevřeném boji: městská konference v Moskvě^[244, 246] ho odmítla 18 hlasy proti 14 (v tomto obvodu byli v červenci 1907 skoro všichni sociální demokraté stoupenci bojkotu, dovedli však — na rozdíl od Maximova — už v červnu 1908 pochopit, že trvat na „bojkotu“ III. dумы by byla neodpustitelná hloupost). Po tom všem organizuje soudruh Maximov v zahraničí ofi-

vání, že to prý jen zlý Proletarij si vymýšlí o ultimatistech všelijaké báchorky. Na podzim 1908 přijel Alexinskij na sjezd polských sociálních demokratů^[280] a předložil tam *ultimatickou* rezoluci. Bylo to ještě před zahájením ostré kampaně proti nové frakci v listu Proletarij. A co se nestalo? Polští sociální demokraté se Alexinskému a jeho rezoluci vysmáli a řekli mu: „Vy jste prostě zbabělý otzovista a nic víc.“

ciální opozici proti listu Proletarij a zahajuje na stránkách bolševického periodického orgánu diskusi, jaká se až dosud nikdy neuskutečnila. A hle, když se na *podzim* 1908^[228] při volbách na celoruskou konferenci *celá* petrohradská organizace dělí na otzovisty a nězovisty (výraz používaný dělníky), když se ve *všech* petrohradských obvodech a okresech nediskutuje o platformě bolševiků a menševiků, ale o platformě otzovistů a nězovistů, najednou se tato *platforma před veřejností začne utajovat*. Do Proletarije se nepošle. Do tisku se nedá. Na celoruské konferenci v prosinci 1908 o ní stranu neinformují. *Teprve po konferenci* nám tuto platformu na naléhavou žádost redakce zaslali a my jsme ji otiskli ve 44. čísle Proletarije (Rezoluce petrohradských otzovistů^[254]).

V moskevské oblasti „zredigoval“ všeobecně známý vůdce otzovistů článek dělnického otzovisty^[194] uveřejněný v 5. čísle listu Rabočeje znamja⁵¹, avšak vlastní platformu tohoto vůdce jsme dodnes nedostali. Velmi dobře víme, že už na jaře 1909, kdy se konaly přípravy ke konferenci centrální průmyslové oblasti, se platforma otzovistického vůdce četla a kolovala z ruky do ruky. Od bolševiků víme, že v této platformě bylo ještě mnohem a mnohem víc perliček svědčících o nesociálně demokratickém myšlení než v platformě petrohradské. *Ale text této platformy jsme zase nedostali*, patrně opět takovou náhodou, čiročirou náhodou, jako když Maximov mluvil na konferenci z pověření frakce otzovistů.

Otázku využití legálních možností přešel Maximov a spol. rovněž „uhlazenou“ frází, že je to „samozřejmé“. Bylo by zajímavé vědět, je-li to teď „samozřejmé“ i pro faktické vůdce Maximovovy frakce *soudruhy Ljadova a Stanislava, kteří ještě před třemi měsíci prosadili* v oblastním byru centrální průmyslové oblasti, jež tehdy bylo v jejich rukou (a to za stejného složení oblastního byra, v jakém schválilo nechvalně známou „školu“; složení oblastního byra se teď změnilo), rezoluci *proti účasti sociálních demokratů na sjezdu*

závodních lékařů. Byl to jak známo první sjezd, na němž měli revoluční sociální demokraté většinu. A proti účasti na tomto sjezdu agitovali všichni čelní otcovisté a ultimativisté a prohlašovali tuto účast „za zradu věci proletariátu“. Maximov však zahlazuje stopy — to je „samozřejmé“. „Samozřejmé“ je, že přímější otcovisté a ultimativisté otevřeně podřívají v Rusku praktickou práci, ale Maximov a spol., kterým nedají spát vavříny Kričevského a Martynova, zastírají podstatu věci: žádné názorové neshody neexistují, nikdo proti využití legálních možností nic nemá.

Obnovení zahraničních stranických orgánů, zahraničních skupin pro organizaci spojení atd. nutně vede k opakování starých nešvarů, proti nimž musíme naprosto nemilosrdně bojovat. Opakuje se tu dopodrobna historie s „ekonomisty“, kteří v Rusku agitovali proti politickému boji a v zahraničí se schovávali za Rabočeje dělo^[90]. Opakuje se tu dopodrobna historie s buržoazně demokratickým „Credem“⁵² (krédo = vyznání víry), které v Rusku propagoval Prokopovič a spol. a které revoluční sociální demokraté uveřejnili *proti vůli autorů* v tisku. Nic tolik nerozvrací stranu jako tato hra na schovávanou, jako toto zneužívání obtížných podmínek ilegální práce k dezinformování strany, jako toto jezuitství, kdy Maximov a spol.^[6] jednájí *ve všem všudy* ruku v ruce s otcovisty, a přitom se v tisku bijí v prsa a tvrdí, že Proletarij celý tento otcovismus schválně zveličuje.

Nejsme žádní hnidopiši ani formalisté. Jsme lidé revoluční práce. Pro nás nejsou důležité rozdíly ve slovech, které se dají zjistit mezi otcovismem, ultimativismem a „bojotismem“ (III. дума). Pro nás je důležitý skutečný obsah sociálně demokratické propagandy a agitace. A jestliže se pod pláštíkem bolševismu hlásají v ruských ilegálních kroužcích názory, které nemají nic společného ani s bolševismem, ani se sociálním demokratismem vůbec, pak lidé, kteří brání, aby byly tyto názory plně odhaleny a aby se

před celou stranou plně objasnila jejich nesprávnost, tito lidé jednají jako nepřátelé proletariátu.

IV

V otázce bohostrůjcovství se už tito lidé také dali slyšet. Rozšířená redakce Proletarije k této otázce schválila a uveřejnila dvě rezoluce^[208]: jednu k meritům věci^[161], druhou speciálně k Maximovovu protestu. Je otázka, co vlastně Maximov teď ve své „zprávě“ říká. Píše jí proto, aby zahladil stopy, přesně jako onen diplomat, který říkal, že jazyk má člověk k tomu, aby mohl skrývat své myšlenky⁶³. Štří se prý jakési „nesprávné informace“ o „domněle bohostrůjcovském“ zaměření Maximovova spolku, nic víc.

„Nesprávné informace“, říkáte? Ba ne, můj milý, vy jste tu zahlazoval stopy právě proto, že příliš dobře víte, jak správné jsou „informace“ o bohostrůjcovství, které Proletarij má. Vy velmi dobře víte, že tyto „informace“, jak to také bylo vysvětleno v uveřejněné rezoluci, se týkají především publicistických prací z *vašeho* okruhu publicistů. Na tuto publicistiku *se* zcela přesně *poukazuje* v naší rezoluci; nedodali jsme tam jen — vždyť do rezoluce to ani dodat nešlo — že ve vedoucích kruzích bolševiků panuje už asi půldruhého roku značná nespokojenost s „bohostrůjcovstvím“ vašich kolegů a že právě v tomto smyslu (kromě toho, co už bylo uvedeno výše) nám nová frakce zkarikovaných bolševiků svými vytáčkami, kličkami, nespravedlivými výtkami, ambicemi a intrikami každou práci otrávil. Jednu z takových zvlášť pozoruhodných intrik Maximov velmi dobře zná, neboť je to písemný *protest* proti uveřejnění článku Nemáme nic společného^[157], oficiálně předložený redakci listu Proletarij (Proletarij, č. 42). Není to snad také „nesprávná informace“, vy nespravedlivě odstavený? Nebyl to snad také „domnělý protest“?

To víte, politika zahlazování stop se vždycky nepodaří

a v naší straně se vám nepodaří nikdy. Nemá smysl hrát si na schovávanou a pokoušet se upejpavě dělat tajemství z toho, co už ví každý, kdo se zajímá o ruskou publicistiku a ruskou sociální demokracii. Existuje spolek publicistů, kteří za pomoci několika buržoazních nakladatelství zaplavují naši legální publicistiku soustavným propagováním bohostrůjcovství. K nim patří i Maximov. S tímto soustavným propagováním bohostrůjcovství se začalo právě v posledním půldruhém roce, kdy ruská buržoazie *potřebovala* pro své kontrarevoluční cíle vzkrísit náboženství, zvýšit zájem o náboženství, vymyslet si náboženství, naočkovat ho lidu nebo ho nějak nově mezi lidem upevnit. Z propagování bohostrůjcovství se tak stala záležitost společenská, politická. Tak jako za revoluce buržoazní tisk laskal a hýčkal nejhorlivější menševiky za jejich lásku ke kadetům, tak za kontrarevoluce buržoazní tisk laská a hýčká bohostrůjce z řad — a to je co říct! — z řad marxistů a dokonce z řad „takébolševiků“. A když bolševický oficiální orgán v redakčním článku prohlásil, že bolševismus *nemá nic společného* s propagováním takových myšlenek (toto prohlášení bylo uveřejněno v tisku, teprve když ztroskotaly nesčetné pokusy vysvětlit jim v dopisech a v osobních rozhovorech, aby s touto ostudnou propagandou přestali), teprve pak podal soudruh Maximov redakci listu Proletarij oficiální písemný protest. Že prý on, Maximov, byl zvolen na londýnském sjezdu⁵⁴, a proto se jeho „nabytého práva“ dotýkají ti, kdo se opovážili oficiálně se distancovat od ostudného propagování bohostrůjcovství. „Ale je snad naše frakce otrokem bohostrůjcovských publicistů?!“ Tato poznámka vyklouzla za bouřlivé scény v redakci *soudruhu Maratovi*, ano, ano, tomu soudruhu Maratovi, který je tak skromný, laskavý, tolerantní a dobrosrdečný, že se dodnes nemůže jaksepatří rozhodnout, má-li jít s bolševiky nebo s božskými otcovisty.

Anebo jsou to snad všechno také „nesprávné informace“, vy nespravedlivě odstavený Maximove? Žádný spolek

bohostrůjcovských publicistů neexistuje, vy jste je nikdy nehájil, nikdy jste neprotestoval proti článku Nemáme nic společného? Co vy na to?

Na „nesprávné informace“ o bohostrůjcovském směru poukazuje soudruh Maximov ve své zprávě v souvislosti se *zahraniční školou*, kterou zřizuje nová frakce. Soudruh Maximov tak horlivě zdůrazňuje toto „zřízení *první* (podtrhl Maximov) stranické školy v zahraničí“ a vodí veřejnost tak horlivě za nos, že nám nezbývá než se o této slavné „škole“ zmínit podrobněji.

Soudruh Maximov si trpce stěžuje:

„Redakce (listu Proletarij) se nikdy nepokusila převzít nad školou ani kontrolu, natož aby jí nějak pomohla; šířila o škole bůhvídkde získané lživé informace, a přitom se na organizátory školy neobrátila ani s jedinou otázkou, aby si tyto informace ověřila. Tak se zachovala redakce v celé této věci.“

Tak, tak! „Nikdy se nepokusila převzít nad školou ani kontrolu...“ Maximov už dospěl touto větou ve svém jezuitství tak daleko, že usvědčuje sám sebe.

Vzpomeňte si, čtenáři, na Jeroginův penzión za I. dumy. Obvodní náčelník (nebo nějaký takový vysoce postavený byrokrat) ve výslužbě Jerogin zřídil v Petrohradě penzión pro přesporní rolnické poslance, aby tím podpořil „záměry vlády“. Když nezkušení mužici přijeli do metropole, padli do rukou Jeroginovým agentům a ti je dovedli do Jeroginova penziónu; tam samozřejmě našli *školu*, kde se vyvracelo zvrhlé učení „levých“, pomlouvali se trudovici atd. a kde se nováčci z dumy učili „pravé ruské“ státnické velemoudrosti. A protože Státní дума našťestí sídlí v Petrohradě, musel Jerogin zřídít svůj penzión také v Petrohradě, a protože Petrohrad je značně rozsáhlé a svobodné centrum ideového a politického života, začali Jeroginovi poslanci přirozeně velmi brzy Jeroginův penzión opouštět a stěhovat se do tábora trudoviků nebo do tábora samostatných poslanců. Z Jeroginova záměru zbyla jen ostuda pro něho i pro vládu.

A teď si představte, čtenáři, že podobný Jeroginův penzión byl zřízen ne v nějakém zahraničním Petrohradě, ale v jakémsi zahraničním Carevokokšajsku*. Jakmile si to představíte, jistě mi dáte za pravdu, že otzovisticko-bohostrůjcovští Jeroginové využili svých znalostí Evropy k tomu, aby předvedli, že jsou mazanější než pravý ruský Jerogin. Lidé, kteří si říkají bolševici, dali dohromady vlastní pokladnu — nezávislou na té jediné, pokud víme, společné bolševické pokladně, z které se kryje vydávání a distribuce listu Proletarij, vytvořili si vlastní síť důvěrníků, přivezli do Carevokokšajska několik „svých“ agitátorů, přivezli tam několik dělníků, členů sociálně demokratické strany, a prohlásili tento Jeroginův penzión (zastrčený až kdesi v Carevokokšajsku, aby na něj strana neviděla) za „první stranickou“ (stranickou proto, že na ni strana nevidí) „školu v zahraničí“.

Dodejme rychle — vzhledem k tomu, že odstavený soudruh Maximov zvláště horlivě bouřil kolem toho, je-li jeho odstavení oprávněné nebo ne (o tom později) — dodejme rychle, že na postupu otzovisticko-bohostrůjcovských Jeroginů není vůbec nic „neoprávněného“. Absolutně nic. Všechno je v naprostém pořádku. Je v pořádku, že stejně smýšlející lidé vytvářejí ve straně skupinu. Je v pořádku, že si tito stejně smýšlející lidé zřizují vlastní pokladnu a chystají jeden společný propagandisticko-agitační podnik. Je v pořádku, že za formu tohoto podniku si za dané situace nechtějí vybrat dejme tomu noviny, ale „školu“. Je v pořádku, že ji považují za oficiálně stranickou, když ji zřizují členové strany a když si alespoň jedna, nezáleží na tom která, organizace strany bere na sebe politickou i ideovou odpovědnost za tento podnik. Všechno je tu úplně v pořádku a vůbec nic by na tom nebylo, kdyby... kdyby nebylo toho jezuitismu, toho farizejství, toho obelhávání vlastní strany.

* V carském Rusku újezdní městečko v Kazaňské gubernii, zde ve významu Zapadákov. *Čes. red.*

A není to snad obelhávání strany, když veřejně zdůrazňujete stranický charakter školy, tj. omezujete se na otázku, zda je po formální stránce všechno v pořádku, ale *neuvádíte jména* iniciátorů a organizátorů školy, tj. zamlčujete ideově politické zaměření školy jakožto podniku *nové frakce* v naší straně? V redakci Proletarije byly dva „dokumenty“ o této škole (styky redakce s Maximovem se už přes rok udržují jedině pomocí „dokumentů“ a diplomatických nót). První dokument neměl vůbec podpis, vůbec žádný podpis, byla to jen abstraktní úvaha o užitečnosti vzdělání a o osvětovém významu institucí nazývaných školami. Druhý dokument byl podepsán nastrčenými osobami. Soudruh Maximov teď před veřejností v tisku vychvaluje „první stranickou školu v zahraničí“, ale přitom stále *zamlčuje frakční* charakter školy.

Tato jezuitská politika straně škodí. My tuto „politiku“ ukážeme v pravém světle. Iniciátory a organizátory školy jsou *ve skutečnosti* soudruzi „Jer“ (označme tak ve straně všeobecně známého vůdce moskevských otzovistů, který o škole přednášel a organizoval kroužky pro žáky a jehož si několik dělnických kroužků vybralo za přednášejícího), Maximov, Lunačarskij, Ljadov, Alexinskij *atd.* Nevíme a ani nás nezajímá, jakou specifickou úlohu ten či onen z těchto soudruhů hrál, jakou má kdo funkci v různých oficiálních institucích školy, v její „radě“, v její „výkonné komisi“, v jejím lektorském sboru apod. Nevíme, kteří soudruzi „stojící mimo frakce“ mohou v jednotlivých případech tuto společnost doplnit. Na tom totiž vůbec nezáleží. Tvrdíme, že *skutečné* ideově politické zaměření této školy jako nového frakčního centra *je dáno právě* těmito jmény a že Maximov provádí jezuitskou politiku, neboť to straně zatajuje. Že ve straně vzniklo nové frakční centrum, na tom není nic špatného; rozhodně nepatříme k lidem, kteří vytloukají politický kapitál z laciného a populárního povyku proti frakcionářství, naopak je v pořádku, že se ve straně může samostatně projevit zvláštní odstín, jakmile tu

jednou je. Špatné je na tom to, že je obelhávána strana a že jsou obelháváni i dělníci, kteří jsou samozřejmě pro každou školu jako pro každé vzdělávací zařízení.

A není to snad pokrytectví, když si soudruh Maximov veřejnosti stěžuje, že redakce Proletarije se nepokusila „ani“ („ani“!) „převzít nad školou kontrolu“? Jen uvažte: V červnu 1908 vystoupil soudruh Maximov z užší redakce Proletarije a od té doby se skoro nepřetržitě vede v tisícové formě vnitřní boj v bolševické frakci: Alexinskij v zahraničí, „Jer“ a spol. v zahraničí a v Rusku v tisícových obměnách opakují po Maximovovi všechny otzovistické a bohostrůjcovské veledůležité žvásty proti listu Proletarij. Maximov podává písemné a oficiální protesty proti článku Nemáme nic společného; o blížícím se nevyhnutelném rozkolu mezi bolševiky mluví každý, kdo aspoň z doslechu zná stranické záležitosti (stačí uvést, že *menševik Dan* na celoruské konferenci v prosinci 1908 na oficiální schůzi veřejně prohlásil: „Kdo už dnes neví, že Lenina teď bolševici obviňují ze zrady bolševismu!“), a soudruh Maximov si hraje na nevinné, ale docela nevíňoučké nemluvnátko, když se ctěného publika ptá: Pročpak asi redakce Proletarije nechtěla „ani“ převzít kontrolu nad stranickou školou v bohostrůjcovském Carevokokšajsku? „Kontrolu“ nad školou! Stoupenici Proletarije ve funkci „inspektorů“ přítomných na přednáškách Maximova, Lunačarského, Alexinského a spol.!! Řekněte mi, proč máme hrát tuto nedůstojnou, ostudnou komedii? Proč? Proč máme věšet veřejnosti bulfky na nos a rozesílat nic neřfkající „programy“ a „zprávy“ „školy“^[72], místo abychom přímo a otevřeně jmenovali ideové vůdce a inspirátory nového frakčního centra?

Proč? Hned na tuto otázku odpovíme, ale nejdřív ještě dokončíme otázku školy: Carevokokšajsk se dá umístit v Petrohradě a přemístit (aspoň z větší části) do Petrohradu, ale Petrohrad se nedá ani umístit v Carevokokšajsku, ani přemístit do Carevokokšajsku. Energičtější a samostatnější žáci nové stranické školy si dokážou najít cestu od

úzké nové frakce k široké straně, od „vědy“ oțzovistů a bohostrůjců k vědě sociálního demokratismu vůbec a bolševismu zvlášť. A kdo chce zůstat jen u jeroginovské osvěty, tomu není pomoci. Redakce Proletarije je ochotna poskytnout a poskytne *veškerou* pomoc *všem* dělníkům, ať zastávají jakékoli názory, budou-li se chtít přestěhovat (nebo zajet si) ze zahraničního Carevokokšajsku do zahraničního Petrohradu a seznámit se s bolševickými názory. A pokryteckou politiku organizátorů a iniciátorů „*první*“ zahraniční *straničké* školy“ odhalíme před celou stranou.

V

K čemu všechno toto Maximovovo pokrytectví, ptali jsme se a odpověď na tuto otázku jsme odložili až po ukončení výkladu o škole. Ale přísně vzato nejde tady o vyjasnění otázky „k čemu“, ale „proč“. Bylo by nesprávné myslet si, že pokryteckou politiku provádějí všichni členové nové frakce vědomě, aby dosáhli určitého cíle. Ne. Věc se má tak, že už přímo v postavení této frakce, v podmínkách jejího zrodu a její činnosti tkví příčiny (které si mnozí oțzovisté a bohostrůjci neuvědomují), z nichž pokrytečká politika pramení.

Už dávno bylo řečeno, že pokrytectví je daň, kterou nemravnost platí ctnosti. Tento výrok se však týká osobní morálky. Pokud jde o ideově politické směry, platí, že pokrytectví je plášťk, jehož se chytají skupiny vnitřně nesourodé, náhodně vytvořené z různých žvlů, které si netroufají otevřeně, přímo vystoupit.

Nová frakce je složena tak, že se tohoto plášťku chytit musela. Štáb frakce božských oțzovistů tvoří zneuznaní filozofové, zesměšnění bohostrůjci, oțzovisté usvědčení z anarchistických výstřelků a z lehkovážných revolučních frází, popletení ultimatisté a konečně ti (v bolševické frakci našťěstí ojedinělí) bojůvkáři, kteří si myslí, že je pod jejich

důstojnost přejít k nenápadné, skromné, neokázalé a „neefektní“ revoluční sociálně demokratické práci, odpovídající podmínkám a úkolům „mezirevolučního“ období, a které Maximov konejší „efektní“ frází o instruktorských školách a skupinách... v roce 1909. Jediné, co v této chvíli všechny tyto různorodé živly pevně spojuje, je prudká a zcela zasloužená nenávist k listu Proletarij, nenávist za to, že *každý* pokus těchto živlů prosadit se v něm nebo aspoň dosáhnout jakéhos takéhos uznání či sebemenší ochrany a záštity *narazil vždycky na nejtvrďší odpor*.

„Zanechte vši naděje,“ odpovídal těmto lidem Proletarij každým svým číslem, každou svou redakční schůzí, každým příspěvkem ke kterékoli aktuální otázce stranicového života.

A když se pak v oblasti publicistiky aktuálními otázkami staly (v důsledku objektivních podmínek vývoje naší revoluce a naší kontrarevoluce) bohostrůjcovství a teoretické základy marxismu a v oblasti politické činnosti využití III. dумы a její tribuny sociální demokracií, v tu chvíli se tito lidé pevně spojili a došlo k přirozenému a nevyhnutelnému výbuchu.

I k tomuto výbuchu — tak jako ke každému výbuchu — došlo naráz, ne však v tom smyslu, že by se takové tendence nedaly pozorovat už dřív, že by nedocházelo k jednotlivým projevům těchto tendencí, nýbrž v tom smyslu, že k politickému sjednocení těchto různorodých tendencí, mimo jiné i tendencí politice velmi vzdálených, došlo takřka naráz. Široká veřejnost má proto jako vždy sklon podlehnout především *šosáckému* objasňování nového rozkolu, vysvětlovat si ho nějakými špatnými vlastnostmi toho či onoho vůdce, ovlivňováním ze zahraničí, kroužkařením atd. apod. Není pochyb, že zahraničí, které se z objektivních důvodů muselo stát operativní základnou všech ústředních revolučních organizací, vtisklo *formě* rozkolu svou pečeť. Není pochyb, že na této *formě* se projeví i specifické rysy toho kroužku publicistů, který stál *jednou*

nohou na půdě sociální demokracie. Za šosácké neoznačujeme takové objasnění, které bere v úvahu okolnosti objasňující jen a jen formu, příčiny a „vnější historii“ rozkolu, nýbrž nechotu nebo neschopnost pochopit *ideově politické* základy, příčiny a kořeny názorových neshod.

A právě proto, že nová frakce tyto základy nepochopila, chytla se staré taktiky, zahlazuje stopy a popírá *nerozlučné* spojení s otzovismem atd. Právě proto, že nová frakce tyto základy nepochopila, *spekuluje se šosáckým objasněním rozkolu a se šosáckým soucitem*.

Není to snad spekulování se šosáckým soucitem, když si teď Maximov a spol. veřejně stěžují, že byli „vyhození“ a „odstavení“? Mějte proboha trochu soucitu s nespravedlivě vyhozeným, s nespravedlivě odstaveným... Že je tento trik dokonale vypočítán na *šosácký* soucit, to dokazuje originální fakt, že *dokonce* soudruh Plechanov, nepřítel každého bohostrůjcovství, každé „nové“ filozofie, každého otzovismu a ultimatismu atd., *dokonce* i soudruh Plechanov, dojat Maximovovým fňukáním, byl té lásky a dobroty a daroval mu trochu soucitu, a počastoval bolševiky i v tomto případě, nevím už pokolikáté, termínem „paličáci“ (viz Plechanovův Dněvník social-demokrata, srpen 1909^[198]). Jestliže si Maximov vyškemral trochu soucitu dokonce od Plechanova, pak si jistě čtenář dovede představit, kolik soucitných slz prolíjí pro Maximova šosáci v sociální demokracii a kolem sociální demokracie kvůli „vyhození“ a „odstavení“ dobrých, loajálních a skromných otzovistů a bohostrůjců.

Své „vyhození“ a „odstavení“ *rozebírá* soudruh Maximov jak po stránce formální, tak po stránce meritorní. Podívejme se, jak to dělá.

Po formální stránce je Maximovovo odstavení „neoprávněné“, říkají nám odstavení, a „my toto odstavení neuznáváme“, neboť Maximova „zvolil bolševický sjezd, tj. bolševická část stranického sjezdu“. Veřejnost se v Maximovově a Nikolajevově letáku dočítá o těžkém obvinění

(„neoprávněné odstavení“), přitom však nemá k dispozici ani přesnou formulaci obvinění, ani podklady k posouzení věci. Ale vždyť to je obvyklý postup určitých kruhů při rozkolech v zahraniční emigraci: zatemňovat zásadní názorové rozdíly, zakrývat je, zamlčovat ideové spory, krýt své ideové přátele a dělat co nejvíc povyku kolem organizačních konfliktů, v nichž se veřejnost nemůže přesně vyznat a do nichž nemá ani právo podrobně zasahovat. Tak si počínali rabočedělovci v roce 1899, když křičeli, že žádný „ekonomismus“ neexistuje, ale že tuhle Plechanov ukradl tiskárnu. Tak si počínali menševici v roce 1903, když křičeli, že k žádnému obratu k rabočedělovství u nich nedošlo, ale že tuhle Lenin „vyhodil“ neboli „odstavil“ Potresova, Axelroda, Zasuličovou atd. Tak si počínají lidé, kteří sázejí na zahraniční milovníky skandálů a senzací. Ani otzovismus, ani bohostrůjcovství neexistují, to jen Maximov byl „neoprávněné odstaven“ „většinou redakce“, která chce „plně disponovat“ „majetkem celé frakce“; jen račte vstoupit do našeho krámku, panstvo, povíme vám o tom ty nejpikantnější podrobnosti...

Starý trik, soudruhu Maximove a Nikolajeve. Až na to, že politici, kteří se k tomuto triku uchylují, si docela jistě *musí* zlomit vaz.

O „neoprávněném postupu“ mluví naši „odstavení“ proto, že nepokládají redakci Proletarije za oprávněnou rozhodovat o osudu bolševické frakce a o jejím rozkolu. Výborně, pánové. Jestliže redakce listu Proletarij a patnáct bolševiků — členů a kandidátů ústředního výboru zvolených na londýnském sjezdu — nejsou oprávněni zastupovat bolševickou frakci, pak to klidně můžete prohlásit nahlas a veřejně a zahájit kampaň za svržení tohoto nežádoucího zastupitelského orgánu nebo za nové volby. *Ale vždyť vy jste přece tuto kampaň už vedli*, a teprve když jste utrpěli jistou řadu jistých neúspěchů, začali jste si raději stěžovat a fňukat. Když už jste, soudruzí Maximove a Nikolajeve, rozvířili otázku bolševického sjezdu nebo konference, proč-

pak jste neřekli veřejnosti, že soudruh „Jer“ přišel už před několika měsíci na moskevský výbor s návrhem rezoluce^[25] vyjadřující nedůvěru k listu Proletarij a navrhuující svolat konferenci bolševiků, na níž by se zvolilo nové ideové ústředí bolševiků^[25]?

Proč jste to zamlčeli, vy nespravedlivě odstavení?

Proč jste zamlčeli, že „Jerova“ rezoluce byla zamítnuta všemi hlasy proti jeho jedinému?

Proč jste zamlčeli, že na podzim 1908 ve všech petrohradských organizacích až po ty nejnižší proti sobě v bolševismu bojovaly na základě svých platform dva směry — otzovisté a odpůrci otzovismu, přičemž otzovisté byli poraženi?

Maximov a Nikolajev by si rádi před veřejností zafňukali, protože v Rusku byli nejednou poraženi. „Jer“ i petrohradští otzovisté měli právo bojovat proti bolševismu i v těch nejnižších organizacích a nečekat přitom na žádnou konferenci a ani *nezveřejňovat* své platformy před celou stranou.

Zatímco redakce Proletarije, která v červnu 1908 vyhlásila otzovismu otevřený boj, neměla právo po roce boje, po roce diskusí, po roce třenic, konfliktů atd., po pozvání tří oblastních delegátů z Ruska a několika ruských členů rozšířené redakce, kteří se neúčastnili žádného zahraničního konfliktu, neměla právo veřejně oznámit, *jak se věci mají*, veřejně oznámit, že *se od ní Maximov odtrhl*^[110], že bolševismus nemá s otzovismem, ultimatismem^[109] a bohostrůjcovstvím^[161] nic společného?

Přestaňte se přetvařovat, pánové! Bojovali jste tam, kde jste se považovali za zvláště silné, a byli jste poraženi. Šířili jste otzovismus mezi masami i proti usnesení oficiálního ústředí bolševiků a nečekali jste na žádnou zvláštní konferenci. A teď najednou fňukáte a stěžujete si, protože jste v rozšířené redakci, na poradě za účasti oblastních delegátů byli ve směšně nepatrné menšině.

Máme opět co dělat s čistě rabočedělovským trikem lidí

žijících v zahraničí: hrát si na „demokracii“, když tu nejsou pro úplnou demokracii podmínky, spekulovat s rozněcováním nespokojenosti všeho druhu „se zahraničím“ a zároveň z téhož zahraničí šířit (prostřednictvím „školy“) svou otzovisticko-bohostrůjcovskou propagandu, podněcovat roztržku mezi bolševiky, a potom nad touto roztržkou bědovat, utvořit si vlastní frakci (pod rouškou „školy“) a farizejsky ronit slzy nad „rozbíječskou“ politikou Proletarije.

Ne, už dost intrik! Frakce je svobodný svazek *stejně smýšlejících lidí* ve straně a po víc než ročním boji v Rusku i v zahraničí jsme měli plné právo, ba povinnost vyvodit z něho rezolutní závěr. A my jsme ho vyvodili. Máte plné právo postavit se proti němu, předložit vlastní platformu a získat pro ni většinu. Jestliže to neděláte, jestliže si místo otevřeného bloku s otzovisty a místo předložení společné platformy dál hrajete na schovávanou a spekulujete s tím nejlacinějším zahraničním „demokratismem“, vysloužíte si za to jen opovržení.

Hrajete dvojakou hru. Na jedné straně prohlašujete, že Proletarij už celý rok „šmahem“ prosazuje nebolševickou linii (a vaši stoupenci v Rusku se *nejednou* pokoušeli prosadit tyto názory v rezolucích petrohradského a moskevského výboru). Na druhé straně bědujete nad rozkolem a odmítáte uznat „odstavení“ za oprávněné. Na jedné straně postupujete *de facto* ve všem ruku v ruce s otzovisty a bohostrůjci, na druhé straně se jich zříkáte a hrajete si na smířlivce, kteří by rádi smířili bolševiky s otzovisty a bohostrůjci.

„Zanechte vši naděje!“ Můžete získat většinu. Můžete dosahovat mezi nevypělými bolševiky sebevětší vítězství. My na žádné smířování nepřistoupíme. Budujte si svou frakci, přesněji řečeno budujte si ji dál, jak jste s tím už začali, ale nebalamuťte stranu, nebalamuťte bolševiky. Žádné konference, žádné sjezdy na světě nesmíří dnes bolševiky s otzovisty, ultimativisty a bohostrůjci. Řekli jsme

a znovu opakujeme, že každý sociální demokrat bolševik a každý uvědomělý dělník se musí rázně a jednou provždy rozhodnout.

V I

Nová frakce ve snaze krýt svou ideovou spřízněnost a ze strachu předložit svou skutečnou platformu se snaží doplnit mezery ve své ideové výzbroji tím, že si vypůjčuje slova ze slovníku starých rozkolů. „Nový Proletarij“, „novoproletarijovská linie“, volá Maximov a Nikolajev, a připomíná tím starý boj proti nové Jiskře.

Metoda, která může nadchnout leda několik nováčků v politice.

Ale ani ta stará slova neumíte opakovat, pánové! „Podstata“ hesla „proti nové Jiskře“ byla v tom, že jakmile menševici získali Jiskru, *museli* sami zahájit novou linii, zatímco sjezd (II. sjezd SDDSR v roce 1903^[30]) schválil ^[170] právě linii staré Jiskry^[70]⁵⁵. „Podstata“ byla v tom, že menševikům nezbylo než (ústý Trockého v letech 1903 až 1904^[296]) prohlásit: Mezi starou a novou Jiskrou zeje propast. A Potresov a spol. se dodnes snaží smýt ze sebe „stopy“ z období staré Jiskry.

Teď vychází 47. číslo listu Proletarij. Přesně před třemi roky, v srpnu 1906, vyšlo první číslo. V tomto *prvním* čísle, datovaném 21. srpna 1906, najdeme *redakční* článek *O bojkotu*^[104] a v tomto článku stojí černé na bílém: „*Právě nyní dožrála doba k tomu, aby revoluční sociální demokraté přestali trvat na bojkotu*“*. Od té doby nevyšlo ani jediné číslo Proletarije, kde by *byl jen řádek* mluvil ve prospěch „bojkotismu“ (po roce 1906), otzovismu a ultimatismu a nevyvracel tento *zkarikovaný bolševismus*. A teď se nám tu zkarikovaní bolševici naparují a chtějí se přirovnávat k lidem, kteří

* Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 364. *Red.*

nejdříve prodělali tříletou kampaň staré Jiskry a dali si potvrdit její linii II. sjezdem strany, a *potom* předvedli obrat nové Jiskry!

Soudruh Maximov se teď podepisuje jako „bývalý redaktor populárního dělnického listu Vperjod“, aby tím čtenáři připomněl, že „husy zachránily Řím“. Váš vztah k linii listu Vperjod⁵⁶, odpovíme Maximovovi na tuto jeho připomínku, je zrovna takový, jako byl Potresovův vztah k staré Jiskře. Potresov byl jejím redaktorem, ale starou Jiskru nevedl, nýbrž stará Jiskra vedla jeho. Jakmile chtěl změnit linii, starojiskrovci se od něho odvrátili. A dnes Potresov dokonce dělá co může, jen aby se vykoupil z „hříchu mládí“, z účasti na redigování staré Jiskry.

Maximov nevedl list Vperjod, ale list Vperjod vedl Maximova. Důkazem toho je snaha bojkotovat III. dumu, v jejíž prospěch Vperjod neřekl a nemohl říci *jediné* slovo. Maximov si počínal velmi rozumně a správně, když se dal vést listem Vperjod. Teď si začal vymýšlet (nebo pomáhat otzovistům vymýšlet, což je totéž) takovou *linii*, která ho nutně vede do bahna stejně jako Potresova.

Pamatujte si, soudruhu Maximove: za základ každého srovnávání musíme brát celkový charakter ideově politického směru, a ne „slova“, ne „hesla“, která *se* někdo *nabífluje*, aniž chápe jejich smysl. Bolševismus vedl po tři roky, v letech 1900—1903, starou Jiskru a začal boj s menševismem jako vyhraněný směr. Menševici se dlouho potýkali s novým spojenectvím, s protijiskrovci a s rabočedělovci, dokud nepředali Prokopovičovi Potresova (opravdu jen Potresova?). Bolševismus vedl *starý* Proletarij (1906—1909) k rozhodnému boji proti „bojkotismu“ apod. a vstoupil jako vyhraněný směr do boje s lidmi, kteří si teď vymýšlejí „otzovismus“, „ultimatismus“, „bohostrůjcovství“ apod. Menševici chtěli napravit starou Jiskru v duchu Martynova a „ekonomistů“, a zlámali si na tom vaz. Vy chcete napravit starý Proletarij v duchu „Jera“, otzovistů a bohostrůjců, a i vy si na tom zlámáte vaz.

A co „obrat k Plechanovovi“? ptá se Maximov vítězně. A vytvoření „nové frakce centra“? A náš „takébolševik“ prohlašuje za „diplomacii“, když „se popírá“, že „by šlo o uskutečnění myšlenky ‚centra‘“!

Tento Maximovův povyk proti „diplomacii“ a proti „spojení s Plechanovem“ je leda pro smích. Zkarikovaní bolševici jsou i zde věrni sami sobě: řádně *se nabířovali*, že Plechanov prováděl v letech 1906—1907 ultraoportunistickou politiku. A myslí si, že budou-li to omílat pořád dokola, aniž se pokusí pochopit probíhající změny, bude to důkaz nejvyššího stupně jejich „revolučnosti“.

Ve skutečnosti však „diplomaté“ z Proletarije už od londýnského sjezdu po celou dobu otevřeně prosazovali a prosadili politiku jednoty strany proti zkarikovanému přehánění frakcionářství, politiku obhajoby marxismu proti jeho kritice. Nynější Maximovův povyk má dvojí příčinu: jednak se počínaje londýnským sjezdem vždycky našli mezi bolševiky jednotlivci (například Alexinskij), kteří omílali kolem dokola, že bolševická linie byla nahrazena linií „smířliveckou“, linií „polsko-lotyšskou“^[380] apod. Bolševici tyto hloupé řeči, prozrazující jen myšlenkovou zkostnatělost, brali málokdy vážně. Jednak spolek publicistů, k němuž Maximov patří a který vždycky byl v sociální demokracii jen jednou nohou, viděl dlouhý čas úhlavního nepřítele svých bohostrůjcovských apod. tendencí v Plechanovovi. Pro tento spolek neexistuje větší strašák než Plechanov. Pro naděje tohoto spolku, že naočkuje své ideje dělnické třídy, není nic zhoubnějšího než „spojení s Plechanovem“.

A tak se teď tento dvojí druh lidí — zkostnatělí hlasatelé frakcionářství, kteří nechápou úkoly bolševické frakce při budování strany, a lidé z publicistického kroužku bohostrůjců a ochránců bohostrůjcovství — sjednotil na „platformě“: *proti* „spojení s Plechanovem“, *proti* „smířlivecké“, „polsko-lotyšské“ linii Proletarije apod.

Deváté číslo Plechanovova Dněvníku [197, 202], které teď

vyšlo, nás zbavuje nutnosti zvlášt' podrobně čtenáři vysvětlovat, jakou karikaturou je „platforma“ zkarikovaných bolševiků. Plechanov usvědčil z likvidátorství Golos socialdemokrata^[48] i diplomacii jeho redaktorů a prohlásil, že „nemá nic společného“ s Potresovem, který přestal být revolucionářem. Každému sociálnímu demokratovi je teď jasné, že menševičtí *dělníci* půjdou za Plechanovem proti Potresovovi. Každému je jasné, že rozkol mezi menševiky potvrzuje linii bolševiků. Každému je jasné, že prohlásil-li Plechanov za *stranickou* linii tu, která je proti rozbíječství likvidátorů, znamená to *obrovské* vítězství bolševismu, který teď zaujímá vedoucí postavení ve straně.

Tohoto obrovského vítězství dosáhl bolševismus proto, že uskutečňoval svou stranickou politiku *navzdory* povyku „levých“ nedochůdcat a bohostrůjcovských publicistů. Jen tito lidé se dokážou bát sblížení s Plechanovem, který usvědčuje a vyhání z dělnické strany Potresovy. Jen v zahnlvajícím bahně bohostrůjcovského kroužku nebo mistrů nabířované fráze může mít úspěch „platforma“: „proti spojení s Plechanovem“, *to znamená* proti sblížení s menševiky stoupenci zachování ilegální strany k boji proti likvidátorství, proti sblížení s ortodoxními marxisty (to je nevýhodné pro jeroginovský spolek publicistů), proti dalšímu získávání strany pro revoluční sociálně demokratickou politiku a taktiku.

My bolševici můžeme poukázat na velké úspěchy, kterých jsme v této věci dosáhli. Ideově jsme získali Rosu Luxemburgovou a Karla Kautského, sociální demokraty, kteří často pší pro Rusy a z tohoto hlediska patří tedy k naší straně, přestože na počátku rozkolu (v roce 1903) byly všechny jejich sympatie na straně menševiků. Získali jsme je tím, že jsme neustupovali „kritice“ marxismu, že jsme nehájili literu *vlastní*, výhradně vlastní frakční teorie, ale celkový duch a smysl revoluční sociálně demokratické taktiky. Půjdeme i nadále touto cestou, budeme ještě tvrději potírat bezmyslenkovité slovíčkaření a lehkomyšlné

pohrávání s nabílovanými frázemi i teoretický revizionismus bohostrůjcovského kroužku publicistů.

Mezi ruskými sociálními demokraty se teď naprosto jasně vyhranily dva likvidátorské proudy: Potresovův a Maximovův. Potresov se musí sociálně demokratické strany bát, neboť od nynějška nemá naději, že by v ní prosadil *svou* linii. Maximov se musí sociálně demokratické strany bát, neboť od nynějška nemá naději, že by v ní prosadil *svou* linii. Oba budou podporovat a krýt všemi možnými pravdami i nepravdami podvůdky samostatných publicistických kroužků s jejich svéráznými formami revize marxismu. Oba se budou jako tonoucí stébla chytat naděje, že bude zachován duch kroužkaření proti duchu jednoty pevně organizované strany, neboť Potresov může ještě občas vyhrát ve vybrané společnosti zkosnatělých menševiků, Maximov může ještě občas sklízet vavříny ve vybrané zkosnatělých kroužcích bolševiků, ale žádný z nich rozhodně nikdy nezaujme pevné místo ani mezi marxisty, ani ve skutečně sociálně demokratické dělnické straně. Oba reprezentují dvě protikladné, ale navzájem se doplňující, stejně omezené maloburžoazní tendence v sociální demokracii.

V I I

Ukázali jsme, jak vypadá štáb nové frakce. Odkud se může rekrutovat její armáda? Z buržoazně demokratických živlů, které se přidaly k dělnické straně za revoluce. Proletariát se vždy a všude rekrutuje z maloburžoazie, vždy a všude je s ní spojen tisíce přechodných stupňů, styčných bodů a odstínů. Když dělnická strana roste zvláště rychle (jako tomu bylo u nás v letech 1905—1906), nelze se vyhnout tomu, aby do ní nepronikla spousta lidí nasáklých maloburžoazním duchem. Na tom není nic špatného. Historickým úkolem proletariátu je přetvářet, přeškolovat a převychovávat všechny tyto lidi, kteří vyšli z řad malo-

buržoazie a které mu stará společnost zanechává jako dědictví. Jenže k tomu je třeba, aby proletariát tyto lidi převychovával, aby je ovlivňoval, a ne aby oni ovlivňovali jeho. Nesčetní „sociální demokraté ze dnů svobody“, kteří se poprvé stali sociálními demokraty ve svátečních dnech plných nadšení, ve dnech efektních hesel, ve dnech vítězství proletariátu, z nichž se zatočila hlava i ryze buržoazní inteligenci, se začali *doopravdy učit*, učit se marxismu, učit se důsledné proletářské práci, a tito lidé vždycky zůstanou sociálními demokraty a marxisty. Druzí nestačili nebo nedovedli převzít od proletářské strany nic než několik naučených slov, nabiflovaných „efektních“ hesel, pár frází o politice „bojkotu“, o „bojůvkaření“ apod. Jakmile si pak tito lidé usmysleli, že své „teorie“, svůj světový názor, tj. svou omezenost, naočkují dělnické straně, muselo nutně dojít k rozkolu s nimi.

Osud stoupenců bojkotu III. dумы skvěle a názorně ukazuje, jaký je mezi oběma druhy těchto lidí rozdíl.

Většina bolševiků, kteří si upřímně přáli dát se přímo a okamžitě do boje s hrdiny převratu z 3. června, byla pro bojkot III. dумы, ale velmi brzy se v nové situaci dokázala zorientovat. Tito bolševici neomšlali naučená slova, nýbrž pozorně sledovali nové historické podmínky, zamýšleli se nad tím, proč se život vyvíjí tak a ne jinak, pracovali hlavou, a ne jen jazykem, vykonávali seriózně a důsledně svou proletářskou práci a brzy pochopili celou bezduchost a ubohost „otzovismu“. Druzí se chytili slovíčka, začali vytvářet z nestrávených slov „svou linii“, spustili povyk o „bojkotismu, otzovismu a ultimatismu“, začali tímto povykem nahrazovat proletářskou revoluční práci, jak ji vyžadují dané historické podmínky, a z nejrůznějších nevypělých živlů v bolševickém směru začali vytvářet novou frakci. Šťastnou cestu, moji milí! Udělali jsme, co jsme mohli, abychom vás naučili marxismu a sociálně demokratické práci. Teď vyhlášíme nekompromisní a nemilosrdnou válku likvidátorům zprava i likvidátorům zleva, kteří

rozvracejí dělnickou stranu teoretickým revizionismem
a měšťáckými metodami politiky a taktiky.

*Příloha k č. 47/48
listu Proletarij
11. (24.) září 1909*

Podle textu přílohy

ZNOVU O STRANICKOSTI A NESTRANICKOSTI

Otázka stranických a nestranických, potřebných a „zbytečných“ kandidátů je v nynějších volbách do nynější dумы nesporně jednou z nejzávažnějších, ne-li vůbec nejzávažnější otázkou. Především a hlavně voličům a širokým masám sledujícím volby musí být jasné, *proč* jsou volby potřebné, *jaký* úkol čeká poslance dумы a *jaká* musí být taktika petrohradského poslance v III. dumě. A udělat si o tom všem skutečně dokonalou a přesnou představu je možné jedině tehdy, bude-li celá volební kampaň probíhat ve stranickém duchu.

Pro ty, kdo chtějí ve volbách hájit zájmy opravdu širokých, co neširších mas obyvatelstva, teď vyvstává úkol zvyšovat politické uvědomění mas. Čím více roste toto uvědomění, tím jasněji se rýsuje skupinové rozvrstvení mas podle skutečných zájmů jednotlivých tříd obyvatelstva. Jakákoli nestranickost je vždycky známkou, dokonce i ve výjimečně příznivých případech, nižší politické uvědomělosti a nevyspělosti kandidáta, skupiny či stran, které ho podporují, i mas, které ho volí.

Žádná ze stran, které nejsou pevně organizovány a které ve volbách sledují uspokojení zájmů jednotlivých nevelkých skupin zámožného obyvatelstva, se o zvyšování politického uvědomění mas nikdy příliš nestará a jasné třídní rozvrstvení mas jim skoro vždycky připadá nežádoucí a nebezpečné. Pro ty, kdo nechtějí podporovat buržoazní strany, je jasné politické uvědomění a jasné třídní rozvrstvení nejdůležitější. To ovšem nevylučuje, že by za jistých zvláštních podmínek nemohly různorodé strany někdy postu-

povat společně, ale rozhodně to vylučuje jakoukoli nestrannost a jakékoli oslabování nebo zastírání stranickosti.

Avšak právě proto, že hájíme stranickost ze zásady, v zájmu širokých mas, v zájmu jejich osvobození od veškerých buržoazních vlivů, v zájmu naprosto jasně vyhraněných třídních seskupení, právě proto musíme všemožně usilovat a co nejpřísněji dbát, aby stranickost *nebyla* jen slovem, ale i skutkem.

Nestrannický kandidát Kuzmin-Karavajev, který už dostal přezdívku „zbytečný“ kandidát, tvrdí, že žádá v pravém slova smyslu straničtí kandidáti ve volbách v Petrohradě nejsou^[88]. Tento názor je tak hluboce nesprávný, že ani nestojí za to, abychom ho vyvraceli. O tom, že Kutler a N. D. Sokolov kandidují za strany, nelze přece pochybovat. Kuzmina-Karavajeva poněkud zmátlo to, že žádná z obou kandidujících stran nežije plně veřejným stranickým životem. To sice ztěžuje provádění voleb ve stranickém duchu, neznamená to však, že se tak provádět nemají. Ustupovat před *takovými* obtížemi, couvat před nimi, je přesně totéž jako vyhovět přání pana Stolypina, který by rád slyšel z úst „opozice“ (takzvané opozice) potvrzení své „ústavnosti“^[5].

Pro masy účastníci se petrohradských voleb je teď zvláště důležité ověřit si, *které strany před těmito obtížemi couvly* a které si svůj program a svá hesla udržely ve vší úplnosti; které se pokoušely „přizpůsobit se“ reakčnímu režimu tak, že omezily, oklestily svou činnost v dumě, svůj tisk i své organizace, aby se vešly do rámce tohoto režimu, a které se přizpůsobily tak, že sice pozměnily některé formy činnosti, ale nijak neoklestily svá hesla v dumě, nijak neomezily svůj tisk, organizace atd. do rámce tohoto režimu. Takováto důkladná prověrka, vycházející z historie jednotlivých stran, z jejich skutečné činnosti v dumě i mimo ni, tvoří hlavní náplň volební kampaně. Masy se musí za nové a pro demokracii těžší situace znovu seznámit se *stranami*, které si chtějí říkat demokratické. Masy se musí

zнову a znovu seznamovat s tím, jaké jsou rozdíly mezi buržoazní demokracií a onou demokracií, která nyní kandiduje N. D. Sokolova, jaké jsou rozdíly v jejich světovém názoru, v jejich konečném cíli, v jejich vztahu k velkému mezinárodnímu osvobozeneckému hnutí, v jejich schopnosti uhájit ideály a cesty osvobozeneckého hnutí v Rusku. Masy musí z této volební kampaně vyjít stranicky uvědomělejší, s jasnějším názorem na zájmy, úkoly, hesla, hlediska a metody činnosti různých tříd — a to je trvalý výsledek, jehož si politický směr reprezentovaný N. D. Sokolovem cení nejvíc a jehož tento směr dosáhne jen velmi houževnatou, vytrvalou, důslednou a všestrannou prací.

Novyj děň, č. 9
14. (27.) září 1909
Podepsán Vl. Iljin

Podle listu Novyj děň

ROZHOVOR
S PETROHRADSKÝMI
BOLŠEVIKY

Až se toto číslo listu Proletarij dostane do Ruska, bude už volební kampaň v Petrohradě skončena. Proto je teď zcela na místě pohovořit si s petrohradskými bolševiky — a se všemi ruskými sociálními demokraty — o boji proti ultimativním, který při volbách v Petrohradě málem skončil úplnou roztržkou a který má nesmírný význam pro celou sociálně demokratickou dělnickou stranu v Rusku.

Především si musíme jasně stanovit čtyři etapy tohoto boje a potom si podrobně probereme jeho význam i některé názorové neshody mezi námi a částí petrohradských bolševiků. Jsou to tyto čtyři etapy: 1. Na zahraniční poradě rozšířené redakce listu Proletarij byl definitivně zformulován vztah bolševiků k otzovismu a ultimativismu^[109] a bylo rovněž konstatováno odtržení soudruha Maximova (Proletarij, č. 46^[102], a příloha k němu^[110])*. 2. Ve zvláštním letáku, který byl vytištěn a rozšířen rovněž v zahraničí pod názvem Zpráva odstavených členů rozšířené redakce listu Proletarij soudruhům bolševikům^[186], vykládají soudruzi Maximov a Nikolajev (částečně a s výhradami podporovaní soudruhy Maratem a Domovem) své názory na linii listu Proletarij, kterou považují za „menševickou“ atd., a hájí svůj ultimativismus. Rozbor tohoto letáku byl proveden ve zvláštní příloze k číslu 47/48 listu Proletarij^{[107]**}. 3. Hned na začátku předvolební kampaň v Petrohradě schválila výkonná komise petrohradského výboru naší stra-

* Viz tento svazek, s. 23—33, 55—64, 65—73. *Red.*

** Viz tento svazek, s. 96—129. *Red.*

ny ultimatickou rezoluci k volbám^[247]. Text této rezoluce uvádíme níže. 4. Schválení této rezoluce vyvolává ve stranických kruzích petrohradských bolševiků pravou bouři. Bouře zuří takřkajíc nahoře i dole. „Nahoře“ je to rozhořčení a protesty představitelů ústředního výboru a členů rozšířené redakce listu Proletarij. „Dole“ je to svolání neoficiální porady sociálně demokratických dělníků a funkcionářů několika obvodů v Petrohradě. Na poradě byla schválena rezoluce (text otiskujeme níže) vyslovující souhlas s redakcí listu Proletarij, avšak ostře odsuzující „rozbíječské kroky“ *jak této redakce*, tak oizovistů a ultimatictů. Nato byla svolána nová schůze petrohradského výboru a výkonné komise a ultimatická rezoluce *byla anulována*. Byla schválena nová rezoluce v duchu linie listu Proletarij. Text této rezoluce je v plném znění uveřejněn v tomto čísle ve zpravodajské rubrice.

Takový je zhruba sled událostí. Význam pověstného „ultimatismu“ v naší straně je teď osvětlen *v praxi* naprosto jasně a všichni ruští sociální demokraté se musí bedlivě zamyslet nad spornými otázkami. Dále fakt, že naši „rozbíječskou“ linii odsoudila část našich stoupců v Petrohradě, je nám vítaným podnětem, abychom si konečně i v této závažné otázce *vyjasnili názory* se všemi bolševiky. Je přece lépe důkladně si „vyjasnit názory“ teď, než aby pak vznikaly nové třenice a „nedorozumění“ na každém kroku v praktické práci.

Především si *přesně* zrekapitulujeme, jaké stanovisko k otázce rozkolu jsme zaujali hned po poradě rozšířené redakce listu Proletarij. Ve zprávě^[100] o této poradě (příloha k 46. číslu Proletarije)* se hned na začátku říká, že ultimatismus jakožto směr, který navrhuje dát sociálně demokratické frakci v dumě ultimátum, kolísá mezi oizovismem a bolševismem. Jeden z našich zahraničních ultimatictů, praví se ve Zprávě, „přiznává, že činnost sociálně

* Viz tento svazek, s. 23—33. *Red.*

demokratické frakce v dumě se v poslední době značně zlepšila a on že vůbec nemá v úmyslu klást jí ultimátum hned teď, okamžitě“.

„S *takovými* ultimativy se samozřejmě v jedné frakci žít dá,“ pokračuje se ve zprávě doslova. „...Pokud jde o *takové* ultimativy mezi bolševiky, nelze tu vůbec mluvit o rozkolu“. A bylo by také směšné o tom mluvit.

Dále, na druhé straně zprávy čteme:

„Bylo by hrubou chybou, kdyby si místní pracovníci vyložili rezoluce z porady^[241] jako výzvu k vyloučení otzovisticky smýšlejících dělníků z organizací, nebo dokonce jako výzvu k rozbití organizací, v nichž jsou otzovisté. Před podobnými kroky místní pracovníky co nejdůrazněji varujeme.“

Jasněji už se snad ani vyjádřit nelze. Roztržka se soudruhům Maximovem, který *odmítá podříditi se* rezolucím porady, je nevyhnutelná. S kolísavými, nevyhraněnými otzovisty a ultimativy jsme se rozejít nejen nechtěli, ale důrazně jsme před rozchodem s nimi varovali.

Teď se podívejte na druhou etapu boje. Soudruzi Maximov a spol. vydávají v zahraničí leták, v němž nás jednak obviňují z rozbíječství, jednak v něm linii nového listu Proletarij (který prý zradil starý Proletarij, starý bolševismus) označují za menševickou, „dumistickou“ apod. Není směšné stěžovat si na rozkol frakce, tj. *svazku stejně smýšlejících lidí ve straně*, když sami přiznáváte, že byla názorově nejednotná? Soudruzi Maximov a spol. píší v letáku na obhajobu svého ultimativu, že „strana pak nemůže (tj. za ostré a stupňující se reakce pro současnou dobu příznačné) provádět rozsáhlou a účinnou volební kampaň, nemůže získat odpovídající zastoupení v parlamentě“, že „už sama otázka, zda je užitečné mít zastoupení v pseudo-parlamentní instituci, je za takové situace pochybná a sporná“, že Proletarij se „v podstatě“ „dostává na menševické stanovisko parlamentarismu stůj co stůj“. Tyto fráze jsou provázeny opatrnou obhajobou otzovismu („otzovisté

se nikdy /!!!/ nevyjadřovali v tom smyslu, že jsou proti parlamentarismu vůbec“ a opatrnickým odmítáním otzovismu (my přece nejsme žádní otzovisté; strana teď nesmí likvidovat sociálně demokratickou frakci v dumě; „strana musí“ „rozhodnout, zda pro ni nakonec nebyl celý ten podnik — účast ve III. dumě — nevýhodný“, jako by strana už tuto otázku *nebyla rozhodla!*).

Toto opatrnické jednání Maximova a spol. mnoho lidí oklamalo a klame. Říkájí: Prosim vás, jakoupak škodu mohou přinést straně nebo dokonce frakci lidé, kteří přece neodmítají plnit stranická usnesení, ale jen opatrně hájí své poněkud jiné hodnocení taktiky?

Podobné mínění o názorech Maximova a spol. je značně rozšířeno mezi nemyslící veřejností, která věří *slovům* a neuvazuje, jaký *konkrétní politický dosah* mají opatrnické, obezřetné, diplomatické fráze za *nynější* situace ve straně. Tato veřejnost teď dostala výbornou lekci.

Leták Maximova a spol. je datován 3. (16.) července 1909. V srpnu schválila výkonná komise petrohradského výboru *třemi* hlasy ultimativů proti dvěma tuto rezoluci k nadcházející (nyní už skončené) volební kampani v Petrohradě:

„Ohledně voleb se výkonná komise usnesla: nepřikládáme zvlášť velký význam Státní dumě a naší frakci v ní, řídíme se však celostranickým usnesením, a musíme tedy provést volby tak, abychom na ně nevydali všechny své síly, nýbrž pouze navrhli vlastní kandidáty k získání sociálně demokratických hlasů, a ustavit volební komisi, která by byla prostřednictvím svého zástupce podřízena výkonné komisi petrohradského výboru.“

Ať si čtenáři srovnají tuto rezoluci s Maximovým letákem vydaným v zahraničí. Srovnáním těchto dvou dokumentů lze veřejnosti nejlépe a nejspolehlivěji otevřít oči, aby si uvědomila, jaký je *skutečný* význam Maximovy zahraniční skupiny. Tato rezoluce přesně tak jako Maximovův leták mluví o podřízení straně a přesně tak jako Maximov *zásadně* hájí ultimativismus. Tím naprosto nechce-

me říci, že petrohradští ultimativisté přímo vycházeli z Maximovova letáku, o tom nemáme žádné důkazy. A taky to ani není důležité. Tvrdíme, že *ideová* totožnost politického stanoviska je tu nesporná. Tvrdíme, že na tomto příkladu se zvláště názorně ukázalo, jak *se uplatňuje* „obezřelý“, „diplomatický“, taktický, opatrnický — říkejte si mu, jak chcete — ultimativismus *v praxi*; každý člověk blíže obeznámený se stranickou prací to zná ze *stovek* obdobných případů, méně „efektních“, nezachycených v oficiálních dokumentech a týkajících se věcí, o nichž sociální demokrat nemůže z konspirativních důvodů apod. veřejnosti vyprávět. Petrohradská rezoluce je samozřejmě po literární a technické stránce méně obratná než Maximovův leták. Ale vždyť v praxi nebude své názory prosazovat v místních organizacích Maximov sám, ale vždycky (nebo v 999 případech z 1000) jeho méně „obratní“ stoupenci. Stranu nezajímá, kdo „obratněji“ zahlučuje stopy, ale jaký je *skutečný* obsah stranické práce, jaké je její *skutečné* zaměření, které určují jednotliví vůdci.

A teď ať nám kterýkoli nezaujatý člověk řekne, mohou-li stoupenci Proletarije a autoři takových rezolucí pracovat v jedné frakci, tj. v jednom svazku stranicky stejně smýšlejících lidí. Dá se *vážně* mluvit o plnění stranického usnesení, jak využívat dumy a její tribuny, když nejvyšší orgány místních výborů vydávají takové rezoluce?

Že rezoluce výkonné komise *de facto* hází klacky pod nohy začínající volební kampani, že tato rezoluce *de facto* *maří* volební kampaň, to okamžitě pochopili všichni (až na její autory a na ultimativisty, nadšené Maximovovým „uměním“ zahladit stopy). O tom, jak na tuto rezoluci reagovali bolševici v Petrohradě, jsme už mluvili a ještě budeme mluvit. A pokud jde o nás, napsali jsme ihned článek Otvovističtí a ultimativističtí stávkokazi^[113]⁵⁷, stávkokazi proto, že ultimativisté svým postojem zjevně *vydávali* sociálně demokratickou volební kampaň *všanc kadetům*. Vylíčili jsme v něm, jak potupná je taková rezoluce pro so-

ciální demokraty, a vyzvali jsme výkonnou komisi, která tuto rezoluci schválila, aby okamžitě *odstranila* z listu Proletarij podtitulek „orgán petrohradského výboru“, jestliže si tato komise dělá nárok, že vyjadřuje názory petrohradských sociálních demokratů. Nehodláme nic předstírat, pravilo se v tomto článku, nikdy jsme orgánem *takových*... takébolševiků *nebyli a nebudeme*.

Článek byl už vysázen a dokonce zlomen, když jsme dostali dopis z Petrohradu, že tato neslavná rezoluce *byla anulována*. Číslo se muselo zdržet (číslo 47/48 vyšlo proto o několik dnů později). O rezoluci ultimativistů dnes naštěstí nemusíme mluvit v souvislosti s probíhající volební kampaní, ale jen při líčení toho, co bylo... a co by raději mělo „upadnout v zapomenutí“ docela.

Uvádíme teď text rezoluce, schválené petrohradskými bolševiky na neoficiální schůzi svolané po schválení neslavné rezoluce:

„Neoficiální porada sociálně demokratických dělníků a funkcionářů z několika obvodů projednala rezoluce rozšířené redakce listu Proletarij a plně se solidarizuje s politickou linií vyjádřenou v rezolucích Úkoly bolševiků ve straně, O vztahu k činnosti v dumě atd. a O ultimativismu a otzovismu.

Účastníci porady však naprosto nesouhlasí s metodami, kterých v boji proti soudruhům ultimativistům použila redakce v těchto rezolucích, a soudí, že takové metody brání vyřešení hlavních úkolů, které prosazuje redakce listu Proletarij, tj. znovuvybudování strany.

Účastníci porady rovněž ostře protestují proti rozbíječskému jednání soudruhů ultimativistů a otzovistů.“

Po schválení této rezoluce byla svolána další schůze petrohradského výboru, která anulovala ultimativistickou rezoluci a schválila novou (viz zpravodajskou rubriku)^[228]. Tato nová rezoluce končí slovy: „Petrohradský výbor pokládá za velmi důležité a nutné využít nadcházející předvolební kampaně, a usnází se proto aktivně se jí účastnit.“

Dříve než odpovím soudruhům, kteří nesouhlasí s naší údajně rozbíječskou politikou, ocitujeme několik míst z dopisu jednoho z těchto soudruhů⁵⁸:

„Jestliže však mezi účastníky porady (neoficiální porady několika obvodů), z nichž dvě třetiny tvořili dělníci, panovala jednomyslnost v hodnocení současné situace a našich taktických kroků z ní vyplývajících, pak stejně jednomyslně odsoudili i metody boje proti odpůrcům naší taktiky — ultimátistům, jak je navrhuje redakce Proletarije. Nesouhlasili s tím, že je nutné frakčně se od těchto soudruhů oddělit, jak se praví v rezolucích Proletarije, a vidí v tomto oddělení nebezpečný krok pro samu existenci strany... Jsem přesvědčen, že vyjádřím názory a ovzduší porady správně, řeknu-li: *nepřipustíme rozkol*. Soudruzí! Vy jste si tam v cizině vymysleli strašného ultimatického čerta, ale u nás ve skutečnosti nic takového neexistuje. Díky *náhodnému* složení petrohradského výboru a výkonné komise měli většinu ultimatické, a tak byla schválena nesmyslná, pochybená rezoluce, která zasadila těmto ultimátistům takovou morální ránu, že se z ní hned tak nevzpamatují... Na zasedání petrohradského výboru, který tuto rezoluci schválil, nebyli přítomni zástupci tří obvodů, a jak vyšlo najevo až teď, zástupce čtvrtého obvodu neměl rozhodující hlas. Nebyli tedy přítomni zástupci čtyř obvodů, a jeden hlas, kterým ultimatické získali většinu, ‚se‘ teď ‚vysvětlil‘. A tak ani toto neúplné zasedání petrohradského výboru nepřineslo ultimátistům většinu... Pokud jde o rezoluci petrohradského výboru o volbách, porada se usnesla, že bude žádat, aby rezoluce byla revidována, a hned na prvním zasedání petrohradského výboru, kde — jak se teď ukázalo — budeme mít většinu, bude schválena jiná rezoluce. I sami ultimatické se za svou rezoluci stydí a souhlasí s její revizí. Všichni, myslím že i její autor, jsou toho názoru, že je po všech stránkách nesmyslná, ale — a to zdůrazňuji — není na ní nic trestuhodného. Soudruzí ultimatické, kteří pro ni hlasovali, prohlásili, že nesouhlasí s autorem rezoluce, protože se vskutku drží pořekadla doporučujícího jednat tak, aby ‚se vlk nažral a koza zůstala celá‘...“

Náš stoupenec nás tedy obviňuje, že jsme si tady v cizině vymysleli strašného ultimatického čerta a že svým rozbíječským bojem proti ultimátistům ztěžujeme (nebo znemožňujeme) znovuvybudování strany.

Nejlepší odpovědí na toto „obvinění“ je to, co se stalo v Petrohradě. Právě proto jsme celou tu historii tak podrobně vylíčili. Fakta mluví sama za sebe.

Konstatovali jsme, že soudruh Maximov se od frakce odtrhl, protože odmítl podřídit se rezolucím rozšířené redakce a zřídil pod hlavičkou nechvalně známé „školy“

ideové a organizační centrum nové organizace v zahraničí. To nám kladou za vinu někteří naši stoupenci, kteří se museli v Petrohradě *pomocí zcela mimořádných opatření* (neoficiální užší porada vlivných dělníků a revize schváleného usnesení!) *domáhat toho, aby „po všech stránkách nesmyslná“* rezoluce, která tlumočila Maximovovy názory!!, *byla anulována.*

Ne, soudruzi, tím že nás obviňujete z rozbíječství a z „vymýšlení čerta“, jste nám jen znovu dokázali, že je naprosto nutné označit Maxima za odštěpence^[110], dokázali jste nám jen, že bychom bolševismus navždy zostudili a straně způsobili nenapravitelnou škodu, kdybychom se od Maxima nedistancovali ještě před volbami v Petrohradě. Vaše *skutky*, soudruzi, kteří nás obviňujete z rozbíječství, vyvracejí vaše *slova*.

„Nesouhlasíte jen“ s *našimi* metodami boje proti ultimativním. My nemáme vůbec nic proti *vašim* metodám boje s ultimativními, plně a bezvýhradně vítáme jak vaše metody boje, tak vaše vítězství; přitom jsme však hluboce přesvědčeni, že *vaše* metody nejsou nic jiného než *praktické uplatnění „našich“* metod v určitém stranickém prostředí.

V čem spočívají naše „špatné“ metody? V tom, že jsme vyzývali k distancování se od Maxima a spol. V čem spočívají vaše, tj. dobré metody? V tom, že jste označili rezoluci, jež plně tlumočí Maximovovy názory, za „nesmyslnou po všech stránkách“, že jste svolali zvláštní poradu, zahájili proti této rezoluci kampaň a dosáhli toho, že sami její autoři se zastyděli, dosáhli jste, že byla anulována a nahrazena rezolucí *nikoli* ultimativní, *ale* bolševickou.

Vaše „kampaň“, soudruzi, naši kampaň nevyvrací, naopak *pokračuje* v ní.

Ale my jsme o nikom neprohlašovali, že je odštěpenec, namítnete. Dobrá. Abyste „vyvrátili“ naši, tj. špatnou metodu, zkuste v zahraničí udělat to, co jste udělali v Petrohradě. Pokuste se dosáhnout, aby Maximov a jeho stoupenci (třeba tam, kde má sídlo pověstná Jeroginova „ško-

la“) uznali, že Maximovův leták (Zpráva soudruhům bolševikům) je svým ideovým obsahem „po všech stránkách naprosto nesmyslný“, pokuste se dosáhnout, aby se Maximov a jeho společnost za tento leták „zastyděli“, aby tato slavná „škola“ sepsala leták *přímo opačného* ideového obsahu*. Jestliže toho dosáhnete, pak skutečně *dokážete*, že naše bojové metody jsou *špatné*, a my rádi uznáme „vaše“ metody za lepší.

V Petrohradě přichází na pořad praktický, neodkladný úkol, společný pro celou stranu: volby. A sociálně demokratický proletariát v Petrohradě hned *volá* ultimativy *k pořádku*, a to *tak*, že ho okamžitě poslechnou: smysl pro stranickost v nich zvítězil, těsný styk s proletářskými masami blahodárně zapůsobil; všem bylo hned jasné, že z ultimativní rezoluce se nedá při práci vycházet. Ultimativisté dostali ihned *ultimátum* a petrohradští ultimativisté (*budíž řečeno k jejich cti*) odpověděli na ultimátum bolševiků tím, že se podřídili straně, že se podřídili bolševikům, a ne-

* Tady máme mimochodem ilustraci, jak Maximov a slavná „škola“ dovedou zahlazovat stopy. Škola vydala tištěný leták s datem 26. srpna 1909, obsahující program školy^[72], dopis Kautského^[78] (v němž Kautsky velmi šetrně radí „nezdůrazňovat tolik“ názorové neshody ve filozofii a prohlašuje, že „nepokládá ostrou kritiku sociálně demokratické frakce v dumě za správnou“, o „ultimativismu“ ani nemluvě!), dopis Leninův (viz Spisy 15, Praha 1957, s. 471–472^[115]) a rezoluci školní rady^[255]. Tato povedená rada prohlašuje, že „frakční rozepře nemají absolutně žádný vztah k jejím (školy) přísně celostranickým cílům a úkolům“. Všimněme si podpisů na letáku. Přednášející: Maximov, Gorkij, Ljadov, Lunačarskij, Michail, Alexinskij. Uvažujte trochu: škola s *takovým* sborem přednášejících „nemá absolutně žádný vztah“ k „frakčním rozepřím“! Poslyšte, drazí soudruzi... nepřeháníte to trochu? Někdo může říct: Škola „zvala“ i další přednášející. Za prvé, zvala je s vědomím, že skoro žádný z nich nebude moci přijet. Za druhé, škola je zvala, ale... „Ale škola jim (jiným přednášejícím) nemohla nabídnout hmotné prostředky na cestu a pobyt po dobu přednášek“ (leták z 26. srpna 1909). Dobré, vidíte? My absolutně nejsme frakcionáři, ale prostředky na cestu „nemůžeme nabídnout“ nikomu, jedině „svým lidem“...

začali proti nim bojovat (aspoň v době voleb; zatím nevíme, zanechají-li boje i po volbách).

Maximov a spol. nejsou ultimativisty jen z chvilkového rozmaru. Chtějí z ultimativismu vytvořit celou linii. Budují celý systém ultimativistické politiky (nemluvě už o jejich přítelčkování s bohostrůjci, což není vina petrohradských ultimativistů), chtějí z něho vytvořit nový směr, začali už soustavnou válku proti bolševismu. Samozřejmě že i tyto duchovní inspirátory otzovistů stihne (a už stíhá) porážka, ale aby se naše frakce a strana vyléčily z otzovisticko-ultimativistické choroby co nejdříve, *k tomu* bylo zapotřebí radikálnějších opatření, a stranu z této choroby vyléčíme o to dříve, oč radikálněji budeme proti zjevným i skrytým otzovistům bojovat.

„Náhodná většina“ ultimativistů, říkají Petrohradané. To je hluboký omyl, soudruzi. Vidíte teď u vás doma jen docela malou část *všeoobecného* jevu a prohlašujete to za „náhodné“, protože celkové souvislosti ani neznáte. Vzpomeňte si na fakta. Na jaře 1908 se otzovismus vynoří v centrální oblasti a získává 14 hlasů (z 32) na moskevské městské konferenci^[246]. V létě a na podzim 1908 probíhá otzovistická kampaň v Moskvě: Rabočeje znamja otvírá diskusi a vyvrací otzovismus. Od srpna 1908 zahajuje diskusi i Proletarij. Podzim 1908: na celoruské konferenci strany vystupují otzovisté jako „směr“. Jaro 1909: kampaň otzovistů v Moskvě (viz Proletarij, č. 47/48, Konference moskevské okružové organizace^[86]). Léto 1909: ultimativistická rezoluce výkonné komise petrohradského výboru.

Mluvit o „náhodnosti“ ultimativistické většiny tváří v tvář těmto faktům je holá naivita. Dokud je reakce tak silná a počet členů sociálně demokratických organizací tak malý jako teď, nelze se v jednotlivých krajích vyhnout velmi prudkým změnám ve složení organizací. Dnes bolševici označí ultimativistickou většinu za „náhodnou“ v N, zítra ultimativisté označí bolševickou většinu za náhodnou v NN. A spousta lidí se kolem toho bude handrkovat, ale

my k nim nepatříme. Musíme pochopit, že tyto hádky a různice jsou *produktem* hlubokých ideových neshod. Teprve když to pochopíme, pomůžeme sociálním demokratům, aby se místo neplodného a ponižujícího hašteření (o „náhodnou“ většinu, o ten či onen organizační konflikt, o peníze, o spojení atd.) zabývali *vyjasňováním ideových příčin těchto neshod*. Víme velmi dobře, že v mnoha městech se boj ultimativistů proti bolševikům rozšířil do nejrůznějších oblastí práce, že způsobil zmatek a chaos i v činnosti legálních organizací, spolků, sjezdů a schůzí. Máme o tomto zmatku a chaosu dopisy přímo „z bojiště“, bohužel konspirativní důvody nám dovolují uveřejnit z *toho* jen desetinu, či snad jen setinu. Tvrdíme naprosto kategoricky, že boj proti ultimativistům v Petrohradě ve volbách *není nic náhodného*, ale že je to jeden z nespočetných příznaků celkové choroby.

A proto všem soudruhům bolševikům, všem dělníkům, kterým je věc revoluční sociální demokracie drahá, znovu a znovu opakujeme: největší chybou a zlem je pokoušet se tuto chorobu zatajovat. Musíme co nejpřesněji zjistit příčiny, povahu a význam našich neshod se stoupenci otzovismu, ultimativismu a bohostrůjcovství. Musíme jasně oddělit, distancovat frakci bolševiků, tj. svazek stejně smýšlejících bolševiků, kteří chtějí *vést* stranu obecně známým směrem *Proletarije*, od nové frakce, která dnes zákonitě vede své stoupence k „náhodným“ anarchistickým frázím v moskevské a petrohradské platformě otzovistů, zítra k „náhodnému“ zkarikování bolševismu v Maximovově letáku, pozítří k „náhodné“ petrohradské „nesmyslné“ rezoluci. Musíme tuto chorobu poznat a dát se společně do jejího léčení. Tam, kde ji lze léčit metodou petrohradských soudruhů, tj. tam, kde lze okamžitě a s úspěchem apelovat na sociálně demokratické uvědomění dělníků, tam je taková léčba nejlepší, tam *nikdo nikdy* nepropagoval rozchod a distancování se stůj co stůj. Ale tam, kde z různých důvodů vznikají pevnější centra a kroužky propagující myšlen-

ky nové frakce, tam je třeba se oddělit. Tam je rozchod s novou *frakcí zárukou* skutečné jednoty v činnosti v rámci *strany*, neboť tato činnost je pod praporem ultimativu nemožná, jak právě uznali sami petrohradští pracovníci z praxe.

Proletarij, č. 49
3. (16.) října 1909

Podle listu Proletarij

POZNÁMKA K ČLÁNKU PETROHRADSKÉ VOLBY⁵⁹

Proti přehánění této bolševické myšlenky měli námitky jedině bolševici. Když v listu *Novyj děň* [68] vyšla zkreslená noticka, že se nedostatečně zásadově distancují od trudoviků a lidových socialistů, pokusili se tři bolševičtí publicisté napravit toto stírání názorových rozdílů v programu a rozvíjet agitaci v listu a na předvolebních schůzích důsledněji z *třídního hlediska, socialisticky*. Tento pokus se nezdařil, ale *není to*, pokud je nám známo, *vina bolševiků*. Právě tak se nezdařil pokus jednoho bolševika ohradit se proti úvahám Iordanského v listu *Novyj děň* o sociálně demokratických názorech na legalitu a pořádek. Iordanskij tak jako mnoho jiných oportunistů z vulgarizoval známý Engelsův výrok o „červených tvářích“, které sociální demokracie dostává v době „legality“. Engels sám rázně protestoval proti volnému výkladu tohoto jeho názoru (viz jeho dopisy [334] v *Neue Zeit*⁶⁰), který se vztahoval na určité vývojové období v Německu (za všeobecného volebního práva atd.). Iordanskij se nerozpakoval vykládat o tom za „legality“, podložené zákonem z 3. června.

Proletarij, č. 49
3. (16.) října 1909

Podle listu Proletarij

NÁVRH REZOLUCE O UPEVNĚNÍ STRANY A JEJÍ JEDNOTY⁶¹

Redakce ústředního orgánu^[276] konstatuje, že naši stranu a její jednotu lze v dnešní době upevnit jedině tak, že dojde ke *sblížení* určitých silných a v praxi dělnického hnutí vlivných *frakcí*, a nikoli moralizujícím fňukáním na téma, že frakce mají být zrušeny, přičemž toto sblížení musí nastat a prohlubovat se na základě revoluční sociálně demokratické *taktiky* a organizační politiky, orientované na nekompromisní boj proti likvidátorství „zleva“ i „zprava“, hlavně však zprava, protože likvidátorství „zleva“ už bylo poraženo, a je tedy méně nebezpečné.

*Napsáno 21. října
(3. listopadu) 1909*

Poprvé otištěno v letech 1929—1930

*Sočinenija V. I. Lenina
sv. XIV, 2. a 3. vydání*

Podle rukopisu

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI
O ROZTRŽCE V HOLANDSKÉ
SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ
DĚLNICKÉ STRANĚ⁶²
PRONESENÝ NA ZASEDÁNÍ
MEZINÁRODNÍHO
SOCIALISTICKÉHO BYRA

25. ŘÍJNA (7. LISTOPADU) 1909

Jak Singer, tak Adler vycházeli z řady faktů, které zde chci znovu upřesnit. Za první roztržka je hotová věc, s níž se musí počítat. Za druhé podle prohlášení samotného Adlera je sociálně demokratická strana stranou socialistickou. Za třetí má bezesporu právo účastnit se mezinárodních kongresů. Sama sociálně demokratická strana ani netrvá na tom, aby měla právo podílet se na rozhodnutích byra; mohla by dostat jen poradní hlas, tak jako je tomu u některých jiných ruských stran. Za čtvrté soudruh Adler navrhl, aby hlasy na mezinárodních kongresech byly rozděleny mezi obě strany v holandské sekci kodaňského kongresu, přičemž sociálně demokratická strana by měla právo odvolat se k byru. Na tomto zasedání je nutné dosáhnout jednomyslného usnesení o uvedených čtyřech otázkách. Upozorňuji zde jen, že soudružka *Rolandová-Holstová*, o níž se zmínil Troelstra, se vyslovila *pro* přijetí sociálně demokratické strany^[373].

*Napsáno 13. listopadu 1909
ve 4. příloze k listu
Leipziger Volkszeitung, č. 264*

*Přeloženo z němčiny
podle textu přílohy*

Černosotňovští bandité ze Zimního paláce a oktábrističtí podvodníci z III. dumy zahájili novou kampaň proti Finsku. Cílem této kampaně, která začala carským výnosem, v němž se řešila otázka vojenské povinnosti bez vědomí finského sněmu, a jmenováním nových senátorů z řad ruských úředních hodnostářů, je zrušit ústavu chránící práva Finů před zvůli ruských samovládců a vyhlášením výjimečného stavu zavést ve Finsku stejné bezpráví jako v ostatním Rusku. Bylo by ztrátou času zdržovat se rozbořem argumentů, kterými se bandité a podvodníci pokoušejí dokázat oprávněnost a spravedlivost požadavků předkládaných Finsku pod hrozbou miliónu bodáků. Tyto argumenty nejsou důležité, důležitý je sledovaný cíl. Zlikvidováním demokratického a svobodného Finska chce carská vláda a její pomocníci zlikvidovat poslední zbytky toho, co si lid vydobyl v roce 1905. A proto v těchto dnech, kdy kozácké pluky a dělostřelecké baterie spěšně obsazují důležitá města ve Finsku, jsou ve hře zájmy všeho lidu v Rusku.

Revoluce v Rusku podporovaná Finy donutila cara, aby povolil sevření, jímž po několik let tiskl hrdlo finského lidu. Car, který chtěl rozšířit svou despotickou moc i na Finsko, na jehož ústavu přísahali jeho předkové i on sám, se musel smířit nejen s vyhnáním Bobrikovových katanů⁶³ z finské země a se zrušením všech svých nezákonných výnosů, ale i se zavedením všeobecného a rovného volebního práva ve Finsku. Když pak potlačil ruskou revoluci, začal se

chovat zase postaru jen s tím rozdílem, že teď za sebou cítí podporu nejen staré gardy, svých placených špiclů a rozkrádačů státních peněz, ale i smečky boháčů, která společně s Krupenskými a s Gučkovy v čele vystupuje ve III. dumě jménem ruského lidu.

Všechno jde jejich lupičskému podniku na ruku. Revoluční hnutí v Rusku je nesmírně oslabeno, takže korunovaný netvor se může klidně věnovat vyhlédnuté kořisti. Západoevropská buržoazie, jež kdysi poslala carovi nóty, aby laskavě nechal Finsko na pokoji, nehnula teď ani prstem, aby bandity zarazila. Vždyť se jí teď *zaručili* za čestnost a „ústavnost“ carových záměrů právě tíž lidé, kteří tehdy vyzývali Evropu, aby odsoudila carovu politiku ve Finsku. Kadetští vůdci, kteří si říkají „představitelé ruské inteligence“ a „představitelé ruského lidu“, evropskou buržoazii slavnostně ujistili, že oni, a s nimi i lid Ruska *jsou s carem solidární*. Ruští liberálové udělali všechno, aby Evropa přihlížela novým nájezdům dvouhlavého dravce proti Finsku stejně netečně, jako přihlížela jeho výpadům proti svobodné Persii.

Svobodná Persie čelila carismu vlastními silami. Finský lid — a v jeho čele finský proletariát — se chystá postavit se Bobrikovovým nástupcům tvrdě na odpor.

Finský proletariát si uvědomuje, že bude muset bojovat za nesmírně těžkých podmínek. Ví, že západoevropská buržoazie, koketující se samoděržavím, nezasáhne; že majetné vrstvy ruské bohaté společnosti, částečně zkorumpované Stolypinovou politikou a částečně demoralizované kadetskými lžemi, neposkytnou Finsku takovou morální podporu, jakou mu poskytovaly do roku 1905; že troufalost ruské vlády nesmírně vzrostla od dob, kdy se jí podařilo zasadit úder revoluční armádě v samém Rusku.

Finský proletariát však také ví, že o výsledku politického boje nerozhoduje jediná bitva, že tento boj někdy vyžaduje dlouholeté houževnaté úsilí a vítězí v něm nakonec ten,

na jehož straně je síla historického vývoje. Svoboda ve Finsku zvítězí, protože bez ní je nemyslitelná svoboda v Rusku, a bez vítězství svobody v Rusku je nemyslitelný jeho ekonomický rozvoj.

Finský proletariát ze svých nesmírně bohatých zkušeností rovněž ví, jak vést dlouhý a houževnatý revoluční boj za svobodu, aby vyčerpal, rozložil a zostudil odporného nepřítele, než okolnosti dovolí zasadit mu rozhodující ránu.

Finský proletariát rovněž ví, že jakmile zahájí svůj nový boj, bude mít na své straně socialistický proletariát celého Ruska, který je připraven splnit svou povinnost *do všech důsledků*, ať už jsou podmínky v dnešní době jakkoli těžké.

Sociálně demokratická frakce ve sněmu poslala své zástupce za sociálně demokratickou frakcí III. dumy, aby společně projednaly plán boje proti násilníkům. Naši poslanci pozvednou hlas z tribuny v dumě tak jako loni, aby odtud pranýřovali carskou vládu a strhli masku i jejím farizejským spojencům v dumě. Ať tedy všechny sociálně demokratické organizace a všichni dělníci vynaloží všechny své síly, aby hlas našich poslanců v Tauridském paláci nezněl osamoceně, aby nepřátelé ruské a finské svobody viděli, že všechen proletariát v Rusku je s finským lidem solidární. Povinností soudruhů v místních organizacích je využít všechny existující možnosti k manifestování vztahu proletariátu Ruska k finské otázce. Vedle výzev adresovaných ruské a finské sociálně demokratické frakci a aktivnějších forem protestu najde strana dostatek způsobů, jak skoncovat s ostudným mlčením, zatímco ruská kontra-revoluce týrá tělo finského lidu.

Ve Finsku se bojuje za svobodu celého Ruska. I když nový boj přinese statečnému finskému proletariátu velmi trpké chvíle, spojí finskou a ruskou dělnickou třídu novými pouty solidarity a připraví ji na chvíli, kdy bude schopna dokončit to, co začala v říjnových dnech roku 1905 a v čem

se pokoušela pokračovat za slavných dnů Kronštadtu
a Sveaborgu⁶⁴.

Social-demokrat, č. 9
31. října (13. listopadu) 1909

Podle listu Social-demokrat

OSTUDNĚ FIASKO

Čtenář se jistě pamatuje na krátkou, ale poučnou historii se „stranickou“ školou v NN^[183]. Bylo to tak. Bolševická frakce po roce vnitrostranických bojů kategoricky prohlásila, že s „novými“ směry — otzovismem, ultimatismem a bohostrůjcovstvím — nemá nic společného. Bolševická porada ve zvláštní rezoluci vyhlašuje školu v NN za *centrum nové frakce* stoupenců těchto směrů*^[100, 105]. Zahraniční vůdci nové frakce, vybudované na těchto třech pilířích, se od bolševiků organizačně oddělují. Hrdinové nové frakce, přestože jsou to lidé politicky neobyčejně stateční a neochvějně věřící ve správnost svého stanoviska, se však neodvažují otevřeně vystoupit ve svém vlastním orgánu apod. Místo toho rozhodnou, že stranu a frakci prostě *oklamou*: založí zahraniční školu, které říkají „stranická“ a jejíž skutečný ideový profil pečlivě tají. Po značném úsilí se jim nakonec podaří sehnat do této údajně stranické školy třináct dělníků, které začne „školit“ skupina ve složení Maximov, Alexinskij, Ljadov a Lunačarskij. Celý čas tento spolek nejen zatajuje fakt, že „škola“ je centrem nové frakce, ale všemožně se snaží zdůrazňovat, že „škola“ nemá s žádnou frakcí nic společného a že je podnikem celostranickým. Maximov, Alexinskij, Ljadov a spol. v úloze soudruhů stojících „mimo frakce“...! **

* Viz tento svazek, s. 63—64. *Red.*

** Mimochodem, až si teď Trockij přečte níže uvedené dopisy dělníků^[63], ať se rozhodne, není-li načase, aby splnil svůj slib a jel přednášet do „školy“ v NN (jestliže o tomto jeho slibu referuje jedna ze zpráv „školy“ správně). Teď je asi nejvyšší čas objevit se na „bitev-

A teď konečně poslední stadium. Asi polovina dělníků, kteří přijeli do údajně stranické školy, se začíná bouřit proti „nehodným pastýřům“. Níže otiskujeme dva dopisy žáků této nechvalně známé „školy“^[11,12] a několik zpráv z Moskvy, které ukazují dobrodružný podnik Maximova, Alexinského, Ljadova a spol. v celé kráse. Všechno, co se v nich píše, mluví samo za sebe. Mají tam všechno, jak má být: „skutečný boj“ i „velmi ostrou polemiku každý den“, přednášející Alexinskij vyplazuje na dělnické posluchače jazyk apod. V nabubřelých zprávách školy^[61] se to všechno nejspíš promění v „praktická cvičení“ k otázkám agitace a propagandy, v kurs „světových názorů na společnost“ atd. Jenže běda! teď už nikdo této ubohé a ostudné komedii neuvěří!

Dva měsíce šeptali vůdci nové frakce dělníkům do ouška, jaké přednosti má otzovismus a bohostrůjcovství před revolučním marxismem. Ale pak už se neudrželi a začali na ně otevřeně dorážet s otzovisticko-ultimatistickou „platformou“. A tehdy nejvyspělejší a samostatně přemýšlející dělníci samozřejmě začali protestovat. Nebudeme dělat novému ideovému centru otzovistů a bohostrůjců žádnou zástěrku; škola nemá kontrolu „zdola“ ani „shora“, píšou soudruzi dělníci ve svých dopisech^[62]. A to je nejlepší záruka, že politika hry na schovávanou a demagogického „demokratismu“ mezi *straně* věrnými dělníky docela určitě ztroskotá. Místní organizace budou samy řídit školu v NN, tvrdili dělníkům Maximov a spol. Dnes už dělníci, kteří dříve tomuto spolku věřili, jeho hru prohlédli.

Na závěr jednu prosbu, páni božští otzovisté. Až ve svém bohem chráněném Carevokokšajsku dopíšete — doufejme, že dopíšete — svou platformu, neschovávejte ji před námi, jako jste to dělali až dosud. Stejně ji nakonec s větším či

ním poli“ s palmovou ratolestí míru a s nádobkou „nefrakčního“ balzámu v rukou.

menším zpožděním dostaneme a uveřejníme ve stranickém tisku. A tak si raději ušetřte další ostudu.

*Separát z 50. čísla
listu Proletarij
28. listopadu (11. prosince) 1909*

Podle textu separátu

NĚKTERÉ PRAMENY DNEŠNÍ IDEOVÉ ROZTŘÍŠTĚNOSTI

V tomto čísle listu Proletarij je otištěn jeden z četných dopisů^[189] svědčících o nesmírné ideové roztříštěnosti sociálních demokratů. Zvláštní pozornost si zaslouží úvahy o „německých kolejích“ (tj. předpoklad, že u nás půjde vývoj stejnou cestou jako v Německu po roce 1848). Abychom zjistili, z čeho vyplývají mylné názory na tuto velmi závažnou otázku — a dokud ta nebude vyjasněna, nelze ani určit správnou taktiku dělnické třídy —, všimněme si jednak menševiků a listu Golos social-demokrata, jednak polského článku z pera Trockého^{[388]⁶⁵}.

I

Základem taktiky bolševiků v revoluci 1905—1907 byla teze, že tato revoluce může plně zvítězit jen jako diktatura proletariátu a rolnictva. Jaké je *ekonomické* zdůvodnění tohoto názoru? Už ve Dvou taktikách (1905)*^[96] a dále pak v četných článcích v novinách a sbornících z let 1906 a 1907 jsme vždycky podávali toto zdůvodnění: o buržoazním vývoji Ruska je už jednou provždy rozhodnuto, je neodvratný, může však probíhat dvojí formou — takzvanou „pruskou“ formou (zachování monarchie a statkářské pozemkové držby, vytvoření silného, tj. buržoazního rolnictva na dosavadní historické základně atd.) a takzvanou „americkou“ formou (buržoazní republika, zrušení

* Viz Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 25—154. *Red.*

statkářské pozemkové držby a vznik farmářstva, tj. svobodného buržoazního rolnictva prudkou změnou dosavadní historické situace). Proletariát má bojovat za druhou cestu, neboť ta zajišťuje nejsvobodnější a nejrychlejší rozvoj výrobních sil kapitalistického Ruska; vítězství v tomto boji je možné pouze za revolučního svazku proletariátu a rolnictva.

Právě tento názor obsahuje rezoluce londýnského sjezdu o narodnických stranách neboli trudovických stranách a o vztahu sociálních demokratů k nim⁶⁶. Menševici se jak známo k této rezoluci stavějí nepřátelsky právě pro tuto speciální otázku, kterou zde rozebíráme. Jak vratké je však *ekonomické* zdůvodnění jejich stanoviska, je vidět z následujících slov velmi vlivného menševického odborníka na agrární otázku v Rusku soudruha Maslova. V druhém dílu Agrární otázky^[146], který vyšel v roce 1908 (předmluva je datována 15. prosince 1907^[148]), Maslov píše: „*Dokud* (podtrhl Maslov) se na vesnici nevytvoří ryze kapitalistické vztahy, *dokud* bude existovat pacht na obživu“ (Maslov zbytečně používá tento málo výstižný termín místo termínu zotročující feudální pacht), „do té doby je stále možné řešit agrární otázku pro demokracii co nejvýhodněji. Ze světových dějin známe dva typy vzniku kapitalistického řádu: typ převládající v západní Evropě (kromě Švýcarska a některých malých území v jiných evropských státech), který je výsledkem kompromisu mezi šlechtou a buržoazií, a typ pozemkových vztahů, jak se vytvořil ve Švýcarsku, Spojených státech severoamerických, v britských a jiných koloniích. Údaje, které jsme uvedli o agrární otázce v Rusku, nám nedávají dostatečný podklad, abychom mohli s určitostí říci, který typ agrárních vztahů se prosadí u nás, a dělat subjektivní a nepodložené závěry nám nedovoluje ‚vědecké svědomí‘...“ (s. 457).

To je správné. A plně to potvrzuje ekonomické zdůvodnění bolševické taktiky. Nejde totiž o „revoluční opojení“ (jak si myslí věchovci a Čerevaninové), ale o *objektivní*

ekonomické podmínky *umožňující* „americkou“ cestu vývoje kapitalismu v Rusku. Ve svých dějinách rolnického hnutí v letech 1905—1907 musel Maslov uznat správnost našich základních premis. Agrární „program kadetů“, píše tam, „je nejvíce utopický, protože neexistuje tak početná společenská třída, která by měla zájem řešit otázku podle přání kadetů: zvítězí buď zájmy velkých pozemkových vlastníků provázené vzápětí politickými ústupky“ (Maslov chce říci: přičemž se nelze vyhnout ústupkům ve prospěch zemědělské velkoburžoazie), „nebo zájmy demokracie“ (s. 456).

I to je správné. Z toho plyne, že „utopická“ byla za revoluce taktika, podle níž měl proletariát podporovat kadety. Z toho plyne, že *síly* demokracie, tj. demokratické revoluce, jsou síly proletariátu a rolnictva. Z toho plyne, že existují *dvě* cesty *buržoazního* vývoje: po jedné chtějí jít „velcí pozemkoví vlastníci, kteří dělají ústupky buržoazii“, po druhé chtějí jít a mohou jít dělníci a rolníci (srov. Maslov, s. 446: „Kdyby všechny statkářské pozemky přešly bez náhrady do užívání rolnictva, i tehdy... by probíhal proces kapitalizace rolnického hospedářství, jen by byl méně bolestný...“).

Vidíme, že jakmile Maslov uvažuje jako marxista, uvažuje bolševicky. A teď uvedeme příklad, kdy spílá bolševikům a uvažuje přitom jako liberál. Tento příklad lze samozřejmě najít v likvidátorské knize Společenské hnutí v Rusku na počátku 20. století^[173], vycházející za redakce Martova, Maslova a Potresova; v oddílu Závěry (díl I) nacházíme Maslovovu stať Vývoj národního hospedářství a jeho vliv na boj tříd v 19. století^[149]. V této stati na straně 661 čteme:

„...Někteří sociální demokraté se začali dívat na buržoazii jako na beznadějně reakční třídu a bezvýznamnou veličinu. Síla a význam buržoazie byly nejen podceňovány, ale i historická úloha této třídy byla posuzována bez historické perspektivy: ignoroval se podíl střední a drobné buržoazie na revolučním hnutí a sympatie, které mu proje-

vovala velkoburžoazie v jeho prvním období, i pro budoucnost se buržoazii předpovídala reakční úloha atd.“ (Přesně tak: „atd.“!) „Z toho se vyvozoval závěr o nevyhnutelnosti diktatury proletariátu a rolnictva, která by byla v rozporu s celým hospodářským vývojem.“

Celá tato tiráda je od a do zet věchovská. Celý tento „marxismus“ je brentanovský, sombartovský nebo struvovský⁶⁷. Stanovisko autora této tirády je totiž stanoviskem liberála na rozdíl od buržoazního demokrata. Neboť liberál je právě proto liberál, že nevidí jinou cestu, že nepřipouští jinou cestu buržoazního vývoje než cestu dosavadní, tj. takovou, na které vedou velcí pozemkoví vlastníci a dělají „ústupky“ buržoazii. Demokrat je právě proto demokrat, že vidí jinou cestu a že za ni bojuje, a bojuje právě za cestu, na níž vede „lid“, tj. maloburžoazie, rolnictvo a proletariát, nevidí však, že i tato cesta je buržoazní. V Závěrech likvidátorské knihy Maslov zapomněl všechno o *dvou* cestách buržoazního vývoje, o *síle* americké buržoazie (v ruském výkladu to znamená buržoazie vyrůstající z rolnictva *na půdě* zbavené revoluční cestou statkářské držby, o *slabosti* pruské buržoazie (zotročené „velkými pozemkovými vlastníky“), o tom, že bolševici nikdy nemluvili o „nevyhnutelnosti“ „diktatury“, ale říkali, že je nutná *pro* vítězství americké cesty, zapomněl, že bolševici nevyvozovali „diktaturu“ ze slabosti buržoazie, ale z *objektivních*, ekonomických podmínek, které umožňují dvojí vývoj buržoazie. Z teoretického hlediska je uvedená tiráda jediným klubkem zmatených názorů (jichž se vzdal sám Maslov v II. dílu Agrární otázky) a z praktického politického hlediska představuje tato tiráda liberalismus, ideovou obhajobu krajního likvidátorství.

Podívejte se teď, jak vratké stanovisko v základní *ekonomické* otázce vede k vratkým politickým závěrům. Uvedeme citát z Martovova článku Kam jít? (Golos social-demokrata, č. 13)^[139]: „V dnešním Rusku nemůže nikdo v tuto chvíli s jistotou říci, nastanou-li za další politické krize příznivé objektivní podmínky pro radikální demokratickou

revoluci; můžeme jen nastítnit konkrétní podmínky, za nichž bude tato revoluce neodvratná. Dokud dějiny nevyřeší tuto otázku tak, jak ji pro Německo vyřešily v roce 1871, do té doby se sociální demokracie nesmí vzdávat úkolu jít neodvratné politické krizi vstříc s vlastním revolučním řešením politického, agrárního a národnostního problému (demokratická republika, konfiskace statkářské půdy a úplné právo na sebeurčení). Musí však *jít* vstříc této krizi, která definitivně vyřeší otázku, zda dojde k ‚německému‘ či k ‚francouzskému‘ dovršení revoluce, a ne *stát* a čekat, až se krize dostaví.“

Správně. Krásná slova, která vlastně opakují rezoluci konference strany z prosince 1908. Tato formulace plně odpovídá Maslovovým slovům v *druhém dílu Agrární otázky* a rovněž taktice bolševiků. Tato formulace se zásadně liší od stanoviska vyjádřeného známým výrokiem: „Bolševici se na konferenci 1908 usnesli protlačit se tam, kde už byli jednou poraženi“⁶⁸. „Jít s vlastním revolučním řešením agrární otázky“ lze jen společně s *revolučními* vrstvami buržoazní demokracie, tj. jediné s rolnictvem, ale ne s liberály, kteří se spokojí s „ústupky ze strany velkých pozemkových vlastníků“. Směřovat ke konfiskaci společně s rolnictvem — tato formulace je jen jinak vyjádřená teze: směřovat k diktatuře proletariátu a rolnictva. Avšak Martov, který se v 13. čísle Golosu přiblížil až ke stanovisku naší strany, nesetrvává na něm důsledně, ale neustále sklouzává na stanovisko Potresova a Čerevanina jak v likvidátorské knize Společenské hnutí, tak i v uvedeném 13. čísle. Například jako aktuální úkol uvádí v tomto článku „boj za *legální* dělnické hnutí, tedy i za dosažení vlastní legality (sociálně demokratické strany)“. Říci to takto znamená udělat ústupek likvidátorům: my chceme upevnit sociálně demokratickou stranu využívající všechny legální možnosti a každou příležitost k veřejným akcím; likvidátoři chtějí, aby byla strana (za Stolypina) legální a veřejná. My bojujeme za revoluční svržení Stolypinova absolutismu,

— využíváme *pro tento boj* každou veřejnou akci a s tímto cílem také rozšiřujeme proletářskou základnu hnutí. Likvidátoři bojují za legální dělnické hnutí... za Stolypina. Martovova slova, že jsme povinni bojovat za republiku a za konfiskaci půdy, jsou formulována tak, že *vylučují* likvidátorství; jeho slova o boji za veřejnou stranu jsou formulována tak, že *nevylučují* likvidátorství. V oblasti politické je zde stejná kolísavost jako u Maslova v oblasti ekonomické*.

V Martynovově agrární stati^[143] (č. 10/11) dosahuje už tato kolísavost vrcholu. Martynov se pokouší břitce polemizovat s Proletarijem, ale protože neumí *formulovat* otázku, nakonec se jen bezmocně a nemotorně zmítá. Vidíte, u Proletarije to dopadá jako u Tkačova^[293]: „Teď, nebo ještě trochu později, anebo nikdy!“⁶⁹ Stejně „to dopadá“ i u Maslova a u Martova, milý soudruhu Martynove, a musí to tak dopadat u každého marxisty, neboť nejde o *socialistickou* revoluci (jako u Tkačova), nýbrž o jednu ze dvou metod dovršení *buržoazní* revoluce. A teď uvažujte, soudruhu Martynove: Mohou se marxisté vůbec zavázat, že budou podporovat konfiskaci velkého pozemkového vlastnictví, anebo jsou povinni to dělat jen „dotud“ („teď, nebo ještě trochu později“, anebo ještě dosti dlouho, to žádný z nás dvou neví), „dokud“ se buržoazní zřízení definitivně „neupevní“? Další příklad. Zákon z 9. listopadu 1906⁷⁰ „způsobil na vesnici velký zmatek, skutečnou bratrovražednou válku, která někdy jde až na nože“, říká podle pravdy Martynov. A dospívá k závěru: „Vzhledem k této bratrovražedné válce nelze v nejbližší budoucnosti vůbec počítat s nějakou jednomyslnější a závažnější revoluční akcí rolnictva, s rolnickým povstáním.“ Stavět proti sobě povstání, tj. občanskou válku, a „bratrovražednou válku“ je směšné, milý soudruhu Martynove, a nejbližší

* Vzali jsme za příklad jen *jeden* z projevů Martovovy politické kolísavosti; v téměř článku z 13. čísla mluví o blížící se krizi jako o krizi „ústavní“ apod.

budoucnost s tím nemá nic společného, neboť nejde o praktické směrnice, ale o *linii* celého agrárního vývoje. Další příklad. „Vystupování z obcí pokračuje zrychleným tempem.“ Správně. A váš závěr? „Statkářské radikální změny budou zřejmě provedeny s úspěchem a v několika málo letech bude právě v těch rozlehlých oblastech Ruska, kde ještě nedávno agrární hnutí mělo ty nejostřejší formy, obecina rozbita a s ní zmizí hlavní hnízdo trudovické ideologie. Tím odpadá jedna ze dvou perspektiv listu Proletarij, a právě ta „radostná.““

Nejde o občinu, milý soudruhu Martynove, neboť Rolnický svaz⁷¹ v roce 1905^[216] a trudovici v letech 1906—1907 žádali, aby byla půda předána nikoli občinám, nýbrž jednotlivcům nebo svobodným sdružením. Občinu rozkládají *jak* Stolypinovy statkářské radikální změny ve staré držbě půdy, *tak* rolnické radikální změny, tj. konfiskace jako základ nových pozemkových vztahů. „Radostná“ perspektiva Proletarije nesouvisí s občinou ani s trudoviky jako takovými, ale s *možností* jít „americkou“ cestou vývoje, vytvořit svobodné farmáře. Když proto soudruh Martynov říká, že radostná perspektiva odpadá, a zároveň prohlašuje, že „heslo vyvlastnění velkých pozemkových vlastníků nezanikne“, beznadějně se mýlí. Prosadí-li se „pruský“ typ, pak toto heslo zanikne, a marxisté řeknou: Udělali jsme pro méně bolestný vývoj kapitalismu, co jsme mohli, teď nám zbývá už jen boj za odstranění kapitalismu samého. Jestliže toto heslo nezanikne, pak tu budou existovat *objektivní* podmínky pro to, abychom „vlak“ přesunuli na americké „koleje“. A marxisté pak dokážou, nebudou-li se chtít proměnit ve struvovce, rozeznat za reakční „socialistickou“ frazeologií maloburžoň, vyjadřující jejich subjektivní názory, objektivně reálný boj mas za lepší podmínky kapitalistického vývoje.

Shrneme. Diskuse o taktice jsou plané, jakmile se neopírají o důkladnou analýzu ekonomických možností. Problém pruského a amerického typu vývoje zemědělství

v Rusku byl nastolen v boji v letech 1905—1907, který dokázal jeho reálnost. Stolypin dělá další krok kupředu po pruské cestě; bylo by směšné chtít si tuto trpkou pravdu zastírat. Musíme projít zvláštní historickou etapou vyplývající z tohoto dalšího kroku. Ale bylo by nejen směšné, nýbrž i trestuhodné zastírat si, že Stolypin *zatím* jen zkomplikoval a vyhrotil starou situaci, aniž vytvořil novou. Stolypin „sází na silné“ a žádá o „dvacet let míru a pokoje“ k „reformování“ (čti ožebračování) Ruska statkáři. Proletariát musí vsadit na demokratický tábor, nepřeceňovat však jeho síly, „nevkládat naděje“ jen do něho, ale vytrvale rozvíjet propagandistickou, agitační a organizační činnost, aby se vyburcovaly všechny demokratické síly — hlavně a především rolnictvo — a získaly se pro spolenectví s pokrokovou třídou, pro „diktaturu proletariátu a rolnictva“, aby se dosáhlo úplného vítězství demokracie a zajistily nejlepší podmínky pro rychlý a svobodný rozvoj kapitalismu. Jestliže proletariát odmítne splnit svou demokratickou povinnost, nutně to povede ke kolísání a *objektivně* to bude jen voda na mlýn kontrarevolučním liberálům mimo dělnické hnutí a likvidátorům uvnitř hnutí.

Proletarij, č. 50
28. listopadu (11. prosince) 1909

Podle listu Proletarij

METODY LIKVIDÁTORŮ A STRANICKÉ ÚKOLY BOLŠEVIKŮ

Krize, kterou dnes naše strana prožívá, se dá vysvětlit, jak už jsme nejednou řekli, kolísavostí maloburžoazních živlů, které se za revoluce přidaly k hnutí dělnické třídy a přivedly teď menševiky jednak k likvidátorství a jednak k oتزovismu-ultimatismu. Máme-li tedy obhájit správnou, revoluční sociálně demokratickou taktiku a výstavbu strany, musíme bojovat na dvou frontách. A právě tento boj důsledně vede bolševická frakce, a tím zoceluje a stmeluje všechny skutečně stranické, skutečně marxistické sociálně demokratické síly.

Abychom mohli tento boj za stranu úspěšně vést, neboť *strana* rozhodně odsoudila likvidátorství na prosincové konferenci v roce 1908^[63] a stejně rozhodně se na této konferenci distancovala od oتزovismu-ultimatismu, musíme si udělat jasnou představu o situaci, za níž se bude muset tento boj v sociální demokracii vést. Golos socialdemokrata č. 16/17^[142] a nový plátek oتزovistů-ultimatistů (osmistránkový leták soudruhů Maximova a Lunačarského Všem soudruhům^[91]) si zaslouží pozornost především proto, že podávají názorný obrázek této situace. Jak Golos, tak i Maximov a spol. kryjí likvidátory. Je až nápadné, nakolik se shodují metody používané likvidátory zprava i likvidátory zleva, což jen dokazuje, že i stanoviska obou jsou stejně vratká.

Likvidátorství „je záměrně mlhavé a zlomyslně neurčité slovíčko“, ujišťuje úvodník Golosu. Maximov tvrdí, že Proletarij zvětčuje a nafukuje názorové neshody s ultima-

tisty v praxi a dělá z nich neshody zásadní[7]. Chudák Golos! Až dosud mohl svalovat celý tento „zlomyslný výmysl“ na bolševiky, tj. na „frakční odpůrce“. Teď musí obviňovat ze zlomyslných výmyslů Plechanova a Bund (viz 3. číslo časopisu Otkliki Bunda o likvidátorství v Bundu^[320]). Kdopak se tedy „zlomyslně“ vykrucuje: Plechanov a bundovci, nebo Golos? Co je pravděpodobnější?

My nejsme likvidátoři, tvrdí Golos, my jen jinak chápeme členství ve straně; ve *Stockholmu* jsme přijali *bolševickou* formulaci 1. článku stanov⁷², ale to nevadí; teď, když nás Plechanov obvinil z likvidátorství^[202], vytáhneme 1. článek a budeme celé naše slavné likvidátorství vykládat tak, že jen chceme rozšířit pojem strany. Strana přece není jen souhrn stranických organizací, že ano (jak jsme sami přiznali bolševikům ve *Stockholmu*), ale jsou to i všichni ti, kdo pracují *mimo* organizaci strany, pod kontrolou a vedením strany!

Jak nádherná výmluva, jak geniální výmysl: žádné likvidátorství, jen stará diskuse kolem 1. článku! Jenže tím, milí golosovci, naneštěstí *potvrzujete* Plechanovo obvinění, neboť jste *ve skutečnosti* — jak to ihned pochopí každý straně věrný sociální demokrat a každý sociálně demokratický dělník — vytáhli na světlo staré omluté spory o 1. článek *právě na obhajobu* likvidátorství (= nahrazení stranické organizace „rozplizlou“ legální organizací: viz rezoluci prosincové konference z roku 1908^[248]). *Ve skutečnosti* právě tím otvíráte dveře likvidátorům, i kdybyste stokrát *slovy* ujišťovali, že „chcete“ otevřít dveře sociálně demokratickým dělníkům.

Navlas tak si počíná Maximov, když tvrdí, že nehájí oत्वovismus, že jen (jen!) pokládá účast v dumě za záležitost „nanejvýš spornou“. 1. článek je sporný, účast v dumě je sporná, tak jaképak „zlomyslné“ výmysly o oत्वovismu a o likvidátorství?

My nejsme likvidátoři, tvrdí Golos, my se jen domníváme, že Plechanov „šťastně obešel otázku, co dělat, když

stavba buňky brání právě její přestavbě“^[135]. Ve skutečnosti však Plechanov tuto otázku neobešel, ale otevřeně a přímo ji zodpověděl^[197]: když bolševici vyloučili oțzovisty-ultimatisty, odpověděl na to výzvou k zachování ilegální strany a likvidátorství odsoudil. Buňka je typ ilegální stranické organizace, v níž zpravidla převládají bolševici a jejíž přestavbě (pro účast v dumě, pro účast v legálních spolcích atd.) *bránili* oțzovisté. Když bolševici oțzovisty odstavili, nemohli na to menševici stoupecni zachování ilegální strany odpovědět jinak než jako Plechanov. Zato Golos se vykrucuje a de facto *podporuje* likvidátory, *když opakuje* v zahraniční ilegální tiskovině pomluvy *liberálů*, že bolševické organizace mají spiklenecký charakter, že bolševici nechtějí budovat široké dělnické organizace, účastnit se sjezdů aj. (vždyť právě *využíváním* nových „možností“ se buňky pro tuto účast přebudovaly, učily se této přestavbě v praxi). Říkat, že „stavba“ buňky brání její přestavbě, znamená *de facto* hlásat rozkol, ospravedlňovat rozbíječské akce likvidátorů *proti* straně, kterou tvoří buňky vybudované právě nyníjším způsobem.

My nejsme likvidátoři ani legalisté, my jen tvrdíme ve „stranické“ (podle hlavičky!), v „ilegální“ (ale schvalované paní Kuskovovou!) tiskovině, že „stavba“ buňky (a souhrnu buněk, tedy strany) *brání* přestavbě strany. My *nejsme* oțzovisté, my nepodrýváme práci sociální demokracie v dumě, my jen tvrdíme (v roce 1909), že účast v dumě je „velmi sporná“ a že naše strana pro „dumismus“ nic jiného nevidí. Který z těchto dvou typů likvidátorů škodí straně víc?

Plechanov přestal spolupracovat na publikaci Společenské hnutí s prohlášením, že Potresov přestal být revolucionářem. Potresov píše dopis Martovovi^[214]: Nevím, proč mi křivdili. Martov odpovídá^[135, 136]: Já taky nevím. Oba redaktoři „zkoumají“ (jak se vyjádřil Golos) příčiny Plechanovovy nespokojenosti. Píše třetímu redaktorovi, Maslovovi, ale ukazuje se, že ani Maslov neví, proč Plechanov

odchází. Léta s Plechanovem spolupracovali, pokoušeli se *podle Plechanovových pokynů* opravit Potresovovu stať, a když pak byli v tisku veřejně obviněni, najednou ne a ne pochopit, z čeho Plechanov Potresova obviňuje, a začali to „zkoumat“. Až do tohoto nešťastného případu to byli bystří a zkušení publicisté, teď se z nich najednou staly děti, které „nevědí“, jak to z Čerevaninových^[307] a Potresovových^[220] článků a z celého Společenského hnutí^[173] zavání tendencí zřít se revoluce. Rollandová-Holstová si toho všimla u Čerevanina^[390] — zřejmě taky ze zlomyslnosti! Ale Čerevanin psal dál *spolu s Potresovem* ve *stejném* duchu, jen tu a tam s nějakou *menší výhradou*... jaképak tedy likvidátorství? Kadeti = věchovci s menšími výhradami. Čerevanin, Potresov a Společenské hnutí = zřeknutí se revoluce s menšími výhradami. Ano, ano, jak záměrně mlhavé a zlomyslně neurčité slovíčko je to „likvidátorství“!

Ale zrovna tak záměrně mlhavé a zlomyslně neurčité slovíčko je „bohostrůjcovství“, volá Maximov a Lunačarskij^[126]. Čerevanina můžeme krýt, když k tomu napíšeme *menší vysvětlení*: ale oč je Lunačarskij horší než Čerevanin a Potresov? A Lunačarskij s Maximovem sepisují *menší vysvětlění*; „Proč odmítám tuto terminologii?“, tak zní název hlavní kapitoly Lunačarského článku. Změňme nevhodné termíny, nebudeme mluvit ani o náboženství, ani o bohostrůjcovství... můžeme víc mluvit o „kultuře“... ať se potom někdo vyzná v tom, co vám předložíme jako novou, skutečně novou a skutečně socialistickou „kulturu“. Strana je tak dotěrná, tak netolerantní (kapitola O „netoleranci“ u Lunačarského) — změňme tedy terminologii, oni stejně nebojují proti idejím, ale proti „terminologii“...

Ale co vy, milí golosovci, nechcete v čísle 18/19 prohlásit, že se zříkáte terminologie... řekněme terminologie likvidátorství? A co vy, redaktoři Společenského hnutí, nechcete v III.—X. svazku *vysvětlit*, že „vás nepochopili“, že jste nikdy „myšlenku hegemonie“ nepopřali, že vůbec..., ani

v nejmenším!... žádný náznak likvidátorství neschvalu-
jete?

Petrohradští otzovisté-ultimatisté, kteří už dlouho *brzdí veškerou práci petrohradského výboru*, prosadili těsně před volbami do dumy (v září 1909) rezoluci^[243], která vlastně zmařila volby. Dělníci se vzbouřili ve jménu strany a *donutili* likvidátory zleva, aby nesmyslnou rezoluci anulovali. Maximov se teď vykrucuje: rezoluce prý je „naprosto nesprávná“, ale soudruzi „se jí sami zřekli“. „Je jasné,“ píše Maximov, „že ultimatismus sám o sobě s touto chybou nijak nesouvisí.“ To není tak jasné, soudruhu Maximove, ale jasné je, že kryjete likvidátorství zleva, které je pro stranu *zhoubné*. — Menševici z vyborského obvodu v Petrohradě vystoupili proti likvidátorství^[221] (nejspíš taky jen ze zlomyslnosti, ne?). Golos jim to nejdříve schválil (až po Proletariji). Teď se v čísle 16/17 Golosu ozval menševický likvidátor G-g^[92] a splá vyborským, až se hory zelenají, častuje je těmi nejhoršími jmény — a víte jakými? V menševickém orgánu nadává menševikům do *bolševiků!* Redakce Golosu je teď najednou hrozně skromná, hrozně nevinná a po maximovovsku si myje ruce: „Za to my nemůžeme“ (příloha k č. 16/17, s. 2, sloupec 2^[207]), „taková jsou fakta...“

Zkrátka jakési zlé jazyky si vymyslely „legendu“ (Martovův výraz v listu Vorwärts), že Golos kryje likvidátorství, že pomáhá likvidátorství! Není to snad pomluva, že likvidátorům pomáhá ten, kdo v ilegálním orgánu zesměšňuje práci ústředního výboru v dumě insinuacemi, že tato práce se začala rozvíjet „od té doby, co se většina členů ústředního výboru přestěhovala do zahraničí“ (tamtéž), — zejména když se tyto insinuace *nedají* vyvrátit, tj. *povědět* pravdu o činnosti ilegálního ústředního výboru v dumě?...

Maximov tvrdí, že je nanejvýš sporné (po dvouletých zkušenostech), zda *strana* může vést frakci v dumě. Golos tvrdí, že to, že *strana* vede frakci, jsou planá slova („od té doby, co většina členů ústředního výboru žije v zahrani-

čí“)[⁵¹]. A Maximov i golosovci se bijí v prsa a tvrdí, že jen zlé jazyky rozšiřují pověsti o *protistranické* činnosti pravice-
vých a levicových likvidátorů.

Maximov i golosovci vysvětlují celý boj proti likvidátorům tím, že lidé a skupiny mají sklon „vyhazovat“. Maximov užívá přesně tohoto slova. Golos pln pobouření označuje Plechanovovu výzvu ke generální diferenciaci[¹⁸⁸] za „chirurgický zákrok“, za metodu „střihání, holení a pouštění žilou“, za manýry „Sobakeviče-Lenina“, za manýry „junáka“ P. (P. = menševik-plechanovovec, který se nebál říct otevřeně pravdu o likvidátorství Čerevaninů, Larinů a Potresovů). Proletarij diplomatizuje, koketuje s Plechanovem (Maximov), Proletarij obskakuje Plechanova (Golos: „fejtonista“ z Proletarije „úslužný“ vůči Plechanovovi). Vidíte, že maximovovci i golosovci vysvětlují další rozbíječské kroky i další seskupování naprosto stejně.

Přenechme tahle vysvětlení pimprlatům[²⁶⁸] a sami přejděme k věci.

Likvidátorství je hluboký sociální jev, který neoddělitelně souvisí s kontrarevolučními náladami liberální buržoazie, s rozkladem a demoralizací v táboře demokratické maloburžoazie. Liberálové a maloburžoazní demokraté se snaží tisícovým způsobem rozložit revoluční sociálně demokratickou stranu, podrýt ji, rozbít a vyčistit tak půdu pro takové legální dělnické spolky, v nichž by mohli mít úspěch sami. A v takové době likvidátoři ideově a organizačně bojují proti tomu nejdůležitějšímu, co zbylo z veřejší revoluce, i proti tomu nejdůležitějšímu, o co se bude opírat revoluce ztřešší. Golosovci (od nichž strana nežádá nic než poctivý, přímý a bezvýhradný boj *proti likvidátorům*) svým vykrucováním *likvidátorům slouží*. Dějiny kontrarevoluce přitiskly menševismus ke zdi: buď proti likvidátorství bojuj, nebo mu pomáhej! Menševismus naruby, tj. otzovismus-ultimatismus, vede de facto rovněž k posílení likvidátorství: budeme-li i nadále „diskutovat“ o činnosti

v dumě a o legální činnosti, budeme-li se pokoušet zachovat starou organizaci a nepřizpůsobíme-li ji nové historické situaci, změněným podmínkám, pak to bude *fakticky* politika revoluční nečinnosti a zničení ilegální organizace.

Úkolem bolševiků je teď bojovat na dvou frontách — je to „ústřední“ úkol (jehož podstatu nepochopil Maximov, který v tom vidí neupřímnost a diplomacii). Ilegální sociálně demokratickou organizaci nelze zachovat a upevnit, pokud se nebude soustavně, důsledně a krok za krokem přebudovávat tak, *aby* nynější těžkou situaci zvládla, *aby* byla schopna dlouhodobě pracovat za pomoci „opěrných bodů“ nejrůznějších legálních možností.

Tento úkol straně vyplynul z objektivních podmínek. Kdo ho bude řešit? Tytéž objektivní podmínky vyžadují, aby se *sblížili straně věrní* ze všech frakcí a složek strany a především aby se sblížili bolševici s menševiky, kteří jsou pro zachování ilegální strany, s menševiky typu vyboršských v Petrohradě a plechanovců v zahraničí. Bolševici otevřeně prohlásili, že toto sblížení je naprosto nutné, a my k němu vyzýváme *všechny menševiky*, kteří jsou schopni otevřeně bojovat proti likvidátorství, otevřeně podporovat Plechanova a samozřejmě hlavně a především menševické dělníky. Sblížení bude probíhat rychle a na široké frontě, bude-li možná *dohoda* s plechanovci: dohoda, jejímž základem bude boj za stranu a dodržování zásad strany proti likvidátorství, bez jakýchkoli ideových kompromisů, bez jakéhokoli zastírání rozdílných názorů na taktiku a jiných neshod *v rámci* stranické linie. Ať všichni bolševici, zejména bolševičtí dělníci v jednotlivých místech udělají všechno, aby se takové dohody uskutečnily.

Ukáže-li se, že plechanovci jsou příliš slabí, nebo neorganizovaní, nebo nebudou-li chtít takovou dohodu uzavřít, pak půjdeme k němuž cíli delší cestou, ale půjdeme k němu a rozhodně k němu dojdeme. Pak bude bolševická frakce budovat stranu sama a přistoupí ihned a bez odkladů k praktické činnosti (neboť Plechanov jí pomáhá jen

perem). Napneme všechny síly, abychom toto budování urychlili, budeme nemilosrdně stíhat ostudné chytračení a vykrucování golosovců a maximovců, budeme na každém kroku v praktické činnosti strany usvědčovat jedny i druhé z protistranického jednání a pranýřovat je před očima proletariátu.

Dělnická třída vtiskla celé buržoazní revoluci v Rusku pečeť své vlastní proletářské revoluční sociálně demokratické taktiky. Tuto skutečnost nezmění žádné úsilí liberálů, likvidátorů a těch, kdo likvidátorství pomáhají. A vyspělí dělníci budou budovat a vybudují revoluční sociálně demokratickou stranu *společně* s těmi, kdo jim v tom chtějí pomáhat, *proti* těm, kdo jim v tom pomáhat nechtějí nebo nedovedou.

Proletarij, č. 50
28. listopadu (11. prosince) 1909

Podle listu Proletarij

GOLOS SOCIAL-DEMOKRATA A ČEREVANIN⁷³

Soudruh Čerevanin je typickým příkladem ideového likvidátora mezi menševiky^[307]. Dokonale to předvedl ve své známé knize Proletariát atd.^[308]. Likvidátorství je v ní tak nápadné, že známá holandská publicistka, marxistka Rollandová-Holstová, autorka předmluvy k německému překladu^[374], se nemohla udržet, aby neprotestovala proti tomu, jak je zde marxismus zfalšován a nahrazován revizionismem. *Nato* uveřejnila redakce listu *Golos social-demokrata* ve *Vorwärtsu* článek^[331], v němž se od Čerevanina distancuje s prohlášením, že přední menševici s ním nesouhlasí. Proletarij poukázal na jezuitismus takového prohlášení, které *Golos* *neotiskl* a v ruském tisku nebyly soustavně vysvětlovány Čerevaninovy „omyly“*. Ne-postupují snad přesně tak buržoazní ministři, Stolypinem počínaje a Briandem konče: napíše se vysvětlení, oprava, prohlášení, v němž se distancují od přehnaných slov svého stoupence, od přespráliš horlivého přívržence, a za tím vším pokračují ve staré linii?

Golos, číslo 16/17, přináší Čerevaninův dopis redakci a redakční poznámku k němu^[177]. Proletariji se vytýká „osočování“, neboť prý jsme před veřejností „zatajili“, že Čerevanin sám svůj „omyl napravil“ ve své knize *Současná situace a předpokládaná budoucnost* (Moskva 1908)^[37].

Ukážeme tedy čtenářům znovu, *jakými metodami* golo-sovci pracují a co to znamená, když obviňují Proletarij, že je „osočuje“ z likvidátorství.

* Viz tento svazek, s. 65—73. *Red.*

Uvedeme pouze několik citátů z jmenované Čerevaninovy nové knihy. S. 173: „Vcelku se nijak nevzdávám analýzy, kterou jsem podal ve své knize Proletariát v revoluci^[309]. Proletariát a sociální demokracie se jistě dopustily mnoha chyb, které nutně musely ztížit vítězství revoluce, *i kdyby toto vítězství bylo bývalo možné* (podtrhl Čerevanin). Jenže dnes už si musíme položit otázku, zda toto vítězství bylo skutečně možné a zda porážku revoluce zavinily jen chyby proletariátu a sociální demokracie. Jakmile si otázku položíme takto, nabízí se nám na ni bezděky už také odpověď. Porážka revoluce je tak hluboká a postavení reakce, která se chopila moci, je přinejmenším pro nejbližší léta tak pevné, že se naprosto nedá říci, že to všechno zavinily jen nějaké chyby proletariátu. Tady zjevně nejde o chyby, ale o hlubší příčiny.“

Takhle tedy Čerevanin podle Golosu „napravil svůj omyl“! Čerevanin se nezříká své „analýzy“, ale *prohlubuje* ji a dochází tak k celé řadě dalších perliček (jako je například statistický odhad „sil revoluce“ na *čtvrtinu* veškerého obyvatelstva, 21,5 %—28 %; o této perličce až jindy!). K tezi, že revoluční proletariát se dopouštěl chyb, Čerevanin dodává: Revoluce neměla „*předpokládanou*“ sflu (s. 197, podtrhl Čerevanin) více než čtvrtiny obyvatelstva, a tomuhle říkají golosovci „oprava“ a vykřikují, že Proletarij je osočuje.

S. 176: „Představme si, že by byli menševici po celou dobu důsledně zastávali menševické stanovisko a že by se svou účastí na listopadové petrohradské stávce, na násilném zavádění osmihodinového pracovního dne a bojkotu I. dумы nebyli proměnili pod vlivem revolučního opojení v bolševiky.“ (Výsledek: taktika proletariátu by se byla zlepšila, ale k porážce by bylo stejně došlo.)

S. 138: „V bouřlivém roce 1905 zašly možná revoluční a opoziční (slyšte!) strany ve svých perspektivách na radikální změnu agrárních a politických poměrů příliš daleko.“

To snad stačí, ne? Opakované a prohloubené likvidátorství a renegátství označuje Golos social-demokrata za opravu. V těchto dnech vyjde německý překlad Současné situace a golosovci uveřejní *pro Němce* další prohlášení, že se zřekají likvidátorství, Čerevanin bude mít další „výhradu“, likvidátorská propaganda se bude stupňovat, Golos se bude ušlechtilě rozhořčovat nad tím, že je pomlouvačně osočován z likvidátorství. Stará, a přitom věčně nová historie.

Maslov, Martov^[136] a Potresov^[219] nemohou za nic na světě pochopit, jaký to „duch“ Potresovových písemných výplodů dopálil nakonec i marxistu Plechanova, který se přece něco namanévroval kolem kadetů. Tak vy to skutečně nechápete, milí golosovci? Ani po těch citátech z „opravené“ Čerevaninovy knihy to pořád ještě nechápete? Jak se taková nechápavost někdy hodí!

Proletarij, č. 50
28. listopadu (11. prosince) 1909

Podle listu Proletarij

V Ý M Y S L

BURŽOAZNÍHO TISKU

O VYLOUČENÍ GORKÉHO⁷⁴

Už několik dní buržoazní noviny ve Francii (L'Eclair^[332], Le Radical^[369]), v Německu (Berliner Tageblatt⁷⁵) a v Rusku (Utro Rossii^[53, 69], Reč^[53, 171], Russkoje slovo^[128], Novoje vremja^[159, 186]) vychutnávají nanejvýš senzační novinku: Gorkij vyloučen ze sociálně demokratické strany. Vorwärts už tento nesmysl dementoval^[376]. Redakce Proletarije rovněž poslala do několika novin dementi, ale buržoazní tisk je ignoruje a pokračuje dál v pomlouvačné kampani.

Je jasné, kde se tato kachna vzala: nějaký pisálek někde něco na půl ucha zaslechl o názorových neshodách ve spojitosti s otzovismem a bohostrůjcovstvím (což je problém, který se už téměř rok otevřeně přetřásá v celé straně a zejména v Proletariji), bohapustě útržky zpráv překroutil a „namastil si kapsu“ na vymyšlených „interview“ apod.

Cíl pomlouvačné kampaně je také jasný. Buržoazní strany *by si přály*, aby Gorkij vystoupil ze sociálně demokratické strany. Buržoazní noviny dělají, co mohou, jen aby podnítky v sociálně demokratické straně neshody a ukázaly je v tom nejhorším světle.

Ale snaží se marně. Soudruh Gorkij už příliš pevně srostl svými velkými uměleckými díly s dělnickým hnutím v Rusku a na celém světě, než aby jim odpověděl jinak než pohrdáním^[128].

Proletarij, č. 50
28. listopadu (11. prosince) 1909

Podle listu Proletarij

IDEOVÝ ROZKLAD A NEJEDNOTNOST V RUSKÉ SOCIÁLNÍ DEMOKRACII⁷⁶

Boj proti otzovismu a likvidátorství se mezi úkoly skutečně marxistických a sociálně demokratických sil v naší straně přirozeně dostal na první místo, nesmí nám však zakrýt zlo, které je hlubší a z něhož vlastně otzovismus i likvidátorství vyrostly a z něhož podle všeho ještě vyrostou plno všelijakých taktických nehorázností. Tímto zlem je ideový zmatek a nejednotnost, které už zcela ovládly liberální tábor a nyní si ze všech stran razí cestu do naší strany.

Pro ilustraci uvedeme jeden z četných příkladů tohoto zmatku. Jeden soudruh, který pracuje ve straně už dávno, starý jiskrovec a starý bolševik, byl velmi dlouho, takřka od začátku roku 1906, ve vězení a ve vyhnanství, čímž byl z činnosti v hnutí vyřazen. Nedávno se k práci vrátil, seznámil se s otzovismem-ultimatismem a pln rozhořčení a pobouření je odmítl jako neslýchané překroucení revoluční sociálně demokratické taktiky. Když se tento soudruh seznámil se stavem práce v Oděse a v Petrohradě, dospěl mimo jiné k tomuto závěru čili k „předběžnému výsledku“ svého pozorování: „Nejtěžší dobu máme myslím za sebou, teď už zbývá jen likvidovat zbytky rozkladu a nejednotnosti.“ Jenže tyto zbytky nejsou nijak malé.

„Na celé činnosti v Petrohradě je vidět,“ čteme v témž dopise, „že tu chybí jednotné řídicí ústředí, všude vládne nedisciplinovanost a nepořádek, chybí spojení mezi jednotlivými složkami, chybí jednota a plánovitost v práci. Každý pracuje na vlastní pěst a na vlastní riziko. V ilegální organizaci jsou silné otzovistické tendence a podléhají jim dokonce i antiotzovisté...“ (tady jsou zřejmě míněni bol-

ševici, kteří se přes několikeré energické naléhání Proletarije s otzovisty dosud nerozešli, nevedou proti nim nemilosrdný boj, ale pokoušejí se s nimi smířit, čímž jen zbytečně oddalují nevyhnutelné rozuzlení, přičemž se jim nedaří od otzovistů-ultimatistů dosáhnout, aby se své nesmyslné taktiky vzdali). „Z toho pak vzniká jeden charakteristický jev, který se zcela nezávisle vyskytl i v Oděse: revoluční nečinnost. Všude, kde vládne duch otzovismu, ostře bije do očí, že ilegální organizace nic nedělají. Jeden či dva propagandistické kroužky a boj proti legálním možnostem — to je celá činnost. Má převážně dezorganizační ráz, což můžete vyčíst z obsáhlého materiálu, který jsem vám poslal z Oděsy...“ (použito v článku...*). „Pokud jde o legální možnosti, chybí při jejich využívání důsledná sociálně demokratická linie. V reakčním temnu zvedli oportunisté v sociální demokracii hlavu a ‚troufají si‘ jít proti základním principům sociální demokracie, protože vědí, že to teď není nebezpečné. Narazíte zde na tak rozsáhlou revizi revoluční sociální demokracie, jejího programu a taktiky, že Bernsteinova revize vám proti tomu bude připadat jako nevinná dětská zábava. SDDSR nechápe Marxe, provedla nesprávnou analýzu tendencí ekonomického vývoje Ruska, feudální zřízení v Rusku nikdy neexistovalo, bylo tu jen feudálně obchodní zřízení, žádné rozpory mezi zájmy buržoazie a statkářské šlechty nebyly a nejsou a neexistuje mezi nimi ani žádný svazek, protože tyto dvě třídy, které si vymyslela ruská sociální demokracie, tvoří jednu buržoazní třídu (což je ruské specifikum) a samoděržaví je jen organizací této třídy. Slabost ruské buržoazie, kterou se zdůvodňovalo (?? — otazníky použil autor dopisu) heslo ‚diktatury proletariátu a rolnictva‘, je výmysl a toto heslo bylo a je utopické. Musí se odhodit zároveň s heslem demokratické republiky, neboť ruský vlak se posunul na německé koleje...“

* V rukopisu je vynecháno místo pro název článku. *Red.*

Je jasné, že tu máme před sebou momentální obraz jednoho z pramínek širokého proudu ideového zmatku, z něhož vyrůstá otzovismus a likvidátorství, přičemž se občas bizarně prolínají a dokonce sbližují premisy krajně pravicového a krajně „levicového“ ohlupování. První polovina těchto premis (neexistuje rozpor mezi buržoazií a feudální pozemkovou držbou atd.) je tak nesmyslná a absurdní, že je těžké brát ji vůbec vážně. Nestojí za kri...*

*Napsáno koncem listopadu 1909
Poprvé otištěno roku 1933
v publikaci Leninskij sbornik XXV*

Podle rukopisu

* Konec článku nebyl nalezen. *Red.*

KOMENTÁŘ K NÁVRHU HLAVNÍCH ZÁSAD ZÁKONA O OSMIHODINOVÉM PRACOVNÍM DNU

II*

V této druhé části komentáře se hodláme zabývat otázkou, jakého *typu* je sociálně demokratický návrh zákona o osmi-hodinovém pracovním dnu předložený III. dumě a jakými *motivy* lze vysvětlit *základní rysy* tohoto návrhu zákona.

Původní návrh, který se projednával v sociálně demokratické frakci v dumě a byl odevzdán naší subkomisi, se mohl vzít za základ, vyžadoval však řadu změn.

Hlavním cílem návrhů zákonů, které předkládají sociální demokraté III. dumě, musí být *propaganda a agitace* pro sociálně demokratický program a taktiku. Jakékoli naděje na „reformátorství“ III. dumy by byly nejen směšné, ale skrývaly by v sobě i nebezpečí, že charakter sociálně demokratické revoluční taktiky bude úplně zkreslený a že se z ní stane taktika oportunistického, liberálního sociálreformátorství. Není třeba dodávat, že takové zkreslení sociálně demokratické taktiky v dumě by přímo a rozhodně odporovalo všeobecně závazným usnesením naší strany, a to rezolucím londýnského sjezdu SDDSR a rezolucím celoruských stranických konferencí z listopadu 1907^[240] a z prosince 1908, které schválil ústřední výbor.

Aby návrhy zákonů, které předkládá sociálně demokra-

* První část nebo první kapitola komentáře by měla obsahovat populární a agitačně co nejpůsobivěji napsaný nástin, jaké jsou důvody pro zavedení osmihodinového pracovního dne obecně, dále z hlediska produktivity práce, z hlediska zdravotních a kulturních zájmů proletariátu i celkových zájmů jeho osvobozovacího boje.

tická frakce v dumě, plnily svůj úkol, musí odpovídat těmto podmínkám:

1. návrhy zákonů musí co nejjasněji a nejsrozumitelněji vysvětlovat jednotlivé požadavky sociální demokracie, které jsou součástí minimálního programu naší strany, nebo z tohoto programu nutně vyplývají;

2. návrhy zákonů nesmějí být v žádném případě přetřženy přílišným množstvím právnických fines; musí obsahovat *hlavní zásady* navrhovaných zákonů, a nikoli dopodrobna vypracované znění zákona se všemi detaily;

3. návrhy zákonů nesmějí přespříliš izolovat jednotlivé oblasti sociálních reforem a demokratických přeměn, jak by se to mohlo zdát nutné z úzce právního, administrativního nebo „ryze parlamentního“ hlediska; naopak, v zájmu sociálně demokratické propagandy a agitace musí podávat dělnické třídě co nejkonkrétnější představu o tom, jak továrenské (a vůbec sociální) reformy *nutně souvisejí s demokratickými* politickými přeměnami, bez nichž se musí každá „reforma“ Stolypinovy neomezené vlády nevyhnutelně zvrhnout v „zubatovovštinu“ a stát se pouhou mrtvou literou. Souvislost mezi hospodářskými reformami a politikou se pochopitelně nesmí ukazovat tak, že se do všech návrhů zákonů zařadí požadavky důsledné demokracie jako celku, ale že se budou požadovat demokratické a speciálně proletářsky demokratické instituce odpovídající každé jednotlivé reformě, přičemž v komentáři k návrhu zákona se musí zdůraznit, že jich nelze dosáhnout jinak než radikálními politickými přeměnami.

4. protože za dnešních poměrů je nesmírně těžké provádět mezi masami legální sociálně demokratickou propagandu a agitaci, musí se návrhy zákonů sestavovat tak, aby každý jednotlivý návrh i každý jednotlivý komentář k návrhu *mohly dosáhnout svého cíle*, jakmile se dostanou mezi masy (ať už uveřejněním v nesociálně demokratickém tisku, nebo rozšiřováním zvláštních letáků s textem návrhu zákona apod.), tj. aby si ho mohli přečíst obyčejní, politicky

nevypělí dělníci a aby se tím prohloubilo jejich třídní uvědomění; z toho důvodu musí být návrhy zákonů, *celá* jejich koncepce, prostoupeny duchem proletářské nedůvěry k podnikatelům a ke státu jako orgánu, který podnikatelům slouží; jinými slovy duch třídního boje musí naplňovat celý návrh zákona, musí vyplývat z celého souhrnu jednotlivých ustanovení;

a konečně 5. návrhy zákonů za nynějších podmínek v Rusku, tj. v době, kdy neexistuje sociálně demokratický tisk a nekonají se sociálně demokratické schůze, musí poskytovat dostatečně *konkrétní* představu o tom, jaké přeměny sociální demokraté žádají, a neomezovat se jen na *vyhlášení* zásady; v obyčejném, nevzdělaném dělníkovi musí sociálně demokratický návrh zákona vzbudit zájem, konkrétní obraz přeměn ho musí upoutat tak, aby potom mohl přejít od tohoto dílčího obrazu k ucelenému světovému názoru sociální demokracie.

Vycházíme-li z těchto základních premis, musíme konstatovat, že typ návrhu zákona, který zvolil autor původního návrhu zákona o osmihodinovém pracovním dnu, *lépe odpovídá* ruským poměrům než například návrhy zákona o zkrácení pracovního dne, které předložili francouzští a němečtí socialisté ve svých parlamentech. Tak třeba návrh zákona o osmihodinovém pracovním dnu^[337], který předložil Jules Guesde ve francouzské poslanecké sněmovně 22. května 1894, obsahuje dva články: první zakazuje pracovat déle než osm hodin denně a šest dní v týdnu; druhý povoluje práci v několika směnách s tím, že počet pracovních hodin za týden nesmí překročit 48 hodin.* Německý sociálně demokratický návrh zákona z roku 1890 má čtrnáct řádek; navrhuje se v něm, aby byl s okamžitou platností zaveden desetihodinový pracovní den, od 1. ledna 1894 devítihodinový a od 1. ledna 1898 osmihodinový. Ve

* Jules Guesde, Le Problème et la solution; les huit heures à la Chambre [Problém a jeho řešení; osmihodinový pracovní den v poslanecké sněmovně], Lille. S.d.

funkčním období 1900—1902 předložili němečtí sociální demokraté ještě stručnější návrh, podle něhož měl být pracovní den s okamžitou platností zkrácen na deset hodin denně a později — ve lhůtě, která bude zvlášť stanovena — na osm hodin denně.*

Samozřejmě že takové návrhy zákonů jsou ze sociálně demokratického hlediska v každém případě desetkrát racionálnější než pokusy „přizpůsobit se“ tomu, co je pro reakční nebo pro buržoazní vlády *uskutečnitelné*. Avšak zatímco ve Francii a v Německu, kde je svoboda tisku a svoboda shromažďování, stačí předložit návrh zákona pouze formou *vyhlášení zásady*, u nás v Rusku je dnes třeba zahrnout *přímo* do návrhu zákona i *konkrétní agitační materiál*.

Proto *typ*, který si zvolil autor původního návrhu, pokládáme za účelnější, je však zapotřebí provést v tomto návrhu řadu oprav, neboť autor se v několika případech dopouští podle našeho názoru velmi závažné a velmi nebezpečné chyby: zcela zbytečně totiž omezuje požadavky našeho minimálního programu (například tím, že stanoví týdenní odpočinek na 36 hodin místo na 42, nebo tím, že neuvádí, že k povolení noční práce je nutný souhlas dělnických organizací). V některých případech se autor jakoby snaží přizpůsobit svůj návrh zákona tak, aby byl „uskutečnitelný“, například tam, kde ponechává v kompetenci *ministra* rozhodovat o povolování výjimek (s tím, že záležitost předloží zákonodárným orgánům), a ani jednou se nezmiňuje o úloze dělnických odborových organizací při provádění zákona o osmihodinovém pracovním dnu.

Návrh zákona předkládaný naší subkomisí obsahuje po této stránce proti původnímu návrhu řadu změn. Všimněme si zejména zdůvodnění následujících změn v původním návrhu.

* M. Schippel, S.-d. Reichstagshandbuch [Sociálně demokratická příručka o Říšském sněmu], Berlin 1902, SS. 882 und 886.

Pokud jde o to, na které podniky se návrh zákona vztahuje, je třeba rozšířit jeho platnost na všechna odvětví průmyslu, obchodu, dopravy a na nejrůznější instituce (státní instituce nevyjímaje: pošta apod.) i na domácí práci. V komentáři předloženém dumě musí sociální demokraté zvlášť zdůraznit, že je nutné platnost zákona takto rozšířit a odstranit veškeré hranice a rozdíly (v tomto smyslu) mezi proletariátem v továrnách, obchodech, ve veřejných službách, dopravě atd.

Může vzniknout otázka, jak to bude v zemědělství, když náš minimální program žádá osmihodinový pracovní den „pro všechny námezdní dělníky“. My si však myslíme, že by bylo sotva vhodné, aby ruští sociální demokraté přišli *v dnešní době* s iniciativou zavést osmihodinový pracovní den v zemědělství. Bylo by lépe vyhradit si v komentáři, že strana si ponechává právo předložit další návrh zákona týkající se jak zemědělství, tak služebnictva apod.

Dále. Ve všech případech, kdy se v návrhu zákona mluví o přípustnosti výjimek ze zákona, jsme vsunuli požadavek, že s každou výjimkou musí vyslovit souhlas odborová organizace dělníků. Je to nutné proto, abychom dělníkům jasně ukázali, že skutečné zkrácení pracovního dne nelze bez iniciativy dělnických organizací uskutečnit.

Dále je třeba zabývat se otázkou *postupného* zavádění osmihodinového pracovního dne. Autor původního návrhu se o tom vůbec nezmiňuje, žádá jen zavedení osmihodinového pracovního dne, jako je to v návrhu J. Guesda. Náš návrh má naopak blíž k vzoru Parvusovu* a k návrhu německé sociálně demokratické frakce v Říšském sněmu, protože stanoví *postupné* zavádění osmihodinového pracovního dne (okamžitě zavedení desetihodinového pracovního dne, tj. do tří měsíců ode dne, kdy zákon vstoupí v platnost,

* *Parvus*, Die Handelskrisis und die Gewerkschaften. Nebst Anhang: Gesetzentwurf über den achtstündigen Normalarbeitstag [Obchodní krize a odbory. S přílohou: Návrh zákona o normálním osmihodinovém pracovním dnu], München 1901.

a každý další rok zkrácení o hodinu). Rozdíl mezi těmito dvěma návrhy není ovšem nijak podstatný. Uvážíme-li však nesmírnou technickou zaostalost ruského průmyslu, neobyčejně nízkou organizovanost ruského proletariátu a přitom obrovskou početnost pracujících obyvatelstva (domáctí výrobci apod.), které se dosud nezúčastnilo žádné velké kampaně za zkrácení pracovního dne, bude za těchto podmínek účelnější odpovědět *hned zde, přímo* v návrhu zákona na nevyhnutelnou námitku, že rychlý přechod není možný, že dělnické mzdy by při takovém přechodu klesly atd.* Ustanovení, že osmihodinový pracovní den se bude zavádět postupně (Němci to rozvrhli na osm let, Parvus na čtyři roky; my navrhujeme dva roky), na tuto námitku okamžitě reaguje: Práce přesahující deset hodin denně je ekonomicky naprosto neracionální a ze zdravotních a kulturních důvodů nepřijatelná. Přitom roční lhůta ke zkrácení pracovního dne o hodinu plně postačí, aby se technicky zaostalé podniky mohly pozvednout a provést reorganizaci, aby dělníci přešli na nový systém bez evidentního rozdílu v produktivitě práce.

Postupné zavádění osmihodinového pracovního dne by se mělo stanovit nikoli proto, že bychom chtěli návrh „přizpůsobit“ kritériu kapitalistů nebo vlády (to vůbec nepřichází v úvahu, a kdyby se podobné nápady měly objevit, pak bychom raději jakoukoli zmínku o postupném zavádění vypustili), ale proto, abychom každému bez výjimky názorně ukázali, že program sociální demokracie je technicky, kulturně i ekonomicky uskutečnitelný i v jedné z nejzaostalejších zemí.

* K *postupnému* zavádění osmihodinového pracovního dne Parvus podle našeho názoru zcela správně říká, že v jeho návrhu zákona není toto postupné zavádění vyvoláno „přáním přizpůsobit se podnikatelům, ale přáním přizpůsobit se dělníkům. Musíme se řídit taktikou odborových svazů; ty chtějí zkracování pracovního dne provádět velmi zvolna, neboť dobře vědí, že tak mohou nejsnadněji čelit *snižování mezd*“ (podtrhl Parvus, citovaná brožura, s. 62—63).

Vážnou námitkou proti postupnému zavádění osmihodinového pracovního dne, jak je formulováno v *ruském* sociálně demokratickém návrhu zákona, by bylo tvrzení, že se tím vlastně dezavuuje, i když nepřímo, revoluční sověty dělnických zástupců z roku 1905, které zaváděly osmihodinový pracovní den *okamžitě*. Tuto námitku pokládáme za závažnou, neboť sebemenší dezavuuování sovětu dělnických zástupců by bylo *v tomto ohledu* vyloženým renegátstvím nebo přinejmenším podporou renegátů a kontra-revolučních liberálů, kteří jsou takovýmto dezavuuováním pověstní.

Myslíme si proto, že *v každém případě* — ať už bude zásada postupného zavádění do návrhu sociálně demokratické frakce v dumě pojata nebo ne — že *v každém případě* je naprosto nutné, aby *jak* v komentáři předneseném v dumě, *tak i* v projevu sociálně demokratického zástupce v dumě byl jednoznačně vysloven názor, který by rozhodně vylučoval jakoukoli možnost dezavuuování sovětu a jímž bychom rozhodně *vyjádřili*, že pokládáme postup sovětu dělnických zástupců za zásadně správný, plně oprávněný a nezbytný.

„Sociální demokracie,“ tak nějak by mělo znít prohlášení zástupců sociální demokracie nebo jejich komentář, „naprosto nezavrhuje *okamžitě* zavedení osmihodinového pracovního dne; naopak, za *jistých* historických podmínek, kdy se boj zostřuje, kdy vzrůstá energie a iniciativa masového hnutí a střetnutí staré společnosti s novou nabývá ostrých forem, kdy si úspěch boje dělnické třídy například proti pozůstatkům středověku *vyhnuje* nezastavovat se před ničím — zkrátka za takových podmínek, jaké byly v listopadu 1905, považuje sociální demokracie *okamžitě* zavedení osmihodinového pracovního dne nejen za oprávněné, ale i za *nezbytné*. Jestliže dnes sociální demokracie dává do svého návrhu zákona požadavek postupného zavádění osmihodinového pracovního dne, chce tím jen ukázat, že je zcela možné uskutečňovat programové požadavky SDDSR i za nejhorsích historických podmínek, i za nejpomalejšího

tempa ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje.“

Opakujeme: Myslíme si, že *takovéto* prohlášení z úst sociálních demokratů v dumě nebo v jejich komentáři k návrhu zákona o osmihodinovém pracovním dnu je *bezpodmínečně* a rozhodně nutné, zatímco otázka, má-li být zásada postupného zavádění osmihodinového pracovního dne pojata přímo do návrhu zákona, je relativně méně důležitá.

Ostatní změny, které jsme provedli v původním návrhu zákona, se týkají jednotlivých detailů a nevyžadují zvláštní komentář.

Napsáno na podzim 1909

Poprvé otištěno roku 1924 v časopisu

Proletarskaja revoljucija, č. 4

Podle rukopisu

Známý sborník Věchi, jehož autory jsou vlivní kadetští publicisté a který v krátké době dosáhl několika vydání a byl nadšeně přijat veškerým reakčním tiskem, je typickým znakem dnešní doby. Ať se kadetské listy jakkoli usilovně snaží „uvést na pravou míru“ jednotlivé, příliš křiklavé pasáže sborníku, ať se od nich jakkoli vehementně distancují jednotliví kadeti, kteří nemohou mít naprosto žádný vliv na politiku celé kadetské strany, anebo se snaží, aby masy skutečný význam této politiky nepochopily, nepopíratelným faktem zůstává, že *sborník Věchi nesporně vyjádřil podstatu dnešního kadetismu*. Strana kadetů je strana sborníku Věchi.

Dělnická demokracie, pro kterou je nejdůležitější rozvíjení politického a třídního uvědomění mas, musí proto Věchi uvítat, neboť ideoví vůdci kadetů v nich skvěle předvedli samu podstatu svého politického směru. Autory sborníku Věchi jsou pánové Berdajev^[4], Bulgakov^[9], Geršenzon^[31, 32], Kistakovskij^[80], Struve^[289], Frank^[305] a Izgojev^[64]. Už sama tato jména známých poslanců, známých renegátů, známých kadetů mluví dostatečně sama za sebe. Autoři sborníku vystupují jako skuteční ideoví vůdci celého směru v našem veřejném životě a předkládají tak v kostce úplnou encyklopedii filozofických, náboženských, politických a publicistických otázek, hodnotí celé osvobozenécké hnutí a celé dějiny ruské demokracie. Jestliže autoři označili Věchi za „sborník statí o ruské inteligenci“, zúžili tímto podtitulkem skutečné téma své práce, neboť v „inteligenci“ fakticky vidí duchovního

Въ Пятницу, 26-го Ноября 1909 года

въ залѣ „des Sociétés Savantes“

8, Rue Danton, 8

Н. ЛЕНИНЪ

прочтетъ рефератъ на тему:

„Идеологія контръ - революціоннаго либерализма“.

(Успѣхъ „Вѣхи“ и его общественное значеніе)

СОДЕРЖАНІЕ:

- I. Съ какой философійю воюють „Вѣхи“ и думскія рѣчи кадета Караулова.
- II. Бѣлинскій и Чернышевскій, уничтоженныя „Вѣхами“.
- III. За что ненавидятъ либералы „интеллигентскую“ русскую революцію и ея французскій „достаточно продолжительный“ образчикъ?
- IV. „Вѣхи“ и „Львы“ въ Россіи. Кадеты и октябристы. „Святое дѣло“ русской буржуазіи.
- V. Что выиграла демократическая революція въ Россіи, потерявъ своихъ либерально-буржуазныхъ „союзниковъ“?
- VI. „Вѣхи“ и рѣчи Милюкова на предвѣрныхъ собраніяхъ въ Петербургѣ. Какъ критиковалъ Милюковъ на этихъ собраніяхъ нелегальную революціонную газету.

Начало въ 8¹/₂ час. веч.

Плата за входъ 5, 3, 2 и 1 фр. галлерей 50 сант.

Рабочая Типографія. 17, Rue des Fr.-Bourgeois Paris.

Oznámení, že dne 13. (26.) listopadu 1909
přednese V. I. Lenin referát
Ideologie kontrarevolučního liberalismu

Zmenšeno

vůdce, inspirátora a mluvčího celé ruské demokracie a celého osvobozeneckého hnutí v Rusku. Věchi představují významný mezník na cestě *naprostého rozchodu* ruského kade-tismu a ruského liberalismu vůbec s osvobozeneckým hnu-tím v Rusku, se všemi jeho hlavními úkoly a se všemi jeho hlavními tradicemi.

I

Encyklopedie liberálního renegátství zahrnuje tři základní témata: 1. boj proti ideovým základům celého světového názoru ruské (a mezinárodní) demokracie; 2. zavržení osvobozeneckého hnutí z nedávných let a jeho hanobení; 3. otevřené vyznání svých „lokajských“ citů (a jim odpovídající „lokajské“ politiky) k oktabristické buržoazii, ke staré moci a k celému starému Rusku vůbec.

Autoři sborníku začínají filozofickými základy světo-vého názoru „inteligence“. Jako červená nit se celou kni-hou vine rozhodný boj proti materialismu, který je tu ozna-čován jen za dogmatismus, metafyziku a „nejelementár-nější a nejnižší formu filozofování“ (s. 4 — citujeme podle 1. vydání sborníku). Pozitivismus je odsuzován za to, že byl „pro nás“ (tj. pro ruskou „inteligenci“, kterou Věchi znemožnily) „totožný s materialistickou metafyzikou“, nebo byl vykládán „výlučně v materialistickém duchu“ (15), zatímco „žádný mystik, žádný věřící nesmí odmítat vědecký pozitivismus a vědu“ (11). Ale jděte! A Věchi útočí na „inteligenci“ proto, že „se nepřátelsky staví proti idealistickým a náboženskomytickým tendencím“ (6). „Jurkevič byl ve srovnání s Černyševským alespoň skutečný filozof“ (4).

Zaujímají-li Věchi takovéto stanovisko, musí zcela přirozeně neustále tepat ateismus, „inteligence“ a snažit se co nejrozhodněji a co nejúplněji rehabilitovat náboženský světový názor. A jakmile znemožnily Černyševského jako

filozofa, musí zcela přirozeně znemožnit i Bělinského jako publicistu. Bělinskij, Dobroljubov a Černyševskij jsou vůdci „inteligence“ (134, 56, 32, 17 aj.). Čaadajev, Vladimír Solovjov a Dostojevskij „vůbec k inteligenci nepatří“. První jsou vůdci směru, proti němuž Věchi bojují na život a na smrt. Druzí „ustavičně opakovali“ právě to, co teď opakují Věchi, ale „nikdo je neposlouchal, inteligence je nebrala na vědomí“, praví se v předmluvě ke sborníku.

Už z toho může čtenář vidět, že Věchi neútočí na „inteligenci“, že je to jen vykonstruovaný, matoucí způsob vyjadřování. Na celé čáře se útočí proti demokracii, proti demokratickému světovému názoru. A protože ideovým vůdcům strany, která se prohlašuje za stranu „konstitučně demokratickou“, se nehodí nazývat věci pravými jmény, vypůjčili si terminologii od listu *Moskovskije vědomosti*⁷⁸: nezavrhují demokracii (jak hanebná pomluva!), ale jen „intelektuálštinu“.

Bělinského Dopis Gogolovi^[3] prohlašují Věchi za „strhující a klasický projev smýšlení inteligence“ (56). „V pojetí života jsou dějiny naší publicistiky po Bělinském hrůza hrůzoucí“ (82).

Tak vida! Zaujetí nevolníků proti nevolnictví je zřejmě jen projev smýšlení „inteligence“. Dějiny protestu a boje nejširších vrstev obyvatelstva od roku 1861 do roku 1905 proti pozůstatkům nevolnictví v celém ruském životě jsou zřejmě „něco příšerného“. Nebo snad podle názoru našich moudrých a vzdělaných autorů nesouviselo smýšlení Bělinského vyjádřené v Dopise Gogolovi se smýšlením nevolníků? A dějiny naší publicistiky neměly nic společného s pobouřením lidových mas proti pozůstatkům feudálního útlatku?

Moskovskije vědomosti vždycky dokazovaly, že ruská demokracie, počínajíc třeba Bělinským, vůbec nevyjadřuje zájmy nejširších vrstev obyvatelstva v boji za nejelementárnější práva lidu porušovaná feudálními institucemi, ale že tlumočí jen „smýšlení inteligence“.

Program sborníku Věchi a listu Moskovskije vědomosti je stejný jak ve filozofii, tak v publicistice. Jenže ve filozofii se liberální renegáti odhodlali říci celou pravdu, vyložit celý svůj program (vyhlášení války materialismu a materialisticky vykládanému pozitivismu, rehabilitace mystiky a mystického světového názoru), kdežto v publicistice kličkují, vykrucují se a jezuitsky se přetvařují. Rozešli se s nezákladnějšími myšlenkami demokracie, s nejelementárnějšími demokratickými tendencemi, ale tváří se, jako kdyby se rozcházeli jen s „intelektuálštinou“. Liberální buržoazie udělala prudký obrat od obhajoby práv lidu k obhajobě institucí namířených proti lidu. Přitom by si však liberální politikáři rádi i nadále říkali „demokraté“.

Stejný trik, jaký použili s Bělinského Dopisem Gogolovi a s dějinami ruské publicistiky, používají teď s dějinami nedávného hnutí.

I I

Věchi ve skutečnosti útočí jen proti té části inteligence, která byla mluvčím demokratického hnutí, a jen za to, čím se skutečně angažovala v tomto hnutí. Věchi zuřivě útočí na inteligenci právě za to, že tato „malá ilegální sekta vystoupila na světlo boží, získala mnoho následovníků a po jistou dobu měla ideový vliv a dokonce i reálnou sílu“ (176). Liberálové sympatizovali s „inteligencí“ a někdy ji tajně podporovali, *dokud* zůstávala *jen* malou ilegální sektou, dokud si nezískala spoustu následovníků a dokud neměla skutečnou sílu; to znamená, že liberál sympatizoval s demokracií, dokud demokracie neuvedla do pohybu skutečné masy, neboť bez zapojení mas sloužila jen zjištným cílům liberalismu a pomáhala jen špičkám liberální buržoazie dostat se blíž k moci. Liberálové se od demokracie odvrátili, jakmile do hnutí zapojili masy, které pak začaly plnit *své* úkoly a hájit *své* zájmy. Kadeti spustili křik jen

zdánlivě proti demokratické „inteligenci“, *ve skutečnosti však válčí proti demokratickému hnutí mas*. Věchi to prozrazují spoustou názorných příkladů, mimo jiné i tím, že velké společenské hnutí ve Francii z konce 18. století prohlašují za „příklad dostatečně dlouhé revoluce inteligence, v níž se projeví všechny její duchovní schopnosti“ (57).

Dobré, vidíte? Hnutí ve Francii na konci 18. století není tedy, jak vidíte, vzorem neobyčejně hlubokého a širokého demokratického hnutí mas, ale vzorem revoluce „inteligence“! A protože se nikdy a nikde na světě demokratické úkoly neuskutečnily bez hnutí *obdobného* typu, je naprosto zřejmé, že se ideoví vůdci liberalismu rozcházejí právě s demokracií.

Ruské inteligenci Věchi nevybíravě vytýkají právě to, co je *nezbytným* průvodním jevem a projevem *každého* demokratického hnutí. „Sociální radikalismus instinktů lidových mas* se úžasně rychle nakazil politickým radikalismem myšlenek inteligence“ (141), a to byla „nejen politická chyba, nejen prohrěšek proti taktice. To už byla chyba morální“. Tam, kde nejsou usouzené lidové masy, nemůže existovat ani demokratické hnutí. A demokratické hnutí se liší od pouhé „vzpoury“ právě tím, že kráčí pod praporem určitých radikálních politických idejí. Demokratické hnutí a demokratické ideje jsou nejen politicky nesprávné, nejen takticky nevhodné, ale i nemorální — to je pravý smysl myšlenky Věchů, která se vůbec ničím neliší od nejvnitřnějších myšlenek Pobědonoscevových. Pobědonoscev jen poctivěji a otevřeněji řekl to, co říkají Struvové, Izgojevové, Frankové a spol.

Jakmile Věchi začnou přesněji vymezovat obsah nenáviděných myšlenek „inteligence“, mluví přirozeně o „levicových“ názorech a zejména o narodnických a marxistických zvlášť. Narodníci jsou obviňováni z „falešné lásky

* „Usouzených lidových mas“, praví se na téže straně o dva řádky dál.

k rolnictvu“ a marxisté z lásky „k proletariátu“ (9). Obojí pak jsou zatracováni za to, že pro ně „je lid idolem“ (59, 59–60). Pro nenáviděného příslušníka „intelligence“ „je lid bohem a jediným cílem je štěstí většiny“ (159). „Bouřlivácké řeči ateistického levicového bloku“ (29) utkvěly kadetu Bulgakovovi z II. dumy nejvíc v paměti, nejvíc ho rozčilily. A není nejmenších pochyb, že Bulgakov zde vyjádřil o něco pregnančnější než druzí všeobecnou kadetskou mentalitu, že vyjádřil nejtajnější myšlenky celé kadetské strany.

Že liberál nevidí rozdíl mezi narodnictvím a marxismem, to není náhoda, ale nutnost, to není „chytristika“ publicisty (který tento rozdíl velmi dobře zná), ale zákonitý projev dnešní podstaty liberalismu. Neboť *dnes* se strach a nenávisť liberální buržoazie v Rusku neobrací ani tak proti socialistickému hnutí dělnické třídy v Rusku jako spíše proti demokratickému hnutí dělníků a rolníků, to znamená, že liberální buržoazie se bojí toho a nenávidí to, co je narodnictví a marxismu společné: při obhajobě demokracie se obracejí k masám. Pro dnešní dobu je příznačné, že se liberalismus v Rusku prudce obrátil proti demokracii; je naprosto přirozené, že ho nezajímají ani rozdíly uvnitř demokratického tábora, ani další cíle, výhledy a perspektivy, které by se otevřely po nastolení demokracie.

Výrazy jako „lid je idolem“ se to ve sborníku jen hemží. Na tom není nic divného, vždyť liberální buržoazii, která se lidu bojí, nezbyvá než vykřikovat, že pro demokraty „je lid idolem“. Ústup se vždycky musí krýt zvláště silným bubnováním. Nemohou přece výslovně popřít, že obě první dumy vyjadřovaly právě ústy dělnických a rolnických poslanců skutečné zájmy, požadavky a názory dělnických a rolnických mas. A přitom právě tito poslanci „z řad intelligence“* vyvolali u kadetů neskonale *nenávisť k „le-*

* Je vskutku zábavné, jak Věchi překrucují běžný smysl slova „intelligence“. Stačí si prolistovat seznamy poslanců obou prvních dum a hned zjistíme, že mezi trudoviky byla převážná většina rolníků,

vici“ za to, že poukazovali na věčné uhýbání kadetů od demokratismu. Nemohou přece přímo odmítnout třeba takovou „čtveřici požadavků“⁷⁹; a přitom žádný alespoň trochu poctivý politický pracovník ani na chvíli nezapochyboval, že by ve volbách podle „čtveřice požadavků“, ve volbách skutečně demokratických, získali v dnešním Rusku převážnou většinu trudovičtí poslanci a poslanci dělnické strany.

Liberální buržoazie teď couvla a nezobývá jí než zakrývat svůj rozchod s demokracií výrazy ze slovníku listu *Moskovské vědomosti* a časopisu *Novoje vremja*; těmito výrazy se to v celém sborníku jen hemží.

Věchi — to je jediný proud reakční špíny vylévané na demokracii. Publicisté z časopisu *Novoje vremja* Rozanov [262, 263], Mešnikov a A. Stolypin [287] přivítali pochopitelně Věchi s otevřenou náručí. Antonij Volynskij je nad tímto dílem liberálních vůdců pochopitelně u vytržení^[2].

„Kdykoli příslušník inteligence přemýšlel o svých povinnostech k lidu,“ píšou Věchi, „nikdy nedospěl k závěru, že myšlenka osobní odpovědnosti, která je první povinností, se nevztahuje jen na něho, příslušníka inteligence, ale i na lid“ (139). Demokrat přemýšlel o rozšíření práv a svobody lidu a přitom halil tuto myšlenku do slov o „povinnostech“ vyšších tříd vůči lidu. Demokrat nikdy nemohl dospět a nikdy nedospěje k závěru, že v předreformním státě nebo ve státě s „ústavou“ z 3. června lze mluvit o „odpovědnosti“ lidu vůči vládnoucím třídám. Aby se k tomu demokrat nebo pseudodemokrat mohl při svém přemýšlení „dopracovat“, musí se definitivně proměnit v kontrarevolučního liberála.

„Egoismus, seberealizace je veliká síla,“ čteme ve sborníku, „a právě ona dělá ze západní buržoazie mohutný, bezděčný nástroj věci boží na zemi“^[95]. To není nic jiného

mezi sociálními demokraty převládali dělníci, zatímco buržoazní inteligence byla soustředěna u kadetů^[213].

než jiné znění svatým olejem pomazaného známého hesla „Enrichissez-vous! — Obohacujte se!“ nebo našeho ruského „Sázíme na silné!“⁸⁰ Když buržoazie pomáhala lidu bojovat za svobodu, prohlašovala tento boj za věc boží. Když se lidu polekala a začala proti němu využívat nej-různější středověké přežitky, prohlásila za věc boží „egoismus“, obohacování, šovinistickou zahraniční politiku apod. Tak to bylo všude v Evropě. A opakuje se to i v Rusku.

„Aktem ze 17. října by měla být revoluce po faktické i formální stránce dovršena“ (136). A to je právě alfa i omega okřabristu, tj. programu kontrarevoluční buržoazie. Okřabristé to vždycky říkali a podle toho také nepokrytě jednali. Kadeti dělali totéž, jenže *potají* (počínaje 17. říjnem), ale snažili se přitom dělat ze sebe demokraty. Pro úspěch demokracie není nic užitečnějšího a potřebnějšího, než distancují-li se demokraté od renegátů jednoznačně, jasně a otevřeně. A k této záslužné věci je třeba využít sborník Věchi. „Musíme mít konečně odvahu přiznat si,“ píše renegát Izgojev, „že v našich státních dumách podstatná většina poslanců s výjimkou třiceti čtyřiceti kadetů a okřabristů neměla znalosti, s nimiž by se dalo přistoupit ke správě a přestavbě Ruska“ (208). Inu to se ví, jakpak by se mohli trudovičtí rolničtí poslanci nebo nějací dělníci pouštět do takového úkolu! Na to potřebujeme většinu kadetů a okřabristů a pro takovou většinu potřebujeme III. dumu...

Aby však lid a ti, pro něž je lid idolem, pochopili, jakou „odpovědnost“ mají před vůdčími osobnostmi v III. dumě a v Rusku z období III. dumy, musí se lidu kázat spolu s Antonijem Volynským „pokání“ (Věchi, 26), „pokora“ (49), boj proti „zrupné inteligenci“ (52), „poslušnost“ (55), „přijímání skrovné a jednoduché potravy starého Mojžíšova desatera“ (51), boj proti „zástupům běsů, kteří vstoupili do obrovitého těla Ruska“ (68). Jestliže rolníci volí trudovíky a dělníci sociální demokraty, je to samozřej-

mě právě ta běsovská posedlost, neboť lid vlastně ve své přirozenosti, jak už na to dávno přišli Katkov a Pobědonoscev, chová „nenávist k inteligenci“ (čti k demokracii; 87).

Proto občané Ruska, poučují nás Věchi, musí „žehnat této vládě, která jediná nás („inteligenci“) svými bajonety a žaláři dosud chrání před hněvem lidu“ (88).

Na této tirádě je dobré, že je upřímná, a užitečné, že odhaluje skutečnou podstatu politiky celé kadetské strany za celé období 1905—1909. Na této tirádě je dobré, že stručně a výstižně odhaluje celkový charakter sborníku Věchi. A na sborníku Věchi je dobré, že odhaluje celkový charakter *skutečné* politiky ruských liberálů včetně ruských kadetů. A proto jestliže teď kadeti se sborníkem Věchi polemizují a distancují se od něho, je to jen a jen farizejství, jen a jen jalové žvanění. Neboť ve skutečnosti kadeti jako kolektiv, jako strana, jako společenská síla prováděli a provádějí *právě* politiku sborníku Věchi. Výzvy ke vstupu do Bulyginovy dumy v srpnu a v září 1905, zrada demokracie koncem téhož roku, soustavný strach z lidu a lidového hnutí a soustavný boj proti dělnickým a rolnickým poslancům v obou prvních dumách, hlasování pro rozpočet, Karaulovovy projevy o náboženství a Berezovského o agrární otázce v III. dumě, cesta do Londýna, to všechno jsou nesčetné *milníky* té politiky, přesně *takové* politiky, jakou ideově hlásají Věchi.

Demokracie v Rusku se nepohne ani o krok kupředu, dokud nepochopí podstatu této politiky, dokud nepochopí její třídní kořeny.

Novyj děň, č. 15
13. prosince 1909
Podepsán V. Iljin

Podle listu Novyj děň

POSLEDNÍ SLOVO RUSKÉHO LIBERALISMU

Ruská sociální demokracie shrnula základní poučení z revoluce v londýnské rezoluci o neproletářských stranách⁸¹. Sociálně demokratický proletariát v ní přesně a jasně zhodnotil vztah tříd v revoluci, vymezil sociální základnu všech hlavních stran a celkové úkoly dělnického hnutí v boji za demokracii. Rezoluce prosincové konference strany z roku 1908^[165] tyto základní názory sociální demokracie dále rozvinula⁸².

Nyní, rok po této konferenci a dvaapůl roku po londýnském sjezdu^[124], je neobyčejně poučné podívat se, k jakým názorům na současnou situaci a na úkoly demokracie dospívají nejvýznamnější představitelé liberalismu v Rusku. Nedávná „porada“ vedoucích činitelů kadetské strany je po této stránce zvlášť zajímavá. „Porada“ schválila referát vůdce strany pana Miljukova, který jej teď otiskl v deníku *Reč* pod titulkem Politické strany v zemi a v dumě^[161]. Tento referát je mimořádně významný politický dokument. Od nynějška je to pro nás oficiální platforma kadetské strany. A kromě toho v něm nacházíme odpověď na otázky, které sociálně demokratická strana už dávno položila a zodpověděla, odpověď, kterou dává jeden z nejobratnějších diplomatů a politikářů liberalismu a přitom jeden z nejschopnějších historiků, který se leccemus přiučil z historického materialismu, pod jehož zřejmým vlivem tento historik kdysi byl..., dokud ještě byl historikem.

Historik Miljukov se pokouší položit otázku naprosto vědecky, tj. materialisticky. Chceme-li, aby taktika strany

spočívala na „pevných opěrných bodech“, musíme „stejným způsobem chápat, co se odehrává v zemi“. Abychom to však pochopili, musíme zjistit, jak se hlavní politické strany nebo „politické směry“ snaží „najít oporu“ v „širokých vrstvách obyvatelstva“.

Metoda je to skvělá. Její uplatnění nám však okamžitě ukáže, jak se schopný historik mění v tuctového liberálního nactiutrhače: kadeti a všechno, co je napravo od nich, to jsou prosím „tři hlavní politické směry“, a všechno, co je „nalevo“ od kadetů, je „politická hysterie“. Děkujeme za upřímnost, pane liberále! Ale přece jen se podíváme, co nám řeknete jako historik. Tři hlavní směry: první z nich je „demagogický monarchismus“. Jeho „smyslem“ je „obrana starých sociálních základů způsobu života“, „spojení neomezeného absolutismu“... (liberál, konstituční demokrat bezděky přechází na stanovisko okřabristy, který obhajuje omezený absolutismus)... „s rolnictvem za těchto patriarchálních poměrů, kdy je šlechta přirozeným prostředníkem mezi oběma“... V překladu z jazyka liberálů do srozumitelného jazyka to znamená nadvládu feudálních statkářů („patriarchálnost“) a ultrareakčního carismu. Pan Miljukov správně poznamenává, že tento carismus se stává „demagogickým“, že „opouští starou uměle živenou nestrannost nebo nadstrannost a aktivně zasahuje do procesu organizování stran ve státě“. A právě to je mimo jiné onen krok k přeměně carského absolutismu v buržoazní monarchii, o němž se mluví v rezoluci pro-sincové konference sociálních demokratů z roku 1908. Právě to je to nové, co tvoří *specifiku* současné situace a co měla naše strana na mysli, když si stanovila své *současné* úkoly v taktice. Pan Miljukov se správně zmiňuje o některých rysech tohoto procesu, avšak za prvé důsledně nedomýšlí, jaké jsou jeho ekonomické základy, a za druhé *se bojí* udělat nevyhnutelný závěr, jaké jsou příčiny síly feudálních statkářů. Tato síla pramení z toho, že podle státní statistiky z roku 1905^[278] má v evropském Rusku 10 miliónů chu-

dých rolníků 75 miliónů děsjatin půdy, zatímco 30 000 velkostatkářů (včetně rodinky Mikuláše Romanova s její údělnou půdou) má 70 miliónů děsjatin půdy. Může se Rusko dostat z „patriarchálních“ poměrů, dokud nebudou *úplně zlikvidovány* tyto feudální latifundie horních třiceti tisíc, co myslíte, pane historiku?

Druhý směr je „buržoazní konstitucionalismus“. Tak označuje pan Miljukov okřabristy. „Pro velkoburžoazii,“ píše Miljukov, „je snad tento směr příliš konzervativní vzhledem k jeho blízkému vztahu k byrokracii a šlechtě.“ Spojuje je „negativní úkol: společná obrana proti radikálnějšími sociálními nebo politickým směrům“. „Buržoazní konstitucionalisté z 3. června a 9. listopadu“ se při hledání opory pokoušejí „asimilovat alespoň horní vrstvy rolnictva“ („silné a zámožné“ pana Stolypina). „Avšak taková sociální základna je dosud ještě hudbou budoucnosti.“ „Proto má tento směr při hledání sociální základny snad nejmenší vyhlídky...“

U nás si poptrpíme — bohužel i mezi lidmi, kteří by chtěli být sociálními demokraty — na rozbíjení „revolučních iluzí“. Může však být něco naivnějšího než tato *liberální* iluze, že sociální základna kontrarevoluční buržoazie („společná obrana“) a statkářů je údajně „slabá“ a že je lze porazit i jinak než velmi rozhodným a nemilosrdným revolučním náparem mas, povstáním mas? Seriózní historik tu opět uvolňuje místo tuctovému liberálovi.

Třetí směr jsou kadeti. Pan Miljukov ho nazývá „demokratickým konstitucionalismem“ a vysvětluje, že „podstatou tohoto stanoviska je spojení radikálního politického a radikálního sociálního programu“. Historik se úplně vytratil a zůstal jen diplomat a politikář. Ve skutečnosti celá politika kadetů směřuje proti radikalismu mas. V projevech, zejména na „poradě“, kde jsou kadeti z venkova, kteří znají smýšlení mas o něco lépe, jsme radikálové a staráme se o demokratismus i o masy.

Pokud jde o masy, pan Miljukov (patrně zejména pod

dojmem „porady“) se nemylí. Uznává za nesporné, že „uvědomělost v posledních letech nesmírně vzrostla“, že „příčiny nespokojenosti mas trvají dále, a dokonce že je jich dnes snad ještě víc a jejich vliv s růstem uvědomělosti zesílil“. Historik to sice musí uznat, ale liberál přesto vyhrává: „...Naneštěstí se ukázalo“ (za revoluce), „že na masy působí jen mnohem odvážnější a přitom nenápadná demagogie, která lichotí tradičním názorům a obvyklým tužbám mas. Tato demagogie zcela nepřírozeně spojovala srozumitelné a oprávněné heslo mas ‚půda‘ s nesrozumitelným a nesprávně vykládaným heslem ‚svoboda‘. Za těchto okolností i fakt, že lid si uvědomil přirozenou souvislost mezi dvěma hesly, byl jen zdrojem dalších nedorozumění a plodil tytéž iluze“ atd. atd. až po „zásadu“: ani revoluce, ani reakce, ale „legální konstituční boj“. Na otázku, je-li možný návrat ke „staré taktice z roku 1905“, „je třeba kategoricky, ostře odpovědět záporně“.

Čtenář vidí, že všechna dobrá předsevzetí historika Miljukova hledat oporu pro taktiku stran v širokých vrstvách obyvatelstva se rozpadla v prach, jakmile přišla řeč na rolnictvo a proletariát. Pokud jde o proletariát, pan Miljukov jen mávne rukou a přiznává, že „v městské demokracii mají kadeti širší, organizovanější a uvědomělejší sociální základnu než kterákoli jiná politická strana s *výjimkou sociální demokracie, opírající se o dělnickou třídu*“. Avšak pokud jde o rolnictvo, neztrácí pan Miljukov naději. „Přestože existují takové překážky“, jako je „demagogie“ aj., píše, „nelze vyloučit možnost, aby demokratický konstitucionalismus vyvíjel činnost *paralelně*“ (podtrhl Miljukov) „s bezprostředně projevovanými tužbami lidových mas“.

Paralelní činnost — to je nový výraz pro starou liberální taktiku. Paralelní přímky se nikdy neseťkávají. Liberální buržoazní inteligence pochopila, že se *nikdy* nemůže sejit s masami, tj. stát se mluvčím *jejich* zájmů a jejich vůdcem v Rusku, „nikdy“ proto, že od roku 1905 vzrostla jejich

uvědomělost. Avšak liberálové typu kadetů počítají i nadále s masami jako s *pedestalem* svých úspěchů a své nadvlády. „Jít paralelně“ znamená, přeloženo do prosté a jasné řeči, politicky zneužívat masy tím, že je budeme chytat na slova o demokratismu, a ve skutečnosti je budeme zrazovat. „Podporovat je (oktábristy) soustavně v konstitučních otázkách“, tato slova z referátu pana Miljukova vyjadřují *podstatu* kadetské politiky. Kadeti jsou fakticky pomocníky oktábrismu, křídlem buržoazního konstitucionalismu. Struve a ostatní věchovci to přímo, neomalenež a otevřeně přiznávají a žádají, aby kadeti přestali „pošilhávat nalevo a podlézat revolucionářům, kteří jimi pohrdají“ (slova známého renegáta pana Izgojeva^[65] v týdeníku Moskovskij ježenědělnik⁸³, 1909, č. 46, s. 10). Miljukov a spol. jsou nespokojeni *jen* s neomalenožností a přímočarostí věchovců, *jen* s tím, že jim věchovci kazí jejich diplomacii a nedovolují jim vodit za nos zaostalé síly v masách. Miljukov je praktický politik, Struve je doktrinář liberalismu, jejich pokojné soužití v jedné straně však není náhoda, nýbrž nutnost, neboť buržoazní intelektuál *svou podstatou* kolísá a neví, má-li skládat naděje do mas (které mu přece mohou pomoci tahat kaštany z ohně), anebo do oktábristické buržoazie.

„Jestliže dnešní vládní moc nemůže připustit svobodný styk mezi politicky uvědomělými silami demokracie a demokratickými masami, pak ani nelze uskutečnit hlavní sliby Manifestu ze 17. října,“ píše pan Miljukov. Bezděky zde vyslovil hlubší pravdu, než sám chtěl. Neboť za první pravda, že dnešní vládní moc *nemůže* připustit styk mas s demokracií (a to je nesporná pravda), plyne z toho, že se musí použít *revoluční* taktika, a nikoli „konstituční“ boj, že je třeba vést lid ke *svržení* této moci, a nikoli k jejímu reformování. A za druhé období od října do prosince 1905, I. i II. дума *dokázaly*, že nejen „dnešní vládní moc“, ale ani *ruský liberalismus, ruští kadeti* „nemohou připustit svobodný styk“ mezi „demokratickými masami“ a sociál-

ními demokraty, ba ani narodníky všech odstínů. Kadeti nemohli vést nejen dělnickou, ale ani rolnickou demokracii v období svobod od října do prosince 1905 a demokracie se nesmířila s vůdčím postavením kadetů dokonce ani v období dum hlídaných Goremykiny a Stolypiny.

Politický význam kadetské „porady“ z konce roku 1909 a referátu pana Miljukova je v tom, že vzdělaní představitelé liberalismu, kteří jsou nejhoršími nepřáteli revoluční sociální demokracie, skvělým způsobem potvrdili, jak správně hodnotila sociální demokracie současnou situaci a jak správnou taktiku zvolila. Všechno, co je v referátě cenné a správné, je jen rozmazáváním a omíláním naší základní teze, že carský absolutismus se přeměňuje v buržoazní monarchii, což je hlavní specifický rys dneška. V tom se právě dnešek liší od včerejška a od zítřka. A v tom je také základ specifické taktiky sociální demokracie, taktiky, která musí *aplikovat* zásady revolučního marxismu na změněnou situaci, a ne jen *opakovat* určitá jednotlivá hesla.

Liberálové přiznali, že velkoburžoazie je kontrarevoluční, přiznali, že roste uvědomění a nespokojenost mas. Proč se však nedají rovnou do služeb velkoburžoazie, když se zříkají revoluce, roku 1905, „demagogie“ s „půdou a svobodou“, když přiznávají, že okřabismus je pro velkoburžoazii příliš konzervativní? Proto, že na „poradě“ s kadety z venkova se velmi jasně přesvědčili o *nezdaru* nové, stolypinovské, buržoazní politiky carského absolutismu. Nová sociální základna pro monarchii „*je zatím ještě hudbou budoucnosti*“, to je nejcennější přiznání liberalismu. Fungující buržoazní konstitucionalismus s monarchií v čele je výborná věc, to *se však nedaří a nepodaří bez nového hnutí mas*, takový je *závěr* kadetské „porady“. Nenávidíme hnutí mas, nenávidíme „demagogii“ s „půdou a svobodou“, nenávidíme „politickou hysterii“, ale jsme reální politici a musíme počítat s fakty, musíme zaměřit svou politiku tak, abychom šli *paralelně* s hnutím mas, jestliže je toto hnutí nevyhnutelné. „Není vyloučena možnost“, že svedeme

úspěšný boj o vedoucí postavení mezi rolnickými masami a masami ve městech (s výjimkou dělnických): pokusíme se řečením o svém „radikalismu“ zajistit si místo v lidovém hnutí, tak jako jsme si řečením o opozici Jeho Veličenstva zajistili místo v Londýně^[265].

Porada kadetů bezděky skvěle potvrdila taktiku naší strany. Musíme se vyrovnat s novou historickou situací, kdy si carský absolutismus vymyslel *nový způsob*, jak se zachránit, a kdy na této nové cestě zjevně *znovu* zkrachuje. Musíme se s touto novou situací vyrovnat tak, že budeme soustavně, vytrvale a trpělivě pracovat, abychom rozšířili a upevnili organizovanost uvědomělejších mas socialistického proletariátu a demokratického rolnictva. V době, kdy černosotňovské dumě i monarchii nezbyvá než přijmout myšlenku politických stran, musíme využít všechny podmínky a možnosti pro činnost strany. Tuto dobu musíme využít k přípravě nových mas na nové základně a za nových podmínek k rozhodnějšímu revolučnímu boji za naše staré požadavky. Revoluce a kontrarevoluce v praxi ukázaly, že monarchie je s demokracií, s vládou lidu a se svobodou lidu naprosto neslučitelná. Musíme proto mezi masami propagovat svržení monarchie, propagovat republikanismus jako *předpoklad* vítězství lidu, musíme proto z hesla Pryč s monarchií! udělat stejně populární „lidové úsloví“, jakým se po dlouhých letech vytrvalé sociálně demokratické činnosti stalo v letech 1895—1904 heslo Pryč se samoděržavím! Revoluce a kontrarevoluce v praxi ukázaly, jak silná a vlivná je třída statkářů, musíme proto mezi rolnickými masami propagovat úplné odstranění této třídy, úplnou likvidaci statkářské držby půdy. Revoluce a kontrarevoluce v praxi ukázaly pravou tvář liberálů a buržoazní inteligence, musíme proto udělat všechno, aby si rolnické masy jasně uvědomily, že povedou-li je liberálové, znamená to zkázu pro jejich věc, že dokud masy nezahájí samostatný revoluční boj, nutně zůstanou přes všechny kadetské „reformy“ v područí statkářů. Revoluce a kontrarevoluce

nám umožnily poznat spojenectví carského absolutismu s buržoazií i spojenectví ruské a mezinárodní buržoazie, a proto musíme vychovat, semknout a zorganizovat trojnásobné množství proletariátu než v roce 1905, neboť jedině proletariát vedený samostatnou sociálně demokratickou stranou a kráčeji ruku v ruce s proletariátem vyspělých zemí je s to vybojovat Rusku svobodu.

Social-demokrat, č. 10
24. prosince 1909
(6. ledna 1910)

Podle rukopisu

JEDENÁCTÉ ZASEDÁNÍ MEZINÁRODNÍHO SOCIALISTICKÉHO BYRA

Sedmého listopadu (podle nového kalendáře) se konalo v Bruselu jedenácté zasedání mezinárodního socialistického byra. Tak jak bylo v posledních letech zvykem, předcházela zasedání byra konference socialistických novinářů z různých zemí. Na konferenci se projednávaly některé praktické otázky týkající se navázání pravidelnějších styků mezi socialistickými deníky různých zemí.

Na programu zasedání mezinárodního socialistického byra byly kromě drobných běžných záležitostí dvě důležité otázky: 1. mezinárodní socialistický kongres v roce 1910 v Kodani, 2. roztržka v holandské straně.

Pokud jde o první otázku, byl stanoven především termín konání kongresu, a to od 28. srpna do 3. září (podle nového kalendáře). Když se jednalo o místě konání kongresu, vyskytla se otázka, budou-li moci ruští socialisté přijet do Kodaně bez překážek. Zástupce dánských socialistů Knudsen na to řekl, že podle jejich informací a podle toho, co vědí o záměrech dánské vlády, nechá policie ruské delegáty kongresu na pokoji. Kdyby se těsně před kongresem ukázalo, že tomu tak není, mezinárodní socialistické byro by se jistě postaralo, aby se kongres konal jinde.

Program kodaňského kongresu byl navržen takto: 1. družstevní hnutí; 2. organizování mezinárodní pomoci při velkých stávkách; 3. nezaměstnanost; 4. odzbrojení a rozhodčí řízení při mezinárodních konfliktech; 5. výsledky dělnického zákonodárství v různých zemích a jeho mezinárodní úprava, zejména otázka osmihodinového pracovního dne; 6. zlepšení styků jednotlivých národních stran

s mezinárodním socialistickým byrem; 7. zrušení trestu smrti^[329].

Původně se předpokládalo, že na program jednání přijde i agrární otázka. Vaillant a Molkenbuhr byli však proti, neboť se domnívali, že by bylo obtížné projednávat takovou otázku na mezinárodním kongresu bez důkladnější předběžné přípravy na sjezdech jednotlivých národních stran. Národním stranám se doporučovalo, aby tuto otázku projednaly jako zvláštní bod na vlastních sjezdech, a to tak, aby bylo možné ji zařadit na program mezinárodního kongresu v roce 1913.

Mezinárodní socialistické byro schválilo rezoluci vyjadřující solidaritu se švédskými dělníky^[338], kteří zorganizovali jednu z největších generálních stávek poslední doby, a se španělskými dělníky, kteří se hrdinně postavili proti vojenskému dobrodružství své vlády, a rovněž protestní rezoluce proti zvěrstvům a vraždám, které páchá carismus v Rusku a vlády ve Španělsku, Rumunsku^[330] a Mexiku^[378]. Nato přešlo byro k hlavní otázce dalšího jednání — názorové roztržce v Holandsku.

V Holandsku už dlouho probíhá boj mezi oportunisty a marxisty v socialistické straně. V agrární otázce hájili oportunisté bod programu, v němž se žádá, aby byla přidělena půda zemědělským dělníkům. Marxisté se proti tomuto bodu energicky postavili (hájil jej vůdce oportunistů Troelstra) a dosáhli toho, že byl v roce 1905 z programu vypuštěn. Později se pak oportunisté přizpůsobili nábožensky založené části holandských dělníků a dospěli až tak daleko, že hájili státní subvenci na výuku náboženství ve školách. Marxisté se proti tomu energicky postavili. Oportunisté v čele s Troelstrou vhnáli sociálně demokratickou frakci v parlamentě do opozice proti straně a mařili usnesení ústředního výboru. Oportunisté prováděli politiku sblížování s liberály, při níž socialisté liberály podpořovali (a „ospravedlňovali“ to ovšem tím, že jim jde o sociální reformy, které liberálové slibovali a... neuskutečno-

vali). Oportunisté se pustili do revize starého marxistického programu holandské sociálně demokratické strany a při této revizi razili mimo jiné i takové teze, jako odmítnutí „teorie zhroutilí“ (známá myšlenka Bernsteinova), anebo požadavek, aby souhlas s programem zavazoval členy strany uznávat jen politickoeconomické, „a ne filozofické názory Marxovy“. Boj marxistů proti této linii se čím dál víc přirostoval. Když byli marxisté (mezi nimi i známá publicistka Rolandová-Holstová, dále Gorter, Pannekoek aj.) vytlačeni z ústředního orgánu strany, založili si vlastní list *De Tribune*⁸⁴. Troelstra nevybíravými prostředky tyto noviny napadal, obviňoval marxisty, že ho chtějí „odstavit“, popichoval proti nim maloměstácky smýšlející část holandských dělníků a označoval je za „rváče“, kteří si libují v polemice, a rušitele míru. Skončilo to tím, že mimořádný sjezd strany v Deventeru (13.—14. února 1909), kde Troelstra získal většinu, rozhodl list *De Tribune* zastavit a vydávat místo něho „přílohu“ oportunistického ústředního orgánu strany! Redaktoři listu *De Tribune* na to pochopitelně nepřistoupili (až na Rolandovou-Holstovou, která bohužel zaujala beznadějně smířlivecké stanovisko), a byli ze strany vyloučeni.

Došlo k roztržce. Stará, oportunistická strana v čele s Troelstrou a Van Kolem (který se už ve Stuttgartu⁸⁵ „vyznamenal“ svými oportunistickými projevy o koloniální otázce) si ponechala název Sociálně demokratická dělnická strana (SDAP). Nová, marxistická strana, početně mnohem slabší, přijala název Sociálně demokratická strana (SDP).

Výkonný výbor mezinárodního socialistického byra se pokusil udělat pro obnovení jednoty v Holandsku prostředníka, dělal to však krajně nešikovně: postavil se k věci formálně, a jelikož zjevně sympatizoval s oportunisty, obvinil z rozkolu marxisty. Proto jejich žádost, aby nová strana byla přijata do internacionály, výkonný výbor mezinárodního socialistického byra zamítl.

7. listopadu 1909 se na zasedání mezinárodního socialistického byra jednalo o přijetí holandských marxistů do internacionály. Všichni se chtěli vyhnout diskusi o meritů věci a omezit se na stanovení procedurálního postupu, tj. stanovit, jaký postup je třeba zvolit, a určit způsob, jak se má konflikt řešit, přestože *podstata* věci, *podstata* boje dvou směrů v Holandsku musela být většinou členů byra jasná.

Nakonec předložily dva směry dvě rezoluce: Singer ve prospěch marxistů, Adler proti nim. V Singerově rezoluci se pravilo^[377]:

„Mezinárodní socialistické byro se usnáší: Strana založená v Holandsku pod názvem Nová sociálně demokratická strana (v názvu je chyba: má být ‚Sociálně demokratická strana‘) musí být připuštěna na mezinárodní socialistické kongresy, neboť splňuje podmínky určené ve stanovách internacionály. Pokud jde o účast jejího delegáta v byru a o počet jejích hlasů na kongresu, rozhodne o této otázce kodaňský kongres, jestliže holandsští soudruzi neurovnají tento spor sami.“^[377]

Z tohoto textu je vidět, že Singer se i nadále stavěl k otázce formálně a ponechal konečné rozhodnutí na holandské sekci mezinárodního kongresu, zároveň však jasně zdůraznil, že internacionála uznává marxistickou holandskou stranu. Adler si netroufal tvrdit opak, netroufal si prohlásit, že neuznává holandské marxisty za členy internacionály a že souhlasí se stanoviskem výkonného výboru, který žádost marxistů výslovně odmítl. Adler podal tento návrh rezoluce: „Žádost sociálně demokratické strany se postupuje holandské sekci. Nedojde-li v této sekci k dohodě, je možné odvolat se k byru.“^[321] Je to formální postoj stejný jako u Singera, z textu je však jasné, že tato rezoluce sympatizuje s oportunisty, neboť v ní není ani zmínka o tom, že se marxistům přiznává členství v internacionále. Hlasování o rezolucích rázem ukázalo, že členové byra plně pochopili *podtext* první i druhé rezoluce. Pro Singera

bylo odevzdáno 11 hlasů: 2 hlasy za Francii, 2 za Německo, 1 za Anglii (sociální demokraté), 2 za Argentinu, 1 za Bulharsko, 1 za Rusko (sociální demokraté), 1 za Polsko (sociální demokraté), 1 za Ameriku (Socialistická dělnická strana⁸⁶). Pro Adlera bylo odevzdáno 16 hlasů: 1 hlas za Anglii („Nezávislá“ labouristická strana⁸⁷), 2 za Dánsko, 2 za Belgii, 2 za Rakousko, 2 za Uhry, 1 za Polsko (Polská socialistická strana⁸⁸), 1 za Rusko (socialisté-revolucionáři), 1 za Ameriku (Socialistická strana⁸⁹), 2 hlasy za Holandsko (Van Kol a Troelstra!) a 2 za Švédsko.

Orgán německých revolučních sociálních demokratů Leipziger Volkszeitung (č. 259) právem nazval toto usnesení mezinárodního socialistického byra politovánímhodným. „V Kodani musí proletářská internacionála toto usnesení revidovat,“ uzavírá list zcela správně. „Soudruh Adler,“ napsal jiný list téhož směru, Bremer Bürgerzeitung z 11. listopadu 1909, „dělá advokáta mezinárodnímu oportunistu hrajícímu všemi barvami“. Jeho rezoluce prošla „proto, že ji podporovala oportunistická směsice“ (Sammelsurium).

K těmto oprávněným slovům můžeme my, ruští sociální demokraté, jen dodat, že naši socialisté-revolucionáři si pochopitelně společně s Polskou socialistickou stranou pospíšili obsadit místečko v oportunistické společnosti.

Po skončení zasedání mezinárodního socialistického byra 8. listopadu 1909 se v Bruselu konalo čtvrté zasedání meziparlamentní socialistické komise, tj. členů socialistických parlamentních frakcí z různých zemí. Frakce byly zastoupeny celkem slabě (ruská sociálně demokratická frakce v dumě nebyla zastoupena vůbec). Delegáti se navzájem informovali o důchodovém pojištění dělníků, o stavu zákonodárství v různých zemích a o návrzích zákonů chystaných dělníckými poslanci. Nejlepší informaci

přednesl Molkenbuhr na základě článku, který uveřejnil
v Neue Zeit^[357].

Social-demokrat, č. 10
24. prosince 1909
(6. ledna 1910)

Podle listu Social-demokrat

O SKUPINĚ VPERJOD⁹⁰

KONSPEKT

Po celé řadě přednášek pro soudruhy ze skupiny *Vperjod* a po závěrečné besedě s nimi o úkolech strany a o postavení skupiny *Vperjod* ve straně pokládám za nutné vyslovit se ke sporným otázkám písemně, aby se tak zabránilo nedorozuměním a nesprávným výkladům.

Domnívám se, že platforma skupiny *Vperjod* je skrz naskrz prosáklá názory, které jsou neslučitelné s usneseními strany (rezoluce prosincové konference z roku 1908^[63]) a odporují jim.

Názor na současné období zakotvený v platformě skupiny *Vperjod* je nesprávný, neboť nebere v úvahu ekonomické a politické změny v Rusku, které se projevují v tom, že samoděržaví učinilo další krok k přeměně v buržoazní monarchii. Proto z názoru vysloveného v platformě skupiny *Vperjod* vyplývají *de facto* oتزovistické závěry pro taktiku.

Platforma skupiny *Vperjod* je tedy skrz naskrz prosáklá názory, které popírají, že se sociálně demokratická strana musí účastnit práce ve III. dumě a že je bezpodmínečně třeba budovat ilegální stranickou organizaci nového typu, obklopenou sítí legálních organizací a závazně využívající každé legální možnosti.

Tím, že si skupina *Vperjod* klade ve své platformě za úkol rozvinout takzvanou „proletářskou filozofii“, „proletářskou kulturu“ atd., obhajuje fakticky skupinu publicistů, kteří v této oblasti prosazují protimarxistické názory.

Protože platforma skupiny *Vperjod* označuje oتزovismus za „zákonitý názorový odstín“, chrání a obhajuje oتزovismus, který způsobuje straně veliké škody.

A proto tedy osobní prohlášení většiny soudruhů ze skupiny *Vperjod*, že budou přispívat do ústředního orgánu bez postranních úmyslů, že budou ideově a soudružsky bojovat proti otzovistům, že budou upřímně pomáhat při využívání legálních možností a potírat každý pokus o podkopání legálních dělnických organizací a institucí, vzbuzují nedůvěru a vyvolávají obavy, že skupina *Vperjod* bude v místních organizacích a při přípravě konference bojovat proti linii strany.

Můj vztah k místním pracovníkům skupiny *Vperjod* bude záviset na tom, jak bude vypadat jejich činnost v Rusku a jak budou plnit svá prohlášení.

Lenin

*Napsáno koncem prosince 1909
Poprvé otištěno roku 1933
v publikaci Leninskij sbornik XXV*

Podle rukopisu

K J E D N O T Ě

Právě před rokem, v únoru 1909, jsme v 2. čísle listu Social-demokrat charakterizovali jednání stranické konference SDDSR^[63] tak, že po „roce rozvratu, roce ideově politického chaosu, roce, kdy strana neměla před sebou jasnou cestu“, vyvádí tato konference stranu „na cestu“ (článek Na cestu^[103])*. Poukázali jsme v něm, že těžká krize, kterou naše strana prožívá, je nepochybně nejen krizí organizační, ale také ideově politickou. Záruku úspěšného boje stranického organismu proti rozkladným vlivům kontrarevolučního období jsme viděli především v tom, že usnesení konference o taktice správně vyřešila hlavní úkol: dělnická strana se bez výhrad přihlásila ke svým revolučním cílům, které se vynořily v nedávném období bouří a náporu, ke své revoluční, sociálně demokratické taktice, ověřené zkušenostmi z bezprostředního boje mas, a přitom vzala v úvahu obrovské ekonomické a politické změny, k nimž dochází před našimi zraky, vzala v úvahu pokusy samoděržaví přizpůsobit se buržoazním podmínkám dnešní doby, přeměnit se v buržoazní monarchii a zajistit zájmy carismu a černosotňovských statkářů otevřeným, rozsáhlým a soustavně uskutečňovaným spoje-nectvím s horními vrstvami buržoazie na vesnici a s kapitalistickými obchodními a průmyslovými magnáty. Upozorňovali jsme na organizační úkol strany související s novou historickou situací, aby totiž ilegální strana využívala nejrůznější legální instituce včetně sociálně demokratické

* Viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 368—378. *Red.*

frakce v dumě, k vytvoření opěrných bodů pro revoluční sociálně demokratickou činnost mezi masami. Poukázali jsme na to, že jde o stejný organizační úkol, jaký řešili naši němečtí soudruzi v době platnosti výjimečného zákona, mluvili jsme o „politováníshodné nedůslednosti v práci mezi proletariátem“, která se projevuje negativním postojem k činnosti sociální demokracie v dumě či nechutí přímo a veřejně kritizovat *linii* naší frakce v dumě, odmítáním nebo snižováním ilegální sociálně demokratické strany, pokusy nahradit ji rozplizlou legální organizací, oklestit naše revoluční hesla atd.

Po tomto letmém ohlédnutí můžeme lépe zhodnotit význam nedávného plenárního zasedání ústředního výboru naší strany⁹¹. Na jiném místě tohoto čísla najdou čtenáři text nejdůležitějších rezolucí schválených na plenárním zasedání⁹². Tyto rezoluce znamenají důležitý krok ke skutečné jednotě strany, k semknutí všech sil strany, k *jednomyslnému* uznání základních tezí o taktice strany a její organizaci, které určují *cestu* sociální demokracie v naší těžké době. Tato cesta byla před rokem vytyčena *správně* a na ni dnes vstupuje *celá* strana, o její správnosti se přesvědčily *všechny* frakce ve straně. Uplynulý rok byl rokem dalšího frakčního tříštění, dalšího frakčního boje, kdy se stupňovalo nebezpečí, že se strana *rozpadne*. Avšak podmínky, za nichž se pracovalo v místních organizacích, těžká situace sociálně demokratické organizace a neodkladné úkoly hospodářského a politického boje proletariátu, to všechno nutilo všechny frakce, aby semkly své sociálně demokratické síly. Čím silnější byla kontrarevoluce, čím více si troufala a běsnila, čím více se v liberálních a maloburžoazních demokratických vrstvách šířilo hanebné renegátství a odmítání revoluce, tím více táhli všichni sociální demokraté *ke straně*. Je nanejvýš příznačné, že pod vlivem všech těchto podmínek se v druhé polovině roku 1909 pro pevně organizovanou stranu vyslovili členové naší strany s názory tak odlišnými, jako je na jedné straně

menševik soudruh Plechanov a na druhé straně skupina Vperjod (skupina bolševiků, kteří se odchýlili od ortodoxního bolševismu). Plechanov v srpnu 1909 energicky vystoupil proti rozštěpení a linii rozštěpení strany s heslem: Boj o vliv ve straně^[202]. Skupina Vperjod vydala programové prohlášení, v němž se sice na začátku mluví o „boji za obnovení jednoty bolševismu“, ale na konci se rozhodně odsuzuje frakcionářství, odsuzují se „strany ve straně“, „izolovanost a uzavřenost frakcí“ a důrazně se žádá, aby se frakce ve straně „rozplynuly“, aby „splynuly“, aby se frakční centra proměnila v centra „skutečně pouze ideová a publicistická“ (brožura *Současná situace a úkoly strany*^[275], s. 18 a 19).

Cestu, kterou jasně naznačila většina strany, uznaly nyní — samozřejmě nikoli do všech podrobností, ale v *hlavních rysech* — jednomyslně všechny frakce. Rok zostřeného frakčního boje způsobil, že byl učiněn rázný krok k odstranění *všech* frakcí a *veškerého* frakcionářství, k nastolení jednoty ve straně. Bylo rozhodnuto, aby se semkly všechny síly pro naléhavé úkoly hospodářského a politického boje proletariátu; bylo oznámeno, že se zastavuje frakční orgán bolševiků; bylo jednomyslně usneseno, že má být zastaven i *Golos* social-demokrata, tj. frakční orgán menševiků. Byla jednomyslně schválena řada rezolucí, z nichž zde musíme jako nejdůležitější zvlášť vyzvednout rezoluci o situaci ve straně^[211] a rezoluci o svolání neodkladné stranické konference^[166]. První z nich je jakousi platformou pro sjednocení frakcí, a proto si zaslouží zvlášť důkladný rozbor.

Rezoluce začíná slovy: „K dalšímu rozvinutí základních tezí rezolucí konference strany z roku 1908...“. Tyto základní teze tří hlavních rezolucí prosincové konference z roku 1908 jsme už uvedli výše; jsou to hodnocení situace a politické úkoly proletariátu, organizační politika strany a vztah strany k sociálně demokratické frakci v dumě. Nelze ani v nejmenším pochybovat, že ve straně není jednotný

názor na každou podrobnost, na každý bod těchto rezolucí, že stranický tisk musí dokořán otevřít dveře kritice těchto rezolucí, aby mohly být přepracovány na základě zkušeností a poučení z komplikujícího se hospodářského a politického boje, a že tuto kritiku, toto jejich uplatňování a zdokonalování musí od nynějška *všechny* frakce, přesněji řečeno všechny *směry* ve straně pokládat za věc svého vlastního sebeuvědomění, za věc ujasňování své vlastní linie. Avšak tato kritika a napravování stranické linie nesmí být překážkou *akční* jednoty strany, která se nesmí ani na chvíli porušit, nesmí zakolísat a musí se *ve všem* řídit základními tezemi uvedených rezolucí.

První bod usnesení ústředního výboru tyto teze rozvíjí a připomíná „základní principy“ sociálně demokratické taktiky, která v souladu s metodou celé mezinárodní sociální demokracie musí počítat — zejména v době, jakou prožíváme — „nejen s danou konkrétní situací nejbližšího období“, ale i s různými cestami a s nejrůznější situací: s „náhlým zvratem“ i s „relativně neměnnou situací“. Proletariátu se poprvé naskýtá možnost uplatňovat tuto taktiku plánovitě a důsledně. Taktika naší strany musí být taková, aby v téže době, v téže akci proletariátu a v téže síti organizačních buněk „připravovala proletariát k novému otevřenému revolučnímu boji“ (jinak bychom ztratili právo počítat se k revoluční sociální demokracii, nesplnili bychom svou základní povinnost, která je odkazem roku 1905 a kterou nám diktuje každý sebemenší jev dnešní ekonomické a politické situace) a „umožnila mu, aby využil *pro sebe* všechny rozpory vratkého kontrarevolučního režimu“ (jinak by se naše revolučnost proměnila ve frázi, v *opakování* revolučních slov, místo aby *byly využity* všechny revoluční zkušenosti, poznatky a poučení mezinárodní sociální demokracie pro *každou* praktickou akci, aby se využil *každý* rozpor a každé zakolísání carismu, jeho spojenců a všech buržoazních stran).

Druhý bod rezoluce charakterizuje přelom, který prožívá

dělnické hnutí v Rusku. Semkněme se a pojďme na pomoc nové generaci sociálně demokratických dělníků, aby dokázala vyřešit svůj historický úkol obnovit stranickou organizaci a najít nové formy boje, přitom se však ani v nejmenším nevzdat „úkolů revoluce a jejích metod“, ale naopak hájit je a připravovat širší a pevnější základnu pro úspěšnější uplatnění těchto metod v blížící se nové revoluci.

Třetí bod rezoluce nastiňuje podmínky, které vyvolaly u všech uvědomělých dělníků „snahu koncentrovat straně věrné sociálně demokratické síly a upevnit jednotu strany“. Hlavní z těchto podmínek je široký kontrarevoluční proud. Nepřítel sjednocuje své síly a útočí. K starým nepřítelům — k carismu, zvlí a násilí byrokratů, k útlaku a nejhoršímu příkoří ze strany feudálních statkářů — přistupuje nový nepřítel: buržoazie, která se čím dál víc sjednocuje na základě uvědomělého a vlastní zkušeností podepřeného nepřátelství vůči proletariátu. Revolucionáři jsou likvidováni, mučeni a týráni jako nikdy. Existují snahy poplivat, zhanobit a vymazat revoluci z paměti lidu. Avšak dělnická třída ještě nikdy v žádné zemi nedopustila, aby ji nepřítelé připravili o hlavní pozitivní hodnotu z každé revoluce, která si tento název aspoň trochu zaslouží, totiž o zkušenosti z masového boje a o přesvědčení miliónů pracujících a vykořisťovaných, že bez masového boje nemohou dosáhnout podstatnějšího zlepšení svého postavení. A dělnická třída Ruska si navzdory všem zkouškám zachová toto odhodlání k revolučnímu boji, toto hrdinství mas, s nímž zvítězila roku 1905 a s nímž ještě nejednou dokáže zvítězit.

Sjednocuje nás nejen útlak kontrarevoluce a stupňování kontrarevolučních nálad. Sjednocuje nás i každý další krok nenápadné, každodenní praktické činnosti. Činnost sociální demokracie v dumě se neustále rozvíjí, zbavuje se chyb, kterým se na začátku nelze vyhnout, překonává skepticis- mus a lhostejnost a ukovává zbraň revoluční propagandy, agitace a organizovaného třídního boje, jejíž cenu znají

všichni sociální demokraté. A každý legální sjezd, kterého se účastní dělníci, každá legální instituce, do níž proletariát pronikne a vnese své třídní uvědomění, otevřenou obhajobu zájmů práce a požadavků demokracie, pomáhají semknout síly a rozvíjet hnutí jako celek. Žádné pronásledování ze strany vlády, žádné úskoky jejích černosotňovských a buržoazních spojenců nemohou zabránit proletářskému boji v jeho nejrozmanitějších a někdy překvapivých formách, neboť sám kapitalismus každým krokem svého vývoje učí, sjednocuje, rozmnožuje řady svých hrobařů a stupňuje jejich rozhořčení.

V tomto směru (snaha o zachování jednotné strany) působí i roztržitost sociálně demokratických skupin a „příštípkaření“ v práci, jimiž tolik trpí naše hnutí poslední jedenapůl až dva roky. Praktická práce se nedá zlepšit, dokud nesoustředíme síly a nevytvoříme řídicí ústředí. Ústřední výbor schválil celou řadu usnesení, jak má být toto ústředí organizováno a jak má pracovat, že má být posláno pracovníky z praxe, že jeho činnost má být těsněji spjata s činností v místních organizacích atd. Teoretické zájmy, které se v období stagnace nutně dostávají do popředí, rovněž vyžadují, abychom se vzhledem k aktivitě buržoazní kontrarevoluce, která mobilizuje všechny síly k potírání idejí revoluční sociální demokracie, semkli k obraně socialismu vůbec a k obraně marxismu jako jediného vědeckého socialismu.

A konečně v posledním bodě rezoluce se mluví o ideově politických úkolech sociálně demokratického hnutí. Rychlý vývoj sociálně demokratického hnutí v letech 1908—1909 způsobil, že i tyto úkoly se až dosud mimořádně vyhrcovaly a řešily velmi urputným bojem frakcí. Nebyla to náhoda, byl to nutný jev v období krize a rozpadu stranických organizací. Jenže tato nutnost už patří *minulosti* a jednomyslně schválená rezoluce, kterou tu rozebíráme, je přesvědčivým dokladem společné snahy ubírat se kupředu, přejít od boje za sporné základní teze k tomu, že je

uznáme za nesporné a na základě toho pak začneme svorně a houževnatě pracovat.

V rezoluci se konstatuje, že obě úchytky od správné cesty jsou nevyhnutelným důsledkem současné historické situace a buržoazního vlivu na proletariát. Jednu z těchto úchylek lze v podstatě charakterizovat takto: „Zavrňování ilegální sociálně demokratické strany, podceňování její úlohy a jejího významu, pokusy oklestit programové a taktické úkoly a hesla revoluční sociální demokracie atd.“ Tyto chyby v sociální demokracii pochopitelně souvisejí s kontrarevolučním buržoazním proudem existujícím mimo ni. Buržoazie a carismus ze všeho nejvíc nenávidí ilegální sociálně demokratickou stranu, která svou prací dokazuje, že je věrna odkazu revoluce a že je pevně odhodlána nelítostně bojovat proti pilířům stolypinovské „legality“. Buržoazie a carští přísluhovači ze všeho nejvíc nenávidí revoluční úkoly a hesla sociální demokracie. A naším bezpodmínečným úkolem je obojí hájit, a právě spojování ilegální a legální činnosti od nás zvláště naléhavě vyžaduje potírat každé „podceňování úlohy a významu“ ilegální strany. Právě proto, že musíme obhajovat stanovisko strany v podružnějších otázkách, v menším měřítku, v dílčích případech a v mezích legality, musíme zvláště bedlivě sledovat, aby se tyto úkoly a hesla *neoklešťovaly*, aby se s novou formou boje nelikvidoval jeho obsah, neoslabovala jeho nekompromisnost, aby se nezkreslovala historická perspektiva a historický cíl proletariátu: vést všechny pracující a vykořisťované, vést všechny lid do několika buržoazních revolucí, které nastolí demokratickou republiku, až k proletářské revoluci, která svrhne i sám kapitalismus.

Na druhé straně však — a tady už přecházíme k charakteristice druhé úchytky — není možné v praxi denně uskutečňovat revoluční sociálně demokratickou činnost, pokud se nenaučíme obměňovat její formy a přizpůsobovat je specifické každé nové historické situace. „Zavrňovat činnost sociální demokracie v dumě a využívání legálních

možností, nechápat důležitost obou úkolů“ je právě taková úchylka, která fakticky znemožňuje prosazovat třídní sociálně demokratickou politiku. Nová etapa historického vývoje Ruska nám ukládá nové úkoly: to neznámá, že by staré úkoly byly už vyřešeny a že bychom se jich směli vzdát. Nikoli. Znamená to však, že tyto nové úkoly musíme mít na paměti, že musíme najít nové formy boje a vytvořit pro ně odpovídající taktiku a organizaci.

Jestliže teď ve straně začíná docházet ke shodě v těchto základních otázkách, ke shodě v tom, že je nezbytné obě tyto úchytky „překonat“, a to hlavně rozšiřováním a prohlubováním sociálně demokratické činnosti, dosáhli jsme toho hlavního (pro správné stanovení „ideově politických úkolů sociálně demokratického hnutí“). A teď musíme to, čeho bylo dosaženo, soustavně uvádět v život, musíme dosáhnout toho, aby si všichni ve straně a všichni pracovníci v místních organizacích tyto úkoly naprosto jasně uvědomili, musíme důsledně vysvětlovat, jaké nebezpečí obě úchytky ve *všech* oblastech činnosti představují, a organizovat práci tak, aby *se vyloučilo* kolísání na tu či onu stranu. Praktické kroky při uskutečňování schválených rezolucí a požadavky hospodářského a politického boje pak samy ukáží, co a jak je tu ještě třeba doplnit.

Mezi těmito požadavky je jeden, který patří k normálnímu běhu stranického života (má-li tento život „normální běh“). Máme tím na mysli konferenci strany, na níž by se shromáždili zástupci stranických sociálně demokratických organizací a skupin ze všech končin Ruska, *kteří v místních organizacích skutečně pracují*. I když je to úkol velmi skromný, současný rozvrat ho nesmírně ztěžuje. Rezoluce ústředního výboru počítá s novými těžkostmi (oblastní delegáty budou volit jednotlivé místní buňky, a nikoli oblastní konference, jelikož takové konference nelze svolat) i s novými úkoly (budou přizváni straničtí pracovníci z legálního hnutí s poradním hlasem).

Objektivní podmínky vyžadují, aby základem organiza-

ce strany byly ilegální dělnické buňky, skrovné co do velikosti a skromné co do nynějších forem práce. Aby se však za dnešní těžké situace naučily pracovat v duchu revoluční sociální demokracie soustavně, důsledně a plánovitě, vyžaduje se od nich daleko více iniciativy a samostatnosti než dřív, už proto, že ve spoustě případů se už nebudou moci spoléhat na pomoc starých zkušených soudruhů. A tyto buňky nemohou trvale působit na masy a spolupracovat s nimi, dokud si za prvé mezi sebou nevytvoří pevné spojení, a za druhé dokud si nevytvoří opěrné body v podobě nejrůznějších legálních institucí. Z toho plyne, že je třeba hlavně a především, okamžitě a stůj co stůj uspořádat konferenci delegátů těchto ilegálních buněk. Z toho plyne, že je nutné získat *straně věrné* sociální demokraty z legálního hnutí a přizvat zástupce „sociálně demokratických skupin v legálním hnutí, které jsou ochotny navázat *pevné organizační* spojení s místními stranickými centry“. Kdo z našich legálních sociálních demokratů je skutečně, činy, a ne jen slovy věrný straně, kdo z nich skutečně pochopil nové podmínky práce, jak jsme o nich mluvili výše, i to, jak s nimi spojovat staré úkoly revoluční sociální demokracie, kdo je upřímně ochoten usilovat o splnění těchto úkolů, které skupiny jsou opravdu ochotny navázat pevné organizační spojení se stranou, to všechno lze určit až v místních organizacích, při každodenní ilegální práci.

Doufejme, že při této práci se teď spojí všechny sociálně demokratické síly, že do příprav konference se pustí s veškerou energií straničtí pracovníci v ústředí i v místních organizacích a že tato konference pomůže definitivně upevnit jednotu naší strany a svorně rozvinout budování širší, pevnější a pružnější proletářské základny pro příští revoluční bitvy.

LIKVIDÁTORSKÝ GOLOS PROTI STRANĚ

(ODPOVĚĎ LISTU
GOLOS SOCIAL-DEMOKRATA)⁹³

Dvojčíslo 19/20 listu Golos social-demokrata a manifest soudruhů Axelroda, Dana, Martova a Martynova, vydaný zvlášť pod názvem Dopis soudruhům^[192], jsou přímo bombou určenou k rozbití strany hned po sjednocovacím plenárním zasedání, takže nám nezbyvá než na ni okamžitě odpovědět, i když jen stručnou, i když jen neúplnou výstrahou, a všechny sociální demokraty tak varovat.

Začněme tím, že Golos social-demokrata útočí na nás, na redakci ústředního orgánu. Obviňuje nás ústy soudruha Martova, že jsme jeho článek zařadili do přílohy Diskussionnyj listok⁹⁴. „Ve svém článku vůbec *nepolemizují* s usneseními plenárního zasedání,“ píše a zdůrazňuje soudruh Martov; doslova totéž se opakuje v Dopise soudruhům^[192].

Každý, kdo si bude chtít přečíst článek soudruha Martova Na správné cestě^[141], se přesvědčí, že tento článek *vyloženě polemizuje* s usneseními plenárního zasedání, vyloženě se staví *proti* usnesení o složení ústředního orgánu, podrobně zdůvodňuje teorii rovnoprávnosti jednotlivých směrů a jejich „*neutralizace*“. Do nebe volající lež, kterou říká soudruh Martov a celá redakce Golosu, že se totiž ve sporném článku „*nepolemizuje*“ s usneseními plenárního zasedání, vypadá přímo jako zesměšňování toho, na čem se strana usnesla.

Není-li někomu jasný rozdíl mezi polemikou s usneseními plenárního zasedání^[237] a svědomitým dodržováním *linie* plenárního zasedání přímo v ústředním orgánu, pak takovým lidem, a zejména *menševikům* doporučujeme, aby se zamysleli nad poučným článkem soudruha Plechanova

v tomto čísle ústředního orgánu a nad neméně poučným 11. číslem časopisu Dněvník social-demokrata^[215] téhož autora. Žádný menševik, který nebude chtít zesměšňovat stranická usnesení a sjednocení strany, nepopře, že soudruh Plechanov v Dněvníku *polemizuje* s usneseními plenárního zasedání, kdežto v článku Na obranu ilegality^[195] hájí *stranickou linii*. Copak je možné, aby někdo tento rozdíl nechápal, pokud mu nejde jen o to, aby zlomyslně *zmařil* usnesení plenárního zasedání?

Jenže soudruh Martov a celá redakce Golosu se dopouštějí nejen do nebe volající lži, jestliže tvrdí, že se v článku Na správné cestě nepolemizuje s usneseními plenárního zasedání. V článku je i něco mnohem horšího. Celý článek je založen na *teorii rovnoprávnosti* jednak ilegální strany, tj. SDDSR, a jednak *legalistů*, kteří se od strany odtrhli, a přesto by si chtěli říkat sociální demokraté. Celý článek je založen na teorii rozštěpení *těchto „dvou částí“* dělnické avantgardy, „*dvou částí sociální demokracie*“, které prý se musí sjednotit na stejných zásadách „*rovnoprávnosti a neutralizace*“, na nichž se vždycky sjednocují všechny rozštěpené části celku!

Nedostatek místa nám nedovoluje uvádět další citáty, jimiž bychom doložili toto naše hodnocení Martovových názorů. Uděláme to v některých dalších článcích, bude-li to vůbec zapotřebí, protože se asi nikdo neodvážá popřít, že Martov tuto „*teorii rovnoprávnosti*“ skutečně propaguje.

Tato nová teorie se přímo staví proti usnesením plenárního zasedání, ba co víc, *přítmo* je *zesměšňuje*. Každému, kdo svědomitě plní usnesení plenárního zasedání, je jejich smysl jasný: má být odstraněna roztržka mezi menševiky stoupenci zachování strany a bolševiky stoupenci zachování strany, roztržka mezi těmito starými *frakcemi*, ale rozhodně ne „*rozkol*“ mezi *kdejakým* legalistou bez rozdílu a naší ilegální SDDSR. Legalisté, kteří se od strany odtrhli, nejsou vůbec považováni za „*část sociální demokracie*“,

která by byla podobná straně anebo s ní rovnoprávná. Naopak, jsou voláni *zpátky do strany* pod jasně formulovanou *podmínkou*, že skončují s likvidátorstvím (tj. s legalismem stůj co stůj) a přejdou na stanovisko strany, přejdou ke „stranickému způsobu života“. V dopise ústředního výboru o konferenci^[190], v tomto *oficiálním* a pro stranu bezpodmínečně závazném komentáři k rezolucím plenárního zasedání, se říká zcela jasně, že *ilegální organizace** musí *posoudit*, zda legalisté *skutečně stojí na stanovisku strany*, to znamená, že se zde výslovně odmítá „teorie rovnoprávnosti“!

Tento dopis ústředního výboru vypracovala na základě zvláštního usnesení plenárního zasedání zvláštní komise složená ze soudruhů Grigorije, Innokentije a Martova. Dopis schválila *celá* tato komise *jednomyslně*. A teď soudruh Martov, jako když ho posedne zlý duch, změní postoj, píše článek skrz naskrz prosáklý *přímo opačnou* teorií, a když je pak tento článek označen za polemický, ještě si stěžuje, jako by se chtěl straně vysmívat!

Je přece nablíže, že tato teorie rovnoprávnosti, formulovaná *ve* všech ostatních článcích Golosu daleko ostřeji a neomaleněji než u Martova, *ve skutečnosti* vede k *podřízení strany likvidátorům*, neboť legalista, který staví sebe proti ilegální straně, protože se domnívá, že je s ní rovnoprávný, není nic jiného než likvidátor. „Rovnoprávnost“ ilegálního sociálního demokrata pronásledovaného policií s legalistou, kterému jeho legalita a odtržení od strany zaručuje bezpečnost, je fakticky stejná jako „rovnoprávnost“ dělníka a kapitalisty.

* Viz ústřední orgán, č. 11, s. 11—12: „Jen místní organizace mohou zaručit, že se toto dodatečné zastoupení rozšíří jen na *skutečné* (podtrženo v Dopise) stoupence zachování strany; naši místní pracovníci budou posuzovat tyto pracovníky legálního hnutí nejen podle jejich slov, ale i podle *jejich činů*, a vynasnaží se, aby byli zapojeni do práce jedině ti, kteří jsou vlastně už dnes součástí naší strany, kteří chtějí vstoupit do naší stranické organizace, aby v ní doopravdy pracovali, upevňovali ji, podřizovali se jí a sloužili jí“ atd.

To všechno je tak zřejmé a Golos se tak nezastřeně vysmívá usnesení plenárního zasedání a jeho výkladu v dopise ústředního výboru, že se o Martovově článku nelze vyjádřit jinak, než že ukazuje „*správnou cestu*“ ... k vítězství likvidátorů nad stranou.

Menševici, kteří jsou pro zachování ilegální strany, si už toto nebezpečí uvědomili. Dokazuje to 11. číslo Dněvníku social-demokrata, v němž menševik Plechanov, který si právě přečetl rezoluci plenárního zasedání, ale nečetl ještě Dopis ústředního výboru, *vyslovně* upozorňuje, že „nebudeme-li věnovat pozornost“ tomu, co se v rezoluci říká o legalistech „ochotných navázat pevné organizační spojení s místními stranickými centry“, „*mohou si tu ,likvidátoři‘ pro sebe najít šikovná zadní vrátka*“ (s. 20).

Není snad zřejmé, že Plechanov své golosovce dobře prohlédl? Upozornil přesně na ta *zadní vrátka likvidátorů*, která si ze všech sil, skoro ve všech člancích od první až do poslední řádky „připravuje“ Golos social-demokrata v čísle 19/20. Proč bychom tedy neměli mít právo označit ho za *likvidátorský Golos*?

Jak daleko jdou golosovci v obhajobě likvidátorství, ukazuje následující místo v Dopise soudruhům:

„Ústřední orgán... si musí získat důvěru jak mezi životaschopnými silami starých ilegálních organizací...“ (ilegální stranické organizace mají naprostou důvěru k ústřednímu výboru i k ústřednímu orgánu; mluvit tu o nějakém „získávání“ je k smíchu), „tak i mezi novými, legálními organizacemi, které jsou dnes hlavním ohniskem (podívejme!) sociálně demokratické činnosti.“ Takže legalisté, kteří se od strany odtrhli, jsou *hlavním ohniskem*. Nemají si tedy oni získat důvěru strany, stát skutečně na stanovisku strany, stát se součástí strany a vrátit se k dodržování principu stranickosti, nýbrž strana představovaná ústředním orgánem si má „získat jejich důvěru“, zřejmě onou zastřenou obhajobou likvidátorství a otvíráním zadních vrátek pro likvidátorství, jako to vidíme v Golosu!!

- Celý článek soudruha F. Dana Boj za legálnost^[41] je skrz naskrz prosáklý likvidátorským duchem, který místy dospívá až k vyloženému reformismu. Říká-li soudruh Dan, že „boj za legálnost“ je „jedním z hlavních revolučních úkolů“, že je „praporem“ atd., nezastává sociálně demokratické, nýbrž kadetské stanovisko. „Ilegální sdružování je nezbytným prostředkem boje za legálnost,“ prohlašuje soudruh Dan. Tak to říkají kadeti. Kadetská strana je ilegální, jenže její ilegálnost je právě jen „nezbytným prostředkem v boji za legálnost“. V sociální demokracii je dnes *legální* sdružování jedním z nezbytných nástrojů *ilegální strany*.

„Jedině v jeho světle“ (boje za legálnost), „jedině v jeho jménu je dnes možný takový boj proletariátu, který si klade... za cíl... svrhnout samoděržaví...“

I tuto úvahu musíme zase obrátit naruby, aby se z ní stala úvaha *sociálně demokratická*. Jedině ve světle boje za svržení samoděržaví, jedině ve jménu tohoto boje je možná skutečná sociálně demokratická práce v legálních organizacích. Jedině ve jménu boje za neokleštěné revoluční požadavky proletariátu, jedině ve světle programu a taktiky revolučního marxismu může sociální demokracie opravdu úspěšně využívat nejrůznější legální možnosti, může a musí je co nejpevněji hájit a udělat z nich opěrné body naší stranické práce.

Ale ani to ještě není všechno. Golosovci jednájí přímo proti usnesením plenárního zasedání, když ve svém dopise i ve svém listu začínají v rozporu s usneseními ústředního výboru agitovat pro *další vycházení listu Golos*. Nebudeme zde teď rozebírat směšnou a ubohou sofistiku, kterou se chtějí za maření stranického usnesení ospravedlňovat. Omezíme se raději — alespoň v tomto krátkém článku — na to, že se odvoláme na *hlas straně věrného menševismu*, na 11. číslo Dněvníku. Soudruh Plechanov předvídal i tato zadní vrátka likvidátorů, když přímo, prostě a jasně řekl to, o čem nemůže pochybovat žádný loajální sociální demo-

krat: „Agitovat *proti* zastavení Golosu,“ píše na s. 18, znamená „agitovat proti likvidaci frakce, tj. pro *zmaření* toho nejdůležitějšího z možných výsledků plenárního zasedání ústředního výboru.“ Co znamená Golos social-demokrata pro menševiky známého zaměření? Je to jejich faktické frakční ústředí, které přitom není nikomu odpovědné.

Přesně tak. Hlavním cílem Golosu, číslo 19/20, a manifestu čtyř redaktorů Golosu proti usnesením plenárního zasedání je *zmařit* sjednocení. Po sjednocovacím plenárním zasedání přišli s daleko otevřenější a daleko neomalenější obhajobou likvidátorství než před plenárním zasedáním. Jestliže se v jejich manifestu sděluje menševikům, že dopis zahraničního byra ústředního výboru skupinám⁹⁵, v němž se vyzývá k vytvoření skutečné jednoty, *byl schválen proti hlasům menševického člena a bundovského člena zahraničního byra ústředního výboru*, pak každý pochopí, že máme co dělat se špatně skrývanou *výzvou neřídít se tímto* dopisem, mařit sjednocovací proces v zahraničí. Menševici, kteří jsou pro zachování ilegální strany a kteří goslovce odsuzují, by teď měli přejít od odsuzování *k činu*, chtějí-li stůj co stůj uhájit sjednocení strany. Na těchto menševicích teď toto sjednocení záleží, záleží na jejich *odhodlání a schopnosti pustit se do otevřeného boje* se zahraničním i s ruským „faktickým ústředím“ goslovců-likvidátorů.

Toto ruské ústředí, ruské *menševické ústředí* vystupuje přímo v čísle 19/20 Golosu, vystupuje s „otevřeným dopisem“^[182], v němž je Plechanov označen za „likvidátora menševických idejí“. Toto ruské menševické ústředí vysvětluje, přesněji řečeno ospravedlňuje odchod menševiků ze strany „všeobecně známou zmrtvělostí stranických buněk“!! Ti, co odcházejí, praví se v manifestu menševického ústředí, „jsou nařčeni z likvidátorství“ (Golos, s. 24).

Ptáme se alespoň těch méně zaujatých sociálních demokratů, ptáme se zejména sociálně demokratických dělníků, ať už patří ke kterémukoli směru, zda uveřejnění ta-

kového manifestu menševického ústředí hned vzápětí po plenárním zasedání neznamená *zmaření* celého sjednocovacího procesu?

Pokládáme za svou povinnost sdělit celé straně jména těch, kdo tento slavný — jsme přesvědčeni, že se stane hérostratovsky slavným — dokument podepsali: 1. Avgustovskij, 2. Anton, 3. Vadim, 4. V. Petrovová, 5. Georgij, 6. Georg, 7. Jevg. Ga-az, 8. Kramolnikov, 9. D. Kolcov, 10. Nat. Michajlovová, 11. *Roman*, 12. Romul, 13. Solomonov, 14. Čerevanin (ten aby ne!), 15. *Žurij*, 16. J. P-ij.⁹⁶

„Jsou to podpisy starých stranických pracovníků,“ píše redakce Golosu, „které redakce dobře zná; někteří z nich už pracovali v důležitých stranických funkcích.“

Tato jména, odpovídáme my, budou s opovržením vyslovovat všichni uvědomělí sociálně demokratičtí dělníci, až si přečtou číslo 19/20 listu Golos social-demokrata, až se seznámí s usneseními plenárního zasedání, až se dozvědí tuto skutečnost:

Ruské byro ústředního výboru⁹⁷ poslalo před několika dny oficiální dopis zahraničnímu byru ústředního výboru (zahraniční výkonný orgán ústředního výboru). V tomto dopise se doslova říká:

*„Navrhli jsme soudruhům Michailovi, Romanovi a Žurijovi“ (nahore jsme tato jména podtrhli), „aby se pustili do práce, ale dostali jsme od nich odpověď, v níž oznamují, že pokládají za škodlivá nejen usnesení plenárního zasedání, ale i samu existenci ústředního výboru. Z tohoto důvodu dokonce odmítají dostavit se na jedno zasedání ke ko-optaci...“**

* Dodatečně uvádíme *všechna* místa z dopisů (ruského byra ústředního výboru a jednoho z členů ústředního výboru působících v Rusku⁹⁸), která se vztahují ke svolání ústředního výboru v Rusku:

„Žádáme soudruhy Martova a menševiky, kteří jsou členy ústředního výboru, aby nám ihned sdělili jména a adresy soudruhů, které navrhuje kooptovat (petrohradští menševici to odmítli)...“ „Ruský

(Na vysvětlenou dodáváme: pohlaváři menševického ústředí nejenže sami odmítají podporovat ústřední výbor, ale odmítají se dostavit ke kooptaci jiných menševiků, ke kooptaci menševických dělníků, ačkoli velmi dobře vědí, že takové odmítnutí účasti na kooptaci *brzdí* práci ústředního výboru, *brzdí jeho ustavení*, a zaviňují možná měsíce *odkladů*, než bude moci ústřední výbor začít pracovat jako ústřední výbor.)

A tak tíž lidé, kteří za podpory a se souhlasem Axelroda, Dana, Martova a Martynova v tisku prohlašují, že Plechanov je „nařkl z ‚likvidátorství‘“, doslova znemožňují samu existenci ústředního výboru a prohlašují ji za škodlivou.

Tíž lidé, kteří v ilegálním tisku (prostřednictvím Golosu) i v legálním tisku (prostřednictvím liberálů) vykřikují o „všeobecně známé zmrtvělosti stranických buněk“, *sami maří pokusy* vzkřísit, obnovit a zaktivizovat tyto buňky, a dokonce i takovou buňku, jako je ústřední výbor.

Ať teď všichni sociální demokraté vědí, koho má na mysli manifest soudruhů Axelroda, Dana, Martova a Martynova, když mluví o „účastnících legálního hnutí, kteří se dnes stali přední stráží bojujícího proletariátu“. Ať teď všichni sociální demokraté vědí, ke komu se obrací redakce Golosu, když píše: „Přáli bychom si, aby soudruzi“ (Michailové, Romanové, Jurijové) „ocenili význam trhliny, která nyní vznikla v oficiálním dogmatu, odsuzujícím stranickou organizaci skutečně k nevyhnutelnému zmrtvění, a poku-

orgán se prozatím svolat nedá: skoro nikdo nesouhlasí s tím, aby byl kooptován, až dosud s tím souhlasil jen jeden bolševik, a to ještě podmíněně. *Menševici (Michail, Roman a Jurij) kategoricky odmítli, protože považují činnost ústředního výboru za škodlivou. Rezoluce plenárního zasedání jsou podle názoru Michaila a jiných rovněž škodlivé. Zasahuje-li ústřední výbor do tohoto živelného procesu seskupování sociálně demokratických sil v legálních organizacích, který teď probíhá, je to podle jejich slov, jako když se vytrhne plod z matčina lůna v druhém měsíci těhotenství. Prosíme, abyste ihned uvedli jiné soudruhy, na něž bychom se mohli obrátit s návrhem na jejich kooptování. A bylo by rovněž dobře, kdyby se soudruzi vyslovili v tisku k tomuto jednání Michaila a jiných.*“

sili se obsadit pozice, které se jim“ (Michailům, Romanům a Jurijům) „touto trhlinou nabízejí.“

Obracíme se na všechny organizace, na všechny skupiny naší strany a ptáme se jich, zda hodlají trpět, aby někdo takto urážel sociální demokracii. Je teď vůbec přípustné i nadále pasívně přihlížet k tomu, co se děje, nebo máme energicky vystoupit proti směru, který podryvává samu existenci strany?

Ptáme se všech ruských sociálních demokratů, zda ještě teď pochybují, jaký je praktický, reálně politický význam „teorie rovnoprávnosti“ jednotlivých směrů, rovnoprávnosti legalistů a ilegální strany, teorie „boje za legalnost“ atd. apod.

Tyto teorie, tyto úvahy, tato zadní vrátka jsou jen *slovním štítem*, za nímž se schovávají *neprátele sociální demokracie*, Michailové, Romanové a Jurijové, jejich političtí náhončí, jako je šestnáct menševiků Hérostratů, jako jsou jejich ideoví vůdci à la publicisté, kteří řídí *likvidátorský Golos*.

Je tedy číslo 19/20 listu Golos social-demokrata a rozbíječský manifest čtyř redaktorů Golosu Dopis soudruhům přímou agitací

pro frakční orgán proti jednotě, proti sjednocení v zahraničí, na obranu zjevného likvidátorství, na obranu vyložených odpůrců samé existence ústředního výboru,

Proti straně!

Spiknutí proti straně je odhaleno. Každý, komu je existence SDDSR drahá, ať povstane na její obranu!

*Napsáno 11. (24.) března 1910
Otištěno mezi 12.—16. (25.—29.) březnem
jako separát z listu
Social-demokrat, č. 12*

*Podle textu separátu
porovnaného s textem
listu*

Z A C O B O J O V A T ?

Nedávné projevy zástupců vedoucí strany v dumě, strany okřabristů, k nimž došlo v souvislosti s projevy pravicových kadetů v dumě i mimo ni, jsou nepochybně jako příznak doby velmi významné. „Jsme izolováni v zemi i v dumě,“ stěžoval si hlavní představitel strany kontrarevolučních kapitalistů pan Gučkov. A jeden z autorů sborníku Věchi pan Bulgakov si s ním v týdeníku Moskovskij ježeněděl'nik jakoby notuje: „Reakce i revoluce popírají ‚nedotknutelnost osoby‘; jsou naopak tělem i duší pro její ‚dotknutelnost‘, a to Markov II. se svým štváním proti příslušníkům neruských národů a se svou pogromistickou morálkou naprosto stejně jako sociální demokrat Gegečkori, který ve jménu nedotknutelnosti osoby volá po ‚druhé velké ruské revoluci‘“ (č. 8 z 20. února 1910, s. 25).

„My čekáme,“ volal pan Gučkov v dumě na adresu carské vlády, a tím konstatoval, že buržoazie, která do roztrhání těla slouží kontrarevoluci, nepokládá dosud své zájmy za zajištěné a nevidí nic skutečně pevného a trvalého, co by svědčilo o tom, že se vytváří pověstné „obrozené“ zřízení.

A věchovec Bulgakov přisvědčuje^[10]: „S neutuchající bolestí mi táhne hlavou stará, hořká a bolestná myšlenka: vždyť je to přece totéž (tj. reakce i revoluce je stále totéž, totiž) ...týž násilně prosazovaný maximalismus... Vždyť v poslední době *někteří lidé už zase začínají toužit po nové revoluci*, jako by se teď, po tom všem, co jsme prožili, od ní dalo čekat něco jiného než definitivní rozvrat Ruska“ (s. 32).

Vůdce největší buržoazní strany v dumě stejně jako pra-

vicový kadetský publicista, v liberální „společnosti“ tak populární (sborník Věchi vychází v *pátém* vydání), oba si stěžují, oba nařkají, oba konstatují, že *jsou izolováni*. Izolováni ideově mezi maximalisty reakce a „maximalisty“ revoluce, mezi hrdiny krajní reakce a lidmi „toužícími po nové revoluci“ (liberály?), „izolováni v dumě i v zemi“.

Tato izolace „centra“, izolace buržoazie, která by si přála změnu starého režimu, ale nechce proti němu bojovat, která by si přála „obrodit“ carismus, ale bojí se jeho svržení, není v dějinách ruské revoluce ničím novým. V roce 1905, kdy neustále sílilo masové revoluční hnutí a zasazovalo carismu jeden úder za druhým, cítili „se izolováni“ kadeti i okřabristé. Kadeti (tehdejší „osvobožďenovci“⁹⁹) se začali vzpírat už po 6. srpnu 1905, když byli proti bojkotu Bulyginovy dumy. Okřabristé se definitivně „vzepřeli“ po 17. říjnu. V letech 1906—1907 byli kadeti „izolováni“ v obou dumách, nebyli s to využít své většiny, bezmocně se zmítali mezi carismem a revolucí, mezi černosotňovskými statkáři a tlakem proletariátu a rolnictva. Přestože měli kadeti v obou dumách většinu, byli celou dobu izolováni, byli sevřeni mezi Trepovem a skutečným revolučním hnutím a neslavně odešli ze scény, aniž dosáhli jediného vítězství. V letech 1908—1909 měli okřabristé v III. dumě většinu, šli ruku v ruce s vládou a nezištně ji podporovali, a teď si musí přiznat, že vlastně neměli vedení v ruku oni, ale černosotňovci, a že okřabristická buržoazie *je izolována*.

Tak to vypadá, pokud jde o historickou úlohu buržoazie v ruské buržoazní revoluci. Pětileté zkušenosti (z let 1905 až 1909) z období, které bylo nejbohatší na události a v němž se nejvíc rozvinul otevřený boj mas, boj tříd v Rusku, *fakticky* dokázaly, že obě křídla naší buržoazie, kadetské i okřabristické, jsou bojem revoluce a kontrarevoluce *de facto* neutralizována, jsou bezmocná, bezradná a ubohá a zmítají se mezi oběma nepřátelskými tábory.

Za své ustavičné zrazování revoluce si buržoazie plně zasloužila tyto hrubé kopance, nadávky a plivance, jimiž ji už tak dlouho častuje černosotňovský carismus, černosotňovská dvorní klika a statkáři. A nejsou to samozřejmě nějaké zvláštní morální vlastnosti, které vyvolaly tuto zradu buržoazie a tuto historickou odplatu, které se jí dostalo, nýbrž je to rozporuplné ekonomické postavení třídy kapitalistů v naší revoluci. Tato třída se bála víc revoluce než reakce, vítězství lidu jí nahánělo větší strach než zachování carismu, konfiskace statkářské půdy ji strašila víc než zachování moci feudálních statkářů. Buržoazie nepatřila k těm silám, které neměly ve velké revoluční bitvě co ztratit. Takovou silou v naší buržoazní revoluci byl jen proletariát a s ním milióny ožebračených rolníků.

Revoluce v Rusku potvrdila závěr, k němuž dospěl Engels studiem dějin velkých buržoazních revolucí na Západě. Aby revoluce mohla dosáhnout přinejmenším toho, co buržoazie bezprostředně potřebovala, musela *překročit hranici* požadavků buržoazie.¹⁰⁰ A proletariát Ruska vedl, vede a *povede* naši revoluci vpřed a bude hnát události dál, než kde by je chtěli zarazit kapitalisté a liberálové.

V banketové kampani* z roku 1904 se liberálové všemožně snažili zadržet sociální demokraty ze strachu před jejich radikálním zásahem. Dělníci se nedali zastrašit vidinou vyděšeného liberála a vedli hnutí kupředu, k 9. lednu, k vlně nepřetržitých stávek po celém Rusku.

Liberální buržoazie, včetně tehdy „ilegálních“ „osvoboděnců“, vyzývala proletariát k účasti v Bulyginově dumě. Proletariát se nedal zastrašit vidinou vyděšeného liberála a vedl hnutí kupředu, k velké říjnové stávce a k prvnímu vítězství lidu.

Po 17. říjnu se buržoazie rozštěpila. Oktabristé se jedno-

* Šlo o kampaň, kterou v roce 1904 organizovala v některých městech liberální buržoazie. Jejím cílem bylo dosáhnout určitých politických kompromisů mezi vládou a buržoazií. *Čes. red.*

značně postavili po bok kontrarevoluce. Kadeti se odtáhli od lidu a uchýlili se do předpokoje Vitteho pracovny. Proletariát vykročil vpřed. Postavil se do čela lidu a zmobili- zoval miliónové masy k samostatným historickým akcím, takže několik týdnů skutečné svobody se provždy stalo nesmazatelnou dělicí čarou mezi starým a novým Ruskem. Proletariát pozvedl hnutí až k nejvyšší možné formě boje — k ozbrojenému povstání v prosinci 1905. Byl v tomto boji poražen, ale nebyl rozdrčen. Jeho povstání bylo potlačeno, ale dosáhl toho, že semkl v boji všechny revoluční síly lidu, nedal se ústupem demoralizovat a předvedl masám, poprvé v novodobých dějinách Ruska předvedl masám, že se může a musí bojovat až do konce. Proletariát byl zatla- čen zpět, nepustil však z rukou velký prapor revoluce, a v době, kdy se kadetská většina I. a II. dумы revoluce zřfkala, kdy se snažila ji udusit a ujisthovala Trepova a Sto- lypiny, že je odhodlána a schopna ji udusit, v té době pro- letariát otevřeně pozvedal tento prapor, nepřestal vyzývat k boji, vychovávat, sjednocovat a organizovat síly pro boj.

Sověty dělnických zástupců ve všech velkých průmyslo- vých centrech, řada hospodářských vymožeností vydoby- tých na kapitálu, sověty vojenských zástupců v armádě, rol- nické výbory v Gurii i jinde a konečně krátkodobé „re- publiky“ na několika místech v Rusku, to všechno byl *začátek* boje proletariátu opírajícího se o revoluční malo- buržoazii a zejména o rolnictvo, začátek boje o politickou moc.

Prosincové hnutí z roku 1905 je významné proto, že po- prvé udělalo z „ubohého národa, národa otroků“ (jak říkal N. G. Černyševskij začátkem šedesátých let¹⁰¹), národ, kte- rý je *schopen* pod vedením proletariátu vést boj s hydrou samoděržaví až do důsledků a získat pro tento boj *masy*. Toto hnutí je významné proto, že v něm proletariát na zá- kladě zkušeností ukázal, jak si demokratické masy *mohou* vybojovat moc, že demokratická republika je v Rusku možná, ukázal, „*jak se to dělá*“, předvedl praktický přístup

mas ke konkrétnímu plnění tohoto úkolu. Prosincovým bojem zanechal proletariát lidu jeden z odkazů, které mohou být v ideově politickém smyslu majákem pro činnost několika generací.

A čím více se teď stahují mračna zuřivé reakce, čím více běsní kontrarevoluční carská klika, čím častěji můžeme vidět, jak *dokonce i* oktábristé vrtí hlavou a říkají, že „čekají“ na reformy a nemohou se dočkat, čím častěji liberálové a demokraté „touží po nové revoluci“, čím hanebnější jsou projevy věchovců („musíme uvědoměle *nechtít* revoluci“ — Bulgakov, tamtéž, s. 32), tím důrazněji musí dělnická strana připomínat lidu, *za co se má bojovat*.

O tom, že za cíle vytčené roku 1905, za úkoly, k jejichž uskutečnění tehdejší hnutí už takřka dospělo, se dnes musí bojovat jinými formami, protože se změnilы podmínky, protože je dnes jiná historická situace, o tom jsme mluvili už nejednou. Pokusy samoděržaví přeměnit se v buržoazní monarchii, jeho zdlouhavé dohadování se spolu se statkáři a buržoazií v III. dumě, nová buržoazní agrární politika atd., to všechno přivedlo Rusko do zvláštního vývojového stadia a postavilo před dělnickou třídu dlouhodobé úkoly spojené s přípravou nové proletářské armády a nové revoluční armády, úkoly spojené s výchovou a organizováním sil, s využíváním tribuny v dumě a všech možností pololegální činnosti.

Musíme se naučit prosazovat *naši* taktickou linii, musíme umět budovat naši organizaci tak, abychom sice brali v úvahu změněnou situaci, přitom však *nebagatelizovali* bojové úkoly, neokleštovali je, nepodceňovali ideově politický obsah ani té nejskromnější, nejméně efektní, na první pohled drobné práce. A bylo by právě takovým bagatelizováním úkolů a zužováním ideově politického obsahu boje, kdybychom například sociálně demokratické straně vytkli heslo boje za legální dělnické hnutí.

Jako samostatné heslo to není heslo sociálně demokratické, ale kadetské, neboť jenom liberálové sní o legálním

dělnickém hnutí bez nové revoluce (sní o tom a přitom šíří mezi lidem falešné teorie). Jedině liberálové omezují své úkoly na druhořadý cíl a spoléhají na to, že — stejně jako liberálové v západní Evropě — smíří proletariát s „reformovanou“, mírně upravenou a „vylepšenou“ buržoazní společností.

Sociálně demokratický proletariát se takového výsledku nejen nebojí, ale naopak je přesvědčen, že každá reforma zasluhující tento název, každé rozšíření rámce jeho činnosti, základny pro organizaci a svobodu jeho hnutí zesílí a rozšíří jeho síly a rozšíří revoluční masovost jeho boje. Avšak právě proto, aby proletariát dosáhl skutečného rozšíření rámce svého hnutí, aby dosáhl částečného zlepšení, právě proto musíme stavět před proletářské masy neokleštěná a nezúžená bojová hesla. Částečná zlepšení mohou být (a vždycky v dějinách byla) jen vedlejším výsledkem revolučního třídního boje. Jedině budeme-li masám dělníků předkládat v celé šíři a v celé velikosti úkoly, které naši generaci zanechal rok 1905, budeme skutečně schopni rozšířit základnu hnutí, zapojit do něho široké masy a vyvolat v nich nadšení pro obětavý revoluční boj, který vždy vedl utlačované třídy k vítězství nad jejich nepřáteli.

Nepropást ani tu nejmenší, ani jedinou příležitost k otevřené akci, k otevřenému vystoupení, k rozšíření základny hnutí, k zapojení dalších a dalších vrstev proletariátu do tohoto hnutí, využít každé slabiny v postavení kapitalistů k tomu, abychom na ně zaútočili a vydobyli si zlepšení životních podmínek, a zároveň naplnit všechnu tuto činnost duchem revolučního boje, vysvětlovat na *každém* kroku hnutí a při každém jeho zvratu *celou šíři* úkolů, k nimž jsme se v roce 1905 přiblížili, ale které jsme tehdy nevyřešili — taková musí být politika a taktika Sociálně demokratické dělnické strany Ruska.

Z Á S A H P R O T I F I N S K U

Dne 17. března 1910 předložil Stolypin ve Státní dumě návrh „o postupu při vydávání zákonů a nařízení celostátního významu týkajících se Finska“^[57]. Pod touto oficiální byrokratickou hlavičkou se skrývá nejhanebnější zásah samoděržaví proti svobodě a samostatnosti Finska.

Ve Stolypinově návrhu zákona se praví, že Státní dumě, Státní radě a Mikulášovi II. se mají předkládat k rozhodnutí všechny finské záležitosti, které „se netýkají pouze vnitřních věcí tohoto kraje“. Finskému sněmu se ponechává pouze možnost podat „vyjádření“ k těmto záležitostem, přičemž tato vyjádření nejsou pro nikoho závazná: finský sněm se vůči impériu dostává do postavení pouhé Bulyginovy dумы.

Co se vlastně rozumí „zákony a nařízeními, které se netýkají pouze vnitřních věcí“ Finska? Nebudeme uvádět celý výčet, který má ve Stolypinově návrhu sedmáct bodů, uvedeme jen, že sem patří i celní styky mezi Finskem a jinými územími impéria, i výjimky z finských trestních zákonů, železniční doprava i peněžní soustava ve Finsku, předpisy o veřejných shromážděních i tiskové zákony ve Finsku aj.

A o všech těchto otázkách má rozhodovat černosotňovsko-okťabristická дума! To přece znamená *úplnou likvidaci finské svobody* — a o to usiluje samoděržaví, které se chce opřít o zástupce statkářů a horní vrstvy kupectva, sjednocené ústavou z 3. června.

Kalkulace je to ovšem správná, protože jde vesměs o lidi, které tato „ústava“ legalizovala: padesát poslanců krajní pravice, sto nacionalistů a „pravicových okťabristů“ a sto

dvacet pět okťabristů, to je ono černosotňovské vojsko, které se už shromáždilo v dumě a které vládní tisk zpracoval dlouhým štváním tak, že provede jakékoli násilné opatření proti Finsku.

Starý nacionalismus samoděržaví, tak nelidsky utlačující všechny „neruské národnosti“, je teď posílen především nenávisť všech kontrarevolučních živlů vůči lidu, jenž dokázal využít krátkodobé vítězství ruského proletariátu v říjnu k tomu, aby vyhlásil přímo před nosem černosotňovského cara jednu z nejdemokratičtějších ústav na světě, aby vytvořil příznivé podmínky pro organizování dělnických mas ve Finsku, které pevně stojí na straně sociální demokracie. Finsko využilo ruskou revoluci k tomu, aby si zajistilo několik let svobody a klidného vývoje. Kontrarevoluce v Rusku chce teď honem využít období naprostého klidu u „sebe doma“, aby odbourala co nejvíc z toho, co si Finsko vybojovalo.

Dějiny jako by na Finsku demonstrovaly, že onen pověstný „mírný“ pokrok, z něhož si dělají všichni měšťáci modlu, je přesně ona krátkodobá, nejistá a dočasná výjimka, která plně potvrzuje pravidlo. A toto pravidlo zní, že jedině revoluční hnutí mas v čele s proletariátem, jedině vítězná revoluce může natrvalo změnit život národů, může vážně ohrozit panství středověku a poloasiatské formy kapitalismu.

Finsko si svobodně vydechlo teprve tehdy, když obrovská masa ruské dělnické třídy povstala a otrásla ruským samoděržavím. A jedině ve spojení s revolučním bojem mas v Rusku může teď finský dělník hledat cestu, jak se ubránit před vpádem černosotňovských banditů.

Finská buržoazie projevila své kontrarevoluční vlastnosti dokonce i v této pokojné zemi, která prošla revolucí díky ruským říjnovým dnům a uhájila si svobodu jen díky tomu, že měla *za zády* prosincový boj a dvě opoziční dumy v Rusku. Finská buržoazie pronásledovala rudou gardu finských dělníků a obviňovala je z revolucionářství; dělala

všechno možné, jen aby brzdila úplnou svobodu socialistických organizací ve Finsku; myslela si, že se úslužností (jako bylo vydání politiků v roce 1907) uchrání před násilným carismu; obviňovala socialisty své země, že je *zkazili* ruští socialisté, protože je nakazili svou revolučností.

Dnes se může i finská buržoazie přesvědčit, kam vede politika ústupků, úslužnosti, politika „zavděčování se“, politika přímé či nepřímé zrady socialismu. Finský lid nenajde východisko ze své situace, dokud se nezapojí do boje socialisticky vychovaných a socialisty organizovaných mas. Jediným prostředkem boje proti Mikulášovi II. je proletářská revoluce.

Další podporou starého nacionalismu jakožto politiky našeho samoděržaví byl růst třídního uvědomění a uvědomělé kontrarevolučnosti naší ruské buržoazie. Její šovinismus narůstal zároveň s nenávistí k proletariátu jako mezinárodní síle. Její šovinismus sílil spolu s tím, jak se zvyšovala a zostřovala konkurence mezinárodního kapitálu. Šovinismus vznikl jako odvěta za porážku ve válce s Japonci, za bezmocnost buržoazie vůči privilegovaným statkářům. Našel podporu v choutkách typicky ruského průmyslníka a kupce, který je rád, že může „dobývat“ Finsko, když se mu nepodařilo urvat si kus koláče na Balkáně. A tak vytvořením zastupitelského orgánu statkářů a velkoburžoazie získal carismus věrné spojence k *zúčtování* se svobodným Finskem.

Jestliže se však rozšířila základna pro kontrarevoluční „operace“ proti svobodnému okrajovému území, rozšířila se i základna *odporu* proti těmto operacím. Jestliže místo osamocené byrokracie a hrstky pohlavárů stojí teď na straně nepřátel Finska statkářská šlechta a nejbohatší kupecké kruhy sdružené v zastupitelském orgánu, v III. dumě, pak na straně přátel Finska jsou všechny ty miliónové masy, které vytvořily hnutí z roku 1905 a z nichž vyrostlo revoluční křídlo I. a II. dumy. A i kdyby v *tuto* chvíli panoval v politice sebevětší klid a mír, tyto masy přesto žijí a přibývá

jich. Roste i nový *mstitel* za další porážku ruské revoluce, neboť porážka finské svobody je porážkou ruské revoluce.

Naše ruská liberální buržoazie teď znovu ukázala — po kolikáté už! — jak je zbabělá a bezcharakterní. Kadeti jsou samozřejmě *proti* perzekuci Finska. Nebudou samozřejmě hlasovat s oktobristy. Jenže nebyli to oni, kdo se *nejvíc* zasloužil, aby se ve „veřejnosti“ oslabily sympatie k tomuto bezprostřednímu revolučnímu boji, k této „taktice“ z října až prosince, z níž *jediné* se zrodila finská svoboda a díky této taktice se už víc než čtyři roky udržela? A nebyli to kadeti, kdo sjednotili ruskou buržoazní inteligenci, aby se tohoto boje a této taktiky zřekla? Nebyli to kadeti, kdo se mohli ztrhat, aby rozdmýchali nacionalistické citění a nálady v celé ruské vzdělané „společnosti“?

Jak dokonale se potvrdila slova sociálně demokratické rezoluce (z prosince 1908)[⁶³], že kadeti svou nacionalistickou agitací *fakticky* prokazují službu carismu a nikomu jinému!¹⁰² „Opozice“, kterou chtěli kadeti vytvořit proti samoděržaví po diplomatických porážkách Ruska na Balkáně, se projevila, jak se také dalo čekat, jako ubohá, bezzásadová, lokajská opozice, která *podlézala* krajní reakci, *rozněcovala* její choutky a *kárala* ultrareakčního cara, že není dost silný.

Tak, páni „humánní“ kadeti, a teď sklízejte, co jste zasel! Dokázali jste carismu, že je slabý, aby hájil „národní“ zájmy: carismus vám ukazuje svou sílu v *nacionalistickém* pronásledování příslušníků jiných národů a národností. Váš nacionalismus, neoslavismus apod., to byla zjištěná, úzce třídní buržoazní podstata a halasná liberální fráze. Fráze zůstala frází, ale podstata *posloužila* krvelačné politice samoděržaví.

Tak to vždycky dopadá a dopadne s liberálními frázemi. Ty jen *přikrašlují* ziskuchtivé sobectví a hrubé násilí buržoazie, jen zdobí okovy lidu umělými květy, jen otupují vědomí lidu, aby mu *zabránily* rozeznat skutečného nepřítel.

Ale každý krok carské politiky, každý měsíc existence III. dumy stále nemilosrdněji rozbíjí liberální iluze, stále víc odhaluje bezmocnost a prohnilost liberalismu a stále bohatěji a hojněji rozsévá sémě nové revoluce proletariátu.

Přijde doba, kdy za svobodu Finska, za demokratickou republiku v Rusku povstane ruský proletariát.

Social-demokrat, č. 13
26. dubna (9. května) 1910

Podle listu Social-demokrat

V dumě ještě neskončila debata k interpelaci sociálních demokratů a trudoviků^[58] o tom, že carská vláda porušila článek 96 základních zákonů. Tato debata však dost jasně ukázala, jaká je situace, a v novinách se toho o slavném Stolypinově „prohlášení z 31. března“¹⁰³ napovídalo už tolik, že bude docela na místě, podíváme-li se na tuto poučnou epizodu v dějinách režimu z 3. června trochu blíže.

Naše frakce v dumě byla plně v právu, když interpelovala vládu pro porušování článku 96 základních zákonů, a *tím* jako by se stavěla „na obranu“ zákonnosti, „na obranu práva“, „na obranu legality režimu z 3. června“ atd. apod. Říkáme „tím“, neboť sociální demokraté se zde nepochybně pustili do složitějšího úkolu, do něhož je *zapotřebí umět* se pustit; použili tu zbraně, která je nepochybně dvojsečná a může při sebemenší chybě nebo i jen nešikovnosti těch, kdo s ní zacházejí, poranit samotného svého nositele — neboli řečeno bez metafor: může nenápadně odvést sociální demokraty od třídního boje k liberalismu.

Sociální demokraté by se byli této chyby dopustili, kdyby byli jednoduše prohlásili, že „brání“ základní zákony, a nevysvětlili zvláštní charakter této „obranu“. A byli by se dopustili ještě větší chyby, kdyby byli z obrany základních zákonů nebo zákonnosti vůbec udělali jakési heslo na způsob „boje za legalitu“ — to už by se byli chovali jako kadeti.

Naši soudruzi v dumě naštěstí neudělali jedno ani druhé. První řečník k interpelaci Gegečkorihovo začal *záměrně* vysvětlením *zvláštního* charakteru sociálně demokratického vy-

stoupení *na obranu* základních zákonů. Začal velmi šikovně udavačstvím hraběte Bobrinského, který na sjezdu spojené šlechty dělal víc než průhledné narážky na sociální demokraty a vykřikoval, že je nutné „rozhodně vyloučit tyto buřiče z lůna Státní dumy“¹⁰⁴. A Gegečkori na to odpověděl: „Prohlašuji, že přes udavačství, přes násilí a hrozby nesleví frakce, která zasedá v těchto zdech, ani čárku z vyřčených úkolů a cílů, jimiž sleduje obranu zájmů dělnické třídy.“

Bobrinskij vyzýval vládu, aby vyhnala z dumy ty, kdo soustavně agitují proti zákonnosti z 3. června. Gegečkori začal prohlášením, že násilí ani hrozby nedonutí sociální demokraty, aby zanechali své činnosti.

Gegečkori zvláště zdůraznil: „Nám samozřejmě jde méně než komukoli jinému o to, abychom podporovali autoritu III. státní dumy, pokud vůbec nějakou autoritu má...“ „Právě my, zásadní odpůrci dnešního politického zřízení, jsme protestovali pokaždé, když se reakce pokoušela oklestit práva zastupitelského orgánu lidu ve svůj prospěch...“ „Jakmile se však veřejně sahá na základní zákony, pak jsme my, zásadní odpůrci základních zákonů, nuceni vzít je pod ochranu.“ A na závěr svého projevu se Gegečkori distancoval od fetišistů legality slovy: „Jestliže vznášíme tuto interpelaci, jestliže odbočujeme nebo se pouštíme do právnických výkladů, je to jen proto, abychom znovu ukázali pokrytectví vlády...“ (stenografický záznam, s. 1988).

Gegečkori vyslovil důsledně demokratické, republikánské názory socialistů, když řekl: „Naše zákony budou odpovídat zájmům a potřebám širokých vrstev obyvatelstva teprve tehdy, až je *nadiktuje bezprostřední vůle lidu*“, a „*šum mezi pravici*“, který na tomto místě uvádí stenografický záznam, zvláště zdůraznil, že Gegečkori šel do živého.

A druhý sociálně demokratický řečník soudruh Pokrovskij se ve svém projevu vyjádřil ještě jasněji a určitěji, když mluvil o politickém významu interpelace: „Ať si to pro-

vádějí (oktábristé) přímo a otevřeně, ať otevřeně přijmou heslo pravice: Pryč s právy zastupitelského orgánu lidu, ať žije předpokoj pracovny ministerského předsedy! Není pochyb, že se většina snaží, aby v Rusku nastala chvíle, kdy budou konstituční iluze zcela pohřbeny a zbude jen černá skutečnost, z níž si ruský lid vyvodí patriční závěry“ (cituji podle zprávy v Reči z 1. dubna)[⁵⁹].

A právě tato formulace celé otázky zaměřená tak, aby bylo odhaleno pokrytectví vlády a oktábristů a pohřbeny konstituční iluze, znamenala, že interpelace o porušení článku 96 základních zákonů, vznesená ve III. dumě, byla pojata správně, sociálně demokraticky. V naší stranické agitaci, na dělnických schůzích, v kroužcích a skupinách a konečně i v soukromých besedách o událostech v dumě s dělníky, kteří se straní každé organizace, musíme vyzvedat do popředí právě tuto stránku věci, musíme vysvětlovat úlohu dělnické strany, která *ukazuje*, jak buržoazie a černosotňovci lžou přímo v buržoazní černosotňovské dumě. A protože v *takové* dumě se nemohlo *důsledně* a jasně o celé otázce mluvit a stanovisko revolučního sociálního demokrata nemohlo být řečeno naplno, je na nás, abychom doplnili to, co řekli naši soudruzi z tribuny v Tauridském paláci, abychom popularizovali jejich projevy mezi širokými vrstvami lidu, vysvětlovali a zpřístupňovali jim je.

Jaká je *podstata* tohoto případu porušení článku 96? Tento článek je v deváté kapitole „o zákonech“ a stanoví výjimky z všeobecného ustanovení, případy, kdy se nařízení a instrukce vojenské správy a správy válečného námořnictva předkládají *přímo* carovi a *neprocházejí* Státní dumou a Státní radou. Smyslem tohoto článku je, že nové výdaje musí být schváleny (povoleny) usnesením Státní dumy.

Před rokem se ve Státní dumě projednával statut generálního štábu námořnictva. Došlo k bouřlivé diskusi, zda schvalování tohoto statutu spadá do pravomoci dumy nebo ne. Pravice (černosotňovci) tvrdila, že *ne*, že дума nemá

právo do toho zasahovat, že nesmí sahat na práva „vrchního velitele“ armády, tj. cara, který má právo *sám, bez dумы* schvalovat početní stavy armády a námořnictva.

Okřabristé, kadeti a levice tvrdili, že дума toto právo má. Šlo tedy o to, že černosotňovci s Mikulášem II. v čele chtěli práva dумы vykládat zúženě, chtěli tato práva beztak už neuvěřitelně okleštěná dále *oklestit*. Černosotňovští statkáři a v jejich čele nejbohatší a nejreakčnější statkář Mikuláš Romanov udělali z této dílčí, podružné otázky otázku zásadní, otázku carových práv, otázku práv samodržaví a obviňovali buržoazii (a dokonce okřabristickou buržoazii), že se pokouší oklestit carova práva, omezit jeho moc, „oddělit velitele armády od armády“ apod.

Debata se tedy svezla na to, má-li být carova moc vykládána jako zcela neomezená, absolutní moc, docela postaru, nebo ve smyslu aspoň docela nepatrného *omezení* carské moci. A tato debata před rokem přerostla téměř v „politickou krizi“, tj. došlo to tak daleko, že hrozilo, že bude odstraněn Stolypin, kterého černosotňovci obviňovali z „konstitucionalismu“, a že bude rozehnána дума okřabristů, které černosotňovci nazývali „mladoturky“¹⁰⁵.

Státní дума i Státní rada schválily statut generálního štábu námořnictva, to znamená rozhodly, že tato otázka patří *do jejich pravomoci*. Všichni čekali, zda Mikuláš II. potvrdí rozhodnutí dумы a Státní rady. 27. dubna 1909 vydal Mikuláš II. reskript Stolypinovi^[260], v němž *odmítl* statut potvrdit a nařídil ministrům, aby vypracovali „předpisy“, podle nichž se má článek 96 používat.

Jinými slovy: car se znovu otevřeně a jednoznačně postavil na stranu černosotňovců a odmítl i ten nejmenší pokus omezit jeho moc. Nařízení, aby ministři vypracovali nové předpisy, to byl nestoudný příkaz k *porušení zákona*, příkaz vyložit ho tak, aby byl de facto zrušen, „vysvětlit“ ho ve smyslu pověstných ruských „vysvětlení“ senátu. Přitom se ovšem říkalo, že předpisy nesmějí vybočit z „rámce základních zákonů“, jenže tato slova byla tím nejhaneb-

nějším pokrytectvím. Ministři tyto „předpisy“ vypracovali — car Mikuláš II. je schválil (jsou známy jako předpisy z 24. srpna 1909 podle data jejich schválení^[164]) — a vypracovali je tak, že zákon obešli! Podle výkladu „předpisů“ schválených bez jakékoli dumy, byl článek 96 základních zákonů prakticky anulován! Podle těchto „předpisů“ bylo schvalování početních stavů armády a námořnictva *vyňato* z pravomoci dumy.

Získali jsme tak skvělý obrázek toho, jak iluzorní je ruská „ústava“, jak neskonale si troufají černosotňovci, jak k nim má car blízko a jaký posměch si samoděržaví dokáže tropit ze základních zákonů. Přebrot z 3. června nám už jistě poskytl mnohonásobně plastičtější, mnohonásobně úplnější a širokým vrstvám lidu dostupnější a názornější obraz na toto téma. Jestliže ovšem naši sociální demokraté nemohli v dumě podat interpelaci o porušení základních zákonů aktem z 3. června — nemohli to udělat jen proto, že buržoazní demokraté, mezi nimi i trudovici, jim nedali dostatečný počet podpisů, aby se sebralo třicet jmen potřebných k podání interpelace —, pak to jen ukazuje, jak nesmírně úzké jsou možnosti té formy propagandy a agitace, kterou дума připouští. I když však sociální demokraté nemohli podat interpelaci k aktu z 3. června, vždycky ve svých projevech označovali tento akt za státní převrat. A přirozeně se nemohli a nesměli ani v relativně podružné otázce zříct příležitosti odhalovat, jak samoděržaví pošlapává základní zákony a práva zastupitelského orgánu lidu.

I když je otázka, jako schvalování statutu generálního štábu námořnictva, relativně nedůležitá, podružná a bezvýznamná, obzvlášť ostře zdůraznila, jak je naše kontrarevoluce přecitlivělá, jaký má *strach o armádu*. Oktábristický řečník v dumě pan Šubinskoj se ve svém druhém projevu 26. března zcela jednoznačně přidal k černosotňovcům, když se vyjádřil, že právě *strach o armádu* vyvolal tuto zvýšenou přecitlivělost kontrarevoluce v otázce, je-li přípustný být sebemenší zásah zastupitelských orgánů při schvalo-

vání početních stavů armády a námořnictva. „Jméno vrchního velitele ruské armády je opravdu velké jméno...“ zvolal buržoazní lokaj Mikuláše Krvavého. „Můžete si zde (vy poslanci Státní dумы) schvalovat cokoli, můžete si zde vést jakékoli řeči o tom, že někdo chce někomu vzít nějaká práva, ale jejího vrchního velitele od armády neodtrhnete!“

A Stolypin, který se ve svém „prohlášení“ z 31. března pokoušel zkomplikovat svou odpověď naprosto planými, nic neřkajícími a zjevně nepravdivými řečmi o „uklidnění“ a údajném zmírnění represí, se přesto zcela jednoznačně postavil na stranu černosotňovců *proti* právům dумы. Že se oktabristé přidali ke Stolypinovi, to není nic nového. Ale když Reč pánů Miljukova a spol. označila Stolypinovu odpověď „spíše za smířlivou, pokud jde o práva Státní dумы“ (č. 89 z 1. dubna, redakční článek^[235] hned za úvodníkem), je to jen další ukázka toho, jak hluboko kadetská strana klesla. „Dějiny posledních let ukazují,“ řekl Stolypin, „že naši armádu nemohla nahlodat rez revoluce...“ Nemohla nahlodat — to je fakticky nesprávné, neboť všeobecně známá povstání vojáků a námořníků v letech 1905—1906 a všeobecně známý ohlas reakčního tisku z té doby svědčí o tom, že revoluce *nahlodávala*, a tedy *mohla nahlodat* armádu. Je pravda, že ji nenahlodala úplně. Jestliže však v době největšího běsnění kontrarevoluce v roce 1910, několik let po posledních „nepokojích“ v armádě Stolypin říká (v témž prohlášení), že se „*znepokojentm naslouchal projevům několika předcházejících řečníků*“ a že toto „znepokojení“ vyvolal „*nedobrý pocit jakési disharmonie různých faktorů* ve státním organismu ve vztahu k našim ozbrojeným silám“, pak se tím Stolypin a s ním celá černosotňovská dvorní klika kolem Mikuláše II. dokonale prozrazují! To dokazuje, že carská klika se pořád ještě bojí, a nejen bojí, ale přímo *třese o armádu*. To dokazuje, že kontrarevoluce stále ještě důsledně zastává stanovisko občanské války, stanovisko, že bezprostředně a naléhavě potřebuje pro-

středky, jimiž by vojensky zasáhla proti rozhořčení lidu. Jen se dobře zamyslete nad touto Stolypinovou úvahou:

„Dějiny... učí, že v armádě dochází k dezorganizaci tehdy, když se armáda přestane svorně podřizovat jediné svaté vůli. Přimíchejte do této zásady jed pochybnosti, *naočkujte armádě třeba jen útržek myšlenky, že její organizace závisí na kolektivní vůli*, a její mohutná síla přestane pevně spočívat na nezměnitelné moci — na nejvyšší moci.“ A na jiném místě: „Vím, mnozí chtěli... vyvolat *diskusi o právech, diskusi pro naši armádu zhoubnou*“ (totiž diskusi o právech Státní dumy, o právech „kolektivní vůle“).

Tak jako se vrahům zjevují přízraky jejich obětí, tak hrdiny kontrarevoluce straší „zhoubný“ vliv „kolektivní vůle“ na armádu. Stolypin jako věrný sluha černosotňovců vidí v okřabristech „mladoturky“, kteří zaviňují „*dezorganizaci armády*“ tím, že ji podřizují kolektivní vůli a že dovolují být jen „útržek myšlenky“ na takové podřízení!

Katani a vrahové sloužící monarchii z 3. června blouzní za bílého dne a docela se pomátli, když vidí v okřabristech mladoturky. Ale toto blouznění, toto pomatení myslí je nemoc politická, která vznikla z pocitu labilnosti vlastního postavení, z velkého strachu o armádu. Kdyby tito páni Stolypinové, Romanovové a spol. byli aspoň trochu schopni posoudit se špetkou rozvahy vztah „kolektivní vůle“ k armádě, snadno by přišli na to, že kdyby byl car beze slova potvrdil usnesení dumy a Státní rady o početních stavech námořnictva, bylo by to *v armádě* prošlo mnohem nenápadněji než *debata v dumě o právech dumy* a o eventuální „*dezorganizaci armády*“. Jenže pro naši kontrarevoluci je příznačné právě to, že se sama prozrazuje svým strachem a že *nedokáže* klidně posoudit otázku dezorganizace armády, právě tak jako vrah *nedokáže* klidně poslouchat, když se vypráví o účastnících a okolnostech vraždy.

Zásadní význam dodali této poměrně drobné a bezvýznamné otázce o početních stavech námořnictva právě černosotňovci, Mikuláš II. a pan Stolypin, a nám zbývá

už jen vyjádřit uspokojení nad jejich nešikovností zaviněnou jejich strachem. Nám zbývá už jen porovnat skvělá slova soudruha Pokrovského o pohřbení „konstitučních iluzí“ a o tom, že si lid sám musí vyvodit závěry z nesporné „černé skutečnosti“, s nádherně upřímnými úvahami listu Moskovskije vědomosti o „prohlášení z 31. března“^[46].

V úvodníku z 3. dubna tento list píše:

„Celá ta věc je velmi jednoduchá, jak jsme vysvětlili už loni. Panovník nepotvrdil statut schválený zákonodárnou cestou, ale zavedl jej sám jako nejvyšší instance, k čemuž ho dokonce stávající zákon (nemluvě už o přirozených právech nejvyšší moci) jasně opravňuje...“

Tak, a je to! „Přirozeným právem“ ruské monarchie je porušovat základní zákony. A v tom to právě je.

„Opozice v dumě si však troufla podat v této věci interpelaci, která se týkala postupu nejvyšší moci...“

Přesně tak! Moskovskije vědomosti správně dopověděly to, co nemohli dopovědět sociální demokraté v dumě. Celý smysl interpelace byl právě jen v tom, aby se dokázalo, že car (a ministr Stolypin, který se carovi podřídil) svým jednáním porušuje základní zákony.

Dále. Moskovskije vědomosti útočí na „revoluční opozici“ a na „revoluční tisk“ za teorii, že práva lidu *se dobývají* revolucí, a popírají, že by v „prohlášení z 31. března“ mohly být nějaké „sliby“.

„Povídat něco o ‚slibech‘ je směšné a svědčí to jen o tom, že i lidé, kteří oficiálně k revolučnímu táboru nepatří, mají plnou hlavu revoluce. Jaképak ‚sliby‘ může vláda dávat? Vláda bude plnit své zákonné povinnosti a věrně plnit pokyny nejvyšší moci... A lze si jen přát, aby дума pochopila toto prohlášení *co nejlouběji* v celém jeho smyslu, a tak pomohla vyléčit pány poslance ze zastaralé náказы revolučních ‚direktiv‘.“

Přesně tak: *co nejlouběji* pochopit prohlášení (a stanovisko) vlády a s jeho pomocí se „vyléčit“ z *konstitučních iluzí*

— v tom tkví politické poučení z interpelace sociálních demokratů o porušování článku 96.

Social-demokrat, č. 13
26. dubna (9. května) 1910

Podle listu Social-demokrat

SJEDNOCENÍ STRANY V ZAHRANIČÍ

Strana, která pracuje za podmínek jako naše, se bez zahraniční základny naprosto nemůže obejít. To uzná každý, kdo se nad situací strany zamyslí. A přestože se soudruzi v Rusku dívají na „zahraničí“ dosti skepticky, rozhodně jim neuškodí, když *se dovědí*, co se tu děje, zejména po nedávném plenárním zasedání.

Dosáhlo se v zahraničí sjednocení? Nedosáhlo. A důvod je velmi prostý: jeden z partnerů — golosovci — nemají nejmenší chuť vyhovět jednomyslné výzvě ústředního výboru rozkol v zahraničí odstranit. Frakční Golos přes jednomyslné usnesení ústředního výboru vychází dál, přestože jeden z jeho redaktorů na plenárním zasedání, soudruh Martov, oficiálně prohlásil (viz protokol plenárního zasedání), že bude rozhodně usilovat o jeho dočasné zastavení*. Ještě než zahraniční byro ústředního výboru mohlo vůbec podniknout nějaké kroky ke sjednocení, vydali už čtyři redaktoři Golosu (dva z nich jsou zároveň členy redakce ústředního orgánu!!) manifest se špatně maskovanou výzvou proti sjednocení^[82]. Ústřední byro zahraničních skupin (ÚBZS) se sídlem v zahraničí (zvolené v Basileji před půldruhým rokem na *frakčním* sjezdu menše-

* Uvádíme doslovný text tohoto prohlášení:

„Soudruh Martov prohlašuje, že sice nemůže *oficiálně* mluvit za redakci listu Golos social-demokrata, za sebe osobně však prohlašuje, že se v redakci listu Golos social-demokrata nevyskytnou překážky, aby se po vydání nejbližšího čísla Golos dočasně (asi tak na dva měsíce nebo víc) na zkoušku *zastavil* a počkal se, jaké budou výsledky práce nové redakce ústředního orgánu.“

viků) udělalo totéž. Toto byro teď dokonce ani nezastupuje všechny menševiky, nýbrž jen jejich golosovskou část. Protože však má podporu Golosu, je dosti silné, aby mohlo sjednocení zmařit. Zahraničnímu byru ústředního výboru nezbyvá než apelovat přímo na skupiny, na síly věrné straně a především na dělníky. Jenže z důvodů, o nichž bude řeč později, se to neděje nebo se to děje krajně neuspokojivě. Stejně jako dřív se ústřední výbor v zahraničí může spoléhat prozatím jen na podporu bolševických skupin. V poslední době se však k nim přidávají i menševici, kteří jsou pro zachování ilegální strany, odpůrci likvidátorství (většinou jsou to stoupenci Dněvníku soudruha Plechanova).

Zásadní diferenciaci mezi menševiky v zahraničí má bezesporu velký význam jakožto symptom, jakožto odraz toho, co se děje — možná méně zřetelně — i v Rusku. Menševici, kteří jsou pro zachování ilegální strany, už v té věci vydali několik rezolucí^[249]. Uvedeme několik úryvků z nich. Pařížští menševici-antigolosovci (je jich kolem dvaceti) píšou: „V čísle 19/20 tohoto orgánu (Golosu) se nesporně začíná projevovat nový kurs, mimo jiné v článku soudruha Dana Boj za legálnost, v němž se sociálně demokratická hesla nahrazují specifickým, přinejmenším dvojnásobným heslem, podobajícím se jako vejce vejci heslu z ‚ekonomistického‘ období: *Boj za práva...*“ „Likvidátorství, které až dosud redakce Golosu popírala, se otevřeně projevilo v posledním čísle tohoto listu.“ Ženevští menševici, kteří jsou pro zachování ilegální strany (14 osob), soudí^[250], „že zastavení frakčního listu Golos social-demokrata je nezbytnou podmínkou pro upevnění jednoty strany“.

Skupina menševiků stoupců zachování ilegální strany v Nizze se domnívá (jednomyslně), že „v čísle 19/20 tohoto orgánu (Golosu) se likvidátorství už nepokrytě projevilo v řadě článků. Skupina pokládá toto stanovisko listu za škodlivé a odmítá mu poskytovat jakoukoli pod-

poru. Skupina je pobouřena jednáním Michaila, Romana a Jurije, kteří zklamali důvěru posledního sjezdu strany a dovedli likvidátorské tendence k takovým koncům, že jejich praktické důsledky jsou strašné.“ Skupina menševiků stoupců zachování ilegální strany ze San Rema^[236] „jednomyslně odmítá jakkoli uvedený list (Golos) podporovat, neboť nesdílí jeho likvidátorské tendence. Skupina nemůže nevyjádřit rozhořčení nad chováním Michaila, Romana a Jurije“. Z Lutychu píšou ve své rezoluci menševici, kteří jsou pro zachování ilegální strany^[251]: „Dopis Stivy Noviče a článek F. Dana Boj za legalnost (Golos, č. 19/20) plně charakterizují protistranické zaměření orgánu... Golos social-demokrata je centrem, kolem něhož se shromažďují likvidátorské proudy.“ Stejně stanovisko zastává i značná část menševické skupiny v Curychu a většina skupiny v Bernu. Stoupcem menševiků, kteří jsou pro zachování ilegální strany, jsou i v jiných městech.

Zahraněční byro ústředního výboru by mohlo dosáhnout určitých výsledků a usnadnit práci v Rusku jedině tehdy, kdyby dokázalo tyto *straně věrné* menševiky semknout s bolševiky a se *stoupcem zachování ilegální strany*, kteří stojí mimo frakce, s odpůrci likvidátorství. A právě k tomu vyzývají zahraniční bolševici všechny soudruhy (viz rezoluci II. pařížské skupiny¹⁰⁶). Aby však k tomuto sjednocení všech, kdo jsou pro zachování ilegální strany, mohlo dojít, musí se nutně dobojovat boj proti golosovcům, kteří toto sjednocení maří, i proti otzovistům a ultimativistům, kteří vystoupili z redakce přílohy Diskussionnyj listok i z celostranického výboru školy a kladou rovněž překážky sjednocení strany. Zatím je to věc osobní iniciativy členů věrných straně, neboť zahraniční byro ústředního výboru nebylo *až dosud* schopno zaujmout patřičné stanovisko. Podle nových stanov jsou tři z pěti členů zahraničního byra ústředního výboru jmenováni „národními stranami“; personální složení většiny zahraničního byra ústředního výboru tedy

neurčuje ústřední výbor strany, takže dochází k nečekaným překvapením. Například na nedávném zasedání zahraničního byra ústředního výboru se vytvořila většina *proti* linii ústředního výboru. Nová většina, kterou tvořil jeden gosovec a dva zástupci národních stran, stojící údajně „mimo frakce“, odmítla schválit „modus“ sjednocení skupin, vypracovaný hned po plenárním zasedání ústředního výboru (v duchu usnesení plenárního zasedání^[237], tj. s požadavkem, aby se všechny finanční prostředky odevzdaly ústřednímu výboru, a *nikoli* frakčním orgánům). Tato většina odmítla schválit návrh (bolševika a polského sociálního demokrata), aby dopis skupinám obsahoval heslo: Všechny finanční prostředky celostranickým orgánům, a nikoli frakčním listům (*tj.* Golosu social-demokrata). Proti tomuto rozhodnutí energicky protestovali dva členové zahraničního byra ústředního výboru (bolševik a polský sociální demokrat), kteří předložili tento svůj protest ústřednímu výboru.

Social-demokrat, č. 13
26. dubna (9. května) 1910

Podle listu Social-demokrat

JEDNA Z PŘEKÁŽEK JEDNOTY STRANY

Zatímco se *straně věrní* menševici v celé řadě zahraničních skupin sjednocují a vystupují čím dál rozhodněji proti zjevně likvidátorskému zaměření listu Golos social-demokrata, vídeňská Pravda se stále ještě chová vyhýbavě. Ve 12. čísle nacházíme článek K jednotě přes všechny překážky^[295]. V tomto článku je jistě třeba pochválit pokus plnit rezoluci ústředního výboru o nutnosti *vysvětlit* nebezpečí likvidátorství, i když je to pokus velmi nesmělý a velmi nedokonalý. Zato celá první část článku je vzornou ukázkou toho, jak někteří sociální demokraté stojící údajně mimo frakce mají k obhajobě zásady pevně organizované strany mnohem dál než menševici, *kteří jsou stoupenci zachování takovéto strany*.

Tady Pravda šíří vyslovenou lež, když tvrdí, že redakce ústředního orgánu v článku Likvidátorský Golos proti straně* prohlásila, že „celá dohoda je zmařena“. Každý, kdo si přečte 12. číslo ústředního orgánu, zjistí, že jsme nic takového neprohlašovali. Dohoda s menševiky byla uzavřena *pod podmínkou*, že uznají nutnost zachování pevně organizované strany a že se důsledně a upřímně vzdají likvidátorství. Golos social-demokrata a skupina jeho stoupců v Rusku tuto dohodu *nedodržely*: jedni, jako Michail, Roman, Jurij atd. v Rusku, tím, že ji výslovně prohlásili za škodlivou („škodlivé jsou rezoluce ústředního výboru“; škodlivá je sama existence ústředního výboru; stranu není třeba likvidovat, protože už je zlikvidována), druhí jako

* Viz tento svazek, s. 222–230. *Red.*

Golos tím, že hájí, co řekli ti první. Menševici stoupcem zachování strany s Plechanovem v čele se postavili proti golosovcům za to, že dohodu takto porušují. A chce-li Pravda přesto i nadále mluvit o menševicích „vůbec“ a mít přitom na mysli jen golosovce, kdežto plechanovovce a menševiky stoupence zachování strany přecházet mlčením, pak budeme takový postup vždy a všude pranýřovat.

Pravda prohlašuje, že „nemůže a nechce posuzovat“ konflikty po plenárním zasedání za prvé proto, že „nemá k dispozici nezbytný faktografický materiál, aby věc správně posoudila“.

Na to odpovídáme: Jestliže zahraniční Pravda dodnes nepřišla na to, že jednání golosovců likvidátorů je samo o sobě dostatečným „materiálem“, pak už na to *nikdy* nepříjde. Chceme-li poznat pravdu, nesmíme se bát podívat se jí do tváře.

„Za druhé — a to je nejdůležitější — proto, že organizační konflikty vyžadují organizační zásah, a nikoli zásah v tisku.“

To je správná zásada. Jenže menševici stoupcem zachování strany „zasáhli“ tak, jak by měl zasáhnout každý člen strany, do zásadního hodnocení, a nikoli do organizačního konfliktu. Pravda to dělá naopak. Zdůrazňuje zásadu, ale v praxi se jí neřídí. V praxi věnovala celý první odstavec svého článku právě „zasahování“ do *organizačního* konfliktu. A nejen to. Tím, jak Pravda *organizační* konflikt vykládá, žene vodu na mlýn likvidátorům, neboť označuje náš článek za „krajně ostrý“, přitom však protistranický čin golosovců *nehodnotí*; dopouští se *lži*, když boj *stranického ústředního orgánu* proti té části menševiků, *kteří nejsou pro zachování strany* (totiž s golosovci) označuje za *frakční* šarvátku. Říká *půl* pravdy, když přechází mlčením rozbíječský manifest čtyř redaktorů listu Golos social-demokrata atd.

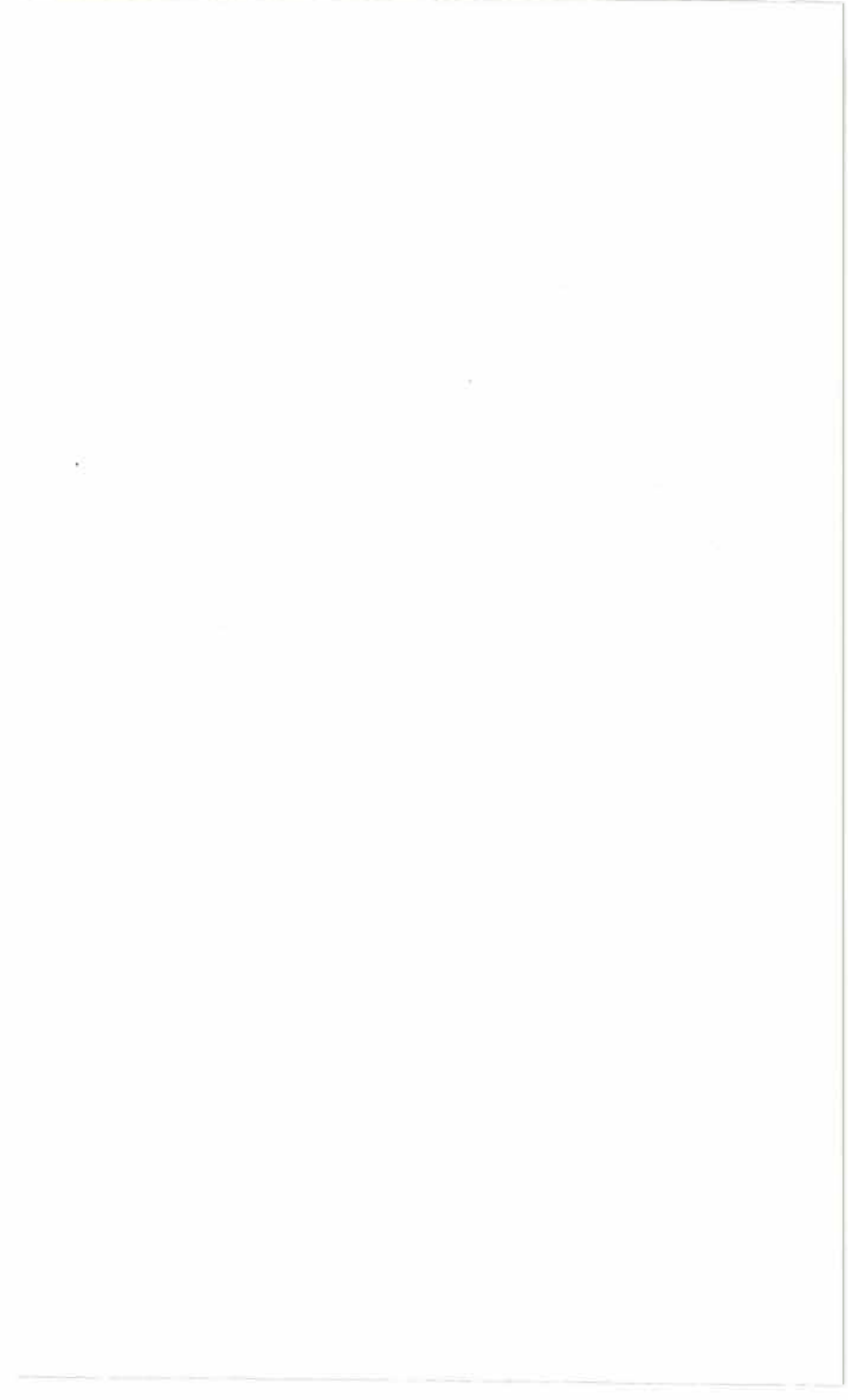
Dělnický list se buď „organizačního“ konfliktu neměl dotýkat, anebo ho měl vyložit úplně a pravdivě až do konce.

Jednou ze závažných překážek pro dosažení jednoty

ve straně jsou pokusy zastřít protistranický charakter listu Golos. Přecházet jeho likvidátorství mlčením nebo je brát na lehkou váhu znamená jen zvyšovat jeho nebezpečnost.

Social-demokrat, č. 13
26. dubna (9. května) 1910

Podle listu Social-demokrat

POZNÁMKY PUBLICISTY

*Otištěno 6. (19.) března
a 25. května (7. června) 1910
v přílaze Diskussionnyj listok, č. 1 a 2
Podepsán N. Lenin*

Podle textu přílohy Diskussionnyj listok

I

O „PLATFORMĚ“ STOUPENCŮ A OBHÁJCŮ OTZOVISMU

Nedávno vyšla v Paříži nákladem skupiny Vperjod brožura *Současná situace a úkoly strany*. Platforma vypracovaná skupinou bolševiků^[275]. Je to táž skupina bolševiků, o níž loni na jaře rozšířená redakce listu *Proletarij* prohlásila, že vznikla nová frakce. Nyní se tato skupina „v počtu patnácti členů strany — sedm dělníků a osm intelektuálů“ (jak nám sama sděluje) — pokouší podat ucelený, systematický a pozitivní výklad své „platformy“. Text této platformy nese jasné stopy obezřetného a pečlivého kolektivního zpracování, které se snaží uhladit všechna kostrbatá místa, otupit ostré hrany a zdůraznit spíš to, v čem se skupina se stranou shoduje, než v čem se s ní rozchází. Nová platforma je pro nás tím cennější, že jde o oficiální výklad názorů určitého směru.

Skupina bolševiků nejprve vysvětluje, jak „chápe současnou historickou situaci naší země“ (čl. I, s. 3—13), a dále, jak „chápe bolševismus“ (čl. II, s. 13—17). A jedno i druhé chápe zcela nesprávně.

Vezměme si první otázku. Názor bolševiků (a názor strany) je vyložen v rezoluci o současné situaci^[165], schválené na prosincové konferenci v roce 1908. Zastávají autoři nové platformy názory vyslovené v této rezoluci? Jestliže ano, proč to neřeknou přímo? Jestliže ano, proč museli sestavovat zvláštní platformu, proč museli vykládat, jak oni „chápou“ současnou situaci? Jestliže ne, proč potom neřeknou jasně, v čem se vlastně nová skupina staví do opozice proti názorům strany?

Je to totiž tak, že nově skupině samotné není význam

této rezoluce jasný. Nová skupina se nevědomky (nebo zpola nevědomky) přiklání k názorům otzovistů, které jsou s touto rezolucí *neslučitelné*. Nová skupina podává ve své brožuře populární výklad jen jedné části rezoluce, a ve všech jejích tezí, a přitom nechápe druhou část (ba možná si ani neuvědomuje její význam). Základní faktory, které vyvolaly revoluci v roce 1905, působí dále, praví se v rezoluci. Dozrává nová revoluční krize (bod f). Cílem boje zůstává i nadále svrhnout carismus a vydobýt republiku; proletariát musí mít v boji „vedoucí“ úlohu a musí usilovat o „dobyetí politické moci“ (bod e a bod 1). Poměry na světovém trhu a ve světové politice způsobují, že „mezinárodní situace je čím dál revolučnější“ (bod g). Právě *tyto* teze vykládá nová platforma populárně a *potud* se nijak nerozchází s bolševiky a se stranou, *potud* šíří správné názory a dělá užitečnou práci.

Jenže smůla je právě v tom, že musíme zdůrazňovat toto *potud*. Smůla je právě v tom, že nová skupina *nechápe další* teze této rezoluce, nechápe jejich souvislost s ostatními a hlavně nechápe jejich *souvislost* s nesmiřitelným postojem k otzovismu, který zaujali bolševici, ale který tato skupina odmítá.

Revoluce je znovu nevyhnutelná. Revoluce musí znovu útočit na samoděržaví a svrhnout je, říkají autoři nové platformy. Správně. Ale to není všechno, co má vědět a mít na paměti *dnešní* revoluční sociální demokrat. Musí umět pochopit, že tato revoluce k nám přichází jinými cestami a že i my k ní musíme přistupovat jinak (jinak než dřív, nejenom tak jako dřív, nejen s těmi bojovými zbraněmi a prostředky jako dřív), ale ani samoděržaví už není tím, čím bylo dřív. A právě tohle nechtějí obhájci otzovismu vidět! Zuby nehty se drží své jednostrannosti a *tím*, proti své vůli, nevědomky *prokazují službu* oportunistům a likvidátorům a jednostranností v jednom směru podporují jednostrannost v druhém směru.

Samoděržaví vstoupilo do *nové* historické etapy. Dělá

první krok k přeměně v buržoazní monarchii. III. дума je blok určitých tříd. III. дума není nahodilá, nýbrž nevyhnutelná instituce v systému této nové monarchie. Nová agrární politika samoděržaví také není nahodilá, ale nevyhnutelná, z buržoazního hlediska a pro svou buržoazní podstatu nevyhnutelná součást politiky nového carismu. Nastává *specifická* historická etapa se *specifickými* podmínkami pro vznik nové revoluce. Tuto specifičnost nepochopíme a na tuto novou revoluci se nepřipravíme, budeme-li jednat jen postaru, nedokážeme-li využít i tribunu dumy atd.

Jenže právě tuto poslední tezi nemohou otzovisté pochopit. A obhájci otzovismu, kteří prohlašují otzovismus za „zákonitý názorový odstín“ (posuzovaná brožura, s. 28) nemohou dodnes pochopit, že tato teze *souvisí s celým okruhem názorů*, s uznáváním specifiky současné situace, se snahou *vycházet* z této specifiky ve své taktice! Opakují, že prožíváme „období mezi dvěma revolucemi“ (s. 29), že současná situace „*tvoří* přechod mezi dvěma vlnami demokratické revoluce“ (s. 32), ale v čem je *specifika* tohoto „*přechodu*“, to nedovedou pochopit. Jenže kdo tento *přechod* nepochopí, nemůže se s ním vyrovnat tak, aby tím revoluce získala, nemůže se na novou revoluci připravit, nemůže *přejít* k druhé vlně! Neboť příprava na novou revoluci se nemůže omezit jen na omílání toho, že revoluce je nevyhnutelná; tato příprava musí spočívat v tom, že propagandistická, agitační a organizační práce bude vedena tak, aby vycházela ze *specifiky této přechodné situace*.

Uvedu příklad, jak lidé o *přechodné* situaci mluví, ale přitom nechápou, v čem vlastně tento *přechod* spočívá. „Že v Rusku žádná skutečná ústava neexistuje a že дума je jen iluze ústavy bez jakékoli moci a váhy, to ze zkušenosti vědí nejen široké vrstvy obyvatelstva, ale teď už si to začíná jasně uvědomovat celý svět“ (s. 11). Srovnajte si s tím hodnocení III. dumy v prosincové rezoluci: „Státním převratem z 3. června a zřízením III. dumy byl otevřeně uznán a

upevněn svazek carismu s černosotňovskými statkáři a horními vrstvami obchodní a průmyslové buržoazie.“^[28]

Není snad „celému světu jasné“, že autoři platformy nakonec vlastně rezoluci nepochopili, přestože ji celý rok ve stranickém tisku tisícerým způsobem omílali a přežvykovali? A nepochopili ji ovšem ne proto, že by byli nechápaví, ale proto, že jsou v zajetí otzovismu a jeho ideologie.

Naše III. дума je černosotňovsko-oktábristická. Že oktábristé a černosotňovci nemají v Rusku „moc a váhu“ (jak to napsali autoři platformy), to je nesmysl. Fakt, že nemáme „skutečnou ústavu“ a že samoděržaví si udrželo úplnou moc, nijak nevylučuje onu specifickou historickou situaci, kdy je tato moc nucena vytvářet si v celonárodním měřítku, v legálních institucích celostátního významu kontrarevoluční blok určitých tříd a kdy určité třídy samy zdola vytvářejí kontrarevoluční bloky, které podávají ruku carismu. Je-li „blok“ carismu s těmito třídami (blok usilující o udržení moci a důchodů feudálních statkářů) specifickou formou nadvlády tříd a nadvlády cara a jeho kliky v tomto *přechodném* období, formou vyrůstající z buržoazního vývoje země po porážce „první vlny revoluce“, pak *vůbec nelze mluvit* o využívání přechodného období, nevyužívá-li se tribuna dумы. Pro využívání tribuny, z níž mluví kontrarevolucionáři, k přípravě revoluce, je proto *naprosto nutná* specifická taktika, která vyplývá ze specifiky *celé* historické situace. Je-li však дума pouze „iluzí“ ústavy „bez moci a váhy“, pak se o žádné *nové* etapě ve vývoji buržoazního Ruska, buržoazní monarchie, ve vývoji forem nadvlády nejvyšších tříd atd. nedá mluvit a pak ovšem mají otzovisté *v zásadě* pravdu!

Ale nemyslete si, že uvedená věta z platformy je náhodné přeroknutí. Ve zvláštní kapitole O Státní dumě (s. 25 až 28) čteme hned na začátku: „Všechny státní dумы až do dneška byly institucemi, které neměly reálnou sílu a moc a nevyjadřovaly skutečný vzájemný poměr sil v zemi. Vláda je svolávala pod tlakem lidového hnutí jednak pro-

to, aby pobouřené masy odvedla od bezprostředního boje a přivedla je na cestu pokojných voleb, a jednak proto, aby se v těchto dumách dohodla se sociálními skupinami, které by mohly podpořit vládu v boji proti revoluci...“ To je celé klubko zmatených nebo útržkovitých myšlenek. Jestliže vláda svolávala dumy, aby se dohodla s kontrarevolučními třídami, pak právě z toho vyplývá, že I. ani II. дума *neměly* „sílu a moc“ (aby pomohly revoluci), kdežto III. дума ji *měla a má* (aby pomohla kontrarevoluci). Revolucionáři se mohli (a za jistých podmínek i museli) stranit účasti v instituci, která nebyla s to pomoci revoluci. O tom není sporu. Jestliže autoři platformy dávají tyto instituce z revolučního období do souvislosti s dumou „z období mezi dvěma revolucemi“, která je dost silná, aby pomáhala kontrarevoluci, dopouštějí se strašlivé chyby. Rozšiřují platnost správné bolševické argumentace přesně na ty případy, na které se ve skutečnosti nevztahují! A to znamená dělat z bolševismu jeho karikaturu.

Autoři platformy dokonce shrnuli své „pojetí“ bolševismu do zvláštního bodu d (s. 16), v němž je tato „zkarikovaná“ revolučnost vyjádřena takříkajíc přímo klasicky. Uvádíme tento bod v plném znění:

„d) Až do dovršení revoluce nemůže mít žádná pololegální ani legální forma a cesta boje dělnické třídy, tedy ani účast ve Státní dumě, samostatný a rozhodující význam, jsou to jen prostředky ke shromáždění a přípravě sil pro bezprostřední revoluční a otevřený boj mas.“

Z toho plyne, že *po* „dovršení revoluce“ *mohou* mít legální formy boje, „tedy“ i parlamentarismus, samostatný a rozhodující význam!

To není pravda. Ani pak jej nemohou mít. Platforma „vperjodovců“ obsahuje nesmysl.

Dále. Z toho plyne, že „před dovršením revoluce“ *mohou* mít všechny formy boje, *kromě* legálních a pololegálních, tj. *všechny ilegální* formy boje samostatný a rozhodující význam!

To není pravda. Existují ilegální formy boje, které ani

po „dovršení revoluce“ (například ilegální propagandistické kroužky), ani „před dovršením revoluce“ (například zabrání finančních prostředků nepříteli nebo násilné osvození zatčených nebo zavraždění špiclů apod.) „nemohou mít samostatný a rozhodující význam, ale jsou *jen*“ atd. jako v textu „*platformy*“.

Dále. O jakém „dovršení revoluce“ se tu mluví? Zřejmě *nejde* o dovršení socialistické revoluce, protože když už nebudou existovat žádné třídy, nebude existovat ani boj dělnické třídy. Jde tu tedy zřejmě o dovršení *buržoazně demokratické* revoluce. Podívejme se teď, co vlastně autoři platformy „*cháпали*“ pod pojmem *dovršení* buržoazně demokratické revoluce.

Obecně řečeno se pod tímto termínem dají rozumět dvě věci. Užívá-li se v širokém smyslu, rozumí se jím řešení objektivních historických úkolů buržoazní revoluce, její „dovršení“, tj. odstranění samotné půdy, z níž může buržoazní revoluce vyrůst, dovršení *celého cyklu* buržoazních revolucí. V tomto smyslu byla například ve Francii buržoazně demokratická revoluce *dovršena* až v roce 1871 (zahájena v roce 1789). Užívá-li se toto slovo v úzkém smyslu, míní se tím jednotlivá revoluce, jedna z buržoazních revolucí, jedna z „*vln*“, chcete-li, která bije do starého režimu, ale nerozbíjí ho úplně, neodstraňuje půdu pro další buržoazní revoluce. V tomto smyslu byla revoluce z roku 1848 v Německu „*dovršena*“ v roce 1850 nebo v padesátých letech, ale ani v nejmenším neodstranila půdu pro revoluční rozmach v šedesátých letech. Revoluce z roku 1789 ve Francii byla „*dovršena*“ řekněme v roce 1794, ale ani v nejmenším neodstranila půdu pro revoluce v letech 1830 a 1848.

Ať už jsou slova platformy „*až do dovršení revoluce*“ vykládána v širokém nebo úzkém smyslu, rozhodně se v nich žádného smyslu nedopátráme. A nemusíme ani říkat, že by byl holý nesmysl pokoušet se teď stanovit taktiku revoluční sociální demokracie *až do* dovršení celého období

eventuálních buržoazních revolucí v Rusku. A pokud jde o revoluční „vlnu“ z let 1905—1907, tj. o první buržoazní revoluci v Rusku, musí sama platforma přiznat, že „první vlnu revoluce (samoděržaví) odrazilo“ (s. 12) a že prožíváme období „mezi dvěma revolucemi“, období „mezi dvěma vlnami demokratické revoluce“.

Z čeho tedy vlastně pramení tentonekonečný a beznadějný zmatek v „platformě“? Právě z toho, že se tato platforma diplomaticky distancuje od otzovismu, přitom však zůstává v zajetí otzovistických názorů, nenapravuje základní chybu otzovismu, a dokonce ji ani nevidí. Pramení tedy z toho, že pro „vperjodovce“ je otzovismus „zákonitým názorovým odstínem“, *to znamená*, že je pro ně *zákonem*, vzorem, nedostižným vzorem, otzovistický odstín zkarikovaného bolševismu. Kdo se jednou dostal na tuto šikmou plochu, ten se nezadržitelně řítí a bude řítit do bahna beznadějného názorového zmatku, ten *opakuje* slova a hesla, ale nedovede *promýšlet*, kdy se dají použít a kam až sahá jejich význam.

Proč například bolševici v letech 1906—1907 tak často razili proti oportunistům heslo Revoluce neskončila? Proto, že objektivní podmínky byly takové, že s dovršením revoluce v užším smyslu slova se vůbec nedalo počítat. Vezměte si třeba období II. dумы. Nejrevolučnější parlament na světě, a málem nejreakčnější absolutistická vláda. Za této situace neexistovalo jiné bezprostřední východisko než převrat shora, nebo povstání zdola, a i kdyby teď přemoudří pedanti nevímjak vrtěli hlavou, dokud k převratu nedošlo, nemohl nikdo zaručit, že se převrat vládě podaří, že projde hladce, že si na něm Mikuláš II. nezláme vaz. Heslo Revoluce neskončila mělo tedy velmi aktuální, bezprostředně závažný a prakticky srozumitelný význam, neboť *jedině* toto heslo správně vyjadřovalo, jaká je situace a jak se budou v důsledku objektivní logiky události vyvíjet dál. Pokoušet se však dnes, kdy otzovisté sami uznávají současnou situaci za „mezirevoluční“, líčit otzovismus

jako „zákonitý názorový odstín revolučního křídla“ — „až do dovršení revoluce“ — to je přece beznadějný zmatek, ne?

Máme-li se z tohoto bludného kruhu rozporů nějak dostat, nesmíme s otzovismem diplomativovat, ale musíme se vypořádat s jeho ideovými základy; musíme vyjít z prosincové rezoluce a domyslet ji do konce. Nynější mezirevoluční období nelze pokládat za nějakou náhodu. Dnes už není pochyb o tom, že jde o specifickou etapu ve vývoji samoděržaví, ve vývoji buržoazní monarchie, buržoazně černosotňovského parlamentarismu a buržoazní politiky čarismu na vesnici, o etapu, v níž kontrarevoluční buržoazie toto všechno podporuje. Toto období je nesporně *přechodným* obdobím „mezi dvěma vlnami revoluce“, abychom se však na druhou revoluci připravili, musíme si právě ujasnit specifičnost tohoto přechodu, musíme umět svou taktiku a organizaci přizpůsobit tomuto přechodu, který je sice obtížný, nesnadný a problematický, ale který nám vnutil celý průběh „kampaně“. Využití tribuny dумы i dalších nejrůznějších legálních možností patří k docela běžným prostředkům boje, které v sobě nemají nic „efektivního“. Avšak přechodné období je přechodné právě proto, že jeho specifickým úkolem je příprava a shromažďování sil, a ne jejich bezprostřední a rozhodující akce. *Úkolem strany*, úkolem dneška je umět tuto naprosto neokázalou činnost zorganizovat, umět k tomu využít všech pololegálních institucí, typických pro období černosotňovsko-oktábristické dумы, umět *i na této půdě* obhájit všechny tradice revoluční sociální demokracie, všechna hesla její nedávné hrdinské minulosti, celý duch její práce a veškerou její nesmiřitelnost vůči oportunistu a reformismu.

Rozebrali jsme první úchylku nové platformy od taktiky vyložené v rezoluci prosincové konference z roku 1908. Zjistili jsme, že je to úchylka směrem k otzovistickým myšlenkám, k myšlenkám, které nemají nic společného ani s marxistickým rozbořem současné situace, ani se základ-

ními požadavky taktiky revolučních sociálních demokratů vůbec. Teď musíme probrat druhý originální rys nové platformy.

Je to úkol, který si klade nová skupina: totiž „vytvářet“ a „šířit mezi masami novou, proletářskou“ kulturu, „rozvíjet proletářskou vědu, upevňovat pravé soudružské vztahy v proletářském prostředí, vypracovávat proletářskou filozofii, orientovat umění v duchu proletářských snah a zkušeností“ (s. 17).

Přímo vzorná ukázka naivní diplomacie, která má v nové platformě zastříti podstatu věci! Není to snad naivita, zařazuje-li se *mezi* „vědu“ a „filozofii“ „upevnění pravých soudružských vztahů“? Nová skupina vnáší do *platformy* domnělé *křivdy*, které na ní byly spáchány, a obviňuje jiné skupiny (především ortodoxní bolševiky), že *ony* porušily „pravé soudružské vztahy“. Takový je totiž *pravý* obsah tohoto komického bodu.

„Proletářská věda“ se zde taky vyjímá „žalostně a nevhodně“. Za prvé, dnes známe jen jednu proletářskou vědu, a to je marxismus. Autoři platformy se ze záhadného důvodu soustavně vyhýbají tomuto jedině přesnému termínu a užívají všude označení „vědecký socialismus“ (s. 13, 15, 16, 20, 21). Tento druhý termín u nás v Rusku rádi užívají jak známo i vyložení odpůrci marxismu. Za druhé, jestliže se do platformy zahrnuje i úkol rozvíjet „proletářskou vědu“, musí se jasně říci, jaký ideový i teoretický boj naší doby zde mají autoři platformy na mysli a na čí straně vlastně stojí. Přecházet tyto věci mlčením je naivní chytráctví, neboť *podstata věci* je jasná každému, kdo zná sociálně demokratickou publicistiku z let 1908 až 1909. *Dnes* se v oblasti vědy, filozofie i umění dostal do popředí boj mezi marxisty a machisty¹⁰⁷. Zavírat oči před tímto všeobecně známým faktem je přinejmenším směšné. „Platformy“ se mají psát ne proto, aby se názorové rozdíly zastíraly, ale proto, aby se vysvětlovaly.

Naši autoři se citovaným místem z platformy trapně pro-

zrazují. Je obecně známo, že „proletářskou filozofii“ se *ve skutečnosti* míní právě *machismus*, a každý rozumný sociální demokrat hned pozná, co se za tímto „novým“ *pseudonymem* skrývá. Bylo zbytečné si ho vymýšlet a je zbytečné se za něj schovávat. Nejvlivnější jádro publicistů z nové skupiny je ve skutečnosti machistické a pokládá nemachistickou filozofii za filozofii „neproletářskou“.

Když už o tom chtěli v platformě mluvit, měli to říci takto: Nová skupina sdružuje lidi, kteří budou potírat „neproletářské“, tj. nemachistické teorie ve filozofii a v umění. To by bylo přímé, pravdivé a otevřené prohlášení všeobecně známého *ideového* směru, vypovězení boje druhým směrům. Jestliže se někdo domnívá, že ideový boj má pro stranu velký význam, měl by vypovědět válku přímo, a neschovávat se.

A my budeme vyzývat každého, aby na zamaskované vypovězení filozofického boje marxismu, jaké je v platformě, jednoznačně a jasně odpověděl. Všechny ty fráze o „proletářské kultuře“ *ve skutečnosti* maskují právě *boj proti marxismu*. „Originalita“ nové skupiny je v tom, že do stranické platformy zamíchala *filozofii*, ale neřekla přitom rovnou, jakou filozofii *vlastně* hájí.

Nedá se však říci, že reálný obsah citovaných slov z platformy je zcela záporný. Je v nich ukryt i jistý pozitivní obsah. Tento pozitivní obsah lze vyjádřit jedním slovem: M. Gorkij.

Není vskutku proč zatajovat fakt, který už (zkomolený a překroucený) roztroubil buržoazní tisk, totiž že M. Gorkij patří ke stoupencům nové skupiny. Gorkij je nesporně nejvýznamnější představitel *proletářského* umění, mnoho pro ně vykonal a ještě víc může vykonat. Každá frakce sociálně demokratické strany by mohla být právem hrdá, že k ní Gorkij patří, ale zařazovat na základě toho do *platformy* „proletářské umění“ znamená dávat této platformě vysvědčení chudoby, znamená dělat ze skupiny pouhý *kroužek* publicistů, který usvědčuje sám sebe právě z „uctívání

autorit“... Autoři platformy mají plno řečí proti uctívání autorit, ale neříkají přímo, oč jim jde. A jde jim o to, že obranu materialismu ve filozofii a boj bolševiků proti oتزovismu považují za podnik jednotlivých „autorit“ (jemná narážka na tvrdou skutečnost!), kterým prý nepřátelé machismu „slepě důvěřují“. Takovéto výpady jsou ovšem naprosto dětinské. Jenže s autoritami zacházejí nehezky právě „vperjodovci“. Gorkij je v proletářském umění nesporně autorita. Pokoušet se „využít“ (v ideovém smyslu ovšem) *tuto* autoritu k posílení machismu a oتزovismu je *dokonalá ukázka*, jak se s *autoritami* zacházet nemá.

Pro proletářské umění znamená M. Gorkij i přes své sympatie k machismu a oتزovismu obrovské *plus*. *Platforma*, na jejímž základě se ve straně vytváří samostatná skupina oتزovistů a machistů a vyhláshuje jako zvláštní úkol skupiny rozvoj údajně „proletářského“ umění, znamená pro rozvoj sociálně demokratického proletářského umění *minus*, neboť tato platforma chce v činnosti velké autority posílit a využít právě to, co je její slabinou, co je zápornou veličinou v souhrnu obrovského užitku, který tato autorita proletariátu přináší.

II

„SJEDNOCOVACÍ KRIZE“ V NAŠÍ STRANĚ

Leckterý čtenář po přečtení tohoto titulku asi hned neuvěří svým očím. „To nám tak ještě scházelo! Kdejakou krizi už jsme v naší straně měli, a teď je tu ještě další, *sjednocovací?*“

Tento podivný výraz jsem si vypůjčil od Liebknechta^[348]. Použil ho roku 1875 v dopise Engelsovi (z 21. dubna), v němž líčil sjednocení lassallovců a eisenaušských. Marx^[132] a Engels se tehdy domnívali, že z tohoto sjedno-

cení nic dobrého nevzejde¹⁰⁸. Liebknecht jejich obavy vyvracel a ujišťoval je, že německá sociálně demokratická strana, která už šťastně přestála nejrůznější krize, přestojí i „krizi sjednocovací“ (viz Gustav Mayer, Johann Baptist von Schweitzer und die Sozialdemokratie, Jena 1909, S. 424^[355]).

Nelze ani v nejmenším pochybovat, že i naše strana, SDDSR, svou sjednocovací krizi šťastně překoná. A že dnes takovou krizí prochází, to vidí každý, kdo je obeznámen s usneseními plenárního zasedání ústředního výboru a s událostmi po něm. Budeme-li soudit podle rezolucí plenárního zasedání^[237], může nám sjednocení připadat jako naprosto dokonalé a definitivní. Budeme-li soudit podle toho, jak vypadá situace dnes, začátkem května 1910, budeme-li soudit podle rozhodného boje ústředního orgánu proti listu Golos social-demokrata vydávaného likvidátory, podle polemiky, která vzplanula mezi Plechanovem a ostatními menševiky stoupenci zachování strany na jedné straně a mezi golosovci na straně druhé, podle přívalu nadávek, jimiž skupina Vperjod zahrnuje ústřední orgán (viz její právě vydaný leták Soudruhům bolševikům), může se nezasvěcenému snadno zdát, že *jakékoli* sjednocení je jen iluze.

Vyložení nepřátelé strany jásají. Stoupenci a ochránci otzovismu, „vperjodovci“, zuřivě nadávají. Vůdci likvidátorů — Axelrod^[1], Martynov^[144], Martov^[140], Potresov^[218] a jiní — ve svém Nezbytném doplňku k Plechanovovým Dněvníkům¹⁰⁹ spílají ještě zuřivěji. A „smířlivci“ spínají ruce, bědují a omílají plané fráze (viz rezoluci schválenou 17. dubna 1910 Vídeňským klubem sociálně demokratické strany^[252], který zastává stanovisko Trockého).

Avšak na nejdůležitější a základní otázku, jaké jsou *příčiny*, že sjednocení naší strany probíhá tak a ne jinak, proč po (zdánlivě) úplném sjednocení na plenárním zasedání nastalo nyní (zdánlivě) úplné rozštěpení, a rovněž

na otázku, jaký *má* být vzhledem k „vzájemnému poměru sil“ v naší straně i mimo ni směr jejího dalšího vývoje, na tyto základní otázky neodpovídají ani likvidátoři (golosovci), ani oizovisté (vperjodovci), ani smřřlivci (Trockij a „vřdeňšťř“).

Nadávky a fráze nejsou odpověď.

1. DVA NÁZORY NA SJEDNOCENÍ

Likvidátoři a oizovisté s dojemnou jednomyslností nadávají na bolševiky, až se hory zelenají (likvidátoři ještě taky na Plechanova). Za všechno mohou bolševici, za všechno může bolševické ústředí, za všechno mohou „Leninovy a Plechanovovy ‚individualistické‘ manýry“ (Nezbytný doplněk, s. 15), za všechno může „nezodpovědná skupina“ „bývalých členů bolševického ústředí“ (viz leták skupiny Vperjod). Likvidátoři jsou v tomto směru s oizovisty naprosto solidární; jejich *blok* proti ortodoxnímu bolševismu (blok, který *nejednou* vtiskl pečeť i boji na plenárním zasedání, jak o tom zde budeme ještě mluvit) je nezvratný fakt; představitelé obou krajních směrů, které stejným způsobem prokazují svou podřřzenost buržoazním názorům a jsou stejně protistranické, se plně shodují ve své vnitrostranické politice, v boji proti bolševikům a v tom, že prohlášují ústřední orgán za „bolševický“. Ale všechno to hrubě spřlání Axelroda a Alexinského jen zastřřrá fakt, že ani jeden z nich vřbec nechápe smysl a význam sjednocení strany. Rezoluce Trockého (vřdeňských) se lišřř od „výlevů“ Axelroda a Alexinského jen po formální stránce. Je formulována velmi „opatrně“ a chce být jaksi „nadfrakčně“ spravedlivá. Jaký je vřak její smysl? Za všechno prý mohou „bolševičtřř vřdci“, což je stejná „filozofie dějin“ jako u Axelroda a Alexinského.

Hned v prvním odstavci vřdeňské rezoluce se pravřř: „...Představitelé všech frakcí a směrů... svřřm rozhod-

nutím“ (na plenárním zasedání) „vzali na sebe vědomě a uváženě odpovědnost za uskutečňování schválených rezolucí *v daných podmínkách, ve spolupráci s danými osobami, skupinami a institucemi*“. Jde o „konflikty v ústředním orgánu“. Kdo „odpovídá za uskutečňování rezolucí“ plenárního zasedání v ústředním orgánu? Samozřejmě že většina ústředního orgánu, tj. bolševici a Poláci; ti rovněž odpovídají za uskutečňování rezolucí plenárního zasedání „ve spolupráci s danými osobami“, tj. s golosovci a vperjodovci.

Co se říká v hlavní rezoluci plenárního zasedání^[291], v té části, která je věnována „nejpalčivějším“ otázkám naší strany, otázkám, které byly před plenárním zasedáním nejspornější a po něm měly být nejméně sporné?

Říká se tam, že *buržoazní vliv na proletariát se projevuje* jednak v odmítání ilegální sociálně demokratické strany, ve zlehčování její úlohy a významu atd. a jednak v odmítání činnosti sociální demokracie v dumě a využívání legálních možností, v nepochopení závažnosti obojího atd.

Teď vzniká otázka, co je vlastně smyslem této rezoluce.

Žda to, že golosovci měli upřímně a definitivně udělat kříž nad odmítáním ilegální strany, nad jejím zlehčováním atd., měli to uznat za úchylku, oprostít se od ní a pozitivní práci ji překonat; že vperjodovci měli upřímně a definitivně udělat kříž nad odmítáním činnosti v dumě a legálních možností atd.; že většina ústředního orgánu se měla všemožně snažit, aby získala pro „spolupráci“ golosovce a vperjodovce *pod podmínkou*, že se upřímně, důsledně a jednou provždy zřeknou „úchylek“ podrobně popsaných v rezoluci plenárního zasedání.

Nebo je smyslem této rezoluce to, že většina ústředního orgánu je odpovědná za uskutečňování rezolucí (o překonání likvidátorských a oizovistických úchylek) „ve spolupráci s danými“ golosovci, *kteří i nadále* tak jako dřív, ba dokonce ještě nehorázněji než dřív obhajují likvidátorství, s danými vperjodovci, kteří stejně jako dřív, ba ještě neho-

různěji než dřív obhajují zákonitost oizovismu, ultimatismu atd.

Stačí si položit tuto otázku a vidíme hned, jak bezobsažné jsou halasné fráze v rezoluci Trockého, jak *ve skutečnosti* pomáhají obhajovat stejné stanovisko, které zastává Axelrod a spol. i Alexinskij a spol.

Trockij hned v prvních slovech své rezoluce projevil to nejhorší smířlivectví, „smířlivectví“ v uvozovkách, smířlivectví kroužkařské, maloměšťácké, které vychází z „daných osob“, a nikoli z dané linie, z dané orientace, z daného ideově politického obsahu stranické práce.

V tom je totiž celý ten propastný rozdíl mezi „smířlivectvím“ Trockého a spol., které ve skutečnosti prokazuje nejvěrnější služby likvidátorům a oizovistům, a je proto ve straně o to nebezpečnějším zlem, oč mazaněji, záluďněji a frázovitěji se maskuje navenek stranickým a navenek protifrakčním řečněním, a mezi skutečnou stranickostí, která spočívá v očištění strany od likvidátorství a oizovismu.

V čem však doopravdy spočívá náš stranický úkol?

Bylo nám „uloženo“ „smířit“ „dané osoby, skupiny a instituce“ bez ohledu na jejich linii, bez ohledu na obsah jejich práce, bez ohledu na jejich vztah k likvidátorství a k oizovismu?

Nebo nám byla dána stranická linie, ideově politická orientace a obsah celé naší práce, byl nám dán úkol očistit tuto práci od likvidátorství a oizovismu, úkol, který musíme uskutečňovat bez ohledu na „osoby, skupiny a instituce“, přes odpor „osob, institucí a skupin“, které s touto linií nesouhlasí nebo ji neuskutečňují?

Jsou možné dva názory na to, jaký význam má jakékoli sjednocování strany a za jakých podmínek ho lze uskutečnit. Pochopit rozdíl mezi těmito dvěma názory je nesmírně důležité, neboť se v průběhu naší „sjednocovací krize“ zaměňují a prolínají, a dokud jeden názor od druhého přesně neodlišíme, nemůžeme se v této krizi vyznat.

Jeden názor na sjednocení může klást hlavní důraz na

„smíření“ „daných osob, skupin a institucí“. Jednota jejich názorů na stranickou práci, na linii této práce je věc vedlejší. Názorové neshody je třeba pokud možno zamlčovat, a ne odhalovat jejich kořeny, jejich význam a jejich objektivní podmínky. Hlavní věc je „smířit“ osoby a skupiny. A neshodují-li se v názoru na uskutečňování společné linie, musí se tato linie podat tak, aby byla přijatelná pro všechny. Žij a nech žít druhé. To je maloměšťácké „smířlivectví“, které nutně vede ke kroužkařské diplomacii. „Zarazit“ zdroje názorových neshod, zamlčet je, „urovnat“ „konflikty“ stůj co stůj, neutralizovat nepřátelské směry, na to se hlavně orientuje toto smířlivectví. Pochopitelně že za situace, kdy operační základna ilegální strany je v zahraničí, otvírá tato kroužkařská diplomacie dokořán dveře „osobám, skupinám a institucím“, které hrají při nejrůznějších pokusech o „smíření“ a „neutralizaci“ roli „pocitivých prostředníků“.

O jednom takovém pokusu na plenárním zasedání vypravuje Martov v Golosu, č. 19/20, toto^[141]:

„Menševici, ‚pravdovci‘ a bundovci navrhovali takové složení ústředního orgánu, které by zajistilo ‚neutralizaci‘ dvou protichůdných ideových směrů ve straně, které by nedalo jasnou většinu ani jednomu z nich, a tím donutilo stranický orgán vypracovat v každé závažné otázce *střední linii*, která by dokázala sjednotit většinu stranických pracovníků.“

Návrh menševiků jak známo neprošel. Trockij, který kandidoval do ústředního orgánu jako *neutralizátor*, padl. O kandidatuře bundovce do stejné funkce — tuto kandidaturu navrhovali ve svých projevech menševici — se ani nehlasovalo.

Taková je tedy *skutečná* úloha těch „smířlivců“ ve špatném smyslu slova, kteří napsali vídeňskou rezoluci a jejichž názory tlumočil Ionovův článek ve 4. čísle listu Otkliki Bunda^[85], který jsem právě teď dostal. Menševici *se neodvažovali* navrhnout ústřední orgán, v němž by měl většinu *jejich směr*, přitom však uznávali, jak je patrné

z citované úvahy Martovovy, že ve straně existují *dva protichůdné směry*. Menševiky ani nenapadlo navrhnout ústřední orgán, v němž by měl většinu *jejich* směr. Dokonce je ani nenapadlo dožadovat se ústředního orgánu s určitou orientací (na plenárním zasedání bylo totiž nad slunce jasnější, že menševici žádnou orientaci nemají, a tehdy teprve se od nich žádalo, teprve se od nich očekávalo, že se upřímně a důsledně zřeknou likvidátorství). Menševici se domáhali „neutralizace“ v ústředním orgánu a za *neutralizátory* navrhovali bundovce nebo Trockého. Bundovec a Trockij měli dělat dohazovače, který by se postaral o „oddavky“ „daných osob, skupin a institucí“ nezávisle na tom, zda by se jedna strana likvidátorství zřekla nebo ne.

Toto hledisko dohazovače tvoří vlastně celou „ideovou“ základnu smířlivectví Trockého a Ionova. Když si teď stěžují a lamentují, že se sjednocení nepovedlo, musí se to brát *cum grano salis**. Musí se to chápat tak, že se námluvy nepovedly. „Neúspěch“ těchto nadějí na sjednocení, které chovali Trockij a Ionov, nadějí na sjednocení s „danými osobami, skupinami a institucemi“ bez ohledu na jejich vztah k likvidátorství, svědčí jen o nezdaru dohazovačů, svědčí o tom, že hledisko dohazovače je nesprávné, beznadějně a ubohé, ale vůbec ještě neznamená, že je to neúspěch pro sjednocení strany.

Existuje i druhý názor na toto sjednocení. Podle tohoto druhého názoru je zde celá řada hlubokých objektivních příčin, nezávislých na tom či onom složení „daných (na plénu a pro zasedání pléna)“, osob, skupin a institucí“, které už dávno začaly vyvolávat a nadále vyvolávají ve dvou starých, ve dvou hlavních ruských sociálně demokratických frakcích změny, vytvářející — někdy proti vůli a dokonce bez vědomí leckteré „dané osoby, skupiny a instituce“ — ideové a organizační základy pro sjednocení. Tyto objektiv-

* — s velkou rezervou. *Red.*

ní podmínky tkví ve specifických rysech nynějšího období buržoazního vývoje Ruska, období buržoazní kontrarevoluce a pokusů samoděržaví reorganizovat se podle vzoru buržoazní monarchie. Tyto objektivní podmínky způsobují zároveň a ve vzájemné pevné spojitosti změny v charakteru dělnického hnutí, ve složení, typu a profilu dělnické sociálně demokratické avantgardy i změny v ideově politických úkolech sociálně demokratického hnutí. Proto vliv buržoazie na proletariát, vliv, z něhož roste likvidátorství (= pololiberalismus, který se chce počítat k sociální demokracii) a oțzovismus (= poloanarchismus, který se chce počítat k sociální demokracii), není nic náhodného, není to něčí zlomyslnost, hloupost nebo chyba, nýbrž nevyhnutelný důsledek působení těchto objektivních příčin, je to nadstavba nad celým dělnickým hnutím současného Ruska neoddělitelná od „základny“. Vědomí, jak jsou obě úchyvky pro dělnické hnutí nebezpečné a škodlivé, jak nejsou sociálně demokratické, toto vědomí způsobuje, že síly různých frakcí se sblíží a razí cestu ke sjednocení strany „přes všechny překážky“.

Z tohoto hlediska může sjednocení postupovat pomalu, obtížně, váhavě, kolísavě a s recidivami, ale nemůže nepostupovat. Z tohoto hlediska nemusí sjednocení vůbec probíhat mezi „danými osobami, skupinami a institucemi“, nýbrž může postupovat bez ohledu na dané osoby, a to tak, že si je bude podřizovat, že bude z „daných“ odsunovat stranou ty, kdo si neuvědomují nebo nechtějí uvědomit, co žádá objektivní vývoj, a že bude vyzvedat a získávat nové osoby, které mezi „dané“ nepatří, bude působit změny, přesuny a přeskupování ve starých frakcích, směrech a skupinách. Z tohoto hlediska je sjednocení neoddělitelné od svého ideového základu, může vyrůst jen na základě ideového sblížení, je spjato se vznikem, vývojem a rozvojem takových úchylek, jako je likvidátorství a oțzovismus, není to náhodné spojení mezi určitými polemickými projevy, mezi určitým bojem v tisku, ale je to

vnitřní, pevné spojení, tak jako jsou spolu spojeny příčina a následek.

2. „BOJ NA DVOU FRONTÁCH“ A PŘEKONÁVÁNÍ ÚCHYLEK

Tak vypadají dva zásadně odlišné, od základu protichůdné názory na podstatu a význam sjednocení naší strany.

Teď vzniká otázka, který z těchto názorů je základem rezoluce plenárního zasedání^[211]. Kdo se nad ní zamyslí hlouběji, přijde na to, že jejím *základem* je druhý názor, avšak na některých místech nese rezoluce zjevně stopy jednotlivých „změn“ v duchu prvního názoru, přičemž tyto „změny“ rezoluci sice *zhoršují*, ale *rozhodně nemění její základ*, její hlavní obsah, který je skrz naskrz prodchnutý druhým názorem.

Abych ukázal, že tomu tak je, že „změny“ v duchu kroužkařské diplomacie mají skutečně charakter dílčích změn a nijak nemění podstatu věci a principiální základ rezoluce, proberu jednotlivé body a jednotlivé pasáže rezoluce o situaci ve straně^[118], jak se o tom už psalo ve stranickém tisku. Začnu od konce.

Ionov obviňuje „vůdce starých frakcí“, že dělají všechno, jen aby k sjednocení nedošlo, že i na plenárním zasedání si počínali stejně a že „každý krok se na nich musel doslova vybojovat“, a píše:

„Soudruh Lenin nechtěl ‚překonávat nebezpečné úchyly‘, rozšiřováním a prohlubováním sociálně demokratické činnosti. Značně energicky se domáhal, aby středem veškeré stranické činnosti byla teorie ‚boje na dvou frontách‘. Nepřipustil ani pomyšlení, že by ve straně mohl být zrušen ‚výjimečný stav‘“ (s. 22, článek 1).

Jde o článek 4, bod b rezoluce o situaci ve straně. Návrh této rezoluce jsem v ústředním výboru předložil já a uvedený bod změnilo až po skončení činnosti komise samo plenární zasedání na návrh Trockého, proti němuž jsem

marně bojoval. V tomto bodě jsem měl buď přímo slova „boj na dvou frontách“, anebo aspoň slova vyjadřující tuto myšlenku. Slova „překonávání rozšiřováním a prohlubováním“ tam byla vsunuta na návrh Trockého. Jsem velmi rád, že mi soudruh Ionov líčením mého boje proti tomuto návrhu dává vhodnou příležitost vyslovit se k významu této „změny“.

Nic nevzbuzovalo na plenárním zasedání tak strašlivé — často až komické — pobouření jako myšlenka o „boji na dvou frontách“. Pouhá zmínka o tom vyváděla z míry jak vperjodovce, tak menševiky. Toto pobouření se dá z historického hlediska dobře vysvětlit, neboť bolševici vedli *prakticky* od srpna 1908 do ledna 1910 boj na dvou frontách, tj. boj proti likvidátorům i proti otzovistům. Komické pak bylo toto pobouření proto, že ti, kdo se na bolševiky zlobili, dokazovali tím jen svou vinu, dokazovali, že se jich stále nemile dotýká jakékoli odsuzování likvidátorství a otzovismu. Potrefená husa se ozve.

Návrh Trockého, aby se místo boje na dvou frontách napsalo „překonávání rozšiřováním a prohlubováním“, vřele podporovali menševici a vperjodovci.

A teď nad tímto „vítězstvím“ já sá jak Ionov, tak Pravda, jak vídeňská rezoluce, tak Golos social-demokrata. Je však otázka, zda se tím, že se z tohoto bodu odstranila slova o boji na dvou frontách, odstranilo z rezoluce taky přiznání, že tento boj je nevyhnutelný. *Vůbec ne*, neboť jakmile bylo jednou konstatováno, že existují „úchytky“, jakmile bylo konstatováno, že jsou „nebezpečné“, jakmile bylo konstatováno, že je třeba tuto nebezpečnost „vysvětlit“, že úchytky jsou „projevem buržoazního vlivu na proletariát“, bylo tím *v podstatě* konstatováno, že boj probíhá na dvou frontách. Termín „nepříjemný“ (nepříjemný tomu či onomu kmotrovi) se někde pozměnil, ale základní myšlenka zůstala! Dosáhlo se jen toho, že jedna část jednoho bodu se touto větou jen zamotala, rozvlekla a zhoršila.

A skutečně to není nic jiného než fráze a bezmocná vytáčka, jestliže se ve zmíněném článku mluví o překonávání rozšiřováním a prohlubováním činnosti. Žádná jasná myšlenka v tom není. Činnost se přece musí rozšiřovat a prohlubovat vždy, to je bezpodmínečně nutné; a v celém třetím článku rezoluce se o tom podrobně mluví ještě předtím, než se přejde k specifickým — ne vždy a ne bezpodmínečně závazným, ale z podmínek zvláštního období vyplývajícím — „ideově politickým úkolům“. Článek čtvrtý je věnován jen těmto zvláštním úkolům a v úvodu ke všem jeho třem bodům se přímo říká, že tyto ideové a politické úkoly „se dostaly na pořad“.

Co z toho tedy vzniklo? Vznikl z toho nesmysl, jako kdyby se úkol rozšiřovat a prohlubovat činnost také teprve dostal na pořad! Jako by *mohlo* být takové historické „období“, kdy *tento* úkol neexistuje, vždyť existoval vždycky!

A jak lze úchylinky překonávat rozšiřováním a prohlubováním sociálně demokratické činnosti? Kdykoli se něco rozšiřuje a kdykoli se něco prohlubuje, vždycky nutně vyvstane otázka, jak rozšiřovat a jak prohlubovat; nejsou-li likvidátorství a otzovismus nahodilé jevy, ale směry, které vznikly ze sociálních podmínek, mohou proniknout do každého rozšiřování a do každého prohlubování činnosti. Činnost lze rozšiřovat a prohlubovat v duchu likvidátorství, tak jak to dělá například Naša zarja a Vozrožděnije¹¹⁰, a dá se to dělat i v duchu otzovismu. Naproti tomu překonávání úchylek, „překonávání“ v pravém smyslu slova nutně odvádí jisté síly, čas a energii od přímého rozšiřování a prohlubování správné sociálně demokratické činnosti. Například týž Ionov na téže stránce ve svém článku píše: „Plenární zasedání skončilo. Jeho účastníci se rozjeli. Ústřední výbor bude muset při organizování práce překonávat neuvěřitelné těžkosti, mezi nimiž na neposledním místě stojí počínání takzvaných“ (jen takzvaných, soudruhu Ionove, a ne skutečných, ne opravdových?) „likvidátorů,

jejichž existenci soudruh Martov tak tvrdošjně popíral.“

Tady máte doklad, ne obsáhlý, ale charakteristický doklad na důkaz toho, jak plané jsou fráze Trockého a Ionova. Překonávání likvidátorských kroků Michaila, Jurije a spol. ubíralo ústřednímu výboru síly a čas, které by mohl vynaložit na přímé rozšiřování a prohlubování skutečně sociálně demokratické činnosti. Nebýt jednání Michaila, Jurije a spol., nebýt likvidátorství mezi těmi, které omylem pokládáme i nadále za své soudruhy, postupovalo by rozšiřování a prohlubování sociálně demokratické činnosti úspěšněji, neboť síly strany by nepohlcoval vnitřní boj. Má-li se tedy rozšiřování a prohlubování sociálně demokratické činnosti rozumět bezprostřední rozvinutí agitace, propagandy, hospodářského boje atd. ve skutečně sociálně demokratickém duchu, pak překonávání úchylek sociálních demokratů od sociálního demokratismu znamená pro tuto činnost minus, musí se takříkajíc odečíst od „pozitivní činnosti“, takže věta o překonávání úchylek *rozšiřováním* atd. nemá smysl.

Tato věta ve skutečnosti vyjadřuje nejasné přání, zbožné a nevinné přání, aby mezi sociálními demokraty bylo méně vnitřních bojů! Nic jiného než toto nevinné přání v této větě není. Je to *povzdech* takzvaných smířlivců: Kéž by se méně bojovalo proti likvidátorství a otzovismu!

Politický význam takového „povzdechu“ se rovná nule, ještě méně než nule. Jsou-li ve straně lidé, pro něž je výhodné „tvrdošjně popírat“ existenci likvidátorů (a otzovistů), využijí „povzdechu“ „smířlivců“ k zamaskování zla. A Golos social-demokrata postupuje přesně tak. Proto takovéto dobře míněné plané fráze v rezolucích hájí jediné *takzvaní* „smířlivci“. Ve skutečnosti pomáhají likvidátorům a otzovistům, ve skutečnosti neprohlubují sociálně demokratickou činnost, ale posilují vlastně úchyly od ní, posilují vlastně zlo, neboť ho na nějaký čas zakrývají a ztěžují jeho vyléčení.

Abych ilustroval soudruhu Ionovovi význam tohoto zla,

připomenu mu jedno místo z jeho článku v 1. čísle přílohy Diskussionnyj listok^[83]. Soudruh Ionov zdařile přirovnal likvidátorství a oizovismus k *nezhoubnému vředu*, který „v hnisavém procesu stahuje z celého organismu veškeré škodlivé látky a tak přispívá k jeho ozdravení“.

Přesně tak to je. Hnisavý proces vylučující z organismu „škodlivé látky“ vede k ozdravení. A to, co organismu brání, aby se těchto látek zbavil, mu škodí. Jen ať se soudruh Ionov zamyslí nad touto užitečnou myšlenkou soudruha Ionova!

3. PODMÍNKY PRO SJEDNOCENÍ A KROUŽKAŘSKÁ DIPLOMACIE

Dále. Redakční článek Golosu o výsledcích plenárního zasedání^[145] nás nutí zmínit se o tom, proč byla z rezoluce vypuštěna slova: likvidátorství a oizovismus. V tomto redakčním článku (č. 19/20, s. 18) se s neobyčejnou a nikde (kromě u našich golosovců) nevidanou... odvahou prohlašuje, že termín „likvidátor“ je pružný, že „způsobil nej-různější nedorozumění“ (sic!!) atd. a že se proto „ústřední výbor rozhodl tento termín z rezoluce vypustit“.

Jak nazvat takovýto výklad rozhodnutí ústředního výboru o vypuštění termínu, když redaktoři Golosu přece dobře vědí, že tento výklad odporuje pravdě? Na co spoléhali tito redaktoři, z nichž dva na plenárním zasedání byli a „historii“ s vypuštěním termínu znají? Spoléhali snad na to, že se na to neprijde?

V komisi, která rezoluci vypracovávala, byla většina pro ponechání termínu. Ze dvou menševiků, kteří v komisi byli, jeden (Martov) hlasoval pro vypuštění termínu, *druhý* (který se nejednou přikláněl k Plechanovovu stanovisku) byl *proti*. Na plenárním zasedání předložili všichni zástupci národních organizací (dva Poláci + dva bundovci + jeden Lotyš) a Trockij toto prohlášení:

„Ačkoli se domníváme, že směr, o němž se v rezoluci mluví a proti němuž je nutno bojovat, by se vlastně měl označit za ‚likvidátorství‘, ale vzhledem k prohlášení soudruhů menševiků, že i oni považují za nutné bojovat proti tomuto směru, že použití tohoto termínu v rezoluci má frakční ráz namířený proti nim, menševikům, navrhujeme v zájmu odstranění veškerých zbytečných překážek bránících sjednocení strany, aby byl tento termín z rezoluce vypuštěn.“

Takže většina ústředního výboru, a přitom právě všichni jeho členové stojící mimo frakce, písemně prohlašuje, že slovo likvidátorství je v podstatě správné a že se proti likvidátorství bojovat musí, ale redakce Golosu vysvětluje vypuštění termínu tím, že je v podstatě nevhodný!!

Většina ústředního výboru, a přitom právě všichni jeho členové stojící mimo frakce, písemně prohlašuje, že souhlasí s vypuštěním termínu na naléhání menševiků (přesněji řečeno pod vlivem jejich ultimáta, neboť menševici prohlásili, že jinak nebude rezoluce schválena jednomyslně) a vzhledem k jejich slibu, že budou „proti tomuto směru bojovat“; redakce Golosu však píše: Rezoluce dala „jednoznačnou odpověď na otázku takzvaného ‚boje proti likvidátorství‘“ (tamtéž, s. 18)!!

Na plenárním zasedání slibují, že se napraví, a prosí: Nepoužívejte „termín namířený proti nám“, neboť my budeme od nynějška sami proti tomuto směru bojovat, ale hned v prvním čísle Golosu, které vyšlo po plenárním zasedání, prohlašují boj proti likvidátorství za takzvaný boj.

Je jasné, že tu jde o úplný a rozhodný obrat golosovců k likvidátorství, obrat, který pochopíme, podíváme-li se na to, co se stalo po plenárním zasedání, jako na celek, ve všech spojitostech a příčinných souvislostech, zvláště na to, jak píše Naša zarja a Vozrožděnije a jak mluví pánové Michail, Jurij, Roman a spol. Budeme o tom ještě mluvit níže a budeme muset ukázat, jak nesmírně povrchní je hledisko Trockého, který by chtěl všechno svalovat na „porušení morálně politických závazků“ (vídeňská rezoluce), zatímco zřejmě nejde o to, že by nějaké osoby nebo sku-

piny „porušily závazky“, nejde o morální ani o právní akt, ale o akt *politický*, totiž o to, že se semkli protistraniční legalisté v Rusku.

Teď se však musíme zastavit u druhé otázky, a to u otázky, jaké jsou příčiny a význam takového kroku plenárního zasedání, jako bylo vypuštění slova „likvidátorství“ z rezoluce. Vysvětlovat to výlučně přehnanou horlivostí takových smířlivců, jako je Trockij, Ionov a spol., by nebylo správné. A je tu ještě jiný moment. Značná část usnesení plenárního zasedání se totiž neschvalovala podle obvyklé zásady, že menšina se podřizuje většině, ale podle zásady, že se dvě frakce, bolševici a menševici, *dohodnou* prostřednictvím nacionálů. Na tuto okolnost zřejmě naráží soudruh Ionov v listu Otkliki Bunda, když píše: „Soudruzii, kteří se teď chytají formální stránky věci, velmi dobře vědí, jak by bylo poslední plenární zasedání skončilo, kdyby bylo zaujalo formální hledisko.“

Soudruh Ionov mluví v této větě v narážkách. Podobně jako Trockij považuje i on tento způsob výkladu svých názorů za mimořádně „taktický“, nefrakcionářský, ryze stranický. Ve skutečnosti je to právě způsob typický pro kroužkařské diplomaty, který způsobuje straně a její jednotě jenom škodu. Jedni si těchto narážek nevšímají, u druhých roznítí kroužky živelnou zvědavost, třetí popíchnou ke klepům a intrikám. Proto musíme Ionovovy narážky rozšifrovat. Má-li zde Ionov na mysli něco jiného než to, že se plenární zasedání snažilo dosáhnout v řadě otázek dohody (a nepostupovat jen podle rozhodnutí většiny), vyzýváme ho, aby se vyjádřil jasněji a neuváděl intrikány v zahraničí v pokušení.

Jestliže zde Ionov mluví o dohodě frakcí na plenárním zasedání, jeho slova proti „soudruhům, kteří se teď chytají formální stránky věci“, nám názorně ukazují ještě jeden rys těchto zdánlivých smířlivců, kteří ve skutečnosti tajně pomáhají likvidátorům.

Po *dohodě* frakcí byla na plenárním zasedání jednomyslně

schválena řada usnesení. Proč to bylo nutné? Protože frakční vztahy se fakticky rovnaly rozkolu a při každém rozkolu se disciplína celého kolektivu (v tomto případě strany) vždycky nutně obětuje disciplíně části kolektivu (v tomto případě frakce).

Za poměrů, jaké vládnu v ruské straně, se nedalo k jednotě dojít jinak než dohodou frakcí (zda všech frakcí, nebo jen těch hlavních, zda jen částí frakcí, nebo celých frakcí, to je jiná otázka). Z toho vyplynula nutnost kompromisu, tj. takových ústupků v některých bodech, s nimiž většina nesouhlasila, ale které menšina žádala. Jedním z takových kompromisů bylo vypuštění slova „likvidátorství“ z rezoluce. Zvláště názorným dokladem tohoto kompromisního charakteru usnesení plenárního zasedání je fakt, že bolševici měli *podmíněně* odevzdat majetek své *frakce třetím* osobám. Část strany podmíněně odevzdává svůj majetek třetím osobám (z mezinárodní sociální demokracie), které budou muset rozhodnout, zda se tyto peníze mají odevzdat ústřednímu výboru, nebo vrátit frakci. Takováto úmluva je zcela neobvyklá a v normální, nerozštěpené straně nemožná, což jen jasně ukazuje, za jakých *podmínek* bolševici na dohodu přistoupili. V prohlášení bolševiků uveřejněném v 11. čísle ústředního orgánu^[45] se jasně říká, že hlavní ideově politickou podmínkou je uskutečňování rezoluce „odsuzující likvidátorství a oizovismus a uznávající boj proti těmto směrům za nedílnou součást politické linie strany“, že jednou ze záruk zajišťujících uplatňování této linie v praxi je složení ústředního orgánu, že budou-li menševici i nadále vydávat frakční orgán a provádět frakční politiku, budou mít bolševici právo „žádat držitele o vrácení peněz“. Ústřední výbor tyto podmínky *přijal* a v rezoluci o frakčních centrech se na toto prohlášení bolševiků výslovně odvolal.

Vzniká otázka, musí-li být tyto podmínky splněny nebo ne. Jsou to formální podmínky nebo ne? Soudruh Ionov, který tak opovržlivě mluví o „formální stránce věci“, ne-

pochopil ten nejelementárnější rozdíl mezi dohodou, jejímž základem je úmluva (= podmínky, za nichž bolševici odevzdají peníze, podmínky schválené jednomyslnou rezolucí ústředního výboru o frakčních centrech), a mezi dodržováním formálních podmínek úmluvy jako základu pro udržení jednoty.

Jestliže soudruh Ionov teď, po jednomyslné rezoluci ústředního výboru o frakčních centrech, pohrdavě mávne rukou nad „formální stránkou věci“, pak tedy mává rukou nad *celým* usnesením ústředního výboru o frakčních centrech. Sofizma soudruha Ionova se dá vyjádřit takto: Všechna usnesení ústředního výboru se dosahovalo nejen schválením rezolucí většinou hlasů, ale i dohodou nevražících směrů v některých velmi důležitých otázkách; tato usnesení nejsou tedy ani *nadále* formálně závazná, menšina má však právo žádat dohodu! *Jelikož* usnesení ústředního výboru obsahují prvek dohody, je možné *kdykoli* tato usnesení porušit, neboť dohoda je věc dobrovolná!

Není snad tato sofistika jen špatně zastřenou obhajobou likvidátorů?

Jestliže však Ionovova sofizmata vypadají jen směšně, ve snaze ústředního výboru (plenárního zasedání) udělat co možná nejvíc ústupků byl moment psychologicky a politicky opodstatněný a správný. Menševici a oztovisté spojenými silami zuřivě útočili proti bolševickému ústředí a vznášeli proti němu ta nejhorší obvinění. Nikoli zásadní názorové neshody, ale „zavilost“ bolševického ústředí nás hlavně a nejvíc odcizuje straně, říkali jak menševici, tak oztovisté.*

Tato okolnost je velmi důležitá, a dokud si ji neujasníme, nepochopíme, proč má naše sjednocovací krize právě takový, a ne jiný průběh. Ze zásadního hlediska *nehájl* lik-

* Srov. Ionovův názor: „Stejně vytrvale opakoval na plenárním zasedání soudruh Martov, že ‚nebezpečné úchytky‘ doprava jsou jen výmyslem zlomyslných bolševiků, že jediným nepřitelem strany je bolševické ústředí a jeho frakční řádění“ (cit. článek, s. 22).

vidátorství a oizovismus nikdo: menševici ani vperjodovci k tomu *neměli dost odvahy*. Projevila se tu jedna vlastnost dnešních „kritiků“ marxismu a kritiků skutečně marxistické taktiky, vlastnost, na niž se v naší publicistice už dávno poukazovalo (a na niž se nejednou poukazovalo v mezinárodní protiopportunistické publicistice): totiž nerozhodnost, bezzásadovost, utajování „nové“ linie, krytí důsledných představitelů likvidátorství a oizovismu. My nejsme likvidátoři, to je frakční termín, křičeli menševici. My nejsme oizovisté, to je frakční přehánění, přizvukovali jim vperjodovci. A na hlavu bolševického ústředí se sypaly tisíce nejrůznějších obvinění až po takzvané „kriminální zločiny“ (čti vyvlastnění), *jejichž cílem bylo zakrýt a odsunout do pozadí zásadní politické diference*.

Bolševici na to odpověděli: Dobrá, pánové, ať ústřední výbor přešetří *všechna* vaše obvinění a podle toho pak „soudí a vynese rozsudek“. Pět zástupců národních sociálně demokratických organizací jsou členy pléna, na nich záleží každé rozhodnutí, jednomyslné rozhodnutí pak tím spíš. Ti ať dělají „soudce“ při posuzování vašich (tj. menševických a vperjodovských) obvinění a při vyřizování vašich stížností na bolševické ústředí. Bolševici šli ještě dál. Přistoupili na maximum kompromisů v rezolucích, tak jak to žádali menševici a vperjodovci.

A tak se tedy udělalo maximum ústupků v rezolucích o situaci ve straně a o konferenci, všechna „obvinění“ byla přešetřena a *všechny stížnosti na bolševické ústředí byly vyřizovány rozhodnutím všech pěti zástupců národních sociálně demokratických organizací*.

Jedině tak bylo možné vzít odpůrcům stranické linie, tj. stoupencům antilikvidátorské linie, *jakoukoli možnost vytáček, jakoukoli možnost klást otázku jinak než zásadně*. A tato možnost se jim vzala.

Jestliže se teď Axelrod^[1], Martov^[140] a spol. v Nezbytném doplňku^[158] a Alexinskij a spol. v letáku vperjodovců^[76] pokoušejí znova vytáhnout na světlo obvinění

proti bolševickému ústředí, pomluvy, klepy, lži a insinuace, vynášejí tím tito pánové rozsudek jen sami nad sebou. Že plenární zasedání *jednomyslně všechna* jejich obvinění přešetřilo, *všechna* obvinění ve své rezoluci odmítlo a zavrhlo, to se popřít nedá, to nemohou popřít ani jedni, ani druzí mistři intrik. A proto je teď každému jasné, že ti, kdo zase začínají s intrikami (Axelrod, Martov, Alexinskij a spol.), jsou prostě političtí vyděrači, kteří chtějí pomluvami zатуšovat zásadní otázky. A jinak než jako s politickými vyděrači s nimi také jednat nebudeme. Jinými otázkami než tím, jak má strana uskutečňovat antilikvidátorskou a protiozovistickou linii, se zabývat nebudeme a Axelrod, Martov a Alexinskij ať se válejí ve špíně podle libosti.

Kompromisy a ústupky bolševiků, jejich souhlas s rezolucemi, mnohdy ne dost rozhodnými, byly nutné proto, aby došlo k ryze zásadní diferenciaci. Bolševici vyhověli *všem* nárokům menševiků a otcovistů, které uznala za správné většina zástupců národních organizací*, a dosáhli tak toho, že sociálním demokratům všech směrů, všech kromě profesionálních vyděračů, šlo výlučně o uskutečňování stranické linie, linie antilikvidátorské a protiozovistické. Nikomu, ani jedinému člověku ve straně, nebylo znemožněno podílet se na práci strany, na uskutečňování této linie; po rozhodnutí, které záviselo na zástupcích národních sociálně demokratických organizací, už nebránilo nic jejímu uskutečňování, nebyly tu už žádné vedlejší okolnosti, které by tomu překážely. A jestliže teď likvidátoři znovu a ještě názorněji předvedli, co jsou zač, je tím *dokázáno*, že vedlejší překážky byly jen výmyslem k odvedení pozornosti, pomlouvačnou vytáčkou, trikem kroužkařských intrikánů a nic víc.

Proto diferenciaci a třídění začaly doopravdy až po

* Připomeňme, že rozhodující hlasy na plenárním zasedání měli 4 menševici, 4 bolševici, 1 vperjodovec, 1 Lotyš, 2 bundovci a 2 Poláci, to znamená, že proti menševikům a vperjodovcům neměli bolševici většinu ani s Poláky a s Lotyšem; rozhodli bundovci.

plenárním zasedání; toto třídění pokračuje výlučně kolem nejdůležitější zásadní otázky, a tou je likvidace naší strany. „Smířlivci“, kteří jsou ohromeni, pobouřeni a překvapeni, že k diferenciaci dochází po plenárním zasedání, dokázali svým údivem jen to, že jsou v zajetí kroužkařské diplomacie. Kroužkařský diplomat si mohl myslet, že podmínečná dohoda s Martovem a Martynovem, s Maximovem a druhým vperjodovcem¹¹¹ znamená konec jakékoli diferenciaci, neboť zásadní názorové neshody jsou pro takového diplomata něčím druhořadým. Naproti tomu ten, kdo klade zásadní otázku likvidátorství a oत्वovismu na první místo, není nijak překvapen, že právě *po* uspokojení *všech* požadavků Martova, Maximova a jiných, že právě *po* maximálních ústupcích, které jim byly učiněny v organizačních otázkách apod., musela začít diferenciaci ryze zásadní.

To, co se děje ve straně po plenárním zasedání, znamená, že sjednocení strany ztroskotalo, je to jen začátek sjednocení těch, kdo skutečně mohou a chtějí pracovat ve straně a ve stranickém duchu, je to začátek očisty skutečně stranického bloku bolševiků, straně věrných menševiků, národních organizací a sociálních demokratů stojících mimo frakce od straně nepřátelských renegátů, od pololibe-rálů a poloanarchistů.*

* Mimoходом, k charakteristice bloku golosovců a vperjodovců proti bolševikům (bloku, který se navlas podobá bloku jauršovců a hervovců proti guesdovcům¹¹²) může přispět i tento fakt: v Nezbytném doplňku se Martov vysmívá Plechanovovi za to, že příkládá význam složení komise, která se má zabývat školou. Martov se přetvařuje. Na plenárním zasedání týž Martov společně se všemi menševiky, společně s Maximovem a za pomoci Trockého *bojoval za rezoluci*, která uznávala oत्वovistickou školu v NN za školu stranickou, s níž se má ústřední výbor *dohodnout!* Měli jsme co dělat, abychom tento protistranický blok znemožnili.

Ovšemže golosovci i vperjodovci jako součást strany mají plné *právo* vytvářet bloky. Nejde však o právo, jde o zásadovost bloku. Toto je blok *bezzásadových* lidí, namířený proti jednotě strany a proti zásadovosti.

4. PRVNÍ ČLÁNEK REZOLUCE O SITUACI VE STRANĚ^[211]

Při dalším rozboru nedostatků v rezolucích plenárního zasedání se teď musím pozastavit u prvního bodu rezoluce o situaci ve straně. Tento bod se sice nedotýká otázek, které přímo souvisejí s tím či oním pojetím sjednocení strany, budu však muset trochu odbočit, neboť výklad tohoto prvního bodu už ve straně vyvolal hodně diskusí.

V mém návrhu rezoluce tento bod vůbec nebyl a já — stejně jako celá redakce Proletarije — jsem byl kategoricky proti němu. Prosadili ho menševici a Poláci, které část bolševiků velmi důrazně varovala, že výklad tohoto nejasného, mlhavého bodu nutně povede k nedorozuměním nebo — což je ještě horší — poslouží likvidátorům.

Nemusím ani říkat, že jsem na plenárním zasedání kritizoval některé formulace tohoto bodu pro jejich bezobsažnost, bezduchost a tautologičnost. Tvrdit, že taktika sociálních demokratů je ve svých základních principech vždycky jednotná, a nevymezit, v čem tyto základní principy spočívají, proč a o jaké základní principy (marxismus obecně nebo jednotlivé marxistické teze) tu jde; tvrdit, že taktika sociálních demokratů vždycky směřovala k dosažení maximálních výsledků, a nestanovit ani nejbližší cíl (nejbližší možné výsledky) boje v daném období, ani specifické formy boje v daném období, tvrdit, že taktika počítá s různými cestami, jimiž se může vývoj dát, a nevymezit tyto cesty konkrétně; tvrdit tak obecné pravdy, jako že taktika musí pomáhat shromažďovat síly, připravovat proletariát k otevřenému boji a k využití rozporů vratkého režimu — to všechno jsou tak zjevné a výrazné nedostatky, že dělají z celého bodu jen nepotřebný a zbytečný balast.

Ale v tomto bodě je ještě něco horšího. Jsou v něm zadní vrátka pro likvidátory, na které upozornili už v průběhu plenárního zasedání jeho různí účastníci, a to nejen bolševici, ale i jeden bundovec a dokonce Trockij. Je to věta,

že uvědomělému proletariátu, „který se organizuje v masovou sociálně demokratickou stranu, se *poprvé* naskýtá možnost uvědoměle, plánovitě a důsledně použít tuto taktickou metodu mezinárodní sociální demokracie“. (Jaká je tato metoda? Předtím se mluví o základních principech taktiky, a nikoli o její metodě a tím méně o nějaké určité metodě.)

Proč *poprvé*, ptali se kritici tohoto bodu na plenárním zasedání. Jestliže proto, že každý krok ve vývoji země přináší něco nového, vyššího, pokud jde o technickou stránku a vyhranění třídního boje apod., pak je to zase banalita. Každé období přece vždycky nutně přináší něco, co se ve srovnání s minulým obdobím vyskytuje *poprvé*. Jenže my prožíváme určité období, období kontrarevolučního odlivu, období obrovského poklesu energie mas a sociálně demokratického dělnického hnutí, které nastalo po revolučním rozmachu. A jestliže se o takovém období říká, že *poprvé* dává proletariátu možnost uvědoměle atd. používat metodu mezinárodní sociální demokracie, pak tato slova nutně povedou k likvidátorskému výkladu, k ryze liberálnímu velebení období III. dумы jako období údajného klidu a údajného právního řádu ve srovnání s obdobím bouří a tlaku, s obdobím revoluce, kdy boj proletariátu probíhal v bezprostředně revolučních formách a liberálové ho hanlivě označovali za „běsnění živelů“.

Abych zvláště upozornil na nebezpečí likvidátorského výkladu tohoto krajně nejasného bodu, podal jsem na uvedeném plenárním zasedání řadu písemných prohlášení, v nichž jsem důrazně upozorňoval na mnohé pasáže z diskusních příspěvků jednotlivých řečníků. Uvádím dvě svá prohlášení:

1. „Na Leninovu žádost jsou z projevu soudruha T. (polského sociálního demokrata) zaprotokolována tato slova: ‚Zcela nesprávný je výklad, že se zde zlehčuje taktika revoluce ve srovnání s kontrarevolucí.‘“

2. „Na Leninovu žádost je zaprotokolováno zvolání

soudruha Martova („Správně!“) k slovům I. (bolševika obhajujícího tento bod), že sporná slova nezlehčují, nýbrž vyzvedají význam revoluce a jejích metod ve srovnání s kontrarevolučními metodami.“

V obou prohlášeních se konstatuje, že Polák i bolševik za Martovova souhlasu kategoricky odmítali sebemenší pokus vykládat tento bod v likvidátorském duchu. Tito dva soudruzi samozřejmě vůbec neměli v úmyslu tento bod takto vykládat.

Jenomže je už dávno známo, že v praxi rozhoduje zákon, a nikoli motivy zákona nebo zákonodárcovy úmysly. O tom, jaký bude význam tohoto bodu v agitaci a propagandě, nerozhodují ušlechtilé úmysly některého z jeho autorů ani jejich prohlášení na plenárním zasedání, ale objektivní vzájemný poměr sil a směrů v ruské části sociální demokracie (sociální demokraté neruských národů a národností sotva budou věnovat nějakou zvláštní pozornost tomuto nejasnému bodu).

Proto jsem s mimořádným zájmem očekával, jak se teď bude tento bod vykládat v tisku; s vyslovením svého názoru jsem nijak nespíchal, chtěl jsem si raději nejdřív vyslechnout úsudek sociálních demokratů, kteří na plenárním zasedání nebyli, nebo mínění golosovců.

Zcela dostačující materiál pro posouzení naší diskuse, jak se bude tento bod vykládat, poskytlo hned první číslo Golosu, které vyšlo po plenárním zasedání.

V redakčním článku Golosu se o výsledcích plenárního zasedání^[145] dočítáme:

„Naprosto nesmyslné a absurdní by ovšem bylo předpokládat, že ústřední výbor chtěl těmito slovy“ („poprvé“ atd.) „nepřímo odsoudit naši dřívější taktiku, *protože se přizpůsobila revoluční situaci*“ (podtrhl autor; č. 19/20, s. 18).

Výborně! Autor prohlašuje likvidátorský výklad za nesmyslný a absurdní. Čteme-li však dál, narazíme v témž odstavci na toto tvrzení:

„Těmito slovy byla oficiálně uznána relativní zaostalost našeho politického života v minulosti přes revoluční formy, v nichž se projevoval, což bylo mimochodem jednou z hlavních příčin porážky revoluce; těmito slovy byla oficiálně uznána přílišná primitivnost naší dřívější taktiky, k níž ji odsuzovaly zaostalé společenské vztahy; a konečně bylo těmito slovy oficiálně uznáno, že ať už bude politická situace v budoucnu jakákoli, každý pokus vrátit se v hnutí k diktatuře uzavřených ilegálních kroužků a k jakékoli politice s tím související by rozhodně znamenal krok zpět.“

Dobré, vidíte?

Člověk ani neví, z kterého konce se pustit do té přebohaté sbírky „perliček“.

Začnu trojím poukazem na „oficiální uznání“. To bývalo ironických poznámek z téhož Golosu, kdykoli se v některé rezoluci oficiálně uznalo hodnocení uplynulého období, hodnocení revoluce, hodnocení úlohy buržoazních stran atd.! Tady máte pěknou ukázkou, jak upřímný je jejich pokřik proti „oficiálním stanoviskům“: když se golosovcům nezamlouvá *jasné* usnesení strany, hned se začnou vysmívat a prohlašovat, že by někdo rád „oficiálně“ řešil složité vědecké otázky atd. apod., zrovna jako se Sozialistische Monatshefte¹¹³ vysmívají drážďanské rezoluci proti oportunistům^[385] nebo jako se belgičtí ministerialisté dnes vysmívají amsterdamské rezoluci^[339]. Zato jakmile golosovec zjistí, že jsou někde zadní vrátka pro likvidátorství, hned se *tříkrát* zapřísahá a dušuje, že je to „oficiálně uznáno“.

A jakmile se golosovec zapřísahá a dušuje, můžete si být jisti, že... je s pravdou na štíru. Mluví-li autor článku o „oficiálním uznání“ *svého* výkladu, je to o to hloupější, že *spornost výkladu* tohoto bodu byla předmětem zvláštní diskuse v ústředním výboru, přičemž z *oficiálně* — ano, ano! tentokrát skutečně „oficiálně“! — *zaprotokolovaných* prohlášení Poláka a bolševika, *kteří tato slova prosadili*, vyplývá, že výklad Golosu nikdy neuznají za správný. Takže se náš autor svým pokřikem o oficiálním uznání jen blamoval.

Slovo „poprvé“ uznává „relativní zaostalost v minulosti“

ti“; to by ještě šlo, ačkoli z toho vůbec není vidět, proč se to má vztahovat právě na politický život, a ne na jiné stránky společenského vývoje^[173]; ale dodat „přes revoluční formy“ znamená příliš neopatrně vystrkovat oslí uši věchovce. Vsadil bych se, že nejméně devadesát liberálů ze sta posílá po přečtení tohoto místa golosovcům polibek, kdežto ze stovky dělníků se jich nejméně devadesát od oportunistů odvrátí. A „mimochodem“ dodatek o „příčinách porážky revoluce“ už docela spoluautory likvidátorského pětisvazkového díla prozrazuje: rádi by propašovali pod zástěrkou nejasné rezoluce své liberální názory na úlohu proletariátu v revoluci. Proto mluví o „primitivnosti“, a dokonce — představte si! — o *přílišné* primitivnosti „naší dřívější taktiky“. „Přílišná“ primitivnost taktiky vyplývá totiž ze slov „poprvé“ používat uvědoměle, plánovitě a důsledně (v masové straně) metodu mezinárodní sociální demokracie“*. Taktika období otevřeného boje, období relativní svobody tisku, masových organizací, voleb za účasti revolučních stran, všeobecného pobouření mezi obyvatelstvem, rychlých výkyvů v politice vlády, období několika velkých vítězství nad vládou, tato taktika byla *příliš* primitivní, zřejmě ve srovnání s neprimitivní taktikou z let 1909—1910! Kolik renegátství a kolik neschopnosti pochopit události v sociálně demokratickém duchu musí být v člověku, může-li dospět k takovému výkladu!

Ale vyvozovat ze slova „poprvé“ odsouzení „diktatury (!!)" uzavřených ilegálních kroužků“, to už přesahuje všechny meze. V období „příliš primitivní“ taktiky z let 1905—1907 strana vedla děníky tak, že se to podobalo, jak uznáte, mnohem víc „diktaturě“, než v letech 1909—1910,

* V tomto duchu vykládá rezoluci ústředního výboru i soudruh An (viz jeho článek K dopisu z Kavkazu^[277] v posledním čísle přílohy Diskussionnyj listok). Soudruh An svým článkem potvrzuje nejtěžší obvinění autora Dopisu z Kavkazu^[56], soudruha K. St.¹¹⁴, i když označuje tento dopis za „paskvil“. Článek soudruha Ana je po mnoha stránkách zajímavý a ještě se k němu vrátíme.

mnohem víc se vycházelo z „ilegálních“ organizací a zvláště z „kroužků“, které byly „uzavřenější“ než dnes! Aby se tomuto komicky hlubokomyslnému názoru dodalo zdání pravděpodobnosti, musíme si připomenout, že oportunisté a kadetofilové se za revoluce cítili mezi dělníky jako „uzavřený kroužek“, kdežto nyní se domnívají, že *v boji za legálnost* (bez legrace!) nejsou „uzavření“ (sám Miljukov je s námi), nejsou „kroužek“ (máme legální renegátské časopisy), nejsou „ilegální“ atd. apod.

Proletariát organizující se v masovou sociálně demokratickou stranu *poprvé* pozoruje u lidí, kteří se chtějí pokládat za jeho vůdce, tak *plánovitou a důslednou* náklonnost k liberálnímu renegátství.

Tuto lekci o výkladu smutně proslulého bodu se slovem „*poprvé*“ si budou muset chtěj nechtěj dobře zapamatovat soudruh Polák i onen soudruh bolševik*, kteří oficiálně prohlašovali, že považují likvidátorský výklad *jejich* bodu za zcela nesprávný.

5. VÝZNAM REZOLUCÍ Z PROSINCE 1908 A VZTAH LIKVIDÁTORŮ K TĚMTO REZOLUCÍM

Poslední poznámky o nedostatecích rezoluce plenárního zasedání^[211] musíme věnovat úvodním slovům k prvnímu bodu, která znějí: „Ústřední výbor ve snaze rozvíjet základní teze rezolucí konference strany z roku 1908 se usnází...“ Tato formulace je výsledkem ústupku menševikům a my se musíme u tohoto faktu zastavit už proto, že zde máme opět ukázkou naprosto neloajálního vztahu

* Na plenárním zasedání vykládali tito soudruzi 1. článek v tom smyslu, že se v něm poukazuje na rostoucí třídní diferenciaci, na vzestup ryzě socialistického uvědomění dělnických mas a na vzrůstající se reakci mezi buržoazií. Tyto názory jsou samozřejmě správné, jenže *nejdou vysloveny* v tezech, které tvoří 1. článek (tam jsou vysloveny *jiné*).

k ústupku anebo naprosté neschopnosti pochopit význam taktiky stanovené stranou.

V návrhu rezoluce, která byla schválena většinou komise a měla tedy zajištěnu většinu hlasů pléna, stálo: „*K potvrzení* rezolucí z prosince 1908 a k jejich rozšíření...“ Menševici i tady ultimativně žádali ústupek a odmítli hlasovat pro rezoluci jako celek, zůstanou-li v ní slova „k potvrzení“, neboť oni pokládají rezoluce z prosince 1908 za vrchol „frakční činnosti“. Udělali jsme požadovaný ústupek a neodmítli jsme hlasovat pro rezoluci po vyškrtnutí slov o potvrzení. Tohoto ústupku bych nijak nelitoval, kdyby byl dosáhl cíle, tj. kdyby se byl u menševiků setkal s loajálním vztahem ke stranickému usnesení, bez něhož není společná práce možná. Základní zásady taktiky, organizace a činnosti naší strany v dumě v období III. dумы *nej*sou stanoveny nikde jinde než v rezolucích z prosince 1908. Nepopíráme, že frakční boj byl tehdy velmi silný, a nebudeme trvat na tom či onom ostrém slově tehdejších rezolucí namířených proti likvidátorům. Avšak na jejich hlavních tezích bezpodmínečně trváme, neboť mluvit o straně, stranických zásadách a stranické organizaci, a nedbat přitom jediné možné odpovědi na nejdůležitější základní otázky, kterou strana dala a která byla potvrzena rokem práce, když bez této odpovědi nelze pokročit ani o krok v propagandě, v agitaci a v organizaci, by znamenalo nadarmo se ohánět silnými slovy. Jsme zcela ochotni uznat, že na úpravě těchto rezolucí, na jejich revizi na základě kritiky soudruhů ze *všech* frakcí a samozřejmě i menševiků, kteří jsou pro zachování strany, je třeba pracovat společně; víme, že kolem některých tezí těchto rezolucí budou pravděpodobně ještě dost dlouho ve straně spory a že se je v nejbližší budoucnosti nepodaří vyřešit jinak než většinou hlasů. *Dokud* se však s touto revizí nezačalo a neskončilo, *dokud* strana nedala novou odpověď na otázku, jak hodnotit období III. dумы a jaké úkoly z toho vyplývají, dotud *bezpodmínečně žádáme*, aby se všichni straně věrní sociální

demokraté, ať už zastávají jakékoli názory, ve své činnosti řídili právě těmito rezolucemi.

Zdálo by se, že jsou to elementární stranické zásady. Zdálo by se, že jiný vztah ke stranickým usnesením ani nemůže být. Avšak obrat k likvidátorství, který udělal Golos po plenárním zasedání, ho přiměl využít i v této otázce ústupek většiny strany, jenže ne k tomu, aby přešel na loajální stranické stanovisko, ale aby dal ihned hlasitě najevo svou nespokojenost s rozsahem ústupku! (Golosoenci jen zřejmě zapomněli, že ten, kdo první rozšířil diskusi o jednomyslně schválené kompromisní rezoluci, kdo první prohlásil, že s ní není spokojen a že žádá další ústupky a další úpravy, dal tím druhé straně právo žádat úpravy i v opačném směru. A my toto právo samozřejmě využijeme.)

V citovaném redakčním článku z čísla 19/20 Golosu se o výsledcích plenárního zasedání přímo říká, že úvodní slova rezoluce jsou *kompromisem*. Tato pravda se změnila v nepravdu, jakmile se zamlčí, že kompromisem vynuceným ultimátem menševiků bylo to, že většina ústředního výboru odmítla přímo *potvrdit* všechny rezoluce z prosince 1908, a ne jen jejich hlavní teze.

„Z našeho hlediska se tato věta dost dobře neshoduje s jednoznačným obsahem nejdůležitějších bodů rezoluce,“ pokračuje Golos, „neboť znamená jistý přelom ve vývoji strany, nicméně ovšem navazuje na celou minulost ruské sociální demokracie, avšak nejméně“ (!) „navazuje právě na ‚londýnský odkaz‘¹¹⁵. Byli bychom však nenapravitelní doktrináři, kdybychom si mysleli, že absolutní jednomyslnosti v naší straně můžeme dosáhnout naráz, kdybychom obětovali velký krok vpřed v našem hnutí úzkým skupinovým zájmem.“ (!) „Nápravu těchto chyb v rezoluci můžeme ponechat historikům.“

Zní to, jako kdyby golosoenci, kteří se plenárního zasedání zúčastnili, byli za svou „ústupnost vůči bolševikům“ pokáráni svými ruskými legalisty, jako je Potresov a spol., nebo redaktory Golosu, kteří na plenárním zasedání nebyli, a

jako by se teď před nimi ospravedlňovali: My přece nejsme žádní doktrináři, chyby v rezoluci ať si opraví historici!

K tomuto velkolepému prohlášení si dovolíme podotknout, že straně věrní sociální demokraté nepíší rezoluce pro historiky, ale proto, aby se těmito rezolucemi *ve své* propagandistické, agitační a organizační *činnosti doopravdy* řídili. Žádné jiné vymezení úkolů pro tuto činnost v období III. dумы strana nemá. Pro likvidátory ovšem rezoluce strany nic neznamenají, neboť pro ně nic neznamená ani celá strana, podle nich může být dokonce celá strana (a nejen její rezoluce) užitečná a zajímavá jen pro „historiky“. Jenomže s likvidátory ani bolševici, ani straně věrní menševici v jedné organizaci pracovat nechtějí a nebudou. Likvidátory požádáme, aby se dali k „bezhlavým“¹¹⁶ nebo k lidovým socialistům¹¹⁷.

Kdyby byli golosovci ke straně loajální, kdyby skutečně uznávali stranu, a ne Potresova a spol., kdyby uznávali organizaci revolučních sociálních demokratů, a ne kroužek legalistických publicistů, dali by svou nespokojenost s rezolucemi z prosince 1908 najevo jinak. Přestali by právě teď, po plenárním zasedání, s nepřístojným, opovržlivým ušklibáním nad jakýmisi „ilegálními“ „usneseními“, tak typickým pro kadety. Začali by tato usnesení konkrétně rozebírat a upravovat je ze svého hlediska, podle svého názoru na zkušenosti z let 1907—1910. Takové počínání by přispělo ke skutečnému sjednocení strany, ke sblížení na základě jednotné linie činnosti sociální demokracie. Jestliže to golosovci nedělají, uskutečňují tím právě program likvidátorů. A jaký je vlastně v této otázce program likvidátorů? Chtějí programově ignorovat usnesení ilegální strany, která je podle nich odsouzena k zániku apod., a stavět proti usnesením strany neorganizovanou „činnost“ divokých střelců, kteří si říkají sociální demokraté a kteří se usadili společně s liberály, narodniky a bezzaglavovci ve všelijakých pochybných legálních časopisech, v legálních spolicích apod. My nepotřebujeme žádné rezoluce,

žádné „hodnocení situace“, žádné vymezení našich nejbližších bojových cílů ani našeho vztahu k buržoazním stranám, tomu všemu my říkáme (podle Miljukova!) „diktatura uzavřených ilegálních kroužků“ (příčemž nepozorujeme, že svou beztvarostí, neorganizovaností a roztržštěností fakticky předáváme „diktaturu“ do rukou liberálních kroužků!).

Ano, ano, pokud jde o vztah golosovců ke stranickým rezolucím, nemohou likvidátoři od golosovců rozhodně čekat nic jiného než opovrhlivý úsměšek a ignorování těchto rezolucí.

Zabývat se vážně názorem, že rezoluce ústředního výboru o situaci ve straně v letech 1909—1910 „nejméně“ souvisí s londýnským odkazem, není dost dobře možné, protože jeho absurdnost je až příliš nápadná. Vysmívají se straně, když říkají: Jsme ochotni brát na vědomí „celou její minulost“, ale ne tu minulost, která bezprostředně souvisí s přítomností, a rovněž ne její přítomnost! Jinými slovy: Jsme ochotni brát na vědomí to, co neurčuje naše nynější chování. Jsme ochotni (v roce 1910) brát na vědomí „celou minulost“ sociální demokracie, kromě minulosti, která obsahuje usnesení o kadetské straně z let 1907 až 1908—1909, o trudovických stranách z let 1907—1908 až 1909 a o bojových úkolech z let 1907—1908—1909. Jsme ochotni brát na vědomí všechno, kromě toho, co bychom na vědomí vzít měli, abychom se teď stali skutečnými straníky, vykonávali stranickou práci a řídili ji, prosazovali taktiku strany a orientovali činnost sociální demokracie ve III. dumě v duchu linie strany.

K hanbě Bundu dlužno říci, že i on poskytuje ve svém orgánu místo takovému likvidátorskému znevažování londýnského odkazu, a to v článku soudruha Ionova (s. 22). „Řekněte, prosím vás, jakýpak vztah mají rezoluce londýnského sjezdu k dnešku a k dnešním aktuálním otázkám,“ píše Ionov. „Troufám si tvrdit, že to neví ani soudruh Lenin se všemi svými stejně smýšlejícími stoupenci.“

To se ví, jakpak bych něco tak složitého mohl vědět!

Jakpak bych mohl vědět, že od jara 1907 do jara 1910 nedošlo v hlavních skupinách buržoazních stran (černo-sotňovců, okťabristů, kadetů a narodníků) k žádné podstatné změně, že se nezměnilo jejich třídní složení, jejich politika ani jejich vztah k proletariátu a k revoluci? Jakpak bych mohl vědět, že nepatrné dílčí změny, které lze a které stojí za to v této oblasti zaznamenat, jsou uvedeny v rezolucích z prosince 1908? Jakpak bych to všechno mohl vědět?

Pro Ionova to všechno patrně nemá žádný vztah k dnešku a k dnešním aktuálním otázkám. Pro něho je jakési stanovení taktiky strany vůči neproletářským stranám něco zbytečného. Nač se zatěžovat? Není jednodušší označit tuto snahu o vypracování proletářské taktiky ve stranickém duchu za „výjimečný stav“ apod.? Není jednodušší udělat ze sociálních demokratů raději divoké střelce, *primitivy*, kteří budou „svobodně“, bez jakéhokoli „výjimečného stavu“ řešit aktuální otázky — dnes společně s liberály v časopisu Naši pomoji, zítra s bezzaglavovci na sjezdu literárně činných patolízalů, pozítří v družstevní organizaci s posseovci¹¹⁸. Jenomže... jenomže, ty moje moudrá hlavíčko, čímpak se to asi bude lišit od toho, čeho se stále domáhají legalisté a likvidátoři? Vůbec ničím!

Straně věrní sociální demokraté, kteří nejsou spokojeni s londýnskými usneseními nebo s rezolucemi z prosince 1908 a kteří chtějí pracovat ve straně, pracovat ve stranickém duchu, budou navrhopvat změny, přesvědčovat soudruhy a získávat si ve straně většinu. S takovými lidmi můžeme nesouhlasit, ale jejich přístup k věci bude stranický, ti *nebudou* podporovat *rozklad*, jako to dělá Ionov, Golos a spol.

Podívejte se například na pana Potresova.

Tento „sociální demokrat“, který před veřejností demonstrativně ukazuje, jak je na sociálně demokratické straně nezávislý, volá v časopisu Naša zarja, č. 2, s. 59^[217]: „A kolik jich je, těch otázek, bez jejichž vyřešení se nedá

udělat ani krok, bez jejichž vyřešení se ruský marxismus nemůže stát ideovým směrem, který do sebe skutečně nasál veškerou energii a sílu“ (nešlo by to bez těch frází, milý pane nezávislý!) „revolučního vědomí doby! Jak pokračuje ekonomický rozvoj Ruska, k jakým přesunům sil nepozorovaně dochází za reakce, co se děje na venkově a ve městě, jaké změny vyvolává tento rozvoj v sociálním složení dělnické třídy Ruska aj. aj.? Kde je odpověď nebo snaha odpovědět na tyto otázky, kde je ekonomická škola ruského marxismu? A co se stalo s politickým myšlením, které kdysi hýbalo menševismem? S jeho hledáním organizačních forem a jeho analýzou minulosti, s jeho hodnocením přítomnosti?“

Kdyby tento nezávislý neházel do větru trpitelské fráze, ale opravdu přemýšlel o tom, co říká, přišel by na docela jednoduchou věc. Nemůže-li revoluční marxista skutečně udělat ani krok, dokud nejsou tyto otázky vyřešeny (a to je pravda), pak jejich řešením — nikoli ve smyslu, že by byly definitivně vyřešeny z vědeckého hlediska, na základě vědeckého bádání, nýbrž že se stanoví, jaké kroky je třeba podniknout a jak se mají podniknout — tímto řešením se musí zabývat *sociálně demokratická strana*. Neboť „revoluční marxismus“ *mimo* rámec sociálně demokratické strany je pouhá salónní fráze legálního žvanila, který se chce tu a tam blýsknout tím, že „i on“ je skoro sociální demokrat. Sociálně demokratická strana *začala odpovídat* na uvedené otázky, a to *právě v rezolucích* z prosince 1908.

Nezávislí si to zařídili docela chytře: v legálním tisku se bijí v prsa a ptají se, „kdy začnou odpovídat revoluční marxisté“. Nezávislí vědí, že v legálním tisku se jim odpovědět nedá. A v ilegálním tisku přátelé těchto nezávislých (golosovci) odpovědi na otázky, „bez jejichž vyřešení se nedá udělat *ani krok*“, pohrdavě ignorují. A tak se dosáhlo všeho, co potřebují nezávislí (tj. renegáti socialismu) všude na světě: halasně fráze a faktická nezávislost na socialismu a na sociálně demokratické straně.

6. O SKUPINĚ NEZÁVISLÝCH LEGALISTŮ

A teď se podívejme, co se stalo po plenárním zasedání. Na tuto otázku dávají Trockij a Ionov stejnou a jednoduchou odpověď. „Ani ve vnějších podmínkách politického života,“ říká se ve vídeňské rezoluci^[252], „ani ve vnitřních poměrech v naší straně *nedošlo po plenárním zasedání k žádným reálným změnám*, které by ztížily výstavbu strany...“ Frakční recidiva, nepřekonaný pozůstatek frakčních vztahů, a nic víc.

Ionov podává stejné vysvětlení „s osobami“.

„Plenární zasedání skončilo. Jeho účastníci se rozjeli... Vůdci starých frakcí jsou nyní na svobodě, zbavili se veškerých postranních vlivů a tlaků. Navíc jim přišly na pomoc značné posily. Pro jedny v osobě soudruha Plechanova, který poslední dobou horlivě propaguje vyhlášení válečného stavu ve straně. Pro druhé v podobě šestnácti „starých stranických pracovníků, dobře známých redakci listu *Golos social-demokrata*“ (viz Otevřený dopis^[182], č. 19/20). „Jak se za takových okolností nevrhnout do boje? A tak se tedy pustili do starého ‚díla‘, do vzájemného likvidování“ (Otkliki Bunda, č. 4, s. 22).

Frakcionářům přišly právě včas na pomoc „posily“, a tak se zase poprali, to je vše. Je sice pravda, že bolševikům přišel jako „posila“ na pomoc menševik Plechanov, stoupenec zachování ilegální strany, „přišel na pomoc“ do války proti likvidátorům, ale to je Ionovovi jedno. Ionovovi se zřejmě nezamlouvá Plechanovova polemika s Potresovem, se soudruhem I.^[36] (který navrhuje „rozpustit všechno“) atd. Má ovšem právo tuto polemiku odsoudit. Ale jak ji může označit za „vyhlášení válečného stavu *ve straně*“? Válka proti *likvidátorům* je vyhlášením válečného stavu *ve straně*, zapamatujme si tuto „filozofii“ soudruha Ionova.

Menševikům v zahraničí byli posilou menševici v Rusku. To však soudruha Ionova nijak nenutí k zamyšlení.

Jaký praktický závěr vyplývá z Trockého a Ionovova „hodnocení situace“, je nasnadě. Nic zvláštního se nestalo. Pouhá frakční rvačka. Stačí, když přijdou noví neutralizátoři — a všechno bude v pořádku. Všechno lze vysvětlit z hlediska kroužkařské diplomacie. Všechny praktické recepty jsou jen a jen kroužkařská diplomacie. Máme tu jednak ty, co se „vrhli do boje“, jednak ty, co je chtějí „smířit“: tady vypustíme zmínku o „základu“, tady doplníme toho a toho do „instituce“, tam „ustoupíme“ legalistům v postupu při svolávání konference... Stará, ale věčně se opakující historie zahraničního kroužkaření.

My máme na to, co se stalo po plenárním zasedání, jiný názor.

Tím, že se na plenárním zasedání dosáhlo jednomyslného schválení rezolucí^[237] a sprovedila se ze světa *všechna* obviňování „z intrik“, byli likvidátoři definitivně přitlačeni ke zdi. Teď už to nejde schovávat se za intriky. Teď už to nejde vymlouvat se na neústupnost a „mechanické potlačení“ (jiná varianta: mimořádná policejní opatření, stanné právo, stav obležení apod.). Člověk se může od strany odvrátit jedině tehdy, je-li likvidátor (tak jako vperjodovci mohou odpadnout jedině proto, že jsou otzovisté a zastánci protimarxistické filozofie).

Likvidátoři přitisknutí ke zdi ukázali svou pravou „tvář“. Jejich ruské ústředí — lhostejno, zda oficiální či neoficiální, poloilegální (Michail a spol.) nebo úplně legální (Potresov a spol.) — *odpovědělo* na výzvu k návratu do strany *odmítavě*. Ruští legalisté likvidátoři se od strany nadobro odvrátili a vytvořili skupinu *nezávislých socialistů* (samozřejmě *nezávislých* na socialismu a *závislých* na liberalismu). Odpověď Michaila a spol. na jedné straně a články v časopisech *Naša zarja* a *Vozrožděnije* na druhé straně představují právě ono semknutí protistranických kroužků „sociálních demokratů“ (přesněji: zdánlivých sociálních demokratů) ve skupinu *nezávislých socialistů*. Proto je *teď* „smířlivecké“ snažení Trockého a Ionova směšné a ubohé a lze je vysvětlit

jen naprostým nepochopením toho, co se děje. Toto snažení je teď neškodné, protože je výsledkem činnosti kroužkařských diplomatů v zahraničí a nepochopení a neznalosti věci v nějakém zapadlém hnízdě.

Smířlivci à la Trockij a Ionov se zmýlili v tom, že pokládali zvláštní podmínky, za nichž se na plenárním zasedání rozbujela smířlivecká diplomacie, za normální podmínky nynějšího stranického života. Zmýlili se v tom, že diplomacii, která sehrála svou úlohu na plenárním zasedání *v důsledku* podmínek, z nichž vzešly *úporné* snahy o smíření (o sjednocení strany) v obou hlavních frakcích, že tuto diplomacii pokládali za samoučelnou, za dlouhodobý prostředek, který umožní hru mezi „danými osobami, skupinami a institucemi“.

Na plenárním zasedání byla diplomacie skutečně na místě, neboť sjednocení stoupenců zachování ilegální strany, bolševiků i menševiků, ve straně bylo nutné, ale bez ústupků, bez kompromisů se ho dosáhnout nedalo. Při stanovení míry ústupků se nutně dostali do popředí „poctiví prostředníci“. Nutně, neboť pro straně věrné menševiky a bolševiky byla míra ústupků druhořadou otázkou, pokud zůstávaly v platnosti základní zásady celého sjednocení. Tím, že se „smířlivci“ à la Trockij a Ionov dostali na plenárním zasedání do popředí a měli možnost sehrát úlohu „neutralizátorů“, úlohu „soudců“, kteří mají udělat konec intrikám a uspokojit „nároky“ vůči bolševickému ústředí, představují si, že pokud jsou tu „dané osoby, skupiny a instituce“, budou moci hrát tuto úlohu neustále. To je směšný omyl. Prostředníci jsou potřební, když se má určit míra ústupků nutných k dosažení jednomyslnosti. Míru ústupků je třeba stanovit, existují-li pro sjednocení uvědoměle společné základní zásady. Otázka, kdo se připojí k tomuto sjednocení po všech ústupcích, zůstávala tehdy otevřena, neboť v zásadě se tenkrát muselo podmíněně připustit, že do strany budou chtít vstoupit všichni sociální demokraté, že všichni menševici budou chtít loajálně usku-

tečňovat protilikvidátorskou rezoluci a všichni vperjodovci protiotzovistickou.

Teď už však prostředníci potřební nejsou, nejsou tu na místě, protože nejde o mřru ústupků. A o mřru ústupků nejde proto, že teď vůbec nejde o žádné ústupky. Všechny ústupky (až příliš velké) se udělaly na plenárním zasedání. Teď jde výhradně o zásadní stanovisko v boji proti likvidátorství, a to nikoli proti likvidátorství obecně, ale proti určité skupině nezávislých likvidátorů, proti skupině Michaila a spol., proti skupině Potresova a spol. A jestliže teď Trockij a Ionov budou chtít „smařovat“ stranu s danými osobami, skupinami a institucemi, budou pro nás, pro všechny stoupence zachování ilegální strany — bolševiky i menševiky — jednoduše zrádci strany, a nic víc.

Smřřlivější diplomaté byli na plenárním zasedání „silní“ jen proto a z toho důvodu, že stoupenci zachování strany jak bolševici, tak menševici chtěli mřr, a mřrovým podmřnkám přpisovali druhořadý význam ve srovnání s protilikvidátorskou a protiotzovistickou taktikou strany. Já jsem například považoval ústupky za příliš velké a bojoval jsem o jejich mřru (na to naráží Golos v čísle 19/20 a výslovně o tom mluví Ionov). Byl jsem však tehdy ochoten a byl bych i dnes ochoten smřřit se i s příliš velkými ústupky, pokud by to nepodřřvalo *linii* strany, pokud by ústupky nevedly k odmřtání této linie a pokud by byly mřstkem k převedení lidí od likvidátorství a otzovismu ke straně. Jenomže teď, když se Michail a spol. a Potresov a spol. spojili a vystoupili proti straně a proti plenárnímu zasedání, nepřistoupím na žádné jednání o žádných ústupcích, neboť strana je teď povinna se s těmito nezávislými rozejřt, je povinna rezolutně se proti nim postavit jako proti lidem, z nichž se úplně a nadobro stali likvidátoři. A jsem si jist, že nemluví jen za sebe, ale za *všechny* straně věrné bolševiky. Straně věrní menševici se vyjádřili dostatečně jasně ústy soudruha Plechanova a jiných v témž smyslu a za této situace ve straně „smřřliveckým“ diplomatům à la Trockij

a Ionov nezbude než své diplomacie zanechat, anebo opustit stranu a dát se k nezávislým.

Abychom se přesvědčili, že se legalisté definitivně spojili a vytvořili skupinu nezávislých socialistů, stačí celkově přehlédnout události po plenárním zasedání, stačí zhodnotit jejich podstatu, a to ne jen z hlediska bezvýznamné a malicherné historie „konfliktů“, na kterou se marně omezuje Ionov.

1. Michail, Roman a Jurij prohlašují rezoluce ústředního výboru (plenárního zasedání) i samu jeho existenci za škodlivou. Od zveřejnění tohoto faktu uplynuly přibližně dva měsíce a nikdo tento fakt dosud nevyvrátil. Z toho plyne, že je pravdivý.*

2. Šestnáct ruských menševiků, mezi nimi nejméně dva z uvedené trojice, a mnoho významných menševických publicistů (Čerevanin, Kolcov atd.), ospravedlňuje v Golosu se souhlasem redakce odchod menševiků ze strany a vydává vyložene likvidátorský manifest.

3. Menševický legální časopis Naša zarja uveřejňuje programový článek pana Potresova, v němž se přímo říká, že „strana jako ucelená a organizovaná hierarchie institucí neexistuje“ (č. 2, s. 61^[217]), že nelze likvidovat to, „co ve skutečnosti jako organizovaný celek už neexistuje“ (tamtéž). Mezi spolupracovníky tohoto časopisu nacházíme Čerevanina, Kolcova, Martynova, Avgustovského, Maslova a Martova, téhož L. Martova, který dokáže zastávat funkci v „organizované hierarchii institucí“ ilegální strany, jež má jako „organizovaný celek“ své ústředí, a přitom být členem legální skupiny, která se Stolypinovým mi-

* Právě vyšlo 21. číslo listu Golos social-demokrata. Na s. 16 Martov a Dan *potvrzují* pravdivost tohoto faktu, když uvádějí, že „tři soudruzi odmítli (??) vstoupit do ústředního výboru“ ^[48]. Jak už to bývá, fakt, že se skupina Michaila a spol. definitivně stala skupinou nezávislých, zastírají těmi nejhoršími nadávkami na adresu „Tyszky-Lenina“.

lostivým svolením prohlašuje tuto ilegální stranu za neexistující.

4. V populárním menševickém časopisu *Vozrožděnije* (č. 5 z 30. března 1910), který má *totéž* složení spolupracovníků, se v nepodepsaném, tedy redakčním článku^[66] vychvaluje uvedený článek pana Potresova z časopisu *Naša zarja* a po citaci téhož úryvku, který jsem uvedl výše, se v něm dodává:

„Není co likvidovat — a my“ (tj. redakce časopisu *Vozrožděnije*) „za sebe dodáváme, že sen o obnovení této hierarchie v její staré, ilegální podobě je jen škodlivá, reakční utopie, která svědčí o tom, že představitelé kdysi nejrealističtější strany ztratili politický cit“ (s. 51).

Kdo všechna tato fakta považuje za náhodu, ten zřejmě nechce vidět pravdu. Kdo je míní vysvětlovat jako „recidivu frakčnosti“, ten se ukolébává frází. Jakápak frakčnost a frakční boj, když skupina Michaila a spol. i skupina Potresova a spol. stojí dávno a dávno mimo něj? Nikoli, kdo nechce schválně zavírat oči, ten nemůže mít nejmenší pochyby. Plenární zasedání odstranilo všechny překážky (skutečné či domnělé), které legalistům stoupcům zachování strany bránily vrátit se do strany, všechny překážky, které nedovolovaly budovat ilegální stranu s přihlédnutím k novým podmínkám a k novým formám využívání legálních možností. Čtyři menševičtí členové ústředního výboru a dva redaktori Golosu přiznali, že *všechno*, co překáželo společné práci ve straně, je odstraněno. Skupina ruských legalistů *teď plenárnímu zasedání odpověděla*. Jejich odpověď je *záporná*: Nechceme se zabývat obnovou a upevněním ilegální strany, neboť je to reakční utopie.

Tato odpověď má v dějinách sociálně demokratického hnutí obrovský politický význam. Skupina *nezávislých* (na socialismu) *socialistů* se definitivně semkla a definitivně se rozešla se sociálně demokratickou stranou. Nakolik je tato skupina zformována, zda ji tvoří jedna organizace, nebo víc jednotlivých kroužků, zcela „lose“ (volně, nepevně)

navzájem spojených, to zatím nevíme a ani to není důležité. Důležité je, že tendence vytvářet na straně nezávislé skupiny — a menševici měli tyto tendence už dávno — vedly teď až k vytvoření nového politického útvaru. A od nynějška všichni ruští sociální demokraté, kteří si nechtějí nic namlouvat, musí brát existenci této skupiny nezávislých jako fakt.

Abychom si ujasnili význam tohoto faktu, připomeňme si především, jak to bylo s francouzskými „nezávislými socialisty“, kteří v nejvyspělejší buržoazní státě nejdokonaleji zbaveném všeho starého dovedli tendence tohoto politického směru až do krajnosti. Millerand, Viviani a Briand patřili k socialistické straně, ale nejednou postupovali bez ohledu na její usnesení, proti nim, a vstup Milleranda do buržoazní vlády pod záminkou záchrany republiky a ochrany zájmů socialismu způsobil, že se nakonec se stranou rozešel. Buržoazie odměnila zrádce socialismu ministerskými křesly. Trojice francouzských renegátů nadále nazývá sebe a svou skupinu nezávislými socialisty, nadále ospravedlňuje své chování tím, že jedná v zájmu dělnického hnutí a sociální reformy.

Naše nezávislé nemůže ovšem buržoazní společnost odměnit tak rychle: začínají za podmínek nesrovnatelně zaostalejších a musí prozatím vzít zavděk pochvalami a pomocí liberální buržoazie (která odjakživa podporovala tendence menševiků k „nezávislosti“). Ale základní tendence je tady i tam stejná: nezávislost na socialistické straně se zdůvodňuje zájmy dělnického hnutí; „boj za legálnost“ (heslo formulované *Danem*^[41], kterého se náramně horlivě chytilo renegátské *Vozrožděnije*, č. 5, s. 7^[306]) se prohlašuje za heslo dělnické třídy; vytváří se fakticky skupina buržoazní inteligence (členové parlamentu ve Francii, publicisté u nás), která si střídavě vyměňuje úlohu s liberály; podřízenost straně se odmítá: jak Millerand a spol., tak *Vozrožděnije* a *Golos* prohlašují stranu za málo „realistickou“; o straně se říká, že je to „diktatura uzavřených ile-

gálních kroužků“ (Golos), že se uzavírá do úzce revolučního společenství, které je dalekosáhlému pokroku na škodu (Millerand a spol.).

Abychom si ujasnili stanovisko našich nezávislých, všimneme si dále historie vzniku naší ruské „lidové socialistické strany“. Tato historie pomůže pochopit podstatu věci těm, kdo pro obrovský rozdíl ve vnějších podmínkách „práce“ nevidí spřízněnost našich nezávislých s Millerandem a spol. Je všeobecně známo, že naši „lidoví socialisté“ jsou legalistickým a umírněným křídlem maloburžoazní demokracie, a zdá se, že nikdo z marxistů o tom nepochyboval. Lidoví socialisté vystoupili na sjezdu socialistů-revolucionářů koncem roku 1905 jako likvidátoři programu, taktiky a organizace revoluční strany maloburžoazních demokratů; za dnů svobody na podzim 1905 a na jaře 1906 vystupovali v novinách ve velmi úzkém bloku s esery. Na podzim 1906 se legalizovali a oddělili v samostatnou stranu, což jim nebránilo, aby ve volbách do II. dумы a pak i v II. dumě občas téměř nesplynuli s esery.

Na podzim 1906 jsem měl příležitost psát v Proletariji o lidových socialistech a označil jsem je za „eserské menševiky“.*^[122] Uplynulo tři a půl roku a Potresov a spol. dokázali menševikům věrným straně, že jsem měl pravdu. Musím ovšem konstatovat, že i páni Pešechonovové a spol. se zachovali politicky poctivěji než pan Potresov a jeho skupina, když se po řadě politických akcí na straně socialistů-revolucionářů fakticky nezávislých veřejně prohlásili za samostatnou politickou stranu nezávislou na eserech. Tato „poctivost“ byla ovšem podmíněna mimo jiné i vzájemným poměrem sil: Pešechonov považoval stranu socialistů-revolucionářů za bezmocnou a domníval se, že neformálním spojením s touto stranou *je v nevýhodě*; Potresov si myslí, že politickou azefovštinou¹¹⁹ *je ve výhodě*, a tak se dále počítá k sociálním demokratům, ačkoli je na sociálně demokratické straně fakticky nezávislý.

* Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 416—426. Red.

Pan Potresov a spol. se domnívají, že prozatím bude pro ně nejvýhodnější, když se budou schovávat za cizí jméno, když budou kradmo využívat prestiž SDDSR, a přitom ji rozkládat zevnitř, jednat nejen nezávisle na ní, ale fakticky proti ní. Skupina našich nezávislých se možná bude chtít co nejdéle chlubit cizím peřím; možná že až stranu postihne nějaká rána, až ilegální organizace bude mít nějaký velký neúspěch nebo až nastane mimořádně lákavá konjunktura, kdy bude například možné dostat se do dumy nezávisle na straně, odhodí nezávislí masku sami; my nemůžeme předvídat všechny epizody jejich politického šarlatánství.

Jedno však víme jistě, totiž, že pro stranu dělnické třídy, pro SDDSR, je maskovaná činnost nezávislých jen škodlivá a zhoubná a že ji musíme stůj co stůj odhalovat, že musíme ukázat nezávislé v pravém světle a oznámit, že se stranou zpřetrhali všechny svazky. Plenární zasedání pokročilo v tomto směru o veliký kus dopředu: může se to zdát na první pohled podivné, ale právě souhlas (neupřímný nebo mimovolný) Martova a Martynova, právě maximální, ba až přehnané ústupky, které se jim udělaly, pomohly vlastně odhalit vřed likvidátorství, vřed nezávislosti v naší straně. Žádný čestný sociální demokrat, žádný člen strany, ať už sympatizuje s kteroukoli frakcí, nemůže teď popřít, že skupina Michaila a spol. a skupina Potresova a spol. jsou *nezávislé*, že ve skutečnosti stranu neuznávají, stranu nechtějí a pracují proti ní.

Jak rychle nebo jak pomalu bude probíhat proces, v němž dozraje odštěpení nezávislých a utvoří se jejich zvláštní strana, to ovšem závisí na mnoha příčinách a okolnostech, které se nedají předvídat. Lidoví socialisté tvořili před revolucí zvláštní skupinu, k socialistům-revolucionářům se hlásili jen přechodně a zčásti, takže oddělení této skupiny bylo velmi snadné. Naši nezávislí si dosud zachovali osobní tradice a svazky se stranou, které proces odštěpení zpomalují, ale tyto tradice neustále slábnou a kromě toho revoluce i kontrarevoluce vyzvedá nové lidi nezatřžené

žádnými revolučními a stranickými tradicemi. A přitom okolní „věchovská“ atmosféra neobyčejně rychle podněcuje bezcharakterní inteligenci ke snahám o nezávislost. „Stará“ generace revolucionářů odchází ze scény; Stolypin všemožně pronásleduje příslušníky této generace, z nichž většina ve dnech svobody, v letech revoluce odložila všechny své pseudonymy a všechnu konspiraci. Vězení, vyhnanství, nucené práce a emigrace vyřazují stále větší počet lidí z boje a nová generace dorůstá pomalu. V řadách inteligence, zvláště té, která „se chytila“ nějaké té legální činnosti, sílí naprostá nevíra v ilegální stranu, nechť utrácet síly na práci, která je za našich časů neobyčejně obtížná a neobyčejně nevděčná. „V nouzi poznáš přítele“, a dělnická třída prožívající krušné chvíle pod tlakem starých i nových kontrarevolučních sil bude jistě svědkem toho, jak od ní odpadne mnoho a mnoho jejích „chvilkových přátel“ z řad inteligence, svátečních přátel, přátel jen na dobu revoluce, přátel, kteří byli revolucionáři za revoluce, ale v dobách úpadku se vzdávají a při prvních úspěších kontrarevoluce jsou ochotni vyhlásit „boj za legálnost“.

V mnoha evropských zemích se kontrarevolučním silám podařilo například po roce 1848 dokonale zničit zbytky revolučních a socialistických organizací proletariátu. Příslušník buržoazní inteligence, který se zamlada přidal k sociální demokracii, má v důsledku celé své maloměstské psychologie sklon mávnout rukou a prohlásit: Tak to vždycky bylo a bude; obhajovat starou ilegální organizaci je beznadějně a budovat novou ještě beznadějnější; vůbec jsme „přecenili“ síly proletariátu v buržoazní revoluci a omylem přisoudili úloze proletariátu „univerzální“ význam. Všechny tyto ubohé myšlenky renegátského Společenského hnutí přímo i nepřímo nabádají člověka k tomu, aby se ilegální strany zřekl. A jakmile se nezávislý jednou dostane na šikmou plochu, ani nepozoruje, jak po ní sklouzává stále níž, nepozoruje, že jde ruku v ruce se

Stolypinem: Stolypin rozbíjí ilegální stranu fyzicky, policejně, šibenicemi a káznicí, liberálové dělají přesně totéž tím, že otevřeně propagují věchovské ideje; nezávislí z řad sociálních demokratů nepřímou pomáhalí rozbíjet ilegální stranu tím, že vykřikují, jak strana „ustrnula“, odmítají jí pomáhat a omlouvají (viz dopis šestnácti v Golosu, č. 19/20^[182]), když někdo ze strany odejde. Jde to s nimi čím dál víc z kopce.

Nebudeme si zastírat, že boj o stranu bude pro nás tím těžší, čím déle potrvá kontrarevoluční období. Že straně věrní sociální demokraté nepodceňují nebezpečí, že mu hledí tváří v tvář, o tom svědčí například článek soudruha K. v 13. čísle ústředního orgánu^[279]. Ale i když soudruh K. rozhodně a otevřeně přiznává, že strana je slabá, že organizace se rozpadají a situace je těžká, přesto ani na okamžik nepochybuje — jako o tom nepochybuje žádný straně věrný sociální demokrat —, že strana je potřebná a že se musíme snažit vybudovat ji znovu. Čím těžší je naše situace, čím rychleji roste počet nepřátel — především k nim přibyli věchovci, včera lidoví socialisté, dnes nezávislí sociální demokraté —, tím těsněji se semknou k obraně strany všichni sociální demokraté, ať patří ke kterémukoli názorovému odstínu. Mnohé sociální demokraty, které mohla rozdělit otázka, jak vést do útoku revolučně smýšlející a sociální demokracii důvěřující masy, musí spojit otázka, zda je nutné bojovat za zachování a upevnění ilegální sociálně demokratické dělnické strany vybudované v letech 1895—1910.

Pokud jde o Golos a golosovce, ti podivuhodně přesvědčivě potvrdili, co o nich bylo řečeno v rezoluci rozšířené redakce listu Proletarij v červnu minulého roku^[99]. „V menševickém táboře strany,“ praví se v této rezoluci (viz přílohu k 46. číslu Proletarije, s. 6), „kde menševicilikvidátoři zcela ovládli oficiální orgán frakce list Golos social-demokrata, menšina frakce, která prošla cestou likvidátorství až do konce, už začíná proti této cestě

protestovat a znovu hledá pro svou činnost stranickou půdu...“* Vyzkoušení cesty likvidátorství až do „konce“ trvalo sice déle, než jsme si tehdy mysleli, avšak fakta mezitím dokázala, že základní myšlenka byla správná. Hlavně se potvrdila slova, že „likvidátoři ovládli“ list Golos social-demokrata. Golosovci jsou skutečnými zajatci likvidátorů a jako takoví se neodvažují ani otevřeně likvidátorství obhajovat, ani se proti němu přímo postavit. I na plenárním zasedání jednomyslně schválili rezoluci ne jako svobodní lidé, ale jako zajatci, kteří dostali od svých „pánů“ nakrátko volno a druhý den po plenárním zasedání se znovu vrátili do otroctví. Jelikož nebyli schopni likvidátorství obhajovat, stále tvrdohlavě poukazovali na všechny možné (a všechny vymyšlené!) překážky, které sice se zásadními otázkami nijak nesouvisí, ale které jim prý nedovolují, aby se likvidátorství zřekli. A když pak byly všechny tyto „překážky“ odstraněny, když bylo všem jejich druhořadým, osobním, organizačním, finančním a jiným nárokům vyhověno, proti své vůli „odhlasovali“ že se likvidátorství zřekají. Chudáci! Nevěděli, že v té době byl manifest šestnácti už na cestě do Paříže a že skupina Michaila a spol. a skupina Potresova a spol. začaly bránit své likvidátorství ještě intenzivněji. A tak pokorně vykročili za šestnácti, za Michailem a za Potresovem, znovu k likvidátorství!

Největším zločinem bezpáteřných „smířlivců“, jako je Ionov nebo Trockij, kteří tyto lidi hájí a omlouvají, je to, že upevňují jejich závislost na likvidátorství a ženou je tak do záhuby. Rozhodným vystoupením všech sociálních demokratů stojících mimo frakce proti Michailovi a spol., proti Potresovovi a spol. (*tyto skupiny se přece neodvažuje obhajovat ani Trockij, ani Ionov!*) by mohl být leckterý golosovský zajatec likvidátorství získán zpět pro stranu, zatímco okolky a zdráhání „smířlivců“ vzbuzují jen „mar-

* Tento svazek, s. 61. *Red.*

né naděje“ golosovců a ke smíření strany s likvidátory nijak nepřispívají.

Ostatně tyto okolky a toto zdráhání lze jistě do značné míry vysvětlit i pouhým nepochopením situace. Jedině z nepochopení situace může soudruh Ionov zúžit celou věc na to, zda se měl nebo neměl uveřejnit Martovův článek, jedině z nepochopení mohou vídeňští stoupenci Trockého redukovat celou otázku na „konflikty“ v ústředním orgánu. Jak Martovův článek (Na správné cestě... k likvidátorství), tak konflikty v ústředním orgánu jsou pouze jednotlivé epizody, které se nedají pochopit bez celkových souvislostí. Například Martovův článek nám, kdo jsme se za rok naučili znát všechny odstíny likvidátorství a golosovství, jasně ukázal, že *Martov obrátil* (nebo byl obrácen). Přece týž Martov *nemohl* podepsat Dopis ústředního výboru o konferenci^[190] a napsat článek Na správné cestě. Když teď Trockij a Ionov vytrhují Martovův článek z řetězce událostí, ze spojitosti s Dopisem ústředního výboru, který mu předcházela, a s číslem 19/20 Golosu, které po tomto článku následovalo, ze spojitosti s manifestem šestnácti, s články Dana (Boj za legálnost^[41]) a Potresova v časopisu Vozrožděnije^[217], když teď vytrhují z téhož řetězce událostí „konflikty“ v ústředním orgánu, připravují se o možnost pochopit, co se děje*. A naopak, všechno je ihned zcela pochopitelné, jakmile obrátíme hlavní pozornost na to, co je základem všeho, totiž na fakt, že ruští nezávislí se definitivně semkli a definitivně skoncovali s „reakční utopíí“ obnovení a upevnění ilegální strany.

* Pro příklad si ještě vezmeme „teorii rovnoprávnosti“ legálních jednotlivců s ilegální stranou. Není snad *po* člancích Michaila a spol. a Potresova a spol. jasné, že smysl a význam této teorie je v tom, aby byla uznána skupina nezávislých legalistů a aby se jim strana podřídila?

7. MENŠEVISMUS OBHAJUJÍCÍ ZACHOVÁNÍ ILEGÁLNÍ STRANY A JEHO HODNOCENÍ

Poslední otázka, kterou musíme probrat, chceme-li si udělat jasnou představu o „sjednocovací krizi“ v naší straně, je takzvaný menševismus obhajující zachování ilegální strany a zhodnocení jeho významu.

Názory Ionova a Trockého, stojících mimo frakce, tj. těch, kdo chtějí, aby byli pokládáni za stojící mimo frakce, (*Pravda*, č. 12^[295], a vídeňská rezoluce), jsou v tomto směru nanejvýš příznačné. Trockij zásadně ignoruje menševismus obhajující zachování ilegální strany, jak se na to už poukazovalo v 13. čísle ústředního orgánu*^[111], a Ionov prozrazuje „nejtajnější“ myšlenku svého stoupence, když prohlašuje, že význam projevů „soudruha Plechanova“ (jiné menševiky stoupence zachování ilegální strany Ionov neuznává) je jen v tom, že „podporují“ frakční boj bolševiků a propagují „vyhlášení válečného stavu ve straně“.

Nesprávnost tohoto stanoviska by měla být Trockému a Ionovi nápadná už jen proto, že ji vyvracejí fakta. Z 13. čísla ústředního orgánu^[114] je vidět, že přinejmenším v sedmi zahraničních skupinách pro spolupráci se stranou — v Paříži^[242], Ženevě^[250], Bernu, Curychu, v Lutychu, Nizze a San Remu^[236] — se postavili plechanovovci neboli přesněji řečeno menševici stoupenci zachování ilegální strany proti Golosu a s poukazem na likvidátorský ráz ideového stanoviska Golosu v čísle 19/20 žádali, aby byla splněna usnesení plenárního zasedání a Golos zastaven. Stejný proces probíhá, i když snad méně nápadně, i mezi pracovníky v Rusku. Zamlčovat tyto fakty je směšné. Pokoušet se v rozporu s těmito fakty líčit Plechanovův boj proti golosovcům jako „frakční“ boj publicistů znamená — *objektivně* — stavět se po bok skupině nezávislých legalistů proti straně.

* Viz tento svazek, s. 255—257. *Red.*

Zjevně falešné, zjevně neudržitelné stanovisko, které zastávají uvedení „smířlivci“, by jim mělo otevřít oči, aby viděli, z jakého nesprávného názoru vycházejí, když tvrdí, že politický význam sjednocení na plenárním zasedání spočíval v dohodě „s danými osobami, skupinami a institucemi“. Nesmíme se dát oklamat vnějšími formami událostí ve straně a jejich individuálními zvláštnostmi, musíme hodnotit ideově politický význam toho, co se děje. Soudě podle vnějších znaků, došlo k dohodě s uvedenými golosovci. Jenže základem, podmínkou dohody přece bylo, že golosovci přejdou na Plechanovovo stanovisko: jasně to vysvětluje z rozboru rezoluce o situaci ve straně^[211], který jsme provedli výše*. Soudě podle vnějších znaků, například podle složení redakce ústředního orgánu, reprezentovali menševismus ve straně právě golosovci. Skutečnost je však taková, že ústřední orgán se začal po plenárním zasedání měnit v orgán „spolupráce“ bolševiků stoupenců zachování strany s plechanovovci, golosovci však proti tomu dělali, co mohli. Sjednocování strany probíhalo tedy oklikami: nejdřív jako jakási smířlivecká všehochuť bez jasného vymezení ideové základny pro sjednocení, potom se však prosadila logika politických tendencí, takže nakonec se ukázalo, že maximálními ústupky golosovcům na plenárním zasedání se jen urychlilo odpadání nezávislých od strany.

Když jsem na plenárním zasedání slyšel a v Golosu (č. 19/20, s. 18^[145]) si přečetl zuřivé útoky proti heslu „dohoda silných frakcí pro boj proti likvidátorům zprava i zleva“ (toto heslo dal Golos do uvozovek, ale z nějakých důvodů nebylo výslovně uvedeno, že jsem toto heslo hájil

* Ze čtyř menševiků členů ústředního výboru, kteří byli na plenárním zasedání, se dva ze všech sil snažili udělat golosovcům maximální ústupky, a tak je fakticky získat pro Plechanovovo stanovisko. To neznamená, že tito dva byli nekompromisně pro zachování strany a že jejich návrat ke golosovcům je vyloučen. To znamená, že menševismus byl zastižen ve chvíli, kdy se ještě nemohl *zřít* příslušnosti ke straně.

před plenárním zasedáním i na něm), pomyslel jsem si: „abwarten!“, „wait and see“ (počkáme a uvidíme). Jen pomalu, páni golosovci, to byste dělali účet „bez hospodáře“: nejde o to, že plenární zasedání umožnilo podílet se na dohodě všem, a ne jen „silným“ frakcím, silným svým ideově politickým stanoviskem. Jde o to, zda vám naši „hospodáři“, tj. skupiny nezávislých legalistů, dovolí proměnit tuto možnost ve skutečnost.

Uplynulo několik měsíců a jen slepí mohou dnes nevidět, že ve skutečnosti právě „dohoda silných frakcí“ je základem pro sjednocení strany a pomáhá mu kupředu „přes všechny překážky“. Tak to musí být a taktomu jedině může být vzhledem k reálnému poměru sil ve straně. Není sporu o tom, že buď budou v nejbližší budoucnosti všechny vedoucí instituce strany formálně přebudovány tak, aby tuto dohodu vyjadřovaly, anebo život strany a její sjednocování půjdou po určitou dobu mimo její vedoucí instituce.

Označovat menševiky stoupence zachování strany za „silnou frakci“ vypadá ovšem na první pohled podivně, neboť v této chvíli jsou silnější — alespoň v zahraničí — golosovci. Jenže my, sociální demokraté, neposuzujeme sílu podle toho, jak se o ní vyjadřují zahraniční skupiny, ani podle seskupení menševických publicistů, ale podle toho, čím stanovisko je objektivně správné a čím stanovisko je logikou politické situace odsouzeno podřídít se „nezávislým“. Rabočedělovci byli v letech 1898—1900 v zahraničí i v Rusku silnější než jiskrovci, a přesto nebyli „silnou frakcí“.

Teď, když golosovci zmobilizovali všechny síly proti Plechanovovi a využili proti němu všechnu špínu — včetně pana Potresova a připomínání, jak „se křivdilo“ Martovovi v letech 1901—1903 (sic!) —, teď je tato bezmocnost golosovců zvlášť zjevná. Axelrod a spol. se už beznadějně politicky opozdili, když v dubnu vydali v zahraničí sborník soukromého spílání Plechanovovi, zatímco v Rusku posunula únorová Naša zarja a březnové Vozrožděnije tuto

otázku do zcela jiné roviny a Plechanov v 13. čísle ústředního orgánu^[200] už přešel od historie svých střetnutí s golosovci k boji proti jejich nynější politice. Golosovci se zmítají ve vzpomínkách na staré (až po rok 1901!) „křivdy“ stejně bezmocně jako vperjodovci, kteří se stále ještě dovolávají všech dobrých duší, aby je ochránily před bolševickým ústředím.

Jen se podívejte, jak se stále více prozrazují naši „ukřivdění“, kteří v roce 1910 zuří při pouhém pomyslení na dohodu „Lenin—Plechanov“ (jejich terminologie!) přesně tak, jako před rokem zuřil z téhož důvodu Maximov. I golosovci se podobně jako Maximov snaží vylíčit věc tak, jako by tu šlo málem o soukromou dohodu „Lenina s Plechanovem“, přičemž se Plechanovovo počínání označuje za „výstřednost“ (Nezbytný doplněk, s. 16^[158]), za „obrácení Šavla v Pavla“, za „přelétavost“ atd. apod. Martov^[140] při vzpomínkách na „*pětiletou činnost*“ (ibid.) Plechanova v úloze menševika dělá, co může, aby ho (dodatečně) za tuto přelétavost zkompromitoval, a přitom nevidí, že tím vlastně nejvíc špiní sám sebe.

V témž Nezbytném doplňku nás kolektivní redakce Golosu ujišťuje (s. 32), že Plechanov byl „velký“ právě v těchto pěti letech (1904—1908)^[188]. Ale jen se podívejte, co z toho plyne. Menševici prohlašují, že Plechanov je „velký“ nikoli za svou činnost v průběhu oněch dvaceti let (1883—1903), kdy zůstával věrný sám sobě, kdy nebyl ani menševikem, ani bolševikem, nýbrž zakladatelem sociální demokracie, ale právě za svou činnost v oněch pěti letech, kdy podle jejich vlastního přiznání „přelétal“, tj. nezastával důsledně menševickou linii. Jeho „velikost“ byla tedy v tom, že do bahna menševismu nezapadl úplně.

Avšak právě pětiletá historie menševismu, kterou Axelrod a Martov k vlastní škodě připomněli, poskytuje celou řadu fakt, která pomáhají *objasnit* rozkol menševiků jinak než oněmi ubohými, osobními příčinami, na které klade důraz Martov.

Plechanov kooptuje v roce 1903 Axelroda a Martova a v 52. čísle Jiskry v článku Co nedělat^[206] prohlašuje, že chce s *oportunisty manévrovat* a manévrováním je *napravit*. A přitom dokonce velmi prudce útočí na bolševiky. Koncem roku 1904 se snaží pomoci Axelrodovi, který sklouzl až k liberalismu (Plán zemstevní kampaně), ale dělá to tak, že se ani slovem nezmíní o takových perličkách, jako bylo označení demonstrací před zemstevními činiteli za „nejvyšší typ demonstrací“ (v brožuře Dopis ústřednímu výboru^[199] vydané *jen* pro členy strany). Na jaře 1905 dochází Plechanov k přesvědčení, že jeho „manévrování“ je marné, rozchází se s menševiky, zakládá Dněvník a propaguje sjednocení s bolševiky. Třetí číslo Dněvníku (listopad 1905) už není ani trochu menševické.

Když takto Plechanov promarnil kolem půldruhého roku manévrováním s oportunisty ve straně (od konce roku 1903 do jara roku 1905), pouští se začátkem roku 1906 a v průběhu roku 1907 do *manévrování* s kadety. Dopouští se přitom daleko větších oportunistických výstřelků než ostatní menševici. Když však on, který propagoval „manévrování“ v době I. dумы, po jejím rozeznání navrhuje (v 6. čísle Dněvníku^[201]) dohodu revolučních stran pro boj za ústavodárné shromáždění, *Proletarij* (č. 2 z 29. srpna 1906 v článku Rozpaky nad taktikou^[121]) ihned poznamenává, že toto stanovisko už vůbec není menševické*.

Na jaře 1907 bojuje Plechanov na londýnském sjezdu — podle Čerevaninova líčení, které jsem už citoval v předmluvě ke sborníku^[117] Za dvanáct let^[98] — proti *organizačnímu anarchismu* menševiků**. Potřebuje „dělnický sjezd“ jako manévr *pro* posílení strany, a ne *proti* straně. V druhé polovině roku 1907, jak vypráví Martov v Nezbytném doplňku, „musel“ Plechanov „použít veškeré výmluvnosti“, aby obhájil nutnost ilegálního (tj. stranického) orgánu

* Viz Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 398—402. *Red.*

** Viz Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 113—130. *Red.*

menševiků proti Axelrodovi (který zjevně dával přednost legálním orgánům, ve skutečnosti nestranickým). Konflikt z roku 1908 kvůli Potresovovu článku^[220] zavalil příčinu k Plechanovově roztržce s likvidátory.

O čem svědčí tyto fakty? O tom, že nynější rozkol mezi menševiky není náhoda, ale nutnost. „Manévrování“ neomlouvá toho, kdo v jeho jménu dělal chyby, a já neodvolávám nic z toho, co jsem proti těmto Plechanovovým chybám napsal. „Manévrování“ však *vysvětluje*, proč je pro jedny menševiky *snadné* přejít k nezávislým, zatímco pro druhé je to těžké, ba nemožné. Sociální demokrat, který při manévrování vede dělnickou třídu za kadety, jí škodí stejně jako ten, kdo to dělá pro svůj imanentní sklon k oportunistice. Jenže ten první se dovede, dokáže a stačí včas zastavit před propastí, kdežto ti druhí do ní spadnou. Ruské přísloví říká: Donuť ho, aby se modlil k bohu, a on si rozmlátí čelo. Plechanov by mohl říci: Donuť Potresovy a Dany, aby šli při manévrování vpravo, a oni půjdou vpravo ze zásady.

To, u čeho se někteří menševici zastavili, plně opravňuje jejich označení „menševici stoupenci zachování ilegální strany“. Zastavili se u boje za stranu — proti nezávislým legalistům. Pan Potresov^[218] a redakce Golosu social-demokrata se v Nezbytném doplňku marně snaží této prosté a jasné otázce vyhnout.

Vždyť i Engels bojoval proti SDF (britští sociální demokraté), vykrukuje se Potresov (s. 24). To je sofistika, drahý pane. Engels chtěl přivést stranu¹²⁰ na správnou cestu, ale vy přece neříkáte, jak to udělat, vy dokonce ani neříkáte, je-li dnes ilegální sociálně demokratická strana potřebná, je-li SDDSR potřebná nebo ne. Stolypinovi říkáte, že *není* (Naša zarja), kdežto členům strany, v ilegálním tisku, si to říct *netroufáte* a jen se vykručujete a vytáčíte.

„Lenin—Plechanov doporučují boj proti novým formám dělnického hnutí“ (s. 31), „my *vycházíme* ze stavu, podmínek a potřeb skutečného dělnického hnutí“ (s. 32), ujišťuje redakce. To je sofistika, drazí pánové. Sami jste přiznali, že

na plenárním zasedání se udělalo *všechno*, aby tyto nové formy byly přijaty, a i bolševici to svým bojem ještě *před* plenárním zasedáním *dokázali*. Nerozcházíme se v tom, zda jsou potřebné „nové formy“, zda se má pracovat legálně, zda se mají zakládat legální spolky, v tom se vůbec nerozcházíme. Rozcházíme se v tom, zda je přípustné, aby se legalisté, kteří takto pracují, jako například skupina Michaila a spol. a skupina Potresova a spol., pokládali za sociální demokraty, *když jsou na sociálně demokratické straně nezávislí*, anebo zda členové sociálně demokratické strany *jsou povinni* uznávat stranu, propagovat nezbytnost strany, pracovat v ní, budovat její organizaci, zakládat ilegální buňky všude a ve všech ostatních organizacích, aby se s ní udržoval pravidelný styk, atd. A vy velmi dobře víte, že se *teď*, po plenárním zasedání, rozcházíme *jedině* v tomto bodě.

Golosovci se snaží vylíčit naši snahu o sblížení, o dohodu s menševiky stoupenci zachování strany, která má umožnit společný boj za stranu proti nezávislým, jako soukromý blok „Lenina a Plechanova“. Nevybárávými slovy spílají autorovi článku proti Potresovovi v čísle 47/48 listu *Proletarij*^[123] za tón „servilního dvořana“, který prý „spekuluje s dohodou“ s Plechanovem.

Nahlížím do tohoto článku a na sedmé straně čtu :

„I všechny Plechanovovy chyby za revoluce vplynuly ovšem právě z toho, že důsledně *neprováděl* linii, kterou sám zastával ve staré *řísce*.“

Ať čtenáři posoudí, co se víc podobá „servilnosti“ a „spekulaci“: zda to, když se výslovně uvede, co bolševici pokládají za Plechanovovu chybu, anebo když se o Plechanovovi prohlásí, že byl „velký“ právě v tom období, kdy byl menševikem a kdy byl podle slov menševiků „přelétavý“.

„Plechanov půjde s námi,“ píše redakce Golosu socialdemokrata, až „nadejde opět doba *odpovědných*“ (kurzíva v Golosu) „politických akcí“ (Nezbytný doplněk, s. 32).

To je politická negramotnost, ale „spekulace“ je z toho cítit na sto honů. Negramotnost je to proto, že právě *dnes* nadešla pro staré vůdce doba *stonásobně odpovědnějších* politických akcí než za otevřeného boje, kdy si masy samy najdou cestu mnohem snáz. A jasně z toho čouhá „spekulace“, protože se tu dává najevo ochota uznat Plechanova opět za menševika, jakmile znovu začne „manévrovat“.

Divíme se, že golosovci nechápou, jak asi vypadají tyto jejich invektivy například vedle Axelrodovy věty: „Nechtěli jsme se snížit“ (před Plechanovem) „k úloze servilních lokajů“ (s. 19). Vždyť vy se chováte jako tento druh lidí, o nichž hovoříte. Váš vztah k Plechanovovi přesně odpovídá „zásadě“ *těchto* lidí: Buď pěstí do zubů, nebo ručku líbat.

Pět let jste mu „líbali ručku“, teď mu dáváte na dvaatřiceti stránkách velkého formátu „do zubů“ a na 32. stránce „jste ochotni“ znovu ho uznat za menševika a „líbat ručku“.

Pokud jde o nás, máme právo říci, že v době své „přelétavosti“ Plechanov nikdy nebyl bolševikem. My ho za bolševika nepovažujeme a nikdy považovat nebudeme. Ale jako každého menševika, který se dokáže postavit proti skupině nezávislých legalistů a důsledně proti nim bojovat, pokládáme i Plechanova za menševika, *který je pro zachování ilegální strany*. V nynějších těžkých dobách, kdy nás v teorii čeká boj o marxismus a v praxi dělnického hnutí boj o stranu, považujeme za bezpodmínečnou povinnost všech bolševiků vynaložit veškeré úsilí na sblížení s takovými sociálními demokraty.

8. ZÁVĚR. O PLATFORMĚ BOLŠEVIKŮ

Konference strany, která se má podle plenárního zasedání^[166] svolat, nemůže a nesmí mít na programu pouze to, co toto zasedání navrholo pod podmínkou, že všichni

menševici přejdou na stanovisko strany. To se nepodařilo a nesluší se, abychom si sami před sebou hráli na schovávanou.

Volby na tuto konferenci, její svolání a přípravy se musí konat pod heslem *semknutí stoupců zachování strany* v boji proti skupině nezávislých legalistů. Vzhledem k tomuto úkolu a vzhledem k protistranickému stanovisku golosovců musíme s veškerou rozhodností přebudovat všechny vedoucí orgány strany tak, aby nezůstávaly u hašteření, které jim chystá nebo od nynějška bude chystat každý golosovec, ale zabývaly se *skutečným budováním strany*. Golosovci ji budovat nechtějí, chtějí jen tajně pomáhat skupině nezávislých legalistů.

Platforma bolševiků pro tuto konferenci musí vypadat takto: Stranu je třeba budovat podle prosincových rezolucí (z roku 1908)^[63] a v jejich duchu. Je třeba dál pracovat v duchu plenárního zasedání a provádět výše uvedené opravy jeho usnesení, tak jak je diktuje celý průběh událostí po plenárním zasedání. Zaměřit veškeré úsilí na soustavné, důsledné, všestranné a houževnaté využívání všech legálních možností, abychom shromažďovali síly proletariátu, pomáhali mu seskupovat se a sjednocovat, připravovat se k boji a dodávat si sebedůvěry a stejně důsledně obnovovat ilegální buňky, ilegální, ryze stranické a hlavně především ryze proletářské organizace. Musíme se učit přizpůsobovat je novým podmínkám, neboť jedině tyto organizace dokážou usměrnit všechnu práci v legálních organizacích, naplnit ji revolučním duchem sociální demokracie, nesmiřitelně bojovat proti renegátům a nezávislým legalistům a připravit tu chvíli, kdy naše strana, naše SDDSR, která uchovává všechny revoluční tradice a tradice velikých vítězství proletariátu z roku 1905 a která upevní a rozšíří proletářskou armádu strany, povede tuto armádu do nového boje, k novým vítězstvím.

JUBILEJNÍMU ČÍSLU LISTU ZIHNĀ¹²¹

Když soudruh¹²² delegovaný ústředním výborem Sociální demokracie Lotyšského kraje podával na plenárním zasedání ústředního výboru SDDSR zprávu o činnosti Sociální demokracie Lotyšského kraje (stručný výtah z této zprávy přineslo 12. číslo ústředního orgánu naší strany^[214]), měli jsme dojem, že se lotyšská sociální demokracie v dnešních těžkých dobách rozvíjí zcela „normálně“ a bez problémů. Tento dojem byl vyvolán tím, že Sociální demokracie Lotyšského kraje, která je svým složením převážně proletářská a vedou ji převážně sami dělníci, už překročila k vypracování zvláštní taktiky a k řešení organizačních úkolů pro vleklé období kontrarevoluce, tak jak to vyžaduje objektivní situace. Za revoluce stál lotyšský proletariát a lotyšská sociální demokracie v boji proti samoděržaví a všem silám starého zřízení na jednom z prvních a nejdůležitějších míst. Je mimochodem docela zajímavé, že v oficiální statistice stávek za rok 1905 (vydané ministerstvem obchodu a průmyslu)¹²³ zaujímá Livonská gubernie podle houževnatosti proletářského stávkového boje první místo. V roce 1905 bylo v Livonské gubernii celkem 53 917 továrních dělníků, ale počet stávkujících dosáhl 268 567, tj. téměř pětinasobku (4,98krát)^[16]! Každý tovární dělník v Livonské gubernii stávkoval v tomto roce průměrně pětkrát. Za Livonskou gubernii následuje Baská gubernie, kde každý tovární dělník stávkoval 4,56 krát, Tifliská gubernie 4,49krát, Petrokovská gubernie 4,38krát a Petrohradská 4,19krát. V Moskevské gubernii

stávkovalo v roce 1905 276 563 dělníků, to znamená jen o něco víc než v Livonské gubernii, i když celkový počet továrních dělníků je v Moskevské gubernii pětkrát vyšší než v Livonské gubernii (285 769 proti 53 917). Z toho je vidět, oč uvědoměleji, jednotněji a revolučněji vystupoval lotyšský proletariát. Je však také známo, že jeho vedoucí úloha jako předvoje v útoku proti absolutismu se neomezovala jen na stávkový boj: lotyšský proletariát šel v prvních řadách i při ozbrojeném povstání a nejvíc ze všech přispěl k tomu, že hnutí dosáhlo nejvyššího stupně, to znamená přešlo v povstání. Víc než kdo jiný získal pro velký revoluční boj proti carismu a statkářům lotyšský zemědělský proletariát i lotyšské rolnictvo.

Lotyšská dělnická strana, která byla za revoluce jedním z předních oddílů ruské sociální demokracie, stála v prvních řadách i v těžkém období kontrarevoluce. Ze zprávy, o níž jsem se zmínil na začátku, jsme se dověděli, že v lotyšské sociální demokracii nevznikl žádný zvláštní směr, který by se dal strhnout revolučními frázemi (jako naši „otzovisté“), nebo legálními možnostmi (jako naši *likvidátoři*, kteří odmítají ilegální stranu a nad úkoly, které mají vést k obnovení a upevnění SDDSR, mávají rukou). Lotyšští sociálně demokratičtí dělníci si dokázali zorganizovat práci tak, aby využili veškeré legální možnosti: legální zájmové organizace, různé dělnické spolky, tribunu dумы atd.; přitom ani v nejmenším „nezlikvidovali“ ilegální, revoluční sociálně demokratickou stranu, naopak, udrželi si všude stranické ilegální dělnické buňky, které budou bránit a rozvíjet tradice velkého revolučního boje a zároveň cílevědomě a důsledně vychovávat stále širší a uvědomělejší zástupy bojovníků z mladé generace dělnické třídy.

Z příčin, kterými lze vysvětlit úspěchy lotyšské sociální demokracie, je nepochybně nutné uvést na prvním místě vyšší stupeň rozvoje kapitalismu ve městech i na venkově, jasnější a vyhraněnější třídní rozpory a jejich zostření způ-

sobené národnostním útlakem, koncentraci lotyšského obyvatelstva a jeho kulturní vyspělost. Podmínky, za nichž se musí vyvíjet a pracovat ruská dělnická třída, jsou po všech stránkách podstatně zaostalejší. Tato zaostalost dnes vyvolává ostřejší krizi v ruské části SDDSR. Maloburžoazní inteligence hraje v našem hnutí velkou úlohu a přináší zároveň s klady i zápory: při vypracovávání teorie a taktiky „vypracovává“ i každou úchylku od sociálně demokratické cesty ve zvláštní „směr“, jako je například „otzovismus“ a „likvidátorství“.

Troufáme si vyslovit naději, že lotyšská sociální demokracie, která může být plným právem hrda na své úspěchy, nebude tak pyšná, aby nad těmito palčivými problémy v SDDSR mávla rukou.

Čím je proletariát uvědomělejší, tím jasněji vidí své sociálně demokratické cíle, tím energičtěji bojuje proti všem maloburžoazním úchylnkám v dělnickém hnutí, tím více se snaží vymanit své méně vyspělé soudruhy dělníky z vlivu maloburžoazního oportunistu.

Likvidátorský směr v SDDSR je produktem ruských maloburžoazních poměrů. Všechna liberální buržoazie se staví proti revoluci, odmítá ji, proklíná taktiku z roku 1905, protože prý byla „krvavá a neplodná“, ponižuje se před mocipány a vyzývá lid, aby používal jedině metody *legálního* boje. I maloburžoazní inteligence v naší straně podléhá vlivu kontrarevolučního liberalismu. Vycházejí dějiny revoluce v pěti svazcích (Společenské hnutí v Rusku na počátku 20. století^[173]), které rediguje Maslov, Martov a Potresov) a v těchto dějinách se fakticky propaguje učení renegátů, že proletariát „přecenil“ své síly, „podcenil“ síly buržoazie atd. Ve skutečnosti masy proletariátu podcenily zrádcovství buržoazie a přecenily síly buržoazie v boji za svobodu, podcenily své vlastní síly, síly miliónů utlačovaných a vykořisťovaných nastupujících k útoku.

Vycházejí legální časopisy (Naša zarja a Vozrožděnije), v nichž se prohlašuje, že obnovení a upevnění ilegální stra-

ny, naší staré, osvědčené SDDSR, je „reakční utopie“. Ilegální menševický list Golos social-demokrata tyto pány ještě hájí a razí heslo: Boj za legálnost^[41]. Jeden z nejvýznamnějších menševických vůdců Plechanov vystupuje z redakce a z redakční rady všech těchto publikací, vypoovídá jim válku a vyzývá menševiky *stoupence zachování ilegální strany*, aby podporovali a upevňovali revoluční ilegální stranu proletariátu — SDDSR.

Naše strana tedy vstoupila do rozhodujícího boje proti skupinám nezávislých legalistů, kteří (tj. legalisté) si neprávem říkají sociální demokraté. Ve skutečnosti ničí dílo sociálních demokratů, rozvracejí sociálně demokratickou organizaci dělnické třídy, tříští ji na beztvare legální skupiny, které nemají žádné zásady a které fakticky dostávají dělnickou třídu do závislosti na liberální ideologii a na liberálním politickém vedení.

Asi před deseti lety dokončila naše strana úspěšně boj proti takzvanému „ekonomismu“, který měl s dnešním „likvidátorstvím“ mnoho společného. Dnes je boj těžší, protože všechny síly kontrarevoluce, nejen staré, ale i nové (moderní), liberálně buržoazní kontrarevoluce, směřují k tomu, aby v řadách proletariátu zlikvidovaly tradice z roku 1905, aby zlikvidovaly jeho ilegální sociálně demokratickou stranu. Jenže dělnická třída, která dovedla být vedoucí silou v revoluci 1905, jistě všechny tyto úchytky od sociálně demokratické cesty překoná.

Před revolucí 1905 pracovali sociální demokraté dvacet let ve zcela ilegálních kroužcích a vybudovali stranu, která vede milióny do útoku proti samoděržaví. Po revoluci můžeme — a tedy i musíme — nejen pokračovat v práci v ilegálních buňkách, ale mnohonásobně ji zintenzívnit, obklopit tyto buňky hustou sítí legálních organizací, využít pro naši agitaci tribunu černé* dумы, vštěpovat dělnickým masám poučení získaná v revolučním boji a vytvo-

* — reakční. Čes. red.

řit sociálně demokratickou stranu, která povede desetimi-
lióny znovu do útoku proti samoděržaví.

*Otištěno v červenci 1910
v listu Zihna, č. 100
Podepsán N. Lenin*

*Podle textu Zihny
Přeloženo z lotyštiny do
ruštiny*

N Á V R H
R E Z O L U C E O D R U Ž S T V E C H
P Ř E D L O Ž E N Ý R U S K O U
S O C I Á L N Ě D E M O K R A T I C K O U
D E L E G A C Í N A K O N G R E S U
V K O D A N I I²⁴

Kongres konstatuje, že

1. proletářská družstva umožňují dělnické třídě zlepšovat své postavení tím, že omezují vykořisťování ze strany zprostředkovatelů, ovlivňují pracovní podmínky u dodavatelů, zlepšují postavení zaměstnanců atd.;

2. proletářská družstva mají v hospodářském a politickém boji mas stále větší význam, protože poskytují pomoc při stávkách, výlukách, perzekuci apod.;

3. proletářská družstva organizují masy dělnické třídy, a tím ji učí samostatně řídit a organizovat rozdělování a připravují ji tak po této stránce na úlohu organizátora hospodářského života v budoucí socialistické společnosti.

Naproti tomu kongres konstatuje, že

1. zlepšení dosažená družstva budou jen velmi omezená, dokud výrobní prostředky a směna výrobků zůstanou v rukou třídy, jejíž vyvlastnění je hlavním cílem socialismu;

2. družstva jako ryze obchodní instituce mají v důsledku konkurence tendenci zvrhnout se v buržoazní akciové společnosti;

3. družstva jako organizace, které přímo nebojují proti kapitálu, mohou vzbuzovat a vzbuzují iluze, že jsou prostředkem k vyřešení sociální otázky.

Kongres proto vyzývá dělníky všech zemí,

a) aby vstupovali do proletářských družstev a všestranně napomáhali jejich rozvoji usměrňováním jejich

organizace v přísně demokratickém duchu (nízké zápisné, jeden podíl na jednu osobu atd.);

b) aby neúnavnou socialistickou propagandou a agitací v družstvu pomáhali šřit mezi masami dělníků myšlenky třídního boje a socialismu;

c) aby podle toho, jak se bude zvyšovat socialistické uvědomění v družstvech, navazovali a upevňovali organické spojení mezi družstvy a socialistickou stranou, jakož i odbory;

d) kongres současně upozorňuje, že výrobní družstva mají pro boj dělnické třídy význam jen tehdy, jsou-li součástí spotřebních družstev.

Napsáno 16.—17. (29.—30.) srpna 1910 *Podle rukopisu*

Poprvé otištěno v letech 1929—1930

Sočinenija V. I. Lenina

sv. XIV, 2. a 3. vydání

O FRAKCI „VPERJODOVCŮ“

Skupina Vperjod vydala v Paříži „sborník statí k aktuálním otázkám“ pod názvem Vperjod^[27]. Přidáme-li k tomu brožuru soudruha Sažina (K otázce obnovení strany)^[267], která „byla vydána vlastním nákladem“ a kterou lze dostat prostřednictvím redakce sborníku Vperjod, přidáme-li k tomu zvláštní leták podepsaný skupinou Vperjod a platformu této skupiny, má nyní strana víc než dost materiálu, aby si mohla o „vperjodovcích“ udělat úsudek.

Platforma vperjodovců má tři specifické rysy. Za prvé, ze všech skupin a frakcí naší strany jako první vyzvedá do popředí filozofii, a to pod krycím názvem. „Proletářská kultura“, „proletářská filozofie“, píše se v platformě. Pod tímto krycím názvem je míněn *machismus*, tj. obhajoba filozofického idealismu nejružnějšího druhu (empiriokriticismus, empiriomonismus atd.). Za druhé, v oblasti politiky označila skupina otzovismus za „zákonitý názorový odstín“ a oznámila, že někteří otzovisté, členové této skupiny nesouhlasí s tím, jak byly stanoveny úkoly strany vzhledem ke Státní dumě. V platformě vperjodovců jsou však tyto úkoly formulovány tak nejasně a zmateně, že to nelze charakterizovat jinak než jako přizpůsobení se otzovistickým názorům. A konečně za třetí, v platformě se rozhodně odsuzuje frakcionářství a požaduje se, aby se frakce spojily a splynuly se stranou.

Takže v souhrnu tu máme — začneme-li od konce — jedno velmi dobré přání a dva způsoby, jak krýt velmi špatné ideově politické směry, které se s marxismem rozcházejí a podřizují proletariát buržoazní ideologii a poli-

tice. Sborník Vperjod názorně ukazuje, co z takové názorové směsice může vzejít.

Autor úvodní stati sborníku Maximov^[8] přísně dodržuje diplomaticčnost platformy, neboť mluví o „proletářské kultuře“, aniž slůvkem vysvětluje, co tím rozumí. Ve stati, která se pokouší o populární výklad, je tato hra na schovávanou zvláště nápadná. Jaká je to populárnost, když *ani jeden* čtenář s výjimkou těch, kteří se s Maximovem *osobně* znají nebo kteří už *celou* diskusi o machismu a kolem machismu prostudovali, *nemůže* pochopit pravý smysl takové věty? Jaká je to populárnost, když tento Maximov na 4. stránce sborníku říká, že „nebezpečím pro proletářský socialismus“ jsou ti příslušníci inteligence, kteří „nekriticky přijímají a propagují nesprávné a pro proletariát škodlivé teze buržoazní vědy a filozofie...“?

Tyto tři tečky udělal Maximov. Nevíme, zda mají znamenat stydlivé odmlčení. Ale docela určitě víme, že mluvit — a zejména v „populárním“ článku — o škodlivosti „buržoazní filozofie“ pro proletariát, a neřící přesně a jasně, o *jakou* filozofii vlastně jde, znamená uchýlovat se k nejhorší formě frakční diplomacie. Považujete-li otázku buržoazní filozofie za důležitou, mluvíte-li o ní hned v úvodní stati „populárního“ sborníku, pak mějte také odvalu mluvit přímo, obhajujte své názory a netajte je.

Soudruh Sažin patrně jako „praktik“ tuto Maximovovu diplomacii bezohledně maří.* Na 31. stránce své brožury žádá, aby „členům strany“ byla „zajištěna“ „*naprostá svoboda revolučního a filozofického myšlení*“.

* Ve Sborníku Vperjod se jiný „praktik“, petrohradský „Tkadlec I-n“ také ne právě diplomaticky podřekl^[291]. Píše: „Ostatně zvláště Beltovova kniha Monistický názor^[198] může vyvolat takovouto nesprávnou představu o historickém materialismu“ (sborník, s. 57). Bodejť by ne! Nejsprávnější „představu o historickém materialismu“ podávají samozřejmě knihy ruských bohostrůjců a machistů, kterýpak „vperjodovec“ by tohle nevěděl! A jakpak by se kniha, na které vyrostla celá generace ruských marxistů, mohla měřit s filozofickými díly Juškevičů, Bogdanovů, Valentinovů a Lunačarských...

To je skrz naskrz oportunistické heslo. Ve všech zemích razili toto heslo v socialistických stranách jedině oportunisté a neznamenaloby fakticky nic jiného než „svobodu“ rozvracet dělnickou třídu buržoazní ideologií. „Svobodu myšlení“ (čti svobodu tisku, slova a svědomí) žádáme od *státu* (a ne od strany) právě tak jako svobodu spolčování. Strana proletariátu je však svobodný svazek, jehož úkolem je *bojovat* proti „myšlení“ (čti ideologii) buržoazie, hájit a prosazovat jeden určitý, a to marxistický světový názor. To je abeceda. A na tuto abecedu Maximov, Sažin a spol. zapomněli pro neupřímnost svého politického stanoviska. Nikoli jejich osobní pokrytectví, ale právě politicky neupřímné stanovisko způsobilo, že propagují buržoazní hesla. Tato neupřímnost tkví v tom, že jedna část „vperjodovců“ by strašně chtěla strhnout proletariát *zpátky*, k buržoazní filozofii (machismu), zatímco druhá část je filozofie lhostejná a žádá jen „naprostou svobodu“... pro machismus. A všichni dohromady *musí* proto diplomatizovat, komplikovat věci, hrát si na schovávanou a ohánět se buržoazními hesly.

A co *ve skutečnosti* znamená „naprostá svoboda revolučního myšlení“? Nic jiného než *svobodu* pro otzovistické a jiné poloanarchistické názory. Jinak řečeno, říká se tu totéž, co je v „platformě“ vperjodovců vyjádřeno slovy: uznání otzovismu za „zákonitý názorový odstín“. A zase tu máme malichernou diplomatickou hru s idejemi, zase hru na schovávanou, zase pokrytectví, které lze plně vysvětlit jen tímž neupřímným ideově politickým stanoviskem: My nejsme žádní machisté, ale jsme pro „naprostou svobodu“ machismu (ve straně); my nejsme otzovisté, ale jsme pro „naprostou svobodu“ otzovistického odstínu, nebo obecněji: „revolučního myšlení“! Zmatek je navíc dovršen tím, že *dva* vperjodovci se svými *vlastními* podpisy (Sažin a Dělník Ar.) rozhodně stavějí za to, že je důležité a nutné využívat legální možnosti a tribunu dumy. *Dělník Ar.* píše: „Sociální demokracie musí bojovat proti těm, kdo

agitují“ (A kdopak to vlastně takhle agituje, soudruhu Ar.? Nejsou to náhodou vaši vperjodovci?) „proti *jakémukoli*“ (podívejme se!) „využívání legálních možností, protože takový postup není sociálně demokratický“ (sborník, s. 48—49)[77]. A týž Ar., *který opakuje* slova bolševiků seskupených kolem *Proletarije*, hrubě *Proletarij* napadá (dodatečně) za to, že prý vymaloval vperjodovce strašidelnými barvami! Tak tomu se říká ustupovat na celé čáře, vzdávat se všech svých pozic, odsuzovat v tisku (a zase se to neřekne přímo) své přátele, vperjodovce, kteří svého času schvalovali například rezoluci o bojkotu sjezdu závodních lékařů, a krýt svůj ústup, svou kapitulaci tlučením na buben. Jak ubohá frakční diplomacie!

A teď se podívejte, co píše „vperjodovci“ o frakcích a frakční činnosti. „Platforma“ frakce odsoudila a žádala, aby byly rozpuštěny. Sažin hřímá proti frakčním centrům, „zahraničním vůdcům“ atd. atd. Těch slz, co vperjodovci nad frakcemi prolili, těch slov, co napovídali!

Ale jejich skutky? Celá historie skupiny Vperjod od lednového (1910) „sjednocovacího“ plenárního zasedání není nic jiného než *vytváření frakce ze zahraničí*. Uvedu úryvek z jednoho dopisu (z 15. července 1910), který poslal ruský pracovník členu zahraničního byra ústředního výboru:

„Existuje výbor (v Petrohradě) a kromě toho ještě skupina ‚vperjodovců‘ se samostatnou pokladnou a tajemníkem. Peníze dostali ze zahraničí. V Moskvě...“ — dále jmenuje osobu velmi blízkou jednomu z nejvýznamnějších otcovistů a uvádí, že tam dělají stejnou politiku.

Kdo je alespoň trochu obeznámen se stranickými záležitostmi a pozorněji sleduje stanovisko publicistické skupiny Vperjod, nemůže ani na chvílku pochybovat, že tato skupina organizuje frakci ze zahraničí. V červenci 1909* bylo v tisku oznámeno, že neblaze proslulá „škola v NN“¹⁰⁵ je zahraničním centrem nové frakce, a od té doby se o tom

* Viz tento svazek, s. 63—64. *Red.*

přesvědčili i ti nejlehkomyslnější a nejméně informovaní sociální demokraté. Smutně proslulou „platformu“ vypracovalo v zahraničí osm intelektuálů a sedm dělnických posluchačů. Úloha těchto dělníků, kteří se ukvapeně podpísali pod hesla „proletářská filozofie“ a uznali otcovismus za „zákonitý názorový odstín“, je příliš jasná, než aby se o tom ještě muselo mluvit. Je to názorná ukázka toho, jak vytvořila frakci skupina zahraničních publicistů, kteří si opravdu vedou coby „chánové“ (tak je nazval Voinov^[126] ve sborníku Vperjod), neboť si sami uvědomují, že je svévole *zatajovat* před veřejností, co je jim tak drahé, tj. buržoazní filozofii machismu a otcovismu. „Vperjodovci“ brojí proti „zahraničním vůdcům“ a sami ustavují organizaci, která je de facto pouhým *přívěskem* hrstky zahraničních publicistů; brojí proti frakci, a sami *tajně* budují novou, malou, sektářsky empiriomonistickou frakci, neschopnou života. Celé toto pokrytectví *politicky* pramení z toho, že si skuteční předáci frakce netroufají otevřeně a přímo se postavit za to, co je jim skutečně drahé.

Uvedeme jen dva příklady zvláště křiklavého pokrytectví. Na 53. stránce sborníku prohlašuje *Dělník Ar.*, že byro ústředního výboru v Rusku „čerta starého dělá“ (tato slova jsou samozřejmě vložena do úst dělníka „leninovce“, který jakoby v tomto duchu agituje „vperjodovce“. Jak naivní lest „dělníka Ar.“!) a že vperjodovec (zase ovšem společně s „leninovcem“ a samozřejmě z jeho podnětu) navrhoval, aby „moskevská organizace byla prohlášena za nezávislou na ruském ústředním výboru a nepodléhala jeho směrnicím“.

Byro ruského ústředního výboru se od ledna 1910 *přes* odpor jak likvidátorů-golosovců (známá historie s Michailem, Romanem a Jurijem), tak vperjodovců (kteří tou dobou budovali ze zahraničí svou *vlastní* malou frakci *proti* ústřednímu výboru) potýkalo s úkolem obnovit ústřední organizaci. A teď právě tito vperjodovci prolévají krokodýlí slzy nad „nečinností“ byra ústředního výboru!

Tito vperjodovci, fakticky na straně zcela „nezávislí“, zcela protistraničtí frakcionáři, píšou v populárním sborníku, že se mají místní organizace vyhlásit za „nezávislé“ na ústředním výboru^[168].

Jiný příklad. V témže sborníku anonymní „člen strany“ diletantsky kritizuje zprávu o hospodaření zahraničního byra ústředního výboru^[167]. Tento anonymní diletant mimo jiné na 60. straně píše: „Co je to vlastně za ‚držitele‘ (ve zprávě se říká, že došly peníze od držitelů), proč ‚drží‘ nebo ‚drželi‘ peníze ústředního výboru, na jaké ‚speciální účely‘ byly tyto peníze určeny, o tom tu nikdo nic neví.“

Ano, přesně tak je to tam napsáno. *Nikdo o tom nic neví.*

To píšou členové téže skupiny Vperjod, která měla dva zástupce na lednovém plenárním zasedání, na němž bylo schváleno prohlášení bolševiků, že podmíněně odevzdají peníze „držitelům“ (tj. třem dobře známým představitelům mezinárodní sociální demokracie¹²⁵). Jaké jsou to peníze, odkud pocházejí, kdo jsou držitelé atd., to všechno *velmi dobře* vědělo plénum, to znamená, že to věděly *všechny* frakce, *tedy i vperjodovci*. Ale vperjodovci, aby oklamali dělníky, v „populárním“ sborníku píšou: *Nikdo o tom nic neví.*

To píšou v témže sborníku Vperjod, jehož první dvě stati podepsali *Maximov* a *Domov*. Oba tito „vperjodovci“ *velmi dobře znají celou historii*, jak bolševici k těmto penězům přišli a předali je držitelům. Ale protože je jim „trapné“ osobně vystoupit a prohlásit, že „o tom nikdo nic neví“, pověří tím *anonymní diletanty*, kteří si říkají „členové strany“ asi proto, že jednájí proti straně. Maximov a Domov ústy anonymních diletantů dělníkům v „populárním“ sborníku *vědomě lžou*, že „nikdo nic neví“, o jaké „držitele“ peněz vlastně jde, atd. A tito pánové se bijí v prsa a horlí proti „frakcím“ a proti „zahraničním vůdcům“.

„Kritizují“ ústy anonymního „člena strany“ zprávu o hospodaření ústředního výboru a sami oznamují hned na první stránce svého sborníku^[176], že až dosud nemohla jejich skupina vydávat list pro „nedostatek materiálních

prostředků“ a že „*nyň se podařilo tuto překážku odstranit*“. To znamená, že nyní dostala skupina Vperjod peníze. Což o to, pro vperjodovce je to jistě příjemná zpráva. Jenže jak „*drzé čelo*“ je třeba mít, velevážení „*vperjodovci*“, aby se mohla v tisku, v „*populárním*“ sborníku ústy anonymního diletanta říkat vědomá lež o ústředním výboru, že prý „*nikdo nic neví*“, o jaké „*držitele*“ vlastně jde a jaké mají peníze, a přitom *neřci jediné slovo* ani ústřednímu výboru, ani jiným frakcím, *jaké peníze vlastně skupina Vperjod dostala a kteří publicisté jimi disponují!* Strana je patrně povinna skládat účty vperjodovcům, kdežto vperjodovci nejsou povinni skládat účty straně.

Musíme znovu a znovu opakovat, že toto pokrytectví vperjodovců nelze vysvětlit osobními vlastnostmi Petra nebo Pavla, ale celým jejich *politicky* neupřímným postojem, tím, že machističtí a otzovističtí publicisté se *nemohou přímo a otevřeně* pustit do boje za tolik jim drahé, jiné než sociálně demokratické názory. Kdo pochopí tyto *politické* podmínky, ten nebude rozpačitě, nechápavě a posmutněle vrtět hlavou nad pouhou vnější stránkou jevu, nad všemi těmi osobními konflikty, intrikami, nadávkami atd. Kdo pochopí tyto politické podmínky, ten se nespokojí se smířliveckou frází (à la Trockij), že „*není nutné bojovat proti otzovistům, ale že je nutné překonat otzovismus*“, neboť je to jen prázdná a bezobsažná fráze. Objektivní podmínky kontrarevolučního období, období rozkladu, období bohostrůjcovství, období machismu, otzovismu a likvidátorství — tyto objektivní podmínky *postavily* naši stranu do boje proti kroužkům publicistů vytvářejících si své frakce a z tohoto boje se nelze vykrotit frázemi. Vyhnout se tomuto boji znamená vyhnout se jednomu ze současných úkolů dělnické sociálně demokratické strany.

KAPITALISTICKÝ SYSTÉM
SOUČASNÉHO
ZEMĚDĚLSTVÍ¹²⁶

Napsáno po 11. (24.) září 1910
Poprvé otištěno v roce 1932
v publikaci Leninskij sbornik XIX
Podepsán V. Iljin

Podle rukopisu

1

Капиталистический строй
современного земледелия.

Часть первая.

Социальная структура вообще, экономическая структура в частности общества громадные изменения в течение двух-трех последних десятилетий. Целиком решен вопрос о природе самих корней вопросов, касающихся экономической структуры современных государств и его развития, которые решались прежде на основании общих соображений и эмпирических данных, тем не менее уже разрабатывается экономическая структура в капиталистическом строе без учета

První strana rukopisu Leninovy stati z roku 1910
Kapitalistický systém současného zemědělství

Zmenšeno

Č Á S T P R V N Í

Sociální statistika jako taková, zvláště pak hospodářská statistika, zaznamenala v posledních dvaceti až třiceti letech obrovské úspěchy. Celá řada otázek, a to těch nejzákladnějších, týkajících se ekonomické struktury současných států a jejího vývoje, které se dříve řešily na podkladě všeobecných odhadů a přibližných údajů, se dnes nedá seriózněji zpracovávat bez znalosti souhrnných údajů shromážděných o celém území příslušné země podle určitého programu a shrnutých odborníky v oboru statistiky. Zejména otázky ekonomiky zemědělství, které vyvolávají obzvláště mnoho diskusí, vyžadují odpověď podloženou přesnými souhrnnými údaji, a to tím spíš, že v evropských státech a v Americe se stále více zavádějí periodické soupisy zahrnující všechny zemědělské podniky v zemi.

V Německu byly například takové soupisy provedeny v roce 1882, 1895 a poslední v roce 1907. Na význam těchto soupisů se v naší literatuře mnohokrát poukazovalo a sotva bychom našli knihu nebo článek věnovaný ekonomice současného zemědělství, v níž by se autoři neodvolávali na údaje německé zemědělské statistiky. Poslední soupis už vyvolal značný rozruch jak v německé, tak v naší literatuře. Pan Valentinov^[13] tuším v listu Kijevskaja mysl¹²⁷ spustil loni poplach, že tento soupis prý vyvrátil marxistické učení a názory Kautského, protože dokázal životaschopnost malovýroby a její vítězství nad velkovýrobou. Pan profesor Voblyj tvrdil nedávno v časopisu Ekonomist Rossii¹²⁸, ve stati Tendence agrárního vývoje v Německu^[22] (č. 36 z 11. září 1910), že údaje soupisu z roku 1907

vyvracejí platnost „Marxova schématu vývoje průmyslu“ pro zemědělství, a dokazoval, že „malézemědělské podniky v boji s velkými nejenže nezanikají, ale naopak, že každý nový soupis zaznamenává jejich další rozkvět“.

Domníváme se proto, že by bylo načase podrobně rozebrat údaje soupisu z roku 1907. Vydávání materiálů z tohoto soupisu sice ještě neskončilo: vyšly tři svazky obsahující *všechny* údaje soupisu*, zatímco čtvrtý svazek, věnovaný „výkladu souhrnných výsledků soupisu“, ještě nevyšel a není známo, zda v dohledné době vyjde. Není však důvod odkládat prostudování *výsledků* soupisu až do vydání tohoto závěrečného svazku, neboť *všechn* materiál je už pohromadě stejně jako jeho souhrn a v literatuře se ho už hojně používá.

Poznamenejme jen, že postupovat tak, jak se to obvykle dělá, totiž omezit se téměř výhradně na porovnávání počtu hospodářství různé velikosti (co do výměry půdy) a množství jejich půdy v různých letech, znamená přistupovat k věci z naprosto nesprávného konce. Skutečné názorové neshody mezi marxisty a odpůrci marxismu v agrární otázce mají mnohem hlubší kořeny. Klademe-li si za úkol plně objasnit, odkud tyto názorové neshody pramení, musíme věnovat největší pozornost především otázce, jaké jsou základní rysy kapitalistického systému současného zemědělství. A právě v tomto ohledu jsou údaje německého soupisu z 12. června 1907 obzvlášť cenné. Tento soupis je v některých otázkách méně podrobný než předcházející soupisy z roku 1882 a 1895, zato však poprvé poskytuje nesmírně bohaté údaje o námezdní práci v zemědělství. A používání námezdní práce je hlavní charakteristický znak každého kapitalistického zemědělství.

* Statistik des Deutschen Reichs, Band 212, Teil 1 a, 1 b a 2 a. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Landwirtschaftliche Betriebsstatistik. Berlin 1909 a 1910. [Statistika Německé říše, svazek 212, část 1 a, 1 b a 2 a. Soupis povolání a podniků k 12. červnu 1907. Statistika zemědělských podniků. Berlín 1909 a 1910.]

Vynasnažíme se tedy podat především celkový obraz kapitalistického systému současného zemědělství a budeme se přitom opírat hlavně o údaje německého soupisu z roku 1907 a doplňovat je údaji z nejlepších zemědělských soupisů v jiných zemích, a to ze soupisů dánských, švýcarských, amerických^[328] a posledního uherského^[340]. Pokud jde o to, co je při prvním obeznámení s výsledky soupisu nejnápadnější a o čem se mluví nejvíc, totiž o snížení počtu velkých (co do výměry zemědělské půdy) hospodářství a množství jejich půdy v Německu, k tomu se vrátíme až na konci naší práce. Neboť je to jeden ze složitých faktů vyplývajících z celé řady jiných a je naprosto vyloučeno pochopit jeho význam, dokud předem neobjasníme několik mnohem závažnějších a zásadnějších otázek.

I

CELKOVÝ OBRAZ EKONOMICKÉHO SYSTÉMU SOUČASNÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ

Německé zemědělské soupisy stejně jako všechny evropské soupisy tohoto druhu (na rozdíl od ruských) vycházejí z údajů zjištěných o každém zemědělském podniku zvlášť. Přitom množství zjišťovaných údajů obvykle soupis od soupisu roste. Například v Německu byly v roce 1907 vynechány velmi důležité údaje o počtu hovězího dobytka používaného při polních pracích (tyto údaje se při soupisech v roce 1882 a 1895 zjišťovaly), zato však byly poprvé shromážděny údaje o výměře osevní plochy různých obilnin a o počtu pracujících členů rodin a námezdních dělníků. Údaje takto získané o každém hospodářství jsou pro politickoekonomickou charakteristiku tohoto hospodářství *zcela dostačující*. Celý problém, celá obtížnost úkolu spočívá v tom, jak tyto údaje *shrnout*, abychom dostali přesnou politickoekonomickou charakteristiku různých skupin nebo

typů hospodářství. Při povrchním shrnutí, při nesprávném nebo nedostatečném rozdělení do skupin se může stát — a při zpracovávání nových soupisů se to dnes běžně stává, že neobyčejně podrobné, vynikající údaje, které máme o každém jednotlivém podniku, úplně zmizí, vytratí se a zaniknou, když jde o milióny hospodářství v celé zemi. Kapitalistický systém zemědělství je charakterizován *vztahy*, které existují mezi hospodáři a dělníky, mezi hospodářstvími různých typů, a jsou-li znaky těchto typů zvoleny nesprávně a vybrány neúplně, pak ani ten nejlepší soupis nemůže podat politickoekonomický obraz skutečnosti.

Tím se vysvětluje, proč je tak obrovsky, tak mimořádně důležitá metoda, kterou se údaje ze současných soupisů shrnují a třídí. V dalším výkladu probereme *všechny* značně rozdílné metody používané v uvedených nejlepších soupisech. Prozatím jen poznamenejme, že německý soupis, stejně jako převážná většina ostatních, podává úplný přehled, neboť třídí hospodářství výlučně podle jednoho znaku, totiž podle výměry zemědělské půdy každého hospodářství. Podle tohoto znaku dělí soupis všechna hospodářství do osmnácti skupin, počínaje těmi, která mají méně než jednu desetinu hektaru, a konče těmi, která mají přes tisíc hektarů zemědělské půdy. Že tak detailní dělení znamená ve statistice přímo přepych, který se nedá omluvit politickoekonomickými důvody, cítili i sami autoři německé statistiky, a proto všechny údaje shrnuli do šesti — a s vyčleněním jedné podskupiny — do sedmi velkých skupin podle výměry zemědělské půdy. Jsou to tyto skupiny: hospodářství s výměrou do $\frac{1}{2}$ ha, od $\frac{1}{2}$ ha do 2 ha, od 2 ha do 5 ha, od 5 do 20 ha, od 20 do 100 ha a nad 100 ha, přičemž z poslední skupiny byla vyčleněna podskupina hospodářství, která mají přes 200 ha zemědělské půdy.

Naskýtá se otázka, jaký je politickoekonomický význam takového třídění. Půda je v zemědělství bezesporu hlavním výrobním prostředkem; podle množství půdy můžeme

proto nejsprávněji posuzovat velikost hospodářství, a tedy i jeho typ, tj. například zda jde o hospodářství malé, střední, velké, kapitalistické, nebo o hospodářství nepoužívající námezdní práci. Obvykle se hospodářství do 2 hektarů považují za malá (někdy jsou též nazývána parcelová nebo trpasličí), od 2 do 20 hektarů (někdy také od 2 do 100 hektarů) za rolnická a nad 100 hektarů za velká, tj. kapitalistická hospodářství.

A tak údaje o námezdní práci, získané poprvé soupisem z roku 1907, nám především umožňují poprvé si ověřit na souhrnných údajích tento „běžný“ předpoklad. Do statistické rutiny proniká poprvé alespoň nějaký — i když, jak dále uvidíme, zdaleka ne dostačující — racionální prvek, tj. prvek evidence takových údajů, které mají nanejvýš přímý a nanejvýš bezprostřední politickoekonomický význam.

Skutečně, kdekdo mluví o malovýrobě. Ale co je to vlastně malovýroba? Nejčastější odpověď na tuto otázku zní, že malovýroba je taková výroba, při níž se nepoužívá námezdní práce. Tak se na to dívají nejen marxisté. Například Eduard David, jehož kniha *Socialismus a zemědělství*^[39] by se dala označit za jeden z nejnovějších přehledů buržoazních teorií o agrární otázce, píše na 29. straně ruského překladu: „Ve všech případech, kde mluvíme o malovýrobě, míníme tím hospodářskou kategorii fungující bez trvalé cizí pomoci a bez vedlejší výdělečné činnosti.“

Soupis z roku 1907 především jasně konstatuje, že počet takovýchto hospodářství je velmi malý, že v současném zemědělství tvoří zemědělci, kteří si nenajímají dělníky nebo kteří se sami nedávají najímat na práci u druhých, nepatrnou menšinu. Z celkového počtu 5 736 082 zemědělských podniků v Německu registrovaných soupisem z roku 1907 patří jen 1 872 616, tj. méně než třetina, hospodářům, jejichž hlavním zaměstnáním je samostatné hospodaření na půdě a kteří nemají vedlejší výdělečnou činnost.

Kolik z nich najímá dělníky? O tom údaje chybějí, ačkoli byly velmi podrobně zachyceny v původních soupisových listech, jenže ze souhrnných údajů se vytratily! Autorům soupisu se nechtělo sečítat (ačkoli provedli spoustu velmi podrobných a zbytečných výpočtů), kolik hospodářství v každé skupině najímá stálé nebo sezónní námezdní dělníky.

Abychom přibližně určili počet hospodářství bez námezdních dělníků, vyjmeme ty skupiny, v nichž je počet *hospodářství* nižší než počet námezdních dělníků. Budou to skupiny s výměrou půdy do 10 ha na jedno hospodářství. V těchto skupinách je 1 283 631 hospodářů, kteří pokládají hospodaření na půdě za své hlavní zaměstnání a nemají vedlejší výdělečnou činnost. Tito hospodáři mají celkem 1 400 162 námezdních dělníků (jestliže předpokládáme, že námezdní dělníky mají *pouze* ti hospodáři, kteří pokládají hospodaření na půdě za své hlavní zaměstnání a nemají vedlejší výdělečnou činnost). Jedině ve skupinách hospodářství, která mají od 2 do 5 ha, je počet samostatných hospodářů bez vedlejší výdělečné činnosti *větší* než počet námezdních dělníků, totiž 495 439 hospodářství a 411 311 námezdních dělníků.

Námezdní dělníky mívají ovšem i ti zemědělci, kteří mají vedlejší výdělečnou činnost; a bývají ovšem i takoví „drobní“ hospodáři, kteří si nenajímají jednoho, ale několik námezdních dělníků. Přesto však je nepochybné, že hospodáři, kteří si nenajímají dělníky a sami se nedávají najímat na práci, tvoří nepatrnou menšinu.

Podle údajů o počtu námezdních dělníků můžeme hned rozlišit *tři* základní skupiny hospodářství v německém zemědělství:

I. *Proletářská* hospodářství. Sem patří skupiny, v nichž menšina hospodářů pokládá za své hlavní zaměstnání samostatné vedení hospodářství a většinu tvoří námezdní dělníci apod. Například s výměrou půdy do $\frac{1}{2}$ ha je 2 084 060 hospodářství. Z nich jen 97 153 jsou samostatně

Skupiny hospodářství	Celkový počet hospodářství	Z nich		Hospodářství podle počtu dělníků			
		samostatně hospodařící zemědělci	námezdní dělníci	Celkový počet těchto hospodářství	v nich pracuje		
					celkem	členů rodiny	námezdních dělníků
I. Do 2 ha	3 378 509	474 915	1 822 792	2 669 232	4 353 052	3 851 905	501 147
II. Od 2 do 20 ha	2 071 816	1 705 448	117 338	2 057 577	7 509 735	5 898 853	1 610 882
III. 20 a více ha	285 757	277 060	737	285 331	3 306 762	870 850	2 435 912
<i>Celkem</i>	5 736 082	2 457 423	1 940 867	5 012 140	15 169 549	10 621 608	4 547 941

hospodářící zemědělci, kdežto 1 287 312 hospodářů jsou podle *hlavního* zaměstnání *námezdní dělníci* (ve všech odvětvích národního hospodářství). S výměrou půdy od $\frac{1}{2}$ do 2 ha je 1 294 449 hospodářství. Z toho jen 377 762 jsou samostatně hospodářící zemědělci, 535 480 námezdní dělníci, 277 735 drobní výrobci, řemeslníci a obchodníci, 103 472 jsou zaměstnanci a příslušníci „různých a neurčitých“ povolání. Je jasné, že obě tyto skupiny tvoří hospodářství většinou proletářská.

II. *Rolnická* hospodářství. K těm počítáme hospodářství, jejichž podstatnou část tvoří samostatně hospodářící zemědělci, přičemž počet pracujících členů rodiny je větší než počet námezdních dělníků. Jsou to skupiny, které mají od 2 do 20 ha půdy.

III. *Kapitalistická* hospodářství. K těm řadíme hospodářství, v nichž počet námezdních dělníků převyšuje počet pracujících členů rodiny.

Uvádíme celkové údaje o těchto třech skupinách: [viz tabulku na s. 349. *Red.*]

Tato tabulka podává obraz ekonomického systému současného německého zemědělství. V dolní části pyramidy je obrovský počet, skoro $\frac{3}{5}$ celkového počtu proletářských „hospodářství“; nahoře nepatrná menšina ($\frac{1}{20}$) hospodářství kapitalistických. Teď poněkud předběhneme a uvedeme, že v rukou této nepatrné menšiny je víc než polovina veškeré půdy a veškeré orné půdy. Zaměstnává pětinu celkového počtu pracovních sil v zemědělství a víc než polovinu celkového počtu námezdních dělníků.

II

ČÍM JE VE SKUTEČNOSTI
VĚTŠINA SOUČASNÝCH
ZEMĚDĚLSKÝCH „HOSPODÁŘSTVÍ“
(PROLETÁŘSKÁ „HOSPODÁŘSTVÍ“)

„Hospodáři“ vlastníci méně než 2 ha půdy jsou *většinou* podle svého hlavního zaměstnání námezdní dělníci. Zemědělství je pro ně vedlejší výdělečná činnost. Z 3 378 509 podniků této skupiny představují 2 920 119 podniků vedlejší zaměstnání (Nebenbetriebe). Samostatně hospodařících zemědělců včetně těch, kteří mají *kromě toho* vedlejší výdělek v nezemědělských zaměstnáních, je nepatrná menšina, celkem 14 %: 475 000 z 3 400 000.

* ...poznamenat, že počet námezdních dělníků* ... této skupiny je *vyšší* než počet samostatně hospodařících zemědělců.

Tato okolnost svědčí o tom, že statistika zde směřuje masu proletářů s malým počtem kapitalistických zemědělců, kteří hospodaří ve velkém na malé výměře půdy. S tímto typem se v dalším výkladu ještě nejednou setkáme.

Vzniká otázka, jaký význam mají tyto masy proletářských „hospodářů“ v celkovém systému zemědělství. Za prvé ztělesňují spojitost mezi feudálním systémem společenského hospodářství a kapitalistickým systémem, jejich dějinnou souvislost a příbuznost, přímé přežívání feudalismu za kapitalismu. Vidíme-li například v Německu a zejména v Prusku, že do počtu zemědělských podniků spadají políčka jako dlaň (takzvaný Deputatland), která dává statkář zemědělskému dělníkovi jako část mzdy, není to snad přímý přežitek feudalismu? Feudalismus se jako ekonomický systém liší od kapitalismu právě tím, že feudalismus *přiděluje* pracujícímu půdu, kdežto kapitalismus *odděluje* pracujícího od půdy, feudalismus dává pracujícímu

* Na tomto místě je okraj rukopisu utržený. *Red.*

prostředky k životu v *naturálních* (nebo ho nutí k tomu, aby si je vyráběl sám na svém „přídělů“), kapitalismus dává dělníkovi mzdu v penězích, za které si dělník prostředky k životu *kupuje*. Tyto feudální přežitky jsou samozřejmě v Německu zcela mizivé ve srovnání s tím, co vidíme v Rusku s jeho pověstnou soustavou „odpracovávání“ na statkářském hospodářství, nicméně to feudální přežitky jsou. Podle soupisu z roku 1907 bylo v Německu 579 500 „zemědělských podniků“, které patří *zemědělským dělníkům a nádentům*, přičemž z tohoto počtu připadá 540 751 na skupinu „hospodářů“ vlastních pod 2 ha půdy.

Za druhé spousta rolnických „hospodářů“, kteří mají tak nepatrná políčka, že se na nich nemohou uživit a jen si na nich „přivydělávají“, tvoří v celkovém kapitalistickém systému *část rezervní armády nezaměstnaných*. Je to podle Marxových slov *skrytá* forma této armády¹²⁹. Bylo by nesprávné představovat si rezervní armádu nezaměstnaných tak, že ji tvoří pouze dělníci, kteří jsou bez práce. Patří k ní „rolníci“ nebo „drobní hospodáři“, kteří se nemohou uživit z toho, co jim poskytuje jejich ubohé hospodářství, a *musí* si získávat prostředky k obživě převážně námezdní prací. Zahrada nebo políčko brambor je pro tuto armádu chudasů doplňkem k jejich výdělku anebo prostředkem k obživě v době, kdy nemají práci. Kapitalismus potřebuje tyto „trpasličí“, „parcelové“ kvazihospodáře, aby měl bez jakýchkoli výdajů *neustále* k dispozici množství levných pracovních sil. Podle soupisu z roku 1907 má ze dvou miliónů „hospodářů“ vlastních méně než 1/2 ha půdy 624 000 půdu na zeleninovou zahradu a 361 000 výhradně políčko brambor. Celkem vlastní tyto dva milióny „hospodářů“ 247 000 ha orné půdy, z nichž víc než polovina, a to 166 000 ha, je osázena *brambory*. Veškerá orná půda jednoho a čtvrt miliónu „hospodářů“ vlastních od 1/2 do 2 ha půdy činí 976 000 hektarů, z čehož je *víc než třetina* — 334 000 ha — osázena *brambory*. Zhoršení výživy lidu (nahrazení chleba brambory) a zlevnění pracovní síly pro pod-

nikatele, to je výsledek „hospodaření“ tří z pěti miliónů rolnických „hospodářů“ v Německu.

Na dokreslení obrazu těchto proletářských hospodářství dodejme, že skoro třetina z nich (1 milión z 3,4 miliónu) nemá žádný dobytek, dvě třetiny (2,5 miliónu z 3,4 miliónu) nemá hovězí dobytek a víc než $\frac{9}{10}$ (3,3 miliónu z 3,4 miliónu) nemá koně. Podíl těchto proletářských hospodářství na celkové zemědělské produkci je nepatrný: $\frac{3}{5}$ z celkového počtu hospodářství mají necelou $\frac{1}{10}$ veškerého dobytka (2,7 miliónu z 29,4 miliónu kusů při přepočtu veškerého dobytka na hovězí) a asi $\frac{1}{20}$ veškeré orné půdy (1,2 miliónu z 24,4 miliónu ha).

Snadno si představíme, jaký zmatek a kolik falešných údajů vnáší do této problematiky statistika, která v této skupině hospodářství s výměrou pod dva hektary půdy *nerozlišuje milióny* proletářů bez koně a bez hovězího dobytka, jen se zahrádkou nebo s políčkem brambor, a *tisíce* velkých hospodářů, kapitalistů, kteří mají na 1—2 děsjatinách* velké dobytkářské nebo zemědělské a jiné podniky. Že takoví hospodáři v této skupině jsou, je vidět třeba jen z toho, že z 1,4 miliónu hospodářů (do 2 ha půdy) jich 15 428 má po šesti i více dělnících (členů rodiny i námezdních dělníků dohromady) a že všech těchto 15 000 hospodářů má 123 941 dělníků, tj. průměrně osm dělníků na hospodářství. Tento počet dělníků nepochybně dokazuje, vezmeme-li v úvahu technické zvláštnosti zemědělství, že jde o kapitalistickou velkovýrobu. Že mezi obrovským počtem proletářských „hospodářů“, kteří mají pod dva hektary půdy, jsou velká dobytkářská hospodářství, jsem už uváděl na základě údajů z dřívějšího soupisu z roku 1895 (viz mou knihu *Agrární otázka*, Petrohrad 1908, s. 239**) [93]. Tato velká hospodářství by se dala celkem dobře vyčlenit podle údajů o množství dobytka a počtu dělníků, jenže němečtí statistikové raději popisují *stovky*

* Děsjatina = 1,09 ha. *Čes. red.*

** Viz *Sebrané spisy* 5, Praha 1981, s. 109—276. *Red.*

stránek údajů o *pěti* podskupinách, v nichž se skupina vlastníků půdy o výměře do půl hektaru dělí podle výměry půdy na *ještě menší* skupiny!

Sociálně ekonomická statistika, jeden z nejmocnějších nástrojů pro poznání poměrů společnosti, se tak zvrhává, mění ve statistiku pro statistiku, v pouhé hraní.

To, že většina nebo velké množství zemědělských podniků patří ke skupině trpasličích, parcelových, proletářských hospodářství, je jev typický pro mnoho a možná pro většinu evropských kapitalistických zemí, ale *ne pro všechny* kapitalistické země. V Americe například byla podle údajů soupisu z roku 1900 průměrná rozloha farmy 146,6 akru (60 ha), tj. 7 1/2krát víc než v Německu. Naproti tomu počet nejmenších hospodářství, počítáme-li k nim hospodářství do 20 akrů (do 8 ha), činí něco přes jednu desetinu (11,8 %). Dokonce i počet všech hospodářství o výměře do 50 akrů (tj. do 20 ha) tvoří jen třetinu celkového počtu. Při porovnávání těchto údajů s německými je nutné přihlížet k tomu, že hospodářství do 3 akrů (= 1,2 ha) se v Americe evidují jen tehdy, činí-li jejich hrubý důchod 500 dolarů, to znamená, že převážná část hospodářství do 3 akrů se statisticky vůbec nezachycuje. Proto musíme i z německých údajů nejmenší hospodářství vyloučit. Vynecháme všechna hospodářství i do 2 ha: ze zbývajících 2 357 572 hospodářství bude 1 006 277 hospodářství s 2—5 ha, tj. víc než 40 % z celkového počtu hospodářství tvoří velmi malá hospodářství. V Americe je tomu docela jinak.

Je zřejmé, že tam, kde neexistují feudální tradice (anebo kde byly jejich zbytky radikálněji odstraněny), kde břemeno pozemkové renty nezatěžuje (nebo je lehčí) zemědělskou výrobu, může kapitalismus v zemědělství existovat, a dokonce se velmi rychle rozvíjet, a nemusí přitom vytvářet miliónové masy zemědělských dělníků a nádenků s přidělovou půdou.

III
**ROLNICKÁ HOSPODÁŘSTVÍ
 ZA KAPITALISMU**

Mezi rolnická hospodářství jsme zařadili ty skupiny, v nichž většinu zemědělců tvoří samostatní hospodáři nebo v nichž je počet pracujících členů rodiny větší než počet námezdních dělníků. Zjistilo se, že absolutní počet námezdních dělníků je v těchto hospodářstvích značně velký — 1,6 miliónu, tedy víc než třetina celkového počtu námezdních dělníků. Z celkového počtu (2,1 miliónu) „rolnických“ hospodářství je zřejmě značná část kapitalistických podniků. Dále uvidíme, jaký je jejich přibližný počet a jejich význam; nyní se však podívejme podrobněji na vzájemný vztah mezi prací členů rodiny a námezdní prací. Podívejme se, kolik dělníků připadá průměrně na jedno hospodářství:

	Skupiny hospodářství	Průměrný počet dělníků na jedno hospodářství		
		celkem	členů rodiny	námezdních
Proletářská hospodářství	{ do 0,5 ha	1,3	1,2	0,1
	{ 0,5— 2 ha	1,9	1,7	0,2
Rolnická hospodářství	{ 2— 5 ha	2,9	2,5	0,4
	{ 5— 10 ha	3,8	3,1	0,7
	{ 10— 20 ha	5,1	3,4	1,7
Kapitalistická hospodářství	{ 20—100 ha	7,9	3,2	4,7
	{ 100 a více ha	52,5	1,6	50,9
<i>Celkem</i>		3,0	2,1	0,9

Z toho vidíme, jak jsou zemědělské podniky podle počtu dělníků ve srovnání s průmyslem relativně malé. Přes 50 námezdních dělníků na jedno hospodářství mají jen pozemkoví vlastníci s více než 100 ha půdy: je to celkem 23 566 hospodářství, tj. méně než 0,5 % z celkového počtu

hospodářství. Zaměstnávají 1 463 974 námezdních dělníků, tj. o něco méně než 2 milióny rolnických hospodářství.

Mezi rolnickými hospodářstvími je nápadná skupina s 10—20 ha: na 1 hospodářství zde připadá průměrně 1,7 námezdního dělníka. Vezmeme-li jen stálé námezdní dělníky, zjistíme, že jich na 412 741 hospodářství této skupiny (411 940, dělíme-li je podle počtu dělníků) připadá 412 702. To znamená, že žádný podnik se neobejde bez *trvalého* používání námezdní práce. Proto také tuto skupinu vyčleňujeme a označujeme ji jako „Grossbauern“, jako velká rolnická hospodářství nebo jako rolnickou buržoazii. Obvykle sem spadají vlastníci s 20 a více hektary, ale soupis z roku 1907 dokázal, že používání námezdní práce v zemědělství je rozšířeno víc, než se myslelo, a že hranice, kde se začíná námezdní práce používat trvale, se musí posunout o hodně níž.

Při zkoumání vzájemného poměru mezi prací členů rodiny a námezdní prací dále vidíme, že v proletářských a rolnických hospodářstvích průměrný počet pracujících členů rodiny neustále stoupá souběžně se zvyšováním počtu námezdních dělníků, zatímco v kapitalistických hospodářstvích počet pracujících členů rodiny *začíná klesat* a stoupá počet námezdních dělníků. Je to zcela přirozený jev a potvrzuje jen správnost našeho závěru, že hospodářství, která mají přes 20 ha, patří ke kapitalistickým hospodářstvím, v nichž nejenže počet námezdních dělníků převyšuje počet pracujících členů rodiny, ale i průměrný počet pracujících členů rodiny na jedno hospodářství je *menší* než v rolnických hospodářstvích.

V ruské literatuře bylo už dávno, hned na začátku polemiky mezi marxisty a narodniky podle údajů zemstevní statistiky zjištěno, že v rolnickém hospodářství je rodinná kooperace základnou pro vytváření kapitalistické kooperace, to znamená, že silná rolnická hospodářství, v nichž pracuje zvláště vysoký počet členů rodiny, se mění v kapitalistická hospodářství a používají stále více námezdní práci.

Ted' vidíme, že německá statistika potvrzuje tento závěr pro celé německé zemědělství.

Vezměme německá rolnická hospodářství. Celkově se od proletářských hospodářství liší jako podniky založené na rodinné kooperaci (2,5 až 3,4 pracujících členů rodiny na jedno hospodářství) od podniků, v nichž pracuje jen jeden člověk. Proletářská hospodářství musíme označit za hospodářství individuálních výrobců, protože v průměru nepřipadají na jedno hospodářství ani dvě pracovní síly. Naproti tomu mezi rolnickými hospodářstvími se vede konkurenční boj o to, kdo získá víc námezdních dělníků: čím je rolnické hospodářství větší, tím víc členů rodiny v něm pracuje a *tím rychleji* roste počet námezdních dělníků. Ve velkých rolnických hospodářstvích pracuje skoro jedenapůlkrát víc členů rodiny než v hospodářstvích malých (2—5 ha), ale čtyřikrát víc námezdních dělníků.

Máme zde přesně, statisticky doložen zásadní rozdíl mezi třídou malovýrobců vůbec, zejména pak drobných rolníků, a třídou námezdních dělníků, na který marxisté neustále poukazují a který ne a ne pochopit buržoazní ekonomové a revizionisté. Celé zbožní hospodářství vede k tomu, že drobní rolníci nemohou existovat, nebojují-li o upevnění a rozšíření svého podniku, a tento boj je bojem za levnější používání cizí pracovní síly a za její používání ve větším rozsahu. Proto také všichni drobní rolníci v každé kapitalistické zemi, z nichž to jen nepatrná menšina „někam dotáhne“, to znamená stanou se z nich skuteční kapitalisté, mají skrz naskrz kapitalistickou mentalitu a v politice jdou za velkostatkáři. Buržoazní ekonomové (a s nimi i revizionisté) tuto jejich mentalitu podporují; marxisté vysvětlují drobným rolníkům, že jejich jedinou záchranou je přidat se k námezdním dělníkům.

Neobyčejně poučné jsou rovněž údaje soupisu z roku 1907 o vzájemném poměru mezi počtem stálých a sezónních dělníků. Všichni sezónní dělníci tvoří přesně třetinu z celkového počtu dělníků: 5 053 726 z 15 169 549. Z cel-

kového počtu námezdních dělníků pracuje sezónně 45 %, z pracujících členů rodiny 29 %. Ale v hospodářstvích různého typu se tento poměr podstatně mění. Uvádíme údaje podle skupin, jak jsme je stanovili :

Skupiny hospodářství	Podíl sezónních dělníků z celkového počtu dělníků v %			
	členů rodiny	námezdních	celkem	
I. {	do 0,5 ha	55	79	58
	0,5 — 2 ha	39	78	45
II. {	2 — 5 ha	22	68	29
	5 — 10 ha	11	54	24
	10 — 20 ha	14	42	23
III. {	20 — 100 ha	14	32	25
	100 a více ha	11	33	32
<i>Průměr</i>		29	45	33

Z tabulky vidíme, že v proletářských hospodářstvích, která mají méně než půl hektaru půdy (celkem je takových hospodářství 2,1 miliónu!), tvoří sezónní dělníci jak mezi pracujícími členy rodiny, tak mezi námezdními dělníky víc než polovinu. Jsou to hlavně pomocná hospodářství, jejichž majitelé v nich pracují jen sezónně. Také v proletářských hospodářstvích s 0,5—2 ha půdy je procento sezónních dělníků velmi vysoké. Se zvyšováním výměry hospodářství toto procento klesá — až na jednu výjimku. V největších kapitalistických hospodářstvích toto procento mezi námezdními dělníky poněkud stoupá, a protože počet pracujících členů rodiny je v této skupině zcela nepatrný, procento sezónních dělníků z celkového počtu dělníků se značně zvyšuje — z 25 % na 32 %.

Rozdíl mezi rolnickými a kapitalistickými hospodářstvími podle celkového počtu sezónních dělníků není příliš velký. Početní rozdíl mezi pracujícími členy rodiny a námezdními dělníky je ve všech hospodářstvích značný, a uvá-

žíme-li, že mezi sezónně pracujícími členy rodiny je zvláště vysoké procento žen a dětí, jak hned uvidíme, je tento rozdíl ještě větší. Takže námezdní dělníci jsou nejpohyblivější složkou...

IV

PRÁCE ŽEN A DĚTÍ V ZEMĚDĚLSTVÍ

...se zabývají zemědělstvím. V rolnickém hospodářství, obecně řečeno, převládá rovněž práce žen a jen ve velkých rolnických a kapitalistických podnicích tvoří většinu muži.

Mezi námezdními dělníky je podíl žen vůbec menší než mezi pracujícími členy rodiny. Kapitalističtí zemědělci patří zřejmě ve všech skupinách k těm hospodářům, kteří si obstarávají nejlepší pracovní síly. Uvědomíme-li si, že převládající počet žen nad muži je jedním ze znaků svízelného postavení hospodáře a neuspokojivého stavu hospodářství, které nemůže použít nejlepší pracovní síly (a tento předpoklad nutně vyplývá z veškerých údajů o žen...

V

PLYTVÁNÍ PRACÍ V MALOVÝROBĚ

VI

KAPITALISTICKÝ CHARAKTER POUŽÍVÁNÍ STROJŮ V SOUČASNÉM ZEMĚDĚLSTVÍ

VII
NÍZKÁ PRODUKTIVITA PRÁCE
V MALOVÝROBĚ
A NADMĚRNÁ PRÁCE

Význam údajů o používání strojů v zemědělství se obvykle v národohospodářské literatuře dostatečně neoceňuje. Za prvé se vesměs ignoruje (vždycky, jde-li o buržoazního ekonoma) kapitalistický charakter používání strojů, příslušná otázka se nezkoumá a ekonomové si ji neumějí nebo ani nechtějí *položiti*. Za druhé se používání strojů posuzuje izolovaně, a ne jako *ukazatel* různých typů hospodářství, různých způsobů obdělávání půdy, různých *ekonomických* podmínek hospodaření.

Vidíme-li například zpravidla nepoměrně častější používání strojů ve velkovýrobě oproti malovýrobě a obrovskou koncentrací strojů v kapitalistických hospodářstvích a někdy dokonce téměř monopolizací zdokonaleného nářadí v kapitalistických hospodářstvích, svědčí to o *rozdílech v péči o půdu* v hospodářstvích různého typu. Mezi stroji zachycenými v německém soupisu se uvádějí třeba parní pluhy, řádkové sečí stroje, stroje na sázení brambor. Používají se převážně v kapitalistickém zemědělství, což znamená, že se v něm o *půdu pečují* lépe, že technika obdělávání půdy je vyšší a produktivita práce větší. Autor známé monografie o zemědělských strojích Bensing¹³⁰ vypočítal na základě údajů odborníků o zkušenostech s používáním různých strojů, že i při stejném způsobu obdělávání půdy zvyšuje už samo používání strojů čistý výnos hospodářství *desetinásobně*. Tyto výpočty nikdo nevyvrátil a v podstatě ani vyvrátit nemůže.

Malovýrobce, který nemá možnost používat zdokonalené nářadí, musí *v péči o půdu* nutně zaostávat, protože „dohánět“ velkého hospodáře tím, že do půdy vloží větší množství práce při použití zastaralého nářadí, že budou pracovat s větší „přílí“ a prodlužovat pracovní den, doká-

žou jen jednotlivci nebo pár desítek jednotlivců ze stovek a tisíců. Statistika o používání strojů *dokazuje* tedy právě tuto *nadměrnou práci* v malovýrobě, kterou vždycky zdůrazňují marxisté. Žádná statistika ji nemůže přímo zachytit, ale jakmile se podíváme na statistické údaje z hlediska jejich *ekonomického významu*, je ihned zřejmé, *jaké typy* hospodářství *musí* vznikat a nutně vznikají v dnešní společnosti, používají-li se stroje nebo není-li možné je používat.

Toto tvrzení dobře ilustruje uherská statistika. Podobně jako německý soupis z roku 1907 (a také z roku 1882 a 1895), dánská statistika o používání strojů z roku 1907 nebo francouzská anketa z roku 1909 ukazuje i uherský soupis z roku 1895^[346], který poprvé shromáždil přesné údaje z celé země, že se převážně používají v kapitalistickém zemědělství a že procento hospodářství se stroji je tím vyšší, čím větší je výměra hospodářství. Po této stránce zde není nic nového, je to jen potvrzení německých údajů. Zvláštností uherské statistiky však je, že obsahuje údaje nejen o několika zdokonalených druzích náradí a strojů, ale i o *veškerém* nebo téměř veškerém mrtvém inventáři, o počtu nejjednoduššího a nejpotřebnějšího náradí, pluhů, bran, vozů atd.

Tyto neobyčejně podrobné údaje umožňují přesně určit, do jaké míry jsou údaje o používání několika druhů hospodářských strojů a technických „novinek“ (jako jsou parní pluhy) tak říkajíc typické a pro celý způsob hospodaření charakteristické. Vezměme údaje z uherské statistiky* o používání pluhů kromě parních (těch bylo v roce 1895

* Viz *Landwirtschaftliche Statistik der Lander der ungarischen Krone* [Zemědělská statistika země uherské koruny], Budapest 1900, sv. 4 a 5. Uherská statistika dělí všechna hospodářství na čtyři hlavní skupiny: 1. trpasličí hospodářství (do 5 jochů; joch = 0,57 ha); 2. malá hospodářství (5–100 jochů); 3. střední (100–1000 jochů) a 4. velká (nad 1000 jochů). Je jasné, že druhá skupina zahrnuje hospodářství naprosto rozdílná, a proto uvádím v této skupině čtyři podskupiny.

v celých Uhrách celkem 179 a z nich 120 v 3977 největších hospodářstvích).

Uvádíme údaje o *celkovém* počtu pluhů a o počtu nejjednoduššího, nejprimitivnějšího a nejméně trvanlivého náradí tohoto druhu (k nejjednoduššímu náradí se zde počítají jednoradličné pluhy s dřevěnou ojí, dále jednoradličné pluhy se železnou ojí, pak dvouradličné a tříradličné pluhy, kultivátory, oborávače a pluhy pro hlubokou orbu).

Skupiny hospodářství	Počet hospodářství (celkem)	Počet pluhů (celkem)	Z toho nejjednoduššího náradí
Trpasličí (do 5 jochů)	1 459 893	227 241	196 852
5 — 10 jochů	569 534	335 885	290 958
10 — 20 jochů	467 038	398 365	329 416
20 — 50 jochů	235 784	283 285	215 380
50 —100 jochů	38 862	72 970	49 312
Celkem malá	1 311 218	1 090 505	885 066
Střední (100—1000 jochů)	20 797	125 157	55 347
Velká (nad 1000 jochů)	3 977	149 750	51 565
<i>Celkem</i>	2 795 885	1 592 653	1 188 830

Ponecháme-li stranou trpasličí hospodářství, zjistíme, že z 569 000 drobných rolnických hospodářství (5—10 jochů, tj. 2,8—5,7 ha) jich 233 000 nemá pluhy vůbec, ze 467 000 středních rolnických hospodářství je nemá 69 000. Jen nejvyšší skupiny, tj. velká rolnická a kapitalistická hospodářství, pluhy mají, přičemž jen v hospodářstvích nad 100 jochů (těchto hospodářství je jen 25 000 = 0,9 % z celkového počtu!) *převládá* modernější náradí. V rolnických hospodářstvích *převládá* (a čím je hospodářství menší, tím je tato převaha výraznější) nejjednodušší a nejméně trvanlivé náradí, s nímž se velmi špatně pracuje.

Ponecháme-li stranou trpasličí hospodářství, která tvoří většinu (52 %) všech hospodářství a přitom zaujímají ne-

patrnou část půdy (7 %), docházíme k tomuto závěru:

Přes milión drobných a středních rolnických hospodářství (5—20 jochů) je *nedostatečně* vybaveno i tím nejjednodušším nářadím k obdělávání půdy.

Čtvrt miliónu velkých rolnických hospodářství (20—100 jochů) je jakžtakž vybaveno nejjednodušším nářadím. A jen 25 000 kapitalistických hospodářství (která ovšem vlastní 55 % veškeré půdy!) je plně vybaveno zdokonaleným nářadím.

Na druhé straně uherská statistika vypočítává, kolik jochů orné půdy připadá na jeden kus zemědělského nářadí, a dospívá k těmto číslům: (uvedeme jen údaje o pluzích, branách a vozech a už napřed poznamenáváme, že pokud jde o jejich počet v jednotlivých hospodářstvích, podává statistika *naprosto* stejný obraz, jaký jsme viděli u pluhů).

Hospodářství	Orná půda (jochy) připadající na		
	1 pluh	1 brána	1 vůz
trpasličí	7	8	7
drobná	12	13	15
střední	27	45	40
velká	28	61	53

Z toho plyne, že proletářská a rolnická hospodářství *naprosto nedostatečně* vybavená *jakýmkoli* zemědělským nářadím mají tohoto nářadí *nepoměrně mnoho* ve srovnání s celkovým množstvím orné půdy v jejich hospodářstvích. Ubohé vybavení nářadím a neúnosné náklady na jeho údržbu, to je úděl malovýroby za kapitalismu. Přesně tak nám ukáže i statistika bytů v každém velkém městě, že nejnižší třídy obyvatelstva, dělníci, drobní obchodníci, drobní zaměstnanci atd., žijí nejhůř, mají nejmenší a nejhorší byty a platí přitom za 1 m² obytné plochy *nejvíc*. Podle výpočtu je jednotka obytného prostoru v továrních ubytovnách nebo v jakékoli díře pro chudinu dražší než luxusní byty někde na Něvské třídě.

Z toho vyplývá jak pro Německo, tak pro všechny kapitalistické země tento závěr. Dokazují-li údaje o používání několika typů zdokonaleného nářadí a zemědělských strojů, že jejich používání roste s velikostí hospodářství, znamená to, že zemědělská malovýroba je špatně vybavena *veškerým* potřebným nářadím. Znamená to, že v malovýrobě souvisí *plýtvání prací* při údržbě spousty špatného a zastaralého nářadí, vhodného jen pro docela malá hospodářství, se *strašlivou bídou*, která nutí rolníka dřít do úmoru, aby se jakžtakž udržel s tímto zastaralým, primitivním nářadím na svém kousku půdy.

To tedy zjistíme z těchto obyčejných a všeobecně známých faktů o používání zemědělských strojů, jestliže se zamyslíme nad jejich sociálně ekonomickým významem.

Kapitalismus zdokonaluje zemědělskou techniku a přispívá k jejímu pokroku, ale nemůže to dělat jinak než ožebračováním, utlačováním a vysáváním širokých vrstev malovýrobců.

Abychom názorně ilustrovali společenský význam a tempo tohoto procesu, srovnajme na závěr údaje tří německých soupisů z roku 1882, 1895 a 1907. Pro toto srovnání musíme vzít údaje o *počtu případů používání* pěti druhů zemědělských strojů, které byly registrovány po celé toto období (jsou to: parní pluh, sečí stroje, sekačky a žací stroje, parní a jiné mlátičky). Dostáváme tento obraz:

	Skupiny hospodářství	Na sto hospodářství připadá tento počet případů používání hlavních zemědělských strojů		
		1882	1895	1907
I.	do 2 ha	0,5	1,6	3,8
	2 — 5 ha	3,9	11,9	31,2
II.	5 — 10 ha	13,5	32,9	71,1
	10 — 20 ha	31,2	60,8	122,1
III.	20 — 100 ha	59,2	92,0	179,1
	100 a více ha	187,1	208,9	271,9
<i>V průměru</i>		8,7	16,6	33,9

Zdá se, že je tu značný pokrok: za čtvrt století stoupl počet případů používání hlavních strojů vcelku skoro čtyřnásobně. Podíváme-li se však pozorněji, budeme muset říci: Trvalo celé čtvrtstoletí, než se používání třeba jen jediného z pěti hlavních strojů stalo běžným jevem v nepatrné menšině hospodářství, která se neobejdou bez trvalého používání námezdní práce. Neboť běžným jevem to můžeme nazvat jen tehdy, kdy počet případů použití strojů převyšuje počet hospodářství, a to vidíme jen u kapitalistických a velkých rolnických hospodářství, která dohromady tvoří 12 % celkového počtu hospodářství.

Převážná většina malých a středních rolníků je na tom za čtvrt století kapitalistického pokroku tak, že jen třetina drobných a dvě třetiny středních rolníků mohou používat v průběhu roku některý z těchto pěti strojů.

(Konec první části)

DRUŽSTEVNÍ OTÁZKA NA MEZINÁRODNÍM SOCIALISTICKÉM KONGRESU V KODANI

V tomto článku se hodlám zabývat jen tou částí kongresového jednání, která se týkala otázky uvedené v titulku, a charakterizovat ty směry socialistického myšlení, které se tam střetly.

Před zahájením kongresu byly uveřejněny tři návrhy rezoluce o družstvech. Belgický návrh^[371] (Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International, č. 57, který vychází nepravidelně ve třech jednacích jazycích mezinárodních kongresů) hned v úvodu varuje socialisticky smýšlející dělníky před učením těch, kdo považují družstva za něco samoúčelného, za jakýsi prostředek k vyřešení sociální otázky. Dále se v belgickém návrhu praví, že dělnická třída má mimořádný zájem na tom, aby využila družstva jako nástroj svého třídního boje, poukazuje se v něm na evidentní přednosti družstev (boj proti obchodnímu vykořisťování, zlepšení pracovních podmínek u dodavatelů atd.) a vyslovuje se v něm přání, aby byly mezi socialistickými stranami a družstvy navazovány „organické a stále užší styky“.

Návrh většiny Francouzské socialistické strany^[372] je napsán v Jaurèsově duchu. Družstva jsou vynášena do nebe a líčena — přesně po vzoru buržoazních reformátorů — jako „nezbytný“ článek „sociální reformy“. Jsou tam mlhavé fráze o přeměně družstev ze společenství jednotlivců ve všeobecné družstevní federace. Nerozlišují se v něm proletářská družstva a družstva drobných vlastníků (v zemědělství). Propaguje se neutralita družstev a ukazuje se,

jak by bylo škodlivé, kdyby se družstvům ukládaly nějaké závazky k socialistické straně.

A konečně v návrhu menšiny francouzských socialistů (v Guesdově návrhu) se rezolutně prohlašuje, že družstva sama o sobě nejsou žádné třídní organizace (jako třeba odbory) a že jejich význam je dán tím, jak se využívají. Dělníci při hromadném vstupu do družstev je mohou využít pro svůj boj s kapitálem, mohou si podle nich do jisté míry představit, jak by asi vypadala socialistická společnost vytvořená po odstranění rozporů nynějšího zřízení. V návrhu se proto zdůrazňuje omezený význam družstev a socialistické strany jsou vyzývány, aby proletářským družstvům pomáhaly, varuje se v něm před iluzemi o družstvech a socialistům se doporučuje, aby se v družstvech pevně spojili a vysvětlovali masám jejich skutečnou úlohu: dobýt politickou moc a převést výrobní prostředky a směnu výrobků do společného vlastnictví.

Zcela jasně se zde rýsují dvě hlavní linie: linie třídního boje proletariátu, která uznává, že družstva mohou být v tomto boji významnou zbraní, jedním z jeho pomocných prostředků, a stanoví podmínky, za nichž by družstva tuto úlohu skutečně plnila a nezůstala pouze obchodními podniky. Druhá, maloburžoazní linie úlohu družstev v třídním boji proletariátu zamlžuje, rozšiřuje význam družstev za rámec tohoto boje (tj. směšuje proletářský a soukromovlastnický názor na družstva) a cíle družstev vymezuje v tak obecných frázích, že jsou přijatelné i pro buržoazního reformátora, tohoto ideologa větších i menších pokrokových podnikatelů.

Tyto dvě uvedené linie byly bohužel ve třech připravených návrzích opravdu jen *naznačeny* a nebyly jasně, zřetelně a ostře postaveny proti sobě jako *dva směry*, jejichž střetnutím se měla otázka vyřešit. Proto také se o této otázce na kongresu jednalo nesouvisle, zmateně a jaksi živelně. Ustavičně „se naráželo“ na názorové neshody, které se však nikdy dokonale nevyjasnily, a tak z toho nakonec

vyšla rezoluce, která je právě tak zmatená a která nezahrnuje *všechno*, co by rezoluce kongresu socialistických stran zahrnovat mohla a měla.

V družstevní komisi se hned projeví dva směry. Jeden Jaurèsův a Elmův. Elm byl jedním ze čtyř německých delegátů v družstevní komisi a vystupoval jako zástupce Němců vysloveně oportunisticky. Druhý směr byl belgický. Prostředníkem, smířčím duchem byl Rakušan Karpeles, významný pracovník rakouského družstevního hnutí, který nehájil určitou zásadní linii, ale (přesněji řečeno nikoli „ale“, nýbrž právě proto) mnohem častěji se přidával k oportunistům. Ostatně i Belgičané byli nuceni polemizovat s Jaurèsem a Elmem daleko víc proto, že je k tomu vedl instinkt skutečně proletářského pojetí družstevnictví, než proto, že by si jasně uvědomovali, jak zcela protichůdné a nesmiřitelné je proletářské a maloburžoazní stanovisko k této otázce. Proto například Anseele (předseda družstevní komise) pronášel v komisi plamenné a skvělé projevy proti neutralitě družstev a přeceňování jejich významu, říkal, že musíme být *socialisty*-družstevníky, a ne *družstevníky*-socialisty; když se však vypracovávala rezoluce, bylo přímo k zoufání, jak byl tento Anseele ústupný vůči formulacím Jaurèsovým a Elmovým a jak nechtěl pochopit příčiny názorových neshod.

Vrátím se však k zasedáním komise. Rozhodující vliv na jednání měli pochopitelně představitelé národů se silným družstevním hnutím. Přitom se hned ukázalo, že názory Belgičanů a Němců se rozcházejí, a to zcela v neprospěch Němců. Belgičané aspoň zastávali proletářskou linii, třebaže ne zcela důsledně a zcela jednoznačně. Elm si vedl jako vyložený oportunista (zejména v subkomisi, o čemž bude řeč dále). Vedoucí úlohu měli přirozeně Belgičané. Rakušané se přikláněli k nim a ke konci jednání komise byla přečtena *rakousko-belgická* rezoluce, zatímco Elm, který předložil německou rezoluci, otevřeně prohlásil, že by se podle jeho názoru dala celkem dobře

sladit s Jaurèsovým návrhem. Protože mezi Francouzi byla proti Jaurèsovi velmi silná menšina (pro jeho stanovisko bylo 202 mandátů a pro Guesdovo 142) a dalo se čekat, že mezi Němci bude právě tak silná menšina proti Elmovi (kdyby se jasně a zřetelně vyhrotila obě dvě stanoviska), měl rakousko-belgický blok velké šance zvítězit. Nešlo ovšem ani tak o „vítězství“ v úzkém smyslu slova jako spíš o obranu důsledně proletářského názoru na družstva. Těto důslednosti se nepodařilo dosáhnout pro přílišné ústupky, které subkomise udělala Jaurèsovi a Elmovi.

Pokud jde o nás, ruské sociální demokraty, snažili jsme se v komisi podporovat rakousko-belgickou linii, a proto jsme ještě předtím, než byl oznámen rakousko-belgický kompromisní návrh, předložili svůj návrh rezoluce s tímto obsahem:

„N Á V R H S O C I Á L N Ě D E M O K R A T I C K Ě D E L E G A C E R U S K A

Kongres soudí, že

1. proletářská spotřební družstva zlepšují postavení dělnické třídy tím, že snižují míru vykořisťování ze strany nejrůznějších obchodních zprostředkovatelů, že ovlivňují pracovní podmínky dělníků zaměstnaných v podnicích dodavatelů a zlepšují postavení vlastních zaměstnanců;

2. tato družstva mohou nabýt velkého významu v hospodářském a politickém boji proletářských mas, budou-li podporovat dělníky při stávkách, výlukách, politické perzekuci apod.

Naproti tomu upozorňuje kongres na to, že

1. zlepšení, kterých lze dosáhnout pomocí spotřebních družstev, mohou být jen velmi nepatrná, dokud jsou výrobní prostředky v ruce třídy, bez jejíhož vyvlastnění nelze uskutečnit socialismus;

2. spotřební družstva nejsou organizacemi, které by přímo bojovaly proti kapitálu, a existují vedle podobných organizací jiných tříd, které mohou vyvolat iluzi, že tyto organizace jsou prostředkem, jímž lze sociální otázku řešit bez třídního boje a bez vyvlastnění buržoazie.

Kongres vyzývá dělníky na celém světě, aby

a) vstupovali do proletářských spotřebních družstev, pomáhali je ze všech sil rozvíjet a hájili přitom demokratický charakter těchto organizací;

b) neúnavnou socialistickou propagandou ve spotřebních družstvech pomáhali šířit mezi dělníky myšlenky třídního boje a socialismu;

c) přitom se snažili dosáhnout co největšího sblížení všech forem dělnického hnutí.

Kongres rovněž upozorňuje, že výrobní družstva mají pro boj dělnické třídy význam jen tehdy, jsou-li součástí družstev spotřebních.“

Všechny návrhy rezolucí byly odevzdány subkomisi (komise na mezinárodních kongresech bývají tak velké — každý národ vysílá do každé komise čtyři delegáty, že se text rezoluce nedá na zasedání komise vůbec vypracovat). Subkomise byla desetičlenná: dva Belgičané (Anseele a Vandervelde), jeden Francouz (Jaurès), jeden Rakušan (Karpeles), jeden Němec (Elm), jeden Holanďan (marxista Wibaut), jeden Ital, jeden Dán, jeden Angličan a jeden ruský sociální demokrat (Voinov a já; naše sociálně demokratická delegace se nestačila sejt k volbě zástupce, proto jsme byli přítomni oba, ale hlasoval jen jeden).

V subkomisi se už pak přímo vypracovával text rezoluce^[87]. Text schválený kongresem se až na drobné stylistické úpravy neliší od textu, který vypracovala subkomise; čtenáři najdou text kongresové rezoluce na jiném místě tohoto článku. V subkomisi na rozdíl od komise nebyla jádrem sporu otázka, jaký má být vztah družstev ke straně, ale otázka zásadnější, a to jaký je význam a úloha družstev. Belgičané byli pro to, v zásadě naprosto správně, aby se úloha družstev stanovila tak, že jsou jedním z možných (za určitých podmínek) pomocných nástrojů proletářského třídního boje za „úplné vyvlastnění“ (expropriation intégrale) třídy kapitalistů. Elm podporovaný Jaurèsem se proti tomu rozhodně postavil a předvedl celý svůj oportunistus v plné kráse. Řekl, že nikdo neví, zda vůbec k vyvlastnění dojde, že on sám to považuje za naprosto nepravděpodobné, že pro „většinu“ (!) je to sporná otázka,

že v programu německé sociálně demokratické strany se o vyvlastnění nemluví, že se tam má dát „Überwindung des Kapitalismus“ — „překonání kapitalismu“. Na známá Bebelova slova, jimiž uzavřel polemiku s Bernsteinem v Hannoveru: „Es bleibt bei der Expropriation“ — „jsme i nadále pro vyvlastnění“¹⁸¹, jeden z vůdců německého oportunistu zapomněl. V souvislosti s tímto sporným bodem se vynořila „otázka socializace“. Jaurès ultimativně žádal, aby byl význam družstev definován takto: „Pomáhají dělníkům (je to i v textu rezoluce schválené kongresem) připravovat demokratizaci a socializaci výrobních prostředků a směny výrobků.“

Je to jedna z oněch mlhavých, nejasných a pro ideology drobných vlastníků i pro teoretiky buržoazního reformismu zcela přijatelných frází, na něž je Jaurès takový mistr a na něž si potrpí. Co je to „demokratizace výrobních prostředků a směny výrobků“? (Když se pak návrh vrátil ze subkomise zpátky do komise, nahradili Francouzi slovo „prostředků — moyens“ slovem „sil — forces“, ale tím se na věci nic nezměnilo.) Rolnická výroba (řekl jsem v komisi) je „demokratičtější“ než kapitalistická velkovýroba. Ale znamená to snad, že my, socialisté, jsme pro malovýrobu? Co je to „socializace“? Tím lze rozumět převedení výrobních prostředků do vlastnictví celé společnosti, ale dají se tím také rozumět jakákoli dílčí opatření, jakékoli reformy v rámci kapitalismu, od rolnických družstev až po obecní lázně a veřejné záchodky. Jaurès totiž v subkomisi poukazoval na dánská zemědělská družstva, neboť se zřejmě po vzoru buržoazních ekonomů domnívá, že to nejsou kapitalistické podniky.

Ve snaze čelit tomuto oportunistu jsme se pokoušeli (my, ruští a polští sociální demokraté) dovolávat se proti Elmovi pomoci od Wurma, redaktora Neue Zeit, který byl také v družstevní komisi za Němce. Wurm nesouhlasil s větou o „demokratizaci a socializaci“ a podal (za svou osobu) několik pozměňovacích návrhů, dělal parlamentáře

mezi Elmem a marxisty, ale Elm byl tak „neoblomný“, že Wurm nedosáhl ničeho. Hned po kongresu jsem se v *Leipziger Volkszeitung* (č. 201 z 31. srpna 1910, 3. Beilage) dočetl, že německá delegace jednala o družstvech už v úterý. „R. Fischer se tázal,“ píše dopisovatel tohoto listu, „nejso-li v družstevní otázce mezi německými delegáty názorové neshody.“ *Elm* odpověděl: „Jsou. Přes noc se odstranit nedají. Usnesení kongresu jsou vždycky kompromisní a v tomto případě to pravděpodobně skončí také kompromisem.“ *Wurm*: „Můj názor na družstva je zcela jiný (*durchaus andere*) než názor von Elma; přesto se patrně dohodneme na společné rezoluci.“ Delegace pak pokládala další jednání za zbytečné.

Tato zpráva potvrzuje to, co se plně projevilo už na stuttgartském mezinárodním kongresu. Německou delegaci tvoří z poloviny představitelé strany a z poloviny představitelé odborů. Odbory delegují skoro samé oportunisty, protože obvykle volí tajemníky a jinou odborářskou „byrokracií“. Němci vůbec nejsou schopni zastávat na mezinárodních kongresech důslednou zásadní linii a vedení v internacionále se jim někdy vymyká z rukou. Wurmová bezmocnost vůči Elmovi je jen další ilustrací krize v německé sociální demokracii, která znamená, že se nevyhnutelně blíží definitivní roztržka s oportunisty.

Pokud jde o finanční podporu strany družstvy, dosáhli Elm a Jaurès v subkomisi rovněž mimořádného ústupku, když Belgičané přistoupili na formulaci: „Družstvům v každé zemi se ponechává právo rozhodnout, zda a v jaké míře mají přímo ze svých prostředků pomáhat politickému a odborovému hnutí.“

Když se návrh subkomise vrátil zpátky do komise ke konečnému schválení, upozornili jsme právě na tyto dva body. Společně s Guesdem jsme podali dva (hlavní) pozměňovací návrhy: za první slova „(družstva) pomáhají dělníkům připravovat demokratizaci a socializaci výroby a směny“ nahradit slovy „(družstva) pomáhají do jisté míry

připravovat fungující výrobu a směnu po vyvlastnění třídy kapitalistů“. Smyslem tohoto pozměňovacího návrhu, stylisticky ne právě zdařilého, nebylo, že družstva teď *nemohou* pomáhat dělníkům, ale že výroba a směna, už teď družstvy *připravovaná*, může začít fungovat *teprve po* vyvlastnění kapitalistů. Druhý pozměňovací návrh se týkal bodu, v němž se mluví o vztahu družstev ke straně. Navrhovali jsme, aby se tam buď doplnila slova, „že (pomoc boji dělníků) je z hlediska socialismu rozhodně žádoucí“, nebo aby byl celý tento bod nahrazen jiným bodem, ve kterém by se *socialistům* přímo doporučovalo, aby v družstvech propagovali a hájili názor, že družstva musí přímo pomáhat třídnímu boji proletariátu.

Komise oba pozměňovací návrhy zamítla, neboť získaly jen asi patnáct hlasů. Socialisté-revolucionáři hlasovali — jako vždy na mezinárodních kongresech — pro Jaurèse. Před ruskou veřejností se nerozpakují vytknout oportunistus dokonce Bebelovi, ale před evropskou veřejností jdou s Jaurèsem a s Elmem! Wurm se pokusil vylepšit závěr rezoluce přehozením tří posledních odstavců. Ať prý se na před řekne, že by se družstva měla sjednotit v jednu federaci (druhý odstavec od konce). Pak ať se prohlásí, že záleží na družstvech, budou-li straně poskytovat přímou pomoc nebo ne (třetí odstavec od konce). A poslední odstavec ať začíná slovy: „ale“ (*ale* kongres prohlašuje, že je žádoucí, aby se strana, odborové organizace a družstva čím dál více sblížovaly). Tak prý bude z *celkového* kontextu jasné, že kongres *doporučuje* družstvům, aby straně pomáhala. Elm odmítl dokonce i tento pozměňovací návrh! Wurm jej tedy vzal zpět. Wibaut jej pak podal svým jménem, my jsme pro něj hlasovali, ale návrh byl zamítnut.

Radili jsme se s Guesdem, jak máme postupovat na plenárním zasedání kongresu. Guesde soudil — a stejný názor měli i němečtí revoluční sociální demokraté —, že na plenárním zasedání kongresu by se neměl vyvolávat boj kvůli jednotlivým pozměňovacím návrhům a že se má hlasovat

pro rezoluci jako celek. Nedostatkem rezoluce je, že v ní *zůstala* jedna revizionistická věta, která vytčením cíle socialismu nenahrazuje, ale stojí *vedle* něho, a dále že tam *není dost důrazně vyjádřena* myšlenka, že dělnická družstva mají pomáhat dělníkům v třídním boji. Tyto nedostatky se opravit měly, ale nemá smysl rozpoutávat kvůli nim na plenárním zasedání kongresu boj. Souhlasili jsme s tímto Guesdovým názorem a rezoluce byla na plenárním zasedání kongresu schválena jednomyslně.

Shrňme-li výsledky jednání kongresu o družstvech, musíme říci — přičemž nedostatky rezoluce nezatajujeme ani sobě, ani dělníkům —, že internacionála stanovila úkoly proletářských družstev v základních rysech správně. Každý člen strany, každý sociálně demokratický dělník, každý třídně uvědomělý dělník, který je členem družstva, se musí touto schválenou rezolucí řídit a veškerou svou činnost orientovat v jejím duchu.

Kodaňský kongres představuje ono vývojové stadium dělnického hnutí, kdy se toto hnutí rozrůstalo takřkajíc převážně do šířky a *začalo* vtahovat do proudu třídního boje proletářská družstva. Názorové neshody s revizionisty se už začaly rýsovat, ale ještě dlouho potrvá, než revizionisté vystoupí se samostatným programem. Boj proti revizionismu byl oddálen, ale rozhodně k němu dojde.

Social-demokrat, č. 17
25. září (8. října) 1910
Podepsán *N. Lenin*

Podle listu Social-demokrat

JAK NĚKTEŘÍ
SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ
SEZNAMUJÍ
INTERNACIONÁLU
SE SITUACÍ V SDDSR

V souvislosti s mezinárodním kongresem v Kodani vyšly v řadě publikací články o situaci v naší straně. Zmíníme se stručně o třech, které napsali představitelé tří různých stranických (přesněji řečeno *protistranických*) směrů.

První místo si pro svou neomalenost zaslouží článek, který bohužel vyšel v ústředním orgánu našich německých soudruhů (Vorwärts z 28. srpna)^[38]. Článek je anonymní. Má jen podtitulek Od našeho ruského dopisovatele.

Čtenář se z něho dozví, že „ruští emigranti, kteří hrají v naší straně neúměrně velkou úlohu, nebyli ještě nikdy tak odtrženi od zájmů a potřeb ruského dělnického hnutí jako dnes“, že ústřední orgán naší strany Social-demokrat „je veden v úzce frakčním duchu“ a že bolševici se vyznačují „formálním, vnějším radikalismem“, že jen vývoj je nakonec donutil „uznat“ parlamentarismus atd. S většinou naší strany je náš autor krajně nespokojen. Celou situaci strany vidí velmi černě. Zaznamenal v životě SDDSR jediný světlý bod a tím je „...dělnický list Pravda vycházející ve Vídni, který od samého začátku stojí zcela stranou frakční polemiky a svůj hlavní úkol spatřuje v politické agitaci“ apod.

Nezačínáte tušit, čtenáři, či „nefrakční“ pero tento článek psalo? Ale ovšem že se nemýlíte. Ano, to „nefrakční“ Trockij se nestyděl udělat veřejnou reklamu plátku své frakce. To on hodnotí před nedostatečně informovanými

německými čtenáři stanovisko většiny strany přesně tak jako likvidátoři.*

Pomluvit naši stranu v orgánu německých revizionistů si vzal za úkol jiný publicista — *R. Strelcov*. Jeho článek^[284] vyšel v časopisu *Sozialistische Monatshefte*, redigovaném panem Blochem, kterého Bebel^[367] v Magdeburgu právem označil za nacionálního liberála. *R. Strelcov*, kolega pana Prokopoviče z listu *Tovarišč*¹³², už otevřeně bere likvidátory pod svou ochranu. „Není nic absurdnějšího než obvinění, které je proti nim vznášeno.“ Skuteční sociální demokraté jsou právě likvidátoři. A většina strany, ta prosím „pokládá za zbytečné využívat takzvané legální možnosti, tj. pokládá za zbytečnou účast sociálních demokratů v odborech, v družstvech, na legálních sjezdech atd.“. Ano, německý čtenář si udělá správnou představu, bude-li dějiny ruské revoluce studovat podle Čerevanina a dnešní situaci a boj o taktiku v naší straně podle *Strelcova* a *Trockého*...!

Třetí článek vyšel z pera ultimativisty (a navíc bohostručce) *Voinova*^[349], který ho uveřejnil v orgánu belgických soudruhů *Le Peuple***¹³³. A přestože *Voinov* vylíčil belgickým soudruhům „taktické směry v naší straně“ (titulek jeho článku) zkrlesně, přesto je jeho článek v jednom směru velmi užitečný: znovu se v něm ukázalo, jaká je podstata otzovisticko-ultimativistické taktiky. Občas se ve skupině *Vperjod* vyskytnou takoví chvályhodní publicisté, kteří otevřeně vyloží cíle otzovistů-ultimativistů a netají se s nimi, jako to obyčejně ve svých publicistických

* To, že článek vyšel v orgánu, jako je *Vorwärts*, přimělo naše delegáty na kodaňském kongresu podat protest ústřednímu výboru německé strany. Tento protest podali delegáti našeho ústředního orgánu (*G. V. Plechanov* a *A. Warski*) a představitel strany v mezinárodním byru (*N. Lenin*). Při projednávání této otázky v sociálně demokratické delegaci nám *Trockij* právě prozradil tajemství, že tento slavný článek psal on.

** *Voinov* přitom prozřavě čtenářům sdělil, že je „delegován na mezinárodní kongres v Kodani“.

projevech dělají „vperjodovci“. Jen si to poslechněte. Kterýpak „vperjodovec“ vám dnes otevřeně přizná, že otzovisté-ultimatisté se teď oddávají myšlence zřizovat bojové skupiny apod.? Ale upřímný Voinov napíše rovnou, že on a jeho přátelé chtějí „i nadále provádět a prohlubovat naši bojovou přípravu“, zatímco Lenin, který se teď dostal příliš napravo, tvrdí, že v této chvíli „například žádné instruktorské školy nepotřebujeme“. Kterýpak „vperjodovec“ vám dnes rovnou řekne, že se naši frakci v dumě musí dát „ultimátum“? Ale dobrák Voinov nám upřímně sděluje, že „obnovení strany“ potřebují jeho přátelé, aby mohli „dát našim poslancům ultimátum...“ Kterýpak „vperjodovec“ vám v tisku řekne, proč otzovisté-ultimatisté potřebují „stranickou školu“ v zahraničí? Ale upovídaný Voinov nám nezapomněl sdělit, že „školu“ potřebují k přípravě „nového sjezdu“ strany a k volbě jiného ústředního výboru namísto nynějšího „pravického“ ústředního výboru*. Za tuto upřímnost asi vperjodovští „diplomaté“ Voinova nepochválí!

Trockij, Voinov a Strelcov si bratrsky podali ruce v boji proti stranické linii...

Social-demokrat, č. 17
25. září (8. října) 1910

Podle listu Social-demokrat

* Na tomto místě považoval Voinov za užitečné... dát se slyšet, že „někteří členové ÚV zvolení na sjezdu nejsou s novou orientací ústředního výboru spokojeni a vzdali se své funkce“. Kde a kdy, souduhu Voinove?

HISTORICKÝ VÝZNAM VNITROSTRANICKÉHO BOJE V RUSKU¹³⁴

Tématu uvedeného v nadpisu se týkají články Trockého a Martova v 50. a 51. čísle časopisu *Neue Zeit*. Martov vykládá menševické názory^[352]. Trockij je s menševiky zajedno, ale schovává se za halasně fráze^[387]. Podle Martova spočívají „ruské zkušenosti“ v tom, že „blanquistická a anarchistická nekulturnost zvítězila nad marxistickou kulturností“ (čti: bolševismus nad menševismem). „Ruská sociální demokracie mluvila příliš horlivě *rusky*“ na rozdíl od „*celoevropských*“ metod taktiky. Trockij má stejnou „filozofii dějin“. Bojuje se proto, „že se marxistická inteligence přizpůsobila třídnímu hnutí proletariátu“. Do popředí se dostává „sektářství, intelektuálský individualismus a ideologický fetišismus“. „*Boj o vliv na politicky nevypělý proletariát*“ — o to v podstatě jde.

I

Teorie, která vidí v boji bolševismu proti menševismu boj o vliv na nevypělý proletariát, není nová. Setkáváme se s ní od roku 1905 (ne-li od roku 1903) v nesčetných knihách, brožurách a člancích *liberálního* tisku. Martov a Trockij předkládají německým soudruhům marxisticky přibarvené *liberální názory*.

Ruský proletariát je jistě mnohem méně politicky vypělý než proletariát západoevropský. Ale byl to právě proletariát, kdo ze všech tříd ruské společnosti prokázal v letech 1905—1907 *největší* politickou vypělost. Ruská liberální buržoazie, která se u nás chovala stejně ničemně, zbaběle,

hloupě a zrádčovsky jako buržoazie německá v roce 1848, nenávidí ruský proletariát *právě proto*, že byl v roce 1905 *natolik politicky vyspělý*, že jí dokázal vyrvat z rukou *vedení* hnutí a tvrdě odhaloval zrádčovství liberálů.

Je „iluzí“ myslet si, prohlašuje Trockij, že menševismus a bolševismus „zapustily uvnitř proletariátu hluboké kořeny“. To je ukázka oněch halasných, ale nic neřkajících frází, na které je náš Trockij takový mistr. Nikoli „uvnitř proletariátu“, ale v *ekonomickém obsahu* ruské revoluce jsou *kořeny* názorových neshod mezi menševiky a bolševiky. A protože Martov a Trockij tento obsah ignorují, nemohou pochopit historický význam vnitrostranického boje v Rusku. Nejde totiž o to, zdali teoretické formulace názorových neshod pronikly „hluboko“ do těch či oněch vrstev proletariátu, ale o to, že hospodářské podmínky revoluce roku 1905 *dohnaly* proletariát až k nepřátelství vůči liberální buržoazii — nejen kvůli zlepšení životních podmínek dělnictva, ale i kvůli agrární otázce, kvůli všem politickým otázkám revoluce atd. Mluvit o boji směrů v ruské revoluci, rozdávat přitom nálepky typu „sektářství“, „nekulturnost“ apod. a nezavadit ani slovem o základní hospodářské zájmy proletariátu, liberální buržoazie a demokratického rolnictva, znamená klesnout na úroveň bulvárních žurnalistů.

Uvedeme příklad: „V celé západní Evropě se soudí,“ píše Martov, „že rolnictvo se může stát vhodným spojencem (proletariátu) jen tehdy, začne-li pociťovat těžké důsledky kapitalistického převratu v zemědělství; v Rusku si však namalovali obraz sjednocení početně slabého proletariátu se stem miliónů rolníků, kteří dosud nezakusili nebo téměř nezakusili ‚výchovné‘ působení kapitalismu, a proto ještě neprošli školou kapitalistické buržoazie.“

Martov se nijak nepřerekl. To je ústřední bod *všech* menševických názorů. Tyto myšlenky jsou alfou i omegou oportunistických dějin ruské revoluce, které vycházejí v Rusku za Potresovovy, Martovovy a Maslovovy redakce

(Společenské hnutí v Rusku na počátku 20. století^[173]). Menševik Maslov vyslovil tyto myšlenky ještě pregnantněji, když v závěrečné stati této „práce“^[149] prohlásil: „Diktatura proletariátu a rolnictva by *odporovala* celému *průběhu hospodářského vývoje*.“ A právě tady musíme hledat kořen názorových neshod mezi bolševismem a menševismem.

Martov *nahradil školu kapitalismu školou kapitalistické buržoazie* (v závorce budiž řečeno, že jiná než kapitalistická buržoazie na světě neexistuje). Co znamená škola kapitalismu? Je to škola, která vytrhává rolníky z vesnického idiotismu, probouzí je a *přivádí do boje*. Co znamená škola „kapitalistické buržoazie“? To znamená, že „německá buržoazie z roku 1848 bez sebemenších výčitek svědomí zrazuje rolníky, své nejpřirozenější spojence, bez nichž je proti šlechtě bezmocná“ (K. Marx v *Neue Rheinische Zeitung* z 29. července 1848^[354])¹³⁵. To znamená, že ruská liberální buržoazie v letech 1905—1907 soustavně a neustále zrazovala dělníky, přebíhala v podstatě na stranu statkářů a carismu proti bojujícím rolníkům a kladla přímé překážky rozvinutí boje rolníků.

Pod pláštíkem „marxistických“ tezí, že kapitalismus rolníky „vychovává“, obhajuje Martov „*výchovu*“ rolníků (*revolučně bojujících proti šlechtě*) liberály (*kteří zrazovali rolníky šlechticům*).

A právě tomu se říká nahrazovat marxismus liberalismem. Právě to je marxistickými frázemi příkrášlený liberalismus. To, co řekl Bebel v Magdeburku¹³⁶, že totiž mezi sociálními demokraty jsou i nacionální liberálové, neplatí jen pro Německo.

Je nutné ještě poznamenat, že většina ideových vůdců ruského liberalismu byla vychována německou literaturou a přenáší do Ruska zejména *brentanovský* a *sombartovský* „marxismus“, který uznává „školu kapitalismu“, ale odmítá školu revolučního třídního boje. Všichni kontrarevoluční liberálové v Rusku — Struve, Bulgakov, Frank, Izgojev a spol. — se ohánějí stejnými „marxistickými“ frázemi.

Martov srovnává Rusko z období rolnických povstání proti feudalismu se „západní Evropou“, která už dávno předtím s feudalismem skoncovala. To je fenomenální zkreslení historické perspektivy. Jsou snad „v celé západní Evropě“ nějakí socialisté, kteří mají v programu požadavek „podporovat revoluční akce rolnictva včetně *konfiskace statkářské půdy*“¹³⁷? Nejsou. Socialisté „v celé západní Evropě“ vůbec nepodporují drobné vlastníky v jejich boji o půdu proti velkým vlastníkům. V čem je rozdíl? V tom, že „v celé západní Evropě“ se už dávno vytvořilo a definitivně zformovalo buržoazní zřízení, zejména buržoazní agrární vztahy, kdežto v Rusku právě dnes probíhá revoluce, v níž *jde o to, jaké* toto buržoazní zřízení bude. Martov používá otrápané metody liberálů, kteří kvůli určité otázce vždycky stavějí období revolučních konfliktů do protikladu s takovými obdobími, v nichž revoluční konflikty nejsou, neboť sama otázka je dávno vyřešena.

Tragikomedie menševismu spočívá právě v tom, že za revoluce *musel* přijmout teze, které jsou s liberalismem neslučitelné. Podporujeme-li boj „rolnictva“ za *konfiskaci* půdy, uznáváme tím, že vítězství je možné a pro dělnickou třídu i všechen lid hospodářsky a politicky výhodné. A vítězství „rolnictva“ vedeného proletariátem v boji za *konfiskaci* statkářské půdy není nic jiného než *revoluční diktatura proletariátu a rolnictva*. Vzpomeňme si na Marxova slova^[353] z roku 1848 o nevyhnutelnosti diktatury v revoluci a na to, jak se Mehring oprávněně vysmíval lidem, kteří Marxe obviňovali, že chce demokracii uskutečnit zavedením diktatury¹³⁸.

Zásadně nesprávný je názor, že diktatura těchto tříd „odporuje celému průběhu hospodářského vývoje“. Právě naopak. *Jedině* tato diktatura by nadobro smetla všechny zbytky feudalismu a zabezpečila co nejrychlejší rozvoj výrobních sil. Naproti tomu politika liberálů předává otěže do rukou ruským junkerům, kteří „průběh hospodářského vývoje“ Ruska stonásobně *zpomalují*.

V letech 1905—1907 se rozpor mezi liberální buržoazií a rolnictvem projevil v plné šíři. Na jaře a na podzim 1905 a také na podzim 1906 vzplanula rolnická povstání *v jedné třetině až jedné polovině* újezdů středního Ruska^[147]. Rolníci zničili na dva tisíce statkářských usedlostí (není to bohužel víc než jedna patnáctina toho, co mělo být zničeno). *Jedině* proletariát obětavě podporoval tento revoluční boj, všestranně jej usměrňoval, vedl a sjednocoval svými masovými stávkami. Liberální buržoazie *nikdy, ani jednou* nepodpořila tento revoluční boj, raději rolníky „uklidňovala“ a „smiřovala“ se statkáři a s carem. Potom se v obou prvních dumách (1906 a 1907) na půdě parlamentu opakovalo totéž. Liberálové *celý čas* boj rolníků brzdili a zrazovali je; *jedině dělničtí poslanci* usměrňovali a podporovali rolníky *proti liberálům*. Boj liberálů proti rolníkům a sociálním demokratům naplňuje *celé* dějiny I. a II. dумы. Boj bolševismu proti menševismu je s těmito dějinami *pevně* spjat jakožto boj za podporu liberálů nebo za svržení hegemonie liberálů nad rolnictvem. Svádět proto naše roztržky na vliv inteligence, na politickou nevypěstlost proletariátu apod. je jen dětinsky naivní opakování liberálních báchorek.

Z téhož důvodu je od základu nesprávný názor Trockého, že v mezinárodní sociální demokracii dochází k roztržkám v důsledku „procesu, v němž se revoluční společenská třída přizpůsobuje omezeným (úzkým) podmínkám parlamentarismu“ atd., kdežto v ruské sociální demokracii tím, že se inteligence přizpůsobuje proletariátu. „Oč omezenější (užší) byl z hlediska socialistického konečného cíle reálný politický obsah tohoto procesu přizpůsobování,“ píše Trockij, „o to méně zvládnuté byly jeho formy, o to větší byl ideologický stín vrhaný tímto procesem.“

Toto vskutku „nezvládnuté“ frazérství je jen „ideologickým stínem“ liberalismu. Jak Martov, tak Trockij směšují rozdílná historická období, neboť proti Rusku, které uskutečňuje svou buržoazní revoluci, stavějí Evropu, kde

tato revoluce už dávno skončila. V Evropě je reálným politickým obsahem sociálně demokratické činnosti příprava proletariátu k boji o moc proti buržoazii, která už má vládu ve státě plně v rukou. V Rusku jde *teprve o vytvoření* moderního buržoazního státu, který se bude podobat buď junkerské monarchii (zvítězí-li carismus nad demokracií), nebo rolnické buržoazně demokratické republice (zvítězí-li demokracie nad carismem). A vítězství demokracie v dnešním Rusku je možné jedině v tom případě, půjdou-li rolnické masy za revolučním proletariátem, a ne za zrádcovským liberalismem. Tato otázka není historicky ještě dořešena. Buržoazní revoluce v Rusku ještě neskončily, a *v tomto rámci*, tj. v rámci boje za *formu* buržoazního zřízení v Rusku, je „reálný politický obsah“ činnosti ruských sociálních demokratů *méně* „omezen“ než v zemích, kde se nebojuje za konfiskaci statkářské půdy rolníky a kde buržoazní revoluce dávno skončily.

Není těžké pochopit, proč třídní zájmy buržoazie nutí liberály přesvědčovat dělníky, že jejich úloha v revoluci je „omezena“, že boj směrů vyvolává inteligence, a nikoli hluboké ekonomické rozpory, že dělnická strana „nemá být hegemonelem v osvobozeneckém boji, *ale* třídní stranou“. Právě tak to docela nedávno formulovali golosovští likvidátoři (Levickij v časopisu Naša zarja^[91]) a schválili liberálové. Slova „třídní strana“ chápou v brentanovsko-sombartovském smyslu: Starejte se jen o svou třídu a pusťte z hlavy „blanquistické sny“ o tom, že vy budete vedoucí silou všech revolučních sil lidu v boji proti carismu a proti zrádcovskému liberalismu.

II

Martovovy úvahy o ruské revoluci a Trockého úvahy o současné situaci ruské sociální demokracie jsou konkrétním potvrzením nesprávnosti jejich základních názorů.

Začněme bojkotem. Martov označuje bojkot za „politické odmítání“, za metodu „anarchistů a syndikalistů“, přičemž mluví *jen* o roce 1906. Trockij říká, že „tendence k bojkotu prochází celými dějinami bolševismu — bojkot odborových svazů, Státní duma, místní samosprávy atd.“, že je to „produkt sektářského strachu ze splnutí s masami, radikalismus nekompromisního odmítání“ atd. Pokud jde o bojkot odborových svazů a místní samosprávy, říká Trockij *vyloženou lež*. Stejná lež je, že tendence k bojkotu prochází celými dějinami bolševismu; bolševismus se jako směr definitivně zformoval na jaře a v létě 1905, *předtím*, než se o bojkotu začalo poprvé mluvit. Bolševismus prohlásil *v srpnu 1906*^[104] v oficiálním orgánu frakce, že historické podmínky, které si bojkot vynutily, už minuly.*

Trockij vulgarizuje bolševismus, protože se nikdy nedokázal dopracovat k nějakému vyhraněnějšímu názoru na úlohu proletariátu v ruské buržoazní revoluci.

Ale ještě daleko hůř vulgarizuje dějiny této revoluce. Chceme-li mluvit o bojkotu, musíme začít od začátku, a ne od konce. První (a jediný) vítězství v revoluci vybojovalo hnutí mas, které *probíhalo pod heslem bojkotu*. Zapomínat na to se hodí do krámu jen liberálům.

Zákonem ze 6. (19.) srpna 1905^[130] se ustavovala Bulyginova дума jako poradní orgán. Liberálové, i ti nejlevičejší, se rozhodli, že do ní půjdou. Sociální demokraté se v obrovské většině (proti menševikům) rozhodli tuto dumu bojkotovat a vyzvat masy, aby podnikly přímý nápor na carismus, zorganizovaly masovou stávku a povstání. Bojkot tedy nebyl jen vnitřní záležitostí sociální demokracie. Šlo o boj *liberalismu proti proletariátu*. Všechny liberální tisk z té doby dokazuje, že liberálové se báli dalšího rozsvícení revoluce a ze všech sil se snažili o „dohodu“ s carismem.

Jaké byly objektivní podmínky pro bezprostřední boj mas? Na to dává nejlepší odpověď statistika stávek (s dal-

* Viz Sebrané spisy 13, Praha 1983, s. 360–368. *R.d.*

ším dělením na hospodářské a politické) a rolnického hnutí. Uvedeme hlavní údaje, které nám poslouží jako ilustrace pro celý další výklad.

*Počet stávkujících (v tisících) v jednotlivých čtvrtletích:**

	1905				1906				1907			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
<i>Celkem</i>	810	481	294	1277	269	479	296	63	146	323	77	193
z toho stávek hospodář- ských	411	190	143	275	73	222	125	37	52	52	66	30
politických	399	291	151	1002	196	257	171	26	94	271	11	163
Procento újezdů, v nichž se rozšířilo rolnické hnutí	14,2 %		36,9 %		49,2 %		21,1 %					

Tato čísla ukazují, jak obrovskou energii dokáže proletariát vyvinout v revoluci. Za celých deset let před revolucí stávkovalo v Rusku jen 431 000 osob, tj. průměrně 43 000 za rok, kdežto v roce 1905 dosáhl celkový počet stávkujících 2 863 000, přičemž všech továrních dělníků bylo 1 661 000! Takové stávkové hnutí svět nikdy předtím nepoznal. V třetím čtvrtletí roku 1905, kdy se o bojkotu začalo mluvit poprvé, vidíme právě přechod k nové, mnohem mohutnější vlně stávkového (a po něm i rolnického) hnutí. *Reálným historickým obsahem* otázky bojkotu bylo, má-li se této revoluční vlně pomáhat, aby se vzedmula, má-li se usměrňovat ke svržení carismu, anebo má-li se carismu dovolit, aby odvedl pozornost mas hrou na poradní dumu. Z toho je vidět, jak stupidní a liberálně omezené jsou křečovitě snahy spojit v dějinách ruské revoluce bojkot s „politickým odmítáním“, „sektářstvím“ apod.! Pod

* Zvláště důležitá období jsou v rámečku: 1905, I. — 9. leden; 1905, IV. — vrchol revoluce, říjen a prosinec; 1906, II. — I. дума; 1907, II. — II. дума. Údaje jsou převzaty z oficiální statistiky stávek¹³⁹, které podrobně zpracovávám v nástinu dějin ruské revoluce připravovaném do tisku (viz tento svazek, s. 397—426).

heslem bojkotu, přijatým *proti* liberálům, probíhalo hnutí, které zvýšilo počet politických stávkujících ze 151 000 v třetím čtvrtletí roku 1905 *na jeden milión* ve čtvrtém čtvrtletí roku 1905.

Martov prohlašuje, že „hlavní příčinou“ úspěchu stávek v roce 1905 byl „sílicí opoziční proud *v širokých buržoazních kruzích*“. „Vliv těchto širokých vrstev buržoazie sahal tak daleko, že na jedné straně tyto vrstvy přímo podněcovaly dělníky k politickým stávkám“, a na druhé straně vybízely továrníky, „*aby po dobu stávky vypláceli dělníkům mzdu*“ (podtrhl Martov).

Postavme proti tomuto sladoučkému chvalozpěvu o „vlivu“ buržoazie suchou statistiku. V roce 1905 na rozdíl od roku 1907 končily stávky nejčastěji vítězstvím dělníků. Údaje za tento rok vypadají takto: 1 438 610 stávkujících kladlo hospodářské požadavky; 369 304 dělníků boj vyhrálo, 671 590 jej skončilo kompromisem, 397 716 jej *prohrálo*. Tak vypadal *doopravdy* (a ne podle liberálních báčerek) „vliv“ buržoazie. Martov přesně jako liberálové zkresluje skutečný vztah proletariátu k buržoazii. Dělníci neztvídali (v „ekonomice“ i v politice) proto, že buržoazie někdy platila za stávky nebo vystupovala opozičně, naopak buržoazie byla odbojná a platila *proto*, že dělníci vítězili. Příčinou, „*hlavní příčinou*“ je *síla* třídního náporu, síla miliónových stávek, rolnických nepokojů a vojenských povstání, milý Martove; „sympatie“ buržoazie jsou až následek.

„17. říjen, který ukázal perspektivu voleb do dumy,“ píše Martov, „a umožnil svolávat schůze, zakládat dělnické spolky, vydávat sociálně demokratické noviny, udal směr, jímž by se měla práce ubírat.“ Jenže naneštěstí „myšlenka na ‚strategii vyčerpání‘ nikoho nenapadla. Celé hnutí bylo uměle vhnáno do vážné a rozhodné srážky“, tj. do prosincové stávky a prosincové „krvavé porážky“^[138].

Kautsky^[344] polemizoval s Rosou Luxemburgovou^[350, 351] o tom, je-li v Německu na jaře 1910 vhodná chvíle pro přechod od „strategie vyčerpání“ ke „strategii svržení“, při-

čemž Kautsky řekl přímo a jasně, že tento přechod *je nevyhnutelný*, jestliže politická krize bude dále pokračovat. A Martov^[138] se chytá Kautského^[345] za šos a dodatečně propaguje „strategii vyčerpání“ ve chvíli největšího zostření revoluce. Ne, milý Martove, vy jen opakujete řeči liberálů. 17. říjen „neukázal“ žádné „perspektivy“ pokojné ústavy, to je liberální báchorka, ale přinesl *občanskou válku*. Tuto válku nepřipravovala subjektivní vůle stran nebo skupin, ale celý průběh událostí od ledna 1905. Říjnový manifest^[129] neznamenal zastavení boje, ale rovnováhu sil bojujících stran: carismus *už nemohl* vládnout, revoluce *ho ještě* nemohla svrhnout. Tato situace objektivně vyžadovala rozhodný boj. Občanská válka v říjnu a v listopadu je *fakt* (a pokojné „perspektivy“ jsou liberální lež); k této válce patřily nejen pogromy, ale i ozbrojený boj proti neposlušným jednotkám armády, proti rolníkům v třetině Ruska, proti okrajovým územím. Lidé, kteří za těchto podmínek pokládají ozbrojené povstání a masovou stávkou v prosinci za něco „*umělého*“, mohou být jen *uměle* počítáni k sociálním demokratům. *Přirozenou* stranou pro takové lidi je liberální strana.

Marx říkal v roce 1848 a 1871^[134], že v revoluci bývají chvíle, kdy vydání pozice nepříteli bez boje demoralizuje masy víc než porážka v boji¹⁴⁰. Prosinec 1905 byl nejen takovou chvílí v dějinách ruské revoluce. Prosinec byl *přirozeným* a *nevyhnutelným* dovršením *masových* srážek a bitev, které dvanáct měsíců hojně vznikaly všude po celé zemi. Svědčí o tom *dokonce* i suchá statistika. Počet dělníků, kteří se zúčastnili *čistě* politických stávek (tj. takových, v nichž se nekladly žádné hospodářské požadavky) činil v lednu 1905 123 000, v říjnu 328 000, v prosinci 372 000. A nás budou přesvědčovat, že tento počet rostl „*uměle*“! Nám budou vykládat báchorku, že za situace, kdy *takto* sílil politický boj mas a *navíc* došlo k povstání v armádě, *nebylo* nezbytně nutné přejít k ozbrojenému povstání! Ne, to nejsou dějiny revoluce, to je liberální očeřňování revoluce.

„Právě v té době,“ píše Martov o říjnové stávce, „v době všeobecného pobouření dělnických mas... se objevuje snaha spojit boj za politickou svobodu s hospodářským bojem. Jenže v tom se navzdory mínění soudružky Rosy Luxemburgové neprojevila silná, nýbrž slabá stránka hnutí.“ Pokus zavést revoluční cestou osmihodinový pracovní den skončil neúspěchem a „dezorganizoval“ dělníky. „Stejně tomu bylo i s všeobecnou stávkou poštovních a telegrafních zaměstnanců v listopadu 1905.“ Tak píše dějiny Martov.

Stačí podívat se na výše uvedenou statistiku a snadno zjistíme, nakolik jsou tyto dějiny nepravdivé. Po *celá* tři léta revoluce vidíme, jak při *každém* zostření politické krize dochází k rozmachu nejen politického, ale i hospodářského stávkového boje. Jejich spojením se hnutí neoslabilo, ale *postlilo*. Opačný názor zastává liberální buržoazie, která by právě chtěla, aby se sice dělníci na politickém životě podíleli, ale *nezapojovali* do revoluce a do boje proti buržoazii široké vrstvy lidu. Právě po 17. říjnu se liberální hnutí zemstev definitivně rozštěpilo: velkostatkáři a továrníci založili otevřeně kontrarevoluční stranu „oktábristů“, kteří rozpoutali proti stávkujícím velmi ostré represálie (a „levicoví“ liberálové, kadeti, obviňovali přitom dělníky z „nerozumu“). Martov vidí tak jako oktábristé a kadeti „slabinu“ dělníků v tom, že se právě v této době pokoušeli hospodářský boj ještě vystupňovat. My vidíme slabinu dělníků (a ještě víc rolníků) v tom, že nepřešli dost rozhodně, v dostatečném počtu a dost rychle k ofenzívnému hospodářskému a ozbrojenému politickému boji, který *nevyhnutelně* vyplýval z *celého* vývoje událostí, a vůbec ne z nějakých subjektivních přání jednotlivých skupin nebo stran. Mezi naším a Martovovým názorem leží propast a tato propast mezi názory „intelektuálů“ je jen odrazem — ať si Trockij říká co chce — propasti, která na konci roku

1905 *skutečně* ležela *mezi třídami*, zejména mezi bojujícím revolučním proletariátem a zrádčovsky jednajícím buržoazií.

Je třeba ještě dodat, že porážky dělníků ve stávkovém boji charakterizují nejen konec roku 1905, který Martov vytrhává z kontextu, ale ještě víc rok 1906 a 1907. Statistika říká, že za deset let, v letech 1895—1904, vyhráli továrníci 51,6 % stávek (podle počtu stávkujících); v roce 1905 29,4 %, v roce 1906 33,5 %, v roce 1907 57,6 %, v roce 1908 68,8 %. Znamená to snad, že hospodářské stávky v letech 1906—1907 byly „nerozumné“, „časově nevhodné“, že byly „slabinou hnutí“? Neznamená. Znamená to, že nápor revolučního boje mas nebyl v roce 1905 dosti silný, a proto porážka (v politice i v „ekonomice“) byla nevyhnutelná, ale kdyby byl proletariát nebyl přitom dokázal nejméně *dvakrát* povstat k *novému* náporu proti nepříteli (*čtvrt miliónu* účastníků jen v *politických* stávkách ve druhém čtvrtletí roku 1906 a rovněž 1907), byla by bývala porážka *ještě větší*; k státnímu převratu by nebylo došlo až v roce 1907, ale o rok nebo dokonce víc než o rok *dřív*; o hospodářské vymoženosti z roku 1905 by byli dělníci připraveni *ještě rychleji*.

Právě tento význam revolučního boje mas Martov absolutně nechápe. O bojkotu na začátku roku 1906 říká stejně jako liberálové, že „sociální demokracie zůstala načas *mimo politickou linii boje*“. Ryze teoreticky vzato je takto formulovaná otázka bojkotu z roku 1906 neuvěřitelným zjednodušením a zvlgarizováním velmi složitého problému. Jaká byla *reálná* „linie boje“ v druhém čtvrtletí roku 1906, parlamentní nebo mimoparlamentní? Podívejte se na statistiku: počet účastníků „hospodářských“ stávek stoupá ze 73 000 na 222 000, počet účastníků politických stávek ze 196 000 na 257 000. Procento újezdů, v nichž se rozšířilo rolnické hnutí, vzrostlo z 36,9 % na 49,2 %. Je známo, že povstání vojáků byla v druhém čtvrtletí roku 1906 v porovnání s prvním čtvrtletím také mnohem mo-

hutnější a častější. Je dále známo, že I. дума byla nejrevolučnějším parlamentem na světě (začátkem 20. století) a přitom parlamentem zcela bezmocným; ani jedno její usnesení se nerealizovalo.

Taková jsou objektivní fakta. Liberálové a Martov hodnotí tato fakta tak, že дума byla reálnou „*linií boje*“, kdežto povstání, politické stávky, rolnické a vojenské nepokoje jen marným počínáním „*revolučních romantiků*“. A mudrc Trockij se domnívá, že názorové neshody mezi frakcemi, které z toho pak vznikly, byly jen „*bojem inteligence o vliv na nevypělý proletariát*“. My se domníváme, že objektivní údaje svědčí o tom, že na jaře 1906 došlo k tak velkému rozmachu skutečně revolučního boje *mas*, že sociálně demokratická strana *byla povinna* pokládat právě tento boj za hlavní a ze všech sil ho podporovat a rozvíjet. My se domníváme, že specifická politická situace té doby, kdy carská vláda dostala od Evropy dvoumiliardovou půjčku, která měla být jakousi zárukou, že bude svolána дума, kdy carská vláda nahonem vydávala zákony proti bojkotu dumy, že tato situace dávala proletariátu plné právo, aby se pokusil vyrvat z carových rukou svolání prvního parlamentu v Rusku. My se domníváme, že „*mimo politickou linii boje* nezůstala tehdy“ sociální demokracie, nýbrž *liberálové*. Konstituční iluze, na jejichž šíření mezi *masami* byla založena celá kariéra liberálů za revoluce, velmi přesvědčivě vyvrátily dějiny I. dumy.

V obou prvních dumách měli většinu liberálové (kadeťi), kteří s křikem a rámusem obsadili přední místa politické scény. Jenže právě tato „*vítězství*“ liberálů názorně ukázala, že liberálové zůstali po celou dobu „*mimo politickou linii boje*“, že to byli političtí komedianti, kteří hluboce rozvraceli demokratické uvědomění *mas*. A jestliže Martov a jeho přátelé po vzoru liberálů poukazují na těžké porážky revoluce jako na poučení o tom, „*co nedělat*“, odpovíme jim: jediné skutečné vítězství, kterého revoluce dosáhla, bylo vítězství proletariátu, jenž nedal na rady li-

berálů, že má jít do Bulyginovy dumy, a strhl za sebou do povstání rolnické masy. To za prvé. A za druhé, tříletým hrdinným bojem (1905—1907) ruský proletariát vybojoval sobě i ruskému lidu to, o co jiné národy bojovaly celá desetiletí. Svým bojem *osvobodil* dělnické masy *od vlivu* zrádcovského a odporně bezmocného *liberalismu*. Vybojoval si úlohu *hegemonu* v boji za svobodu, za demokracii jako podmínku boje za socialismus. Svým bojem *naučil* všechny utlačované a vykořisťované třídy Ruska vést revoluční masový boj, bez něhož se nikde na světě nedosáhlo žádného významnějšího pokroku lidstva.

O *tyto* vymoženosti nepřipraví ruský proletariát žádná reakce, žádná nenávisť, žádné spílání a proklínání liberálů, žádná kolísání, žádná krátkozrakost a malomyslnost socialistických oportunistů.

I V

Vývoj frakcí v ruské sociální demokracii po revoluci se rovněž nedá vysvětlovat „přízpůsobováním inteligence proletariátu“, nýbrž změnami ve vztazích mezi třídami. Revoluce v letech 1905—1907 zostříla, obnažila a vyhrotila antagonismus rolnictva a liberální buržoazie v otázce *formy* buržoazního zřízení v Rusku. Politicky vyspělý proletariát se musel tohoto boje účastnit co nejenergičtěji a odrazem jeho vztahu k různým třídám nové společnosti byl boj mezi bolševismem a menševismem.

Tříleté období 1908—1910 je charakterizováno vítězstvím kontrarevoluce, obnovením samoděržaví a III. dumou, dumou černosotňovců a okťabristů. Boj mezi buržoazními třídami o formu nového zřízení ustoupil do pozadí. Proletariát má teď před sebou naléhavý *elementární* úkol: uhájit svou proletářskou stranu, která je nepřitelem jak reakce, tak kontrarevolučního liberalismu. Tento úkol není snadný, protože právě na proletariát dolehla veškerá tíha

hospodářského a politického pronásledování, veškerá nenávist liberálů vyvolaná tím, že jim sociální demokracie vyrvala vedení mas v revoluci.

Krize sociálně demokratické strany je velmi těžká. Organizace jsou rozbity. Mnoho starých vůdců (zejména z řad inteligence) je uvězněno. Nový typ sociálně demokratického dělníka, který se sám ujímá záležitostí strany, se už zrodil, ale musí překonávat neobyčejné obtíže. Za těchto podmínek ztrácí sociálně demokratická strana mnoho „souběžců“. Je přirozené, že za buržoazní revoluce se k socialistům přidali i maloburžoazní souběžci. Ti dnes od marxismu a od sociální demokracie odpadají. Tento proces se projevil v obou frakcích: u bolševiků jako „otzovistický“ proud, který vznikl na jaře roku 1908, hned nato byl poražen na moskevské konferenci a po dlouhém boji, když byl oficiálním ústředím frakce zavržen, utvořil v zahraničí *zvláštní frakci* — „vperjodovskou“. Specifika období rozpadu se projevila v tom, že se v této frakci sešli jak „machisté“, kteří si ve své *platformě* vytkli boj proti marxismu (pod pláštikem obrany „proletářské filozofie“), tak „ulimatisté“, tito stydliví otzovisté, i nejrůznější „sociální demokraté ze dnů svobody“, nadšení „efektností“ hesel, jimž se naučili z paměti, ale základy marxismu *nepochopili*.

U menševiků se tento proces odpadávaní maloburžoazních „souběžců“ projevil jako likvidátorský proud, který se dnes už plně zformoval v časopisu pana Potresova *Naša žizň* a v časopisech *Vozrožděnije* a *Žizň*¹⁴¹, ve stanovisku „šestnácti“^[182] a „tří“ (Michaila, Romana a Jurije), přičemž zahraniční *Golos social-demokrata* se ve skutečnosti chová jako *přísluhovač* ruských likvidátorů, který je diplomaticky kryje před členy strany.

Trockij, který nepochopil historicko-ekonomický význam tohoto rozpadu v období kontrarevoluce, tohoto *odpadávání jiných než sociálně demokratických* živlů od dělnické strany, vypráví německým čtenářům o „rozpadu“ *obou* frakcí, o „rozpadu strany“, o „rozkladu strany“.

To je lež. A tato lež za prvé prozrazuje, že Trockij teoreticky ani v nejmenším věci nerozumí. Trockij absolutně nepochopil, proč plenární zasedání uznalo *jak* likvidátorství, *tak* otzovismus za „projev buržoazního vlivu na proletariát“. Vždyť posudte sami: je to rozpad strany, rozklad strany, nebo její upevnění a očištění, když se od ní oddělí směry, které strana odsuzuje, protože ovlivňují proletariát v *buržoazním* duchu?

Za druhé je tato lež projevem *reklamní* „politiky“ frakce Trockého v praxi. Že podnik Trockého je pokus o vytvoření frakce, to dnes už vidí kdekdo po tom, co Trockij vystrnadil z Pravdy zástupce ústředního výboru. Aby udělal reklamu své frakci, nestydí se vyprávět Němcům, že „strana“ *se rozpadá*, že *obě* frakce se rozpadají a že on jediný všechno zachraňuje. Jenže my dnes všichni dobře víme, a poslední rezoluce trockistů^[253] (jménem Vídeňského klubu z 26. listopadu 1910) to dosvědčuje zvláště názorně, že Trockému *důvěřují jedině* likvidátoři a „vperjodovci“.

Jak troufale si Trockij počíná při tomto ponižování strany a vychvalování vlastní osoby před Němci, je vidět třeba z tohoto příkladu. Trockij píše, že „dělníci“ v Rusku považují „sociálně demokratickou stranu za stranu stojící *mimo* (podtrhl Trockij) jejich okruh“ a mluví o „sociálních demokratech bez sociální demokracie“.

Bodejť by pan Potresov a jeho přátelé Trockého za tyhle řeči neobjímali!

Tyto řeči však vyvracejí nejen *celé* dějiny revoluce, ale dokonce i volby do III. dумы v dělnické kurii.

„Frakce menševiků a bolševiků,“ píše Trockij, „nejsou ve své staré ideové a organizační struktuře vůbec schopny“ pracovat v legálních organizacích; pracovaly „jednotlivé skupiny sociálních demokratů, ale to všechno se dělo mimo rámec frakcí, mimo jejich organizační působení“. „Dokonce i nejvýznamnější legální organizace, v níž mají menševici převahu, pracuje bez jakékoli kontroly menševické frakce.“ Tohle píše Trockij. A jaká jsou fakta? Od sa-

mého začátku existence sociálně demokratické frakce v III. dumě spolupracovala bolševická frakce po celý čas prostřednictvím svých důvěrníků zmocněných ústředním výborem strany se sociálními demokraty v dumě, pomáhala jim, radila a kontrolovala jejich činnost. Totéž dělá redakce ústředního orgánu strany, skládající se ze zástupců frakcí (které se jakožto frakce rozpustily v lednu 1910)[¹⁶⁸].

Když teď Trockij podrobně vypráví německým soudruhům o ignorantství „otzovismu“, a přitom tento směr líčí jako „krystalizující“ bojkotismus typický pro celý bolševismus, a potom se několika slovy zmíní, že bolševismus „se nedal zdolat“ otzovismem, ale že „se proti němu rezolutně nebo lépe řečeno spontánně postavil“, německý čtenář samozřejmě netuší, kolik rafinované proradnosti je v tomto výkladu. Jezuitská „opatrnost“ Trockého spočívá v tom, že vynechal nepatrnou, zcela nepatrnou „maličkost“. „Zapomněl“ uvést, že už na jaře 1909 bolševická frakce na oficiální schůzi svých představitelů odstranila ze svých řad, vyloučila otzovisty. Jenže právě tato „maličkost“ se Trockému nehodí, protože chce mluvit o „rozpadu“ bolševické frakce (a potom i strany), a ne o tom, že *odpadli* jiní než sociálně demokratičtí jedinci!

Martova dnes považujeme za jednoho z vůdců likvidátorů, který je o to nebezpečnější, oč „obratněji“ obhájí likvidátory kvazimarxistickými slůvky. Ale Martov otevřeně vykládá názory, které poznamenaly celé směry v masovém dělnickém hnutí v letech 1903—1910. Trockij však předvádí jen své vlastní kolísání a nic víc. V roce 1903 byl menševik; v roce 1904 od menševismu odešel, v roce 1905 se k menševikům vrátil, ale oháněl se jen ultrarevolučními frázemi; v roce 1906 od nich znovu odešel; na konci roku 1906 obhajoval volební dohody s kadety (tj. fakticky šel opět s menševiky), ale na jaře roku 1907 na londýnském sjezdu prohlašoval[¹²⁴], že to, čím se on liší od Rosy Luxemburgové, jsou „spíše individuální názorové odstíny než politický směr“. Trockij dnes plaguje ideovou výzbroj jedné

frakce, zítra druhé, a proto prohlašuje, že stojí *nad* oběma frakcemi. V teorii není *v ničem* zajedno s likvidátory a otzovisty, ale *v praxi je* ve všem zajedno s golosovci a vperjodovci.

Říká-li tedy Trockij německým soudruhům, že reprezentuje „celostranickou tendenci“, musím prohlásit, že Trockij reprezentuje jedině *svou* frakci a že jistou důvěru k němu mají *jedině* otzovisté a likvidátoři. Na důkaz správnosti svého tvrzení uvedu fakta. V lednu 1910 navázal ústřední výbor naší strany úzké styky s Trockého listem Pravda, neboť jmenoval do redakce zástupce ústředního výboru. V září 1910 byla v ústředním orgánu strany uveřejněna zpráva o *roztržce* zástupce ústředního výboru s Trockým vyvolané protistranickou politikou Trockého^[205]. V Kodani Plechanov jako zástupce menševiků stoupenců zachování strany a delegát za redakci ústředního orgánu spolu s pisatelem těchto řádek jako zástupcem bolševiků a jedním polským soudruhem¹⁴² rozhodně protestovali proti tomu, jak Trockij líčí v německém tisku naše stranické záležitosti^[389].

Ať teď čtenáři posoudí, reprezentuje-li Trockij „celostranickou“ nebo „celkově *protistranickou*“ tendenci v ruské sociální demokracii.

Napsáno koncem září—v listopadu 1910

Otištěno 29. dubna (12. května) 1911

v příloze Diskussionnyj listok, č. 3

Podepsán N. Lenin

Podle textu přílohy

O STATISTICE STÁVEK
V RUSKU⁴³

*Napsáno koncem září až
v listopadu 1910
Otištěno v prosinci 1910
a v lednu 1911 v časopisu
Mysl, č. 1 a 2
Podepsán V. Iljin
Podle textu časopisu*

I

O známých publikacích ministerstva obchodu a průmyslu Statistika stávek dělníků v továrnách a závodech^[14, 15, 16] za desetiletí 1895—1904 a za léta 1905—1908 se už v naší literatuře nejednou psalo. Materiál shromážděný v těchto publikacích je tak bohatý a tak cenný, že jeho dokonalé prostudování a všestranné zpracování si vyžádá ještě velmi mnoho času. To, co bylo zpracováno v uvedené publikaci, je teprve první krok, a to krok zdaleka ne dostačující. V tomto článku hodláme čtenáře seznámit s předběžnými výsledky jednoho pokusu o podrobnější zpracování údajů, přičemž úplný výklad podáváme na jiném místě.

Především bylo přesně zjištěno, že stávky v Rusku v letech 1905—1907 jsou jevem, jaký svět dosud nepoznal. Uvádíme údaje o počtu stávkujících v tisících podle let a zemí:

Průměr	Rusko	USA	Německo	Francie
v letech 1895—1904	43			
v roce 1905	2863	660	527	438
v roce 1906	1108	maximum za celých patnáct		
v roce 1907	740	let 1894—1908		
v roce 1908	176			
v roce 1909	64			

Tři roky 1905—1907 jsou zcela výjimečné. I minimální počet stávkujících v Rusku překračuje v těchto třech letech maximum, jehož bylo vůbec kdy dosaženo v nejvyspělejších kapitalistických státech na světě. To samozřejmě neznamená, že ruští dělníci jsou vyspělejší nebo silnější

než dělníci na Západě. Znamená to, že lidstvo až dosud nevědělo, jakou energii *je schopen* průmyslový proletariát v tomto směru vyvinout. Zvláštností historického vývoje událostí je, že přibližný rozsah této schopnosti se poprvé projevil v jedné zaostalé zemi, která ještě prochází buržoazní revolucí.

Abychom si ujasnili, jak je možné, že v Rusku, které má ve srovnání se západní Evropou poměrně málo továrních dělníků, mohl být počet stávkujících tak vysoký, musíme si uvědomit, že *se stávky opakovaly*. Uvádíme údaje o počtu opakovaných stávek v chronologickém sledu a zároveň i poměr počtu stávkujících k počtu dělníků:

Léta	Poměr počtu stávkujících k celkovému počtu dělníků v %	Poměr počtu opakovaných stávek k celkovému počtu stávek v %
1895—1904	1,46—5,10	36,2
1905	163,8	85,5
1906	65,8	74,5
1907	41,9	51,8
1908	9,7	25,4

Z tabulky vyplývá, že tři roky 1905—1907 jsou výjimečné v porovnání s ostatními, nejen pokud jde o celkový počet stávkujících, ale i pokud jde o frekvenci opakovaných stávek a o vyšší procentuálního poměru počtu stávkujících k celkovému počtu dělníků.

Statistika rovněž uvádí skutečný počet podniků, v nichž došlo ke stávkám, a dělníků, kteří se stávek zúčastnili; uvádíme tyto údaje podle let: [viz tabulku na s. 401. *Red.*]

Rovněž tato tabulka podobně jako předcházející ukazuje, že počet stávkujících od roku 1906 do roku 1907 klesá vcelku *daleko pomaleji* než od roku 1905 do roku 1906. V dalším výkladu uvidíme, že v některých výrobních odvětvích a v některých oblastech lze pozorovat od roku 1906 do roku 1907 nikoli pokles, ale zesílení stávkového hnutí. Prozatím

Poměr účastníků stávek
v podnicích zachvácených
stávkami k celkovému
počtu dělníků v %

Za 10 let (1895—1904) souhrnně	27,0
V roce 1905	60,0
V roce 1906	37,9
V roce 1907	32,1
V roce 1908	11,9

jen uvedme, že údaje z jednotlivých gubernií o počtu dělníků, kteří se stávek skutečně zúčastnili, svědčí o dalším zajímavém jevu. V převážné většině gubernií s vyspělým průmyslem se procento stávkujících dělníků od roku 1905 do roku 1906 snížilo; existuje však řada gubernií, kde se toto procento od roku 1905 do roku 1906 *zvýšilo*. Jsou to průmyslově nejméně rozvinuté, takřkajíc nejzastrčenější gubernie. Patří mezi ně například gubernie na Dalekém severu: Archangelská (11 000 továrních dělníků; v roce 1905 0,4 % stávkujících; v roce 1906 78,6 %), Vologedská (6000 továrních dělníků; 26,8 % a 40,2 % v týchž letech), Oloněcká (1000 továrních dělníků; 0 a 2,6 %); dále Černo-
mořská gubernie (1000 továrních dělníků; 42,4 % a 93,5 %); z povolžských Simbirská (14 000 továrních dělníků, 10,0 % a 33,9 %); ze středoruských zemědělských Kurská (18 000 továrních dělníků; 14,4 % a 16,9 %); z východních okrajových území Orenburská (3000 továrních dělníků; 3,4 % a 29,4 %).

Co znamená zvýšení procenta stávkujících v těchto guberniích od roku 1905 do roku 1906, je jasné: v roce 1905 se sem vlna nestačila dovalit, hnutí zde začalo teprve po ročním, na světě dosud nevídaném boji vyspělejších dělníků. S tímto jevem, pro pochopení historického průběhu událostí velmi důležitým, se v dalším výkladu ještě nejednou setkáme.

Naproti tomu od roku 1906 do roku 1907 stoupá procento účastníků stávek v některých vysoce průmyslových guberniích, například v Petrohradské (68 % v roce 1906;

85,7 % v roce 1907 — téměř tolik jako v roce 1905 — 85,9 %), ve Vladimírské (37,1 % a 49,6 %), v Bakuské (32,9 % a 85,5 %), v Kyjevské (10,9 % a 11,4 %) a v mnoha jiných. Jestliže tedy podle zvýšeného procenta stávkujících v mnoha guberniích v letech 1905—1906 zjišťujeme, že se zapojuje zadní voj dělnické třídy, který se ve chvíli největšího rozmachu boje opozdil, pak zvýšení tohoto procenta v mnoha dalších guberniích v letech 1906—1907 ukazuje, že se přední voj snaží znovu rozpoutat boj a zastavit začínající ústup.

K upřesnění tohoto správného závěru uvedeme absolutní čísla o počtu dělníků a o počtu skutečných účastníků stávek podle gubernií prvního a druhého typu.

Gubernie, v nichž se procento stávkujících dělníků zvýšilo od roku 1905 do roku 1906

Počet gubernií	Počet továrních dělníků	Počet dělníků, kteří skutečně stávkovali	
		v roce 1905	v roce 1906
10	61 800	6564	21 484

V průměru připadá na gubernii 6000 továrních dělníků. Počet dělníků, kteří skutečně stávkovali, se zvýšil celkem o 15 000 osob.

Gubernie, v nichž se procento stávkujících dělníků zvýšilo od roku 1906 do roku 1907

Počet gubernií	Počet továrních dělníků	Počet dělníků, kteří skutečně stávkovali	
		v roce 1906	v roce 1907
19	572 132	186 926	285 673

V průměru připadá na gubernii 30 000 továrních dělníků. Počet dělníků, kteří skutečně stávkovali, se zvýšil asi o 100 000, a odečteme-li naftaře z Bakuské gubernie, kteří nebyli v roce 1906 započítáni (patrně nanejvýš 20 000 až 30 000), asi o 70 000 osob.

Úlohu zadního voje v roce 1906 a předního voje v roce 1907 je na těchto údajích jasně vidět.

Pro přesnější posouzení rozsahu stávek musíme vzít údaje podle jednotlivých oblastí Ruska a srovnat počet stávkujících s počtem továrních dělníků. Uvádíme přehled těchto údajů:

Tovární okruhy	Počet továrních dělníků v roce 1905 (v tisících)	Počet stávkujících (v tisících) v letech				
		1895— celkem	1904	1905	1906	1907
I. petrohradský	298	137	1033	307	325	44
II. moskevský	567	123	540	170	154	28
III. varšavský	252	69	887	525	104	35
IV.—VI. kyjevský, povolžský a charkovský	543	102	403	106	157*	69*
<i>Celkem</i>	1660	431	2863	1108	740	176

Dělníci z různých oblastí se účastnili hnutí nerovnoměrně. Celkově připadalo na 1 660 000 dělníků 2 863 000 stávkujících, tj. 164 stávkujících na každých sto dělníků, neboli jinak řečeno něco přes polovinu dělníků stávkovalo v roce 1905 průměrně dvakrát. Jenže tato průměrná čísla zastírají zásadní rozdíl mezi petrohradským a varšavským okruhem na jedné straně a všemi ostatními na druhé straně. V petrohradském a varšavském okruhu je dohromady třetina celkového počtu továrních dělníků (550 000 z 1 660 000), ale stávkovaly tu dvě třetiny z celkového počtu dělníků (1 920 000 z 2 863 000). V těchto okruzích stávkoval v roce 1905 každý dělník průměrně skoro čtyřikrát. V ostatních okruzích připadá na 1 110 000 dělníků 943 000 stávkujících, tj. v průměru čtyřikrát méně než ve dvou výše uvedených okruzích. Už z toho je vidět, jak nesprávné

* Tato čísla nelze plně srovnávat s údaji za předešlá léta, protože v roce 1907 do nich byli poprvé zahrnuti dělníci z ropného průmyslu. Číslo je vyšší patrně o 20 000 až 30 000.

je tvrzení liberálů, které opakují naši likvidátoři, že dělníci přecenili své síly. Naopak, fakta ukazují, že své síly podcenili, neboť je plně nevyužili. Kdyby byl v celém Rusku stávkový boj (mluvíme zde jen o této jedné formě boje) tak energický a houževnatý jako v petrohradském a varšavském okruhu, byl by celkový počet stávkujících *dvounásobný*. Jinými slovy lze tento závěr vyjádřit takto: dělníci mohli změřit jen polovinu svých sil v hnutí tohoto druhu, protože druhou polovinu ještě neuplatnili. Řečeno z geografického hlediska: západ a severozápad se už probudil, kdežto střed, východ a jih napůl spal. Rozvoj kapitalismu denně něčím přispívá k probuzení opozdílů.

Dalším důležitým závěrem z údajů o jednotlivých oblastech je, že od roku 1905 do roku 1906 docházelo všude, i když nerovnoměrně, k ústupu hnutí; naproti tomu od roku 1906 do roku 1907, kdy nastal obrovský ústup ve varšavském okruhu a docela nepatrný pokles v moskevském, kyjevském a povolžském okruhu, dochází ke *zvýšení* v petrohradském a charkovském okruhu. To znamená, že za daného stupně uvědomělosti a připravenosti obyvatelstva se sledovaná forma hnutí v průběhu roku 1905 vyčerpala; protože však objektivní rozpory ze sociálního a politického života nezmizely, musela přejít ve vyšší formu hnutí. Ale po ročním oddechu, dá-li se to tak nazvat, nebo období shromažďování sil lze v průběhu roku 1906 v části země pozorovat nový vzestup, k němuž pak skutečně dochází. Liberálové a po jejich vzoru likvidátoři dnes při hodnocení tohoto období mluví pohrdavě o „nadějích romantiků“, ale marxista musí říci, že liberálové svým odmítnutím podporovat tento částečný vzestup podkopávali poslední možnost uhájit demokratické vymoženosti.

Pokud jde o územní rozdělení stávkujících, je třeba ještě uvést, že obrovská většina jich připadá na *šest* gubernií se silně rozvinutým průmyslem a s pěti velkými městy. Je to těchto šest gubernií: Petrohradská, Moskevská, Livonská, Vladimírská, Varšavská a Petrokovská. V těchto

guberníích bylo v roce 1905 827 000 dělníků z celkového počtu 1 661 000 továrních dělníků, tj. skoro polovina celkového počtu. Ale stávkovalo v nich za deset let 1895—1904 celkem 246 000 osob ze 431 000, tj. asi 60 % z celkového počtu stávkujících; v roce 1905 2 072 000 ze 2 863 000, tj. asi 70 %; v roce 1906 852 000 z 1 108 000, tj. asi 75 %; v roce 1907 517 000 ze 740 000, tj. asi 70 %; v roce 1908 85 000 ze 176 000, tj. necelá polovina*.

Úloha těchto šesti guberníí ve třech letech 1905—1907 byla tedy *větší* než v období předcházejícím a následujícím. Z toho je jasné, že velká městská centra včetně sídelních měst vyvinula v těchto třech letech daleko více energie než všechny ostatní kraje. Dělníci, rozptýlení po vesnicích a poměrně malých městech a průmyslových centrech, přestože tvoří polovinu celkového počtu dělníků, představovali v letech 1895—1904 40 % celkového počtu stávkujících, kdežto v letech 1905—1907 jen 25—30 %. Na doplnění výše uvedeného závěru můžeme říci, že se velká města probudila, kdežto malá města a vesnice do značné míry ještě spaly.

Pokud jde o venkov vůbec, tj. o tovární dělníky žijící na vesnici, existují kromě toho statistické údaje o *počtu stávek* (nikoli o počtu stávkujících) ve městech i mimo města. Jsou to následující údaje:

	Počet stávek		
	Ve městech	Mimo města	Celkem
Za 10 let (1895—1904) celkem		1326	
Rok 1905	11 891	2104	13 995
Rok 1906	5328	786	6114
Rok 1907	3258	315	3573
Rok 1908	767	125	892

* V roce 1908 stojí v čele guberníí se značným počtem stávkujících Bakuská gubernie se 47 000 stávkujícími. Poslední mohykáni masové politické stávky!

Autoři oficiální statistiky uvádějí tyto údaje s tím, že podle známých průzkumů pana Pogoževa je z celkového počtu továren a závodů v Rusku 40 % továren a závodů ve městech a 60 % mimo města¹⁴⁴. Jestliže tedy v normálních dobách (1895—1904) počet stávek ve městech trojnásobně převyšuje jejich počet na venkově, pak procentuální poměr počtu stávek k počtu závodů je *4,5krát* vyšší ve městech než na venkově. V roce 1905 byl tento poměr přibližně 8 : 1; v roce 1906 9 : 1; v roce 1907 15 : 1; v roce 1908* 6 : 1. Jinými slovy: ve srovnání s úlohou továrních dělníků žijících na venkově sehráli městští tovární dělníci ve stávkovém hnutí mnohem větší úlohu v roce 1905 než v letech předešlých, přičemž se v letech 1906 a 1907 jejich úloha ve stávkovém hnutí neustále zvyšovala, tj. dělníků žijících na venkově se proporcionálně účastnilo hnutí čím dál méně. Tovární dělníci žijící na venkově, které desetiletí 1895—1904 nejméně připravilo k boji, byli nejméně houževnatí, neboť se dali po roce 1905 nejrychleji na ústup. Předvoj, tj. městští tovární dělníci, vynakládali v roce 1906 mimořádné úsilí, a v roce 1907 *ještě větší než v roce 1906*, aby tento ústup zastavili.

Podívejme se dále na rozdělení stávkujících podle výrobních odvětví. Vytvoříme k tomu čtyři hlavní skupiny výrobních odvětví: A. kovodělníci; B. textilní dělníci; C. typografové, dělníci v dřevařském a kožedělném průmyslu a dělníci v chemických závodech; D. dělníci ve zpracovatelském průmyslu nerostných látek a dělníci v potravinářském průmyslu. Uvádíme údaje podle let¹⁴⁵: [viz tabulku na s. 407. *Red.*]

Kovodělníci byli za desetiletí před rokem 1905 nejlépe připraveni. V tomto desetiletí stávkovala skoro polovina z nich (117 000 z 252 000). Protože jsou nejlépe připraveni, stojí v čele i v roce 1905. Počet stávkujících kovodělníků

* V roce 1908 bylo do počtu stávek zahrnuto 228 a v roce 1907 230 stávek v odvětví ropného průmyslu, v němž byla poprvé *zavedena inspekce* v roce 1906.

Skupiny výrobních odvětví	Celkový počet továrních dělníků v roce 1904 (v tisících)	Počet stávkujících (v tisících) v letech				
		1895—1904 celkem	1905	1906	1907	1908
A	252	117	811	213	193	41
B	708	237	1296	640	302	56
C	277	38	471	170	179	24
D	454	39	285	85	66	55
<i>Celkem</i>	1691	431	2863	1108	740	176

víc než trojnásobně převyšuje počet dělníků (811 000 proti 252 000). Ještě výrazněji vynikne úloha tohoto předvoje, jakmile si rozebereme údaje za rok 1905 měsíc po měsíci (podrobně není možné v krátkém článku tyto údaje probírat, a proto to učiníme jinde). U kovodělníků připadá maximum stávkujících v roce 1905 nikoli na říjen, jako ve *všech* ostatních skupinách, ale na leden. Předvoj zahájil hnutí s maximální energií a „rozhýbal“ tak ostatní. Jen v lednu 1905 stávkovalo 155 000 kovodělníků, tj. dvě třetiny jejich celkového počtu (252 000); za jediný měsíc se počet stávkujících zvýšil víc než za deset předcházejících let (155 000 proti 117 000). Avšak touto skoro nadlidskou energií se síly předvoje koncem roku 1905 vyčerpávají: u kovodělníků se projevuje pokles hnutí v roce 1906 nejvýrazněji. Počet stávkujících u nich nejvíc klesá: z 811 000 na 213 000, tj. skoro čtyřikrát. Začátkem roku 1907 předvoj opět soustřeďuje svoje síly: počet stávkujících klesá velmi nepatrně (z 213 000 na 193 000) a ve třech nejdůležitějších výrobních odvětvích ze skupiny zpracování kovů, totiž ve strojírenském, loďařském a slévárenském, počet stávkujících *stoupá* ze 104 000 v roce 1906 na 125 000 v roce 1907.

Textilní dělníci tvoří početně největší skupinu ruských továrních dělníků, skoro polovinu celkového počtu (708 000 z 1 691 000). V průpravě během desíti let před rokem 1905 stojí na druhém místě: stávkovala třetina z celkového počtu těchto dělníků (237 000 ze 708 000). Pokud jde

o sflu hnutí v roce 1905, jsou rovněž na druhém místě: asi 180 stávkujících na 100 dělníků. Zapojují se do boje později než kovodělníci: v lednu měli o něco víc stávkujících než kovodělníci (164 000 proti 155 000), v říjnu víc než dvojnásobek (256 000 proti 117 000). Tato hlavní masa, která se zapojila do hnutí později, je v roce 1906 ze všech nejhrouževnatější: v tomto roce je pokles všeobecný, u textilních dělníků je však *nejmenší ze všech*, počet stávkujících u nich klesá dvojnásobně (640 000 proti 1 296 000), u kovodělníků skoro čtyřnásobně (213 000 proti 811 000), u ostatních dvaapůlkrát až třiapůlkrát. Teprve začátkem roku 1907 jsou síly hlavní masy rovněž vyčerpány: od roku 1906 do roku 1907 nastává právě v této skupině *největší* pokles, víc než dvojnásobný (302 000 proti 640 000).

Nebudeme se zdržovat podrobným rozebíráním údajů z ostatních výrobních odvětví; uvedeme jen, že na posledním místě stojí skupina D, která byla nejhůř připravena a nejméně zasáhla do hnutí. Vezmeme-li jako normu kovodělníky, můžeme říci, že skupina D „zůstala dlužna“ jen za rok 1905 přes milión stávkujících.

Poměr mezi kovodělníky a textilními dělníky lze charakterizovat jako poměr mezi vyspělou vrstvou a širokými masami. Protože v letech 1895—1904 neexistovaly žádné svobodné organizace, svobodný tisk, parlamentní tribuna apod., nemohly se masy v roce 1905 spojit jinak než živelně, přímo za boje. Toto spojování sil probíhalo tak, že se zvedala jedna vlna stávkujících za druhou, přičemž na „rozhýbání“ širokých mas musel předvoj vynakládat na začátku hnutí tak obrovskou energii, že když hnutí vrcholilo, byl už značně zesláblý. V lednu 1905 stávkovalo 444 000 osob, z toho 155 000 kovodělníků, tj. 34 %, kdežto v říjnu byl celkový počet stávkujících 519 000, z toho 117 000 kovodělníků, tj. 22 %. Pochopitelně že taková nerovnoměrnost hnutí znamená jisté plýtvání silami, neboť tyto síly jsou roztržštěné a nedostatečně koncentrované. Takže za prvé, lepší koncentrací sil se mohlo dosáhnout většího

efektu, a za druhé, vzhledem k objektivním podmínkám sledovaného období muselo docházet na začátku každé vlny k mnoha akcím jen tak naslepo, akcím takřkajíc průzkumným, k hnutí na zkoušku apod., bez nichž by nebylo možné dosáhnout úspěchu. Když nás tedy liberálové a po jejich vzoru likvidátoři jako Martov z hlediska své teorie, že „proletariát přecenil své síly“, obviňují, že „jsme pokulhávali za živelným třídním bojem“, odsuzují tím tito pánové jen samy sebe a nám proti své vůli dělají ten největší kompliment.

Abychom dokončili chronologický přehled údajů o stávkách, všimneme si ještě čísel charakterizujících rozsah a trvání stávek, jakož i výši ztrát způsobených stávkami.

Průměrně stávkovalo:

V desetiletí (1895—1904)	244 dělníků
V roce 1905	205 dělníků
V roce 1906	181 dělníků
V roce 1907	207 dělníků
V roce 1908	197 dělníků

Zmenšení rozsahu stávek (podle počtu stávkujících) v roce 1905 lze vysvětlit tím, že do boje vstoupil velký počet malých podniků, které snížily průměrný počet stávkujících. Další pokles v roce 1906 svědčí zřejmě o ochabnutí bojové energie. Rok 1907 přináší i tady jisté zlepšení.

Vezmeme-li si průměrný počet účastníků ryze politických stávek, dostaneme v jednotlivých letech tato čísla: 1905 — 180; 1906 — 174; 1907 — 203; 1908 — 197. Tato čísla ukazují ještě názorněji, že v roce 1906 intenzita boje klesala a v roce 1907 znovu vzrůstala, nebo (a možná zároveň) že se hnutí v roce 1907 účastnily převážně největší podniky.

Počet prostávkovaných dnů na jednoho stávkujícího dělníka:

V desetiletí (1895—1904)	4,8 dne
V roce 1905	8,7 dne
V roce 1906	4,9 dne
V roce 1907	3,2 dne
V roce 1908	4,9 dne

Jak vyjadřují tato čísla, boj byl nejhouževnatější v roce 1905, potom do roku 1907 rychle ochaboval a nabyl na úpornosti až v roce 1908. Poznamenejme, že pokud jde o houževnatost boje, stojí západoevropské stávky nesrovnatelně výš. Počet prostávkovaných dnů na jednoho stávkujícího dělníka činil v pěti letech 1894—1898 v Itálii 10,3, v Rakousku 12,1, ve Francii 14,3 a v Anglii 34,2.

Vyčleníme-li ryze politické stávky, dostaneme tato čísla: 1905 — 7,0 dní na jednoho stávkujícího; 1906 — 1,5, 1907 — 1,0 den. Při stávkách z hospodářských příčin trvá boj vždy déle.

Vzmemme-li v úvahu, že houževnatost stávkového boje byla v různých letech různá, dospějeme k závěru, že údaje o počtu stávkujících ještě dostatečně neurčují relativní rozsah hnutí v různých letech. Za přesný klíč nám zde poslouží počet prostávkovaných dnů v jednotlivých letech:

			Z toho v ryze politických stávkách
Za 10 let (1895—1904)	celkem	2 079 408	—
V roce 1905	celkem	23 609 387	7 569 708
V roce 1906	celkem	5 512 749	763 605
V roce 1907	celkem	2 433 123	521 647
V roce 1908	celkem	864 666	89 021

Přesně určený rozsah hnutí jen za jediný rok 1905 je *více než jedenáctkrát* větší než rozsah hnutí za celých předchozích deset let dohromady. Jinými slovy: rozsah hnutí v roce 1905 je *115krát* větší než *průměrný roční* rozsah hnutí v předcházejícím desetiletí.

Z tohoto srovnání vyplývá, jak krátkozrací jsou lidé, s nimiž se až příliš často setkáváme mezi oficiálními vědci (a nejen mezi nimi) a kteří považují tempo sociálního a politického vývoje, obvyklé v takzvaných „pokojných“, „organických“, „evolučních“ obdobích, za normu pro všechny případy, za ukazatele rychlosti, jakou může vývoj dnešního lidstva probíhat. Ve skutečnosti je však tempo vývoje v takzvaných „organických“ obdobích ukazatelem maximální stagnace, maximálních překážek vývoje.

Podle údajů o počtu prostávkovaných dnů určuje autor oficiální statistiky ztráty způsobené průmyslu. Tyto ztráty (nižší výroba) činily za desetiletí 1895—1904 celkem 10,4 miliónu rublů, v roce 1905 127,3 miliónu, v roce 1906 31,2 miliónu, v roce 1907 15 miliónů a v roce 1908 5,8 miliónu rublů. Za tři roky, 1905—1907, činily tedy ztráty z nižší výroby 173,5 miliónu rublů.

Ztráty dělníků na nevyplacených mzdách za prostávkované dny (vypočítané podle výše průměrné denní mzdy v různých výrobních odvětvích) činily ve sledovaných letech v tisících rublů:

Skupiny výrobních odvětví (viz výše, s. 18*)	Počet továrních dělníků v roce 1905 v tisících	Výše ztrát na mzdách dělníků nevyplacených v době stávek v tisících rublů				
		1895— 1904 celkem	1905	1906	1907	1908
A	252	650	7654	891	450	132
B	708	715	6794	1968	659	228
C	277	137	1997	610	576	69
D	454	95	1096	351	130	22
<i>Celkem</i>	1691	1597	17 541	3820	1815	451

Za tři roky, 1905—1907, přišli dělníci o 23,2 miliónu rublů, tj. o čtrnáctinásobně vyšší částku než za celých

* Viz tento svazek, s. 407. *Red.*

předešlých deset let dohromady.* Autor oficiální statistiky vypočítává, že tyto ztráty činily na jednoho dělníka zaměstnaného v továrním průmyslu (nikoli však na jednoho stávkujícího) asi 10 kopějek za rok v prvním desetiletí, asi 10 rublů v roce 1905, asi 2 rubly v roce 1906, asi 1 rubl v roce 1907. Tento výpočet však nepřihlíží k obrovským rozdílům, které v tomto směru existovaly mezi dělníky různých výrobních odvětví. Uvádíme podrobnější výpočet, pořázený na základě čísel z právě uvedené tabulky:

Skupiny výrobních odvětví	Průměrná výše ztrát v rublech na mzdách dělníků nevyplacených v době stávek Za 10 let (1895—1904)				
	celkem	1905	1906	1907	1908
A	2,6	29,9	3,5	1,8	0,5
B	1,0	9,7	2,8	0,9	0,3
C	0,5	7,2	2,2	2,1	0,2
D	0,2	2,4	0,7	0,3	0,05
<i>Celkem</i>	0,9	10,4	2,3	1,1	0,3

Z toho je vidět, že na jednoho kovodělníka (skupina A) činily ztráty na nevyplacených mzdách v době stávek v roce 1905 skoro 30 rublů, tedy víc, než je průměr, a přes

* Je třeba si uvědomit, že část těchto ztrát v době, kdy bylo hnutí nejsilnější, přenesli dělníci na zaměstnavatele. Statistika měla objasnit zvláštní příčinu stávek od roku 1905 (skupina příčin 3 b podle oficiální nomenklatury): *požadavek náhrady ušlé mzdy za dobu stávky*. Takových případů, kdy byl tento požadavek vznesen, bylo v roce 1905 632, v roce 1906 256, v roce 1907 48 a v roce 1908 9 (před rokem 1905 nebyl tento požadavek vznesen ani jednou). Výsledky boje dělníků za tento požadavek jsou známy pouze za rok 1906 a 1907 a existuje jen několik málo případů, kdy byl tento důvod *hlavní*: roku 1906 z 10 966 dělníků, kteří stávkovali hlavně z tohoto důvodu, 2171 stávku vyhrálo, 2626 prohrálo a 6169 přistoupilo na kompromis. Roku 1907 z 93 dělníků, kteří stávkovali hlavně z tohoto důvodu, nevyhrál stávku žádný, 52 ji prohrálo a 41 přistoupilo na kompromis. Ze všeho, co je nám známo o stávkách v roce 1905, lze předpokládat, že v roce 1905 byly stávky vyvolané touto příčinou úspěšnější než v roce 1906.

desetkrát víc, než je průměrná výše ztrát u dělníka zaměstnaného při zpracování nerostných látek nebo v potravinářském průmyslu (skupina D). Závěr, který jsme uvedli výše, totiž že kovodělníci vyčerpali své síly ve sledované formě hnutí do konce roku 1905, potvrzuje tato tabulka ještě průkazněji: ve skupině A klesla výše ztrát od roku 1905 do roku 1906 víc než na osminu, v ostatních skupinách na třetinu až čtvrtinu.

Tím končíme rozbor údajů o statistice stávek za jednotlivá léta a v další kapitole přejdeme k prozkoumání údajů za jednotlivé měsíce.

I I

K prozkoumání jednotlivých vln stávkového hnutí je roční období příliš dlouhé. Statistika nám dnes dává právo tvrdit, že v tříletém období 1905—1907 znamenal každý měsíc tolik co rok. Dělnické hnutí prošlo za tyto tři roky třicetiletým obdobím. V roce 1905 neklesl počet stávkujících ani v jediném měsíci pod *roční* minimum stávkujících za desetiletí 1895—1904 a v roce 1906 a 1907 byly takové měsíce pouze dva.

Údaje o jednotlivých měsících stejně jako údaje o jednotlivých guberniích jsou v oficiální statistice zpracovány bohužel velmi neuspokojivě. Mnohé přehledy se musí dělat znovu. Z toho důvodu a také pro nedostatek místa se prozatím omezíme na údaje o *čtvrtletích*. Pokud jde o rozdělení hospodářských a politických stávek, podotýkáme, že oficiální statistika poskytuje za rok 1905 a za léta 1906—1907 údaje, které nelze dost dobře srovnávat. Smíšené stávky — podle oficiální nomenklatury oddíl 12 s hospodářskými požadavky a 12 b s politickými požadavky — byly v roce 1905 zahrnuty do politických stávek, později však do hospodářských. My je řadíme i v roce 1905 ke stávkám hospodářským.

Počet stávkujících v tisících¹⁴⁶:

Léta Čtvrtletí	1905				1906				1907			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
<i>Celkem</i>	810	481	294	1277	269	479	296	63	146	323	77	193
Z toho												
hospo- dár- ských	604	239	165	430	73	222	125	37	52	52	66	30
politic- kých	206	242	129	847	196	257	171	26	94	271	11	163

V rámečcích jsou období, která zachycují největší vzestup stávkové vlny. Už na první pohled je v tabulce nápadné, že tato období se časově shodují s nejdůležitějšími politickými událostmi charakteristickými pro celé tyto tři roky. Rok 1905, I. čtvrtletí — 9. leden a jeho důsledky; 1905, IV. — říjnové a prosincové události; 1906, II. — I. дума; 1907, II. — II. дума; v posledním čtvrtletí 1907 je vzestup nejmenší, což lze vysvětlit politickou stávkou v listopadu (134 000 stávkujících), vyvolanou soudem nad dělnickými poslanci II. dумы. A tak toto období, které uvedené tři roky uzavírá a tvoří přechod k další etapě ruských dějin, je právě onou výjimkou potvrzující pravidlo: jestliže zde vzestup stávkové vlny neznamená celkový sociální a politický vzestup, pak se při bližším zkoumání ukáže, že tu nešlo o stávkovou *vlnu*, ale o ojedinělou demonstrační stávku.

Pro zkoumané tři roky je pravidlem, že vzestup stávkové vlny označuje kritické body obratu v celém sociálním a politickém vývoji země. Statistika stávek zřetelně ukazuje, co bylo hlavní hybnou silou tohoto vývoje. To ovšem neznamená, že zkoumaná forma hnutí byla jedinou nebo nejvyšší formou — víme, že tomu tak nebylo —, anebo že by se bezprostřední závěry z této formy hnutí mohly aplikovat na dlejší otázky sociálního a politického vývoje. Znamená to však, že zde máme statistický obraz (ovšem zdale-

ka ne úplný) hnutí oné třídy, která udávala hlavní směr celkovému průběhu událostí. Hnutí ostatních tříd se soustřeďuje kolem tohoto centra, jde za ním, je jím usměrňováno a formováno (v kladném nebo záporném smyslu) a je na něm závislé.

Stačí si připomenout hlavní momenty politických dějin Ruska ve zkoumaných třech letech, abychom se přesvědčili o správnosti našeho tvrzení. Vezmeme první čtvrtletí roku 1905. Co vidíme těsně před ním? Známou banketovou kampaň zemstev. Bylo správné hodnotit dělnické akce v této kampani jako „nejvyšší typ demonstrace“? Bylo správné říkat, že se nemá mezi liberály vyvolávat „panika“? Začleňte tyto otázky do rámce statistiky stávek (rok 1903: 87 000, 1904: 25 000, leden 1905: 444 000, z toho 123 000 účastníků politických stávek) a odpověď bude jasná. Zmíněná diskuse o taktice v kampani zemstev jen odráží antagonismus mezi liberálním a dělnickým hnutím, vyvěrající z objektivních podmínek.

Co vidíme po lednovém* vzestupu? Známá únorová nařízení¹⁴⁷, která položila základ k částečným změnám ve státním zřízení.

Vezmeme třetí čtvrtletí roku 1905. V popředí politických událostí stojí zákon ze 6. srpna (takzvaná Bulyginova дума)[¹³⁰]. Mohl tento zákon vstoupit v platnost? Liberálové si myslí, že ano, a podle toho se také chovají. Tábor marxistů je opačného názoru, ale ti, kdo objektivně prosazují názory liberálů, ho nezastávají. Události z poslední čtvrtiny roku 1905 spor rozhodnou.

Podle čísel týkajících se celých čtvrtletí to vypadá, jako by koncem roku 1905 došlo jen k jednomu vzestupu stávkové vlny. Ve skutečnosti byly dva a byly od sebe odděleny nepatrným poklesem hnutí. V říjnu bylo 519 000 stávkujících

* Podle čtvrtletních údajů to vypadá, jako by k vzestupu došlo jen jednou. Ve skutečnosti k němu došlo dvakrát: v lednu bylo 444 000 stávkujících a v květnu 220 000. V období mezi oběma měsíci připadá minimum na březen — 73 000.

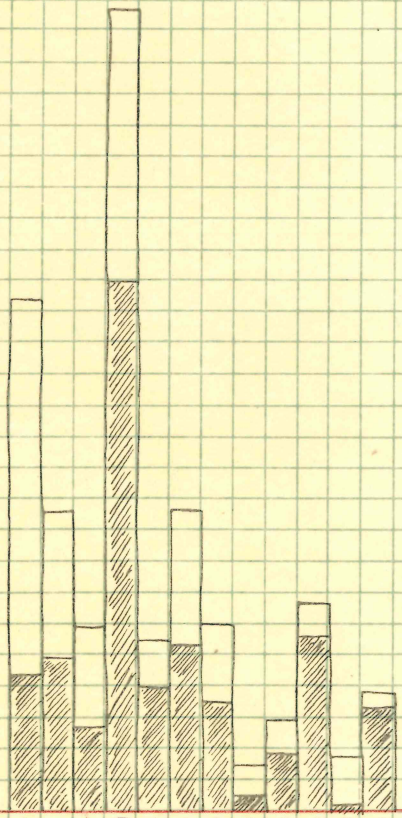
cích, z toho 328 000 účastníků ryze politických stávek, v listopadu 325 000 (z toho 147 000 účastníků politických stávek) a v prosinci 433 000 (z toho 372 000 účastníků politických stávek). V historické literatuře vyslovili liberálové a naši likvidátoři (Čerevanin a spol.) názor, že v prosincovém vzestupu je cosi „umělého“. Statistika tento názor vyvrací a ukazuje, že právě v tomto měsíci dosáhl počet účastníků ryze politických stávek *maxima*: 372 000. Tendence, které vedly liberály k tomuto hodnocení, jsou pochopitelné, avšak z ryze vědeckého hlediska je absurdní pokládat za jakkoli „umělé“ tak mohutné hnutí, kdy v jediném měsíci dosáhl počet účastníků ryze politických stávek skoro 9/10 celkového počtu stávkujících za celé desetiletí.

Vezměme konečně dva poslední vzestupy stávkové vlny na jaře 1906 a na jaře 1907.* Oba se liší od lednového a květnového vzestupu v roce 1905 (z nichž první byl rovněž silnější než druhý) tím, že mají tendenci ustupovat, zatímco první dva měly tendenci útočit. Tento rozdíl je vůbec charakteristický pro poslední dva roky sledovaných tří let, srovnáváme-li je s prvním rokem tohoto období. Máme-li tedy přesně zhodnotit zvýšení počtu stávkujících ve zmíněných obdobích roku 1906 a 1907, musíme říci, že toto zvýšení znamená zastavení ústupu a pokus ustupujících přejít znovu do útoku. To je objektivní význam těchto vzestupů stávkových vln, jak je nám dnes jasný z hlediska konečných výsledků celých „tří let bouří a náporu“. Sama I. a II. дума neznamenal nic jiného než politické

* Poznamenejme, že desetileté dějiny ruských stávek z let 1895 až 1904 ukázaly, že k vzestupu hospodářských stávek dochází obvykle ve 2. čtvrtletí roku. Za celé desetiletí činil průměrný počet stávkujících za rok 43 000 a v jednotlivých čtvrtletích: I. — 10 000, II. — 15 000, III. — 12 000 a IV. — 6000. Už jen z číselného srovnání je zcela zřejmé, že vzestup stávkové vlny na jaře 1906 a na jaře 1907 se nedá vysvětlit těmito obecnými příčinami vzestupu stávek v Rusku přes léto. Stačí, podíváme-li se na počet účastníků politických stávek.

Молочная

1977
 1150
 1200
 1150
 1100
 1050
 1000
 950
 900
 850
 800
 750
 700
 650
 600
 550
 500
 450
 400
 350
 300
 250
 200
 150
 100
 50
 0

Самые большие удои:
 1905

1906 1907

Diagram znázorňující počet stávkujících dělníků
podle jednotlivých čtvrtletí (1910)

Šrafovaná část označuje počet účastníků
politických stávek, nešrafovaná
hospodářských stávek

(Z Leninova sešitu, v němž
si dělal poznámky k práci

O statistice stávek v Rusku,
Leninskij sborník XXV)

vyjednávání a politické demonstrace nahoře vzhledem k zastavení ústupu dole.

Z toho je jasně vidět, jak byli liberálové krátkozrací, když pokládali toto vyjednávání za něco soběstačného, samostatného, nezávislého na tom, zda to či ono dočasné zastavení ústupu bude dlouhé a k čemu povede. Z toho je jasně vidět, že likvidátoři, kteří dnes tak jako Martov mluví pohrdavě o „nadějích romantiků“ v době ústupu, jsou objektivně závislí na liberálech. Statistika ukazuje, že nešlo o žádné „naděje romantiků“, ale o fakticky existující přestávky a dočasná zastavení ústupu. Nebýt těchto dočasných zastavení, bylo by k události z 3. června 1907 — historicky naprosto nevyhnutelné, protože ústup byl ústup — došlo dříve, možná o rok či dokonce o víc než rok dřív.

Když jsme takto prozkoumali dějiny stávkového hnutí v souvislosti s hlavními momenty politických dějin, přejdeme ke zkoumání vzájemného vztahu mezi hospodářskými a politickými stávkami. Oficiální statistika nám k tomu poskytuje velmi zajímavé údaje. Vezmeme nejdřív celkové údaje podle jednotlivých let sledovaného tříletého období:

	Počet stávkujících v tisících		
	1905	1906	1907
Hospodářských	1439	458	200
Politických	1424	650	540
<i>Celkem</i>	2863	1108	740

Z tabulky vyplývá, že hospodářské a politické stávky spolu velmi úzce souvisí. Společně stoupají a společně klesají. Pro silné hnutí v období útoku (1905) je charakteristické, že politické stávky jako by vyrůstaly na široké základně stejně silných hospodářských stávek, které — dokonce i každá jednotlivě — mnohokrát převyšují údaje za celé desetiletí 1895—1904.

Při ústupu hnutí klesá počet účastníků hospodářských

stávek rychleji než počet účastníků politických stávek. Pro slabost hnutí v roce 1906 a hlavně v roce 1907 je nesporně příznačné, že zde nebyla široká a pevná základna hospodářského boje. Na druhé straně pomalejší pokles počtu účastníků politických stávek vůbec a zejména nepatrný pokles tohoto počtu od roku 1906 do roku 1907 zřejmě nasvědčuje, že jde o jev nám už známý: vyspělé vrstvy se s vypětím všech sil snaží zastavit ústup a přeměnit jej v útok.

Tento závěr plně potvrzují údaje o vzájemném vztahu mezi hospodářskými a politickými stávkami v různých výrobních odvětvích. Abychom článek nezatěžovali čísly, omezíme se jen na srovnání počtu stávkujících kovodělníků a textilních dělníků v jednotlivých čtvrtletích roku 1905, přičemž tentokrát vezmeme souhrnné údaje z oficiální statistiky*, která v tomto roce zařazuje smíšené stávky ke stávkám politickým, jak už bylo řečeno výše.

		Rok 1905			
		čtvrtletí			
		I	II	III	IV
Skupina A (kovodělníci)	hospodářské stávky	120	42	37	31
	politické stávky	159	76	63	283
<i>Celkem</i>		279	118	100	314
Skupina B (textilní dělníci)	hospodářské stávky	196	109	72	182
	politické stávky	111	154	53	418
<i>Celkem</i>		307	263	125	600

Rozdíl mezi vyspělou vrstvou a širokými masami je zřetelný. V nejvyspělejší vrstvě jsou hned od začátku účastníci ryze hospodářských stávek v menšině stejně jako v průběhu celého roku. První čtvrtletí se však i v této skupině vyznačuje velmi vysokým počtem (120 000) účastníků ryze

* Podle těchto souhrnných údajů bylo v roce 1905 1 021 000 účastníků hospodářských stávek a politických stávek 1 842 000, to znamená, že podíl účastníků hospodářských stávek je celkově menší než v roce 1906. Vysvětlili jsme už, že to není správné.

hospodářských stávek: je jasné, že i mezi kovodělníky je dost takových vrstev, které bylo třeba „rozhýbat“ a které se zapojovaly do hnutí tak, že předkládaly ryze hospodářské požadavky. Ve skupině textilních dělníků vidíme, že na začátku hnutí (I. čtvrtletí) v ní mají převážnou většinu účastníci ryze hospodářských stávek, ve II. čtvrtletí jsou v menšině a ve III. čtvrtletí pak znovu získávají většinu. V posledním čtvrtletí roku, kdy hnutí vrcholí, tvoří počet účastníků ryze hospodářských stávek ve skupině kovodělníků 10 % celkového počtu stávkujících a 12 % celkového počtu kovodělníků; ve skupině textilních dělníků činí počet účastníků ryze hospodářských stávek za totéž období 30 % celkového počtu stávkujících a 25 % celkového počtu textilních dělníků.

Teď je tedy naprosto zřejmé, jak na sobě hospodářské a politické stávky vzájemně závisí: bez jejich úzkého spojení není možné skutečně široké, skutečně masové hnutí; konkrétní formou tohoto spojení je na jedné straně to, že na začátku hnutí a při zapojování dalších vrstev do hnutí má rozhodující úlohu ryze hospodářská stávka, a na druhé straně to, že politická stávka probouzí a rozhýbává zaostalé, zevšeobecňuje a rozšiřuje hnutí a zvedá je na vyšší stupeň.

Bylo by nesmírně zajímavé podrobně prozkoumat, jak vlastně byli v průběhu těchto tří let zapojováni do hnutí nováčci. V základním materiálu o tom údaje jsou, neboť informace byly získávány ze záznamů o každé stávce zvlášť. Jenže zpracování těchto údajů je v oficiální statistice velmi neuspokojivé, a spousta nesmírně bohatého materiálu v záznamech se ztratila, prostě nebyla zpracována. Jistou přibližnou představu podává následující tabulka o počtu stávek v procentech vzhledem k počtu podniků různé velikosti: [viz tabulku na s. 420. *Red.*]

Vypělá vrstva, kterou jsme až dosud sledovali podle údajů o různých oblastech a různých výrobních odvětvích, figuruje nyní v údajích o různých skupinách podniků. Jako

Skupiny podniků	Počet stávek v procentech vzhledem k počtu podniků				
	Za 10 let (1895—1904) celkem	Za rok 1905	Za rok 1906	Za rok 1907	Za rok 1908
Do 20 dělníků	2,7	47,0	18,5	6,0	1,0
21— 50 dělníků	7,5	89,4	38,8	19,0	4,1
51— 100 dělníků	9,4	108,9	56,1	37,7	8,0
101— 500 dělníků	21,5	160,2	79,2	57,5	16,9
501—1000 dělníků	49,9	163,8	95,1	61,5	13,0
Přes 1000 dělníků	89,7	231,9	108,8	83,7	23,0

obecné pravidlo pro všechna léta platí, že procento podniků, v nichž se stávkovalo, se zvyšuje vzhledem k velikosti podniku. Přitom je pro rok 1905 charakteristické za prvé, že opakovaných stávek je tím víc, čím větší je podnik, a za druhé, že srovnáme-li léta 1895—1904 s rokem 1905, stoupá procento tím prudčeji, čím je podnik *menší*. To je jasný důkaz, že získávání nováčků a zapojování vrstev, které se ještě nikdy stávek nezúčastnily, probíhalo neobyčejně rychle. Tito nováčci, rychle získaní pro hnutí v době největšího vzestupu, jsou nejméně vytrvalí: pokles procenta stávkujících podniků je od roku 1906 do roku 1907 nejprudší v malých podnicích a nejpomalejší ve velkých. Předvoj se snaží nejdéle a nejhouževnatěji zastavit ústup.

Vraťme se však k údajům o vzájemném vztahu mezi hospodářskými a politickými stávkami. Čtvrtletní údaje za všechny tři roky, uvedené výše (s. 19)*, svědčí především o tom, že každý velký vzestup hnutí souvisí se vzestupem počtu účastníků nejen politických, ale i hospodářských stávek. Jistou výjimkou je pouze vzestup na jaře 1907, kdy maximální počet účastníků hospodářských stávek připadá na třetí čtvrtletí, a ne na druhé.

Na začátku hnutí (I. čtvrtletí roku 1905) vidíme obrov-

* Viz tento svazek, s. 414. *Red.*

skou převahu počtu účastníků hospodářských stávek nad účastníky politických stávek (604 000 a 206 000). Vrchol hnutí (IV. čtvrtletí roku 1905) přináší novou vlnu hospodářských stávek, slabší než byla lednová, přičemž značně převládají stávky politické. Třetí vzestup na jaře 1906 zaznamenává opět velké zvýšení počtu účastníků jak hospodářských, tak politických stávek. Už jen samy tyto údaje stačí k vyvrácení názoru, že spojování hospodářských a politických stávek bylo „slabinou hnutí“. Tento názor nedjednou vyslovili liberálové; o listopadu 1905 ho pak opakoval likvidátor Čerevanin^[37, 308]; nedávno ho opakoval o témž období i Martov^[138, 352]. Jako důkaz potvrzující tento názor se nejčastěji uvádí neúspěšný boj za osmihodinový pracovní den¹⁴⁸.

Nelze popřít, že tento boj byl neúspěšný, a nelze popřít ani to, že každý neúspěch je známkou slabosti hnutí, jenže liberální hledisko se projevuje v tom, že za „slabinu hnutí“ označuje právě spojení hospodářského boje s bojem politickým; z marxistického hlediska je slabina hnutí v tom, že toto spojení nebylo dost pevné, že počet účastníků hospodářských stávek nebyl dost vysoký. Statistika jasně potvrzuje správnost marxistického názoru a odhaluje „obecný zákon“ těchto tří let: hnutí zesílilo, jakmile zesílil hospodářský boj. A tento „obecný zákon“ logicky souvisí se základními rysy každé kapitalistické společnosti: v té budou vždycky existovat takové zaostalé vrstvy, které dokáže probudit jen zcela mimořádné zostření hnutí, a tyto zaostalé vrstvy nemohou vstoupit do boje jinak než s hospodářskými požadavky.

Srovnáme-li vzestup v posledním čtvrtletí roku 1905 s předcházejícím a následujícím vzestupem, tj. s prvním čtvrtletím roku 1905 a s druhým čtvrtletím roku 1906, jasně vidíme, že vzestup z října až prosince je *slabší* než předcházející a následující vzestup co do šíře hospodářské základny, tj. v procentuálním poměru počtu účastníků hospodářských stávek k celkovému počtu stávkujících. Je

nepochybné, že požadavek osmihodinového pracovního dne odrazoval mnoho příslušníků buržoazie, kteří mohli sympatizovat s jinými snahami dělníků. Ale je rovněž nepochybné, že tento požadavek přitahoval mnoho lidí z neburžoazních vrstev, kteří se dosud hnutí nezúčastnili a z nichž se v posledním čtvrtletí roku 1905 účastnilo hospodářských stávek 430 000 osob; v I. čtvrtletí roku 1906 tento počet pak klesl na 73 000 osob a ve II. čtvrtletí roku 1906 znovu stoupl na 222 000. Slabina hnutí tedy nebyla v tom, že by tu nebyly sympatie buržoazie, ale v tom, že lidé z neburžoazních vrstev hnutí dostatečně nebo zavčas nepodporovali.

Pro liberála je příznačné, že se bojí, aby sledované hnutí stále neodrazovalo některé příslušníky buržoazie. Pro marxistu je příznačné, že si všimne, že sledované hnutí vždycky přitahuje mnoho lidí z neburžoazních vrstev. Suum cuique — každý podle svého.

Peripetie boje dělníků a zaměstnavatelů neobyčejně dobře ukazují údaje oficiální statistiky o výsledcích stávek. Uvádíme celkové výsledky této statistiky:

Výsledky stávek	Počet stávkujících ve stávkách s uvedenými výsledky (v procentech)				
	Za 10 let (1895—1904)	Za rok 1905	Za rok 1906	Za rok 1907	Za rok 1908
Ve prospěch dělníků	27,1	23,7	35,4	16,2	14,1
Vzájemné ústupky (kompromis)	19,5	46,9	31,1	26,1	17,0
Ve prospěch zaměstnavatelů (proti dělníkům)	51,6	29,4	33,5	57,6	68,8

Z toho lze především celkově vyvodit, že maximální síla hnutí znamená i maximální úspěch dělníků. Nejvýhodnější pro ně byl rok 1905, kdy byl nápor stávkového boje největší. Tento rok se rovněž vyznačuje neobyčejně častý-

mi kompromisy: obě strany se ještě nepřizpůsobily novým neobvyklým poměrům, zaměstnavatelé v důsledku častých stávek ztráceli rozvahu, proto častěji než kdykoli předtím docházelo ke kompromisům. V roce 1906 nabývá boj na úpornosti: ke kompromisům dochází mnohem řidčeji, dělníci však vcelku stále ještě vítězí: procento stávkujících, kteří vyhráli, je větší než těch, kdo prohráli. Počínaje rokem 1907 se porážky dělníků neustále množí a kompromisů ubývá.

Vezmeme-li absolutní čísla, zjistíme, že za celých deset let, 1895—1904, vyhrálo stávky celkem 117 000 dělníků, kdežto za jediný rok 1905 víc než trojnásobek: 369 000; za rok 1906 asi jedenapůlkrát víc: 163 000.

Máme-li však prozkoumat jednotlivé vlny stávkového boje ve třech letech 1905—1907, je rok příliš dlouhé období. Nebudeme uvádět údaje za jednotlivé měsíce, to by zabralo příliš mnoho místa, ale uvedeme údaje o jednotlivých čtvrtletích roku 1905 a 1906. Rok 1907 můžeme vynechat, protože podle výsledků stávek nepozorujeme v tomto roce přestávky nebo poklesy a vzestupy, nýbrž vidíme trvalý ústup dělníků a útok kapitalistů, jak to plně vyjadřují už uvedené roční údaje:

Léta Čtvrtletí Výsledky stávek	1905				1906			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Ve prospěch dělníků	158	71	45	95	34	86	37	6
Kompromis	267	109	61	235	28	58	46	8
Ve prospěch zaměstnavatelů	179	59	59	100	11	78	42	23
Celkem*	604	239	165	430	73	222	125	37

* V oficiální statistice nejsou k naší otázce uvedeny měsíční výsledky; museli jsme je vypočítat na základě údajů podle výrobních odvětví.

Z těchto údajů vyplývají velmi zajímavé závěry, které vyžadují podrobnější zkoumání. Celkově jsme viděli, že boj je pro dělníky tím úspěšnější, čím silnější je jejich nápor. Potvrzují to uvedené údaje? První čtvrtletí roku 1905 je méně výhodné pro dělníky než druhé, přestože hnutí v tomto období zesláblo. Ukazuje se však, že tento závěr byl chybný, neboť v údajích za tři měsíce je zahrnut lednový vzestup (321 000 účastníků hospodářských stávek) i pokles v únoru (228 000) a v březnu (56 000). Vezmeme-li zvláště měsíc vzestupu, leden, vidíme, že v tomto měsíci dělníci zvítězili: 87 000 stávkujících stávky vyhrálo, 81 000 prohrálo a 152 000 přistoupilo na kompromis. Oba měsíce ústupu v tomto období (únor a březen) přinesly porážku dělníkům.

Druhé období (II. čtvrtletí roku 1905) je obdobím vzestupu, který dosahuje vrcholu v květnu. Vzestup boje přináší vítězství dělníkům: 71 000 stávkujících stávky vyhrálo, 59 000 prohrálo, 190 000 přistoupilo na kompromis.

Třetí období (III. čtvrtletí roku 1905) je obdobím ústupu; počet stávkujících je daleko nižší než ve II. čtvrtletí. Zeslabení náporu znamená vítězství zaměstnavatelů: 59 000 dělníků stávky prohrálo a jen 45 000 vyhrálo. Podíl dělníků, kteří stávky prohráli, se rovná 35,6 %, *tj. je vyšší než v roce 1906*. To znamená, že „všeobecná atmosféra sympatií“ s dělníky v roce 1905, o níž tolik mluví liberálové jako o hlavní příčině vítězství dělníků (nedávno mluvil o sympatiích buržoazie jako o „hlavní příčině“ i Martov), nijak nezabránila porážce dělníků, *když jejich nápor ochaboval*. Jste silní, když s vámi veřejnost sympatizuje, říkají dělníkům liberálové. Veřejnost s vámi sympatizuje, když jste silní, říkají dělníkům marxisté.

Poslední čtvrtletí roku 1905 vypadá jako výjimka: za nejvyššího vzestupu jsou dělníci poraženi. Je to však výjimka jen zdánlivá, neboť je sem zahrnut jak měsíc vzestupu, říjen, kdy dělníci zvítězili i na poli hospodářském (+57 000, -22 000 dělníků, kteří vyhráli a prohráli stáv-

ky), tak listopad (+25 000, -47 000) a prosinec (+12 000, -31 000), kdy hospodářský boj slábl a dělníci byli poraženi. Přitom listopad, měsíc přelomu, měsíc největšího kolísání, největší rovnováhy protikladných sil a největších nejasností, pokud jde o celkové výsledky a celkový směr dějinného vývoje Ruska vůbec a zejména vztahů mezi zaměstnavateli a dělníky, tento měsíc přináší ze všech měsíců roku 1905 *největší* počet kompromisů: ze 179 000 účastníků hospodářských stávek jich 106 000, tj. 59,2 %, skončilo boj kompromisem.*

První čtvrtletí roku 1906 je opět zdánlivě výjimečné: největší pokles hospodářského boje a největší zisk dělníků (+34 000, -11 000). Také v těchto údajích je zahrnut dohromady měsíc porážek dělníků, leden (+4000, -6000), s měsíci jejich vítězství, únor (+14 000, -2000) a březen (+1600, -2500). Počet účastníků hospodářských stávek klesá v průběhu celého tohoto období (leden 26 600, únor 23 300, březen 23 200), ale celkový vzestup hnutí se už jasně rýsuje (v lednu stávkovalo celkem 190 000, v únoru 27 000, v březnu 52 000 dělníků).

Druhé čtvrtletí roku 1906 přináší velký rozmach hnutí a zisk dělníků (+86 000, -78 000); tento zisk je zvlášť silný v květnu a červnu; v červnu dosahuje počet účastníků hospodářských stávek maxima za rok 1906 - 90 000, zatímco duben tvoří výjimku: dělníci jsou poraženi, přestože hnutí ve srovnání s březnem sílí.

Počínaje III. čtvrtletím roku 1906 vidíme až do konce roku vcelku nepřetržitý pokles hospodářského boje a v důsledku toho i porážku dělníků (nepatrná výjimka je v srpnu 1906, kdy dělníci naposledy zvítězili v hospodářském boji: +11 300, -10 300).

Stručné výsledky peripetií hospodářského boje v letech 1905 a 1906 můžeme shrnout asi takto: V roce 1905 se

* Celkový počet účastníků hospodářských stávek dosáhl v říjnu 190 000, v listopadu 179 000 a v prosinci 61 000.

jasně rýsují tři hlavní vzestupné vlny celého stávkového boje a zejména hospodářského: leden, květen a říjen. Za tyto tři měsíce dohromady dosáhl počet účastníků hospodářských stávek 667 000 z celkového počtu 1 439 000 za rok, tj. nikoli čtvrtiny, ale skoro poloviny. A po všechny tyto tři měsíce dělníci vítězili na poli hospodářském, tj. převládal počet dělníků, kteří stávky vyhráli, nad počtem dělníků, kteří je prohráli.

V roce 1906 se celkově vzato zřetelně liší první a druhá polovina roku: v první polovině dochází k přechodnému zastavení ústupu a k velkému vzestupu; v druhé k velkému poklesu. Na první polovinu roku připadá 295 000 účastníků hospodářských stávek, na druhou 162 000. První polovina roku přinesla dělníkům v hospodářském boji vítězství, druhá porážku.

Tyto celkové závěry plně dokazují, že nikoli „atmosféra sympatií“, nikoli sympatie buržoazie, nýbrž síla náporu hrála rozhodující úlohu i v hospodářském boji.

4

Обращение от издания
Рабочий Газета.

Милейшим образом просим Вас и
с.г. выжить в России на все предостережения.
Помогите рабочим организациям, которые на-
длежащим образом из них вытекают, прежде
и главным среди них являются: 1) ^{рабочий}
фронт, 2) комитет и аналог среди рабочих
и рабочих слов передового отряда, 3)
независимая пресса, 4) и др. работа
из этих вопросов, — работа над ними,
которыми определяются современные усло-
вия. Не надо забывать и о рабочих и
малоброшурных с.г., которые тоже определяются
в соответствии с требованиями в качестве
выражения, работа в деле возрождения.

První strana rukopisu Leninova článku z října 1910

Oznámení o vydávání listu Rabočaja gazeta

Zmenšeno

O Z N Á M E N Í

O V Y D Á V Á N Í L I S T U

R A B O Č A J A G A Z E T A¹⁴⁹

Těžká krize dělnického hnutí a sociálně demokratické strany v Rusku stále ještě trvá. Stranické organizace se rozpadají, inteligence z nich skoro houfně utíká, řady soudruhů, kteří zůstali sociální demokracii věrni, jsou roztržštěné a rozkolísané, v poměrně širokých vrstvách vyspělého proletariátu vládne únava, apatie a také nejistota, kde hledat východisko — tak nějak vypadá dnešní situace. Mezi sociálními demokraty je dost malomyslných a malověrných, kteří už skoro ani nevěří, že se dokážou zorientovat v panujícím zmatku, kteří už skoro ani nevěří, že je možné obnovit a upevnit stranu, SDDSR, s jejími revolučními úkoly a tradicemi, a kteří by nejraději mávli rukou a uzavřeli se do soukromí nebo do úzkých, malých kroužků a věnovali se jen „kulturní“ práci apod.

Krize trvá, ale její konec se už dnes jasně rýsuje, východisko z ní už strana jasně naznačila a vyzkoušela, roztržštěné a kolísavé živly se už zformovaly v poměrně vyhraněné a stranou zcela přesně kvalifikované proudy, směry a frakce — a vyhranění protistranických směrů a jejich jasná kvalifikace je už polovina cesty, jak se z roztržštěnosti a kolísání dostat.

Nechceme-li podlehnout zoufalství a zklamání, stačí si uvědomit, jak hluboké jsou příčiny krize. Tato krize se nedá přeskočit, nedá se obejít, dá se jedině překonat houževnatým bojem, neboť nevznikla náhodou, ale vyrostla ze *zvláštní* etapy *hospodářského* i politického vývoje Ruska. Samoděržaví panuje dál. Násilí je ještě horší. Bezpráví je ještě větší. Hospodářský útlak je ještě tužší. Ale samodě-

žaví se už nedokáže udržet u moci *jen* starými prostředky. *Je nuceno* podniknout nový pokus, pokus o otevřený blok s černosotňovskými feudálními statkáři, s okfabristickými kapitalisty, blok v dumě a pomocí dумы. Každému, kdo ještě neztratil schopnost myslet, je zřejmé, že tento pokus musí ztroskotat, že narůstá nová revoluční krize. Jenže tato revoluční krize se připravuje za nové situace, kdy uvědomělost, jednota a organizovanost tříd a stran je nesrovnatelně větší, což před revolucí v roce 1905 nebylo. Ruský liberalismus se z naivní, snílkovské, nevybojné a nezformované opozice zbožných přání proměnil v silnou, parlamentně vyškolenou stranu buržoazní inteligence, která je uvědomělým nepřítelem socialistického proletariátu a revolučního účtování rolnických mas pány feudály. Škemrat u monarchie o ústupky, vyhrožovat jí revolucí (kterou přitom liberál sám nenávidí a bojí se jí), neustále zrazovat osvobozenecký boj a přebíhat na stranu nepřítele, takový je nevyhnutelný — nevyhnutelný vzhledem k její třídní podstatě — úděl liberální, kadetské strany. Ruské rolnictvo dokázalo, že je schopno účastnit se masového revolučního boje, jestliže jej proletariát zahájí, ale dokázalo také, že bude věčně kolísat mezi liberalismem a sociální demokracií. Ruská dělnická třída dokázala, že je jedinou důsledně revoluční třídou, jedinou vůdkyní v boji za svobodu (dokonce i za buržoazní svobodu). A velký úkol pokračovat v boji za svobodu může dnes vyřešit a vyřešit jedině revoluční boj proletariátu, který s sebou strhne masy pracujících a vykořisťovaných. A jelikož dnes dělnická třída pracuje za nové situace, mezi uvědomělejšími a jednotnějšími nepřáteli, musí přebudovat i svou stranu, SDDSR. Svě vůdce si už nevybírá z řad inteligence, ale z řad dělnictva. Rodí se nový typ sociálně demokratického dělníka věrného straně, který samostatně řídí *veškerou* práci strany a dovede pevně spojit, sjednotit a zorganizovat desetkrát, stokrát početnější proletářské masy než dřív.

A právě tomuto novému dělníkovi je určen náš list

Rabočaja gazeta. Tento dělník už má za sebou dobu, kdy se mu mohlo líbit, že se s ním mluví jako s malým děckem a že ho krmí kašičkou. Potřebuje vědět všechno o politických úkolech strany, o její výstavbě a o vnitrostranickém boji. Nebojí se nepřikrášlené pravdy o straně, kterou upevňuje, obnovuje a přebudovává. Všeobecné revoluční fráze, nasládlé smířlivecké deklaráce, které nachází ve sbornících Vperjod^[27] nebo v Trockého Pravdě, mu nepomohou, ale uškodí, a přitom ani v jednom, ani v druhém nenajde jasný, přesný a přímý výklad stranické linie a situace ve straně.

Strana je ve velmi svízelné situaci, ale hlavní potíž není v tom, že je nesmírně oslabená a organizace mnohde úplně rozbité, ani v tom, že se vnitrostranický boj mezi frakcemi zostřil, ale v tom, že nejvyspělejší vrstva sociálně demokratických dělníků si dost jasně neuvědomila podstatu a význam tohoto boje, není dosti jednotná, aby mohla tento boj úspěšně vést, nezasáhla do něho dosti samostatně a dosti energicky, aby vytvořila, podpořila a upevnila *stranické jádro*, které vyvádí SDDSR z roztříštěnosti, rozpadu a rozkolísanosti na pevnou cestu.

Tuto cestu jasně vyznačila usnesení prosincové konference z roku 1908^[63], která jsou dále rozpracovávána v usneseních plenárního zasedání ústředního výboru z roku 1910^[237]. Toto jádro tvoří blok ortodoxních bolševiků (odpůrců oțzovismu a buržoazní filozofie) a menševiků stoupenců zachování ilegální strany (odpůrců likvidátorství), který dnes skutečně, a ne jen z titulu formálních vztahů *vykonává* hlavní práci v SDDSR.

Dělníkům se říká, že tento blok jen zesiluje a vyhrocuje frakční boj, boj proti likvidátorům a oțzovistům, „místo“ aby se proti likvidátorství a oțzovismu bojovalo. To není nic než prázdná fráze, to není nic než šišlání, s dělníkem se tu mluví jako s děckem, a ne jako s dospělým člověkem. Je nepřijemnou pravdou, že jakmile je strana slabá, jakmile jsou organizace rozbité, jakmile je nezbytné mít zahraniční základnu, pak si každý směr snadno vytváří na straně ve

skutečnosti naprosto nezávislou a samostatnou zahraniční frakci, ale je směšné (nebo trestuhodné) zatajovat tuto pravdu sociálně demokratickému dělníkovi, který má přebudovat *svou* stranu podle *vyhraněné*, přesné a jasné stranické linie. Dnes u nás nesporně převládají ty nejméně žádoucí *formy* frakčního boje, ale právě proto, aby se *formy* tohoto boje mohly změnit, nesmějí vyspělí dělníci pohrdavě ohrnovat nos a odbývat frázemi nepřijemný (pro diletanta, pro hosta ve straně) úkol změnit nepřijemné formy nepřijemného boje, nýbrž musí *pochopit* podstatu a význam tohoto boje a *zorganizovat* práci v místních organizacích tak, aby v *každé* otázce socialistické propagandy, politické agitace, odborového hnutí, družstevní práce atd. atd. byla *stanovena* hranice, za kterou už začíná úchylka *od* sociální demokracie k liberálnímu likvidátorství nebo k poloanarchistickému oizovismu, ultimatismu apod., a *řídít se ve stranické práci* správnou linií určenou těmito hranicemi. Za jeden z hlavních úkolů listu *Rabočaja gazeta* považujeme pomáhat dělníkům při stanovení těchto hranic v každé důležitější *konkrétní* otázce dnešního ruského života.

Dělníkům se říká: Vždyť právě pokus o sjednocení na plenárním zasedání (všech členů) ústředního výboru v lednu 1910 dokázal, jak neplodný a beznadějný je vnitrostranický frakční boj, který údajně „zmařil“ sjednocení. Tak mohou mluvit buď lidé neinformovaní, nebo zcela neschopní myslet, anebo ti, kdo své pravé cíle *zakrývají* takovými či onakými zvučnými, lfbivými a planými frázemi. Plenární zasedání „zklamalo“ jen ty, kdo se báli podívat pravdě do očí a utěšovali se iluzemi. I když byla „smířlivěcká všehochuť“ na plenárním zasedání někdy značná, přece se nakonec dospělo ke sjednocení, které je jediné možné a jediné nutné. Jestliže likvidátoři a oizovisté *podepsali* rezoluci o boji proti likvidátorství a oizovismu, a hned druhý den se dali s ještě větší „vervou“ do práce postaru, dokázali tím jen, že strana se nemůže spoléhat na lidi, kteří jí nejsou věrni, a ukázali ještě jasněji, co jsou

zač. Strana je dobrovolný svazek stejně smýšlejících lidí, a sjednocení je možné a užitečné jedině tehdy, když se sjednocují lidé, kteří chtějí a mohou alespoň trochu svědomitě uskutečňovat společnou stranickou linii, přesněji řečeno, kteří jsou *zainteresováni* (svými názory, svými tendencemi) na uskutečňování *společné* stranické linie. Sjednocení není možné a je škodlivé, jakmile se pokouší zkomplikovat a znesnadnit pochopení této linie, jakmile se pokouší spojit fiktivními pouty lidi, kteří táhnou stranu vyložené protistranickým směrem. A sjednocení *hlavních* skupin bolševismu a menševismu bylo na plenárním zasedání dosaženo a upevněno ne-li jeho zásluhou, tedy jeho prostřednictvím.

Dělník, který nechce, aby se s ním mluvilo jako s děckem, musí pochopit, že likvidátorství a otzovismus nejsou náhodné směry, ale že mají hluboké kořeny, právě tak jako bolševismus a menševismus. Jedině autoři báchorek „pro dělníky“ vysvětlují rozdílnost těchto frakcí „intelektuálními“ spory. Ve skutečnosti tyto dva směry, které vtiskly pečeť celým dějinám ruské revoluce, celým prvním rokům (a po mnoha stránkách nejdůležitějším rokům) masového dělnického hnutí v Rusku, zplodil proces hospodářské a politické přeměny Ruska z feudální země v zemi buržoazní, zplodily je vlivy různých buržoazních tříd, které působily na proletariát, nebo přesněji: situace různých vrstev buržoazie, v nichž proletariát pracoval. Z toho plyne, že sociální demokracii v Rusku nelze sjednotit zlikvidováním jednoho ze dvou směrů, které vznikly v období zcela veřejných, dalekosáhlých, masových a svobodných světodějných akcí dělnické třídy za revoluce. Ale z toho také plyne, že základem reálného sblížení obou frakcí nemohou být blahosklonné fráze o jednotě, o zlikvidování frakcí apod., nýbrž jedině vnitřní vývoj obou frakcí. A právě k tomuto sblížení dochází ve straně dělnické třídy od té doby, kdy jsme my bolševici na jaře 1909 definitivně pohřbili „otzovismus“ a menševici stoupenci zacho-

vánf ilegální strany s Plechanovem v čele zahájili energický boj proti likvidátorství. Je nesporné, že obrovská většina uvědomělých dělníků v *obou* frakcích stojí na straně odpůrců oizovismu a likvidátorství. Proto i když je za této situace vnitrostranický boj těžký, někdy velmi obtížný a vždycky nepřijemný, nesmíme pro *formu zapomínat* na *podstatu* jevu. Pro stromy nevidí les ten, kdo nevidí, že základem tohoto boje (který za dnešního stavu ve straně musí mít nevyhnutelně formu frakčního boje) je postupné *stmelování* hlavního stranického jádra uvědomělých sociálně demokratických dělníků.

Abv se toto skutečné sociálně demokratické jádro mohlo stmelit, k tomu bude přispívat i *Rabočaja gazeta*, kterou zakládáme my bolševici se závazným příslibem menševiků stoupenců zachování ilegální strany (s Plechanovem v čele), že budou náš list podporovat. List bude muset vycházet jako frakční list, jako frakční podnik bolševiků. Vyskytnou se možná lidé, kteří ani tady nevidí pro stromy les a spustí pokřik, že se vracíme „zpátky“ k frakcionářství. Tím, že jsme podrobně vyložili svůj názor na podstatu a význam sjednocení strany, k němuž doopravdy dochází a je skutečně důležité a nutné, ukázali jsme, zač stojí takové námitky, které by *ve skutečnosti* sjednocení jen *zkomplikovaly* a *zastřely* všelijaké frakční cíle. A my především chceme, aby *Rabočaja gazeta* pomohla dělníkům dokonale pochopit celou situaci ve straně a všechny její úkoly.

Když zahajujeme vydávání listu *Rabočaja gazeta*, počítáme s pomocí jak ústředního výboru naší strany, tak místních organizací i jednotlivých skupin uvědomělých dělníků, kteří se teď odtrhli od strany. Počítáme s pomocí ústředního výboru, neboť víme, že se mu po mnoho měsíců nedařilo *správně* organizovat svoji práci v Rusku, a nedařilo se mu to právě proto, že kromě bolševiků a menševiků věrných straně nenacházel *nikde* podporu a často narážel přímo na odpor jiných frakcí. Toto těžké období v životě ústředního výboru přejde, a aby přešlo co nejdřív, nesmíme

jen „čekat“, až se ústřední výbor znovu vzchopí, až zesílí atd., ale musíme *ihned* z iniciativy jednotlivých skupin a jednotlivých místních organizací přikročit — zpočátku třeba v docela malé míře — právě k tomuto upevňování stranické linie a *skutečné* jednoty strany, kterému ústřední výbor věnuje takové úsilí. Spoléháme na pomoc místních organizací a jednotlivých skupin dělníků, neboť jedině jejich aktivní spolupráce v novinách, jedině jejich podpora, jejich připomínky, jejich články, materiály, informace a poznámky mohou postavit na nohy a zabezpečit vydávání listu *Rabočaja gazeta*.

Napsáno v říjnu 1910
Poprvé otištěno 5. května 1937
v Pravdě, č. 122

Podle rukopisu

POUČENÍ Z REVOLUCE

Uplynulo pět let od doby, kdy v říjnu 1905 dělnická třída Ruska zasadila carskému absolutismu^[129] první mocný úder. Proletariát zburcoval v těch velikých dnech milióny pracujících do boje proti utlačovatelům. Za několik měsíců roku 1905 si vybojoval taková zlepšení, jaká dělnictvo marně čekalo od „vrchnosti“ desítky let. Proletariát vybojoval všemu ruskému lidu, i když jen nakrátko, svobodu tisku, svobodu shromažďování a spolčování, jakou Rusko do té doby nepoznalo. Smetl z cesty podvodnou Bulyginovu dumu, vynutil si na carovi manifest o ústavě a jednou provždy znemožnil, aby se v Rusku vládlo bez zastupitelských institucí.

Ukázalo se, že velké vítězství proletariátu bylo jen polovičním vítězstvím, protože nebyla svržena carská moc. Prosincové povstání skončilo porážkou a jak slábl nápor dělnické třídy, jak slábl nápor mas, začal carský absolutismus postupně odbourávat jednu vymoženost dělnické třídy za druhou. V roce 1906 byly dělnické stávky, rolnické bouře a nepokoje v armádě mnohem slabší než v roce 1905, ale přesto byly ještě velmi silné. Car rozehnal I. dumu^[301], neboť v té době začal boj lidu opět sílit, ale neodvážil se změnit hned i volební zákon^[213]. V roce 1907 zeslábl boj dělnictva ještě víc, a proto car rozehnal II. dumu a provedl státní převrat (3. června 1907); porušil tím všechny své slavnostní sliby, že nebude vydávat zákony bez souhlasu dumy, a změnil volební zákon tak, že většinu v dumě museli bezpečně získat velkostatkáři a kapitalisté, strana černošotňovců a jejich přísluhovači.

Vítězství i porážky revoluce přinesly ruskému lidu velká dějinná poučení. Pokusme se při oslavě pátého výročí roku 1905 ujasnit si hlavní smysl těchto poučení.

Prvním a základním poučením je, že *jedině* revolučním bojem mas lze dosáhnout významnějších zlepšení v životě dělníků a ve správě státu. Žádné „sympatie“ vzdělaných lidí k dělníkům, žádný hrdinný boj osamocených teroristů nemohl podkopat carský absolutismus a neomezenou moc kapitalistů. Mohl to udělat *jedině* boj dělníků samých, *jedině* společný boj miliónů, a jakmile *tento* boj ochaboval, hned se začalo dělníkům brát, co si vydobyli. Revoluce v Rusku potvrdila slova mezinárodní dělnické písně* :

Odnikud nečekejme spásu,
nespasí král nás ani bůh,
štěstí nepřijde bez zápasu,
jen sami rozrazíme kruh.

Druhým poučením je, že nestačí podlomit a omezit carskou moc. Je třeba ji *zničit*. Dokud nebude carská moc zničena, carovy ústupky nebudou nikdy trvalé. Car dělal ústupky, dokud revoluční tlak sílil, a všechny je odvolával, jakmile tlak zeslábl. *Jedině* vybojování demokratické republiky, svržení carské moci a převzetí moci lidem může Rusko zbavit násilí a zvěle byrokratů, černosotňovsko-okřabristické dumy, neomezené moci statkářů a jejich přísluhovačů na vesnici. Jsou-li dnes, po revoluci, útrapy rolníků a dělníků ještě větší než dřív, je to jen odplata za to, že revoluce byla slabá a že carská moc nebyla svržena. Rok 1905 a později první dvě dumy a jejich rozehnutí naučily lid mnohému, naučily ho především společnému boji za politické požadavky. Když se lid probouzel k politickému životu, žádal zpočátku od samoděržaví ústupky: aby car svolal dumu, aby nahradil staré ministry novými, aby „dal“ všeobecné volební právo. Jenže samoděržaví na ta-

* — Internacionály. *Čes. red.*

kové ústupky nepřistoupilo a ani přistoupit nemohlo. Na prosby o ústupky odpovídalo bodáky. A tehdy si lid začal uvědomovat, že je *boj* proti absolutistické moci nevyhnutelný. Dnes Stolypin a černá* panská дума toto přesvědčení ještě důrazněji, abychom tak řekli, vtluokají rolníkům do hlavy. Vtluokají a vtlučou.

Samoděržaví se z revoluce také poučilo. Poznalo, že se nemůže spoléhat na víru rolníků v cara. Teď upevňuje svou moc tím, že se spojilo s černosotňovskými a okťabristickými továrnský. K jeho svržení je dnes zapotřebí mnohem silnějšího náporu revolučního masového boje než v roce 1905.

Je takový mnohem silnější nápor možný? Odpověď na tuto otázku nás přivádí k *třetímu a nejdůležitějšímu* poučení z revoluce. Toto poučení spočívá v tom, že jsme poznali, *jak* jednají různé třídy ruského lidu. Před rokem 1905 se mnohým zdálo, že všechen lid usiluje o svobodu stejně a chce stejnou svobodu; obrovská většina si přinejmenším jasně neuvědomovala, že různé třídy ruského lidu mají různá stanoviska k boji za svobodu a každá z nich se domáhá jiné svobody. Revoluce vnesla do věci jasno. Ke konci roku 1905 a potom i za I. a II. dумы vystupovaly všechny třídy ruské společnosti otevřeně. Předvedly se, jaké skutečně jsou, ukázaly, oč jim doopravdy jde, za co chtějí bojovat a jak intenzívně, vytrvale a energicky dovedou bojovat.

Tovární dělníci, průmyslový proletariát bojoval proti samoděržaví nejdůvodněji a nejvytrvaleji. Proletariát zahájil revoluci devátým lednem a masovými stávkami. Dovedl boj do konce, když v prosinci 1905 šel do ozbrojeného povstání, aby zabránil dalšímu střelení, zabíjení a týrání rolníků. V roce 1905 stávkovaly asi *tři milióny* dělníků (a se železničáři, poštovními zaměstnanci atd. jistě až čtyři milióny), v roce 1906 jeden milión, v roce 1907 tři

* — reakční. Čes. red.

čtvrtě miliónu. Tak mohutné stávkové hnutí svět do té doby nepoznal. Ruský proletariát ukázal, jaké nesmírné síly jsou skryty v dělnictvu, když dozrává skutečná revoluční krize. A přesto stávková vlna z roku 1905, největší na světě, ještě ani zdaleka nevyčerpala všechny bojové síly proletariátu. Tak například v moskevském továrním okruhu, kde bylo 576 000 továrních dělníků, jich stávkovalo 540 000, kdežto v petrohradském s 300 000 továrními dělníky jich stávkoval jeden milión. To znamená, že v moskevském okruhu neprojeví dělníci zdaleka takovou houževnatost v boji jako petrohradští dělníci. A v Livonské gubernii (v Rize) připadalo na 50 000 dělníků 250 000 stávkujících, to znamená, že každý dělník stávkoval v roce 1905 v průměru víc než pětkrát. Dnes jsou v celém Rusku přinejmenším tři milióny továrních, důlních a železničních dělníků a tento počet rok od roku stoupá; kdyby hnutí mělo takovou sílu jako v Rize v roce 1905, dala by se postavit *patnáctimiliónová armáda stávkujících*.

Takový nápor by nevydržela žádná carská moc. Každý však ví, že takový nápor se nedá vyvolat uměle, na přání socialistů nebo vyspělých dělníků. Takový nápor je možný jen tehdy, když v celé zemi propuká krize, nespokojenost, revoluce. Aby se takový nápor dal připravit, musí se do boje zapojit i nejzaostalejší vrstvy dělníků, musí se celá léta provádět houževnatá, rozsáhlá a důsledná propagandistická, agitační a organizační práce, musí se budovat a upevňovat nejrůznější spolky a organizace proletariátu.

V intenzitě boje předčila ruská dělnická třída všechny ostatní třídy ruského národa. Životní podmínky dělníků je už samy o sobě připravují a podněcují k boji. Kapitál shromažďuje masy dělníků ve velkých městech, stmeluje je a učí společně bojovat. Na každém kroku se dělníci střetávají tváří v tvář se svým úhlavním nepřitelem — s třídou kapitalistů. V boji proti tomuto nepříteli se dělník stává *socialistou*, začíná si uvědomovat, že se celá společnost musí úplně přebudovat, že se musí skoncovat s veškerou bídou

a veškerým útlakem. Jakmile se z dělníků stávají socialisté, bojují s bezmeznou odvahou proti všemu, co jim stojí v cestě, především proti carské moci a feudálním statkářům.

I rolníci se v revoluci dali do boje proti statkářům a proti vládě, ale jejich boj byl mnohem slabší. Je zjištěno, že z řad továrních dělníků se revolučního boje a stávek účastnila většina (až tři pětiny), kdežto z řad rolníků rozhodně jen menšina: patrně nanejvýš jedna pětina nebo jedna čtvrtina. Rolníci bojovali méně houževnatě, rozptýleněji a méně uvědoměle, neboť dosti často ještě věřili v dobrotivost báťušky cara. V roce 1905 a 1906 rolníci vlastně cara a statkáře jen postrašili. Jenže ty nestačí jen strašit, ty je třeba *zničit*, jejich vláda — carská vláda — musí být smetena z povrchu zemského. Stolypin a černosotňovská statkářská дума se teď pokoušejí nadělat z bohatých rolníků nové statkáře — vlastníky chutorů*, spojence cara a černosotňovců. Ale čím víc car a дума pomáhají těmto boháčům rolníky ožebračovat, tím jsou rolníci uvědomělejší, tím méně budou věřit v cara, neboť je to víra zotročených poddaných, je to víra ubitých a zaostalých lidí. Rok od roku přibývá na venkově zemědělských dělníků a pro ty je jediná záchrana v tom, že se spojí s městskými dělníky ke společnému boji. Rok od roku přibývá na venkově zbitých, úplně ožebračených a hladových rolníků, z nichž milióny a milióny půjdou do rozhodnějšího a jednotnějšího boje proti carovi a statkářům, až povstane městský proletariát.

Revoluce se účastnila také liberální buržoazie, tj. liberální statkáři, továrníci, advokáti, profesori atd. Ti tvoří stranu „svobody lidu“ (konstituční demokraté, kadeti). Ve svých novinách toho lidem hodně naslibovali a nadělali plno rámusu kolem svobody. Měli většinu poslanců v I. i v II. dumě. Slibovali, že dosáhnou svobody „pokojnou cestou“, odsuzovali revoluční boj dělníků a rolníků. Rol-

* Chutor — rolnické hospodářství nespádající pozemkově ani daňově pod občinu; obvykle dvorec ležící mimo vesnici. *Čes. red.*

níci a mnozí rolníci poslanci („trudovici“) těmto slibům uvěřili, šli pokorně a poslušně za liberály a nechtěli nic mít s revolučním bojem proletariátu. To byla největší chyba rolníků (i mnoha městských obyvatel) za revoluce. Liberálové jednou rukou, a i to velmi, velmi zřídka, podporovali boj za svobodu, druhou ruku však vždycky podávali carovi a přitom mu slibovali, že jeho moc zachovají a upevní, že smíří rolníky se statkáři a že „uklidní“ „rozvášněné“ dělníky.

Když revoluce dospěla až k rozhodnému boji proti carovi, k prosincovému povstání roku 1905, všichni liberálové svobodu lidu hanebně zradili, zalekli se boje. Samoděržaví využilo tuto jejich zradu na svobodě lidu, využilo zaostalost rolníků, kteří v mnohém liberálům věřili, a povstalé dělníky porazilo. A když byl proletariát poražen, žádná дума, žádné sladké řeči kadetů ani žádné jejich sliby carovi nezabránily zrušit všechny zbytky svobod a znovu nastolit absolutismus a neomezenou moc feudálních statkářů.

Liberálové byli oklamáni. Rolníci byli tvrdě, ale užitečně poučeni. Na Rusi nikdy nebude svoboda, dokud budou široké masy lidu věřit liberálům, dokud budou věřit, že s carskou mocí se dá žít „v míru“, dokud se budou stranit revolučního boje dělníků. Žádná síla na světě nezabrání, aby v Rusku nezavládla svoboda, až povstane do boje městský proletariát, až odsune z cesty kolísavé a zrádčovské liberály a povede za sebou zemědělské dělníky a zbídačené rolnictvo.

A že proletariát v Rusku k tomuto boji povstane, že se znovu postaví do čela revoluce, to zaručuje celá hospodářská situace Ruska, veškeré zkušenosti z revolučních let.

Před pěti lety zasadil proletariát samoděržaví první ránu. Ruskému lidu zasvitly první paprsky svobody. Dnes už je samoděržaví zase obnoveno, zase panují a vládnou feudálové, dělníci a rolníci jsou zase všude vystaveni násilí, všude panuje asiatská despotie úřadů a hanebné ponižování lidu. Ale těžce zaplacená ponaučení neprijdou nazmar.

Ruský lid je dnes jiný, než byl před rokem 1905. Proletariát ho naučil bojovat. A proletariát ho dovede k vítězství.

Rabočaja gazeta, č. 1
30. října (12. listopadu) 1910

Podle listu Rabočaja gazeta

PŘÍPRAVNÉ
MATERIÁLY

OSNOVA REFERÁTU
IDEOLOGIE
KONTRAREVOLUČNÍHO
LIBERALISMU

(ÚSPĚCH SBORNÍKU VĚCHI
A JEHO SPOLEČENSKÝ VÝZNAM)

- I. Proti jaké filozofii brojí Věchi a projevy kadeta Karaulova v dumě.
- II. Jak Věchi znemožnily Bělinského a Černyševského.
- III. Proč liberálové nenávidí ruskou revoluci „intelligence“ a její francouzský „dost dlouho trvajcí“ vzor?
- IV. Věchi a „levice“ v Rusku. Kadeti a okťabristé. „Svatá věc“ ruské buržoazie.
- V. Co získala demokratická revoluce v Rusku, když ztratila své liberálně buržoazní „spojence“?
- VI. Věchi a Miljukovovy projevy na předvolebních schůzích v Petrohradě. Jak Miljukov kritizoval na těchto schůzích ilegální revoluční list.

Napsáno před 13. (26.) listopadem 1909

Podle textu zprávy

Otištěno v listopadu 1909 ve zprávě

o referátu

OSNOVA REFERÁTU
MEZINÁRODNÍ
SOCIALISTICKÝ KONGRES
V KODANI A JEHO VÝZNAM

1. Mezinárodní kapitál, jeho mezinárodní organizace, mezinárodní charakter dělnického hnutí.
[„Proletáři *všech* zemí, spojte se!“]
2. První internacionála
1864—1872.
3. Druhá internacionála
1899 — 1. kongres v Paříži
1910 — 8. kongres v Kodani
[33 národů; asi 1000 delegátů.]
4. Význam mezinárodních kongresů pro pevné sjednocení dělnické třídy a pro vytčení její linie: Amsterdam¹⁵⁰.
5. Kodaňský kongres: Češi a Rakušané [nacionalismus a internacionalismus, buržoazní a proletářská politika.]
6. *Družstva*
(Nástroj v proletářském boji: hledisko
(A) proletářské a buržoazní
(B) význam družstev při uskutečňování socialismu: *vy-
vlastnění*
(C) postup socialistů v družstvech).
7. *Podpora revolučního hnutí v Persii* — protest proti zásahu ve *Finsku*.

Napsáno před 13. (26.) zářím 1910
Poprvé otištěno v roce 1933
v publikaci Leninskij sbornik XXV

Podle rukopisu

SEZNAM
DOSUD NENALEZENÝCH
LENINOVÝCH PRACÍ

POZNÁMKY

REJSTŘÍKY

ŽIVOTOPISNÁ DATA

SEZNAM DOSUD NENALEZENÝCH LENINOVÝCH PRACÍ

(Červen 1909—říjen 1910)

1909

DOPIS O. A. PJATNICKÉMU

Dopis byl napsán před 20. červencem (2. srpem) 1909. V dopise A. I. Ljubimovovi z 20. července (2. srpna) 1909 Lenin žádá, aby adresát poslal přiložený dopis O. A. Pjatnickému („Pjatnicovi“), (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

OTZOVISTIČTÍ A ULTIMATISTIČTÍ STÁVKOKAZI

Článek byl napsán ve druhé polovině srpna 1909, když výkonná komise petrohradského výboru SDDSR schválila rezoluci ultimátistů, v níž se vyslovili proti aktivní účasti v doplňovacích volbách do Státní dumy.

V článku Rozhovor s petrohradskými bolševiky Lenin napsal: „O tom, jak na tuto rezoluci reagovali bolševici v Petrohradě, jsme už mluvili... A pokud jde o nás, napsali jsme ihned článek Otvzovističtí a ultimatističtí stávkokazi, stávkokazi proto, že ultimatisté svým postojem zjevně *vydávali* sociálně demokratickou volební kampaň všanc *kadetům*. Vylíčili jsme v něm, jak potupná je taková rezoluce pro sociální demokraty, a vyzvali jsme výkonnou komisi, která tuto rezoluci schválila, aby okamžitě *odstranila* z listu Proletarij podtitulek „orgán petrohradského výboru“, jestliže si tato komise dělá nárok, že vyjadřuje názory petrohradských sociálních demokratů. Nehodláme nic předstírat, pravilo se v tomto článku, nikdy jsme orgánem *takových*... takébolševiků *nebyli a nebudeme*.“

Článek byl už vysázen a dokonce zlomen, když jsme dostali dopis z Petrohradu, že tato neslavná rezoluce *byla anulována*“ (tento svazek, s. 137—138).

REFERÁTY PŘEDNESENÉ V PAŘÍŽI, LUTYCHU, STOCKHOLMU A KODANI

Zachovaly se doklady o mnoha Leninových přednáškách a referátech, k nimž se materiály (osnovy, konspekty, záznamy diskuse atd.) dosud nenašly. V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS existuje dokument o tom, že 19. září (2. října) 1909 přednesl Lenin v Paříži referát o doplňovacích (záříjových) volbách v Petrohradě do III. státní dumy. O tom, že Lenin 15. a 16. (28. a 29.) října 1909 přednesl v Lutychu referáty O situaci ve straně a Ideologie kontrarevoluční buržoazie, je známo z dopisu V. S. Dv-galevského ze 17. (30.) října 1909. Zachovala se osnova referátu Ideologie kontrarevolučního liberalismu (Úspěch sborníku Věchi a jeho společenský význam), který Lenin přednesl 14. (26.) listopadu 1909 v Paříži (viz tento svazek, s. 447). V prosinci 1909 sdělovalo zvláštní oddělení tajné policie, že 21. listopadu (4. prosince) podal Lenin na řádné schůzi II. pařížské skupiny pro spolupráci s SDDSR zprávu o 11. zasedání mezinárodního socialistického byra. V dopise B. Mera G. V. Čičerinovi (Ornatskému) se mluví o tom, že Lenin za svého pobytu ve Stockholmu 12.—25. září 1910 podle nového kalendáře podal na schůzi stockholmské skupiny pro spolupráci s SDDSR zprávu o kodaňském kongresu a o situaci ve straně; zprávu o kongresu přednesl rovněž na veřejné schůzi (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS). Z Leninova dopisu M. V. Koberckému vyplývá, že 13. (26.) září přednesl referát o kongresu v Kodani. Zachovala se osnova tohoto referátu (viz tento svazek, s. 448).

O METODÁCH, JAK UPEVNIT NAŠI STRANU A JEJÍ JEDNOTU

Článek byl napsán před 21. říjnem (3. listopadem) 1909. Byl prodáván 21.—22. října (3.—4. listopadu) 1909 na zasedání redakce listu Social-demokrat. A. Warski to sděloval v dopise hlavnímu vedení polské sociální demokracie. „Diskutovali jsme v redakci ústředního orgánu o Leninově článku o stranických věcech. Článek byl napsán v neobyčejně mírném tónu a tvrdilo se v něm, že strana se začíná konsolidovat dvěma cestami: 1. Bolševici v boji proti likvidátorům odvrhli otzovisty atd. a nezpronevěřili se marxismu; 2. totéž probíhá i u menševiků. Plechanov se přikláněl ke straně, a aby zachoval frakci, chce ji sblížit na podkladě marxismu, na podkladě dodržování principu stranickosti, a proto vyhlašuje boj proti likvidátorství.“

Lenin chtěl uveřejnit svůj článek jako redakční. Redakce mu navrhla, aby jej otiskl jako diskusní příspěvek a vypustil z něj místo, kde se tvrdilo, že je nutné frakce zachovat. Když potom při diskusi vyšlo najevo, že členové redakce se rozcházejí v názoru na to, jak upevnit stranu, Lenin prohlásil, že jeho článek „jako ‚ballon d'essai‘ (pokusný balónek — *red.*) vykonal své a je už proto zbytečný a on ho bere zpátky“ (Voprosy istorii KPSS, 1960, č. 5, s. 174; viz také časopis Proletarskaja revoljucija, 1935, č. 5, s. 23).

DO P I S Y P Ř Í B U Z N Ý M

O Leninových dopisech sestřám A. I. Uljanovové-Jelizarovové a M. I. Uljanovové a matce M. A. Uljanovové, které se dodnes ne našly, je zmínka v dopisech M. A. Uljanovové z 22. října (4. listopadu) 1909 a M. I. Uljanovové z 5. (18.) června a 15. (28.) července 1910 (viz Spisy 37, Praha 1959, s. 419, 440, 441).

DO P I S N E Z N Á M Ě M U A D R E S Á T O V I

O tomto dopise, napsaném patrně začátkem listopadu 1909, je zmínka v Leninově dopise M. A. Uljanovové z 24.—25. listopadu (7.—8. prosince) 1909: „Dnes došel i druhý dopis od Máši (M. I. Uljanovová — *red.*) s příjemnou zprávou, že už nemusím podruhé psát známému“ (Spisy 37, Praha 1959, s. 422).

D O K O N Č E N Í Č L Á N K U N Ě K T E R É P R A M E N Y D N E Š N Í I D E O V É R O Z T Ř Í Š T Ě N O S T I

Článek byl napsán před 28. listopadem (11. prosincem) 1909. Jak vyplývá z úvodu, chtěl v něm Lenin objasnit „prameny nesprávných názorů“ na cesty buržoazního vývoje Ruska a rozebrat přítomné stanovisko menševiků k této otázce a rovněž objasnit „polský článek Trockého“. V Proletariji, č. 50, byla uveřejněna jen první část Leninova článku (viz tento svazek, s. 155—162).

DOKONČENÍ ČLÁNKU IDEOVÝ ROZKLAD A NEJEDNOTNOST V RUSKÉ SOCIÁLNÍ DEMOKRACII

Článek byl napsán koncem listopadu 1909. V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis článku, jehož poslední stránky chybějí (viz tento svazek, s. 175—177).

PŘEDNÁŠKY PROSLOVENÉ V PAŘÍŽI PRO BÝVALÉ POSLUCHAČE ŠKOLY NA CAPRI

V dopisech N. K. Krupské N. J. Vilonovovi, ve vzpomínkách posluchače školy na Capri V. M. Kosareva a v hlášeních agentů tajné policie policejnímu departmentu jsou informace o tom, že koncem listopadu přednesl Lenin pěti posluchačům vyloučeným ze školy na Capri dvě přednášky na téma: Současná situace a naše úkoly a Stolypinova agrární politika. V druhé polovině prosince 1909 přednesl tyto přednášky druhé skupině posluchačů školy na Capri, kteří přijeli do Paříže.

DOPIS FJODOROVĚ ODĚSKÉMU

Dopis byl napsán 19. nebo 20. prosince 1909 (1. nebo 2. ledna 1910). Lenin se o něm zmiňuje v dopise M. I. Uljanovové z 20. prosince 1909 (2. ledna 1910): „Přiložený dopis si, prosím tě, přečti a předej ho Fjodoru Oděskému, jinou adresu mi nedal. Dopis si musíš přečíst, abys věděla, co potřebuju“ (srov. Spisy 37, Praha 1959, s. 425). Pseudonym Fjodora Oděského nebyl dešifrován.

1909—1910

DOPISY MEZINÁRODNÍMU SOCIALISTICKÉMU BYRU

Informace o Leninových nenalezených dopisech mezinárodnímu socialistickému byru z let 1909—1910 se nacházejí v Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS, kde

jsou uloženy fotokopie jednotlivých stránek knih se záznamy o došlé a odeslané korespondenci mezinárodního socialistického byra, jejichž originály jsou v archívu tajemníka MSB C. Huysmanse. V záznamech těchto knih jsou uvedena data, kdy Leninovy dopisy došly, a jejich stručný obsah; záznamy svědčí o tom, že Lenin vedl v letech 1909 až 1910 s MSB rozsáhlou korespondenci. Ve svých dopisech sděloval, jak pokračuje překlad programu a stanov SDDSR, historického přehledu stanov, zprávy SDDSR kodaňskému kongresu a dotýkal se rovněž mnoha jiných otázek.

1910

PROJEVY NA ZASEDÁNÍCH
PLÉNA ÚV SDDSR
V LEDNU 1910

O svých diskusních příspěvcích na plenárním zasedání se Lenin několikrát zmiňuje v článku Poznámky publicisty (viz tento svazek, s. 259–324).

NÁVRH REZOLUCE
O SITUACI VE STRANĚ

V článku Poznámky publicisty Lenin popisuje, jak byla na lednovém plenárním zasedání ÚV SDDSR projednávána rezoluce o situaci ve straně, a sděluje: „Návrh této rezoluce jsem v ústředním výboru předložil já...“ (viz tento svazek, s. 279).

PÍSEMNÁ PROHLÁŠENÍ
PODANÁ V PRŮBĚHU
PROJEDNÁVÁNÍ PRVNÍHO BODU
REZOLUCE O SITUACI VE STRANĚ
NA PLENÁRNÍM ZASEDÁNÍ ÚV SDDSR
V LEDNU 1910

O svých prohlášeních píše Lenin v článku Poznámky publicisty: „Abych zvláště upozornil na nebezpečí likvidátorského výkladu tohoto krajně nejasného bodu, podal jsem na uvedeném plenárním zasedání řadu písemných prohlášení, v nichž jsem důrazně upozorňoval

na mnohé pasáže z diskusních příspěvků jednotlivých řečníků“ (tento svazek, s. 292). V tomto článku uvádí Lenin pouze tato dvě prohlášení.

DOPIS
I. I. SKVORCOVOVI-STĚPANOVVI
(„HISTORIKOVI“)

Dopis byl napsán po 18. (31.) lednu a před 28. březnem (10. dubnem) 1910. Lenin se o něm zmiňuje v dopise M. A. Uljanovové z 28. března (10. dubna); „Za dopis historikovi srdečné díky; už se mu odpovídělo“ (srov. Spisy 37, Praha 1959, s. 435).

REZOLUCE O VYLOUČENÍ ZE STRANY
TŘÍ MENŠEVIKŮ-LIKVIDÁTORŮ,
KTEŘÍ ODMÍTLI STÁT SE ČLENY
RUSKÉHO KOLEGIA ÚV

O schválení této rezoluce na uzavřeném zasedání II. pařížské skupiny pro spolupráci s SDDSR, které se konalo před 27. březnem (9. dubnem) 1910, podává hlášení agent tajné policie policejnímu departmentu (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS ZAHRANIČNÍMU BYRU ÚV

O tomto dopise, napsaném 19. července (1. srpna) 1910, je zmínka v Leninově dopise D. M. Kotljarenkovi: „Přikládám dopis pro ZBÚV. Prosím, abyste ho *urychleně* odevzdali“ (Leninskij sbornik XIII, s. 179). 20. července (2. srpna) sděloval Lenin A. I. Ljubimovovi: „O kodaňském kongresu jsem včera poslal dopis ZBÚV se žádostí, aby informovali ÚV Bundu a Lotyšé“ (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS M. V. KOBECKÉMU

Dopis byl napsán před 13. (26.) srpnem 1910. Lenin se o něm zmiňuje v jiném dopise M. V. Kobeckému, napsaném před 13. (26.) srpnem: „Píšu vám jednak sem a jednak na Kronborggasse“ (Leninskij sbornik XXV, s. 299).

DOPIS I. P. GOLDENBERGOVI (VIŠŇEVSKÉMU)

Dopis byl napsán před 27. srpnem (8. zářím) 1910. Je o něm zmínka v dopise Višněvskému, který napsal 27. srpna (9. září) patrně A. I. Ljubimov: „Včera mi Iljič poslal Váš dopis a svůj dopis pro Vás, který příkládám“ (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS I. P. POKROVSKÉMU

O tomto dopise, napsaném začátkem září 1910, se Lenin zmiňuje v dopise I. P. Pokrovskému z 22. září (5. října): „Psal jsem Vám už asi před čtrnácti dny, ale nedostal jsem žádnou odpověď“ (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS R. LUXEMBURGOVÉ

Dopis byl napsán v první polovině září 1910. Lenin se o něm zmiňuje v dopise J. Marchlewskému z 24. září (7. října) 1910: „Rose Luxemburgové jsem psal asi před čtrnácti dny ze Stockholmu“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 413).

ODDÍLY STATI KAPITALISTICKÝ SYSTÉM SOUČASNÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ

Stať byla napsána po 11. (24.) září 1910. V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis stati, v němž chybějí tyto části: konec III. kapitoly — Rolnická hospodářství za kapitalismu; začátek a konec IV. kapitoly — Práce žen a dětí v zemědělství; V. a VI. kapitola — Plýtvání prací v malovýrobě a Kapitalistický charakter používání strojů v současném zemědělství. Názvy kapitol napsal Lenin na zvláštní list, který je uložen v Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS (viz Leninskij sbornik XIX, s. 359).

DOPIS K. KAUTSKÉMU

V dopise K. Radkovi ze 17. (30.) září 1910 Lenin sděloval: „Marto-

vovi a Trockému chci odpovědět v *Neue Zeit*. Napsal jsem už Kautskému a ptal jsem se ho, jestli to uveřejní a v jakém rozsahu“ (srov. Spisy 36, Praha 1958, s. 152).

ČLÁNEK PROTI L. TROCKÉMU

V dopise J. Marchlewskému z 24. září (7. října) 1910 Lenin výslovně uváděl: „Pustím se do článku proti Trockému. Jestli se vidáte s Kautským, vyřídte mu laskavě, aby přece jen počítal, že Trockému odpovím *já*“ (Spisy 34, Praha 1959, s. 412). O něco později psal Lenin německy Kautskému: „Jsem velmi vděčný Vaší ctěné manželce za její dopis, který mi poslala v době Vaší nemoci. Chtěl jsem jí napsat, ale pak jsem si řekl, že bude lépe, když místo toho, abych vykládal svůj názor na článek o Trockém v dopise, pošlu rovnou svůj článek. Tento článek posílám nejen pro Vás, ale i pro Vaši manželku jako odpověď na její dopis.“ (Fotokopie poslední stránky tohoto dopisu byla uveřejněna v listu *Der Abend. Spätausgabe des Vorwärts. Beilage. Berlin 1928, 12. Dezember, S. 1.*)

DOPIS N. G. POLETAJEVOVI

Dopis byl napsán 27. října (9. listopadu) 1910. Lenin se v něm zmiňuje o dovětku k dopisu N. G. Poletajevovi z 28. října (10. listopadu) napsaném jménem redakce listu *Social-demokrat*: „Včera jsem Vám psal...“ (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS). Lenin se v dopise patrně dotýkal otázek souvisejících s vydáváním listu sociálně demokratické frakce v dumě.

SEZNAM PUBLIKACÍ A DOKUMENTŮ,
NA JEJICHŽ REDIGOVÁNÍ
SE V. I. LENIN PODÍLEL

LIST PROLETARIJ

- Příloha k č. 46 — 3. (16.) července 1909
č. 46 — 11. (24.) července 1909
č. 47/48 — 5. (18.) září 1909
Příloha k č. 47/48 — 11. (24.) září 1909
č. 49 — 3. (16.) října 1909
Separát z č. 50 — konec října 1909
Druhý separát z č. 50 — listopad 1909
Příloha k č. 50 — listopad 1909
č. 50 — 28. listopadu (11. prosince) 1909

LIST SOCIAL-DEMOKRAT

- č. 7/8 — 8. (21.) srpna 1909
č. 9 — 31. října (13. listopadu) 1909
č. 10—24. prosince 1909 (6. ledna 1910)
č. 11 — 13. (26.) února 1910
č. 12 — 23. března (5. dubna) 1910
č. 13 — 26. dubna (9. května) 1910
č. 14 — 22. června (5. července) 1910
č. 15/16 — 17. (30.) září 1910
č. 17 — 25. září (8. října) 1910

RABOČAJA GAZETA

- č. 1. — 30. října (12. listopadu) 1910

PŮVODNÍ NÁVRH
PRVNÍ ČÁSTI REZOLUCE
O VZTAHU K ČINNOSTI V DUMĚ
JAKO JEDNÉ Z OBLASTÍ
STRANICKÉ PRÁCE

Na osmém (dopoledním) zasedání porady rozšířené redakce listu Proletarij, které se konalo 13. (26.) června 1909, byl Lenin zvolen do komise, jež měla tuto rezoluci vypracovat. V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis návrhu této části rezoluce s Leninovými opravami.

NÁVRH REZOLUCE O REORGANIZACI
BOLŠEVICKÉHO ÚSTŘEDÍ
SCHVÁLENÉ NA PORADĚ
ROZŠÍŘENÉ REDAKCE
LISTU PROLETARIJ

V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis rezoluce s Leninovými úpravami.

IONOV, JE MOŽNÁ JEDNOTA STRANY?

Lenin redigoval článek F. M. Kojgena (Ionova) koncem prosince 1909 až před 6. lednem 1910. V publikaci Leninskij sbornik XXV, s. 52—53, jsou uveřejněny Leninovy poznámky k Ionovovu článku. Ze srovnání textu článku, uveřejněného 6. (19.) března 1910 v 1. čísle přílohy Diskussionnyj listok s Leninovými poznámkami, je patrné, že autor přihlédl ke všem jeho návrhům.

RUSKÝ PŘEKLAD
ČLÁNKU R. LUXEMBURGOVÉ
„AUGUST BEBEL“

Článek přeložila N. K. Krupská. Lenin ho redigoval před 13. (26.) únorem 1910. V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis překladu s Leninovými úpravami.

Z P R Á V A T R I Y

Lenin redigoval zprávu V. Mgeladzeho (Triy), která měla být přiložena ke zprávě o činnosti SDDSR na kodaňském kongresu, před 23. červencem (5. srpnem) 1910. Vyplývá to z dopisu adresovaného D. M. Kotljarenkovi, který je uložen v Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS.

I. K A R S K I, E I N M I S S V E R S T Ä N D N I S

V dopise J. Marchlewskému (Karskému) z 24. září (7. října) 1910 navrhl Lenin řadu doplňků k jeho článku (viz Spisy 34, Praha 1957, s. 412—417). Marchlewski Leninovy připomínky přijal (článek byl uveřejněn 28. října 1910 ve 4. čísle časopisu Die Neue Zeit).

N. A L E X A N D R O V, S O C I Á L N Ě D E M O K R A T I C K Á F R A K C E V E I I I. S T Á T N Í D U M Ě

Brožuru N. A. Semaška (N. Alexandrova) vydal ústřední orgán SDDSR Social-demokrat. Lenin jako redaktor ústředního orgánu se podílel na redigování všech jeho publikací.

POZNÁMKY

¹ *Porada rozšířené redakce listu Proletarij*[²⁹⁰] byla svolána z Leninova podnětu. Konala se v Paříži ve dnech 8.—17. (21.—30.) června 1909; zúčastnilo se jí devět členů bolševického ústředí jako nejvyššího orgánu bolševické frakce, které bylo zvoleno bolševickými delegáty na V. sjezdu SDDSR, a zástupci petrohradské, moskevské oblastní a uralské organizace SDDSR. Poradu řídil Lenin; jeho diskusní příspěvky ke všem hlavním bodům programu pozitivně ovlivnily celé jednání porady. Otvoristy, ultimativisty a bohostrůjce zastupovali na poradě A. Bogdanov (Maximov) a L. V. Šancer (Marat), které podporoval zástupce moskevské oblastní organizace V. M. Šuljaticov (Donat). Smířlivecké stanovisko zastávali v celé řadě otázek L. B. Kameněv, A. I. Rykov, M. P. Tomskij a G. J. Zinovjev.

Na poradě byly projednány tyto otázky: otvorismus a ultimativismus; bohostrůjcovské tendence v řadách sociální demokracie; vztah k činnosti v dumě jako jedné z oblastí stranické práce; úkoly bolševiků ve straně; zřízení stranické školy na Capri; jednota frakce, agitace pro samostatný bolševický sjezd nebo bolševickou konferenci; rozchod A. Bogdanova s rozšířenou redakcí listu Proletarij aj. Všechny otázky byly předběžně probrány na samostatné schůzi bolševiků (tj. bez účasti představitelů ultimativisticko-otvoristické opozice). Schůze se konala těsně před poradou a Lenin na ní podrobně informoval o situaci ve straně a v bolševické frakci. Zásady, které vytyčil, se staly základem usnesení schválených na poradě.

Porada nekompromisně odsoudila otvorismus a ultimativismus jako škodlivý a nebezpečný směr v dělnickém hnutí. V rezoluci k této otázce se zdůrazňovalo, že teorie otvorismu a ultimativismu nahrazuje proletářskou ideologii maloburžoazními anarchisticko-syndikalistickými tendencemi. Porada prohlásila, že „bolševismus jako vyhraněný směr v SDDSR nemá s otvorismem ani ultimativismem nic společného“ a vyzvala všechny bolševiky, aby „proti

těmto úchylkám od revolučního marxismu co nejrozhodněji bojovali“ (srov. tento svazek, s. 59).

Při jednání o agitaci pro samostatný bolševický sjezd nebo bolševickou konferenci a o úkolech bolševiků ve straně byla ostře odsouzena „frakční zkosnatělost“ otcovistů a ultimativistů, kteří nepochápali, že úkolem bolševiků je zachovat a upevnit SDDSR.

O zřízení školy na Capri porada konstatovala, že otcovisté a ultimativisté organizují pod hlavičkou této školy své frakční centrum a sledují přitom „své vlastní, skupinové ideově politické cíle“ (tento svazek, s. 63). Porada se energicky postavila proti jejich rozbíječské politice a odmítla tuto školu jako „nové centrum frakce odštěpující se od bolševiků“ (tento svazek, s. 63).

Zároveň byly na poradě ostře odsouzeny filozofické názory otcovistů a ultimativistů, které se obzvlášť jasně projevíly v propagování bohostrůjcovství. V rezoluci o bohostrůjcovství se zdůrazňovalo, že bolševici s ním nemají nic společného a že považují bohostrůjcovství za směr, který se rozchází se základy marxismu. Vůdce a inspirátor otcovistů, ultimativistů a bohostrůjců Bogdanov, který narušil jednotu bolševické frakce, začal revidovat marxismus a nahrazovat jej idealistickou filozofií, byl po svém prohlášení, že se usnesením porady nepodřídí, z bolševické frakce vyloučen. V rezoluci porady O vztahu k činnosti v dumě jako jedné z oblastí stranické práce se zdůrazňovala teze o zásadním rozdílu mezi revolučním a oportunistickým využíváním parlamentní tribuny. Rezoluce rovněž obsahovala konkrétní pokyny pro činnost frakce v dumě.

Usnesení porady měla velký význam pro celou stranu. Lenin uváděl, že tato usnesení znamenala velkou pomoc při zdokonalování politické linie, kterou strana vypracovala v letech reakce. Ideový boj, který se na poradě vedl o nejzákladnější zásady, sehrál významnou úlohu při politické výchově stranických kádrů a přispěl k pevnějšímu semknutí sil věrných straně kolem bolševiků. Místní stranické organizace v Rusku usnesení porady schválily a přijaly je jako směrnice pro svou činnost.

Do tohoto svazku je zařazeno čtrnáct dokumentů z porady: jsou to Leninovy projevy, diskusní příspěvky a rovněž jeho doplňky a připomínky k návrhům rezolucí. V Sebraných spisech V. I. Lenina jsou uvedené dokumenty uveřejněny poprvé.

Proletarij — ilegální bolševický list. Vycházel od 21. srpna (3. září) 1906 do 28. listopadu (11. prosince) 1909 za Leninovy redakce. Celkem vyšlo 50 čísel. Na redakční práci se aktivně podíleli I. F. Dubrovinskij, A. V. Lunačarskij, M. F. Vladimírskij a V. V. Vo-

rovskij; technickou stránku vydávání listu zajišťovali A. G. Šlichter, J. S. Šlichterová aj. Prvních 20 čísel listu bylo připraveno k tisku a vysázeno ve Vyborgu, tisklo se v Petrohradě, ale z konspirativních důvodů se uvádělo, že list vychází v Moskvě. Později se však podmínky pro vydávání ilegálních novin v Rusku natolik zhoršily, že byla redakce listu z rozhodnutí petrohradského a moskevského výboru SDDSR přemístěna do zahraničí, takže čísla 21–40 vyšla v Ženevě a 41–50 v Paříži.

Proletarij byl fakticky ústředním orgánem bolševiků. Veškerou hlavní redakční práci zajišťoval Lenin. Ve většině čísel má Lenin vždy několik článků. V Proletariji vyšlo celkem přes sto jeho článků a noticek k závažným otázkám revolučního boje dělnické třídy. V listě byly důkladně objasňovány taktické a obecně politické problémy, otiskovány zprávy o činnosti ÚV SDDSR, usnesení konferencí a plenárních zasedání ústředního výboru, dopisy ústředního výboru k nejrůznějším otázkám stranické práce a řada dalších dokumentů. List udržoval úzký styk se stranickými organizacemi v jednotlivých oblastech.

V letech stolypinské reakce se Proletarij velice zasloužil o zachování a upevnění bolševických organizací a nekompromisně bojoval proti likvidátorům, otzovistům, ultimatistům a bohostrůjcům. Na plenárním zasedání ústředního výboru SDDSR v lednu 1910 se menševikům za pomoci smířlivců podařilo pod záminkou boje proti frakcionářství odhlasovat usnesení, aby byl Proletarij zastaven. — 23

- ² *Stranická škola zřizovaná v zahraničí v NN* — škola založená v roce 1909 na Capri otzovisty, ultimatisty a bohostrůjci.

Po V. (celoruské) konferenci SDDSR zahájili otzovisté, ultimatisté a bohostrůjci přípravy k založení vlastního frakčního centra pod hlavičkou „stranické školy pro dělníky“. Na jaře 1909 utvořili předáci otzovistů, ultimatistů a bohostrůjců A. Bogdanov, G. A. Alexinskij a A. V. Lunačarskij iniciativní skupinu pro založení školy, a protože se odvolávali na to, že konference poukázala na nutnost vychovat si „vedoucí pracovníky pro praktickou a ideovou práci v sociálně demokratickém hnutí přímo z řad dělnictva“, získali do své skupiny M. Gorkého a významného dělnického revolucionáře N. J. Vilonova. Porada rozšířené redakce listu Proletarij odhalila frakční charakter a protibolševické zaměření této školy, upozornila, že její organizátoři nesledují „cíle bolševické frakce jako ideového směru ve straně, ale své vlastní, skupinové ideově politické cíle“ (tento svazek, s. 63) a založení školy rázně odmítla.

Bogdanovovci, kteří spekulovali s tím, že zájem dělníků o stra-

nické vzdělání tehdy silně stoupl, se bez vědomí stranických ústředí spojili s některými místními sociálně demokratickými organizacemi v Rusku a za součinnosti otcovistů, zejména jejich moskevského předáka A. V. Sokolova (S. Volského), dosáhli toho, že do školy bylo vysláno třináct posluchačů.

Výuka ve škole byla zahájena v srpnu 1909; přednášeli v ní G. A. Alexinskij, A. V. Bogdanov, V. A. Děsnickij, M. Gorkij, M. N. Ljadov, A. V. Lunačarskij a M. N. Pokrovskij. Lenin oficiální nabídku organizátorů školy, aby přijel na Capri přednášet, odmítl. V dopise posluchačům školy, kteří trvali na tom, aby jim přednesl cyklus přednášek, vysvětloval, že to nemůže udělat, protože tato „škola *záměrně skrytá před stranou*“ do „emigrantské Zlámané Lhoty“, šíří frakcionářství. Navrhoval žákům školy, aby přijeli do Paříže „studovat skutečně sociální demokratismus“, a ne „*zvláštní frakční „vědu*““ otcovistů a bohostrůjců (srov. Spisy 15, Praha 1957, s. 479).

V listopadu 1909 došlo ve škole k roztržce: několik posluchačů v čele s N. J. Vilonovem, členem rady této školy, se od bogdanovců rázně distancovalo a zaslalo redakci listu Proletarij protest proti protistranickému chování přednášejících. Byli za to vyloučeni ze školy a na Leninovo pozvání přijeli koncem listopadu do Paříže, kde vyslechli cyklus přednášek, mezi jiným i Leninovy přednášky Současná situace a naše úkoly a Stolypinova agrární politika.

V prosinci 1909 založili přednášející školy na Capri spolu se zbylými posluchači protibolševickou skupinu Vperjod.

Podrobnou historii školy a její charakteristiku podává Lenin v článkách O frakci stoupenců otcovismu a bohostrůjcovství a Ostudné fiasko (tento svazek, s. 96—129 a 152—154). — 30

³ *Bohostrůjcovství* — nemarxistický nábožensko-filozofický směr; vznikl v letech reakce mezi určitou částí stranické inteligence, která se po porážce revoluce 1905—1907 s marxismem rozešla. Bohostrůjci (A. V. Lunačarskij, V. Bazarov aj.) hlásali, že je třeba vytvořit nové „socialistické“ náboženství a snažili se smířit s ním marxismus. Po určitou dobu k nim patřil také M. Gorkij.

Porada rozšířené redakce listu Proletarij bohostrůjcovství odsoudila a ve zvláštní rezoluci prohlásila, že bolševická frakce nemá „s takovýmto překrucováním vědeckého socialismu“ nic společného. Reakční podstatu bohostrůjcovství rozebral Lenin v knize Materialismus a empiriokriticismus (viz Sebrané spisy 18, Praha 1984) a v dopisech Gorkému z února až dubna 1908 a z listopadu až prosince 1913. — 30

- ⁴ *Bund* (Všeobecný židovský dělnický svaz v Litvě, Polsku a Rusku) byl založen roku 1897 na ustavujícím sjezdu židovských sociálně demokratických skupin ve Vilně [Vilnius]. Sdružoval převážně poloproletářské židovské řemeslníky ze západoruských oblastí. Na I. sjezdu SDDSR (1898) vstoupil Bund do SDDSR „jako autonomní organizace, samostatná jen v otázkách týkajících se výlučně židovského proletariátu“ (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 11).

Bund byl nositelem nacionalismu a separatismu v dělnickém hnutí Ruska. V dubnu 1901 IV. sjezd Bundu žádal, aby byly zrušeny organizační zásady schválené na I. sjezdu SDDSR. Sjezd ve své rezoluci prohlásil, že považuje SDDSR za federativní svazek národnostních organizací a že Bund může být pouze jeho federativní součástí.

Na II. sjezdu SDDSR vystoupil Bund ze strany, protože sjezd odmítl uznat jej za jediného představitele židovského proletariátu. V roce 1906 byl Bund na základě usnesení IV. (sjednocovacího) sjezdu znovu přijat do SDDSR.

V SDDSR bundovci neustále podporovali oportunistické křídlo strany (ekonomisty a menševiky-likvidátory) a bojovali proti bolševismu a bolševikům. Proti bolševickému programovému požadavku práva národů na sebeurčení stavěl Bund požadavek kulturně národnostní autonomie. Za stolypinské reakce zaujímal Bund likvidátorské stanovisko a aktivně se podílel na vytvoření protistranického srpnového bloku. Za první světové války stáli bundovci na sociálšovinistických pozicích. V roce 1917 podporoval Bund prozatímní vládu a bojoval na straně nepřátel VŘSR. V letech zahraniční vojenské intervence a občanské války se bundovské vedení spojilo s kontrarevolučními silami, zatímco někteří řadoví členové začali spolupracovat se sovětskou mocí. V březnu 1921 se Bund rozpadl a část jeho členů vstoupila do KSR(b). — 30

- ⁵ Jde o menševiky, kteří byli pro zachování ilegální strany a v letech reakce se v čele s G. V. Plechanovem stavěli proti likvidátorům. V prosinci 1908 vystoupil Plechanov z redakce likvidátorského listu *Golos social-demokrata* a v roce 1909 obnovil vydávání *Dněvníku social-demokrata*, aby v něm bojoval proti likvidátorům. Přestože plechanovovci zůstávali i nadále menševiky, byli pro zachování a upevnění ilegální stranické organizace, a proto vytvořili blok s bolševiky. V roce 1909 se utvořily takové skupiny menševiků v Paříži, Ženevě, San Remu, Nizze a jiných městech. V Petrohradě, Moskvě, Jekatěrinoslavi, Charkově, Kyjevě a Baku se

mnoho menševických dělníků vyslovalo proti likvidátorům a za obrození ilegální SDDSR.

Lenin vyzýval bolševiky, aby se s menševiky, kteří byli pro zachování ilegální strany, sblížili, upozorňoval, že se s nimi lze dohodnout na základě boje za stranu, proti likvidátorství, „bez jakýchkoli ideových kompromisů, bez jakéhokoli zastírání rozdílných názorů na taktiku a jiných neshod v rámci stranické linie“ (tento svazek, s. 169). Tito menševici pracovali společně s bolševiky v místních stranických výborech, přispívali do bolševických tiskových orgánů — listu *Rabočaja gazeta*, *Zvězda* a ústředního orgánu strany listu *Social-demokrat*. Leninova taktika sblížení s plechanovci, kterou podporovala většina menševických dělníků v Rusku, pomohla rozšířit vliv bolševiků v legálních dělnických organizacích a vytlačit z nich likvidátory.

Koncem roku 1911 Plechanov blok s bolševiky zrušil. Pod záminkou boje proti „frakcionářství“ a rozkolu v SDDSR se pokoušel smířit bolševiky s oportunisty. V roce 1912 se plechanovci společně s trockisty, bundovci a likvidátory postavili proti usnesením pražské konference SDDSR. — 30

⁶ *Golos social-demokrata* — list, zahraniční orgán menševiků. Vycházel od února 1908 do prosince 1911 nejdříve v Ženevě, později v Paříži. Redigovali jej P. B. Axelrod, F. I. Dan, L. Martov, A. Martynov a G. V. Plechanov. List od prvního čísla hájil likvidátory a ospravedlňoval jejich protistranickou činnost. Když Plechanov odsoudil likvidátorské postoje listu a z redakce odešel, *Golos social-demokrata* se definitivně vyhranil jako ideové centrum likvidátorů. — 31

⁷ *Stanislavova rezoluce*, předložená moskevskému výboru, vyslovovala nedůvěru redakci Proletarije a žádala, aby byla svolána bolševická konference, na níž by bylo zvoleno nové ideové ústředí bolševiků. Moskevský výbor SDDSR Stanislavovu rezoluci odmítl „všemi hlasy proti jeho jedinému“ (tento svazek, s. 121). Text rezoluce nebyl dosud nalezen. — 35

⁸ *III. konference SDDSR (II. celoruská)* se konala ve finském městě Kotka ve dnech 21.—23. července (3.—5. srpna) 1907. Zúčastnilo se jí 26 delegátů, z toho 9 bolševiků, 5 menševiků, 5 polských sociálních demokratů, 5 bundovců a 2 lotyšští sociální demokraté. Mezi delegáty byli V. I. Lenin, F. E. Dzeržinskij, A. V. Lunačarskij, R. Luxemburgová aj. Kromě delegátů byli na konferenci přítomni členové a kandidáti ústředního výboru strany zvolení na V. (lon-

dýnském) sjezdu. Svolání mimořádné konference (dva měsíce po V. sjezdu strany) si vynutila změněná politická situace po kontra-revolučním převratu z 3. června a volbách do III. dумы. Na programu konference byla účast ve volbách do III. dумы, volební dohody s jinými stranami, volební platforma a celoruský sjezd odborů. K prvnímu bodu byly předneseny tři referáty: za bolševiky mluvil Lenin (proti bojkotu) a A. Bogdanov (pro bojkot) a za menševiky a Bund F. Dan. Konference přijala většinou hlasů za základ rezoluce Leninův návrh obsahující výzvu, aby se strana zúčastnila volební kampaně a bojovala jak proti pravicovým stranám, tak proti kadetům (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 148—152). Stoupenci bojkotu mezi bolševiky hlasovali po zamítnutí jejich rezoluce pro rezoluci Leninovu.

Pokud jde o volební dohody s jinými stranami, konference se usnesla, že sociální demokraté nebudou v prvním stadiu voleb uzavírat žádné dohody s ostatními stranami. Při opětovném hlasování se připouštěly dohody se všemi stranami levějšími než kadeti. V druhém a dalším stadiu voleb bylo možné uzavírat dohody se všemi revolučními a opozičními stranami pro boj s pravici. Avšak v dělnické kurii neměli sociální demokraté uzavírat dohody s jinými stranami s výjimkou národních sociálně demokratických stran, které nebyly součástí SDDSR, a rovněž Polské socialistické strany.

Pokud jde o volební platformu, konference navrhla ústřednímu výboru, aby ji vypracoval na základě rezoluce o účasti ve volbách do III. státní dумы.

Jednání o celoruském sjezdu odborů se ve skutečnosti omezilo na jednání o vztahu mezi dělnickou třídou a odbory, protože menševici se pokusili revidovat usnesení V. sjezdu o stranickosti odborů. Na konferenci byly předneseny dva referáty, z nichž jeden hájil zásadu stranickosti odborů a druhý jejich neutralitu. Na základě referátů byly vypracovány čtyři návrhy rezoluce (bolševický, menševický a dva kompromisní). Konference rozhodla, aby všechny předložené návrhy rezoluce k této otázce byly postoupeny jako materiál ústřednímu výboru SDDSR. Základem bolševického návrhu byl návrh Leninův (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 153—154).

Protokol konference a Leninův referát nebyly nalezeny. Z Leninových dokumentů se zachoval původní koncept návrhu rezoluce a Návrh rezoluce o účasti ve volbách do III. státní dумы atd. Byly uveřejněny v roce 1933 v publikaci Leninskij sbornik

XXV. (Viz též V. I. Lenin, Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 483–485.) Usnesení III. konference SDDSR byla vydána jako leták ÚV SDDSR pod názvem Zpráva o konferenci strany z 21., 22. a 23. července 1907.

III. konference SDDSR stanovila základy taktiky strany v nové historické situaci, v letech stolypinské reakce. — 36

⁹ *Ústřední orgán SDDSR* — ilegální list Social-demokrat — vycházel od února 1908 do ledna 1917. První číslo připravili bolševici. Carská policie je zkonfiskovala již částečně vytištěné v soukromé tiskárně ve Vilně [Vilnius]. Brzy byl učiněn druhý pokus vydat list v Petrohradě, ale velká část nákladu se opět dostala do rukou četnictva. List se proto začal vydávat v zahraničí: čísla 2–32 (únor 1909–prosinec 1913) v Paříži a čísla 33–58 (listopad 1914–leden 1917) v Ženevě. Celkem vyšlo 58 čísel, z toho 5 s přílohou.

Podle usnesení ÚV SDDSR zvoleného na V. sjezdu se redakce listu skládala ze zástupců bolševiků, menševiků a polských sociálních demokratů. List fakticky řídil V. I. Lenin. Jeho články a noticky v něm zaujímaly stěžejní místo. Celkem jich zde bylo otištěno více než osmdesát.

Přímo v redakci bojoval Lenin proti menševikům-likvidátorům za důslednou bolševickou linii. Část redakce (Kameněv a Zinovjev) zaujímala k likvidátorům smířlivecký postoj a pokoušela se zmařit uskutečňování Leninovy linie. Menševická část redakce (Martov a Dan) sabotovala práci v redakci ústředního orgánu a současně otevřeně obhajovala likvidátorství v listu Golos social-demokrata. Leninův nesmiřitelný boj proti likvidátorům způsobil odchod Martova a Dana z redakce v červnu 1911. Od prosince 1911 redigoval list Social-demokrat V. I. Lenin.

V těžkých letech reakce a za nového rozmachu revolučního hnutí měl Social-demokrat velký význam; bolševici v něm bojovali proti likvidátorům, trockistům a oțzovistům za zachování ilegální marxistické strany a za upevnění její jednoty a spojení s masami.

Za první světové války byl Social-demokrat ústředním orgánem bolševické strany, sehrál nesmírně důležitou úlohu při propagaci bolševických hesel v otázkách války, míru a revoluce, ukazoval mezinárodnímu proletariátu, jak má bojovat proti imperialistické válce, tj. aby se změnila ve válku občanskou. V listu byl uveřejněn Leninův článek O hesle Spojených států evropských, v němž poprvé formuloval závěr o možnosti vítězství socialismu nejdříve v několika kapitalistických zemích, nebo dokonce pouze v jedné zemi. Social-demokrat byl rozšiřován v Rusku a nejdůležitější články byly přetiskovány v místních bolševických novinách, což přispívalo k politic-

kému uvědomování a internacionalistické výchově ruského proletariátu a k přípravě mas na revoluci.

V. I. Lenin vysoce hodnotil zásluhy listu v první světové válce a později napsal, že bez znalosti článků v něm uvedených „se neobejde žádný uvědomělý dělník, který chce *pochopit* vývoj idejí mezinárodní socialistické revoluce a jejího prvního vítězství 25. října 1917“ (Spisy 27, Praha 1962, s. 216). — 36

- ¹⁰ Lenin má na mysli *V. celoruskou konferenci SDDSR*, která se konala ve dnech 21.—27. prosince 1908 (3.—9. ledna 1909) v Paříži. Konference se zúčastnilo 16 delegátů s rozhodujícím hlasem, z toho 5 bolševiků (2 za centrální průmyslovou oblast, 2 za petrohradskou a 1 za uralskou organizaci), 3 menševici delegovaní kavkazským oblastním výborem, 5 polských sociálních demokratů a 3 bundovci.

Lenin se zúčastnil konference jako zástupce ÚV SDDSR. S poradním hlasem se jejího jednání zúčastnil člen sociálně demokratické frakce ve Státní dumě bolševik N. G. Poletajev. Bolševičtí delegáti, kteří pracovali přímo v Rusku, zastupovali největší stranické organizace SDDSR. Menševická delegace, která získala mandáty různými praktikami, se skládala z členů strany žijících v zahraničí, a tudíž neznalých problematiky stranické práce v Rusku. Delegace polské sociální demokracie podporovala na konferenci bolševiky, bundovci v mnoha otázkách následovali menševiky-likvidátory.

Konference měla na programu tyto otázky: 1. zprávy o činnosti ÚV SDDSR, ÚV Sociální demokracie Království polského a Litvy, ÚV Bundu, petrohradské a moskevské organizace, organizace centrální průmyslové oblasti, uralské a kavkazské organizace; 2. současná politická situace a úkoly strany; 3. sociálně demokratická frakce v dumě; 4. organizační otázky v souvislosti se změnami politickými podmínkami; 5. sjednocení národních organizací na místní úrovni; 6. zahraniční záležitosti.

Ve všech otázkách vedli bolševici na konferenci nesmiřitelný boj proti menševikům-likvidátorům a jejich stoupencům. V diskusi k prvnímu bodu programu vystoupili menševici-likvidátoři (P. B. Axelrod, F. I. Dan, N. V. Ramišvili — takzvaná kavkazská delegace) s prohlášením, v němž všemožně hanobili práci ústředního výboru strany a zpochybňovali pravomoc konference. Proti pokusu menševiků zmařit konferenci se postavili bolševici — delegáti stranických organizací centrální průmyslové oblasti, Petrohradu a Uralu (N. N. Baturin (Konstantin), A. M. Bujko (Šestakov), M. N. Ljadov aj.), kteří učinili kolektivní prohlášení a demaskovali pomlouvačné výmysly menševiků. Konference v rezoluci Ke zprávě

vám ostře odsoudila likvidátorství jako oportunistický směr a vyzvala k rozhodnému ideovému a organizačnímu boji proti pokusům likvidovat stranu.

Hlavním bodem jednání konference byl Leninův referát O současné situaci a úkolech strany a rezoluce k němu. Bolševici přikládali této otázce velký význam, neboť konference měla stanovit taktickou linii, která by odpovídala nesnadným podmínkám práce strany v letech reakce. Menševici se pokusili vyškrtnout tuto otázku z programu konference, ale neuspěli. Při diskusi k Leninově rezoluci menševici doporučovali, aby v ní bylo poukázáno na to, že samoděržaví není buržoazní, nýbrž plutokratickou monarchií. (Kritiku tohoto pozměňovacího návrhu viz v Leninově článku „Levicové sklony“ buržoazie a úkoly proletariátu, Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 418—424.) Pozměňovací návrh menševiků byl drtivou většinou hlasů zamítnut. Při hlasování o rezoluci předložili otzovisté prohlášení, v němž psali, že jako představitelé takzvaného otzovistického směru sice nesouhlasí s 5. bodem rezoluce o využívání dumy a její tribuny k revoluční sociálně demokratické propagandě a agitaci, ale protože souhlasí s ostatními body, hlasují pro ni en bloc. Konference tuto rezoluci schválila s nepatrnými změnami (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 339—342).

Při projednávání 3. bodu programu se diskuse zaměřila hlavně na dvě otázky: na chyby, jichž se dopustila frakce v dumě, a na právo ÚV strany vetovat usnesení frakce. V bolševické rezoluci byla činnost frakce podrobena kritice a zároveň navržena konkrétní opatření, jak napravit práci frakce. Menševici měli námitky proti tomu, aby se v usneseních konference upozorňovalo na chyby frakce v dumě, a stavěli se proti právu veta ÚV strany vůči frakci: dovolávali se zkušeností západoevropských socialistických stran, které do usnesení sjezdů a konferencí nezahrnovaly kritiku chyb, jichž se dopustily jejich parlamentní frakce. Taktika menševiků, pokud jde o parlamentní činnost sociální demokracie, se plně shodovala s postojem oportunistických vůdců II. internacionály, kteří považovali stranu za přívěsek parlamentní frakce.

Proti Leninovu stanovisku k práci frakce v dumě se stavěli i otzovisté. S. Volskij (A. V. Sokolov) prohlásil, že v Rusku nejsou podmínky pro práci sociálně demokratické frakce v dumě, a vznesl námitky i proti tomu, aby se v rezoluci poukazyvalo na její chyby, které prý byly vyvolány „objektivními okolnostmi“.

Lenin ve svém rozhořčeném vystoupení označil otzovisty za „likvidátory naruby“ a ukázal, že při veškeré rozdílnosti mají závěry likvidátorů i oportunistů o práci frakce v dumě společný, oportunistický základ. Konference schválila bolševickou rezoluci;

do jejího textu byla zčásti zahrnuta Leninova druhá varianta Praktických pokynů k hlasování sociálně demokratické frakce v dumě o rozpočtu a do usnesení byl pojat Leninův Dodatek k rezoluci O sociálně demokratické frakci v dumě (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 346—347, 348).

Při projednávání organizační otázky byly předloženy tři návrhy rezolucí: bolševický, menševický a bundovský. Bolševici ve svém návrhu upozorňovali, že strana musí věnovat mimořádnou pozornost vytvoření a posílení ilegálních stranických organizací a zároveň využít pro práci v masách široké sítě různých legálních spolků. Menševici se fakticky dožadovali likvidace ilegální strany a zastavení veškeré revoluční práce.

Ve vystoupení k organizační otázce Lenin ostře kritizoval rezoluci menševiků-likvidátorů i jejich pokusy všemožně ospravedlnit jednání těch, kteří v letech reakce odešli ze strany. Po Leninově vystoupení bundovci stáhli svůj návrh rezoluce a hlasovali společně s bolševiky. Menševická rezoluce byla 12 hlasy proti 3 zamítnuta.

Konference schválila Leninem navržené Směrnice pro organizační komisi (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 343) a ustavila komisi pro vypracování rezoluce. Komise a poté i konference schválily bolševický návrh rezoluce.

V rezoluci o sjednocení národních organizací na místní úrovni, kterou konference schválila, byla rozhodně odmítnuta zásada federalismu, kterou hájili bundovci, prosazující organizování dělníků ve straně podle národní příslušnosti. V diskusi o práci ústředního výboru menševici navrhovali, aby bylo jeho sídlo přeneseno do Ruska a zrušeno zahraniční byro ÚV. Likvidátorské návrhy rezoluce však byly zamítnuty. Konference schválila rezoluci o činnosti ÚV, v níž se považovalo za „užitečné a nutné, aby v zahraničí existoval celostranický zastupitelský orgán ve formě zahraničního byra ústředního výboru“ (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 174). Rovněž byla schválena bolševická rezoluce o ústředním orgánu. Návrh menševiků přenést jeho vydávání do Ruska byl zamítnut.

Bolševici dosáhli na konferenci výrazného vítězství v boji proti menševikům-likvidátorům. Usnesení konference O současné situaci a úkolech strany, O sociálně demokratické frakci v dumě a o dalších otázkách zasadila úder i otzovistům a stala se vodítkem pro činnost strany v letech reakce. — 36

¹¹ Lenin má na mysli diskusní příspěvek A. Bogdanova ke zprávě o otzovismu a ultimatismu, v níž se uváděla slova R. Luxembur-

gové, která otzovismus a ultimatismus ostře odsoudila. Ve snaze zlehčit tuto kritiku se Bogdanov odvolával na to, že v letech 1904 až 1905 vystupovala R. Luxemburgová proti bolševikům. — 37

¹² Jde o *menševickou Jiskru*. Na II. sjezdu SDDSR byla Jiskra uznána za ústřední orgán strany; sjezd schválil redakci ve složení V. I. Lenin, G. V. Plechanov a L. Martov. Menševik Martov však v rozporu s usnesením sjezdu odmítl pracovat v redakci bez dosavadních menševických redaktorů (P. B. Axelroda, A. N. Potresova a V. I. Zasljučové), které II. sjezd ne zvolil. A tak 46.—51. číslo Jiskry redigoval Lenin a Plechanov. Plechanov se brzy přiklonil k menševikům a žádal, aby do redakce byli znovu přijati dřívější menševičtí redaktori, které sjezd odmítl. S tím nemohl Lenin souhlasit, a proto 19. října (1. listopadu) 1903 z redakce Jiskry odešel; byl koptován do ústředního výboru a odtud pak vedl boj proti oportunistickým menševikům. 52. číslo Jiskry redigoval Plechanov sám a 13. (26.) listopadu 1903 koptoval o své vůli do redakce Jiskry její bývalé redaktory — menševiky Axelroda, Potresova a Zasljučovou, čímž porušil usnesení II. sjezdu strany. Od 52. čísla přestala být Jiskra orgánem revolučního marxismu. Menševici z ní udělali orgán bojující proti marxismu, proti straně, změnili ji v tribunu oportunistismu. — 40

¹³ Lenin má na mysli skutečnost, že na V. (celoruskou) konferenci v roce 1908 nepřijel zástupce sociálně demokratické frakce v dumě. Referující Višněvskij (I. P. Goldenberg) vysvětlil jeho nepřítomnost soukromými důvody. — 43

¹⁴ „Žnalci“ — skupina příslušníků inteligence, kteří plnili funkci poradců při sociálně demokratické frakci v III. státní dumě. Většinou to byli likvidátoři a revizionisté (A. N. Potresov, S. N. Prokopovič aj.), kteří využívali toho, že vedoucí pracovníci bolševické strany pracovali v ilegality a nemohli se podílet na práci frakce v dumě, a proto se snažili orientovat její činnost proti straně. — 43

¹⁵ Jde o organizování skupiny pro spolupráci se sociálně demokratickou frakcí ve III. státní dumě. Porada se usnesla, aby byla ustavena komise pro spolupráci s frakcí v dumě. Lenin jako člen komise se na její činnosti významně podílel. Napsal pro frakci například Komentář k návrhu hlavních zásad zákona o osmihodinovém pracovním dnu (viz tento svazek, s. 178—185). — 43

- ¹⁶ Lenin má na mysli list, který chtěla vydávat frakce SDDSR v dumě. Později, od roku 1910 do roku 1912, byl za účasti této frakce vydáván legální bolševický list *Zvězda*. — 44
- ¹⁷ Leninův návrh se stal základem rezoluce porady O vztahu k činnosti v dumě jako jedné z oblastí stranické práce (srov. KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 189). — 45
- ¹⁸ Tento doplňovací návrh byl zařazen jako třetí bod do prvního oddílu rezoluce (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 189). — 49
- ¹⁹ *Dal* — časopis pro literaturu a politiku, vydávaný likvidátory v Petrohradě. Vyšla tři čísla: první v roce 1908, druhé a třetí v roce 1909. — 50
- ²⁰ Leninův návrh byl pojat do rezoluce O legální vydavatelské činnosti (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 196). — 52
- ²¹ *Socialisté-revolucionáři* (eseři) — maloburžoazní strana v Rusku. Vznikla na přelomu let 1901 a 1902 sloučením různých narodnických skupin a kroužků (Svaz socialistů-revolucionářů, Jižní strana socialistů-revolucionářů aj.). Jejím oficiálním orgánem se stal list *Revoljucionnaja Rossija* (1900—1905), časopis *Věstnik ruskoj revoljucii* (1901—1905) a list *Znamja truda* (1907—1914). Eseři ignorovali třídní rozdíly mezi proletariátem a drobnými vlastníky, zastírali třídní diferenciaci a rozpory uvnitř rolnictva a popírali vedoucí úlohu proletariátu v revoluci. Názory eserů byly eklektickou směsicí narodnických a revizionistických idejí. Podle Leninových slov se eseři pokoušeli „trhliny v narodnické ideologii vyspravit záplatami módní oportunistické ‚kritiky‘ marxismu“ (Sebrané spisy 11, Praha 1982, s. 308). Taktika individuálního teroru, kterou eseři propagovali jako hlavní metodu boje proti samoděržaví, značně poškozovala revoluční hnutí a ztěžovala organizování mas k revolučnímu boji.

Agrární program eserů požadoval odstranění soukromého vlastnictví půdy a její předání občinám podle „principu práce“ a rovného užívání půdy a předpokládal rozvoj družstevnictví. V tomto programu, který eseři vydávali za program „socializace půdy“, nebylo nic socialistického. Lenin při analýze tohoto programu poukazyval na to, že zachování zbožní výroby a soukromého

hospodaření na společné půdě neodstraňuje nadvládu kapitálu, nezbavuje pracující rolníky vykořisťování a bídy; za kapitalismu nemohou zachránit drobné rolníky ani družstva, neboť slouží k obohacování vesnické buržoazie. Zároveň konstatoval, že požadavek rovného užívání půdy není sice požadavkem socialistickým, historicky však měl progresivní, revolučně demokratický charakter, neboť byl namířen proti statkářskému vlastnictví půdy.

Bolševická strana odhalovala pokusy eserů vydávat se za socialisty, houževnatě s nimi bojovala o vliv na rolnictvo a poukazovala na škodlivost jejich taktiky individuálního teroru pro dělnické hnutí.

Třídní nesourodost rolnictva byla příčinou politické a ideové nepevnosti a organizační nejednotnosti eserské strany, jejího neustálého kolísání mezi liberální buržoazií a proletariátem. Už za první revoluce v Rusku se od eserské strany odštěpilo pravé křídlo a vytvořilo legální Lidovou socialistickou stranu práce (enesové), která měla názorově blízko ke kadetům; levé křídlo vytvořilo poloanarchistický Svaz maximalistů. Za stolypinské reakce prožívala eserská strana hlubokou ideovou a organizační krizi. Za první světové války se dostala většina eserů na pozice sociálšovinismu.

Po únorové revoluci 1917 byli eseři spolu s menševiky a kadety hlavní oporou buržoazně statkářské prozatímní vlády. Předáci strany (Kerenskij, Avksenčev a Černov) se stali členy vlády. Eferská strana odmítla podpořit rolníky požadující likvidaci statkářského pozemkového vlastnictví a prosazovala jeho zachování; eserští ministři v prozatímní vládě vysílali trestné výpravy proti rolníkům, kteří zabírali statkářskou půdu.

Koncem listopadu 1917 vytvořilo levé křídlo eserů samostatnou stranu levých eserů. Ve snaze udržet si vliv na rolnictvo, uznali leví eseři oficiálně sovětskou moc a uzavřeli s bolševiky dohodu. Brzy však začali proti sovětské moci bojovat.

V letech cizí vojenské intervence a občanské války vyvíjeli eseři podvratnou činnost, aktivně podporovali interventy a bělogvardějce, účastnili se kontrarevolučních spiknutí a organizovali útoky na představitele sovětského státu a komunistické strany. Po skončení občanské války pokračovali v nepřátelské činnosti proti sovětskému státu doma i v tábore bělogvardějské emigrace. — 58

²² *První celoruský sjezd vedoucích pracovníků spolků lidových univerzit* se konal v Petrohradě 3.—6. (16.—19.) ledna 1908. Při projednávání činnosti lidových univerzit předložila dělnická skupina na sjezdu, vedená bolševiky, rezoluci, v níž se požadovalo, aby ve správách lidových univerzit byly zastoupeny dělnické organizace a aby měly právo určovat studijní programy a navrhopvat vhodné přednášející

pro společenské vědy. Výuka se měla vést v mateřském jazyce posluchačů. Když sjezd tyto požadavky zamítl s odůvodněním, že překračují rámec sjezdu, zástupci dělníků ze sjezdu odešli. — 60

- ²³ *První celoruský sjezd zástupců družstevních institucí* se konal ve dnech 16.—21. dubna (29. dubna—4. května) 1908 v Moskvě. Zúčastnilo se ho 824 delegátů, z toho asi 50 sociálních demokratů (bolševiků a menševiků). Na sjezdu byly předneseny referáty o mezinárodním družstevním hnutí, o významu a úkolech družstevního hnutí, o právním postavení spotřebních družstev v Rusku a o dalších otázkách.

Přes odpor menševiků vytvořili bolševici na sjezdu sociálně demokratickou frakci a postavili se do čela boje zástupců odborů a dělnických družstev proti buržoazním družstevníkům, kteří měli na sjezdu většinu. Po mnoha diskusních příspěvcích dělnických řečníků zakázala policie dotýkat se otázek třídního boje, jednat o odborech, o pomoci dělníkům při stávkách a vylukách, o družstevní propagandě a tisku, a dokonce i o volbách předsednictva a o pravidelném konání sjezdů a přikázala policejnímu komisaři přítomnému na sjezdu, aby okamžitě zatkl každého, kdo „vystoupí se socialistickými projevy a návrhy“. Sjezd se na znamení protestu rozešel. — 60

- ²⁴ *První celoruský sjezd žen* se konal ve dnech 10.—16. (23.—29.) prosince 1908 v Petrohradě. Na sjezdu byla velká skupina dělnických delegátek a zástupkyň pracujících inteligence.

Delegátky zastupující kadetskou stranu, které měly na sjezdu většinu, požadovaly, aby se sjezd konal pod heslem Ženské hnutí nesmí být ani buržoazní, ani proletářské, jeho myšlenka je všem ženám společná. Některé likvidátorské a legalistické delegátky patřící k dělnické skupině tento požadavek podporovaly, ale bolševické delegátky proti němu ostře vystoupily a ovlivnily většinu dělnic. Přes překážky ze strany policie i organizačního byra sjezdu poukazovaly dělnice na třídní protiklady mezi proletářským a buržoazním ženským hnutím, vyzývaly pracující ženy, aby bojovaly po boku dělníků, dokazovaly, že žena může být osvobozena od bídy a bezpráví jedině za socialismu.

Pod tlakem dělnických delegátek schválil sjezd rezoluci o ochraně práce žen a dětí, o postavení rolnických žen, o výrobních družstvech, o rovnoprávnosti Židů a o boji proti alkoholismu. Při projednávání hlavního bodu programu — politického a občanského postavení ženy v soudobé společnosti — navrhly dělnické delegátky rezoluci požadující zavedení všeobecného, rovného a přímého

volebního práva s tajným hlasováním. Předsednictvo sjezdu odmítlo tuto rezoluci veřejně přečíst a místo ní předložilo jinou, napsanou v liberálně buržoazním duchu. Nato dělnické delegátky na protest opustily sjezd. — 60

- ²⁵ *První celoruský sjezd závodních lékařů a zástupců továrního průmyslu*, který byl svolán z iniciativy Moskevského spolku závodních lékařů, se konal ve dnech 1.—6. (14.—19.) dubna 1909 v Moskvě. Mezi delegáty bylo 52 dělníků zvolených odbory především ve velkých průmyslových centrech (v Petrohradě, Moskvě, Kyjevě, Jekatěri noslavi, Baku, Ivanovu-Vozněnsku a jinde).

Záměrem organizátorů bylo, aby sjezd byl „svátkem smíření“ dělníků s kapitalisty. Bolševici, kteří měli mezi dělnickými delegáty většinu, však dosáhli toho, že proti likvidátorským snahám prosadili dělníci na sjezdu třídní, proletářskou linii. Dělničtí delegáti mluvili o konkrétních otázkách lékařské péče a hygieny v závodech, ukazovali, jak ve skutečnosti vypadá „třídní mír“ a sociální reformátorství a vznášeli zásadní programové požadavky marxistické strany. Jejich projevy měly velký politický význam a našly odezvu v celé zemi. Zvláště živá diskuse se rozvinula při projednávání otázek zdravotního dohledu (k tomu byla schválena rezoluce navržená bolševiky) a tovární inspekce, kterou si měli volit dělníci.

Sjezdová jednání se však nepodařilo dokončit. Když policie ultimativně žádala, aby se v diskusi nemluvilo o otázkách „vyvolávajících třídní boj“, když zakázala hlasovat o rezoluci k bytové otázce (neboť „se v ní mluví o socialismu a zespolečenštění půdy“) a vzala slovo některým dělnickým delegátům, mezi nimi i poslanci Státní dumy I. P. Pokrovskému, všichni dělníci a někteří lékaři ze zasedacího sálu demonstrativně odešli. Předsednictvo se proto rozhodlo sjezd ukončit. — 60

- ²⁶ *Státní převrat z 3. (16.) června 1907* — kontrarevoluční převrat, při němž vláda rozehnala II. státní dumu, zatkla členy sociálně demokratické frakce v dumě a změnila volební zákon o volbách do dumy. Na základě provokačního obvinění tajné policie, že sociálně demokratická frakce v dumě má spojení s vojenskou organizací a připravuje ozbrojené povstání, Stolypin 1. června 1907 požádal, aby frakci byla zakázána účast na zasedáních dumy a její členové byli podrobena předběžnému vyšetřování. Šestnáct členů frakce mělo být okamžitě zatčeno. Duma vytvořila komisi, která měla vznesené obvinění přešetřit. Vláda však na výsledky jednání komise nečekala a v noci na 3. (16.) června členy sociálně de-

mokratické frakce zatkla. 3. června vydal car manifest o rozpuštění II. dumy a o změně volebního systému, podle níž se podstatně rozšiřovalo zastoupení statkářů a obchodní a průmyslové buržoazie v dumě a výrazně se snižovalo i beztak nepatrné zastoupení rolníků a dělníků. Bylo to hrubé porušení manifestu ze 17. října 1905 a základního zákona z roku 1906, podle nichž nemohla vláda vydávat zákony bez jejich předběžného schválení Státní dumou. Podle nového výnosu volilo jednoho volitele v statkářské kurii 230 voličů, v městské kurii první třídy 1000 voličů, v městské kurii druhé třídy 15 000 voličů, v rolnické kurii 60 000 voličů a v dělnické kurii 125 000 voličů. Statkáři a buržoazie mohli volit 65 procent všech volitelů, rolníci 22 procent (předtím 42 procent), dělníci 2 procenta (předtím 4 procenta). Zákon zbavoval volebního práva původní obyvatelstvo asijské části Ruska, turkotatarské národy v Astrachaňské a Stavropolské gubernii a o polovinu snižoval zastoupení obyvatel Polska a Kavkazu. V celém Rusku byly zbaveny volebního práva osoby, které neovládaly ruský jazyk. Třetí дума, zvolená podle tohoto zákona, se sešla 1. (14.) listopadu 1907; její složení bylo černosotňovsko-okřabristické. Státním převratem z 3. června začalo období stolypinské reakce. — 65

²⁷ *Vorwärts* — deník, ústřední orgán Sociálně demokratické strany Německa. Na základě usnesení sjezdu strany v Halle vycházel od roku 1891 v Berlíně jako pokračování listu Berliner Volksblatt (vycházejícího od roku 1884 pod názvem Vorwärts. Berliner Volksblatt). Engels bojoval v tomto listu proti nejrůznějším projevům oportunistu. Od druhé poloviny 90. let, po Engelově smrti, se redakce listu octla v rukou pravého křídla strany a soustavně uveřejňovala články oportunistů. Vorwärts tendenčně vysvětloval boj proti oportunistu a revizionismu v SDDSR, podporoval ekonomisty a později, po rozštěpení strany, menševiky. V letech reakce uveřejňoval pomlouvačné články Trockého, aniž umožnil Leninovi a jiným bolševíkům tyto pomlavy vyvrátit a objektivně zhodnotit situaci ve straně. Za první světové války zastával Vorwärts sociálšovinistické stanovisko; po Říjnové revoluci se stal jedním z center protisovětské propagandy. Jeho vydávání bylo zastaveno v roce 1933. — 67

²⁸ *Otkliki Bunda* — neperiodický orgán zahraničního výboru Bundu; vycházel od března 1909 do února 1911 v Ženevě. Vyšlo pět čísel. — 73

²⁹ Car podnikl tuto cestu proto, aby demonstroval jednotu me-

zinárodní reakce, která společnými silami potlačila revoluci v Rusku v letech 1905—1907. Proto vyvolala tato cesta pobouření pokrokové veřejnosti v celé Evropě. Jako první vystoupili proti příjezdu Mikuláše II. švédští socialisté, kteří vznesli jménem sociálně demokratické frakce v parlamentu interpelaci v duchu mezinárodní proletářské solidarity.

Lenin jejich akci vysoce ocenil, když se 26. května 1909 obrátil na výkonnou komisi mezinárodního socialistického byra se žádostí, aby podpořila iniciativu švédských socialistů a vyzvala dělnickou třídu k jednomyslnému protestu proti carově cestě (viz Voprosy istorii KPSS, 1960, č. 5, s. 23—24). Mezinárodní socialistické byro vydalo svolání, v němž vyzvalo všechny evropské dělníky, aby protestovali proti carově návštěvě. V mnoha zemích byla uspořádána veřejná shromáždění a demonstrace, socialistické a dělnické frakce v parlamentech vznášely k vládám interpelace. Aktivní akce proletariátu zabránily Mikuláši II. objevit se v hlavních městech evropských států a fakticky jeho cestu zmařily. — 74

³⁰ Je míněn projev sociálně demokratického poslance J. P. Gegečkorihho, který pronesl 12. května 1909 ve Státní dumě při projednávání interpelace 73 poslanců o tom, že černosotňovský Svaz ruského národa ustavuje za pomoci policie bojůvky a dopouští se mnoha zločinů. — 75

³¹ *Mezinárodní socialistické byro* — stálý výkonný a informační orgán II. internacionály. Bylo vytvořeno ze zástupců socialistických stran jednotlivých zemí na základě usnesení pařížského kongresu II. internacionály v září 1900. Za ruské sociální demokraty byli do byra zvoleni G. V. Plechanov a B. N. Kričevskij. Od roku 1905 zastupoval SDDSR v byru V. I. Lenin, který v něm energicky bojoval proti oportunistu vůdců II. internacionály. MSB zaniklo v roce 1914. — 76

³² *Kadeti* — členové Konstitučně demokratické strany, hlavní strany ruské liberálně monarchistické buržoazie. Tato strana vznikla v říjnu 1905; tvořili ji představitelé buržoazie, činitelé zemstev z řad statkářů a příslušníci buržoazní inteligence. Význačnými činiteli kadetů byli P. N. Miljukov, S. A. Muromcev, V. A. Maklakov, A. I. Šingarjov, P. B. Struve, F. I. Rodičev aj. Aby oklamali široké vrstvy pracujících, říkali si kadeti neprávem „strana svobody lidu“, avšak ve skutečnosti jejich požadavky končily u konstituční monarchie. Za svůj hlavní úkol považovali boj proti revolučnímu hnutí a chtěli se podílet na moci společně s carem

a feudálními statkáři. Za první světové války aktivně podporovali expanzivní zahraniční politiku carské vlády. V únorové buržoazně demokratické revoluci se pokoušeli zachránit monarchii. V buržoazní prozatímní vládě, kde měli vedoucí postavení, prosazovali protilidovou kontrarevoluční politiku vyhovující zájmům amerických, anglických a francouzských imperialistů. Po Říjnové revoluci se stali nesmiřitelnými nepřáteli sovětské moci a zúčastnili se všech ozbrojených kontrarevolučních akcí a intervenčních tažení. Po porážce interventů a bělogvardějců pokračovali ve své protisovětské kontrarevoluční činnosti v emigraci. — 76

³³ *Golos Moskvy* — deník, orgán okťabristické strany. Vycházel v Moskvě od prosince 1906 do června 1915.

Okťabristé — členové strany *Svaz 17. října*, jež vznikla v Rusku po uveřejnění carova Manifestu ze 17. října 1905. Tato kontrarevoluční strana hájila zájmy velkoburžoazie a kapitalisticky hospodařících statkářů. V jejím čele stál známý moskevský průmyslník a majitel realit A. I. Gučkov a velkostatkář M. V. Rodzjanko. Okťabristé podporovali vnitřní i zahraniční politiku carské vlády. — 77

³⁴ *Rossija* — černosotňovský deník; vycházel v Petrohradě v letech 1905—1914. Od roku 1906 byl orgánem ministerstva vnitra. — 77

³⁵ *Věchi* (v českém překladu *Na rozcestí* nebo také *Mezníky* či *Milníky*) — sborník Konstitučně demokratické strany, vyšel na jaře 1909 v Moskvě a obsahoval články N. A. Berďajeva, S. N. Bulgakova, S. L. Franka, M. O. Geršenzona, A. S. Izgojeva, B. A. Kistakovského a P. B. Struveho, představitelů kontrarevoluční liberální buržoazie. Ve svých člancích o ruské inteligenci se věchovci pokoušeli zdiskreditovat revolučně demokratické tradice nejlepších představitelů ruského lidu, mezi jinými i V. G. Bělinského, N. G. Černyševského, N. A. Dobroljubova a D. I. Pisareva. Hanobili revoluční hnutí z roku 1905 a děkovali carské vládě za to, že „svými bodáky a žaláři“ zachránila buržoazii před „rozlíceností“ lidu. Lenin tento sborník podrobil kritice a politicky jej zhodnotil v článku O sborníku *Věchi* (viz tento svazek, s. 186—196). — 77

³⁶ *IV. konference SDDSR (III. celoruská)* se konala v Helsingforsu [Helsinkách] ve dnech 5.—12. (18.—25.) listopadu 1907. Zúčastnilo se jí 27 delegátů: 10 bolševiků, 4 menševici, 5 polských sociálních demokratů, 5 bundovců a 3 lotyšští sociální demokraté.

Na konferenci byly projednávány tyto otázky: taktika sociálně

demokratické frakce ve Státní dumě, frakční centrum, posílení spojení ústředního výboru s místními organizacemi a přispívání sociálních demokratů do buržoazního tisku. Konference se usnesla, že zastoupení sociálně demokratické frakce v dumě se bude nazývat sociálně demokratická frakce. Referát o taktice sociálně demokratické frakce v III. dumě přednesl Lenin. Menševici a bundovci oponovali jeho hodnocení úkolů strany a režimu po 3. červnu a prosazovali podporu kadetů a levicových okřabristů v dumě. Konference většinou hlasů schválila bolševickou rezoluci předloženou jménem petrohradské městské konference SDDSR a bolševickou rezoluci o nepřípustnosti spolupráce sociálních demokratů s buržoazním tiskem. Tato rezoluce byla zaměřena proti menševickým publicistům, zejména proti Plechanovovi, který kritizoval usnesení III. konference SDDSR (II. celoruské) v levicovém kadetském listu *Tovarišč*.

Protože menševické centrum tajně, za zády ÚV SDDSR, navázalo styky s místními výbory, konference navrhla, jak posílit spojení ÚV SDDSR s místními stranickými organizacemi, schválila závazná usnesení navržená Leninem a vyzbrojila tak stranu marxistickou taktikou pro boj za získání mas v období reakce.

Protokol konference nebyl nalezen. O jednání konference a jejích usneseních podrobně informoval bolševický list *Proletarij* v 20. čísle 19. listopadu 1907. — 78

³⁷ Tato noticka byla uveřejněna jako redakční poznámka listu *Proletarij* k dopisu M. N. Ljadova, v němž vystoupil proti usnesením porady rozšířené redakce tohoto listu. — 80

³⁸ *Dněvník social-demokrata* — neperiodický orgán, který vydával s velkými přestávkami od března 1905 do dubna 1912 v Ženevě G. V. Plechanov. Vyšlo celkem 16 čísel. V roce 1916 začal *Dněvník* znovu vycházet v Petrohradě, ale vyšlo jen jedno číslo.

V prvních osmi číslech (1905—1906) Plechanov propagoval krajně pravicové menševické názory, obhajoval blok sociální demokracie s liberální buržoazií, odmítal spolenectví proletariátu s rolnictvem a odsuzoval prosincové ozbrojené povstání.

V letech 1909—1912 vystupoval Plechanov v 9.—16. čísle *Dněvníku* proti menševikům-likvidátorům na obranu ilegálních stranických organizací. V zásadních otázkách taktiky však nadále setrval na menševických stanoviscích. V 1. čísle *Dněvníku* z roku 1916 se výrazně projevil Plechanovy nesprávné názory. — 81

³⁹ *Pravda* (vídeňská) — frakční list trockistů, vycházel v letech 1908 až

1912 za redakce L. D. Trockého. První tři čísla byla vytištěna ve Lvově, poté bylo vydávání přeneseno do Vídně; celkem vyšlo 25 čísel. Až na první dvě čísla, která vyšla jako orgán ukrajinského sociálně demokratického svazu Spilka, nereprezentoval list žádnou stranickou organizaci v Rusku a byl podle Leninových slov „soukromým podnikem“.

List se sice sám označoval za „nefrakční“, ale už od prvních čísel se stavěl proti bolševismu, hájil likvidátorství a oत्वovismus a propagoval centristickou „teorii“ koexistence revolucionářů a oportunistů v jedné straně. Po lednovém plenárním zasedání ústředního výboru v roce 1910 otevřeně zaujal likvidátorské stanovisko a podpořil protistranickou oत्वovisticko-ultimatistickou skupinu Vperjod [Vpřed].

V roce 1912 byli Trockij a jeho list iniciátory a hlavními organizátory protistranického sprnového bloku. — 82

⁴⁰ Lenin má na mysli Plechanovovo vystoupení z redakce menševického orgánu Golos social-demokrata. Příčinou Plechanovových neshod s redakcí byl vývoj Golosu směrem k likvidátorství. V prosinci 1908 přestal Plechanov s listem spolupracovat; oficiálně z redakce vystoupil 13. (26.) května 1909. — 83

⁴¹ Tato Leninova noticka byla otištěna jako redakční poznámka k Otevřenému dopisu výkonné komise moskevského okruhového výboru, uveřejněnému 5. (18.) září 1909 v listu Proletarij, č. 47/48.

Otevřený dopis výkonné komise moskevského okruhového výboru SDDSR, datovaný 17. (30.) srpna 1909, byl napsán, když se zjistilo, že škola na Capri má protistranický a frakční charakter. Výkonná komise v něm připomínala posluchačům, že jsou povinni udržovat těsné styky s moskevským okruhovým výborem a ústředním výborem strany, a požadovala podrobnou zprávu o činnosti školy. — 89

⁴² Doplnovací volby do III. státní dumy byly vypsány vzhledem k tomu, že z dumy byl vyloučen poslanec za Petrohrad kadet A. M. Koljubakin, který byl v roce 1908 odsouzen k šestiměsíčnímu vězení za údajně protivládní projev na saratovském guberniálním sjezdu kadetské strany. — 90

⁴³ *Německá svobodomyšlná strana* (Deutsche Freisinnige Partei) vznikla v roce 1884. Když z ní v roce 1893 vystoupila velká skupina členů, kteří pak vytvořili Svobodomyšlné sdružení (Freisinnige Vereinigung), začala si říkat Svobodomyšlná lidová strana (Freisinnige Volkspartei). Svobodomyšlní byli sice na oko v opozici vůči kajze-

rovské vládě, ale ve skutečnosti ji podporovali, zejména v otázkách týkajících se militarizace země a koloniální expanze. V letech 1907—1909 tvořili svobodomyšlní blok s nejreakčnějšími německými stranami — konzervativci a nacionálními liberály (takzvaný Bülowův blok). V roce 1910 se Svobodomyšlná lidová strana sloučila se Svobodomyšlným sdružením a s Německou lidovou stranou v Pokrokovou stranu.

„Radikálové“ ve Francii — členové francouzské buržoazní Radikální a radikálně socialistické strany. Ustavila se roku 1901, ve skutečnosti však existuje již od 80. let 19. století. Před první světovou válkou vyjadřovala především zájmy drobné a střední buržoazie, v období mezi dvěma světovými válkami v ní zesílil vliv velkoburžoazie. Vedoucí činitelé této strany stáli nejednou v čele francouzské vlády. — 91

⁴⁴ *Reč* — deník, ústřední orgán kadetské strany; vycházel od 23. února (8. března) 1906 v Petrohradě. Jeho faktickými redaktory byli I. V. Gessen a P. N. Miljukov, jejich nejbližšími spolupracovníky P. D. Dolgorukov, P. B. Struve, M. M. Vinaver a další. Vydávání listu zastavil 26. října (8. listopadu) 1917 vojenský revoluční výbor při petrohradském sovětu. Do srpna 1918 vycházela *Reč* pod různými názvy jako *Naša reč*, *Svobodnaja reč*, *Věk*, *Novaja reč*, *Naš věk*. — 91

⁴⁵ Autorem slov „opozice Jeho Veličenstva“ je vůdce kadetské strany P. N. Miljukov, který na obědě u londýnského starosty 19. června (2. července) 1909 prohlásil: „Dokud v Rusku existuje zákonodárné shromáždění, které kontroluje státní rozpočet, je ruská opozice opozicí Jeho Veličenstva, a ne opozicí proti Jeho Veličenstvu“ (*Reč*, č. 167, 21. června (4. července) 1909)[²⁶⁵]. — 93

⁴⁶ *Trudovici* (*Trudovická skupina*) — skupina maloburžoazních demokratů ve Státní dumě, jež se skládala z rolníků a příslušníků narodnický smýšlející inteligence. Trudovickou frakci vytvořili v dubnu 1906 rolníční poslanci v I. státní dumě.

Trudovici žádali zrušení všech stavovských a národnostních omezení, demokratizaci zemstevní a městské samosprávy a všeobecné volební právo pro volby do Státní dumy. Agrární program trudoviků vycházel z narodnických zásad rovného užívání půdy, požadoval vytvoření celonárodního půdního fondu ze státní, údělné, carské, klášterní a církevní půdy a rovněž ze statkářské půdy, pokud výměra jednotlivých usedlostí přesahovala stanovenou pracovní normu; za vyvlastněnou statkářskou půdu měla být

vyplácena určitá náhrada. Lenin konstatoval, že typický trudovik je rolník, kterému „nejsou cizí snahy o kompromis s monarchií, snahy spokojit se *svým* kouskem půdy v rámci buržoazního zřízení, ale nyní věnuje své hlavní síly boji proti statkářům o půdu, boji proti feudálnímu státu za demokracii“ (Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 45–46).

V dumě trudovici kolísali mezi kadety a sociálními demokraty. Vyplývalo to z jejich třídní povahy drobných vlastníků. Ale protože trudovici byli představiteli širokých vrstev rolnictva, uplatňovali bolševici v dumě vůči nim taktiku dílčích dohod v zájmu společného boje proti kadetům a carskému absolutismu. V roce 1917 se Trudovická skupina sloučila se stranou lidových socialistů a aktivně podporovala prozatímní vládu. Po Říjnové revoluci přešli trudovici do tábora kontrarevoluční buržoazie.

Slovy o *levicovém bloku* má Lenin na mysli dohodu bolševiků se stranou eserů, s lidovými socialisty a trudoviky při volbách do II. státní dумы. Podstatu taktiky levicového bloku později definoval těmito slovy: „Nutiť demokratické masy (rolnictvo a příbuzné vrstvy nezemědělské drobné buržoazie), nejpočetnější masy v zemi, aby volily mezi kadety a marxisty“; razit linii ‚společných akcí‘ dělníků a rolnické demokracie proti starému režimu a proti kolísající kontrarevoluční liberální buržoazii zároveň, v tom je základ a podstata taktiky ‚levicového bloku‘ posvěcené průběhem událostí roku 1905 (dělnické a rolnické hnutí) a hlasováním ‚Trudovické‘ a dělnické skupiny v prvních dvou dumách...“ (Srov. Spisy 17, Praha 1957, s. 407–408). — 93

- 47 *Výjimečný zákon proti socialistům* vydala v Německu roku 1878 Bismarckova vláda proti dělníkům a socialistickému hnutí. Zakazovaly se jím všechny organizace sociálně demokratické strany, masové dělnické organizace, dělnický tisk, zabavovala se socialistická literatura, sociální demokraté byli pronásledováni a vypovídáni. Avšak tyto represálie nezlomily sociálně demokratickou stranu, jež svou činnost přizpůsobila ilegality; v zahraničí vycházel ústřední orgán strany *Der Sozialdemokrat* a pravidelně se konaly stranické sjezdy (v letech 1880, 1883 a 1887); v Německu se v ilegality rychle obnovovaly sociálně demokratické organizace a skupiny, v jejichž čele stál ilegální ústřední výbor. Zároveň strana využívala co nejvíce legálních možností k pevnějšímu spojení s masami. Její vliv neustále vzrůstal, počet hlasů pro sociální demokraty při volbách do Říšského sněmu se od roku 1878 do roku 1890 více než ztrojnásobil.

Německým sociálním demokratům významně pomáhali

K. Marx a B. Engels. Roku 1890 byl výjimečný zákon proti socialistům pod tlakem mohutnějšího dělnického hnutí zrušen. — 97

⁴⁸ *Červencová konference z roku 1907* — III. konference SDDSR (II. celoruská) (viz poznámku 8). — 105

⁴⁹ Lenin má na mysli článek uveřejněný v říjnu 1908 v ilegálním bolševickém listu *Rabočeje* známja s titulkem *Dopis dělníka* (O plánu stranické činnosti vzhledem k hodnocení současné situace), v němž se pravilo: „Existence frakce se stala jakoby důkazem toho, že revoluce je pohřbena přinejmenším ve skutečnosti, když ne v projevech.“ Článek „redigoval“ vůdce moskevských otzovistů A. V. Sokolov (S. Volskij). — 106

⁵⁰ *Rabočedělovci* — stoupenci ekonomismu sdružení kolem časopisu *Rabočeje dělo*, orgánu Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí. Časopis vycházel v Ženevě od dubna 1899 do února 1902 za redakce B. N. Kričevského, P. F. Těplova (Sibirjaka), V. P. Ivanšina a později A. S. Martynova. Celkem vyšlo 12. čísel (devět sešitů). *Rabočeje dělo* podporovalo Bernsteinovo heslo „svobody kritiky“ marxismu a v otázkách taktiky a organizačních úkolů ruské sociální demokracie zastávalo oportunistické stanovisko. *Rabočedělovci* propagovali oportunistický názor, že je třeba podřídit politický boj proletariátu hospodářskému boji, poddávali se živelnosti dělnického hnutí a popírali vedoucí úlohu strany.

Stoupenci listu Rabočaja mysl — skupina ekonomistů, kteří vydávali od října 1897 do prosince 1902 za redakce K. M. Tachtarjova a dalších list *Rabočaja mysl*.

Tito ekonomisté nezastřeně propagovali oportunistické názory. Vystupovali proti politickému boji dělnické třídy, omezovali její úkoly na „zájmy současné chvíle“, na požadavky jednotlivých dílčích reforem především ekonomického charakteru. Poddávali se živelnosti dělnického hnutí, odmítali vytvoření samostatné proletářské strany, podceňovali význam revoluční teorie a uvědomělosti a tvrdili, že socialistická ideologie může vzniknout z živelného hnutí.

Lenin kritizoval názory stoupenců časopisu *Rabočeje dělo* a listu *Rabočaja mysl* jako ruskou odrůdu mezinárodního oportunismu v práci *Co dělat?* (viz *Sebrané spisy* 6, Praha 1981, s. 17–203). — 107

⁵¹ *Rabočeje známja* — ilegální bolševický list. Vycházel v Moskvě od března do prosince 1908; celkem vyšlo sedm čísel: 1. číslo jako

orgán oblastního byra centrální průmyslové oblasti SDDSR, 2.—6. číslo jako orgán moskevského a moskevského okruhového výboru SDDSR a 7. číslo jako orgán oblastního byra centrální průmyslové oblasti, moskevského a moskevského okruhového výboru SDDSR. Na redigování listu se v různé době podíleli I. I. Skvorcov-Stěpanov (redigoval 2.—5. číslo), C. S. Zeliksonová-Bobrovská, V. M. Šuljatikov aj.

V 5. čísle byla na stránkách listu zahájena diskuse o vztahu strany k dumě a k sociálně demokratické frakci v dumě. Lenin v článku Ke dvěma dopisům, který byl uveřejněn 26. (13.) listopadu 1908 v 39. čísle Proletarije (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 305—321), podrobil ostré kritice otzovistický článek otištěný pod názvem Dopis dělníka jako diskusní příspěvek v 5. čísle listu Rabočeje znamja. V 7. čísle otiskl tento list proti dopisu otzovisty polemický článek Dopis stranického pracovníka, přetištěný 12. (25.) února 1909 pod názvem K aktuálním otázkám ve 42. čísle Proletarije. Tento článek Lenin pozitivně zhodnotil v redakční poznámce listu Proletarij (viz Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 379 — 382). — 109

⁵² *Credo* — manifest ekonomistů. Vyšlo v roce 1899, jeho autorkou je J. D. Kuskovová. Lenin kritizoval *Credo* v Protestu ruských sociálních demokratů, který vyšel v prosinci 1899 v zahraničí jako separát z čísla 4/5 časopisu Rabočeje dělo (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 175—188). — 110

⁵³ Lenin má na mysli francouzského diplomata z konce 18. a začátku 19. století Talleyranda. — 111

⁵⁴ *Londýnský sjezd* — V. sjezd SDDSR, který se konal ve dnech 30. dubna—19. května (13. května—1. června) 1907 v Londýně. Původně měl být svolán do Kodaně a v případě zákazu do Malmö nebo do Bruselu. Dánská, švédská a belgická vláda však pod tlakem carské vlády konání sjezdu SDDSR na území svého státu zakázala. Sjezdoví delegáti, kteří přijeli do Kodaně, se přesunuli do Malmö a odtud do Londýna.

Svolání sjezdu bylo naléhavě nutné vzhledem k oportunistické politice menševického ÚV, zvoleného na IV. (sjednocovacím) sjezdu SDDSR (v ústředním výboru bylo sedm menševiků a tři bolševici a v redakci ústředního orgánu pět menševiků). Tato politika, která se rozcházela s vůlí většiny členů strany, utrpěla na prosté fiasko. Ani jediné opatření menševického ÚV k závažným vnitropolitickým událostem se nejen nesetkalo s podporou většiny

nejsilnějších stranických organizací v průmyslových centrech, ale naopak bylo těmito organizacemi odsuzováno.

V srpnu 1906 schválil petrohradský výbor SDDSR rezoluci o nutnosti neprodleně svolat mimořádný sjezd strany a usnesl se informovat o tomto rozhodnutí všechny stranické organizace a vybidnout je, aby se k této otázce vyslovily. Agitace pro sjezd dosáhla i přes odpor ÚV takových rozměrů, že už do října podpořily usnesení petrohradského výboru moskevský výbor SDDSR, většina stranických organizací v Rusku a rovněž Sociální demokracie Království polského a Litvy a ÚV Sociální demokracie Lotyšského kraje, které se na IV. sjezdu strany začlenily do SDDSR. Koncem září 1906 schválily stranické organizace, které se vyslovily pro sjezd, Výzvu k Sociálně demokratické dělnické straně Ruska, v níž požadovaly okamžité svolání mimořádného sjezdu strany. Přes silný odpor menševického ÚV se II. konference SDDSR (I. celoruská), která se konala v listopadu 1906, usnesla svolat sjezd strany na 15. (28.) března 1907. Příprava sjezdu probíhala za urputného boje mezi bolševiky a menševiky, přičemž každý z obou směrů vystoupil se svým vlastním programem (bolševický program — Návrhy rezolucí pro V. sjezd SDDSR viz Sebrané spisy 15, Praha 1983, s. 25—35).

Sjezdu se zúčastnilo 336 delegátů, kteří zastupovali více než 147 000 členů strany. Mezi delegáty bylo 105 bolševiků, 97 menševiků, 57 bundovců, 44 polských sociálních demokratů, 29 zástupců Sociální demokracie Lotyšského kraje a 4 takzvaní mimofrakční delegáti.

Velká průmyslová centra delegovala na sjezd bolševiky. Petrohradská stranická organizace vyslala 17 delegátů, z toho 12 bolševiků, moskevská a moskevská okružová organizace 19 delegátů, z toho 16 bolševiků, uralská 19 bolševiků a ivanovsko-vozněsenská, vladimírská, kostromská okružová, brjanská, kazaňská a krasnojarská organizace pouze bolševiky. Lenina zvolila na sjezd hornokamská organizace. Na sjezdu vystoupila pod Leninovým vedením jednotná skupina bolševických delegátů: A. S. Bubnov, M. G. Cchakaja, I. F. Dubrovinskij, J. M. Jaroslavskij, M. N. Ljadov, V. P. Nogin, M. N. Pokrovskij, K. N. Samojlovová, J. V. Stalin, A. M. Stopani, S. G. Šahumjan, I. A. Teodorovič, K. J. Vorošilov aj. Sjezdu se s poradním hlasem zúčastnil M. Gorkij.

Diskuse o pořadu jednání sjezdu zabrala téměř čtyři zasedání a ukázala hluboké a zásadní neshody mezi bolševiky a menševiky. Bolševici trvali na tom, aby do pořadu jednání sjezdu byly zařazeny hlavní teoretické a politické otázky zásadního rázu: taktika sociální demokracie v současné etapě buržoazně demokratické re-

voluce a vztah k buržoazním stranám. Menševici a bundovci, které podporoval Trockij, se proti tomu stavěli a usilovali o to, aby z pořadu jednání byly vyloučeny obecné otázky týkající se taktiky strany v buržoazně demokratické revoluci.

Bolševikům se po houževnatém boji, ve kterém je podporovali polští a lotyšští sociální demokraté, podařilo prosadit na pořad jednání sjezdu pouze jednu zásadní otázku, a to o vztahu k buržoazním stranám. Lenin konstatoval, že „tato otázka byla v popředí nejen všech zásadních sjezdových otázek, ale i v popředí veškeré práce vůbec“ (Sebrané spisy 15, Praha 1983, s. 387). Po dlouhé a vášnivé diskusi byl schválen tento pořad jednání: 1. zpráva ústředního výboru; 2. zpráva sociálně demokratické frakce v dumě a její organizace; 3. vztah k buržoazním stranám; 4. Státní дума; 5. „dělnický sjezd“ a nestraničské dělnické organizace; 6. odbory a strana; 7. partyzánské akce; 8. nezaměstnanost, hospodářská krize a výluky; 9. organizační otázky; 10. mezinárodní kongres ve Stuttgartu (1. máj, militarismus); 11. práce v armádě a 12. různé. Protože se sjezd protáhl a finanční prostředky byly vyčerpány, byly otázky týkající se Státní dumy, odborů a strany, partyzánských akcí a organizační otázky projednány v posledních dvou dnech sjezdu. Referáty k těmto otázkám předneseny nebyly, takže se projednávaly pouze návrhy a rezoluce, které předložily na sjezdu jednotlivé frakce. Otázky nezaměstnanosti, hospodářské krize a výluk a mezinárodního kongresu ve Stuttgartu byly z pořadu jednání staženy.

Lenin byl zvolen do předsednictva sjezdu. Přednesl na sjezdu referát a závěrečné slovo k nejdůležitější otázce pořadu jednání — o vztahu k buržoazním stranám, diskusní příspěvky ke zprávě o činnosti ÚV a ke zprávě o činnosti frakce v dumě a vystoupil s návrhem, aby do pořadu jednání byly zařazeny zásadní otázky o taktice strany v buržoazní revoluci. Kromě toho vystupoval v diskusi proti menševikům, bundovcům a Trockému. Předsedal 6., 7., 14., 15., 27., 34. a 35. zasedání sjezdu.

Bolševiky podporovali na sjezdu delegáti Sociální demokracie Království polského a Litvy a Sociální demokracie Lotyšského kraje. Bolševici, kterým se podařilo semknout je na revoluční platformě, získali na sjezdu většinu a prosadili revoluční marxistickou linii. Ke všem základním otázkám schválil sjezd bolševické rezoluce.

V otázce vztahu k buržoazním stranám byla schválena rezoluce, kterou napsal Lenin. Sjezd podal v této rezoluci bolševické hodnocení všech neproletářských stran — černosotňovců, okřabristů, kadetů a eserů — a stanovil taktiku revoluční sociální demokracie

vůči těmto stranám. To bylo velké vítězství bolševiků. Strana, jak napsal Lenin později, „shrnuła základní poučení z revoluce v londýnské rezoluci o neproletářských stranách. Sociálně demokratický proletariát v ní přesně a jasně zhodnotil vztah tříd v revoluci, vymezil sociální základnu všech hlavních stran a celkové úkoly dělnického hnutí v boji za demokracii“ (tento svazek, s. 197).

Sjezd schválil bolševickou rezoluci o Státní dumě, v níž byly formulovány úkoly sociální demokracie v dumě. Uvádělo se v ní, že činnost sociální demokracie v dumě musí být podřízena činnosti mimo dumu a že dumu je třeba využít především jako tribunu k odhalování samoděržaví a kompromisnické politiky buržoazie, k proklamování a propagování revolučního programu strany. V rezoluci ke zprávě frakce vyjádřil sjezd přesvědčení, že sociálně demokratická frakce v dumě bude sloužit zájmům ruského proletariátu v duchu směrnic sjezdu a pod vedením ústředního výboru.

K otázce takzvaného dělnického sjezdu byla schválena bolševická rezoluce, vypracovaná na základě Leninova návrhu sjezdové rezoluce O nestranických dělnických organizacích v souvislosti s anarchosyndikalistickým směrem mezi proletariátem (viz Sebrané spisy 15, Praha 1983, s. 33—35). V rezoluci k otázce Odbory a strana odmítl sjezd oportunistickou teorii neutrality odborů a uznal za nutné prosadit, aby odbory ideově a politicky vedla strana. Sjezd provedl změny ve stanovách strany v tom smyslu, že odstranil existenci dvou ústředních institucí (volbu ústředního výboru a ústředního orgánu na sjezdu). Podle pozměněných stanov se na sjezdu volil pouze ústřední výbor, kdežto redakce ústředního orgánu měla být jmenována ústředním výborem a pracovat pod jeho kontrolou. Podle stanov se měly svolávat pravidelné stranické porady, na nichž by byly projednány nejdůležitější otázky stranického života.

Do ústředního výboru bylo zvoleno 5 bolševiků, 4 menševici, 2 polští a 1 lotyšský sociální demokrat. Za kandidáty ÚV bylo zvoleno 10 bolševiků, 7 menševiků, 3 polští a 2 lotyšští sociální demokraté. Za členy a kandidáty ÚV byli zvoleni V. I. Lenin, F. E. Dzeržinskij, I. F. Dubrovinskij, V. P. Nogin, L. B. Krasin, L. Tyszka, J. Marchlewski aj. Později byli do ÚV kooptováni další tři lidé: dva za Bund a jeden za Sociální demokracii Lotyšského kraje.

Protože ústřední výbor složený ze zástupců různých směrů (zástupci národních sociálně demokratických organizací často kolísali mezi bolševiky a menševiky) nezaručoval spolehlivost vedení, bylo ke konci sjezdu na schůzi bolševické frakce zvoleno

bolševické ústředí v čele s Leninem, v němž byla zastoupena i redakce listu *Proletarij*.

V. sjezd SDDSR znamenal vítězství bolševismu v dělnickém hnutí v Rusku. Ve sjezdových usneseních byly shrnuty výsledky vítězství bolševismu nad oportunistickým, menševickým křídlem strany v období buržoazně demokratické revoluce. Bolševická taktika byla schválena jako jediná taktika pro celou stranu. — 112

⁵⁵ *Jiskra* (stará) — první celoruský ilegální marxistický list, který v roce 1900 založil V. I. Lenin. List měl rozhodující význam pro vytvoření revoluční marxistické strany dělnické třídy v Rusku.

První číslo leninské *Jiskry* vyšlo v prosinci 1900 v Lipsku, další čísla vycházela v Mnichově, od července 1902 v Londýně a od jara 1903 v Ženevě. Při vydávání *Jiskry* (organizování tajné tiskárny, opatření liter azbuky apod.) pomáhali němečtí sociální demokraté C. Zetkinová, A. Braun aj, dále polský revolucionář J. Marchlewski, který tehdy žil v Mnichově, a jeden z vedoucích činitelů britské Sociálně demokratické federace Harry Quelch.

Členy redakce *Jiskry* byli V. I. Lenin, G. V. Plechanov, L. Martov, P. B. Axelrod, A. N. Potresov a V. I. Zasuličová. Tajemnicí redakce byla zpočátku I. G. Smidovičová-Lemanová a od jara 1901 N. K. Krupská, která také vedla veškerou korespondenci *Jiskry* se sociálně demokratickými organizacemi v Rusku.

Středem pozornosti *Jiskry* byly otázky revolučního boje proletariátu a všech pracujících v Rusku proti carskému absolutismu. Velkou pozornost věnovala také nejdůležitějším událostem mezinárodního života, hlavně v mezinárodním dělnickém hnutí. Lenin byl fakticky šéfredaktorem *Jiskry*, psal články o všech základních otázkách výstavby strany a třídního boje ruského proletariátu.

Jiskra se stala centrem, kolem něhož se sjednocovaly všechny síly strany a kde se soustřeďovaly a vychovávaly stranické kádry. V mnoha ruských městech (v Petrohradě, Moskvě, Samaře i jinde) vznikly skupiny a výbory SDDSR pracující v duchu leninské *Jiskry*. V lednu 1902 byla na sjezdu jiskrovců v Samaře založena ruská organizace *Jiskry*. *Jiskrovské* organizace vznikaly a pracovaly pod přímým vedením Leninových žáků a spolubojovníků I. V. Babuškina, N. E. Baumana, S. I. Guseva, M. I. Kalinina, P. A. Krasikova, G. M. Kržižanovského, F. V. Lengnika, P. N. Lepešinského, I. I. Radčenka a dalších.

Z Leninova podnětu a za jeho přímé účasti vypracovala redakce *Jiskry* návrh programu strany (byl uveřejněn 1. června 1902 ve 21. čísle *Jiskry*) a připravila II. sjezd SDDSR, který se konal 17. (30.) července—10. (23.) srpna 1903. Ještě před svoláním sjezdu se

většina místních sociálně demokratických organizací v Rusku připojila k Jiskře, schválila její taktiku, program a organizační plán a uznala ji za svůj řídicí orgán. Ve zvláštním usnesení sjezd zdůraznil mimořádnou úlohu Jiskry v boji o stranu a prohlásil ji za ústřední orgán SDDSR.

Brzy po II. sjezdu strany se za Plechanovovy podpory zmocnili Jiskry menševici. Od 52. čísla přestala být Jiskra bojovým orgánem revolučního marxismu. — 123

- ⁵⁶ *Vperjod* — bolševický dělnický list; řídil jej Lenin a vydávala ilegálně ve Vyborgu redakce listu Proletarij v době od 10. (23.) září 1906 do 19. ledna (1. února) 1908. Vyšlo 20 čísel. Od 2. čísla vycházel jako orgán místních výborů SDDSR. *Vperjod* propagoval program SDDSR, vysvětloval taktiku bolševiků a poukazoval na oportunistickou taktiku menševiků a eserů. Odhaloval protidemokratický charakter kadetů a jiných buržoazních stran a třídní, protilidový charakter samoděržaví, podrobně objasňoval dělnickou otázku (stávky, boj proti výlukám, otázky odborů atd.), pohotově reagoval na nejdůležitější události ruského i mezinárodního dělnického a socialistického hnutí. Značnou pozornost věnoval agrární otázce, boji rolníků o půdu a hnutí v armádě. Obsáhle psal o rozehnání prvních dvou dum, o volbách do II. a zejména do III. dумы, poukazoval na třídní složení dum, na to, že nejsou schopny řešit základní otázky revoluce, vysvětloval bolševickou taktiku vůči dumám.

Důležité místo v listu zaujímaly otázky stranického života: vysvětlovala se usnesení V. sjezdu SDDSR a usnesení celoruských, městských a okresních konferencí SDDSR. *Vperjod* měl úzké spojení s dělnickým čtenářem. Uveřejnil řadu Leninových článků. — 124

- ⁵⁷ Leninův článek Otvorističti a ultimatičti stávkokazi nebyl nalezen. — 137
- ⁵⁸ Lenin cituje dopis V. O. Voloseviče, zaslaný redakci Proletarije z Petrohradu. — 138
- ⁵⁹ Článek *Petrohradské volby*^[187] hodnotil výsledky doplňovacích voleb do III. státní dумы, které se konaly v září 1909. Vyšel bez podpisu v 49. čísle Proletarije 3. (16.) října 1909.
- Leninova noticka je namířena proti oportunistickému článku N. Iordanského Není východiska^[68], uveřejněnému v 6. čísle týdeníku Novyj děň 24. srpna (6. září) 1909.

Novyj děň — legální týdeník; vycházel v Petrohradě od 20. července (2. srpna) do 13. (26.) prosince 1909, kdy byl zastaven policií. Celkem vyšlo 15 čísel. Redakci tvořili bolševici I. P. Goldenberg (Meškovskij) a plechanovovec N. I. Iordanskij, po jeho odchodu vstoupili do redakce M. S. Olminskij a J. M. Stěklv. Bolševici využívali listu za předvolební kampaně k doplňovacím volbám do III. státní dumy, které se konaly v Petrohradě. Lenin otiskl v tomto týdeníku článek Znovu o stranickosti a nestrannickosti a O sborníku Věchi (viz tento svazek, s. 130—132 a 186—196). Svě články v něm uveřejňovali i členové sociálně demokratické frakce ve III. státní dumě I. P. Pokrovskij a N. G. Poletajev a rovněž V. D. Bonč-Brujevič a M. S. Olminskij. — 145

- ⁶⁰ Jde o Engelsův úvod k Marxově práci Třídní boje ve Francii 1848—1850. Při výkladu Úvodu a uveřejnění úryvků z něho v ústředním orgánu Sociálně demokratické strany Německa Vorwärts 30. března 1895 byly vynechány nejdůležitější teze o revolučním boji proletariátu, proti čemuž Engels ostře protestoval. V dopise K. Kautskému z 1. dubna 1895 psal: „K svému údivu vidím dnes ve Vorwärtsu výtah ze svého Úvodu, *otišťený bez mého vědomí*, a uhlazený tak, že vypadám jako mírumilovný ctitel zákonnosti quand même“ (K. Marx - B. Engels, Spisy 39, Praha 1975, s. 485; viz tamtéž dopis Lafarguovi, s. 487—491).

Engels žádal, aby Úvod byl otištěn celý. Roku 1895 byl uveřejněn v časopisu Die Neue Zeit, avšak představenstvo Sociálně demokratické strany Německa trvalo na tom, že musí být podstatně zkrácen. Oportunističtí předáci německé sociální demokracie začali později na ospravedlnění své reformistické taktiky vykládat tento dokument, který sami deformovali, jako Engelsovo odmítnutí revoluce, ozbrojeného povstání a boje na barikádách. Úvod byl poprvé uveřejněn v plném znění až v SSSR (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 566—585).

Die Neue Zeit — teoretický časopis Sociálně demokratické strany Německa; vycházel ve Stuttgartu v letech 1883—1923. Do října 1917 jej redigoval K. Kautsky, poté H. Cunow. V časopisu byla poprvé uveřejněna některá Marxova a Engelsova díla. Engels neustále pomáhal redakci časopisu svými radami a často ji kritizoval, že ustupuje od marxistických pozic. S časopisem spolupracovali významní činitelé německého a mezinárodního dělnického hnutí z konce 19. a začátku 20. století, jako A. Bebel, P. Lafargue, W. Liebknecht, R. Luxemburgová, F. Mehring, G. V. Plechanov, C. Zetkinová aj. Od druhé poloviny 90. let časopis soustavně otiskoval práce revizionistů, mimo jiné i sérii Bernsteinových

článků Problémy socialismu, jimiž revizionisté zahájili tažení proti marxismu. Za první světové války zaujímal časopis centristické stanovisko a fakticky podporoval sociálšovinisty. — 145

⁶¹ *Návrh rezoluce o upevnění strany a její jednoty* předložil Lenin na zasedání redakce ústředního orgánu 21.—22. října (3.—4. listopadu) 1909. Vzhledem k rýsujícímu se sblížení bolševiků s menševiky stoupenci zachování ilegální strany k boji proti likvidátorství Lenin navrhl, aby byl jeho článek O metodách upevnění strany a její jednoty (nenalezen) uveřejněn jako redakční článek. Podle slov redaktora listu Social-demokrat A. Warského, který toto zasedání hodnotí v dopise z 20. listopadu 1909 hlavnímu vedení polské sociální demokracie, Lenin v článku požadoval, aby se vedl nekompromisní boj proti likvidátorství, a hájil nutnost zachování a upevnění samostatné bolševické organizace. Většina redakce (G. Zinovjev, L. Kameněv, L. Martov, A. Warski) byla proti tomu, aby se Leninův článek otiskl jako redakční, a navrhovala, aby byl otištěn s autorovým podpisem jako diskusní. Lenin poté navrhl k projednání obecnou otázku upevnění strany a její jednoty a předložil publikovaný návrh rezoluce. Také tento návrh byl zamítnut. — 146

⁶² V. I. Lenin, který byl členem mezinárodního socialistického byra jako oficiální zástupce SDDSR, promluvil na jeho jedenáctém zasedání 7. listopadu 1909. Podrobnou zprávu o tomto zasedání viz v Leninově článku Jedenácté zasedání mezinárodního socialistického byra (viz tento svazek, s. 205—210).

Ve 2., 3. a 4. ruském vydání Leninových spisů byl tento projev přetištěn podle zprávy uveřejněné v Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International. V pátém ruském vydání je přetištěn podle úplnějšího textu, uveřejněného v příloze č. 4 k listu Leipziger Volkszeitung, č. 264 ze 13. listopadu 1909.

Leipziger Volkszeitung — deník, zpočátku orgán levého křídla německé sociální demokracie. Vycházel v letech 1894—1933. Řadu let jej redigovali F. Mehring a R. Luxemburgová. V letech 1917 až 1922 byl orgánem německých „nezávislých“. Po roce 1922 se stal orgánem pravicových sociálních demokratů. — 147

⁶³ *Bobrikovovci* — stoupenci policejního režimu ve Finsku v letech 1898—1904, zavedeného carským generálním gubernátorem N. I. Bobrikovem. — 148

⁶⁴ Lenin má na mysli vzpouru vojáků a námořníků v Kronštadu

a v pevnosti Sveaborg (nedaleko dnešních Helsinek) v červenci 1906; carská vláda povstání tvrdě potlačila. — 151

- ⁶⁶ Podle toho, že Lenin v tomto článku rozebírá pouze stanovisko menševiků a listu *Golos social-demokrata* a nezabývá se zmíněným článkem Trockého, lze soudit, že rozbor tohoto článku tvoří první část zamýšlené práce. Druhá část článku nebyla nalezena. — 155
- ⁶⁶ Viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 140—141. — 156
- ⁶⁷ Za „*marxismus*“ *brentanovský, sombartovský a struovský* označuje Lenin různé odrůdy buržoazní vulgarizace marxismu, které jako celek vytvářejí učení „uznávající „školu kapitalismu“, ale odmítající školu revolučního třídního boje“.

Německý buržoazní ekonom Lujo Brentano (1844—1931) hlásal, že v kapitalistické společnosti je možný „sociální mír“, sociální protiklady za kapitalismu lze překonat bez třídního boje, a tvrdil, že organizováním reformistických odborů a zavedením továrního zákonodárství lze vyřešit dělnickou otázku a smířit zájmy dělníků a kapitalistů.

Jiný německý vulgární ekonom Werner Sombart (1863—1941) byl na začátku své činnosti jedním z typických ideologů sociálliberalismu, později vystupoval jako apoget kapitalismu. Vykleštoval z marxistické teorie její revoluční podstatu, zakrýval kapitalistické vykořisťování, popíral nevyhnutelnost hospodářských krizí za kapitalismu a líčil kapitalismus jako harmonický hospodářský systém a buržoazní společnost jako „harmonii tříd“. Později přešel na pozice fašismu. Byl jedním ze zakladatelů fašistické geopolitiky a významným hlasatelem rasové teorie. Jeho tvrzení, že kapitalistická společnost se vyvine v systém, v němž budou vedle sebe pokojně prosperovat velké kapitalistické podniky a drobní rolníci a řemeslníci (teorie „sociálního pluralismu“), horlivě propagují i dnešní buržoazní ekonomové.

V Rusku šířil podobnou teorii hlavní představitel legálního marxismu P. B. Struve, který se snažil využívat marxismu v zájmu buržoazie. Lenin říkal, že struvismus si bere „z marxismu všechno, co je přijatelné pro liberální buržoazii“ a odhazuje „živou duši marxismu“ — jeho revolučnost. Struve se ve všem shodoval s představiteli zahraniční vulgární politické ekonomie a připisoval kapitalismu cíl, který nemá, totiž co nejdokonalejší uspokojování veškerých lidských potřeb; hlásal, že je nutné „jít ke kapitalismu

do učení“, otevřeně propagoval malthuziánství. „Veliký mistr renegátství“ Struve, jak se o něm vyjádřil Lenin, „začal oportunistem a ‚kritikou Marxe‘ a dotáhl to za několik let až ke kontra-revolučnímu buržoaznímu nacionálnímu liberalismu.“ — 158

⁶⁸ Lenin uvádí slova menševika-likvidátora F. I. Dana z jeho diskusního příspěvku na V. konferenci SDDSR v roce 1908 k návrhu rezoluce O současné situaci a úkolech strany. — 159

⁶⁹ Jde o citát z dopisu ruského narodníka P. N. Tkačova redaktorovi časopisu Vperjod; dopis vyšel v dubnu 1874 jako brožura pod názvem Úkoly revoluční propagandy v Rusku. V brožuře se doslova říká: „Nepřipouštíme žádné odklady, žádná zdržení. *Teď*, nebo za velmi dlouhou dobu, anebo *nikdy!*“ — 160

⁷⁰ Lenin má na mysli takzvaný Dodatek k některým ustanovením platného zákona o rolnickém vlastnictví půdy a jejím užívání, který byl vydán 9. (22.) listopadu 1906. Po schválení Státní dumou a Státní radou se začal nazývat zákonem ze 14. (27.) června 1910. K jeho doplnění vydala carská vláda 15. (28.) listopadu 1906 nařízení nazvané Poskytování hypoték Rolnickou pozemkovou bankou na přidělovou půdu. Podle těchto zákonů měli rolníci právo převzít přidělovou půdu do osobního vlastnictví, vystoupit z obcíny a hospodařit samostatně na odřezané půdě nebo chuto-rech.

Těmto rolníkům mohla Rolnická banka poskytnout půjčku na získání půdy. Stolypinova agrární politika urychlila kapitalistický vývoj v zemědělství nejhorší, „pruskou“ cestou, zachovala moc, vlastnictví a privilegia feudálních statkářů, podpořila násilné vyvlastňování rolnických mas, urychlila rozvoj rolnické buržoazie, která dostala možnost levně skupovat přidělovou půdu chudých rolníků.

Lenin nazval Stolypinovy agrární zákony z roku 1906 (a zákon vydaný 14. (27.) června 1910) druhým krokem — po reformě z roku 1861 — na cestě k přeměně feudálního absolutismu v buržoazní monarchii. „Odklad“, který starému zřízení a starému feudálnímu zemědělství umožnil Stolypin,“ napsal Lenin, „záleží v tom, že byl otevřen ještě jeden, a to *poslední* ventil, který bylo možno otevřít bez vyvlastnění veškeré statkářské půdy“ (srov. Spisy 18, Praha 1957, s. 247). Přestože vláda horlivě propagovala vystupování rolníků z občin, v evropském Rusku za 9 let (od roku 1907 do roku 1915) vystoupilo z občin pouze asi dvaapůl miliónu rolníků. Právo vystoupit z obcíny využívala především rolnická buržoazie, která tak

mohla upevnit své hospodářství. Z obcí vystupovala i část chudých rolníků, kteří chtěli prodat svou přidělovou půdu a navždy odejít z vesnice. Zbídačená drobná rolnická hospodářství zůstávala i nadále zaostalá.

Stolypinova agrární politika neodstranila hlavní rozpor mezi veškerým rolnictvem a statkáři, nýbrž vedla k dalšímu ožebračování rolnických mas, k zostřování třídních rozporů mezi kulaky a vesnickou chudinou. — 160

⁷¹ Jde o Celoruský rolnický svaz — revolučně demokratickou organizaci, která vznikla z podnětu rolníků Moskevské gubernie. Ve dnech 31. července—1. srpna (13.—14. srpna) 1905 byl do Moskvy svolán jeho ustavující sjezd; 6.—10. (19.—23.) listopadu 1905 se konal II. sjezd Rolnického svazu. Na těchto sjezdech byl vypracován program a taktika svazu. Rolnický svaz žádal politickou svobodu a okamžité svolání ústavodárného shromáždění; řídil se taktikou bojkotu I. státní dумы. Agrární program svazu obsahoval požadavek zrušení soukromého vlastnictví půdy a odevzdání klášterní, církevní, údělné, carské a státní půdy rolníkům bez výkupu. Politicky byl svaz pod vlivem eserů a liberálů, projevoval maloburžoazní polovičatost, kolísavost a nerozhodnost. Požadoval sice likvidaci statkářského vlastnictví půdy, avšak souhlasil s částečným odškodněním statkářů. Podle Leninových slov to byla „organizace, která přirozeně přejímala i mnoho rolnických předsudků, podléhala maloburžoazním iluzím rolníků (jako jim podléhají i naši socialisté-revolucionáři), ale byla to nesporně „s půdou srostlá“, reálná organizace mas, ve svém základu jednoznačně revoluční, schopná používat skutečně revoluční metody boje“ (Sebrané spisy 12, Praha 1983, s. 349). Od samého počátku své činnosti byl Celoruský rolnický svaz policejně pronásledován. Koncem roku 1906 ztratil svůj význam a začátkem roku 1907 zanikl. — 161

⁷² Je míněn IV. (sjednocovací) sjezd SDDSR, který se konal ve Stockholmu 10.—25. dubna (23. dubna—8. května) 1906 a na němž byla schválena Leninova formulace prvního článku stanov a zamítnuta oportunistická formulace Martovova. — 164

⁷³ Pro článek Golos social-demokrata a Čerevanin použil Lenin své poznámky na obálce Čerevaninovy knihy Současná situace a předpokládaná budoucnost. Agrární problém a jeho řešení, navrhované bojujícími stranami. Třetí дума, příčiny jejího vzniku a její budoucnost^[309] (Moskva 1908), a zejména „souhrn nejdůležitějších připomínek, který si poznamenal na zadní straně obál-

ky. Leninovy poznámky na Čerevaninově knize byly uveřejněny v publikaci Leninskij sbornik XXVI, s. 366—411. — 171

⁷⁴ Tento Leninův článek je odpovědí na lživé výmysly šířené buržoazním tiskem, že Gorkij byl vyloučen z SDDSR. Nejdříve otiskl nepodepsanou noticku Vyloučení M. Gorkého ze sociálně demokratické strany 15. listopadu 1909 list moskevských průmyslníků Utro Rossii (vydáváný P. P. Rjabušinským v letech 1907 a 1909 až 1918). 20. listopadu v něm vyšlo zmíněné „interview“ pod titulem A. P. Čechov o Gorkém (Interview s režisérem Uměleckého divadla L. A. Suleržickým), v němž se tvrdilo, že A. P. Čechov se s politováním vyjádřil o vstupu M. Gorkého do strany. Gorkij pak tento výmysl vyvrátil, když L. A. Suleržickému napsal: „Anton Pavlovič *nemohl* o mém vstupu do strany vědět, protože jsem do ní vstoupil rok po jeho smrti“ (M. Gorkij, Sočiněnija v tridcati tomach, sv. 29, Moskva 1955, s. 100). — 174

⁷⁵ *L'Éclair* — list vycházející v Paříži v letech 1888 až 1939.
Le Radical — list vydáváný v Paříži od roku 1881.
Berliner Tageblatt — Berliner Tageblatt und Handelszeitung, buržoazní list vycházející v letech 1871—1939. — 174

⁷⁶ Tento dokument je začátkem článku, který Lenin napsal koncem listopadu 1909 (konec článku nebyl nalezen). Článek byl určen pro 50. číslo Proletarije, nebyl však otištěn. Místo něho začal Lenin psát článek Některé prameny dnešní ideové roztržičnosti, jehož první část byla otištěna v 50. čísle Proletarije 28. listopadu (11. prosince) 1909 (viz tento svazek, s. 155—162).

V témž čísle byl v rubrice Z dělnického hnutí uveřejněn dopis „starého jiskrovce a starého bolševika“ z Petrohradu podepsaný „Tr.“, který Lenin v uvedeném článku rozebírá a cituje. — 175

⁷⁷ Než vyšel tento článek, přednesl Lenin v Lutychu 29. října 1909 (podle nového kalendáře) referát Ideologie kontrarevoluční buržoazie; 26. listopadu měl v Paříži referát Ideologie kontrarevolučního liberalismu (Úspěch sborníku Věchi a jeho společenský význam); osnovu referátu viz v tomto svazku, s. 447. — 186

⁷⁸ *Moskovskije vědomosti* — nejstarší ruské noviny. Vydávala je moskevská univerzita od roku 1756 jako nevelký list. V letech 1863—1887, kdy je redigoval a vydával zapřisáhlý reakcionář a šovinista M. N. Katkov, se staly orgánem monarchistů a nacionalistů, mluvčím nejreakčnějších vrstev statkářů a duchovenstva. Od roku 1905

byly jedním z hlavních orgánů černosotňovců. Vycházely až do Říjnové revoluce. — 190

- ⁷⁹ „*Čtveřice požadavků*“ — označení demokratického volebního systému, zahrnujícího čtyři požadavky: všeobecné, rovné a přímé volební právo s tajným hlasováním. — 194
- ⁸⁰ Větou „Obohacujte se, pánové, a stanete se voliči“ odpověděl na požadavek snížit vysoký majetkový volební census Guizot, fakticky předseda francouzské vlády v letech 1840—1848 (oficiálně byl jmenovaný předsedou rady ministrů až v roce 1847).
P. A. Stolypin se ve svém projevu na zasedání III. státní dумы 5. (18.) prosince 1908 vyjádřil, že vláda „vsadila na schopné a silné, a nikoli na ubohé a opilé“, čímž vyslovil základní myšlenku výnosu z 9. (22.) listopadu 1906. — 195
- ⁸¹ Je mýněna rezoluce V. (londýnského) sjezdu SDDSR O vztahu k neproletářským stranám (srov. KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 140—141). — 197
- ⁸² Viz rezoluci O současné situaci a úkolech strany (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 166—168). — 197
- ⁸³ *Moskovskij ježenědělnik* — časopis, orgán Strany pokojné obnovy, konstitučně monarchistické organizace velkoburžoazie a statkářů. Vycházel v Moskvě v letech 1906—1910 za redakce knížete J. N. Trubeckého; nejbližšími spolupracovníky časopisu byli N. N. Lvov, V. A. Maklakov, G. N. Trubeckoj aj., přispívali do něho věchovci N. A. Berďajev, M. O. Geršenzon, P. B. Struve aj. — 201
- ⁸⁴ *De Tribune* — list založený v roce 1907 levým křídlem Sociálně demokratické dělnické strany Nizozemska (Pannekoek, Gorter, Wijnkoop, Rolandová-Holstová). V roce 1909, kdy byli leví vyloučeni ze strany a založili Sociálně demokratickou stranu Holandska, se list stal orgánem této strany, v roce 1918 pak orgánem Komunistické strany Nizozemska. Pod tímto názvem vycházel do dubna 1937. — 207
- ⁸⁵ *Mezinárodní socialistický kongres ve Stuttgartu* (VII. kongres II. internacionály) se konal 18.—24. srpna 1907. O kongresu viz dva Leninovy články pod názvem Mezinárodní socialistický kongres ve

- ⁸⁶ *Socialistická dělnická strana* – byla založena roku 1876, původně pod názvem Dělnická strana, na sjednocovacím sjezdu ve Filadelfii sloučením amerických sekcí I. internacionály a dalších socialistických organizací. Sjezd se konal za vedoucí účasti Marxova a Engelseva spolupracovníka F. A. Sorgeho. Převážnou většinu strany tvořili přistěhovalci, jejichž spojení s americkými dělníky bylo slabé. V prvních letech měli ve straně hlavní slovo lassallovci, kteří se dopouštěli sektářských a dogmatických chyb. Část vedoucích činitelů této strany pokládala za její hlavní úkol činnost v parlamentě a podceňovala její vedoucí úlohu v hospodářském boji mas, zatímco druhá část sklouzávala k tradeunionismu a anarchismu. Pro ideovou nepevnost vedení a jeho kolísání v taktice nakonec ze strany mnoho skupin vystoupilo. Sektářskou taktiku amerických socialistů ostře kritizovali Marx a Engels.

V 90. letech se vedení strany ujalo její levé křídlo, v jehož čele stál D. de Leones, dopouštělo se však anarchosyndikalistických chyb. Socialistická dělnická strana odmítala bojovat za dílčí požadavky dělnické třídy a pracovat v reformistických odborech, takže ztrácela už beztak dost slabé spojení s masovým dělnickým hnutím. Za první světové války se Socialistická dělnická strana přikláněla k internacionalismu. Pod vlivem Říjnové revoluce se nejrevolučnější část strany aktivně podílela na založení Komunistické strany Ameriky. Dnes je Socialistická dělnická strana jen nepočetnou organizací, která nemá na dělnické hnutí USA žádný vliv.

- ⁸⁷ *Nezávislá labouristická strana* (Independent Labour Party) – anglická reformistická organizace. Založili ji vůdcové „nových tradeunionů“ v roce 1893, v době zesíleného stávkového boje a hnutí anglické dělnické třídy za nezávislost na buržoazních stranách. Vstoupili do ní členové „nových tradeunionů“ a mnoho starých tradeunionistů, příslušníci inteligence a maloburžoazie ovlivnění fabiány. V čele strany stál Keir Hardie. Ve svém programu si strana vytyčila boj za kolektivní vlastnictví všech výrobních prostředků, prostředků rozdělování a směny zboží, za zákaz dětské práce, zavedení osmihodinového pracovního dne, sociálního pojištění a podpory v nezaměstnanosti.

Od samého počátku zaujímala tato strana buržoazně reformistické stanovisko. Hlavní důraz kladla na parlamentní formu boje a parlamentní dohody s liberální stranou. Lenin o Nezávislé

labouristické straně napsal, že „ve skutečnosti je to oportunistická strana, která byla vždycky závislá na buržoazii“, že je „nezavislá“ jen na socialismu, kdežto na liberalismu je velmi závislá“ (Spisy 29, Praha 1955, s. 488; Spisy 18, Praha 1957, s. 360). — 209

⁸⁸ *Polská socialistická strana* (PSS) (Polska Partia Socjalistyczna) — reformistická nacionalistická strana, založená v roce 1892. Vystupovala pod heslem boje za nezávislost Polska a pod vedením Piłsudského a jeho stoupenců prováděla separatistickou a nacionalistickou propagandu mezi polskými dělníky, které se snažila odvrátit od společného boje s ruskými dělníky proti samoděrzaví a kapitalismu.

Po celou dobu trvání PSS vznikaly v jejích řadách pod tlakem prostých dělníků levicové skupiny. Některé z nich se později přimkly k revolučnímu křídlu polského dělnického hnutí.

V roce 1906 se PSS rozštěpila na PSS-levici a na šovinistickou pravici, takzvanou PSS-revoluční frakci.

Pod vlivem SDDSR(b) a Sociální demokracie Království polského a Litvy postupně přecházela PSS-levice na důsledně revoluční pozice. Za první světové války se většina členů PSS-levice hlásila k internacionalismu a v prosinci 1918 se sloučila se SDKPaL. Sloučené strany vytvořily Komunistickou dělnickou stranu Polska (od roku 1925 se nazývala Komunistická strana Polska).

Za první světové války pravicová část PSS pokračovala ve své nacionálně šovinistické politice. Na území Haliče zformovala polské legie, které potom bojovaly na straně rakousko-německého imperialismu. Po vzniku polského buržoazního státu se pravicová PSS spojila v roce 1919 s organizacemi PSS na polském území, jež bylo předtím obsazeno Německem a Rakouskem, a přijala opět název *Polská socialistická strana*. Získala rozhodující vliv ve vládě a zasadila se o to, aby moc přešla do rukou polské buržoazie. Soustavně prováděla protikomunistickou propagandu a podporovala agresivní politiku namířenou proti Sovětskému Rusku, politiku anexe a utlačování západní Ukrajiny a západního Běloruska. Jednotlivé skupiny PSS, které s touto politikou nesouhlasily, vstoupily do Komunistické strany Polska.

Po fašistickém převratu Piłsudského v květnu 1926 se PSS formálně octla v parlamentní opozici. Ve skutečnosti však nikdy aktivně proti fašistickému režimu nebojovala a dál pokračovala ve své protikomunistické a protisovětské propagandě. Levicové síly PSS spolupracovaly v těch letech s polskými komunisty a v četných kampaních podporovaly taktiku jednotné fronty.

Za druhé světové války se PSS znovu rozštěpila. Její pravicová,

šovinistická část přijala název Wolność, Równość, Niepodległość (Svoboda, Rovnost, Nezávislost) a vstoupila do reakční polské emigrantské „vlády“ v Londýně. Druhá, levicová část PSS, která přijala název Dělnická strana polských socialistů, se pod vlivem Polské dělnické strany založené v roce 1942 zapojila do národní fronty boje proti hitlerovským okupantům, bojovala za osvobození Polska od fašistické poroby a usilovala o navázání přátelských styků s SSSR.

Po osvobození východní části Polska od německých okupantů a po vytvoření Polského výboru národního osvobození přijala Dělnická strana polských socialistů v roce 1944 opět název Polská socialistická strana a spolu s Polskou dělnickou stranou se podílela na budování lidově demokratického Polska. V prosinci 1948 se obě strany spojily a vytvořily Polskou sjednocenou dělnickou stranu (PSDS). — 209

⁸⁹ *Socialistická strana USA* se ustavila v červenci 1901 na sjezdu v Indianopolisu sloučením skupin odštěpených od Socialistické dělnické strany a Sociálně demokratické strany USA, jejímž spoluzakladatelem byl populární předák dělnického hnutí v USA Eugen Debs. Ten patřil i k zakladatelům nové strany. Sociální složení strany bylo různorodé, jejími členy byli dělníci z řad původních obyvatel Ameriky i dělníci z řad přistěhovalců, ale také drobní farmáři a příslušníci maloburžoazie. Centristické a pravicově oportunistické vedení strany (Victor L. Berger, Maurice Hillquit aj.) popíralo nutnost diktatury proletariátu a odmítalo revoluční metody boje, čímž redukovalo celou činnost strany v zásadě na účast v předvolebních kampaních. Za první světové války vznikly v této straně tři proudy: sociálšovinisté, kteří podporovali imperialistickou politiku vlády, centristé, kteří proti imperialistické válce jen řečnili, a internacionalistická revoluční menšina, která proti válce bojovala.

Levé křídlo strany, vedené Charlesem Ruthenbergem, Williamem Fosterem, Williamem Haywoodem aj., se opíralo o proletářské síly ve straně, bojovalo proti jejímu oportunistickému vedení, za samostatné politické akce proletariátu a za založení odborových svazů ve výrobě, které by se řídily zásadami třídního boje. V roce 1919 došlo v Socialistické straně k rozkolu. Levé křídlo z ní vystoupilo, dalo podnět k založení Komunistické strany USA a stalo se jejím jádrem.

Dnes je Socialistická strana malou sektářskou organizací. — 209

⁹⁰ *Skupina Vperjod [Vpřed]* — protibolševická, protistranická skupina

otzovistů, ultimativistů a bohostrůjců, která byla založena z iniciativy A. Bogdanova a G. Alexinského v prosinci 1909 po rozpadu otzovisticko-ultimativistického frakčního centra — školy na Capri; skupina vydávala stejnojmenný tiskový orgán.

Vperjodovci používali ve svém bezzásadovém boji proti bolševikům nevybíravé prostředky. Na lednovém plenárním zasedání v roce 1910 vystupovali bok po boku s likvidátory-golosovci a s trockisty. Když dosáhli uznání své skupiny za „stranickou vydavatelskou skupinu“ a když na své publikace dostali od ÚV subvenci, začali ostře kritizovat usnesení tohoto plenárního zasedání a odmítli se jim podříditi. Po pražské konferenci strany bojovali společně s menševiky-likvidátory a s trockisty proti jejím usnesením.

Bezzásadové protistranické a protimarxistické jednání skupiny dělníky odpuzovalo. Lenin napsal: „Vliv této skupiny byl vždycky velmi nepatrný a skupina se udržovala při životě jen kompromisnictvím s nejrůznějšími bezmocnými skupinami v zahraničí, odtrženými od Ruska“ (Spisy 17, Praha 1957, s. 527). Skupina se fakticky rozpadla už v roce 1913, formálně zanikla po únorové revoluci 1917. — 211

- ²¹ *Plenární zasedání ÚV SDDSR*, známé jako „sjednocovací“, se konalo 2.—23. ledna (15. ledna—5. února) 1910 v Paříži.

Otázka, jakými cestami a metodami upevňovat stranu a její jednotu, vyvstala zvláště naléhavě na podzim 1909. V listopadu 1909 navrhl Lenin v duchu usnesení porady rozšířené redakce listu *Proletarij*, aby se bolševici sblížili s těmi menševiky, kteří byli pro zachování ilegální strany, a vytvořili s nimi blok pro společný boj proti likvidátorům a otzovistům. Proti tomu se však postavili smířlivci G. J. Zinovjev, L. B. Kameněv a A. I. Rykov a domáhali se naopak sjednocení bolševiků s menševiky-golosovci (likvidátory) a s trockisty, což by bylo ve skutečnosti znamenalo likvidaci bolševické strany. Jako kolísaví smířlivci se zachovali rovněž členové ústředního výboru I. F. Dubrovinskij a V. P. Nogin. Poněvadž situace ve straně a v Rusku nutně vyžadovala řešení otázek souvisejících se sjednocením stranických sil, zaslali bolševici 1. (14.) listopadu 1909 zahraničnímu byru ÚV naléhavou žádost, aby bylo v nejbližší době svoláno plenární zasedání ústředního výboru.

Lednového plenárního zasedání ÚV se zúčastnili zástupci všech frakcí a seskupení a rovněž představitelé národních sociálně demokratických organizací. Na zasedání měli většinu smířlivci.

Lenin neúspěšně bojoval proti oportunistům a smířlivcům, aby dosáhl rozhodného odsouzení likvidátorství a otzovismu.

Usiloval o sblížení bolševiků s těmi menševiky, kteří byli pro zachování ilegální strany. Později se vyjádřil o situaci na plenárním zasedání v dopise M. Gorkému takto: „Tři neděle jsme se mořili, nadobro jsme si zničili nervy, čert aby to všechno vzal!“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 407).

Na pořadu jednání byly tyto otázky: 1. zpráva ruského byra ÚV; 2. zpráva zahraničního byra ÚV; 3. zpráva redakce ústředního orgánu; 4. zprávy ústředních výborů národních sociálně demokratických stran; 5. situace ve straně; 6. svolání řádné stranické konference; 7. stanovy ÚV SDDSR aj.

Při projednávání hlavní otázky týkající se situace ve straně se menševici-golosovci, kteří na plenárním zasedání vytvořili blok s vperjodovci, snažili za podpory trockistů hájit likvidátorství a otzovismus. Na Leninovo naléhání však plénum schválilo rezoluci O situaci ve straně, která byla podle Leninových slov „přímým a bezprostředním důsledkem, přirozeným pokračováním a dovršením prosincových rezolucí z roku 1908, které odsuzují likvidátorství a bezpodmínečně žádají uznání sociálně demokratické práce v dumě, jakož i využívání legálních možností“ (Spisy 17, Praha 1957, s. 214). Přestože smířlivci a zástupci národních organizací pod nátlakem menševiků-golosovců, vperjodovců a trockistů svolili, aby likvidátoři a otzovisté nebyli v rezoluci nazýváni pravým jménem, rezoluce likvidátorství a otzovismus odsoudila a konstatovala, že oba tyto směry jsou nebezpečné a že se proti nim musí bojovat.

Když Lenin později hodnotil význam lednového plenárního zasedání, uvedl, že definitivně stanovilo linii taktiky strany za kontrarevoluce, neboť dále prohloubilo rezoluci V. konference SDDSR z roku 1908 svým závěrem, že likvidátorství a otzovismus jsou důsledky buržoazního vlivu na proletariát. Plenární zasedání rovněž konstatovalo, že jednota strany je nezbytně nutná i vzhledem k ideově politickým úkolům, které stranu čekají v tomto historickém období.

Lenin ovšem zároveň ostře odsoudil smířlivecká usnesení plenárního zasedání. Smířlivci v bloku s Trockým prosadili do ústředních stranických instancí nikoli menševiky, kteří byli pro zachování ilegální strany, ale menševiky-golosovce (likvidátory). Plenární zasedání rozhodlo poskytnout subvenci Trockého vídeňské Pravdě a vyslat do její redakce zástupce ústředního výboru. Skupina Vperjod byla uznána za stranickou vydavatelskou skupinu. Bolševické ústředí bylo rozpuštěno a vydávání listu Proletarij zastaveno; část svého majetku museli bolševici odevzdat ústřednímu výboru a zbývající hotovost předat třetím osobám, takzvaným držite-

lům, kteří ovšem neměli právo s touto hotovostí disponovat (K. Kautsky, F. Mehring, C. Zetkinová), a v případě, že menševici-golosovci rozpustí své frakční ústředí a přestanou vydávat svůj frakční orgán, odevzdat ji do dvou let ústřednímu výboru. V usnesení O frakčních centrech plenární zasedání uvádělo, že „zájmy strany a stranické jednoty vyžadují, aby list *Golos social-demokrata* byl v nejbližší budoucnosti zastaven“. Avšak, jak napsal Lenin, plenární zasedání se spokojilo jen se sliby golosovců a vperjodovců, že rozpustí své frakce a přestanou vydávat frakční publikace. Smířlivecká usnesení plenárního zasedání podpořila likvidátory a otzovisty a způsobila straně velké škody.

Menševici-golosovci, vperjodovci a trockisté odmítli podřídit se usnesením plenárního zasedání. *Golos social-demokrata* nebyl zastaven. Likvidátoři začali v Rusku legálně vydávat svůj orgán *Naša zarja*, s nímž spolupracovali golosovci. Skupina Vperjod nepřerušila svou rozbíječskou činnost. Redakce trockistické *Pravdy* odmítla podřídit se ústřednímu výboru. Menševici-likvidátoři se dostali do ústředních institucí strany a mařili činnost těchto institucí i práci místních stranických organizací.

Na podzim roku 1910 proto bolševici prohlásili, že nadále neholdají dodržovat dohodu, na niž frakce přistoupily na lednovém plenárním zasedání, a začali vydávat vlastní list *Rabočaja gazeta*. Požadovali, aby bylo svoláno nové plenární zasedání, a žádali vrácení svého majetku a peněz, které podmíněně dali k dispozici ústřednímu výboru.

Protokol lednového plenárního zasedání nebyl nalezen. Toto zasedání i boj proti likvidátorům, vperjodovcům, trockistům a smířlivcům vylíčil Lenin podrobně ve své stati *Poznámky publicisty* (viz tento svazek, s. 259–324). — 214

- ⁹² Viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 198–207. — 214
- ⁹³ Článek *Likvidátorský Golos proti straně* napsal Lenin jako redakční článek pro 12. číslo listu *Social-demokrat*. V druhé polovině března 1910 byl vydán jako separát a později pak otištěn v listu *Social-demokrat*. — 222
- ⁹⁴ *Diskussionnyj listok* — příloha ústředního orgánu SDDSR listu *Social-demokrat*; vycházel na základě usnesení plenárního zasedání ÚV SDDSR z ledna 1910 od 6. (19.) března 1910 do 29. dubna (12. května) 1911 v Paříži. Vyšla tři čísla. Redakci tvořili zástupci bolševiků, menševiků, ultimativců, bundovců, plechanovců,

polské sociální demokracie a Sociální demokracie Lotyšského kraje. V prvním a druhém čísle byla uveřejněna Leninova stať Poznámky publicisty, ve třetím čísle pak článek Historický význam vnitrostranického boje v Rusku (viz tento svazek, s. 259—324, 378—395). — 222

⁹⁵ Jde o dopis zahraničního byra ÚV SDDSR Všem soudruhům v zahraničí^[82], vydaný jako leták 3. (16.) března 1910.

Zahraněční byro ústředního výboru SDDSR bylo ustaveno na plenárním zasedání ÚV SDDSR v srpnu 1908 jako celostranický zastupitelský orgán v zahraničí (bylo tříčlenné) a podléhalo ruskému byru ústředního výboru. K povinnostem byra patřilo udržovat stálý styk s ústředním výborem v Rusku a jeho členy, kteří pracovali v zahraničí, sledovat činnost zahraničních skupin pro spolupráci s SDDSR a jejich ústředního byra, přijímat peněžní příspěvky od zahraničních organizací do pokladny ústředního výboru a organizovat peněžní sbírky ve prospěch ÚV. V zájmu sjednocení všech zahraničních skupin pro spolupráci s SDDSR a jejich podřízení jednotnému celostranickému vedení bylo na srpnovém plenárním zasedání ÚV zahraničnímu byru uloženo, aby svolalo zvláštní sjezd těchto skupin. Během roku 1909 se však byru nepodařilo tento sjezd svolat, neboť naráželo na houževnatý odpor ústředního byra zahraničních skupin, jehož se zmocnili menševici-likvidátoři.

Na lednovém plenárním zasedání ÚV v roce 1910 bylo zahraniční byro ÚV reorganizováno a jeho úloha omezena; současně byla posílena pravomoc ruského byra ÚV. Zahraniční byro se stalo pětičlenným, přičemž tři jeho členové zastupovali ústřední výbory národních organizací SDDSR. Členy zahraničního byra byli A. I. Ljubimov za bolševiky, B. I. Gorev (Goldman) za menševiky, J. Tyszka za polské sociální demokraty, F. M. Ionov (F. M. Kojgen) za bundovce a J. A. Berzin za lotyšské sociální demokraty. Složení byra se však brzy změnilo: za bolševiky se jeho členem stal N. A. Semaško (Alexandrov), za bundovce M. I. Liber a za lotyšské sociální demokraty Švarc (J. Elias); poslední dva patřili k likvidátorům. V zahraničním byru se tak vytvořila pevná likvidátorská většina, která se všemožně snažila dezorganizovat činnost ústředních stranických institucí. Protistranické stanovisko byra se zvlášť výrazně projevilo v tom, že soustavně mařilo svolání plenárního zasedání ÚV, kterého se bolševici usilovně domáhali vzhledem k tomu, že likvidátoři nesplnili usnesení lednového plenárního zasedání ÚV. Likvidátorská taktika zahraničního byra způsobila, že zástupce bolševiků N. A. Semaško v květnu 1911 složil funkci v zahraničním byru ÚV.

Porada členů ÚV SDDSR v červnu 1911 v Paříži schválila usnesení, v němž odsoudila politickou linii zahraničního byra ÚV. V rezoluci, která byla na poradě schválena, se uvádělo, že byro v celé řadě otázek (jako například v otázce sjednocení zahraničních skupin SDDSR, svolání plenárního zasedání ÚV, v otázce podpory legálních sociálně demokratických tiskovin v Rusku a v mnoha dalších) se dalo cestou protistranické, frakční politiky, čímž porušilo usnesení plenárního zasedání z roku 1910. Porada odsoudila protistranické jednání byra a navrhla, aby o jeho další existenci rozhodlo příští plenární zasedání.

V listopadu 1911 byl ze zahraničního byra ÚV odvolán zástupce polské a později i lotyšské sociální demokracie. V lednu 1912 se byro samo rozpustilo. — 227

⁹⁶ *Hérostratovskij slavným dokumentem* je míněn Otevřený dopis, v němž se hlásaly likvidátorské názory. Podepsali jej menševici P. A. Bronštejn (Jurij), S. O. Cederbaum (Avgustovskij), V. O. Cederbaum (Georg), B. S. Cejtlin (Georgij), R. S. Galberštadt (N. Michajlovová), B. A. Ginzburg (D. Kolcov), V. A. Gutovskij (Jevg. Ga—az), M. L. Chejsin (Romul), V. K. Ikov (Vadim), K. M. Jermolajev (Roman), F. A. Lipkin (Čerevanin), M. S. Makadzjub (Anton), J. A. Pileckij (J. P—ij), S. I. Portugejs (Solomonov), G. I. Prigornyj (Kramolnikov) a L. N. Radčenko. — 228

⁹⁷ *Ruské byro ÚV* bylo voleno na společné schůzi v Rusku působícího kolegia členů ústředního výboru. Byro řídilo veškeré záležitosti ruského kolegia ÚV mezi plenárními zasedáními ústředního výboru (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 228). — 228

⁹⁸ *Jeden z členů ústředního výboru působících v Rusku* — V. P. Nogin. — 228

⁹⁹ *Osvobožděnovci* — představitelé liberální buržoazie, sdružující se kolem časopisu *Osvobožděnije*.

Osvobožděnije — čtrnáctideník; vycházel mimo Rusko od 18. června (1. července) 1902 do 5. (18.) října 1905 za redakce P. B. Struveho. Byl orgánem ruské liberální buržoazie a prosazoval umírněný monarchistický liberalismus. V roce 1903 se kolem časopisu zformoval a v lednu 1904 ustavil Svaz osvobození; existoval do října 1905. Osvobožděnovci spolu s konstitucionalisty v zemstvech tvořili jádro Konstitučně demokratické strany, jež se utvořila v říjnu 1905. — 232

- ¹⁰⁰ Viz Engelsův Úvod k anglickému vydání Vývoje socialismu od utopie k vědě [²¹⁸], kde v roce 1892 píše: „Aby buržoazie mohla sklídit i jen ty plody vítězství, které tehdy dozrály, bylo nutné, aby revoluce byla dovedena mnohem dál...“ (K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 346). — 233
- ¹⁰¹ Lenin uvádí slova, která pronáší Volgin, hrdina románu N. G. Černyševského Prolog (viz N. G. Černyševskij, Prolog, Praha 1954, s. 261). — 234
- ¹⁰² Viz rezoluci O současné situaci a úkolech strany, schválenou na V. konferenci SDDSR v roce 1908 (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 166—168). — 240
- ¹⁰³ *Prohlášením z 31. března* [²⁰⁸] byl v novinách označován projev předsedy rady ministrů P. A. Stolypina při projednávání interpelace 32 poslanců sociálně demokratické frakce v dumě, která se týkala „zásad“ z 24. srpna (6. září) 1909. Podle těchto „zásad“ se vyjímaly z projednávání ve Státní dumě všechny otázky týkající se vojenské správy a správy válečného námořnictva. — 242
- ¹⁰⁴ Je míněna zpráva hraběte A. A. Bobrinského o „útocích na společenského zřízení a šlechtu, k nimž došlo ve Státní dumě“, kterou přednesl na VI. sjezdu spojené šlechty, konaném 14.—20. března (27. března—2. dubna) 1910 v Petrohradě [²⁰⁷]. Rada spojené šlechty byla kontrarevoluční organizace feudálních statkářů, ustavila se v květnu 1906 na I. sjezdu zmocněnců guberniálních šlechtických společností; existovala do října 1917. Lenin ji nazýval „radou spojených feudálů“. — 243
- ¹⁰⁵ *Mladoturci* — evropský název členů turecké buržoazně statkářské nacionalistické strany Jednota a pokrok, která byla založena v roce 1889 v Istanbulu. Mladoturci usilovali o omezení absolutní moci sultána; z feudální říše chtěli vytvořit buržoazní konstitučně monarchistický stát a zároveň posílit úlohu turecké buržoazie v hospodářském a politickém životě země. Když se mladoturci dostali v červenci 1908 k moci díky palácovému buržoaznímu převratu, který podpořila armáda, zachovala jejich vláda monarchii a prováděla reakční politiku. Po porážce Turecka v první světové válce na podzim 1918 mladoturecká strana oznámila, že se rozpouští. — 245

¹⁰⁶ Zmíněná rezoluce II. pařížské skupiny pro spolupráci^[242] s SDDSR byla schválena na schůzi 30. března (12. dubna) 1910 a vydána jako leták. Odsuzovaly se v ní pokusy likvidátorů znemožnit, aby byla plněna usnesení lednového plenárního zasedání ÚV z roku 1910. Rezoluce vyzývala všechny straně věrné sociální demokraty včetně menševiků, kteří byli pro zachování ilegální strany, aby uváděli do praxe usnesení plenárního zasedání a bojovali za jednotu strany proti rozbíječům a likvidátorům. Rezoluce žádala stoupence otzovismu a ultimatismu, aby plnili usnesení plenárního zasedání a rozpustili protistranickou skupinu Vperjod [Vpřed].

II. pařížská skupina pro spolupráci s SDDSR vznikla 5. (18.) listopadu 1908 oddělením od společné pařížské skupiny bolševiků a menševiků; sdružovala jen bolševiky, mezi nimi i členy bolševického ústředí. — 253

¹⁰⁷ *Machisté* — stoupenci machismu neboli empiriokriticismu. Tento subjektivně idealistický filozofický směr se rozšířil v západní Evropě na přelomu 19. a 20. století. Jeho zakladateli byli rakouský fyzik a filozof E. Mach a německý filozof R. Avenarius. Machismus byl pro dělnickou třídu velmi nebezpečný, neboť se navenek stavěl proti idealismu a odvolával se na moderní přírodovědu, což mu dodávalo zdání vědeckosti. V Rusku se v letech reakce dostala pod jeho vliv značná část sociálně demokratické inteligence. Nejvíce se rozšířil mezi inteligencí menševickou (N. Valentinov, P. Juškevič aj.), ovlivnil však i některé bolševické publicisty (V. Bazarov, A. Bogdanov, A. V. Lunačarskij aj.). Ruští machisté sice pokrytecky prohlašovali, že chtějí rozvíjet marxismus, ve skutečnosti však revidovali základy marxistické filozofie. Lenin odhalil reakční podstatu machismu v knize *Materialismus a empiriokriticismus*, obhájil marxistickou filozofii před útoky revizionistů a za nových historických podmínek všestranně rozvinul dialektický a historický materialismus. Potřením machismu byly značně ořeseny ideové pozice menševismu, otzovismu a bohostrůjcovství. — 269

¹⁰⁸ Lenin má na mysli Marxovy a Engelsovy výroky v roce 1875 v dopisech A. Bebelovi a W. Brackovi o sjednocení lassallovců a eisenaušských (viz K. Marx - B. Engels, *Spisy* 34, Praha 1971, s. 154–160, 167–168).

Lassallovci a eisenauští — dvě strany v německém dělnickém hnutí v 60. a na počátku 70. let 19. století, které spolu urputně bojovaly o otázky taktiky a především o nejpalčivější otázku tehdejšího politického života v Německu, jak dosáhnout jeho sjednocení.

Lassallovci — stoupenci a následovníci německého maloburžoaz-

ního socialisty F. Lassalla, členové Všeobecného německého dělnického spolku, který byl založen roku 1863 na sjezdu dělnických spolků v Lipsku jako protiváha buržoazních pokrokářů, kteří se snažili podříditi dělnickou třídu svému vlivu. Prvním předsedou tohoto spolku byl F. Lassalle, který zformuloval jeho program a zásady taktiky. Politickým programem spolku byl boj za všeobecné volební právo. Jeho ekonomickým programem bylo zakládání dělnických výrobních družstev za pomoci státního úvěru. Lassalle a jeho stoupenci, kteří se přizpůsobovali pruské hegemonii, podpořovali ve své praktické činnosti Bismarckovu velmocenskou politiku. „Objektivně to byla podlost, zrada celého dělnického hnutí Prusákům,“ napsal Engels Marxovi 27. ledna 1865 (K. Marx-B. Engels, Spisy 31, Praha 1970, s. 66). Marx a Engels nejednou ostře kritizovali teorii, taktiku i organizační zásady lassallovství jako oportunistického směru v německém dělnickém hnutí.

Eisenašští — členové Sociálně demokratické dělnické strany Německa, založené roku 1869 na ustavujícím sjezdu v Eisenachu. V čele eisenašských stáli A. Bebel a W. Liebknecht, kteří byli pod Marxovým a Engelsovým ideovým vlivem. V programu eisenašských se uvádělo, že Sociálně demokratická dělnická strana Německa se považuje za „sekcí Mezinárodního dělnického sdružení a připojuje se k jeho snahám“. Díky neustálým Marxovým a Engelsovým radám a kritice prováděli eisenašští důslednější revoluční politiku než Lassallův Všeobecný německý dělnický spolek; zejména v otázkách opětného sjednocení Německa obhajovali „demokratickou a proletářskou cestu a bojovali proti sebemenším ústupkům prušáctví, bismarckismu a nacionalismu“ (V. I. Lenin, Spisy 19, Praha 1957, s. 292).

Pod vlivem růstu dělnického hnutí a stupňujících se vládních represálií se obě strany v roce 1875 na sjezdu v Gotě sloučily v jednotnou Socialistickou dělnickou stranu Německa (později Sociálně demokratická strana Německa). — 272

¹⁰⁹ *Nezbytný doplněk k Plechanovým Dněvníkům*^[188] — leták menševiků-likvidátorů namířený proti Plechanovovi; vydala ho redakce listu Golos social-demokrata v dubnu 1910. — 272

¹¹⁰ *Naša zarja* — legální měsíčník menševiků-likvidátorů; vycházel v Petrohradě od ledna 1910 do září 1914. Časopis řídil A. N. Potresov, spolupracovali s ním S. O. Cederbaum (V. Ježov), F. I. Dan aj. Časopis se stal centrem likvidátorů v Rusku. V rezoluci VI. (pražské) celoruské konference SDDSR se uvádělo, že „část sociálních demokratů sdružených kolem časopisů Naša zarja a Dělo žizni

nyní otevřeně hájí směr, který celá strana označila za produkt buržoazního vlivu na proletariát“ (srov. KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 243).

Vozrožděnije — legální časopis menševiků-likvidátorů; vycházel v Moskvě od prosince 1908 do července 1910. S časopisem spolupracovali F. I. Dan, L. Martov, A. Martynov aj. — 281

¹¹¹ *Druhý vperjodovec* — V. L. Šancer (Marat). — 290

¹¹² *Jaurèsovci* — stoupcí francouzského socialisty J. Jaurèse, který v 90. letech vytvořil spolu s Millerandem skupinu nezávislých socialistů a stál v čele pravicového, reformistického křídla ve francouzském socialistickém hnutí. Jaurèsovci hlásali „svobodu kritiky“ a pod tímto heslem začali revidovat základní marxistické teze a obhajovat třídní spolupráci proletariátu s buržoazií. V roce 1902 založili reformistickou Francouzskou socialistickou stranu.

Hervéovci — stoupcí francouzského socialisty G. Hervéa, který původně patřil k anarchistům, později vstoupil do socialistické strany a zastával v ní ultralevicové názory. Obširnou kritiku hervéismu podal Lenin v člancích Mezinárodní socialistický kongres ve Stuttgartu a Bojovný militarismus a antimilitaristická taktika sociální demokracie (viz Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 88–94, 96–107 a Sebrané spisy 17, Praha 1984, s. 203–213).

Guesdovci — levicový marxistický směr ve francouzském socialistickém hnutí na přelomu 19. a 20. století. V jeho čele stáli J. Guesde a P. Lafargue. Po rozkolu Dělnické strany Francie na sjezdu v St.-Etienne roku 1882 vytvořili guesdovci samostatnou stranu, ale zachovali její starý název a prosazovali samostatnou revoluční politiku proletariátu; zůstali věrni programu strany přijatému roku 1880 v Le Havru, jehož teoretickou část napsal Marx. Měli velký vliv v průmyslových centrech Francie a sdružovali pokrokové příslušníky dělnické třídy. Roku 1901 vytvořili spolu s blanquisty jako rozhodní odpůrci millerandismu Socialistickou stranu Francie. Roku 1905 se na základě rezoluce mezinárodního kongresu II. internacionály v Amsterdamu vyzývající k jednotě národních socialistických hnutí sloučili s reformistickou Francouzskou socialistickou stranou a vytvořili jednotnou Socialistickou stranu, sekci Dělnické internacionály (SFIO). Za první světové války vůdcové této strany (Guesde, Sembat aj.) zradili dělnickou třídu a stali se sociálšovinisty. — 290

¹¹³ *Sozialistische Monatshefte* — časopis, hlavní orgán německých

oportunistů a jeden z orgánů mezinárodního revizionismu. Vycházel v letech 1897—1933 v Berlíně. Za první světové války zastával sociálšovinistické stanovisko.

Časopis kritizoval rezoluci O taktice strany, schválenou na sjezdu Sociálně demokratické strany Německa v Drážďanech. Rezoluce byla namířena proti revizionismu.

Drážďanský sjezd německé sociální demokracie se konal ve dnech 13.—20. září 1903. Hlavní pozornost byla na sjezdu věnována taktice strany a boji proti revizionismu. Byly kritizovány revizionistické názory E. Bernsteina, P. Göhreho, E. Davida, W. Heineho a některých jiných německých sociálních demokratů. V sjezdové rezoluci schválené většinou hlasů (288 proti 11) se pravilo: „Sjezd strany co nejrozhodněji odsuzuje revizionistické snahy změnit naši starou osvědčenou taktiku, jež vychází z třídního boje a s níž jsme dosáhli četných vítězství, v tom smyslu, aby se místo dobytí politické moci svržením našich nepřátel prosazovala politika ústupků vůči současnému zřízení“ (Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903, Berlin 1903, S. 418). Schválení této rezoluce mělo určitý pozitivní význam, avšak v boji proti revizionismu neprojevil sjezd náležitou důslednost: revizionisté nebyli ze Sociálně demokratické strany Německa vyloučeni a po sjezdu dál propagovali své oportunistické názory. Později byla tato rezoluce skoro v plném znění zařazena do rezoluce mezinárodního socialistického kongresu v Amsterdamu (srpen 1904) o mezinárodních zásadách socialistické taktiky. Sjezd schválil oportunistické usnesení o přípustnosti spolupráce sociálních demokratů s buržoazním tiskem. — 294

¹¹⁴ *Autor Dopisu z Kavkazu soudruh K. St.* byl J. V. Stalin. Jeho Dopis z Kavkazu proti tifišským [tbiliským] likvidátorům byl napsán v prosinci 1909 (viz J. V. Stalin, Spisy 2, Praha 1949, s. 179—186). Menševická část redakce listu Social-demokrat odmítla dopis uveřejnit v ústředním orgánu strany; byl uveřejněn 25. května (7. června) 1910 v 2. čísle přílohy Diskussionnyj listok společně s odpovědí vůdce kavkazských menševiků N. Žordaniji (Ana). — 295

¹¹⁵ Je míněna rezoluce V. sjezdu SDDSR O vztahu k neproletářským stranám (srov. KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 140—141). — 298

¹¹⁶ „*Bezhlavci*“ — jsou míněni bezzaglavovci.

Bezzaglavovci — polokadetská a polomenševická skupina bur-

žoazní inteligence (S. N. Prokopovič, J. D. Kuskovová, V. J. Bogučarskij, V. V. Portugalov, V. V. Chižňakov aj.); vznikla v období začínajícího ústupu revoluce 1905–1907. Skupina byla nazvána podle politického týdeníku *Bez zaglavija*, který vycházel v Petrohradě v lednu–květnu za Prokopovičovy redakce; později se bezzaglavovci sdružili kolem levicově kadetského listu *Tovarišč*. Bezzaglavovci formálně nepatřili k žádné straně; byli přívrženci buržoazního liberalismu a oportunistů a podporovali revizionisty v ruské a mezinárodní sociální demokracii. — 299

- ¹¹⁷ *Lidoví socialisté (enesové)* — členové maloburžoazní Lidové socialistické strany práce, která se v roce 1906 odštěpila od pravého křídla strany socialistů-revolucionářů (eserů). Enesové byli pro částečnou nacionalizaci statkářské půdy, která měla být podle takzvané pracovní normy a za výkupní poplatky rozdělena mezi rolníky, a pro vytvoření bloku s kadety. Lenin je proto nazýval „sociálkadety“, „maloburžoazními oportunisty“ a „eserskými menševiky“, kolísajícími mezi kadety a esery, a zdůrazňoval, že se tato strana „velice málo liší od kadetů, neboť vyškrtává z programu republiku i požadavek veškeré půdy“ (Sebrané spisy 14, Praha 1983, s. 44). V čele strany stáli N. F. Anněnskij, V. A. Mjakotin, A. V. Pešechonov aj. Po únorové buržoazně demokratické revoluci se strana lidových socialistů spojila s trudoviky a aktivně podporovala buržoazní prozatímní vládu, do níž vyslala své zástupce. Po Říjnové revoluci se enesové účastnili kontrarevolučních spiknutí a ozbrojených akcí proti sovětské moci. V době cizí vojenské intervence a občanské války se strana rozpadla. — 299

- ¹¹⁸ „*Naši pomoji*“ [Naše splešky] — je Leninův ironický název pro likvidátorský časopis *Naša zarja*.

„*Sjezd literárně činných patolízalů*“ — II. celoruský sjezd spisovatelů a novinářů, který se konal 21.–28. dubna (4.–11. května) 1910 v Petrohradě; účastnili se ho i oba zástupci menševiků-likvidátorů z časopisu *Naša zarja* a *Sovremennyj mir*. Na žádost policie stáhl sjezd bez sebemenšího odporu z programu návrh rezoluce o boji za svobodu tisku.

Posseovci míní Lenin stoupence V. A. Posseho, novináře a veřejného činitele, který propagoval zakládání dělnických družstevních organizací v Rusku, nezávislých na sociálně demokratické straně. — 301

- ¹¹⁹ *Azefovščina* — politické zrádčovství, název podle provokatéra J. F. Azefa, jednoho z vůdců eserské strany. — 310

¹²⁰ Lenin má na mysli jednak Engelsův článek 4. květen v Londýně (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 97—103), jednak Engelsovy dopisy F. A. Sorgemu z 29. listopadu 1886^[216] a 11. května 1889^[217] (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 36, Praha 1973, s. 671—674; Spisy 37, Praha 1972, s. 238—239).

S. D. F. (Social-Democratic Federation — Sociálně demokratická federace) byla založena v Anglii roku 1884. Kromě reformistů (Hyndman aj.) a anarchistů k ní patřila skupina revolučních sociálních demokratů, stoupců marxismu (H. Quelch, T. Mann, E. Avelingová-Marxová aj.), kteří tvořili levé křídlo anglického socialistického hnutí. Engels kritizoval Sociálně demokratickou federaci za dogmatismus a sektářství, za její odtrženost od masového dělnického hnutí v Anglii a ignorování jeho zvláštností. Roku 1907 byla Sociálně demokratická federace přejmenována na Sociálně demokratickou stranu. Ta v roce 1911 společně s levicově orientovanými členy Nezávislé labouristické strany utvořila Britskou socialistickou stranu; v roce 1920 většina členů této strany sehrála významnou úlohu při založení Komunistické strany Velké Británie. — 321

¹²¹ *Žihna* — deník, ústřední orgán lotyšské sociální demokracie. Byl založen v březnu 1904. Vycházel ilegálně, s velkými přestávkami až do srpna 1909 v Rize, později v zahraničí. K jeho aktivním a stálým spolupracovníkům patřil jeden ze zakladatelů Komunistické strany Lotyšska P. Stučka, lotyšský básník J. Rajnis aj.

Od dubna 1917 začal vycházet legálně v Petrohradě, později v Rize a jiných městech. Od srpna 1919, po dočasném vítězství kontrarevoluce v Lotyšsku, znovu vycházel ilegálně v Rize. Po nastolení sovětské moci v Lotyšsku v červnu 1940 se stal orgánem ÚV Komunistické strany Lotyšska a Nejvyššího sovětu Lotyšské SSR. — 325

¹²² Delegátem za Sociální demokracii Lotyšského kraje byl Martin Ozolin. — 325

¹²³ Je míněna kniha *Statistika stávek dělníků v továrnách a závodech za rok 1905 (Petrohrad 1908)*^[16], zpracovaná továrním revizorem V. J. Varzarem a vydaná v roce 1908 ministerstvem obchodu a průmyslu. — 325

¹²⁴ Tento dokument se stal základem návrhu rezoluce o družstvech, který předložila delegace SDDSR družstevní komisi mezinárodního socialistického kongresu v Kodani.

Mezinárodní socialistický kongres v Kodani (VIII. kongres II. internacionály) se konal 28. srpna—3. září 1910. Zúčastnilo se ho 896 delegátů, kteří zastupovali evropské, americké, jihoafrické země a Austrálii. Rusko stejně jako Rakousko-Uhersko, Anglie, Německo a Francie mělo na kongresu 20 hlasů, z toho sociální demokraté (společně s litevskou a arménskou sociální demokracií) měli 10 hlasů, eseri 7 a odbory 3 hlasy. SDDSR zastupovali V. I. Lenin, G. V. Plechanov, A. M. Kollontajová, A. V. Lunačarskij aj.

Pro předběžné projednání a vypracování rezolucí k jednotlivým otázkám bylo ustaveno pět komisí: družstevní komise, komise pro odbory, mezinárodní solidaritu a jednotu odborového hnutí v Rakousko-Uhersku, komise pro boj proti válce, komise pro dělnické zákonodárství a pro otázku nezaměstnanosti a komise pro vypracování různých rezolucí, například o socialistické jednotě, o trestu smrti, o Finsku, Argentíně, Persii a o jiných otázkách.

Lenin se stal členem jedné z hlavních komisí — družstevní komise. O její činnosti a o boji, k němuž na kongresu došlo kolem významu a úkolů družstev v revolučním boji proletariátu a o vzájemných vztazích mezi družstvy a socialistickými stranami viz Leninův článek *Družstevní otázka na mezinárodním socialistickém kongresu v Kodani* (tento svazek, s. 366—374).

V rezoluci o boji proti válce nazvané *Rozhodčí soudy* a odzbrojení potvrdil kongres rezoluci stuttgartského kongresu (z roku 1907) *Militarismus a mezinárodní konflikty*, obsahující připomínky V. I. Lenina a R. Luxemburgové, aby socialisté na celém světě využili hospodářské a politické krize vyvolané válkou ke svržení buržoazie. Rezoluce kodaňského kongresu kromě toho ukládala socialistickým stranám a jejich zástupcům v parlamentech, aby požadovali od svých vlád omezení zbrojení, řešení konfliktů mezi státy prostřednictvím rozhodčího soudu, a vyzývala dělníky všech zemí k protestním akcím proti nebezpečí války.

V průběhu kongresu uspořádal Lenin poradu s levicovými sociálními demokraty z II. internacionály, jejímž cílem bylo pevné spojení revolučních marxistů v mezinárodním měřítku. V osnově zamýšlené brožury *Evropská válka a evropský socialismus* uvádí Lenin jména účastníků této porady: za Francii byli přítomni J. Guesde a Ch. Rappoport, za Belgii de Brukère, za Německo R. Luxemburgová a E. Wurm, za Polsko J. Marchlewski (Karski) za Španělsko P. Iglesias, za Rakousko A. Braun, za Rusko V. I. Lenin, G. V. Plechanov aj. (viz *Leninskij sborník XIV*, s. 22).

V době kongresu vyšel v ústředním orgánu Sociálně demokratické strany Německa, listu *Vorwärts* anonymní článek *Trockého s pomlouvačnými útoky proti SDDSR*, proti němuž členové ruské

delegace Lenin, Plechanov a zástupce polské sociální demokracie Warski (A. S. Warszawski) protestovali u ÚV Sociálně demokratické strany Německa. — 330

¹²⁵ Jde o K. Kautského, F. Mehringa a C. Zetkinovou. — 337

¹²⁶ Článek Kapitalistický systém současného zemědělství je částí obsáhlé Leninovy práce o kapitalistickém zemědělství v Německu. Z obsahu, který Lenin napsal na zvláštní list, je zřejmé, že práci tvořilo sedm kapitol. Poprvé byl článek uveřejněn v roce 1932 podle nalezené části rukopisu v publikaci Leninskij sbornik XIX a v časopisu Bolševik, č. 9; chyběl však konec I. kapitoly (Celkový obraz ekonomického systému současného zemědělství), začátek II. kapitoly (Čím je ve skutečnosti většina současných zemědělských „hospodářství“ /Proletářská „hospodářství“/) a rovněž konec článku s podpisem „V. Iljin“; tyto části byly nalezeny později. V plném znění byla I., II. a VII. kapitola poprvé uveřejněna v 16. svazku 4. ruského vydání Leninových Spisů. Názvy chybějících kapitol byly doplněny podle dochovaného obsahu. V této podobě je článek uveřejňován i v tomto svazku.

Dosud nebyl nalezen konec III. kapitoly — Rolnická hospodářství za kapitalismu, začátek a konec IV. kapitoly — Práce žen a dětí v zemědělství, V. a VI. kapitola — Plýtvání prací v malovýrobě a Kapitalistický charakter používání strojů v současném zemědělství. — 339

¹²⁷ Lenin má na mysli článek likvidátora N. Valentinova K poslednímu soupisu v Německu, uveřejněný 7. (20.) září 1909 v listu Kijevskaja mysl, č. 308.

Kijevskaja mysl — buržoazně demokratický deník; vycházel v Kyjevě v letech 1906—1918, od roku 1917 v ranním a večerním vydání. — 343

¹²⁸ *Ekonomist Rossii* — buržoazní týdeník pro hospodářské a finanční otázky; vycházel v Petrohradě v letech 1909—1912. — 343

¹²⁹ Viz K. Marx, Kapitál I, Praha 1954, s. 633—639. — 352

¹³⁰ Viz Franz Bensing, Vliv zemědělských strojů na národní a soukromé hospodářství^[323]. Podrobněji se Lenin touto Bensingovou prací zabývá ve své práci Agrární otázka a „kritikové Marxe“ (viz Sebrané spisy 5, Praha 1981, s. 137—140). — 360

- ¹³¹ Lenin uvádí slova A. Bebela z jeho referátu Útoky na hlavní názory a taktiku strany na sjezdu německé sociální demokracie v Hannoveru (9.—14. října 1899). — 371
- ¹³² *Tovarišč* — buržoazní deník; vycházel od 15. (28.) března 1906 do 30. prosince 1907 (12. ledna 1908) v Petrohradě. Formálně nebyl tento list orgánem žádné strany, fakticky však byl orgánem levicových kadetů. Úzce s ním spolupracovali S. N. Prokopovič a J. D. Kuskovová. Přispívali do něj také menševici. — 376
- ¹³³ *Le Peuple* — deník, ústřední orgán Belgické dělnické strany; vychází od roku 1885 v Bruselu (nyní jako orgán Belgické socialistické strany). — 376
- ¹³⁴ V článku *Historický význam vnitrostranického boje v Rusku* reagoval Lenin na články L. Martova a L. Trockého, které vyšly v září 1910 v časopisu německé sociální demokracie *Die Neue Zeit* a v nichž se překrucoval skutečný smysl vnitrostranického boje a dějiny revoluce let 1905—1907 v Rusku.

O tom, že se Lenin chystal na uvedené články odpovědět, svědčí celá řada jeho dopisů. 17. (30.) září 1910 psal K. Radkovi: „Martovovi a Trockému chci odpovědět v *Neue Zeit*. Napsal jsem už Kautskému a dotázal jsem se ho, zda to uveřejní a v jakém rozsahu“ (Spisy 36, Praha 1958, s. 152). Ale vedoucí redaktori časopisu Kautsky a Wurm nechtěli Leninovy články otiskovat. Na jejich návrh napsal odpověď Martovovi J. Marchlewski (Karski). Svůj článek pak poslal k posouzení Leninovi a požádal ho jménem svým a jménem Kautského, aby souhlasil, že zůstane jen při tomto článku. Lenin v odpovědi Marchlewskému z 24. září (7. října) 1910 souhlasil. Dále se v dopise praví: „Napsal jsem už asi polovinu velkého článku proti Martovovi a Trockému společně. Budu toho muset zatím nechat. Pustím se do článku proti Trockému. Kautskému, jestliže se s ním vidáte, laskavě vyřiďte, aby rozhodně počítal s tím, že Trockému odpovím já“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 412). V témž dopise navrhl Lenin Marchlewskému celou řadu doplňků k jeho článku. „Přikládám stručný výčet toho, co by bylo žádoucí dodat proti Martovovi. Zařadíte-li aspoň část z toho do svého článku, bude to velmi dobré“ (tamtéž, s. 413). Tyto doplňky obsahují sedm bodů (tamtéž, s. 413—417). O svém článku proti Trockému se Lenin zmiňuje v dopisu Karlovi a Luise Kautským, z něhož bylo faksimile poslední stránky uveřejněno v listu *Der Abend*. Spätausgabe des Vorwärts. Beilage, Berlin 1928, 12. Dezember.

V dopise K. Radkovi z 26. září (9. října) Lenin sděluje, že článek proti Martovovi napsal Karski. „Jenže já nemohu nechat bez odpovědi tak neuvěřitelné nesmysly a překrouceniny Martova a Trockého. Mám už hotovou asi třetinu nebo polovinu článku. Jeho tématem je *Historický význam vnitrostranického boje v Rusku*“ (srov. Spisy 36, Praha 1958, s. 153). A dále se Lenin ptá, zda by se dal článek uveřejnit v Leipziger Volkszeitung.

Článek *Historický význam vnitrostranického boje v Rusku* byl uveřejněn teprve 29. dubna (12. května) 1911 v 3. čísle přílohy *Diskussionnyj listok*. — 378

- ¹³⁵ Lenin cituje z Marxova článku *Návrh zákona o zrušení feudálních břemen*, poprvé uveřejněného v listu *Neue Rheinische Zeitung* (srov. K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 311).

Neue Rheinische Zeitung — deník, který vycházel za Marxovy redakce v Kolíně nad Rýnem od 1. června 1848 do 19. května 1849. Členy redakce byli B. Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolff, E. Dronke, F. Freiligrath a H. Bürgers.

Tento bojový orgán proletářské demokracie vychovával lidové masy a vyzýval je k boji proti kontrarevoluci. Úvodníky, v nichž zaujímal list stanovisko k nejdůležitějším otázkám evropské revoluce, psali zpravidla Marx a Engels.

Rozhodný a nesmiřitelný postoj listu *Neue Rheinische Zeitung*, jeho bojový internacionalismus, politická odhalení, která se v něm objevovala a byla namířena proti pruské vládě a místním kolínským úřadům, měly už od prvních měsíců jeho existence za následek nejen štvání ze strany feudálně monarchistického a liberálně buržoazního tisku, ale i pronásledování ze strany vlády, zejména po kontrarevolučním převratu v Prusku.

Přes všechno pronásledování a policejní represálie list *Neue Rheinische Zeitung* statečně hájil zájmy revoluční demokracie, zájmy proletariátu. V květnu 1849, kdy kontrarevoluce zahájila generální ofenzívu, využila pruská vláda toho, že Marxovi nebyla udělena pruská státní příslušnost, a vypověděla ho z pruského území. Marxovo vypovězení a represálie proti ostatním redaktorům listu *Neue Rheinische Zeitung* vedly k tomu, že přestal vycházet. Poslední, 301. číslo, které bylo vytištěno červeně, vyšlo 19. května 1849. V svolání na rozloučenou redaktori listu prohlásili, že „jejich posledním slovem vždy a všude bude osvobození dělnické třídy“. — 380

- ¹³⁶ Lenin má na mysli projev A. Bebela na magdeburském sjezdu Sociálně demokratické strany Německa, který se konal 18.—24.

- září 1910^[367]. O tomto sjezdu viz Leninův článek Dva světy (Spisy 16, Praha 1957, s. 314–322). — 380
- 137 Lenin má na mysli Rezoluci o taktice v agrární otázce, schválenou na IV. sjezdu SDDSR (srov. KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 107^[215]). — 381
- 138 Jde o článek ze série Marxových článků Krize a kontrarevoluce (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 437–470). Zmínkou o F. Mehringovi odkazuje Lenin na jeho úvod k 3. svazku Marxovy, Engelsovy a Lassalovy literární pozůstalosti, kterou Mehring vydával (viz Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle, Bd. 3, Stuttgart 1902, S. 53–54^[322]). — 381
- 139 Je míněna publikace ministerstva obchodu a průmyslu Statistika stávek dělníků v továrnách a závodech za tři léta 1906–1909^[14, 15], k níž materiál zpracoval a uspořádal tovární revizor V. J. Varzar — 385
- 140 Lenin má na mysli tezi z článku Pruská zákonodárna sněmovna. Národní shromáždění, ze série článků Revoluce a kontrarevoluce v Německu^[218], které napsal Engels za Marxovy účasti; vycházely v letech 1851–1852 v listu New York Daily Tribune s Marxovým podpisem (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 8, Praha 1960, s. 102 až 103). Teprve když byla v roce 1913 uveřejněna korespondence mezi Marxem a Engelsem, vyšlo najevo, že články napsal Engels. Podobnou myšlenku vyslovil Marx v dopise L. Kugelmannovi ze 17. dubna 1871 (viz K. Marx-B. Engels, Spisy 33, Praha 1971, s. 251–252). — 387
- 141 *Žizň* — legální společenskopolitický časopis, orgán menševiků-likvidátorů, vydávaný v srpnu a září 1910 v Moskvě. Vyšla jen dvě čísla. — 392
- 142 *Polský soudruh* — A. Warski (A. S. Warszawski). — 395
- 143 V článku *O statistice stávek v Rusku* zpracoval Lenin hromadné statistické údaje o stávkovém hnutí. Statistický materiál začal studovat koncem září 1910 (viz jeho sešit Statistika stávek v Rusku, Leninskij sbornik XXV, s. 130–154). Na základě shromážděného materiálu chtěl napsat knihu nebo brožuru v rozsahu asi 300 stran

o dějinách ruské revoluce a pak ji přeložit do němčiny. Tento záměr se mu však nepodařilo uskutečnit.

Článek byl uveřejněn v 1. a 2. čísle časopisu *Mysl*.

Mysl — bolševický měsíčník pro filozofii, sociologii a ekonomiku; vycházel legálně v Moskvě od prosince 1910 do dubna 1911. Celkem vyšlo pět čísel, 1. číslo v nákladu 3000 výtisků. Časopis byl založen z Leninova podnětu. Měl pomoci zintenzívnit boj proti legálním likvidátorským orgánům a vychovávat vyspělé dělníky a inteligenci v duchu marxismu. Lenin řídil časopis ze zahraničí. Když dostal 1. číslo, napsal 21. prosince 1910 (3. ledna 1911) M. Gorkému: „Gratulujte nám — máme svůj malý časopis v Moskvě, marxistický. To bylo dnes u nás radosti!“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 425.)

V prvních čtyřech číslech byly otištěny rovněž Leninovy články Hrdinové „výhradičky“, Naši likvidátoři, K výročí, O sociální struktuře státní moci, perspektivách a likvidátorství a Polemické poznámky (viz Spisy 16, Praha 1954, s. 380—385, a Spisy 17, Praha 1957, s. 51—72, 100—108, 133—153 a 154—157). Nejbližšími spolupracovníky časopisu byli V. V. Vorovskij, M. S. Olminskij a I. I. Skvorcov-Stěpanov; přispívali do něho i menševici, kteří byli pro zachování ilegální strany, G. V. Plechanov, Ch. Rappoport aj. Poslední, 5. číslo bylo zabaveno a časopis zastaven. Zanedlouho začal v Petrohradě vycházet časopis Prosvěščeníje, který byl fakticky pokračováním časopisu *Mysl*. — 397

¹⁴⁴ A. V. Pogožev, Evidence počtu a sociálního původu dělníků v Rusku. Podklady ke statistice práce^[209]. Vydala ruská Akademie věd, Petrohrad 1906. — 406

¹⁴⁵ Údaje o počtu továrních dělníků převzal Lenin z knihy Statistické sveděníja o stačkach na fabrikach i zavodach za děsjatiletije 1895—1904 goda [Statistika stávek dělníků v továrnách a závodech za desetiletí 1895—1904], zpracované V. J. Varzarem (Petrohrad 1905, s. 27). Vztahují se k roku 1901. Podle knihy Statistika staček rabočich na fabrikach i zavodach za 1905 god, Petrohrad 1908, s. 17 [Statistika stávek dělníků v továrnách a závodech za rok 1905] byl celkový počet továrních dělníků v roce 1904 1 651 957. Tímto rozdílem v údajích však nedochází k žádným podstatným změnám v hlavních závěrech. — 406

¹⁴⁶ Stejnou tabulku uvádí Lenin v článku Historický význam vnitrostranického boje v Rusku (viz tento svazek, s. 385), tam však zařazuje smíšené stávky mezi stávky politické, tak jak to uváděly přehledy vládní statistiky. V tomto článku Lenin tuto nepřesnost

oficiální statistiky opravuje a zařazuje smíšené stávky ke stávkám hospodářským. Tím se vysvětluje, jak vznikl v obou tabulkách rozdíl v číslech uvádějících počet účastníků hospodářských a politických stávek v jednotlivých čtvrtletích roku 1905, přičemž celkový součet zůstává stejný. — 414

- 147 Lenin má na mysli nařízení z 18. února (3. března) 1905: „Nejvyšší reskript“ Mikuláše II. adresovaný ministru vnitra Bulyginovi^[259] o získání „osob zvolených obyvatelstvem pro spolupráci na vypracování a projednání zákonodárných presumpcí“ a carské nařízení senátu, kterým se rada ministrů pověřovala, aby přešetřila petice soukromých osob a institucí v otázkách týkajících se „zdokonalení státního uspořádání a zlepšení národního blahobytu“^[300]. — 415

- 148 Lenin má na mysli Čerevaninovu knihu *Proletariát v revoluci* (Moskva 1907), vydanou v edici *Boj společenských sil v ruské revoluci*, sv. II. Čerevanin v ní označoval boj za „zavedení osmihodinového pracovního dne násilnou cestou“ za „nešťastnou myšlenku, která nemohla přinést revoluci nic než škodu“. Podobné názory vyslovil i Martov v člancích uveřejněných v červenci 1910 v časopisu *Naša zarja*, č. 7^[138], a 16. září 1910 v časopisu *Die Neue Zeit*, č. 51. — 421

- 149 *Rabočaja gazeta* — ilegální populární orgán bolševiků, vydávaný nepravidelně od 30. října (12. listopadu) 1910 do 30. července (12. srpna) 1912 v Paříži; vyšlo devět čísel. Podnět k jeho založení dal Lenin. Oficiálně se o jeho vydávání rozhodlo na poradě zástupců SDDSR bolševiků i menševiků, kteří byli pro zachování ilegální strany, zástupců sociálně demokratické frakce v dumě aj. Tato porada se konala v době mezinárodního socialistického kongresu v Kodani v srpnu 1910; zúčastnili se jí Kollontajová, Lenin, Lunačarskij, Plechanov, Pokrovskij, Poletajev aj.

List řídil a redigoval Lenin, přispívali do něj bolševici Džaparidze, Gopner, Semaško, Šahumjan aj. a rovněž menševici stoupci zachování ilegální strany. Tajemnicí redakce byla N. K. Krupská. Velkou hmotnou pomoc poskytoval listu M. Gorkij. V zahraničních bolševických skupinách vznikly kroužky pro spolupráci s tímto listem, které značně pomáhaly po hmotné stránce i při dopravování listu do Ruska. *Rabočaja gazeta* bojovala za zachování a upevnění marxistické ilegální strany proti menševikům-likvidátorům, otzovistům a trockistům, hájila revoluční taktiku, ideově připravovala dělnickou třídu Ruska na novou revoluci.

Obsáhle objasňovala otázky stranického života v Rusku a mezinárodního socialistického hnutí. Vyšlo v ní 14 Leninových prací, mezi jiným i Poučení z revoluce, Začátek demonstrací, Tolstoj a proletářský boj, Ivan Vasiljevič Babuškin, Padesáté výročí zrušení nevolnictví, Před volbami do IV. dумы. List byl mezi dělnictvem v Rusku velmi populární a jeho náklad dosahoval až 6000 výtisků. Dělníci podporovali list peněžními sbírkami a aktivně s ním spolupracovali. V rubrikách Život strany a Dopisy čtenářů se pravidelně otiskovaly dopisy a příspěvky dělníků a stranických organizací z jednotlivých míst.

Rabočaja gazeta se významnou měrou podílela na přípravách VI. (pražské) celoruské konference SDDSR v lednu 1912. Konference konstatovala, že list důsledně a nekompromisně hájí stranu a stranické zásady, a prohlásila jej za oficiální orgán ÚV SDDSR.
— 429

¹⁵⁰ Jde o *amsterdamský mezinárodní socialistický kongres II. internacionály*, který se konal ve dnech 14.—20. srpna 1904. Jednal o mezinárodních zásadách socialistické taktiky, koloniální politice, generální stávce, sociální politice a pojištění dělníků, trastech a nezaměstnanosti a o jiných otázkách.

Vztah k buržoazním stranám byl vyjádřen v rezoluci nazvané Mezinárodní zásady socialistické taktiky. Rezoluce zakazovala socialistům vstupovat do buržoazních vlád a odsuzovala „jakoukoli snahu o zamaskování existujících třídních rozporů, usnadňující sblížení s buržoazními stranami“. Rezoluce kongresu sice znamenaly jistý pokrok, vcelku však byly polovičaté a vlastně dále ustupovaly oportunistu. Kongres se nezabýval přerůstáním masové stávky v ozbrojené povstání ani se nepostavil proti pravickým oportunistům obhajujícím koloniální politiku imperialistických států. Kongres sice revizionismus odsoudil, ale rozhod s ním ve své rezoluci neproklamoval a mlčky obešel otázku proletářské revoluce a diktatury proletariátu. — 448

SEZNAM LITERATURY,
KTEROU V. I. LENIN CITUJE
NEBO O NÍŽ SE ZMIŇUJE*

[1] *Аксельрод, П. Б. Вынужденное объяснение.* — В кн.: *Необходимое дополнение к «Дневникам» Г. В. Плеханова.* Изд. ред. «Голоса Социал-Демкрата». [Paris, кооп. тип. «Союз», апрель 1910], стлб. 16—21. (РСДРП). — 272, 273, 288, 320, 322

Ан — см. Жордания, Н. Н.

[2] *Антоний Волынский. Открытое письмо авторам сборника «Вехи».* 1 мая 1909 г. — «Слово», Спб., 1909, № 791, 10 (23) мая, стр. 3. — 77, 194, 195

[3] *Белинский, В. Г. Письмо к Гоголю.* — 190, 191

Бельтов — см. Плеханов, Г. В.

[4] * *Бердяев, Н. А. Философская истина и интеллигентская правда.* — В кн.: *Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции.* М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. 1—22. — 186—190, 191, 192—193, 447

[5] *«Биржевые Ведомости».* Вечерний выпуск, Спб., 1909, № 11292, 2 (15) сентября, стр. 3. — 131

[6] *(Богданов, А.) Благочестивая редакция.* — В листовке: *Ко всем товарищам!* [Paris, кооп. тип. «Союз», 1909],

* Česká redakce přetisku je tento seznam literatury z 5. ruského vydání v nezměněné podobě.

V textové části jsou bibliografické prameny přeloženy a opatřeny číslem v hranaté závorce, které odkazuje na originální název díla a jeho bibliografické údaje v tomto seznamu.

Knihy, noviny a časopisy s Leninovými poznámkami jsou označeny hvězdičkou. Tyto výtisky jsou uloženy v Archivu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS. *Čes. red.*

стр. 8. (РСДРП). Подпись: Н. Максимов. — 110, 111, 113, 116

- [7] — *Не надо затемнять.* — В листовке: Ко всем товарищам! [Paris, кооп. тип. «Союз», 1909], стр. 1—5. (РСДРП). Подпись: Н. Максимов. — 164, 165, 167, 168
- [8] — *Пролетариат в борьбе за социализм.* — В кн.: Вперед. Сборник статей по очередным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз», июль 1910, стлб. 2—8. (РСДРП). Подпись: Максимов. — 333, 337
- [9] * *Булгаков, С. Н. Героизм и подвижничество.* (Из размышлений о религиозной природе русской интеллигенции). — В кн.: Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции. М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. 23—69. — 186, 190, 191, 192, 193, 195, 447
- [10] — *Революция и реакция.* (Неполитические размышления о политике). — «Московский Еженедельник», 1910, № 8, 20 февраля, стлб. 23—36. — 231, 235
- [11] *В расш. ред. «Пролетария».* Письмо 1-ое. — Отдельный оттиск из № 50 газеты «Пролетарий», [Париж, 28 ноября (11 декабря) 1909], стр. 1—2. — 153
- [12] *В расш. ред. «Пролетария».* Письмо 2-ое. — Отдельный оттиск из № 50 газеты «Пролетарий», [Париж, 28 ноября (11 декабря) 1909], стр. 2. — 153
- [13] *Валентинов, Н. По поводу последней германской переписи.* — «Киевская мысль», 1909, № 308, 7 (20) сентября. — 343
- [14] * *Варзар, В. Е. Статистика стачек рабочих на фабриках и заводах за трехлетие 1906—1908 гг.* Спб., тип. Киришбаума, 1910. 72, 220 стр. с табл. (М. Т. и П. Отдел пром-ти). — 384—385, 387—389, 399—426
- [15] * — *Статистика стачек рабочих на фабриках и заводах за 1905 год.* Спб., тип. Киришбаума, 1908. 65, 111 стр.

с табл. (М. Т. и П. Отдел пром-ти). — 325, 385,
387—390, 399—426

- [16] — *Статистические сведения о стачках рабочих на фабриках и заводах за десятилетие 1895—1904 года.* Спб., тип. Киршбаума, 1905. 79 стр. (М. Т. и П. Отдел пром-ти). — 399—424
- [17] * *Вехи.* Сборник статей о русской интеллигенции. М., [тип. Саблина, март] 1909. II, 209 стр. — 77, 93, 186—190, 191—196, 447
- [18] *Вехи.* Сборник статей о русской интеллигенции. 2-е изд. М., [типолит. Кушнерева], 1909. III, 210 стр. — 186
- [19] *Вехи.* Сборник статей о русской интеллигенции. 3-е изд. М., [типолит. Кушнерева], 1909, III, 210 стр. — 186
- [20] *Вехи.* Сборник статей о русской интеллигенции. 4-е изд. С прил. «Библиографии Вех». М., [типолит. Кушнерева], 1909. III, 211 стр. — 186
- [21] *Вехи.* Сборник статей о русской интеллигенции. 5-е изд. С прил. «Библиографии Вех». М., [типолит. Кушнерева], 1910. III, 219 стр. — 232
- [22] *Воблый, К. Тенденции в аграрной эволюции Германии.* — «Экономист России», Спб., 1910, № 36, 11 (24) сентября, стр. 1—3. — 343
- [23] *Водозов, В. В. (Письмо в редакцию газеты «Речь»).* — «Речь», Спб., 1909, № 213 (1097), 6 (19) августа, стр. 4. Под общ. загл.: Письма в редакцию. — 93
- [24] «*Возрождение*», М. — 281, 284, 304, 308, 309, 327, 392
— 1910, № 5, 30 марта. 94 стлб. — 308, 309, 315, 318
Воинов — см. Луначарский, А. В.
- [25] [*Вольский, С.*] «*Ер*». [Проект резолюции о недоверии «Пролетарию», внесенный в Московский комитет РСДРП] ¹. — 35, 121

¹ Návrh se nedochoval.

- [26] «Вперед», [Выборг]. — 124
- [27] *Вперед*. Сборник статей по очередным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз»], июль 1910. 64 стлб. (РСДРП). — 333, 336—338, 431
- [28] *Всероссийская конференция Росс. соц.-дем. рабочей партии*. (В декабре 1908 года). Изд. газ. «Пролетарий». [Paris, 1909]. 47 стр. (РСДРП). — 67, 159
- [29] *Всероссийская конференция РСДРП*. — «Пролетарий». Париж, 1909, № 42, 12 (25) февраля, стр. 2—6. — 67
- [30] * *Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии*. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Geneve, тип. партии, [1904]. 397, II стр. (РСДРП). — 60, 123, 178, 181, 182
- Г—г — см. Левицкий, В.
- [31] * *Гершензон, М. О. Предисловие [к «Вехам»]*. — В кн.: Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции. М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. I—II. — 190
- [32] * — *Творческое самосознание*. — В кн.: Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции. М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. 70—96. — 186, 190, 195, 196
- [33] *Гоголь, Н. В. Ревизор*. — 86, 87—88
- [34] «Голос Москвы». — 77
- 1909, № 141, 21 июня, стр. 2. — 77
- [35] «Голос Социал-Демократа», [Женева — Париж]. — 31, 61, 67, 68, 69, 81—84, 87, 126, 155, 164—168, 171, 173, 215, 222, 223, 225, 227, 229, 230, 251—255, 257, 272, 280, 282, 283, 287, 294, 298, 299, 301, 308, 310, 313, 314, 316, 319, 321, 328, 392
- [Женева], 1908, № 10—11, ноябрь — декабрь, стр. 5—14. — 160
- [Париж], 1909, № 13, апрель, стр. 2—5. — 160

- 1909, № 14, май. 16 стр. — 31, 81, 167
- 1909, № 15, июнь. 18 стр. — 73, 82, 126
- 1909, № 16—17, август—сентябрь. 16 стр. — 163, 164, 165, 167, 168, 171, 172, 173
- 1909, № 16—17, август—сентябрь. Приложение к 16-му № «Голоса Соц.-Дем.». 8 стр. — 167, 168
- 1910, № 19—20, январь—февраль. 32 стр. — 222—228, 230, 276, 282—284, 293—295, 298, 300, 303, 306, 307, 309, 313—317, 319, 328, 392
- 1910, № 21, апрель, стр. 16. — 307

[³⁶] *Горев, Б. И.* Недреманое око т. Плеханова. — В кн.: Необходимое дополнение к «Дневникам» Г. В. Плеханова. Изд. ред. «Голоса Социал-Демократа». [Paris, кооп. тип. «Союз», апрель 1910], стлб. 26—28. (РСДРП). Подпись: И. — 303

[³⁷] *Горн, В., Меч, В. и Череванин, Н.* Борьба общественных сил в русской революции. Вып. II. Череванин. Пролетариат в революции. М., типолит. Русского т-ва печ. и изд. дела, 1907. 120 стр. — 171, 421

[³⁸] *Грибоедов, А. С.* Горе от ума. — 142

[³⁹] *Давид, Э.* Социализм и сельское хозяйство. Спб., типолит. «Энергия», 1906. 75 стр. (Задачи социалистической культуры. Изд. Б. Ревзина и И. Постмана в Берлине. V). — 347

[⁴⁰] «Даль», Спб. — 50

[⁴¹] *Дан, Ф. И.* Борьба за легальность. — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1910, № 19—20, январь—февраль, стр. 1—3. — 226, 309, 312, 315, 328

[⁴²] — *К вопросу о популярном органе и партийной литературе.* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 15, июнь, стр. 10—12. — 82

[43] Дан, Ф. И. и Мартов, Л. *Письмо в редакцию*. — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1910, № 21, апрель, стр. 16. — 307

[44] *Дачная жизнь*. — «Речь», Спб., 1909, № 213 (1097), 6 (19) августа, стр. 4. Подпись: М. Ф. — 93

96 статья основных государственных законов. — см. Свод законов Российской империи. Т. 1. Ч. I. Свод основных государственных законов. Изд. 1906 года.

[45] *Декларация большевиков, принятая на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.* — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 11, в резолюции: О фракционных центрах, в отд.: Из партии. — 286

[46] *Декларация 31 марта*. [Передовая]. — «Московские Ведомости», 1910, № 76, 3 (16) апреля, стр. 1. Под общ. загл.: Москва, 2 апреля. — 249

Декларация 31 марта 1910 г. — см. Столыпин, П. А. Речь председателя Совета министров П. А. Столыпина в Государственной думе 31 марта 1910 г.

[47] *Деятельность с(оциал)-д(емократической) думской фракции*. — «Социал-Демократ», [Вильно — Спб.], 1908, № 1, февраль, стр. 36—37, в отд.: Из партии. — 60

[48] *[Джибладзе, С. С.] Как вести новую партийную работу? (Письмо с Кавказа)*. — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 15, июнь, стр. 9—10. Подпись: С. — 73, 83, 126

[49] «*Дискуссионный Листок*», [Париж]. — 222, 253
— 1910, № 1, 6 (19) марта, стр. 3—6. — 283
— 1910, № 2, 25 мая (7 июня). 30 стр. На газ. дата: 24/7 июня. — 295

[50] «*Дневник Социал-Демократа*», [Женева]. — 252, 320
— 1905, № 3, ноябрь. 24 стр. — 320

— 1906, № 6, август, стр. 1—12. — 320

— 1909, № 9, август. 20 стр. — 81, 82, 84—86, 87, 119, 125, 164, 165, 166, 168, 215

— 1910, № 11, март, стр. 1—20. — 223, 225, 226

- [51] *[Дневницкий, П. Н.] Кое-что о работе.* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август—сентябрь. Приложение к 16-му № «Голоса Соц.-Дем.», стр. 4—5. Подпись: П. — 168

Домов — см. Покровский, М. Н.

- [52] *Европа и обновленная Россия.* — «Голос Москвы», 1909, № 141, 21 июня, стр. 2. Под общ. загл.: Москва, 21-го июня. — 77

Ежов, В. — см. Цедербаум, С. О.

«Ер» — см. Вольский, С.

- [53] *Еще об исключении М. Горького из с.-д. партии.* — «Речь», Спб., 1909, № 318 (1198), 19 ноября (2 декабря), стр. 3, в отд.: Вечерние известия. — 174

- [54] *«Жизнь», М.* — 392

- [55] *[Жордания, Н. Н.] По поводу «Письма с Кавказа».* — «Дискуссионный Листок», [Париж], 1910, № 2, 25 мая (7 июня), стр. 28—30. Подпись: Ан. На газ. дата: 24/7 июня. — 295

- [56] *За что последовало исключение?* — «Утро России», М., 1909, № 35—2, 17 ноября, стр. 1. Под общ. загл.: Отлучение Максима Горького. Подпись: Багира. — 174

Закон 9 ноября 1906 г. — см. Указ правительствующему Сенату о выходе крестьян из общин и закреплении в собственность наделных участков.

Закон 3 июня 1907 г. — см. Положение о выборах в Государственную думу.

[57] Законопроект о порядке издания касающихся Финляндии законов и постановлений общегосударственного значения. — «Новое Время», Спб., 1910, № 12217, 17. (30) марта, стр. 3. — 237

[58] [Запрос 32-х членов Государственной думы председателю Совета министров по поводу издания правил 24 августа 1909 г. о порядке применения ст. 96 Основных законов]. — В кн.: Стенографические отчеты [Государственной думы]. 1909 г. Сессия третья. Ч. I. Заседания 1—32 (с 10 октября по 18 декабря 1909 г.). Спб., гос. тип., 1910, стр. 162—166. (Государственная дума. Третий созыв). — 242, 243, 244, 249

[59] Заседание 85-е [III Государственной думы. 31 марта (13 апреля) 1910 г.]. — «Речь», Спб., 1910, № 89 (1327), 1 (14) апреля, стр. 3—5. Под общ. загл.: Государственная дума. — 244, 249

[60] Заявление, внесенное представителем б[ольшевик]ов из Петербурга [на Совещании расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 7. — 29

И. — с. м.Горев, Б. И.

[61] Из отчета о заседании Московского комитета РСДРП. — Отдельный отиск из № 50 газеты «Пролетарий», [Париж, 28 ноября (11 декабря) 1909], стр. 2. — 153

[62] Из письма члена Моск. комитета. — Отдельный отиск из № 50 газеты «Пролетарий», [Париж, 28 ноября (11 декабря) 1909], стр. 2. — 153

[63] Извещение Центрального Комитета Российской с.-д. рабочей партии о состоявшейся очередной общепартийной конференции. [Изд. ЦК РСДРП, Paris, 1909]. 8 стр. (РСДРП). — 56, 65, 66, 81, 159, 163, 164, 178, 197, 198, 211, 213, 215, 240, 261, 263—264, 267, 268, 295, 297, 299, 301, 302, 324, 431

- [64] * *Изгоев, А. С. Об интеллигентской молодежи.* (Заметки об ее быте и настроениях). — В кн.: Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции. М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. 182—209. — 186, 192, 195
- [65] — «Соль земли». — «Московский Еженедельник», 1909, № 46, 21 ноября, стлб. 5—10. — 201
- [66] [*Иков, В. К.*] *Журнальное обозрение.* («Наша Заря» № 2; «Соврем. Мир» и «Русск. Богатство» — март). — «Возрожденне», М., 1910, № 5, 30 марта, стлб. 47—52. — 308, 315, 318
- [67] *Интернационал.* — 439
- Ионов* — см. Койген, Ф. М.
- [68] *Иорданский, Н. И. Без выхода.* — «Новый день», [Спб.], 1909, № 6, 24 августа (6 сентября), стр. 1. — 145
- [69] *Исключение М. Горького из партии с.-д.* — «Утро России», М., 1909, № 34—1, 15 ноября, стр. 6, в отд.: Москва. — 174
- [70] «Искра» (старая, ленинская), [Лейпциг — Мюнхен — Лондон — Женева]. — 123, 124
- [71] «Искра» (новая, меньшевистская), [Женева]. — 123, 124
- 1903, № 52, 7 ноября, стр. 1—2. — 320
- К.* — см. Стеклов, Ю. М.
- К. Ст.* — см. Сталли, И. В.
- [72] *К вопросу о партийной школе.* (Четыре документа). [Линтовка]. Изд. парт. школы. Б. м., 1909. 2 стр. (РСДРП). — 116, 141
- [73] *К выборам в Гос. думу.* — «Речь», Спб., 1909, № 208 (1092), 1 (14) августа, стр. 2, в отд.: Московская хроника. — 93

- [74] *К выборам в Гос. думу.* — «Речь», Спб., 1909, № 216 (1100), 9 (22) августа, стр. 3. — 93
- [75] *К выборам в Гос. думу.* — «Речь», Спб., 1909, № 220 (1104), 13 (26) августа, стр. 4. — 94
- [76] *К товарищам большевикам.* [Листовка. Paris, кооп. тип. «Союз», 1910]. 2 стр. (РСДРП). — 273, 274—275, 288, 319, 332
- [77] [Калинин, Ф. И.] *Из Москвы.* — В кн.: Вперед. Сборник статей по очередным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз»], июль 1910, стлб. 48—53. (РСДРП). Подпись: Рабочий Ар. — 334, 336
- [78] [Каутский, К.] *Письмо Каутского [к организаторам Каприйской школы].* 20 августа 1909 г. — В листовке: К вопросу о партийной школе. (Четыре документа). Изд. парт. школы. Б. м., 1909, стр. 1—2. (РСДРП). — 141
- [79] «Киевская Мысль», 1909, № 308, 7 (20) сентября. — 343
- [80] * *Кистяковский, Б. А. В защиту права* (Интеллигенция и правосознание). — В кн.: Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции. М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. 97—126. — 186
- [81] *Ко всем товарищам!* [Листовка. Paris, кооп. тип. «Союз», 1909]. 8 стр. (РСДРП). — 110, 111, 112, 116, 163, 164, 165, 166, 167, 168
- [82] *Ко всем товарищам за границей.* 16 марта 1910 г. [Листовка]. Б. м., 1910. 1 стр. (РСДРП). — 227, 251
- [83] [Койген, Ф. М.] *Возможно ли партийное единство?* — «Дискуссионный Листок», [Париж], 1910, № 1, 6 (19) марта, стр. 3—6. Подпись: Ионов. — 283
- [84] — *Как изжить партийный кризис.* — «Отклики Бунда», [Женева], 1909, № 2, июль, стр. 19—24. Подпись: И—ов. — 73

- [85] — *Фракции против партии.* — «Отклики Бунда», [Женева], 1910, № 4, апрель, стр. 19—23. Подпись: И—ов. — 276, 279, 280, 283, 285, 287, 288, 300, 303, 305—307, 314—316
- [86] *Конференция Московской окружной организации.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 47—48, 5 (18) сентября, стр. 6—8, в отд.: Из партии. — 142
- [87] *Кооперативы и социалистические партии* [Резолюция VIII международного социалистического конгресса в Копенгагене]. — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 17, 25 сентября (8 октября), стр. 11. — 370, 371, 372, 374
- [88] *Крылов, И. А. Лягушка и Вол.* — 77
- [89] *Кузьмин-Караваев, В. Партийная кандидатура или индивидуальная?* (Письмо в редакцию). — «Биржевые Ведомости». Вечерний выпуск, Спб., 1909, № 11292, 2 (15) сентября, стр. 3. — 131
- [90] [*Credo*]. — В кн.: [Ленин, В. И.]. Протест российских социал-демократов. С послесл. от ред. «Рабочего Дела». Изд. Союза русских социал-демократов. Женева, тип. «Союза», 1899, стр. 1—6. (РСДРП. Оттиск из № 4—5 «Рабочего Дела»). — 110
- [91] *Левицкий, В. Ликвидация или возрождение?* — «Наша Заря», Спб., 1910, № 7, стр. 91—103, в отд.: На темы дня. — 383
- [92] — *Ответ товарищам выборжцам.* (Письмо в редакцию). — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август—сентябрь. Приложение к 16-му № «Голоса Соц.-Дем.», стр. 7. Подпись: Г—г. — 167
- [93] [*Ленин, В. И.*] *Аграрный вопрос.* Ч. I. Спб., [«Зерно», январь] 1908. 263 стр. Перед. загл. авт.: Вл. Ильин. — 353
- [94] — *Аграрный вопрос и «критики Маркса».* — В кн.: [Ленин, В. И.] *Аграрный вопрос.* Ч. I. Спб., [«Зерно»,

январь] 1908, стр. 164—263. Перед загл. авт.:
Вл. Ильин. — 353

- [⁹⁵] — *«Голос» ликвидаторов против партии.* (Ответ «Голосу Соц.-Демократа»). — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 12, 23 марта (5 апреля), стр. 5—6. — 255, 256
- [⁹⁶] — *Две тактики социал-демократии в демократической революции.* Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905. VIII. 108 стр. (РСДРП). Перед загл. авт.: Н. Ленин. — 155
- [⁹⁷] — *Директивы для ком(иссии) по организационному вопросу.* — В кн.: Извещение Центрального Комитета Российской с.-д. рабочей партии о состоявшейся очередной общепартийной конференции. [Изд. ЦК РСДРП. Paris, 1909], стр. 6. (РСДРП). Под общ. загл.: Организационный вопрос. — 213—214, 215
- [⁹⁸] *— *За 12 лет.* Собрание статей. Т. 1. Два направления в русском марксизме и русской социал-демократии. Спб., тип. Безобразова, [1907]. XII, 471 стр. Перед загл. авт.: Вл. Ильин. На тит. л. и обл. год изд.: 1908. — 320
- [⁹⁹] — *Задачи большевиков в партии.* [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 6—7. — 27, 30, 31, 65, 261, 313
- [¹⁰⁰] — *Извещение о Совещании расширенной редакции «Пролетария».* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 1—3. — 65, 70, 96, 134
- [¹⁰¹] — *Карикатура на большевизм.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 44. Приложение к № 44 газ. «Пролетарий», 4 (17) апреля, стр. 1—2. — 66, 80
- [¹⁰²] — *Ликвидация ликвидаторства.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46, 11 (24) июля, стр. 1—2. — 96, 133, 171

- [105] — *На дорогу.* — «Социал-Демократ», «Париж», 1909, № 2, 28 января (10 февраля), стр. 1—2. — 213
- [104] — *О бойкоте.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 1, 21 августа, стр. 2—3. На газ. место изд.: М. — 123, 384
- [105] — *О партийной школе, устраиваемой за границей в Н. Н.* [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 7. — 29, 65, 152, 335
- [106] *О статистике стачек в России.* — «Мысль», М., 1910, № 1, декабрь, стр. 12—23; 1911, № 2, январь, стр. 19—29. — 385
- [107] — *О фракции сторонников отзовизма и богостроительства.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 47—48. Приложение к № 47—48 газеты «Пролетарий», 11 (24) сентября, стр. 1—10. — 133
- [108] — *Об агитации за отдельный от партии большевистский съезд или б(ольшевистс)кую конференцию.* [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 7. — 65.
- [109] — *Об отзовизме и ультиматизме.* [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 3—4. — 25, 27, 29, 65, 71, 96, 121, 133, 261
- [110] — *Об отколе т. Максимова.* [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 7. — 30, 65, 96, 121, 133, 140
- [111] — *Одно из препятствий партийному единству.* — «Со-

циал-Демократ», [Париж], 1910, № 13, 26 апреля (9 мая), стр. 9—10. — 316

[112] — *От редакции «Пролетария»*. [По поводу статьи «К очередным вопросам»]. — «Пролетарий», Париж, 1909, № 42, 12 (25) февраля, стр. 3—4. — 66

[113] — *Отзовистски-ультиматистские штрейкбрехеры*¹. — 137

[114] — *Партийное объединение за границей*. — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 13, 26 апреля (9 мая), стр. 9. — 316

[115] — *(Письмо организаторам каприйской школы)*. 5 (18) августа 1909 г. — В листовке: К вопросу о партийной школе. (Четыре документа). Изд. парт. школы. Б. м., 1909, стр. 2. (РСДРП). Под загл.: Письмо Н. Ленина. — 141

[116] — *По поводу двух писем*. — «Пролетарий», Женева, 1908, № 39, 26 (13) ноября, стр. 3—6. — 66, 69

— *По поводу статьи «К очередным вопросам»* — см. Ленин, В. И. От редакции «Пролетария».

[117] — *Предисловие (к сборнику «За 12 лет»)*. — В кн.: [Ленин, В. И.] За 12 лет. Собрание статей. Т. 1. Два направления в русском марксизме и русской социал-демократии. Спб., тип. Безобразова, [1907], стр. III—XII. Перед загл. авт.: Вл. Ильин. На тит. л. и обл. год изд.: 1908. — 320

[118] — *(Проект резолюции о положении дел в партии, внесенный на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.)*². — 279, 281, 291, 297

[119] — *Резолюция о тактике с.-д. фракции в (III) Государственной думе*. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 20, 19 ноября, стр. 4, в отд.: Из партии. Под общ. загл.: Резолюции 3-й общероссийской конференции. На газ. место изд.: М. — 78

¹ Článek se nedochoval.

² Návrh se nedochoval.

- [120] — *Резолюция Го III Государственной думе конференции с.-петербургской организации РСДРП.* 27 октября (9 ноября) 1907 г.]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 19, 5 ноября, стр. 7. На газ. место изд.: М. Загл.: Резолюция конференции Спб. организации РСДРП. — 78
- [121] — *Тактические колебания.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 2, 29 августа, стр. 2—3. На газ. место изд.: М. — 320
- [122] * — *Эсеровские меньшевики.* — «Пролетарий», [Выборг], 1906, № 4, 19 сентября, стр. 3—6. На газ. место изд.: М. — 310
- [123] *Ликвидация гегемонии пролетариата в меньшевистской истории русской революции.* (Как А. Потресов ликвидировал Г. Плеханова и «Искру»). — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 47—48, 5 (18) сентября, стр. 3—7. — 322
- [124] * *Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.).* Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909. 486 стр. (РСДРП). — 156, 178, 197, 300, 301, 394
- [125] *(Луначарский, А. В.) Измена пролетарскому делу.* (Энрико Ферри). — В кн.: Вперед. Сборник статей по очередным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз»], июль 1910, стлб. 32—37. (РСДРП). Подпись: Воинов. — 336
- [126] — *Несколько слов о моем «богостроительстве».* — В листовке: Ко всем товарищам! [Paris, кооп. тип. «Союз», 1909], стр. 7—8. (РСДРП). — 166
- [127] *Лядов, М. Н. Письмо в редакцию.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46, 11 (24) июля, стр. 8. — 80
- [128] *Максим Горький.* (По телеграфу от нашего корреспондента). Париж, 16 (29), XI. — «Русское Слово», М., 1909, № 264, 17 (30) ноября, стр. 3. — 174

Максимов, Н. — см. Богданов, А.

- [129] *Манифест*. 17 (30) октября 1905 г. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 222, 18 (31) октября, стр. 1. — 387, 436
- [130] *Манифест (об учреждении Государственной думы*. 6 (19) августа 1905 г.). — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1. — 384, 415
- Маркс, К. Законопроект об отмене феодальных повинностей* — см. Marx, K. Köln, 29. Juli.
- [131] — *Капитал*. Критика политической экономии, т. I. 1867 г. — 352
- *Кризис и контрреволюция. II. 12 сентября 1848 г.* — см. Marx, K. Berliner Gegenrevolution.
- [132] — *Критика Готской программы*. Замечания к программе германской рабочей партии. 5 мая 1875 г. — 271
- [133] — *Письмо В. Бракке*. 5 мая 1875 г. — 271
- [134] — *Письмо Л. Кугельману*. 17 апреля 1871 г. — 387
- [135] *Мартов, Л. Г. В. Плеханов против «организационного оппортунизма»*. — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август — сентябрь, стр. 9—11. — 165
- [136] — *Дополнение к «поправке»*. — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август — сентябрь, стр. 15—16. — 165, 173
- [137] — *Итоги политического развития*. — В кн.: Общественное движение в России в начале XX-го века. Под ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова. Т. I. Предвестники и основные причины движения. Спб., тип. «Общественная Польза», 1909, стр. 663—676. Подпись: Л. М. — 158
- [138] — *Конфликты в германской рабочей партии*. — «Наша Заря», Спб., 1910, № 7, стр. 76—90, в отд.: Иностранное обозрение. — 386, 421, 424

- [139] — *Куда идти?* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 13, апрель, стр. 2—5. — 158
- [140] — *Маленькие причины великой обиды.* — В кн.: Необходимое дополнение к «Дневникам» Г. В. Плеханова. Изд. ред. «Голоса Социал-Демократа». [Paris, кооп. тип. «Союз», апрель 1910], стлб. 8—16. (РСДРП). — 272, 288, 290, 319, 320, 321
- [141] — *На верном пути.* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1910, № 19—20, январь — февраль, стр. 19—20. — 222, 223, 224, 276, 315
- [142] — *О «ликвидаторстве».* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август — сентябрь, стр. 1—4. — 163, 164, 167, 168
- [143] *Мартынов, А. Аграрный вопрос в контрреволюционной Думе.* — «Голос Социал-Демократа», [Женева], 1908, № 10—11, ноябрь — декабрь, стр. 5—14. — 160
- [144] — *В поисках за принципиальностью.* (См. Г. В. Плеханов. «Комедия ошибок». «Дневник Соц.-Дем.». Февраль, № 10). — В кн.: Необходимое дополнение к «Дневникам» Г. В. Плеханова. Изд. ред. «Голоса Социал-Демократа». [Paris, кооп. тип. «Союз», апрель 1910], стлб. 1—8. (РСДРП). — 272
- [145] — *Положение дел в партии.* (Итоги пленума ЦК). — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1910, № 19—20, январь — февраль, стр. 17—19. — 283—285, 293, 295—299, 300, 309, 317, 319
- [146] *Маслов, П. П. Аграрный вопрос в России.* Т. II. Кризис крестьянского хозяйства и крестьянское движение. Спб., тип. «Общественная Польза», 1908, VIII, 457, 135 стр.; 4 л. карт. — 156, 158, 159
- [147] — *Крестьянское движение 1905—7 г.* — В кн.: Общественное движение в России в начале XX-го века. Под ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова. Т. II, ч. 2. а) Массовое движение. б) Главнейшие моменты в истории русского марксизма. Спб., тип. «Общественная Польза», 1910, стр. 203—282. — 382

- [148] — *Предисловие [ко 2-му тому книги «Аграрный вопрос в России»]*. — В кн.: Маслов, П. П. Аграрный вопрос в России. Т. II. Кризис крестьянского хозяйства и крестьянское движение. Спб., тип. «Общественная Польза», 1908, стр. VII—VIII. — 156
- [149] *Маслов, П. П. Развитие народного хозяйства и влияние его на борьбу классов в XIX веке.* — В кн.: Общественное движение в России в начале XX-го века. Под ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова. Спб., тип. «Общественная Польза», 1909, стр. 643—662, в отд.: Итоги. — 157, 327, 380, 382
- [150] *[Материалы, поступившие в Общее собрание Государственной думы 2-го созыва]*. Б. м., [1907]. 1040 л. — 161
- [151] *Милюков, П. Н. Наши политические партии в стране и в Думе.* — «Речь», Спб., 1909, № 324 (1204), 25 ноября (8 декабря), стр. 2; № 325 (1205), 26 ноября (9 декабря), стр. 2; № 330 (1210), 1 (14) декабря, стр. 2; № 351 (1231), 22 декабря 1909 (4 января 1910), стр. 2. — 197—203
- Миров, В.* — см. Иков, В. К.
- [152] «*Московские Ведомости*». — 190, 194
— 1910, № 76, 3 (16) апреля, стр. 1. — 249
- [153] «*Московский Еженедельник*», 1909, № 46, 21 ноября, стлб. 5—10. — 201
— 1910, № 8, 20 февраля, стлб. 23—36. — 231, 235
- [154] *Московский окружной комитет о деятельности с.-д. думской фракции.* [Открытое письмо Исполнительной комиссии Московского окружного комитета РСДРП]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 47—48, 5 (18) сентября, стр. 8. — 89
- [155] «*Мысль*», М., 1910, № 1, декабрь, стр. 12—23; 1911, № 2, январь, стр. 19—29. — 385

- [156] *«Наша Заря»*, Спб., — 281, 284, 300, 304, 307, 327, 392
— 1910, № 2, стр. 50—62. — 301, 307, 308, 315, 318, 321
— 1910, № 7, стр. 76—90, 91—103. — 383, 387, 421, 424
- [157] *Не по дороге.* — «Пролетарий», Париж, 1909, № 42,
12 (25) февраля, стр. 6—7. — 111, 113, 116
- [158] *Необходимое дополнение к «Дневникам» Г. В. Плеханова.* Изд. ред. «Голоса Социал-Демократа». [Paris, кооп. тип. «Союз», апрель 1910]. 32 стлб. (РСДРП). — 273, 288, 290, 303, 319, 320, 321, 322
- [159] *«Новое Время»*, Спб. — 174, 194
— 1909, № 11893, 23 апреля (6 мая), стр. 4. — 194
— 1909, № 11897, 27 апреля (10 мая), стр. 3. — 194
— 1909, № 12011, 20 августа (2 сентября), стр. 3—4. — 194
— 1909, № 12107, 24 ноября (7 декабря), стр. 3—4. — 174
— 1910, № 12217, 17 (30) марта, стр. 3. — 237
- [160] *«Новый День»*, [Спб.], 1909, № 6, 24 августа (6 сентября), стр. 1. — 145
- [161] *О богостроительских тенденциях в соц.-дем. среде.* [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 4—5. — 96, 111, 121
- [162] *О думской с.-д. фракции.* [Резолюция, принятая на Пятой конференции РСДРП (Общероссийской 1908 г.)]. — В кн.: Извещение Центрального Комитета Российской с.-д. рабочей партии о состоявшейся очередной общепартийной конференции. [Изд. ЦК РСДРП. Paris, 1909], стр. 5—6. (РСДРП). — 214, 215
- [163] *О ликвидаторах.* Резолюция, принятая меньшевиками-партийцами на собрании в Сан-Ремо 13 апреля

1910 г.]. — В листовке: Резолюции, принятые в Сан-Ремо 13 апр. 1910 г. Б. м., [1910], стр. 2. (РСДРП). — 253, 316

- [164] *О порядке применения статьи 96 основных государственных законов.* [Положение Совета министров, утвержденное Николаем II. 24 августа 1909 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1909, № 189, 3 (16) сентября, стр. 1. — 246
- [165] *О современном моменте и задачах партии.* [Резолюция, принятая на Пятой конференции РСДРП (Общероссийской 1908 г.)]. — В кн.: Извещение Центрального Комитета Российской с.-д. рабочей партии о состоявшейся очередной общепартийной конференции. [Изд. ЦК РСДРП. Paris, 1909], стр. 4—5. (РСДРП). — 65, 159, 197, 198, 213, 215, 240, 261, 263, 267, 268
- [166] *О созыве очередной общепарт(ийной) конференции.* [Резолюция, принятая на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.]. — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 10, в отд.: Из партии. — 215, 216, 221, 225, 288, 323
- [167] *О том, как не надо составлять денежные отчеты.* (По поводу отчета ЗБЦК). — В кн.: Вперед. Сборник статей по очередным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз»], июль 1910, стлб. 59—64. (РСДРП). Подпись: Члеи партии. — 338
- [168] *О фракционных центрах.* [Резолюция, принятая на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.]. — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 11, в отд.: Из партии. — 215, 216, 226, 251, 286, 337, 394
- [169] *О Центр(альном) Органе.* [Резолюция, принятая на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.]. — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 10, в отд.: Из партии. — 222
- [170] * *О Центральном Органе партии.* [Главнейшие резолюции, принятые на Втором съезде РСДРП]. —

В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Geneve, тип. партии, [1904], стр. 12, 146—147. — 123

[171] *Об исключении М. Горького из с.-д. партии.* — «Речь», Спб., 1909, № 317 (1197), 18 ноября (1 декабря), стр. 2. — 174

[172] *Об отношении к думской деятельности в ряду других отраслей парт[ийной] работы.* [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 5—6. — 30, 32, 49, 96

[173] *Общественное движение в России в начале XX-го века.* Под ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова. Т. I—IV. Спб., тип. «Общественная Польза», 1909—1914. 5 т. — 67, 85, 87, 157, 159, 166, 167, 295, 321, 327, 380, 382

— Т. I. Предвестники и основные причины движения. 1909. 676 стр. — 67, 85, 157, 159, 166, 321, 327, 380, 382

— Т. II. Ч. 2. а) Массовое движение. б) Главнейшие моменты в истории русского марксизма. 1910. 339 стр. — 382

[174] *Организационный вопрос.* [Резолюция, принятая на Пятой конференции РСДРП (Общероссийской 1908 г.)]. — В кн.: Извещение Центрального Комитета Российской с.-д. рабочей партии о состоявшейся очередной общепартийной конференции. [Изд. ЦК РСДРП. Paris, 1909], стр. 6. (РСДРП). — 213, 215

[175] *Организационный устав, [принятый на IV (Объединительном) съезде РСДРП].* — В кн.: Протоколы Объединительного съезда РСДРП, состоявшегося в Стокгольме в 1906 г. М., тип. Иванова, 1907, стр. 419—420. — 164

[176] *От редакции.* — В кн.: Вперед. Сборник статей по оче-

редным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз»], июль 1910, стлб. 1. (РСДРП). — 337

[177] *От редакции.* [По поводу письма Череванина]. — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август — сентябрь, стр. 16. — 171, 172, 173

[178] *От редакции.* [Примечание к письму В. В. Водовозова в редакцию газеты «Речь»]. — «Речь», Спб., 1909, № 213 (1097), 6 (19) августа, стр. 4. Под общ. загл.: Письма в редакцию. — 93

[179] *Отдельный оттиск из № 50 газеты «Пролетарий».* [Париж, 28 ноября (11 декабря) 1909]. 2 стр. — 153

[180] *Отзыв А. П. Чехова о Горьком.* (Интервью с режиссером Художественного театра Л. А. Сулержицким). — «Утро России», М., 1909, № 38—5, 20 ноября, стр. 3. Под общ. загл.: К отлучению Максима Горького. Подпись: Old Boy. — 174

[181] *«Отклики Бунда»*, [Женева]. — 300

— 1909, № 2, июль, стр. 19—24. — 73

— 1909, № 3, ноябрь, стр. 11—16. — 164

— 1910, № 4, апрель, стр. 19—23. — 276, 279, 280, 282, 285, 287, 288, 300, 303, 305, 306, 307

Открытое письмо Исполнительной комиссии Московского окружного комитета РСДРП — см. Московский окружной комитет о деятельности с.-д. думской фракции.

[182] *Открытое письмо [16-ти русских меньшевиков-ликвидаторов].* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1910, № 19—20, январь — февраль, стр. 23—24. — 227, 230, 303, 307, 313, 314, 315, 392

[183] *Отчет о школе в NN.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 50. Приложение к № 50 газеты «Пролетарий», ноябрь, стр. 1—7. — 152

[184] *Отчет тов. большевикам устранившихся членов расширенной редакции «Пролетария».* 3 (16) июля 1909 г. Б. м., [1909]. 4 стр. Подпись: Н. Максимов и Николаев. Гект. — 89

[185] *Отчет тов. большевикам устранившихся членов расширенной редакции «Пролетария».* 3 (16) июля [1909 г.]. Б. м., [1909]. 16 стр. — 96—100, 101—109, 111, 113—114, 116, 117—123, 124, 126, 128, 133, 135, 138, 139—140, 143, 168

П. — см. Дневничкий, П. Н.

[186] *Перцов, П. Горький — буржуй.* — «Новое Время», Спб., 1909, № 12107, 24 ноября (7 декабря), стр. 3—4. Под общ. загл.: Попутные заметки. — 174

[187] *Петербургские выборы.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 49, 3 (16) октября, стр. 1—2. — 145

[188] *Печальный рецидив.* — В кн.: Необходимое дополнение к «Дневникам» Г. В. Плеханова. Изд. ред. «Голоса Социал-Демократа». [Paris, кооп. тип. «Союз», апрель, 1910], стлб. 28—32. (РСДРП). — 319, 321, 322

Письмо «выборских» меньшевиков — см. Похмелье легалистов.

Письмо Заграничного бюро ЦК по группам — см. Ко всем товарищам за границей.

[189] *[Письмо из Петербурга].* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 50, 28 ноября (11 декабря), стр. 7, в отд.: Из рабочего движения. Под общ. загл.: Письма из Петербурга. Подпись: Тр. — 155, 175—177

[190] *Письмо к партийным организациям.* (Об очередной партийной конференции). — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 11—12. Подпись: Центральный Комитет РСДРП. — 224, 225, 315

[191] *Письмо к партийным организациям.* [Письмо 1-е. Ли-

ставка]. Б. м., [ноябрь 1904]. 4 стр. (Только для членов партии). — 320

- [192] *Письмо к товарищам!* [Листовка, Paris, кооп. тип. «Союз», 1910]. 2 стр. (РСДРП). — 222, 225, 227, 229, 230, 251, 255
- [193] *Письмо к товарищам социал-демократам, работающим в профессиональных союзах, обществах образования, школах, кооперативах и других легальных рабочих организациях.* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 14, май, стр. 15—16, в отд.: Из партии. — 81, 167
- [194] *Письмо рабочего.* (О плане партийной работы в связи с оценкой текущего момента). — «Рабочее Знамя», [М.], 1908, № 5, октябрь, стр. 4—5. — 106, 109
- [195] *Плеханов, Г. В. В защиту «подполья».* — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 12, 23 марта (5 апреля), стр. 1—2. — 223
- [196] — *К вопросу о развитии монистического взгляда на историю.* Ответ гг. Михайловскому, Карееву и комп. Спб., 1895. 287 стр. Перед загл. авт.: Бельтов. — 333
- [197] — *Необходимая поправка.* — «Дневник Социал-Демократа», [Женева], 1909, № 9, август, стр. 19—20. — 84, 85—86, 125, 165, 166
- [198] — *Нечто о выгодах «генерального межевания».* — «Дневник Социал-Демократа», [Женева], 1909, № 9, август, стр. 16—19. — 84, 85, 86, 87, 119, 168
- [199] — *О нашей тактике по отношению к борьбе либеральной буржуазии с царизмом.* (Письмо к Центр. Комитету). Изд. РСДРП. Женева, тип. партии, 1905. 31 стр. (РСДРП. Только для членов партии). — 320
- [200] — *О пустяках, особенно о г. Потресове.* — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 13, 26 апреля (9 мая), стр. 3—6. — 319
- [201] — *«Общее горе».* — «Дневник Социал-Демократа», [Женева], 1906, № 6, август, стр. 1—12. — 320

- [202] — *Оппортунизм, раскол или борьба за влияние в партии?* — «Дневник Социал-Демократа», [Женева], 1909, № 9, август, стр. 2—16. — 81, 82, 84, 86, 125, 164, 215
- [203] — *Письмо в редакцию.* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 14, май, стр. 14. — 31
- [204] — *Последнее пленарное собрание нашего Центрального Комитета.* — «Дневник Социал-Демократа», [Женева], 1910, № 11, март, стр. 1—20. — 223, 225, 226
- [205] — *Фракция г. Троцкого и партийное положение.* — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 15—16, 12 сентября (30 августа), стр. 8—9. — 395
- [206] — *Чего не делать.* — «Искра», [Женева], 1903, № 52, 7 ноября, стр. 1—2. — 320
- [207] *По поводу организационной «дискуссии».* — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август—сентябрь. Приложение к 16-му № «Голоса Соц.-Дем.», стр. 1—2. — 167, 168
- [208] *По поводу протеста г. Максимова в связи со статьей «Не по дороге».* (№ 42 «Прол.»). [Резолюция Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля, стр. 5. — 111
- [209] *Погожев, А. В. Учет численности и состава рабочих в России.* Материалы по статистике труда. Изд. Академии наук. С прилож. табл. и 18 карто-диагр. (Должено в заседании историко-филологического отделения Академии наук 18 января 1906 г.). Спб., 1906. XXVI, 114, 224 стр. — 406
- [210] [Покровский, М. Н.] *Финляндский вопрос.* — В кн.: Вперед. Сборник статей по очередным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз»], июль 1910, стлб. 9—15. (РСДРП). Подпись: Домов. — 337
- [211] *Положение дел в партии.* [Резолюция, принятая на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.]. — «Социал-

Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 10, в отд.: Из партии. — 215, 216—220, 255, 274, 279, 280, 283—286, 288, 291—293, 295, 296—300, 317, 392

- [²¹²] *Положение о выборах в Государственную думу.* — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 2—4. — 384, 415
- [²¹³] *Положение о выборах в Государственную думу.* С разъяснениями правительствующего Сената и министерства внутренних дел. Спб., сенатская тип., 1907. 188 стр.; 2 схемы. (Изд. м-ва внутр. дел). — 91—92, 194, 436
- [²¹⁴] *Положение партийной работы в Латышском крае.* (Из отчета представителя с.-д. Лат. края на пленуме ЦК РСДРП). — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 12, 23 марта (5 апреля), стр. 11. Подпись: М. — 325, 326
- [²¹⁵] *Постановления и резолюции Объединительн. съезда Российской социал-демократической рабочей партии.* [Листовка. Спб.], тип. Центрального Комитета, [1906]. 4 стр. (РСДРП). — 381
- [²¹⁶] *Постановления съездов крестьянского союза (Учредительного 31 июля—1 августа и 6—10 ноября 1905 г.).* Изд. Северного обл. бюро содействия крестьянскому союзу (в С.-Петербурге). Спб., тип. Клобукова, 1905. 16 стр. (Всероссийский крестьянский союз). — 161
- [²¹⁷] *Потресов, А. Н. Критические наброски.* О том, почему пустяки одолели. — «Наша Заря», Спб., 1910, № 2, стр. 50—62. — 301, 307, 308, 315, 318, 321
- [²¹⁸] — *На суд тт. меньшевиков.* — В кн.: Необходимое дополнение к «Дневникам» Г. В. Плеханова. Изд. ред. «Голоса Социал-Демократа». [Paris, кооп. тип. «Союз», апрель 1910], стлб. 21—26. (РСДРП). Подпись: А. Потресов-Старовер. — 273, 303, 321
- [²¹⁹] — [Письмо Л. Мартову. 18 августа 1909 г.]. — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, ав-

густ — сентябрь, стр. 15—16, в ст.: Мартов, Л. До-
полнение к «поправке». — 165, 173

[220] — *Эволюция общественно-политической мысли в пред-
революционную эпоху.* — В кн.: Общественное дви-
жение в России в начале XX-го века. Под ред.
Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова. Т. I. Пред-
вестники и основные причины движения. Спб., тип.
«Общественная Польза», 1909, стр. 538—640. — 67,
85, 166, 321

[221] *Похмелье легалистов.* [Письмо меньшевиков Выборг-
ского района Спб.], — «Пролетарий», [Париж], 1909,
№ 45, 13 (26) мая, стр. 2. — 61, 81, 167

[222] «*Правда*», [Вена]. — 82, 255, 256, 280, 376, 393, 395, 431
— 1910, № 12, 3 (16) апреля, стр. 2—3. — 255, 256, 316,
317

[223] «*Правительственный Вестник*», Спб., 1905, № 39,
18 февраля (3 марта), стр. 1. — 415

— 1905, № 40, 19 февраля (4 марта), стр. 1. — 415

— 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1—2. — 385, 415

— 1905, № 222, 18 (31) октября, стр. 1. — 387, 436

— 1905, № 268, 13 (26) декабря, стр. 1. — 436

— 1906, № 57, 11 (24) марта, стр. 1. — 390

— 1906, № 252, 12 (25) ноября, стр. 1. — 160

— 1909, № 91, 28 апреля (11 мая), стр. 1. — 245

— 1909, № 189, 3 (16) сентября, стр. 1. — 246

[224] *Программа занятий школы [на Капри].* — В листовке:
К вопросу о партийной школе. (Четыре документа).
Изд. парт. школы. Б. м., 1909, стр. 1. (РСДРП). —
116, 141

[²²⁵] *Программа Российской соц.-дем. рабочей партии, принятая на Втором съезде партии.* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Генева, тип. партии, [1904], стр. 1—6. (РСДРП). — 60, 179, 181, 182

[²²⁶] *Проект основных положений [земельного закона, внесенный 104 членами I Государственной думы].* — В кн.: Стенографические отчеты [Государственной думы]. 1906 год. Сессия первая. Т. I. Заседания 1—18 (с 27 апреля по 30 мая). Спб., гос. тип., 1906, стр. 560—562. (Государственная дума). — 161

[²²⁷] *Проект основных положений [земельной реформы, внесенный во II Государственную думу от имени Трудовой группы и Крестьянского союза].* — В кн.: [Материалы, поступившие в Общее собрание Государственной думы 2-го созыва]. Б. м., [1907], л. 17—19, 37. — 161

[²²⁸] «*Пролетарий*», [Выборг] — Женева — Париж. — 25, 26, 30, 34, 40, 43, 50, 53, 59, 61—64, 73, 80, 81, 89, 94, 96, 100, 101, 108, 109, 111—114, 116—117, 118, 120—125, 133—135, 137, 138, 142, 143, 160, 161, 163, 168, 171, 172, 174, 176, 215, 261, 291, 313, 335, 384, 448

— [Выборг], 1906, № 1, 21 августа. 8 стр. На газ. место изд.: М. — 123, 384

— 1906, № 2, 29 августа, стр. 2—3. На газ. место изд.: М. — 320

*— 1906, № 4, 19 сентября, стр. 3—6. На газ. место изд.: М. — 310

— 1907, № 19, 5 ноября, стр. 7. На газ. место изд.: М. — 78

— 1907, № 20, 19 ноября, стр. 4—5. На газ. место изд.: М. — 78, 178

— Женева, 1908, № 31, 17 (4) июня, стр. 6. — 70, 109, 142

- 1908, № 39, 26 (13) ноября, стр. 3—6. — 66, 69
 - Париж, 1909, № 42, 12 (25) февраля. 8 стр. — 66, 67, 111, 113, 117
 - 1909, № 44. Приложение к № 44 газ. «Пролетарий», 4 (17) апреля, стр. 1—2. — 66, 80, 108
 - 1909, № 45, 13 (26) мая, стр. 2. — 61, 82, 167
 - 1909, № 46, 11 (24) июля. 8 стр. — 80, 96, 133, 171
 - 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля. 7 стр. — 25, 27, 29—32, 49, 63, 65, 70, 73, 80, 89, 96, 111, 121, 133, 134, 140, 152, 261, 313, 336, 394
 - 1909, № 47—48, 5 (18) сентября. 8 стр. — 89, 123, 133, 138, 142, 322
 - 1909, № 47—48. Приложение к № 47—48 газеты «Пролетарий», 11 (24) сентября, стр. 1—10. — 133
 - 1909, № 49, 3 (16) октября. 10 стр. — 133, 134, 138—139, 145, 167
 - 1909, № 50, 28 ноября (11 декабря). 8 стр. — 155, 175—177
 - 1909, № 50. Приложение к № 50 газеты «Пролетарий», ноябрь, стр. 1—7. — 152—153
- [229] *Протоколы Объединительного съезда РСДРП, состоявшегося в Стокгольме в 1906 г. М., тип. Иванова, 1907. VI, 420 стр. — 163*
- [230] *Протоколы Сопещания расширенной редакции «Пролетария». Июнь 1909 г.¹. — 25, 27, 29, 34—39, 40, 42, 43, 45, 50, 51, 52, 53—54, 63—64*
- [231] *«Рабочая Газета», [Париж]. — 429, 431, 432, 434*
- [232] *«Рабочая Мысль», [Петербург — Берлин — Варшава — Женева]. — 107*

¹ Poprvé otištěno v roce 1934.

- [233] «Рабочее Дело», Женева. — 107, 110, 120
- [234] «Рабочее Знамя», М. — 142
— 1908, № 5, октябрь, стр. 4—5. — 107, 109
Рабочий Ар. — см. Калинин, Ф. И.
- [235] [Редакционная статья]. — «Речь», Спб., 1910, № 89 (1327), 1 (14) апреля, стр. 1. — 247
- [236] Резолюции, принятые в Сан-Ремо, 13 апр. 1910 г. Б. м., [1910]. 2 стр. (РСДРП). — 253, 216
- [237] [Резолюции, принятые на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.]. — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 10—11, в отд.: Из партии. — 214, 215, 222—224, 226—228, 253, 272, 274, 275, 284, 286, 287, 288, 289, 291, 304, 307, 314, 316, 324, 431, 432
- [238] [Резолюции, принятые на Пятой конференции РСДРП (Общероссийской 1908 г.)]. — В кн.: Извещение Центрального Комитета Российской с.-д. рабочей партии о состоявшейся очередной общепартийной конференции. [Изд. ЦК РСДРП. Paris, 1909], стр. 4—7. (РСДРП). — 56, 65, 66, 163, 178, 211, 213, 295, 297—298, 299, 301, 302, 324, 431
- [239] Резолюции, принятые на V (Лондонском) съезде РСДРП. — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 420—442. (РСДРП). — 178, 300
- [240] [Резолюции, принятые на Четвертой конференции РСДРП («Третьей Общероссийской»)]. — «Пролетарий», [Выборг], 1907, № 20, 19 ноября, стр. 4—5, в отд.: Из партии. Под загл.: Резолюции 3-й общероссийской конфер. На газ. место изд.: М. — 178
- [241] [Резолюции Совещания расширенной редакции «Пролетария»]. — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 46. Приложение к № 46 газеты «Пролетарий», 16 (3) июля,

ложение к № 46 газеты «Пролетарий», 3 (16) июля, стр. 3—7. — 25, 28, 29, 32, 64, 65, 72, 80, 96, 135, 139, 394

- [242] *Резолюция 2-й Парижской группы содействия РСДРП.* 30 марта 1910 г. [Листовка]. Б. м., 1910. 1 стр. (РСДРП). — 253
- [243] *[Резолюция Исполнительной комиссии Петербургского комитета РСДРП по вопросу о выборах в Государственную думу].* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 49, 3 (16) октября, стр. 5, в ст.: Беседа с петербургскими большевиками. — 167
- [244] *Резолюция Московской общегородской конференции РСДРП об отношении к думской фракции.* — «Пролетарий», Женева, 1908, № 31, 17 (4) июня, стр. 5—6. — 70, 109, 142
- [245] *Резолюция об отношении к непролетарским партиям, (принятая на V (Лондонском) съезде РСДРП).* — В кн.: Лондонский съезд Российской соц.-демокр. раб. партии (состоявшийся в 1907 г.). Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Paris, 1909, стр. 454—455. (РСДРП). — 156, 197, 300, 301
- [246] *Резолюция «отзовистов» [Московской общегородской конференции РСДРП. Май 1908 г.].* — «Пролетарий», Женева, 1908, № 31, 17 (4) июня, стр. 6. — 109, 142
- [247] *[Резолюция — платформа, принятая Петербургским комитетом РСДРП в связи с избирательной кампанией].* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 49, 3 (16) октября, стр. 8—9, в отд.: Хроника. — 134, 138
- [248] *Резолюция по отчетам, (принятая на Пятой конференции РСДРП (Общероссийской 1908 г.)).* — В кн.: Извещение Центрального Комитета Российской с.-д. рабочей партии о состоявшейся очередной общепартийной конференции. [Изд. ЦК РСДРП. Paris, 1909], стр. 4. (РСДРП). — 164
- [249] *Резолюция, предложенная на собрании меньшевист-*

ской группы содействия в Париже (4 апреля 1910 г.) меньшевиками-партийцами. [Листовка]. Б. м., [1910]. 1 стр. (РСДРП). — 252, 317

[²⁵⁰] *Резолюция, предложенная на собрании 1-ой Женевской группы РСДРП 19 апреля 1910 г. меньшевиками-партийцами.* [Листовка]. Б. м., [1910]. 1 стр. (РСДРП). — 252, 317

[²⁵¹] *Резолюция, предложенная на собрании 1-ой Льежской группы содействия РСДРП меньшевиками-партийцами.* [Листовка]. Б. м., [1910]. 1 стр. (РСДРП). — 253, 317

[²⁵²] *Резолюция, принятая Венским партийным социал-демократическим клубом 17 апреля 1910 г.* [Листовка]. Б. м., 1910. 1 стр. — 272, 273, 274—278, 280, 284, 303, 304, 305, 315, 317

[²⁵³] *Резолюция, принятая на общем собрании партийного социал-демократического клуба в Вене 26-го ноября 1910 года.* [Листовка]. Б. м., [1910]. 2 стр. — 393

[²⁵⁴] *Резолюция СПБ «отзовистов», предложенная ими расширенному заседанию Пет. ком. перед общепартийной конференцией.* — «Пролетарий», [Париж], 1909, № 44. Приложение к № 44 газ. «Пролетарий», 4 (17) апреля, стр. 1. — 109

[²⁵⁵] *Резолюция Совета парт. школы. 26 августа 1909 г.* — В листовке: К вопросу о партийной школе. (Четыре документа). Изд. парт. школы. Б. м., 1909, стр. 2. (РСДРП). — 140

[²⁵⁶] *Резолюция ЦК (РСДРП) о кооперативах.* — «Социал-Демократ», [Вильно — Спб.], 1908, № 1, февраль, стр. 37—38, в отд.: Из партии. — 60

[²⁵⁷] *Резолюция ЦК РСДРП о работе в профессиональных союзах.* — «Социал-Демократ», [Вильно — Спб.], 1908, № 1, февраль, стр. 38—39, в отд.: Из партии. — 60

[²⁵⁸] *Резолюция ЦК РСДРП по поводу выступления социал-демократической фракции в Думе по вопросу*

о закрытии дверей думской комиссии по государственной обороне...]. — «Социал-Демократ», [Вильно — Спб.], 1908, № 1, февраль, стр. 35. Под общ. загл.: Деятельность Центрального Комитета, в отд.: Из партии. — 60

[²⁵⁹] *Рескрипт, данный на имя министра внутренних дел А. Г. Булыгина. 18 февраля 1905 г.*. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 40, 19 февраля (4 марта), стр. 1. — 415

[²⁶⁰] *Рескрипт, данный на имя председателя Совета министров, статс-секретаря П. А. Столыпина. 27 апреля 1909 г.* — «Правительственный Вестник», Спб., 1909, № 91, 28 апреля (11 мая), стр. 1. — 245

[²⁶¹] «Речь», Спб. — 174, 247

— 1909, № 167 (1045), 21 июня (4 июля), стр. 3. — 76, 78, 93, 203

— 1909, № 208 (1092), 1 (14) августа. 4 стр. — 91, 93

— 1909, № 213 (1097), 6 (19) августа, стр. 4. — 93

— 1909, № 216 (1100), 9 (22) августа, стр. 3. — 93

— 1909, № 220 (1104), 13 (26) августа, стр. 4. — 94

— 1909, № 317 (1197), 18 ноября (1 декабря), стр. 2. — 174

— 1909, № 318 (1198), 19 ноября (2 декабря), стр. 3. — 174

— 1909, № 324 (1204), 25 ноября (8 декабря), стр. 2; № 325 (1205), 26 ноября (3 декабря), стр. 2; № 330 (1210), 1 (14) декабря, стр. 2; № 351 (1231), 22 декабря 1909 (4 января 1910), стр. 2. — 197—203

— 1910, № 89 (1327), 1 (14) апреля. 8 стр. — 242, 244, 247, 249

[²⁶²] *Розанов, В. Между Азефом и «Вехами».* — «Новое Время», Спб., 1909, № 12011, 20 августа (2 сентября), стр. 3—4. — 194

- [263] — *Мережковский против «Вех»*. (Последнее религиозно-философское собрание). — «Новое Время», Спб., 1909, № 11897, 27 апреля (10 мая), стр. 3. — 194
- [264] «*Россия*», Спб. — 77
— 1909, № 1099, 23 июня (6 июля), стр. 1. — 77
- [265] *Русские депутаты в Англии*. Речь на завтраке у лорд-мэра. Лондон, 19 июня (2 июля). — «Речь», Спб., 1909, № 167 (1045), 21 июня (4 июля), стр. 3. — 76, 78, 92, 203
- [266] «*Русское Слово*», М. — 174
— 1909, № 264, 17 (30) ноября, стр. 3. — 174
С. — см. Джибладзе, С.
- [267] *Сажин, Л. К вопросу о возрождении партии*. (Мысли практика). Париж, кооп. тип. «Союз», 1910. 32 стр. (РСДРП). — 332, 333, 335
- [268] *Салтыков-Щедрин, М. Е. Игрушечного дела людшкш*. — 84, 85, 168
- [269] — *Признаки времени*. — 323
- [270] *С.-Петербург, 22-го июня*. [Передовая]. — «Россия», Спб., 1909, № 1099, 23 июня (6 июля), стр. 1. — 77
- [271] *С.-Петербург, 1 августа*. [Передовая]. — «Речь», Спб., 1909, № 208 (1092), 1 (14) августа, стр. 1. — 91—92, 93
- [272] *С.-Петербург, 1 апреля*. [Передовая]. — «Речь», Спб., 1910, № 89 (1327), 1 (14) апреля, стр. 1. — 247
- [273] *Свод законов Российской империи*. Т. 1. Ч. I. Свод основных государственных законов. Изд. 1906 года. Спб., гос. тип., б. г. 78 стр. — 242, 244—246, 249
- [274] «*Слово*», Спб., 1909, № 791, 10 (23) мая, стр. 3. — 77, 194, 195

[275] * *Современное положение и задачи партии*. Платформа, выработанная группой большевиков. Изд. группы «Вперед». Paris, кооп. тип. «Союз», [1909]. 32 стр. (РСДРП). — 215, 261—267, 268, 269—271

[276] «Социал-Демократ», [Вильно — Спб. — Париж — Женева]. — 51, 60, 146, 211, 222, 225, 251, 255, 256, 272, 274, 276, 286, 316, 317, 325, 375, 376, 394, 395

— [Вильно — Спб.], 1908, № 1, февраль, стр. 35, 36—39. — 60

— Париж, 1909, № 2, 28 января (10 февраля), стр. 1—2. — 213

— 1910, № 11, 26 (13) февраля. 12 стр. — 214, 215, 216—221, 222—228, 251, 253—255, 271, 274, 279, 280, 283, 285, 286, 288, 289 291—294, 296, 298—300, 304, 307, 314, 316, 324, 337, 392, 394, 431, 432—433

— 1910, № 12, 23 марта (5 апреля). 12 стр. — 224, 255, 256, 325, 326

— 1910, № 13, 26 апреля (9 мая). 12 стр. — 313, 316, 317, 319

— 1910, № 15—16, 12 сентября (30 августа), стр. 8—9. — 395

— 1910, № 17, 25 сентября (8 октября), стр. 11. — 370, 371, 373, 374

[277] [Сталин, И. В.] *Письмо с Кавказа*. — «Дискуссионный Листок», [Париж], 1910, № 2, 25 мая (7 июня), стр. 26—28. Подпись: К. Ст. На газ. дата: 24/7 июня. — 295

Станислав — см. Вольский, С.

[278] *Статистика землевладения 1905 г.* Свод данных по 50-ти губерниям Европейской России. Спб., тип. Минкова, 1907. 199 стр.; L стр. табл. (Центр. стат. ком. м-ва внутр. дел). — 198

[279] [Стеклов, Ю. М.] *Что делать?* (Письмо из России).— «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 13, 26 апреля (9 мая), стр. 7—8. Подпись: К. — 313

[280] *Стенографические отчеты [Государственной думы].* 1906 год. Сессия первая. Т. I. Заседания 1—18 (с 27 апреля по 30 мая). Спб., гос. тип., 1906. XXII, 866 стр. (Государственная дума). — 161

[281] *Стенографические отчеты [Государственной думы].* 1908 г. Сессия вторая. Ч. I. Заседания 1—35 (с 15 октября по 20 декабря). Спб., гос. тип., 1908. XIV стр.; 3152 стлб. (Государственная дума. Третий созыв). — 162, 195, 196

Стенографические отчеты [Государственной думы]. 1909 г. Сессия вторая. Ч. III—IV. Спб., гос. тип., 1909. 2 т. (Государственная дума. Третий созыв).

[282] — Ч. III. Заседания 71—100 (с 6 марта по 24 апреля 1909 г.). XII стр., 2956 стлб. — 196

[283] — Ч. IV. Заседания 101—126 (с 27 апреля по 2 июня 1909 г.). XXXVII стр., 3476 стлб. — 75

Стенографические отчеты [Государственной думы]. 1909—1910 гг. Сессия третья. Ч. I—III. Спб., гос. тип., 1910. 3 т. (Государственная дума. Третий созыв).

[284] — Ч. I. Заседания 1—32 (с 10 октября по 18 декабря 1909 г.). XVI стр., 3796 стлб. — 242, 243, 244, 249

[285] — Ч. II. Заседания 33—64 (с 20 января по 6 марта 1910 г.). 3164 стлб. — 231

[286] — Ч. III. Заседания 65—94 (с 8 марта по 9 апреля 1910 г.). 3244 стлб. — 237, 239, 242, 243, 247

[287] *Столыпин, А. Интеллигенты об интеллигентах.* — «Новое Время», Спб., 1909, № 11893, 23 апреля (6 мая), стр. 4. — 194

[288] [Столыпин, П. А.] *Речь председателя Совета министров П. А. Столыпина [на заседании Государствен-*

ной думы 31 марта 1910 г.). — «Речь», Спб., 1910, № 89 (1327), 1 (14) апреля, стр. 4—5, в отд.: Государственная дума. — 242, 247, 249

- [289] * *Струве, П. Б. Интеллигенция и революция.* — В кн.: Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции. М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. 127—145. — 186, 190, 192, 194, 195, 427
- [290] *Суд над Горьким.* (Социал-демократическое действие). — «Утро России», М., 1909, № 39—6, 21 ноября, стр. 3—4. Подпись: Стенографировал Оль д'Ор. — 174
- [291] [*Сысоев, И. В.*] *О настроениях и запросах современного рабочего.* (Из Петербурга). — В кн.: Вперед. Сборник статей по очередным вопросам. Изд. гр. «Вперед». [Paris, кооп. тип. «Союз»], июль 1910, стлб. 53—59. (РСДРП). Подпись: Ткач И—н. — 333
- [292] [*Тактическая резолюция по аграрному вопросу, принятая на IV (Объединительном) съезде РСДРП.*] — В листовке: Постановления и резолюции Объединительн. съезда Российской социал-демократической рабочей партии. [Спб.], тип. Центрального Комитета, [1906], стр. 1. (РСДРП). Под загл.: Аграрная программа. — 381
- «Ткач И—н» — см. Сысоев, И. В.
- [293] *Ткачев, П. Н. Задачи революционной пропаганды в России.* Письмо к редактору журнала «Вперед». Б. м., апрель 1874. IX, 43 стр. — 160
- [294] «*Товарищ*», Спб. — 376
- [295] [*Троцкий, Л. Д.*] *К единству — через все препятствия!* — «Правда», [Вена], 1910, № 12, 3 (16) апреля, стр. 2—3. — 255, 256, 316
- [296] — *Наши политические задачи.* (Тактические и организационные вопросы). Изд. РСДРП. Женева, тип. партии, 1904. XI, 107 стр. (РСДРП). Перед загл. авт.: Н. Троцкий. — 123

- [297] *Труды VI съезда уполномоченных дворянских обществ 33 губерний*. С 14 марта по 20 марта 1910 г. Спб., тип. Александрова, 1910. VIII, 511 стр. — 243
- [298] *Указ правительствующему Сенату [о временных правилах в связи с проведением выборов в Государственный совет и Государственную думу. 8 (21) марта 1906 г.]*. — «Правительственный Вестник», Спб., 1906, № 57, 11 (24) марта, стр. 1, в отд.: Действия правительства. — 390
- [299] *Указ правительствующему Сенату [о выходе крестьян из общин и закреплении в собственность наделных участков. 9 (22) ноября 1906 г.]*. — «Правительственный Вестник», Спб., 1906, № 252, 12 (25) ноября, стр. 1. — 160
- [300] *Указ правительствующему Сенату [о предоставлении частным лицам и учреждениям права вырабатывать предложения по вопросам государственного благоустройства. 18 февраля (3 марта) 1905 г.]*. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 39, 18 февраля (3 марта), стр. 1. — 415
- [301] *Указ правительствующему Сенату [об изменениях и дополнениях в положении о выборах в Государственную думу. 11 (24) декабря 1905 г.]*. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 268, 13 (26) декабря, стр. 1, в отд.: Действия правительства. — 436
- [302] *Устав Ц[ентрального] К[омитета, принятый на пленуме ЦК РСДРП в январе 1910 г.]*. — «Социал-Демократ», [Париж], 1910, № 11, 26 (13) февраля, стр. 10, в отд.: Из партии. — 253
- [303] *«Утро России», М.* — 174
- 1909, № 31—1, 15 ноября, стр. 6. — 174
- 1909, № 35—2, 17 ноября, стр. 1. — 174
- 1909, № 38—5, 20 ноября, стр. 3. — 174
- 1909, № 39—6, 21 ноября, стр. 3—4. — 174

- [304] *Учреждение Государственной думы*. [6 (19) августа 1905 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1—2. — 384, 415
- [305] * *Франк, С. Л. Этика нигилизма*. (К характеристике нравственного мировоззрения русской интеллигенции). — В кн.: *Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции*. М., [тип. Саблина, март] 1909, стр. 146—181. — 186, 191, 192, 193
- [306] [*Цедербаум, С. О.*] «Конституционный» режим и рабочее движение. — «Возрождение», М., 1910, № 5, 30 марта, стлб. 1—8. Подпись: В. Ежов. — 309
- [307] *Череванин, Н. Несколько слов о моем ликвидаторстве*. (Письмо в редакцию). — «Голос Социал-Демократа», [Париж], 1909, № 16—17, август—сентябрь, стр. 16. — 166, 171
- [308] — *Пролетариат в революции*. — В кн.: Горн, В., Меч, В. и Череванин, Н. *Борьба общественных сил в русской революции*. Вып. II. М., типолит. Русского т-ва печ. и изд. дела, 1907, стр. 5—120. — 171, 421
- [309] * — *Современное положение и возможное будущее*. Аграрная проблема и ее решение борющимися партиями. 3-я Дума, причины ее появления и ее будущее. М., тип. «Русский Труд», 1908. VII, 248 стр. — 171—173
- [310] *Чернышевский, Н. Г. Пролог*. — 234
- [311] [*Шанцер, В. Л.*] *Марат и [Богданов, А.] Максимов*. [Письменное заявление, поданное при голосовании резолюции «Об отзовизме и ультиматизме» на Совещании расширенной редакции «Пролетария»]¹. — 26
- [312] «*Экономист России*», Спб., 1910, № 36, 11 (24) сентября, стр. 1—3. — 343

¹ Poprvé otištěno v knize *Protokoly Sověščanija rasširennoj redakcii Proletarija*. Ijuň 1909 g. (M.), Partizdat, 1934, str. 77.

- [313] *Энгельс, Ф. Введение к английскому изданию (брошюры: «Развитие социализма от утопии к науке»).* 20 апреля 1892 г. — 233
- [314] — *Введение [к работе К. Маркса «Классовая борьба во Франции с 1848 по 1850 г.】.* 6 марта 1895 г. — 145
- [315] — *Письмо А. Бебелю [по поводу Готской программы].* — 18—28 марта 1875 г. — 271
- [316] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 29 ноября 1886 г. — 321
- [317] — *Письмо Ф. А. Зорге.* 11 мая 1889 г. — 321
- [318] *Революция и контрреволюция в Германии.* Август 1851 — сентябрь 1852 г. — 387
- [319] — *4 мая в Лондоне.* Между 5—21 мая 1890 г. — 321
- [320] [*Юдин*]. *К вопросу о нашей работе.* (Из № 2 «Stimme von Bund»). — «Отклики Бунда», [Женева], 1909, № 3, ноябрь, стр. 11—16. Подпись: Ю. Дин. — 164
- [321] *Adler, F. [Die Resolution, vorgeschlagen auf der Sitzung des Internationalen sozialistischen Büros].* — «Leipziger Volkszeitung», 1909, Nr. 264, 13. November. 4. Beilage zu Nr. 264 der «Leipziger Volkszeitung», S. 2. — 208
- [322] *Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle.* Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902. VI, 491 S. — 381
- [323] *Bensing, F. Der Einfluß der landwirtschaftlichen Maschinen auf Volks- und Privatwirtschaft.* Breslau, 1898. IX, 205 S. — 360
- [324] «*Berliner Tageblatt und Handelszeitung*». — 174
- [325] «*Bremer Bürgerzeitung*». — 209

— 1909, 11. November. — 209

- [326] «*Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International*», Bruxelles, [1910], N 2, p. 33—56. — 205—209
- 1910, N 5. 195 p. — 366, 368
- [327] *Bureau socialiste International*. Dimanche 7 novembre 1909. — «*Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International*», Bruxelles, [1910], N 2, p. 33—56. — 205—210
- [328] *Census reports*. Vol. V. Twelfth Census of the United States, taken in the year 1900. Agriculture. P. I. Washington, 1902. — 345, 346, 354
- [329] *Contre la peine de mort en toute matière et particulièrement en matière politique*. [Résolution du Bureau socialiste International]. — «*Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International*», Bruxelles, [1910], N 2, p. 38. — 206
- [330] *Contre les persécutions en Roumanie*. [Résolution du Bureau socialiste International]. — «*Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International*», Bruxelles, [1910], N 2, p. 38. — 206
- [331] [*Dahn, Th.*] *Erklärung*. — «*Vorwärts*», Berlin, 1908, Nr. 151 1. Juli, S. 3. Unter der Rubrik: Aus der Partei. — 67, 171
- [332] «*L'Eclair*», [Paris]. — 174
- [333] *Engels, F.* [*Brief an K. Kautsky*. 1. April 1895]. — «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1908, Jg. 27, Bd. 1, Nr. 1, S. 7. — 145
- [334] — *Briefe von F. Engels über die französische Arbeiterpartei*. Vorbemerkung. — «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. 1, Nr. 14, S. 420—427. — 145
- [335] *L'Expédition du Maroc*. [Résolution du Bureau socialiste International]. — «*Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International*», Bruxelles, [1910], N 2, p. 38. — 206
- [336] *Gesetz gegen gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie*. Vom 21. October 1878. — «*Reichsgesetzblatt*», Berlin, 1878, Nr. 34, S. 351—358. — 97

- [337] *Guesde, J. Le Problème et la Solution. Les huit heures à la Chambre.* Lille, Delory, s. d. 31 p. (Bibliothèque du Parti Ouvrier). — 180, 181, 182
- [338] *Hommage aux socialistes suédois.* [Résolution du Bureau socialiste International]. — «Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International», Bruxelles, [1910], N 2, p. 38. — 206
- [339] *Internationale Regeln der sozialistischen Taktik.* [Die Resolution des Internationalen Sozialistenkongresses zu Amsterdam]. — In: Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam. 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», 1904, S. 31—32. — 294
- [340] *Das Internationale sozialistische Bureau.* — «Leipziger Volkszeitung», 1909, Nr. 264, 13. November. 4. Beilage zu Nr. 264 der «Leipziger Volkszeitung», S. 1—2. — 147, 208
- [341] *Internationaler Sozialistenkongreß.* — «Leipziger Volkszeitung», 1910, Nr. 201, 31. August. 3. Beilage zu Nr. 201 der «Leipziger Volkszeitung», S. 1. — 372
- [342] *Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam.* 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», 1904. 78 S. — 294
- [343] *Internationaler Sozialistenkongreß zu Stuttgart.* 18. bis 24. August 1907. Berlin, Buchh. «Vorwärts», 1907. 132 S. — 207
- [344] *Kautsky, K. Was nun?* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 28, S. 33—40; Nr. 29, S. 68—80. — 386
- [345] — *Zwischen Baden und Luxemburg.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 45, S. 652—667. — 387
- [346] «Landwirtschaftliche Statistik der Länder der ungarischen Krone». Bd. IV—V. Budapest, 1900. 2 Bd. — 345, 346, 361—364
- [347] «Leipziger Volkszeitung». — 209
 — 1909, Nr. 259, 8. November. 4 S. — 209
 — 1909, Nr. 264, 13. November. 4. Beilage zu Nr. 264 der «Leipziger Volkszeitung», S. 1—2. — 147, 208

- 1910, Nr. 201, 31. August. 3. Beilage zu Nr. 201 der «Leipziger Volkszeitung», S. 1. — 372
- [³⁴⁸] *Liebknicht, W.* [*Brief an F. Engels*]. 21. April 1875. — In: Mayer, G. Johann Baptist von Schweitzer und die Sozialdemokratie. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Jena, Fischer, 1909, S. 424. — 271
- [³⁴⁹] [*Lunacharsky, A.*] *Les courants tactiques dans le parti socialdémocrate Russe.* — «Le Peuple», Bruxelles, 1910, le 23 août. Signature: Woinoff. — 375, 376
- [³⁵⁰] *Luxemburg, R.* *Ermattung oder Kampf?* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 35, S. 257—266. — 386
- [³⁵¹] — *Die Theorie und die Praxis.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 43, S. 564—578; Nr. 44, S. 626—642. — 386
- [³⁵²] *Martoff, L.* *Die preußische Diskussion und die russische Erfahrung.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 51, S. 907—919. — 378, 379—380, 381, 382, 383, 386, 388, 389, 390, 421
- [³⁵³] [*Marx, K.*] *Berliner Gegenrevolution.* — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 192—196. — 381
- [³⁵⁴] — *Köln, 29. Juli.* — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848. Nr. 60, 30. Juli, S. 1—2. — 380
- [³⁵⁵] *Mayer, G.* *Johann Baptist von Schweitzer und die Sozialdemokratie.* Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Jena, Fischer, 1909. VII, 448, VI S. — 272
- [³⁵⁶] [*Mehring, F.*] *Einleitung [des Herausgebers zum Buch: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle].* — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 3—86. — 381

- [³⁵⁷] *Molkenbuhr, H. Rente oder Almosen?* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1909, Jg. 27, Bd. 2, Nr. 41, S. 500—505. — 210
- [³⁵⁸] «*Neue Rheinische Zeitung*», Köln, 1848, Nr. 60, 30. Juli, S. 1—2. — 380
- [³⁵⁹] «*Die Neue Zeit*», Stuttgart. — 371
- 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, Nr. 14, S. 420—427. — 145
- 1908, Jg. 27, Bd. 1, Nr. 1, S. 7. — 145
- 1909, Jg. 27, Bd. 2, Nr. 41, S. 500—505. — 210
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 28, S. 33—40; Nr. 29, S. 68—80. — 386
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 35, S. 257—266. — 386
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 43, S. 564—578; Nr. 44, S. 626—642. — 386
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 45, S. 652—667. — 386
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 50, S. 860—871. — 378, 379, 382, 384, 389, 390, 392, 393, 395
- 1910, Jg. 28, Bd. 2, Nr. 51, S. 907—919. — 378, 379, 381, 383, 384, 386, 387—388, 389, 390, 421
- [³⁶⁰] «*Nieuwe Tijd*», Amsterdam. — 207
- [³⁶¹] *Parvus. Die Handelskrise und die Gewerkschaften.* Nebst Anhang: Gesetzentwurf über den achtstündigen Normalarbeitstag. München, 1901. 64 S. — 182
- [³⁶²] «*Le Peuple*», Bruxelles, 1910, le 23 août. — 375, 376
- [³⁶³] *Programm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Erfurt 1891.* — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, die Exped. des «Vorwärts»..., 1891, S. 3—6. — 371

- [364] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», 1903. 448 S. — 294
- [365] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, die Exped. des «Vorwärts»..., 1891. 368 S. — 371
- [366] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*. Abgehalten zu Hannover vom 9. bis 14. Oktober 1899. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», 1899. 304 S. — 371
- [367] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*. Abgehalten zu Magdeburg vom 18. bis 24. September 1910. Berlin, Buchh. «Vorwärts», 1910. 504 S. — 375, 380
- [368] «*Przegląd Socjaldemokratyczny*», [Kraków], 1909, Nr. 14—15, sierpień-wrzesień, s. 338—350. — 155
- [369] «*Le Radical*», [Paris]. — 174
- [370] «*Reichsgesetzblatt*», Berlin, 1878, Nr. 34, S. 351—358. — 97
- [371] *Relations entre les coopératives et les partis politiques*. [Projet d'une résolution proposé par le Parti Ouvrier de Belgique au Congrès International de Copenhague]. — «Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International», Bruxelles, 1910, N 5, p. 137. — 366, 368
- [372] *Relations entre les coopératives et les partis politiques*. Résolution du P. S. (France) [proposée sur le Congrès International de Copenhague]. — «Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International», Bruxelles, 1910, N 5, p. 139. — 366, 368
- [373] [Roland-Holst, II. *Brief an die Mitglieder des Internationalen sozialistischen Büros*]. — «Leipziger Volkszeitung», 1909, Nr. 264, 13. November. 4. Beilage zu Nr. 264 der «Leipziger Volkszeitung», S. 1. — 147

- [³⁷⁴] — *Vorrede* [von A. Tscherewanin «Das Proletariat und die russische Revolution»]. — In: Tscherewanin, A. Das Proletariat und die russische Revolution. Mit einer Vorrede von H. Roland-Holst und einem Anhang vom Übersetzer S. Lewitin. Stuttgart, Dietz, 1908, S. IX—XVI. — 166, 171
- [³⁷⁵] *Schippel, M. Sozialdemokratisches Reichstags-Handbuch*. Ein Führer durch die Zeit- und Streitfragen der Reichsgesetzgebung. Berlin, Expedition der Buchh. «Vorwärts», [1902]. X, 1174 S. — 180, 181
- [³⁷⁶] *Eine Sensationsnachricht*. — «Vorwärts», Berlin, 1909, Nr. 281, 2. Dezember. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter der Rubrik: Aus der Partei. — 174
- [³⁷⁷] *Singer, P. [Die Resolution, vorgeschlagen auf der Sitzung des Internationalen sozialistischen Büros]*. — «Leipziger Volkszeitung», 1909, Nr. 264, 13. November. 4. Beilage zu Nr. 264 der «Leipziger Volkszeitung», S. 2. — 208
- [³⁷⁸] *La Situation au Mexique*. [Résolution du Bureau Socialiste International]. — «Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International», Bruxelles, [1910], N 2, p. 44. — 206
- [³⁷⁹] «*Sozialistische Monatshefte*», [Berlin]. — 294, 376
— 1910, 16. bis 18. Hft., 11. August, S. 1061—1064. — 375, 376, 377
- [³⁸⁰] *Sprawozdanie z VI Zjazdu Sozialdemokracji Królestwa Polskiego i Litwy*. Kraków, 1910. 2, XXII, 180 s. — 108, 125
- [³⁸¹] **Statistik des Deutschen Reichs*. Bd. 212. T. 1a, 1b u. 2a. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Landwirtschaftliche Betriebsstatistik. Berlin, 1909—1910. — 343, 344, 345—347, 348—353, 354, 355—359, 361, 364
- [³⁸²] *Statistik des Deutschen Reichs*. Hrsg. vom Kaiserlichen Statistischen Amt. Neue Folge. Bd. 112. Die Landwirtschaft im Deutschen Reich. Nach der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom 14. Juni 1895. Berlin, 1895. VIII. 70, 500 S. — 343, 344, 361, 364

- [³⁸³] *«Statistique Agricole de la France»*. (Résultats généraux de l'enquête Décennale de [1909]). — 361
- [³⁸⁴] *Streltzw, R. Die gegenwärtige Politik der sozialistischen Gruppen in Rußland*. — *«Sozialistische Monatshefte»*, [Berlin], 1910, 16. bis 18. Hft., 11. August, S. 1061—1064. — 375, 376, 377
- [³⁸⁵] *Die Taktik der Partei*. [Die Resolution des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, abgehalten zu Dresden]. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903. Berlin, Expedition der Buchh. *«Vorwärts»*, 1903, S. 418—419. — 294
- [³⁸⁶] *«De Tribune»*, Amsterdam. — 207
- [³⁸⁷] *Trotzky, L. Die Entwicklungstendenzen der russischen Sozialdemokratie*. — *«Die Neue Zeit»*, Stuttgart, 1910, Jg. 28. Bd. 2, Nr. 50, S. 860—871. — 378, 379, 382, 384, 390, 391, 392, 393, 395
- [³⁸⁸] — *Kłopoty zewnętrzne i wewnętrzne*. — *«Przegląd Socjaldemokratyczny»*, [Kraków], 1909, Nr. 14—15, sierpień-wrzesień, s. 338—350. — 155
- [³⁸⁹] — *Die russische Sozialdemokratie*. (Von unserem russischen Korrespondenten). — *«Vorwärts»*, Berlin, 1910, Nr. 201, 28. August, S. 4. — 375, 377, 395
- [³⁹⁰] [*Tscherewanin, A.*] *Das Proletariat und die russische Revolution*. Mit einer Vorrede von H. Roland-Holst und einem Anhang vom Übersetzer S. Lewitin. Stuttgart, Dietz, 1908. XVI, 170 S. — 67, 166, 171
- [³⁹¹] *«Weekblad»*, Amsterdam. — 207
- [³⁹²] *«Vorwärts»*, Berlin. — 375, 376
- 1908, Nr. 151, 1. Juli, S. 3. — 67, 171
- 1909, Jg. 26, Nr. 281, 2. Dezember. 1. Beilage des *«Vorwärts»*, S. 2. — 174

— 1910, Nr. 201, 28. August, S. 4. — 375, 377, 395

[³⁹³] «*Zihna*», [Bruxelles], 1910, N 100, Julija. 24 S. — 325

JMENNÝ REJSTŘÍK

ADLER Viktor (1852—1918) — jeden ze zakladatelů a vůdců rakouské sociálně demokratické strany a II. internacionály. Do dělnického hnutí se zapojil v polovině 80. let. V roce 1886 založil list Gleichheit, od roku 1889 byl redaktorem ústředního orgánu rakouské sociální demokracie Arbeiter-Zeitung. V letech 1889—1895 si dopisoval s B. Engelsem, avšak brzy po jeho smrti se přiklonil k reformismu; byl představitelem oportunistického křídla rakouské sociálně demokratické strany a II. internacionály. Za první světové války byl centristou, hlásal politiku třídního smíru a bojoval proti revolučním akcím dělnické třídy. Po vzniku Rakouské republiky (1918) byl ministrem zahraničních věcí. — 147, 208—209

ALEXINSKIJ G. A. (nar. 1879) — sociální demokrat, za revoluce 1905 až 1907 se přikláněl k bolševikům. Byl poslancem II. státní dumy za petrohradské dělníky, stal se členem komise pro pomoc nezaměstnaným, komise pro zásobování potravinami a zemědělské komise. Jako zástupce sociálně demokratické frakce v dumě se účastnil V. (londýnského) sjezdu strany s poradním hlasem. V letech reakce byl otzovistou, lektorem frakční školy na Capri a patřil k organizátorům protistranické skupiny Vperjod. Za první světové války se projevoval jako sociálšovinista, psal do několika buržoazních listů. V roce 1917 se po návratu do Ruska přiklonil k Plechanovově skupině Jednota, stál na straně kontrarevolucionářů. V dubnu 1918 uprchl za hranice. V roce 1920 byl v nepřítomnosti souzen Nejvyšším revolučním tribunálem CÚVV za činnost v kontrarevoluční organizaci Taktické centrum a zbaven práva pobytu v Sovětském Rusku. V emigraci se připojil k táboru nejreakčnějších živlů. — 89, 108, 115, 116, 125, 141, 152—153, 273, 275, 288—289

AN — viz Žordanija N. N.

ANSEELE Edouard (1856—1938) — jeden ze zakladatelů a vůdců Belgické dělnické strany, významný činitel belgického družstevního

hnutí. V roce 1910 se zúčastnil mezinárodního socialistického kongresu v Kodani. Pracoval ve výkonném výboru mezinárodního socialistického byra II. internacionály, patřil k oportunistům. V letech 1918 až 1921 byl ministrem veřejných prací v Belgii, v letech 1925 až 1927 ministrem dopravy. — 368, 370

ANTON — viz Makadzjub M. S.

ANTONIJ Volynskij (vl. jm. Chrapovickij A. P.) (1863—1936) — černo-
soťnovec, vůdce krajně pravicového směru v ruské pravoslavné
církvi, jeden z nejvýznamnějších propagátorů reakční politiky ca-
rismu. Od roku 1902 byl volyňským biskupem, později charkovským
arcibiskupem. V letech cizí vojenské intervence a občanské války
spolupracoval s Děnikinem. Po porážce kontrarevoluce uprchl do
zahraničí a stal se jedním z vůdců monarchistické emigrace. — 77,
194, 195

AVGUSTOVSKIJ — viz Cederbaum S. O.

AXELROD P. B. (1850—1928) — jeden z čelných představitelů menše-
vismu; v 70. letech patřil k narodníkům, po rozkolu ve skupině
Zemlja i volja se přiklonil ke skupině Čornyj pereděl; v roce 1883
se podílel na založení skupiny Osvobození práce. Od roku 1900
pracoval v redakci listu Jiskra a časopisu Zarja. Jako zástupce Jiskry
se s právem poradního hlasu účastnil II. sjezdu SDDSR, patřil
k menšinovým jiskrovcům. Po sjezdu se stal aktivním menševikem.
V roce 1905 propagoval likvidátorskou myšlenku svolání dělnického
sjezdu, který by byl protiváhou proletářské strany. V letech reakce
patřil k vůdcům likvidátorů, byl členem redakce listu menševiků-li-
kvidátorů Golos social-demokrata; v roce 1912 byl členem protistra-
nického srpnového bloku. Za první světové války zaujímal centris-
tické stanovisko. Na zimmerwaldské a kientalské konferenci hájil
názory pravého křídla. Po únorové revoluci 1917 se stal členem vý-
konného výboru petrohradského sovětu, podporoval prozatímní
vládu. Říjnovou revoluci odmítal a v emigraci vyzýval k ozbrojené
intervenci proti Sovětskému Rusku. — 36, 67, 120, 222, 229, 272,
273, 275, 288—289, 320, 321, 323

BEBEL August (1840—1913) — významný představitel německé sociální
demokracie a II. internacionály, povoláním soustružník. Do poli-
tického života vstoupil v první polovině 60. let, byl členem I. inter-
nacionály. V roce 1869 založil společně s W. Liebknechtem Sociálně
demokratickou dělnickou stranu Německa (eisenšaských). Byl ně-

kolikrát zvolen poslancem Říšského sněmu, bojoval za sjednocení Německa demokratickou cestou. V parlamentě odhaloval reakční domácí i zahraniční politiku tehdejší vlády. Za prusko-francouzské války zaujímal internacionalistické stanovisko, podporoval Pařížskou komunu. V 90. letech a po roce 1900 vystupoval proti reformismu a revizionismu v německé sociální demokracii. Lenin nazval jeho projevy proti bernsteinovcům „vzorem, jak je třeba hájit marxistické názory a bojovat za skutečně socialistický ráz dělnické strany“ (Spisy 19, Praha 1959, s. 295). Jako talentovaný publicista a řečník měl Bebel značný vliv na rozvoj německého a evropského dělnického hnutí. V posledních letech své činnosti se dopustil řady chyb centristického charakteru (nedostatečný boj proti oportunistům, přecenění významu parlamentních forem boje aj.). — 371, 373, 376, 380

BĚLINSKIJ V. G. (1811—1848) — významný revoluční demokrat, literární kritik a publicista, materialistický filozof. V letech 1838—1839 redigoval časopis *Moskovskij nabljudatel*, řídil literární a kritickou rubriku časopisu *Otčestvennyje zapiski* (1839—1846), od roku 1847 se stal spolupracovníkem a ideovým vůdcem časopisu *Sovremennik*. 3. července 1847 napsal v zahraničí *Dopis Gogolovi*, „jedno z nejlepších děl necenzurovaného demokratického tisku, jež jsou živá a nesmírně významná dodnes“ (V. I. Lenin, Spisy 20, Praha 1957, s. 250). Bělinskij prošel složitým a rozporuplným ideovým vývojem od idealismu k materialismu, od osvícenství k revolučnímu demokratismu. Byl socialistou, ideologem rolnictva bouřícího se proti nevolnictví. Jeho socialismus však měl utopický charakter. Bělinskij se stal zakladatelem revolučně demokratické estetiky a literární kritiky. Ve svých pracích zdůrazňoval svébytnost a význam ruské literatury, její realismus a lidovost. — 190, 191, 447

BENSING August Franz (nar. 1870) — německý buržoazní ekonom, profesor univerzity v Heidelbergu. — 360

BERĎAJEV N. A. (1874—1948) — idealistický filozof, mystik. Ve svých prvních pracích vycházel z legálního marxismu; revidoval Marxovo učení v novokantovském duchu, později proti marxismu otevřeně vystupoval. V roce 1905 vstoupil do Konstitučně demokratické strany. V letech reakce patřil k představitelům nábožensko-filozofického směru zvaného bohohledačství. Byl spoluautorem kontrarevolučního sborníku *Věchi [Na rozcestí]*. Po Říjnové revoluci se stal stoupencem středověké scholastiky, v níž viděl záchranu před vzrůstajícím se komunismem. V roce 1922 emigroval. — 186

BEREZOVSKIJ A. J. (Berezovskij I.) (nar. 1868) — statkář, člen Konstitučně demokratické strany, zemstevní činitel. Byl poslancem III. státní dumy za Simbirskou gubernii a členem několika komisí dumy. Po Říjnové revoluci přestal politicky pracovat. — 196

BERNSTEIN Eduard (1850—1932) — vůdce krajně oportunistického křídla německé sociální demokracie a II. internacionály, teoretik revizionismu a reformismu. V letech 1881—1890 redigoval ilegální orgán Sociálně demokratické strany Německa Der Sozialdemokrat. V letech 1896—1898 uveřejnil v časopise Die Neue Zeit sérii článků Problémy socialismu, jež později vydal knižně pod názvem Voraussetzungen der Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie [Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie] (1899 česky; 1902). V této knize revidoval všechny základní teze marxistické filozofie, ekonomie a vědeckého socialismu. Odmítal marxistickou teorii třídního boje, učení o nevyhnutelnosti zániku kapitalismu, o socialistické revoluci a diktatuře proletariátu. Za jediný úkol dělnického hnutí považoval boj za reformy, které by „zlepšily“ hospodářské postavení dělníků za kapitalismu;razil oportunistické heslo Hnutí je vším, konečný cíl není ničím.

Teoretické názory Bernsteina a jeho stoupců položily základ mezinárodnímu revizionismu; oportunistická činnost bernsteinovců vedla k přímé zradě zájmů dělnické třídy a vyvrcholila krachem II. internacionály. I v následujících letech pokračoval Bernstein v boji proti marxismu, vyzýval k podpoře imperialistické buržoazie a vystupoval proti Říjnové revoluci a sovětskému státu. — 28, 176, 207, 371

BLOCH Joseph (1871—1936) — německý sociální demokrat, revizionista. Zabýval se publicistickou činností. V letech 1897—1933 redigoval a vydával hlavní tiskový orgán německých oportunistů, časopis Sozialistische Monatshefte. V roce 1933 po uchvácení moci fašisty emigroval do Československa. — 376

BOBRIKOV N. I. (1839—1904) — generál carské armády, od roku 1898 finský generální gubernátor. Horlivě uplatňoval carskou politiku porušování této země. Zavedl ve Finsku jako úřední jazyk ruštinu, prakticky zrušil ústavu, rozpustil finská vojska, krutě potlačoval všechny projevy národně osvobozenického hnutí. Dne 3. (16.) června 1904 byl zabit finským teroristou. — 148, 149

BOBRINSKIJ Al. A. (nar. 1852) — hrabě, reakční státník, velkostatkář a majitel cukrovaru. Od roku 1884 byl po mnoho let maršálkem

šlechty v Petrohradské gubernii. V roce 1906 byl zvolen předsedou Rady sjednocené šlechty, kontrarevoluční organizace statkářů. Za Kyjevskou gubernii byl poslancem III. státní dумы. Od roku 1912 byl členem Státní rady a v roce 1916 ministrem zemědělství. Po Říjnové revoluci se stal členem kontrarevoluční Rady státního sjednocení Ruska, později emigroval. — 243

BOGDANOV A. (vl. jm. Malinovskij A. A.) (Maximov N.) (1873—1928) — filozof, sociolog a ekonom, povoláním lékař. V 90. letech pracoval v sociálně demokratických kroužcích v Tule. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k bolševikům. Jako člen byra výborů většiny připravoval v Rusku III. sjezd strany, zúčastnil se ho jako delegát tulského výboru a na sjezdu byl zvolen členem ÚV SDDSR. Pracoval v redakci bolševických listů *Vperjod*, *Proletarij* a *Novaja žizň*. Po nástupu reakce stál v čele otcovistů a vedl protileninskou skupinu *Vperjod*. Ve filozofii se pokoušel vytvořit svůj vlastní systém — empiriomonismus. Lenin jeho názory podrobil kritice v díle *Materialismus a empiriokriticismus*. Na poradě rozšířené redakce listu *Proletarij* v červnu 1909 byl Bogdanov z bolševické strany vyloučen. Po Říjnové revoluci patřil k inspirátorům a organizátorům *Proletkultu*, pracoval na *Proletářské univerzitě*. Byl zakladatelem a ředitelem *Ústavu pro transfúzi krve*. — 26, 29, 30, 32, 34—38, 40—41, 42, 63, 64, 89, 96 až 129, 133, 135—137, 139—143, 152—153, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 290, 319, 333, 334, 337

BRANTING Karl Hjalmar (1860—1925) — reformistický vůdce švédské sociálně demokratické strany, jeden z čelných představitelů II. internacionály, revizionista a oportunista. Od roku 1884 byl spolupracovníkem a později redaktorem liberálního listu *Tiden*. V letech 1887—1917 (s přestávkami) redigoval ústřední stranický orgán *Sozialdemokraten*. V letech 1897—1925 byl poslancem parlamentu. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. V roce 1917 vstoupil do koaliční Edenovy liberálně socialistické vlády, v letech 1920, 1921—1923 a 1924—1925 byl předsedou sociálně demokratické vlády. Podporoval vojenskou intervenci proti Sovětskému Rusku. — 75

BRENTANO Lujo (1844—1931) — německý buržoazní ekonom, od roku 1896 profesor politické ekonomie na mnichovské univerzitě, stoupenec „katedrového socialismu“. Tento směr odmítal třídní boj a hlásal, že vyřešit sociální rozpory v kapitalistické společnosti a sladit zájmy dělníků a kapitalistů mohou reformistické odbory a tovární zákonodárství. V agrární otázce byl Brentano zastáncem „teorie“ stability drobného rolnického hospodářství a „zákona klesající úrod-

nosti půdy“. Lenin upozornil na vzájemnou souvislost mezi brentanismem, ruským legálním marxismem a mezinárodním revizionismem. — 158, 380

BRIAND Aristide (1862—1932) — francouzský státník a diplomat; právník. Určitou dobu patřil k levému křídlu socialistů. Po zvolení do parlamentu v roce 1902 začal zastávat reakční názory a k dělnické třídě se stavěl nepřátelsky. V roce 1906 byl jmenován ministrem osvěty. Po vyloučení ze Socialistické strany Francie se přiklonil ke skupině tzv. nezávislých socialistů, která v roce 1911 přijala název Republikánská socialistická strana. V roce 1909 se Briand stal předsedou „kabinetu tří renegátů“ (Briand - Millerand - Viviani). V pozdějších letech byl několikrát předsedou vlády; v roce 1924 zastupoval Francii ve Společnosti národů. Ve 20. letech zastával úřad ministra zahraničních věcí. V roce 1931 utrpěl porážku v prezidentských volbách a zanechal politické činnosti. — 171, 309

BRONŠTEJN P. A. (Jurij) (nar. 1881) — sociální demokrat menševik. Do sociálně demokratického hnutí vstoupil na začátku 20. století v Oděse. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k menševikům. V letech reakce patřil k likvidátorům; redigoval časopis Dělo žizni, přispíval do listů Něvskij golos, Luč a dalších tiskových orgánů menševiků-likvidátorů. V roce 1917 byl jedním z menševických vůdců v Petrohradě a členem ústředního orgánu menševiků listu Rabočaja gazeta. Po Říjnové revoluci vyvíjel kontrarevoluční činnost na jihu země, později emigroval; přispíval do menševického časopisu Socialističeskij věstnik. — 228—230, 253, 255, 282, 284, 307, 336, 392

BULGAKOV S. N. (1871—1944) — buržoazní ekonom, idealistický filozof, v 90. letech legální marxista. Revidoval Marxovo učení o agrární otázce, zbídačování rolnických mas vysvětloval tzv. zákonem klesající úrodnosti půdy. Po porážce revoluce 1905—1907 se přiklonil ke kadetům, proklamoval filozofický mysticismus. Zúčastnil se hnutí kolem sborníku Věchi [Na rozcestí]. Po roce 1918 se stal pravoslavným knězem; roku 1922 byl za kontrarevoluční činnost vypovězen a v zahraničí vedl protisovětskou propagandu. — 186, 193, 231—232, 235, 380

BULYGIN A. G. (1851—1919) — ministr vnitra carské vlády, velkostatkář. Do roku 1900 byl vyšetřujícím soudcem, později gubernátorem v řadě gubernií. V letech 1900—1904 zastupoval moskevského generálního gubernátora, aktivně podporoval činnost zubatovovské tajné policie. 20. ledna 1905 byl jmenován ministrem vnitra. V srpnu té-

hož roku jej car pověřil přípravou návrhu zákona o svolání poradní Státní dумы, jímž mělo být oslabeno vzrůstající se revoluční hnutí v Rusku. Duma však svolána nebyla, smetla ji revoluce. Po vydání carova Manifestu ze 17. října 1905 byl Bulygin penzionován: formálně zůstal členem Státní rady, ve skutečnosti však z politického života odešel. — 55, 58, 232, 233, 384, 391

CEDERBAUM F. O. — viz Dněvnickij P. N.

CEDERBAUM S. O. (Avgustovskij) (1879—1939) — sociální demokrat menševik. V roce 1898 pracoval v petrohradské skupině Rabočeje znamja, byl zatčen a vypovězen do Poltavy. Později organizoval přepravu Jiskry ze zahraničí. Na podzim 1904 emigroval a sblížil se s menševiky. V dubnu 1905 se zúčastnil menševické konference v Ženevě. Brzy se vrátil do Ruska, pracoval v petrohradské menševické organizaci a v roce 1906 redigoval legální menševický list Kurjer. V letech reakce aktivně vystupoval jako likvidátor, psal do listů a časopisů menševiků-likvidátorů. V letech 1911—1912 vedl petrohradskou „iniciativní skupinu“ likvidátorů. Za první světové války byl obránářem. V roce 1917 přispíval do menševického listu Vperjod. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti. — 228 až 230, 307

CEDERBAUM V. O. — viz Levickij V. O.

CEJTLIN B. S. (Georgij) (1879—1920) — sociální demokrat menševik. Do revolučního hnutí se zapojil koncem 90. let, pracoval ve Vitebsku a Kremenčugu. V roce 1903 byl poslán do vyhnanství na východní Sibiř; po návratu se přiklonil k menševikům. Účastnil se IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR. V letech reakce aktivně vystupoval jako likvidátor, pracoval v redakci likvidátorských časopisů Vozrožděnije, Žizň a Dělo žizni; přispíval do listů Něvskij golos, Luč a dalších orgánů menševiků-likvidátorů. Po únorové revoluci 1917 byl členem redakce ústředního orgánu menševiků Rabočaja gazeta. — 228 až 230

CCHAKAJA M. G. (Micha) (1865—1950) — profesionální revolucionář, jeden z nejstarších a nejvýznamnějších představitelů bolševické strany a mezinárodního dělnického hnutí. V revolučním hnutí působil od roku 1880. Od roku 1898 byl členem SDDSR. Pracoval ve stranických organizacích na Kavkaze, v Charkově a Jekatěrinoslavi. Patřil k čelným představitelům výboru kavkazského svazu SDDSR. Zúčastnil se příprav II. sjezdu strany. Na III. sjezd jej delegoval

kavkazský svaz SDDSR. Byl aktivním účastníkem revoluce 1905 až 1907. Od roku 1907 do března 1917 žil v emigraci. V Londýně se zúčastnil jako delegát V. sjezdu strany. Po únorové revoluci 1917 se vrátil spolu s Leninem do Ruska. V letech 1917—1920 byl členem tífiského [tbiliského] výboru strany. Po vítězství sovětské moci v Gruzii v únoru 1921 zastával vedoucí funkce v orgánech sovětské vlády a ve straně: byl předsedou ústředního výkonného výboru Zakavkazské federace, členem předsednictva ústředního výkonného výboru SSSR, předsedou ústředního výkonného výboru Gruzie, členem ústředního výboru KS(b) Gruzie. — 36

ČAADAJEV P. J. (1794—1856) — idealistický filozof. V letech 1829 až 1830 psal *Filosofskije pisma* [Filozofické listy] (rusky byly jako celek publikovány až v roce 1935, česky 1947), v nichž ostře kritizoval samoděržaví a nevolnictví. Po otištění prvního listu v časopisu *Těleskop* roku 1836 byl časopis zastaven a Čaadajev prohlášen za chomyslného. V roce 1837 Čaadajev napsal spis *Apologija sumasědšego* [Bláznova apologie], v němž obhajoval svoje názory. Čaadajevovo odsouzení carismu a nevolnictví mělo revolucionující účinek při formování pokrokového veřejného smýšlení 30. a 40. let 19. století. A. I. Gercen, V. G. Bělinskij a N. G. Černyševskij vysoce hodnotili jeho boj proti samoděržaví a nevolnictví, zároveň však odsuzovali jeho mystickoidealistické teorie. — 190

ČEREVANIN N. (vl. jm. Lipkin F. A.) (1868—1938) — publicista, jeden z „kritiků Marxe“, později menševický předák, likvidátor. Zúčastnil se IV. (sjednocovacího) a V. (londýnského) sjezdu SDDSR; přispíval do likvidátorských listů, byl spoluautorem *Otevřeného dopisu 16 menševiků o likvidaci strany*. Po srpnové protistranické konferenci v roce 1912 se stal členem menševického ústředí (organizačního výboru). Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1917 redigoval petrohradský menševický list *Rabočaja gazeta* a později ústřední menševický orgán, časopis *Rabočij internacional*. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. — 67, 68, 156, 159, 166, 168, 171—173, 228—230, 307, 320, 376, 421

ČERNÝŠEVSKIJ N. G. (1828—1889) — významný ruský revoluční demokrat, vědec, utopický socialista, spisovatel, literární kritik, vedoucí osobnost revolučně demokratického hnutí 60. let v Rusku. V roce 1862 jej carská vláda zatkla a uvěznila v Petropavlovské pevnosti, kde strávil asi dva roky; poté byl odsouzen k sedmi letům nucených prací a k doživotnímu vyhnanství na Sibiři. Teprve na sklonku života byl z vyhnanství propuštěn. Až do své smrti zůstal oddaným

bojovníkem proti sociální nerovnosti a proti všem projevům politického i hospodářského útlatku.

Černyševskij má obrovskou zásluhu o rozvoj ruské materialistické filozofie. Ostře kritizoval různé idealistické teorie a snažil se materialisticky přepracovat Hegelovu dialektiku. Svě filozofické názory aplikoval v oblasti politické ekonomie, estetiky, umělecké kritiky a historie.

Černyševskij napsal celou řadu prací z filozofie, politické ekonomie, historie, etiky a estetiky. Jeho román *Čto dělat?* [Co dělat?] (1863; česky 1975) vychoval nejedno pokolení revolucionářů v Rusku i za hranicemi. — 189—190, 234, 447

DAN F. I. (vl. jm. Gurvič F. I.) (1871—1947) — jeden z menševických vůdců, povoláním lékař. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od 90. let, byl členem petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. Několikrát byl vězněn a deportován do vyhnanství. V září 1903 uprchl do zahraničí, záhy se přiklonil k menševikům. Zúčastnil se IV. a V. sjezdu SDDSR a mnoha konferencí. V cizině stál v letech reakce v čele skupiny likvidátorů, redigoval list *Golos social-demokrata*. Za první světové války vystupoval jako horlivý obránář. Po únorové revoluci 1917 byl členem výkonného výboru petrohradského sovětu, členem předsednictva ústředního výkonného výboru v prvním volebním období, podporoval prozatímní vládu. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské vládě. Začátkem roku 1922 byl vypovězen jako nepřítel sovětského státu. — 34, 36, 37, 43, 67, 82, 85, 116, 159, 222, 226, 229, 252, 253, 307, 309, 315, 321

DAVID Eduard (1863—1930) — jeden z pravicových vůdců německé sociální demokracie, povoláním ekonom. V roce 1894 se stal členem komise pro přípravu agrárního programu strany. Zaujal revizionistický postoj k marxistickému učení o agrární otázce a dokazoval stabilitu zemědělské malovýroby za kapitalismu. Byl jedním ze zakladatelů revizionistického časopisu *Sozialistische Monatshefte*. V roce 1903 vydal knihu *Sozialismus und Landwirtschaft* [Socialismus a zemědělství], kterou V. I. Lenin nazval „hlavní revizionistickou prací v agrární otázce“. Od roku 1903 byl David poslancem Říšského sněmu. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1919 se stal členem první koaliční vlády Německé republiky. V letech 1919—1920 byl ministrem vnitra, v letech 1922—1927 říšským zástupcem v Hesensku. Podporoval revanšistické snahy německého imperialismu, byl nepřítelem SSSR a dělnické třídy. Lenin jej charakterizoval jako oportunistu, „který celý svůj život věnoval bur-

žoaznímu rozkládání dělnického hnutí“ (Spisy 21, Praha 1957, s. 270). — 347

DĚLNÍK Ar. — viz Kalinin F. I.

DĚNISOV V. P. (Vsevolod, Vsev.) (nar. 1876) — sociální demokrat, do sociálně demokratického hnutí se zapojil v 90. letech, několikrát byl vězněn. Po rozkolu v SDDSR se přiklonil k bolševikům. Jako delegát za petrohradskou organizaci se zúčastnil V. (londýnského) sjezdu strany a v prosinci 1908 V. konference SDDSR. Byl členem skupiny otzovistů. V roce 1909 byl zatčen a poslán do vyhnanství do Irkutské gubernie. Po Říjnové revoluci pracoval jako pedagog na Sibiři. — 35, 107

DNĚVNICKIJ P. N. (vl. jm. Cederbaum F. O.) (P.) (nar. 1883) — sociální demokrat menševik, publicista. Od roku 1909 žil v zahraničí, přikláněl se k menševikům stoupcům zachování ilegální strany. Přispíval do Plechanovova časopisu Dněvnik social-demokrata a do bolševických listů Zvězda a Pravda. Po Říjnové revoluci vystupoval proti sovětské moci. — 168

DOBROLJUBOV N. A. (1836—1861) — ruský revoluční demokrat, literární kritik a materialistický filozof, blízký přítel N. G. Černyševského. Od podzimu 1857 řídil kritickou a bibliografickou rubriku časopisu Sovremennik, později též satirickou přílohu časopisu Svis-tok. Napsal řadu článků: Ťomnoje carstvo [Říše temna], Luč světa v ťomnom carstve [Paprsek světla v říši temna], Čto takoje oblo-movščina? [Co je to oblomovščina?], Kogda že pridot nastojaščij děň? [Kdy přijde ten pravý den?] (česky ve Vybraných literárních statích, 1950) aj., které jsou vzorem bojovné literární kritiky. Byl nesmiřitelným odpůrcem samoděržaví a nevolnictví, nenáviděl despotickou zvlášť a byl stoupcem lidového povstání proti carské vládě. — 190

DOMOV — viz Pokrovskij M. N.

DOSTOJEVSKIJ F. M. (1821—1881) — ruský spisovatel. V rané tvorbě rozvíjel demokratické a humanitní tradice ruského realismu. V roce 1847 se stal členem revolučního kroužku M. V. Petraševského. V roce 1849 byl v procesu s petraševci odsouzen k trestu smrti; ten mu byl těsně před popravou změněn na nucené práce. Po návratu do Petrohradu v roce 1859 začal znovu psát. Zápisky z mrtvého domu, Zločin a trest, Idiot, Ponížení a uražení jsou realistickým zachycením sku-

tečnosti, lidských prožitků a vzpoury osobnosti proti potlačování lidské důstojnosti. V řadě jeho děl se protest proti sociální nespravedlnosti mísí s hlásáním křesťanské pokory a s kultem utrpení. — 190

DUBROVINSKIJ I. F. (I., Innokentij) (1877—1913) — profesionální revolucionář, významný činitel bolševické strany. V revolučním hnutí začal pracovat v roce 1893, zpočátku v narodovoljovských kroužcích, později se s narodovoljovstvím rozešel a stal se marxistou. Byl jedním z vůdců Moskevského dělnického svazu a od roku 1902 důvěrníkem Jiskry. Po II. sjezdu SDDSR byl jako bolševik kooptován do ÚV. V roce 1905 patřil k organizátorům a vůdcům ozbrojeného povstání v Moskvě. Na V. (londýnském) sjezdu SDDSR byl zvolen členem ÚV. V zahraničí pracoval v redakci listu Proletarij. V letech reakce zaujímal kolísavý postoj vůči likvidátorům. Byl často pronásledován; v roce 1913 zemřel ve vyhnanství v Turuchansku. — 224, 293

DŽIBLADZE S. V. (S.) (1859—1922) — sociální demokrat menševik. V 90. letech byl členem první marxistické skupiny v Gruzii Mesame dasi. Od konce 90. let minulého století pracoval v tífiském [tbiliském] výboru SDDSR, účastnil se revoluce 1905—1907. V letech reakce se přiklonil k likvidátorům, byl členem zakavkazského oblastního výboru. V době, kdy byli v Gruzii u moci menševici, se stal členem ústředního výboru menševické strany. — 82—84

EDUARD VII. (1841—1910) — anglický král (1901—1910). — 75

ELM Adolf (1857—1916) — německý sociální demokrat, reformista, odborový funkcionář a propagátor družstevnictví; povoláním dělník v tabákové továrně. V letech 1894—1906 byl poslancem Říšského sněmu. Na stránkách revizionistického časopisu Sozialistische Monatshefte bojoval proti revolučnímu programu a taktice sociální demokracie. Jako delegát se účastnil mezinárodního socialistického kongresu v Kodani v roce 1910. — 368, 369, 370, 371—372, 373

ENGELS Bedřich (1820—1895) — spoluzakladatel vědeckého komunismu, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu, přítel a spolupracovník K. Marxe (životopis viz v Leninově článku Bedřich Engels, Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 15—27). — 100, 145, 233, 271—272, 321

FALLIÈRES Clément Armand (1841—1931) — francouzský buržoazní politik, povoláním advokát. V letech 1876—1890 byl členem posla-

necké sněmovny, patřil k umírněným buržoazním republikánům. Zaujímal ministerská křesla v několika vládách. Od roku 1890 byl senátorem, v letech 1899—1906 předsedou senátu. V letech 1906 až 1913 zastával úřad prezidenta republiky. — 75

FISCHER Richard (1855—1926) — německý sociální demokrat. V letech 1880—1890 pracoval v sociálně demokratických tiskárnách v Curychu a Londýně. V letech 1890—1893 byl tajemníkem sociálně demokratické strany. V letech 1893—1903 vedl sociálně demokratické nakladatelství, vydával a řídil ústřední list strany Vorwärts. — 372

FRANK S. L. (1877—1950) — idealistický filozof, buržoazní ekonom. Kritizoval Marxovu teorii hodnoty. V roce 1906 redigoval časopis pravého křídla Konstitučně demokratické strany Svoboda i kultura. V roce 1909 se podílel na vydání kontrarevolučního sborníku Věchi [Na rozcestí]. Byl soukromým docentem petrohradské univerzity a přednášel i na dalších vysokých školách. V roce 1922 byl vypovězen ze země. — 186, 192, 380

GA—AZ Jevg. — viz Majeuskij J.

GABRILovič L. J. (Galič L.) (nar. 1878) — kadet, publicista. Byl soukromým docentem na petrohradské univerzitě, přispíval do liberálního listu Russkoje slovo, do tiskových orgánů Konstitučně demokratické strany časopisu Russkaja mysl, listu Reč a do dalších buržoazních publikací. — 93

G—G — viz Levickij V. O.

GALBERŠTADOVÁ R. S. (Michajlovová N.) (1877—1940) — členka sociálně demokratického kroužku v Ženevě, který řídil G. V. Plechanov. Po návratu do Ruska pracovala v sociálně demokratických organizacích v Oděse, Kišiněvě, Charkově a Jekatěrinoslavi; vstoupila do organizace Jiskra. Za organizační výbor se s právem poradního hlasu zúčastnila II. sjezdu SDDSR, patřila k menšinovým jiskrovcům. Po sjezdu aktivně hájila menševické názory, v prosinci 1905 byla za menševiky zvolena do sjednoceného ÚV. V letech reakce zastávala likvidátorská stanoviska, za první světové války stála na pozicích obranářství. Brzy po únorové revoluci 1917 zanechala politické činnosti. — 228—230

GALIČ L. — viz Gabrilovič L. J.

GEGEČKORI J. P. (1879—1954) — gruzínský menševík; poslanec III. státní dumy za Kutaiskou gubernii, jeden z vůdců sociálně demokratické frakce v dumě. Po únorové revoluci 1917 byl členem zvláštního zakavkazského výboru prozatímní vlády. Od listopadu 1917 byl předsedou kontrarevoluční vlády Zakavkazska (zakavkazského komisariátu), později ministrem zahraničních věcí a místopředsedou menševické vlády v Gruzii. Po vítězství sovětské moci v Gruzii v roce 1921 emigroval. — 75, 231, 242—243

GEORG — viz Levickij V. O.

GEORGIJ — viz Cejtlin B. S.

GERŠENZON M. O. (1869—1925) — publicista, literární historik. Psal do řady buržoazních časopisů a listů (Russkije vědomosti, Věstník Jevropy, Russkaja mysl aj.). V roce 1909 vystoupil v článku Tvůrčí uvědomění, otištěném v kontrarevolučním sborníku Věchi [Na rozcestí], proti demokratickým tradicím ruské pokrokové inteligence. Po Říjnové revoluci pracoval v osvětových organizacích a Celoruském svazu spisovatelů. — 186

GINZBURG B. A. — viz Kolcov D.

GOGOL N. V. (1809—1852) — ruský spisovatel, jeden ze zakladatelů kritického realismu v ruské literatuře. Ve svých dílech podal kritický obraz života statkářů a úředníků v nevolnickém Rusku. Je autorem povídkových cyklů, satirických komedií a známého románu z nevolnického Ruska Mrtvé duše. Ve 40. letech se sblíží se slavjanofily a postupně u něho dochází k ideové krizi, která se nejvýrazněji odrazila v knize Vybrannyje mesta iz perepiski s družjami [Vybraná místa z korespondence s přáteli, 1847; česky Korespondence s přáteli, Praha 1921]. Knihu ostře kritizoval V. G. Bělinskij v otevřeném Dopise Gogolovi. — 190, 191

GOLDENBERG I. P. (Meškovskij, Višněvskij) (1873—1922) — sociální demokrat, jiskrovec, po II. sjezdu SDDSR bolševik; v sociální demokracii začal pracovat v 90. letech, byl členem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí. Stal se významným činitelem revoluce 1905—1907; tehdy redigoval všechny publikace bolševiků a zastupoval ÚV při jednáních s ostatními stranami a organizacemi. Účastnil se V. sjezdu SDDSR, byl na něm zvolen do ústředního výboru. V lednu 1910 se stal členem ruského byra ÚV; zaujímal tehdy smířlivecký postoj vůči likvidátorům. Za první světové války patřil

k obranářům, stoupencům Plechanova. V letech 1917—1919 sympatizoval se skupinou Novaja žižň. — 43, 52, 53

GOLDMAN B. I. — viz Gorev B. I.

GOREMYKIN I. L. (1839—1917) — ministr vnitra v letech 1895—1899, stoupenec monarchie. Snažil se zrušit nebo alespoň oslabit reformy z 60. let (tzv. politika kontrareforem); krutě potlačoval dělnické hnutí. Od dubna do srpna 1906 a od ledna 1914 do ledna 1916 byl předsedou rady ministrů. — 202

GOREV B. I. (vl. jm. Goldman B. I.) (I.) (nar. 1874) — sociální demokrat. Do revolučního hnutí se zapojil v polovině 90. let. V roce 1905 byl členem petrohradského výboru SDDSR, patřil k bolševikům. V roce 1907 se přiklonil k menševikům. Na V. (londýnském) sjezdu ho menševici zvolili za kandidáta ústředního výboru SDDSR. Přispíval do orgánů menševiků-likvidátorů, do listu Golos social-demokrata a časopisu Naša zarja. V roce 1912 se zúčastnil protistranické srpnové konference ve Vídni, kde byl zvolen do organizačního výboru SDDSR. Po únorové revoluci 1917 se stal jedním z redaktorů menševického listu Rabočaja gazeta, členem menševického ústředního výboru a Celoruského ústředního výkonného výboru. V srpnu 1920 vystoupil z menševické organizace. Později přednášel na vysokých školách. — 303

GORKIJ Maxim (vl. jm. Peškov A. M.) (1868—1936) — ruský spisovatel a dramatik, jeden z představitelů předrevoluční realistické literatury, zakladatel socialistického realismu. Uvedl do literatury zcela specifický svět lidí vyvržených měšťáckou společností a jejich svéráznou životní filozofií. Svým literárním dílem a svými názory na poslání socialistického umělce působil na vývoj ruské a sovětské literatury i na tvorbu četných pokrokových světových autorů. — 141, 174, 270—271

GORTER Herman (1864—1927) — holandský levicový sociální demokrat, básník a publicista. V roce 1897 se přiklonil k sociálním demokratům. V roce 1907 se podílel na založení listu De Tribune, orgánu levého křídla holandské Sociálně demokratické dělnické strany. V letech první světové války byl internacionalistou, stoupencem zimmerwaldské levice. V letech 1918—1921 byl členem Komunistické strany Nizozemska, pracoval v Kominterně; zastával krajně levicové, sektářské stanovisko. V roce 1921 vystoupil z komunistické strany a zanechal aktivní politické činnosti. — 207

GRIGORIJ — viz Zinovjev G. J.

GUČKOV A. I. (1862—1936) — velkokapitalista, organizátor a vůdce strany okfabristů. Za revoluce 1905—1907 ostře vystupoval proti revolučnímu hnutí a podporoval vládní politiku represálií vůči dělnictvu a rolnictvu. V letech reakce byl předsedou komise státní obrany a předsedou III. státní dумы. Za první světové války zastával funkci předsedy ústředního válečného průmyslového výboru a byl členem Mimořádné rady obrany. Po únorové revoluci 1917 byl ministrem vojenství a vojenského námořnictva v prozatímní vládě. V srpnu 1917 se zúčastnil Kornilovova povstání, byl na frontě zatčen, ale prozatímní vládou osvobozen. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské vládě a později emigroval. — 149, 231, 232

GUESDE Jules (vl. jm. Basile Mathieu Jules) (1845—1922) — jeden z organizátorů a vůdců francouzského socialistického hnutí a II. internacionály. Politicky začal pracovat v druhé polovině 60. let. Protože v roce 1871 podporoval Pařížskou komunu, musel emigrovat. V roce 1876 se vrátil do Francie. Pod vlivem prací K. Marxe a B. Engelse se přiklonil k marxismu a roku 1877 se stal spoluzakladatelem listu L'Égalité, který sehrál v roce 1879 rozhodující úlohu při založení Francouzské dělnické strany. Za pomoci Marxe a Engelse vypracoval spolu s Lafarguem program strany, jenž byl schválen roku 1880 na kongresu v Le Havru. V roce 1901 založil spolu se svými stoupenci Socialistickou stranu Francie. Měl velký podíl na rozšíření marxistických idejí a na rozvoji socialistického hnutí ve Francii. Byl několikrát zvolen poslancem. Guesde zaujímal mylné stanovisko v otázce vztahu proletariátu k válce a podceňoval úlohu strany v boji dělnické třídy. Po vypuknutí první světové války zradil ve jménu „vlastenectví“ zájmy dělníků a vstoupil do buržoazní vlády. Lenin o tom napsal: „Poučte se z celého Guesdova života, řekneme dělníkům, s výjimkou jeho otevřené zrady na socialismu v roce 1914“ (Spisy 21, Praha 1957, s. 119). Guesde nepochopil význam Říjnové revoluce a nepřipojil se k většině delegátů Francouzské socialistické strany, jež se roku 1920 na kongresu v Tours rozhodla vstoupit do Kominterny. — 180, 182, 367, 369, 372, 373, 374

GURVIČ F. I. — viz Dan F. I.

GUTOVSKIJ V. A. — viz Majejskij J.

HELPHAND A. L. — viz Parvus

CHEJSIN M. L. (Romulus) (1871—1924) — sociální demokrat menševik, povoláním lékař. V roce 1900 působil v petrohradské sociálně demokratické organizaci; v roce 1903 odjel do zahraničí a tam se přiklonil k menševikům. Za revoluce 1905—1907 pracoval v krasnojarském výboru, později ve vyborském obvodě v Petrohradě. V letech reakce patřil k likvidátorům, přispíval do časopisů *Vozrožděnije*, *Naša zarja*, do listu *Luč* a dalších orgánů menševiků-likvidátorů. Po Říjnové revoluci pracoval v družstevních organizacích. — 228 až 230

CHOMJAKOV N. A. (1850—1925) — velkostatkář, okťabrista. V letech 1886—1896 byl smolenským guberniálním maršálkem šlechty. Od roku 1896 do roku 1902 zastával funkci vedoucího oddělení na ministerstvu zemědělství a státního majetku. V roce 1906 byl zvolen členem Státní rady. Byl poslancem II., III. a IV. státní dумы a do března roku 1910 předsedou III. státní dумы. — 38

CHRAPOVICKIJ A. P. — viz Antonij Volynskij

I. — viz Dubrovinskij I. F.

I. — viz Gorev B. I.

IKOV V. K. (Vadim) (nar. 1882) — sociální demokrat menševik. Zúčastnil se V. (londýnského) sjezdu SDDSR jako delegát smorgoňské organizace. Podporoval oportunistickou myšlenku svolání „dělnického sjezdu“. Přispíval do časopisu *Vozrožděnije*, do listu *Golos social-demokrata* a do jiných orgánů menševiků-likvidátorů. Za první světové války byl obranářem. Po Říjnové revoluci pracoval v družstevních organizacích. V roce 1931 byl odsouzen za činnost v kontrarevoluční menševické organizaci Svazové byro SDDSR. — 228—230

INNOKENTIJ — viz Dubrovinskij I. F.

IONOV (vl. jm. Kojgen F. M.) (1870—1923) — sociální demokrat, jeden z předáků Bundu, později člen komunistické strany. Od roku 1893 pracoval v sociálně demokratických kroužcích v Oděse. V roce 1903 byl zvolen členem ÚV Bundu. Zastupoval Bund na IV. (sjednocovacím) sjezdu SDDSR. Byl delegátem V. (londýnského) sjezdu strany. V prosinci roku 1908 se účastnil V. konference SDDSR, v hlavních otázkách hájil pozice menševiků stoupenců zachování ilegální strany, později zaujímal vůči likvidátorům smířlivecké sta-

novisko. Za první světové války byl členem internacionalistického křídla Bundu. Po Říjnové revoluci vstoupil do KSR(b), pracoval ve votském oblastním výboru strany. — 276—277, 279—280, 281, 282, 283, 285, 286—287, 300—301, 303—307, 314—316

ИОРДАНСКИЙ Н. И. (1876—1928) — sociální demokrat. Po II. sjezdu SDDSR se přihlásil k menševikům. V roce 1904 byl stálým spolupracovníkem menševického listu Jiskra, v roce 1905 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu. V roce 1906 se zúčastnil jako delegát s poradním hlasem IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR; byl představitelem sjednoceného ÚV SDDSR. Za první světové války patřil k Plechanovově skupině Jednota. Po únorové revoluci 1917 se stal komisařem prozatímní vlády pro armády Jihozápadního frontu. V roce 1921 vstoupil do KSR(b); v roce 1922 pracoval v lidovém komisariátu zahraničních věcí a ve Státním nakladatelství, později byl zplnomocněným zástupcem v Itálii. Od roku 1924 se věnoval literární činnosti. — 145

ИСУВ И. А. (Михаил) (1878—1920) — sociální demokrat menševik. V roce 1903 byl členem jekatěrinoslavského výboru SDDSR; po II. sjezdu strany se přiklonil k menševikům, pracoval v Moskvě a v Petrohradě. V roce 1907 byl za menševiky zvolen členem ÚV. V letech reakce se stal likvidátorem, přispíval do časopisu Naša zarja. Za první světové války zaujímal obranářské stanovisko. V roce 1917 byl členem moskevského menševického výboru, výkonného výboru moskevského sovětu a byl zvolen do prvního Celoruského ústředního výkonného výboru. Po Říjnové revoluci pracoval v Muzeu práce. — 228—230, 253, 255, 282, 284, 304, 306, 307, 308, 311, 314, 315, 322, 336, 392

ИЗГОЈЕВ А. С. (vl. jm. Lande A. S.) (nar. 1872) — buržoazní publicista, jeden z ideologů Konstitučně demokratické strany. V 90. letech byl představitelem legálního marxismu a nejbližším spolupracovníkem P. B. Struveho, později se stal sociálním demokratem a v roce 1905 vstoupil do Konstitučně demokratické strany. Trvale spolupracoval s jejím ústředním listem Reč a rovněž přispíval do konstitučně demokratických časopisů Južnyje zapiski a Russkaja mysl. Byl jedním z autorů kontrarevolučního sborníku Věchi [Na rozcestí]. Po Říjnové revoluci přispíval do časopisu dekadentní skupiny intelektuálů Věstník literatury. Za kontrarevoluční publicistickou činnost byl v roce 1922 vypovězen za hranice. — 93, 186, 192, 195, 201, 380

ЖАУРЕС ЖАН (1859—1914) — význačný činitel francouzského a meziná-

rodního socialistického hnutí, historik. V roce 1902 vytvořil se svými stoupenci Francouzskou socialistickou stranu, která se v roce 1905 sloučila se Socialistickou stranou Francie a dostala název Francouzská sekce dělnické internacionály (SFIO). V letech 1885—1889, 1893—1898, 1902—1914 byl členem parlamentu a jedním z vůdců parlamentní socialistické frakce. V roce 1904 založil a do konce života redigoval list *l'Humanité*, který se v roce 1920 stal ústředním orgánem Francouzské komunistické strany. Jeho boj za demokracii, svobodu lidu, proti útlaku a válkám získal mu velkou popularitu. Byl přesvědčen, že jedině socialismus definitivně skoncuje s válkami a koloniálním útlakem. Přesto však se domníval, že socialismus nezvítězí cestou boje proletariátu s buržoazií, ale v důsledku rozvoje demokratických idejí. Lenin kritizoval Jaurèsovy reformistické názory, které ho zaváděly na cestu oportunistu.

Jaurèsův boj za mír a proti válce vyvolal vůči němu nenávisť buržoazie. Těsně před první světovou válkou byl z popudu reakce zavražděn.

Hlavní dílo: *Histoire socialiste de la Révolution française* [Socialistické dějiny francouzské revoluce] (1901—1907). — 76, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 373

„JER“ — viz Volskij S.

JERMOLAJEV K. M. (Roman) (1884—1919) — sociální demokrat menševik. V letech 1904—1905 pracoval v Petrohradě a Doněcké pánvi. Byl delegátem V. (londýnského) sjezdu SDDSR; za menševiky byl zvolen do ÚV. V letech reakce se stal likvidátorem; v roce 1910 podepsal jako jeden z šestnácti menševiků *Otevřený dopis o likvidaci strany*. V roce 1917 byl zvolen členem ÚV strany menševiků, pracoval v prvním Celoruském ústředním výkonném výboru. — 228 až 230, 253, 255, 284, 307, 336, 392

JEROGIN M. M. (nar. 1856) — statkář, poslanec I. státní dumy za Grodenskou gubernii. Byl soudním správcem v Grodenské gubernii, později maršálkem šlechty białostockého újezdu. Horlivě propagoval reakční politiku carismu. — 113, 114

JOGICHES Leon — viz Tyszka Jan

JURIJ — viz Bronštejn P. A.

JURKEVIČ L. (1885—1918) — ukrajinský buržoazní nacionalista. Byl členem ÚV Ukrajinské sociálně demokratické dělnické strany. V le-

tech 1913—1914 přispíval do buržoazně nacionalistického menševického časopisu *Dzvin*. Za první světové války vydával v Lausanne měsíčník *Boroťba*, ve kterém propagoval vytvoření samostatné ukrajinské sociálně demokratické strany, oddělení Ukrajiny od Ruska a vytvoření buržoazně statkářské ukrajinské monarchie. Lenin jej ostře kritizoval a nazýval ho nacionalistickým měšťákem, představitelem „naprosto bezobsažného, tupého a reakčního nacionalismu“ (*Spisy* 20, Praha 1959, s. 23). — 189

JUŠKEVIČ P. S. (1873—1945) — sociální demokrat menševik, vzděláním matematik. Přikláněl se k pozitivismu a pragmatismu. V letech reakce se pokoušel o revizi marxistické filozofie, nahrazoval ji empiriosymbolismem. V letech 1917—1919 spolupracoval s ukrajinským menševickým časopisem *Objediněnije* a přispíval do protibolševických publikací. Později zanechal politické činnosti a překládal filozofickou literaturu. — 333

K. — viz Stěklv J. M.

K. St. — viz Stalin J. V.

KALININ F. I. (Dělník Ar.) (1882—1920) — tkalcovský dělník. Do revolučního hnutí se zapojil po roce 1900, od roku 1903 byl členem SDDSR. V roce 1905 řídil ozbrojené povstání v Alexandrovsku ve Vladimírské gubernii; později pracoval v moskevském výboru SDDSR. V letech reakce navštěvoval frakční školu na Capri a v Bologni; byl členem protistranické skupiny *Vperjod*. Od roku 1912 žil v Paříži. Po únorové revoluci 1917 se vrátil do Ruska, pracoval v petrohradském odborovém svazu kovodělníků; po Říjnové revoluci se stal členem kolegia lidového komisariátu osvěty a jedním z vedoucích pracovníků *Proletkultu*. — 334—335, 336

KAMENĚV L. B. (vl. jm. Rozenfeld L. B.) (1883—1936) — člen SDDŠR od roku 1901. Po II. sjezdu strany se přiklonil k bolševikům. V letech reakce se stavěl smířlivecky k likvidátorům, otzovistům a trockistům. V roce 1915 byl vězněn a před carským soudem se zřekl bolševického hesla porážky carské vlády v imperialistické válce. Po únorové revoluci 1917 vystupoval proti orientaci strany na socialistickou revoluci. V říjnu 1917 uveřejnil spolu se Zinovjevem v polomenševickém listu *Novaja žizň* prohlášení, že nesouhlasí s usneseními ÚV o ozbrojeném povstání, čímž vyzradil prozatímní vládě plány strany. Po Říjnové revoluci zastával řadu významných funkcí. Byl předsedou Celoruského ústředního výkonného výboru, předsedou moskevského

sovětu, místopředsedou rady lidových komisařů, předsedou Rady práce a obrany, členem politického byra ústředního výboru. Několikrát vystoupil proti leninské politice strany; v listopadu 1917 byl pro vytvoření koaliční vlády za účasti menševiků a eserů, v roce 1925 patřil k organizátorům tzv. nové opozice, v roce 1926 k vůdcům protistranického trockisticko-zinovjevovského bloku. V roce 1927 byl na XV. sjezdu VKS(b) jako aktivní člen trockistické opozice ze strany vyloučen. V roce 1928 přiznal své chyby a byl znovu přijat do strany, avšak v protistranické činnosti neustal; v roce 1932 byl ze strany znovu vyloučen, v roce 1933 opět přijat a roku 1934 potřetí vyloučen. — 43

KARAULOV V. A. (1854—1910) — kadet, šlechtic, povoláním právník. Byl poslancem III. státní dumy za Jenisejskou gubernii. V roce 1884 byl v Kyjevě zatčen a v procesu proti 12 narodovoljovcům odsouzen ke čtyřem letům nucených prací. Po odpykání trestu byl poslán do vyhnanství na Sibiř. V roce 1905 se přiklonil ke kadetům a vystupoval proti revoluci 1905—1907. Ve III. státní dumě patřil k nejkontrarevolučnějším kadetům. — 196, 447

KARPELES Benno (1868—1938) — rakouský sociální demokrat, významný činitel rakouského družstevního hnutí. V roce 1900 zastupoval odbory na mezinárodním socialistickém kongresu v Paříži. V roce 1910 byl delegován na mezinárodní socialistický kongres do Kodaně. Později zanechal politické činnosti. — 368, 370

KATKOV M. N. (1818—1887) — reakční publicista. Politicky začal pracovat jako stoupenec umírněného šlechtického liberalismu. V letech 1851—1855 a 1863—1887 redigoval list *Moskovskije vědomosti*, který se v té době stal tribunou monarchistické reakce. Později byl jedním z vydavatelů časopisu *Russkij věstnik*. Katkov sám se nazýval „věrným hlídacím psem samoděržaví“. — 196

KAUTSKY Karl (1854—1938) — jeden z vůdců německé sociální demokracie a II. internacionály; zpočátku marxista, později renegát marxismu a ideolog centrismu. Redigoval teoretický orgán německé sociální demokracie *Die Neue Zeit*. Do socialistického hnutí se zapojil v roce 1874. V roce 1881 se seznámil s Marxem a Engelsem a pod jejich vlivem se přiklonil k marxismu. Již v tomto období měl však sklony k oportunistu a Marx s Engelsem ho za to nejednou kritizovali. V 80. a 90. letech napsal řadu teoretických a historických prací o různých otázkách marxistické teorie, které přispěly k propagaci marxismu: *Karl Marx's Ökonomische Lehren* [Ekonomické učení

Karla Marxe] (1887; česky 1958), Die Agrarfrage [Agrární otázka] (1899; česky 1959) aj. Později zcela přešel na pozice oportunistu. Před první světovou válkou se stal centristou, za války otevřeným odpůrcem revolučního marxismu; svůj sociálšovinismus zastíral frázemi o internacionalismu. Propagoval teorii ultraimperialismu. Po Říjnové revoluci se postavil proti sovětské moci a napadal diktaturu proletariátu.

Lenin kritizoval teorie Kautského v dílech Krach II. internacionály (1915), Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu (1916), Stát a revoluce (1917), Proletářská revoluce a renegát Kautsky (1918) aj. — 28, 126, 141, 337, 343, 386, 387

KISŤAKOVSKIJ B. A. (1868—1920) — kadet, publicista, povoláním právník. Od roku 1906 působil na vysoké škole obchodní v Moskvě, později jako soukromý docent na moskevské univerzitě. V letech 1908—1909 byl redaktorem moskevského časopisu Kritičeskoje obozrenije, v letech 1913—1917 redigoval časopis Moskevské právnické společnosti Juridičeskij věstnik. V roce 1917 byl profesorem na katedře státního práva kyjevské univerzity. — 186

KNUDSEN Peter Christian (1848—1910) — jeden z vůdců dánské sociální demokracie, významný činitel dánského odborového hnutí. V letech 1898—1908 byl místopředsdou celodánského odborového svazu. Několikrát byl zvolen poslancem parlamentu. Zúčastnil se několika kongresů II. internacionály. — 205

KOJGEN F. M. — viz Ionov

KOLCOV D. (vl. jm. Ginzburg B. A.) (1863—1920) — sociální demokrat menševik. V první polovině 80. let se přiklonil k organizaci Narodnaja volja, koncem 80. let přešel na pozice sociálních demokratů. Začátkem roku 1893 emigroval do Švýcarska, kde se sblížil se skupinou Osvobození práce. V letech 1895—1898 byl tajemníkem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a přispíval do jeho publikací; po rozštěpení Svazu v roce 1900 z něho vystoupil. Účastnil se jednání londýnského (1896) a pařížského (1900) kongresu II. internacionály. II. sjezdu SDDSR se zúčastnil s právem poradního hlasu jako menšinový jiskrovec; po sjezdu vystupoval jako aktivní menševik a přispíval do několika menševických listů (Social-demokrat, Načalo aj.). Za revoluce 1905—1907 pracoval v odborovém hnutí v Petrohradě; od roku 1908 působil v Baku. Přispíval do legálního likvidátorského listu Luč. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 byl komisařem práce v pe-

trohradském sovětu dělnických a vojenských zástupců. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. V letech 1918—1919 pracoval v družstevním hnutí v Petrohradě. — 228—230, 307

KRAMOLNIKOV G. I. (vl. jm. Prigornyj G. I.) (1880—1962) — člen SDDSR od roku 1898. Do revolučního hnutí se zapojil v organizacích sibiřského svazu SDDSR, pracoval v Omsku, Tomsku, později v Samaře, Moskvě, Petrohradě, Kazani a v jiných městech. III. sjezdu SDDSR se zúčastnil jako delegát za samarskou organizaci. V letech 1905—1906 byl instruktorem ústředního výboru strany. V roce 1907 přešel k menševikům a zastupoval irkutskou menševickou organizaci na V. sjezdu SDDSR. V letech reakce patřil k likvidátorům. Od roku 1910 ve straně aktivně nepracoval. V roce 1919 vstoupil do KSR(b). Věnoval se vědecké a pedagogické činnosti v oblasti dějin strany, působil na několika moskevských vysokých školách. V letech 1924—1941 pracoval v Institutu Marxe—Engelse—Lenina. — 228—230

KRASIN L. B. (Nikolajev) (1870—1926) — profesionální revolucionář, bolševik, význačný sovětský státník a diplomat. V roce 1890 byl členem Brusněvova sociálně demokratického kroužku v Petrohradě, roku 1891 byl z Petrohradu policejně vyhoštěn do Kazaně, později do Nižního Novgorodu. Roku 1895 byl znovu zatčen a na tři roky vypovězen do Irkutsku. Po návratu z vyhnanství (1897) studoval do roku 1900 v charkovském technologickém institutu. V letech 1900—1904 pracoval jako inženýr v Baku a společně s V. Z. Kecchovelim zřídil ilegální tiskárnu Jiskry. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k bolševikům, byl kooptován do ústředního výboru strany; zaujal smířlivecký postoj k menševikům a pomohl tak prosadit kooptaci tří jejich zástupců do ÚV; brzy se však s menševiky rozešel. Zúčastnil se III. sjezdu SDDSR a byl zvolen členem ÚV. V roce 1905 se podílel na založení prvního ilegálního bolševického listu Novaja žizň; jako představitel ústředního výboru se stal členem petrohradského sovětu dělnických zástupců. Na IV. (sjednocovacím) sjezdu byl znovu zvolen členem ÚV, na V. (londýnském) kandidátem ÚV SDDSR. V roce 1908 emigroval. V letech reakce dočasně patřil k otzovistické skupině Vperjod; později zanechal politické činnosti a pracoval jako inženýr v zahraničí i v Rusku. Po Říjnové revoluci pomáhal organizovat zásobování Rudé armády, později byl členem předsednictva Nejvyšší národohospodářské rady, lidovým komisařem obchodu a průmyslu a lidovým komisařem dopravy. Od roku 1919 byl v diplomatických službách. Od roku 1920 byl lidovým komisařem zahraničního obchodu a zároveň v letech 1921—1923

vedoucím sovětské diplomatické mise v Londýně. Zúčastnil se janovské a haagské konference. Od roku 1924 pracoval jako chargé d'affaires SSSR ve Francii, od roku 1925 v Anglii. Na XIII. a XIV. sjezdu VKS(b) byl Krasin zvolen členem jejího ústředního výboru. — 96–100, 119–121, 123, 133

KRIČEVSKIJ B. N. (1866–1919) — sociální demokrat, publicista, představitel ekonomismu. Od konce 80. let pracoval v sociálně demokratických kroužcích v Rusku; počátkem 90. let emigroval. V zahraničí se přiklonil ke skupině Osvobození práce a podílel se na její ediční činnosti. Koncem 90. let se stal jedním z vůdců Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a redaktorem jeho orgánu Rabočeje dělo, na jehož stránkách propagoval ideje bernsteinismu. Brzy po II. sjezdu SDDSR činnosti v sociálně demokratickém hnutí zanechal. — 38, 110

KRUPENSKIJ P. N. (nar. 1863) — poslanec II., III. a IV. státní dumy za Besarabskou gubernii, velkostatkář, maršálek šlechty. V III. státní dumě patřil mezi zakladatele strany nacionalistů, ve IV. dumě byl vůdcem strany středu a členem různých komisí. Vystupoval se štvavými projevy proti levicovým stranám. Po Říjnové revoluci podporoval zahraniční vojenskou intervenci v jižním Rusku. — 149

KUSKOVOVÁ J. D. (1869–1958) — představitelka ruského buržoazního hnutí, publicistka. V polovině 90. let se v zahraničí seznámila s marxismem, sblížila se se skupinou Osvobození práce, ale brzy pod vlivem bernsteinismu začala marxismus revidovat. Její dokument Credo výstižně vyjadřoval oportunistickou podstatu ekonomismu a vyvolal ostrý protest skupiny ruských marxistů vedených V. I. Leninem. Před revolucí 1905–1907 se Kuskovová stala členkou liberálního Svazu osvobození. V roce 1906 vydávala s S. N. Prokopovičem polokadetský časopis Bez zaglavija, aktivně spolupracovala s listem levicových kadetů Tovarišč. Po Říjnové revoluci vystupovala proti sovětské moci. V roce 1922 byla ze Sovětského Ruska vypovězena. V zahraničí patřila k neaktivnějším bělogvardějským emigrantům. — 165

KUTLER N. N. (1859–1924) — význačný představitel Konstitučně demokratické strany. Pracoval na ministerstvu financí, byl ředitelem hlavní berní správy, později ministrem zemědělství. Byl poslancem II. a III. státní dumy za Petrohrad. Patřil k autorům kadetského návrhu agrárního programu, který měl získat rolníky pro samoděržaví. V. I. Lenin podal podrobnou kritiku tohoto návrhu ve svých

pracích Návrh projevu o agrární otázce v II. státní dumě a Agrární program sociální demokracie v první ruské revoluci 1905—1907 (viz Sebrané spisy 15, Praha 1983, s. 147—179; Sebrané spisy 16, Praha 1984, s. 205—423). Po Říjnové revoluci pracoval Kutler v lidovém komisariátu financí. Od roku 1922 byl členem správy Státní banky SSSR. — 92, 131

KUZMIN-KARAVAJEV V. D. (1859—1927) — vojenský právník, generál; patřil k vůdcům pravého křídla kadetů. Byl členem Státní dumy prvního a druhého volebního období, hrál významnou politickou roli při potlačování revoluce 1905—1907. Za první světové války aktivně pracoval v zemstvu; byl členem výboru pro válečný průmysl. Občanské války se zúčastnil jako aktivní bělogvardějec a stal se členem Juděničovy politické rady. V roce 1920 emigroval. — 131

LANDE A. S. — viz Izgojev A. S.

LARIN J. (vl. jm. Lurje M. A.) (1882—1932) — sociální demokrat menševik, jeden z vůdců likvidátorského směru v ruské sociální demokracii. Byl delegátem IV. sjezdu SDDSR s rozhodujícím hlasem. Na sjezdu i v tisku hájil menševický program municipalizace půdy a podporoval oportunistickou myšlenku svolání dělnického sjezdu. Byl delegátem V. sjezdu SDDSR. Po porážce revoluce 1905—1907 se stal jedním z otevřených a aktivních širitelů likvidátorství. Podílel se na vydávání likvidátorsky zaměřených publikací v menševickém ústředním tisku. Aktivně se zapojil do protistranického srpnového bloku a stal se členem jeho organizačního výboru. Po únorové revoluci stál v čele skupiny menševiků-internacionalistů, kteří vydávali časopis *Internacional*. V srpnu 1917 byl přijat do bolševické strany. Po Říjnové revoluci pracoval v sovětech a v hospodářských organizacích. — 168

LENIN V. I. (vl. jm. Uljanov V. I.) (N. Lenin) (1870—1924) viz Životopisná data. — 34—38, 45—46, 116, 120, 138, 141, 155, 211—212, 273, 279—280, 291, 292—293, 300, 301, 306, 307, 310, 317—319, 320—322, 353, 370, 371—374, 376, 377, 385, 395

LEVICKIJ V. O. (vl. jm. Cederbaum V. O.) (G—g, Georg) (nar. 1883) — sociální demokrat menševik, publicista. Do revolučního hnutí vstoupil koncem 90. let, pracoval v dvinské organizaci Bundu. Začátkem roku 1906 se stal členem petrohradského sjednoceného výboru SDDSR, byl delegátem petrohradské organizace na IV. (sjednocovacím) sjezdu strany. V kampani k volbám do II. státní dumy

se odtrhl od sociálních demokratů a usiloval o vytvoření volebního bloku s kadety. V letech reakce patřil k vedoucím představitelům likvidátorství; byl členem redakce časopisu *Naša zarja*, spolupracoval s listem *Golos social-demokrata*, *Vozrožděnije* a jinými likvidátorsky zaměřenými časopisy menševiků. Stal se členem menševického ústředí, podepsal *Otevřený dopis o likvidaci strany*. Je autorem „výstižné“ formulace „ne hegemonie, ale třídní strana“, nahrazující marxismus sociálním liberalismem. Za první světové války podporoval jako šovinista krajně pravicovou skupinu obranářů. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. V roce 1920 se angažoval pro politiku takzvaného Taktického centra. Později se věnoval publicistické činnosti. Lenin jej charakterizoval jako jednoho z nejvýznamnějších oportunistů a činitelů ruského reformismu. — 167, 228—230, 383

LIEBKNECHT Wilhelm (1826—1900) — význačný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden ze zakladatelů a vůdců Sociálně demokratické strany Německa. Účastnil se aktivně revoluce 1848—1849 v Německu, po její porážce emigroval do Švýcarska a později do Anglie. V Londýně se sblížil s K. Marxem a B. Engelsem a pod jejich vlivem se stal socialistou. Po svém návratu do Německa roku 1862 a po založení I. internacionály byl jedním z nejhorlivějších propagátorů revolučních myšlenek internacionály a organizátorem jejích sekcí v Německu. Od založení jednotné Socialistické dělnické strany Německa (1875) byl Liebknecht až do konce svého života členem představenstva strany a odpovědným redaktorem jejího ústředního orgánu *Vorwärts*. V letech 1867—1870 byl poslancem Severoněmeckého říšského sněmu a po roce 1874 byl několikrát zvolen poslancem Německého říšského sněmu. Parlamentní tribunu využíval k odhalování reakční zahraniční i vnitřní politiky pruských junkerů. Za revoluční činnost byl několikrát žalářován. Aktivně se podílel na organizování II. internacionály. Marx a Engels si Liebknechta vážili, usměrňovali jeho činnost, ale zároveň ostře kritizovali jeho smířliveckou politiku vůči oportunistickým živlům. — 271, 272

LIPKIN F. A. — viz Čerevanin N.

LJADOV M. N. (vl. jm. Mandelštam M. N.) (1872—1947) — profesionální revolucionář. V roce 1881 začal pracovat v moskevských národních kroužcích; v roce 1892 vstoupil do marxistického kroužku, v roce 1893 pomáhal zakládat Moskevský dělnický svaz, první sociálně demokratickou organizaci v Moskvě. V roce 1895 organizo-

val prvomájové oslavy v Moskvě, byl zatčen a v roce 1897 poslán na pět let do vyhnanství do Verchojansku. Po návratu z vyhnanství pracoval v Saratově. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem saratovského výboru, patřil k většinovým jiskrovcům; po sjezdu byl důvěrníkem ústředního výboru, aktivně bojoval proti menševikům v Rusku i v zahraničí. V srpnu 1904 se zúčastnil porady dvaadvaceti bolševiků v Ženevě, stal se členem byra výborů většiny, byl delegován na amsterdamský kongres II. internacionály. Aktivně se účastnil revoluce 1905—1907, byl členem moskevského výboru strany, plnil odpovědné úkoly ústředního výboru SDDSR. V letech reakce se přiklonil k otzovistům. Byl jedním z lektorů stranické školy na ostrově Capri. V roce 1909 vstoupil do frakční skupiny Vperjod, v roce 1911 z ní vystoupil a odjel do Baku. Po únorové revoluci 1917 byl místopředsedou bakuského sovětu dělnických a vojenských zástupců, zaujímal menševické stanovisko.

V roce 1920 mu bylo obnoveno členství v KSR(b), pracoval v hospodářských orgánech v Moskvě, v Nejvyšší národohospodářské radě a později v lidovém komisariátu osvěty; od roku 1923 byl rektorem Komunistické univerzity J. M. Sverdlova; zúčastnil se jako delegát XII., XIII., XIV., XV. a XVI. sjezdu strany. — 35, 38, 80, 89, 109, 115, 141, 152—153

LUNAČARSKIJ A. V. (Voinov) (1875—1933) — sovětský státník a veřejný činitel. V revolučním hnutí pracoval od začátku 90. let. Působil v redakcích bolševických listů Vperjod, Proletarij a později Novaja žizň. Redakce listu Vperjod jej delegovala na III. sjezd SDDSR, na němž přednesl z Leninova pověření referát o ozbrojeném povstání. Zúčastnil se IV. a V. sjezdu strany. V roce 1907 zastupoval bolševiky na mezinárodním socialistickém kongresu ve Stuttgartu. V letech reakce se od marxismu odklonil, vstoupil do protistranické skupiny Vperjod a požadoval spojení marxismu s náboženstvím. Lenin podrobil Lunačarského názory kritice v práci Materialismus a empiriokriticismus (1909). V roce 1911 se Lunačarskij s vperjodovci rozešel. Za první světové války stál na pozicích internacionálního. Začátkem roku 1917 vstoupil do skupiny mezirajonovců a byl s ní na VI. sjezdu SDDSR přijat do strany. Po Říjnové revoluci zůstával až do roku 1929 funkci lidového komisaře osvěty a od roku 1929 byl předsedou vědeckého výboru při ústředním výkonném výboru SSSR. V srpnu 1933 byl jmenován chargé d'affaires SSSR ve Španělsku. Napsal řadu prací o umění a literatuře. — 37, 89, 115, 116, 141, 152, 163, 166, 333, 336, 370, 376—377

LURJE M. A. — viz Larin J.

LUXEMBURGOVÁ Rosa (1871—1919) — významná pracovnice mezinárodního dělnického hnutí, představitelka levého křídla II. internacionály. V revolučním hnutí začala pracovat v druhé polovině 80. let. Patřila k zakladatelům polské sociální demokracie a bojovala proti nacionalismu v polském dělnickém hnutí. Od roku 1897 byla činná v německém sociálně demokratickém hnutí, vystupovala proti bernsteinismu a millerandismu; ve Varšavě se zúčastnila první ruské revoluce. Jako delegátka V. sjezdu SDDSR (1907) podporovala bolševiky.

Od počátku první světové války stála na pozicích internacionálního. V Německu patřila k zakladatelům skupiny Internacionála (později zvané Spartakus a Spartakův svaz). Ve vězení napsala pod pseudonymem Junius brožuru *Die Krise der Sozialdemokratie* [Krise sociální demokracie] (1916) (viz Leninův článek *O Juniově brožuře*, *Spisy* 22, Praha 1959, s. 329—344). V prosinci 1918 sehrála významnou úlohu na ustavujícím sjezdu Komunistické strany Německa. V lednu 1919 byla uvězněna a na příkaz Scheidemannovy vlády zavražděna. Lenin si Luxemburgové hluboce vážil; kritikou jejích mylných názorů (např. v otázce úlohy strany, v národnostní otázce) jí pomáhal zaujímat správná stanoviska. — 37, 126, 386, 388, 394

МАЈЕВСКИЈ J. (vl. jm. Gutovskij V. A.) (Ga-az Jevg.) (1875—1918) — sociální demokrat menševik. Do sociálně demokratického hnutí se zapojil koncem 90. let, byl spoluzakladatelem sibiřského svazu SDDSR. V roce 1905 se účastnil menševické konference v Ženevě. V letech reakce patřil k likvidátorům, přispíval do časopisu *Naša zarja*, listu *Luč* a dalších orgánů menševiků-likvidátorů. Za první světové války zaujímal stanovisko obranářů. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci. — 228—230

МАКАДЗЈУБ M. S. (Anton) (nar. 1876) — sociální demokrat menševik. V letech 1901—1903 pracoval v sociálně demokratických organizacích v jižním Rusku. Na II. sjezd SDDSR jej delegoval krymský svaz, patřil k menšinovým jiskrovcům. V květnu 1905 se účastnil menševické konference v Ženevě. V letech reakce se projevoval jako likvidátor, spolupracoval s časopisem menševiků-likvidátorů *Naša zarja*. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti. Od roku 1921 pracoval v sovětských vývozních společnostech v zahraničí; roku 1931 emigroval. — 228—230

МАКЛАКОВ V. A. (nar. 1870) — politik, kadet, statkář, povoláním advokát. Od roku 1895 se jako právní zástupce zúčastnil mnoha

politických procesů. Za Moskvu byl poslancem II., III. a IV. státní dумы. Byl členem ústředního výboru kadetské strany. Po únorové revoluci 1917 se stal vyslancem prozatímní vlády v Paříži, později zůstal v zahraničí jako emigrant. — 78

MALINOVSKIJ A. A. — viz Bogdanov A.

MANDELŠTAM M. N. — viz Ljadov M. N.

MARAT — viz Šancer V. L.

MARKOV N. J. (Markov II.) (nar. 1876) — velkostatkář, reakční politik carského Ruska, jeden z vůdců černosotňovských pogromistických organizací Svaz ruského národa a Svaz archanděla Michaela. Byl poslancem III. a IV. státní dумы za Kurskou gubernii. V dumě patřil k vůdcům pravice. Po Říjnové revoluci emigroval. — 231

MARTOV L. (vl. jm. Cederbaum J. O.) (1873—1923) — jeden z čelných představitelů menševismu. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od první poloviny 90. let. V roce 1895 se podílel na založení petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1896 byl zatčen a vypovězen na tři roky do Turuchanska. Po návratu z vyhnanství roku 1900 připravoval vydávání Jiskry a stal se členem její redakce. Po II. sjezdu SDDSR, kde byl delegátem za organizaci Jiskry a stál v čele oportunistické menšiny, začal pracovat v ústředních menševických institucích a redigoval menševické publikace. V letech reakce patřil k likvidátorům, redigoval list Golos social-demokrata a zúčastnil se protistranické srpnové konference (1912). Za první světové války byl centristou, zúčastnil se zimmerwaldské a kientalské konference. Po únorové revoluci 1917 stál v čele skupiny menševiků-internacionalistů. Po Říjnové revoluci vystupoval proti sovětské moci. V roce 1920 emigroval do Německa a v Berlíně vydával kontrarevoluční menševický časopis Socialističeskij věstnik. — 34, 36—38, 67, 85, 157—160, 165—166, 167, 173, 222, 223—225, 228, 229, 251, 272, 276—277, 281—282, 283, 287, 288—289, 290, 292—293, 307, 311, 315, 318—320, 327, 378—384, 386—390, 394, 409, 417, 421, 424

MARTYNOV A. (vl. jm. Piker A. S.) (1865—1935) — jeden z čelných představitelů ekonomismu, významný menševický činitel; později člen komunistické strany. V 80. letech byl členem různých narodovoljovských kroužků; v roce 1886 byl uvězněn a poslán do vyhnanství na východní Sibiř. Ve vyhnanství se přiklonil k sociálním demo-

kratům. V roce 1900 emigroval a začal pracovat v redakci časopisu ekonomistů *Rabočeje dělo*. Aktivně vystupoval proti leninské Jiskře. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, patřil k protijiskrovcům. Po sjezdu se přiklonil k menševikům. V letech reakce byl likvidátorem a za první světové války centristou; po únorové revoluci 1917 patřil k menševikům-internacionalistům, po Říjnové revoluci se s menševiky rozešel. V letech 1918—1920 pracoval jako učitel na Ukrajině. V roce 1923 byl na XII. sjezdu KSR(b) přijat do strany a pracoval v Institutu K. Marxe a B. Engelse; od roku 1924 byl členem redakce časopisu *Kommunističeskij internacional*. — 67, 110, 124, 160—161, 222, 229, 272, 290, 307, 311

MARX Karel (1818—1883) — zakladatel vědeckého komunismu, geniální myslitel, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu [viz Leninovu stať Karel Marx (Stručný životopis a výklad marxismu) — Spisy 21, Praha 1959, s. 37—87]. — 100, 176, 207, 271—272, 352, 380, 381, 387

MASLOV P. P. (1867—1946) — ekonom, sociální demokrat; napsal řadu prací o agrární otázce, v nichž se pokusil revidovat marxismus. Přispíval do časopisů *Žizň*, *Načalo* a *Naučnoje obozrenije*. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům a vytyčil menševický program municipalizace půdy. Na IV. sjezdu SDDSR vystoupil z pověření menševiků s referátem o agrární otázce; byl zvolen do redakce ústředního orgánu. V letech reakce byl likvidátorem, za první světové války sociálšovinistou. Po Říjnové revoluci zanechal politické činnosti a věnoval se pedagogické a vědecké práci. V roce 1929 byl jmenován řádným členem Akademie věd SSSR. — 85, 156, 158, 159, 160, 165—166, 173, 307, 327, 379, 380

MAXIMOV N. — viz Bogdanov A.

MAYER Gustav (1871—1948) — německý pokrokový buržoazní historik, antifašista. Byl profesorem na bruselské, vratislavské a berlínské univerzitě; vydal Lassallovu literární pozůstalost. Napsal Engelsův životopis a řadu prací z dějin socialismu a dělnického hnutí. — 272

MEHRING Franz (1846—1919) — významný pracovník německého dělnického hnutí, jeden z vůdců a teoretiků levého křídla německé sociální demokracie, historik a literární vědec. Od konce 60. let byl znám jako radikální buržoazně demokratický publicista. V letech 1876—1882 hájil pozice buržoazního liberalismu, později se při-

klonil více doleva, redigoval demokratický list Volkszeitung, hájil sociální demokracii proti Bismarckovi.

V roce 1891 vstoupil do Sociálně demokratické strany Německa. Byl aktivním spolupracovníkem a jedním z redaktorů teoretického orgánu strany Die Neue Zeit, později redigoval list Leipziger Volkszeitung. V roce 1893 vyšla jeho práce Lessingslegende [Lessingovská legenda] (česky 1949 pod názvem Bedřich II. a jeho doba [Lessingovská legenda], v roce 1897 čtyřsvazkové dílo Geschichte der deutschen Sozialdemokratie [Dějiny německé sociální demokracie]. Významně se podílel na vydání literární pozůstalosti Marxe, Engelse a Lassalla. V roce 1918 vyšla jeho kniha o životě a činnosti K. Marxe. Ve svých pracích se od marxismu nejednou odklonil. V II. internacionále aktivně vystupoval proti oportunistu a revizionismu, odsuzoval kautskismus. Přitom se bál organizačního rozchodu s oportunisty. Byl důsledným internacionalistou, vítal Říjnovou revoluci a pochopil správně význam brestlitevského míru. Od roku 1916 patřil k vůdcům Spartakova svazu a aktivně se podílel na založení Komunistické strany Německa. — 337, 381

MEŇŠIKOV M. O. (1859—1919) — reakční publicista. Novinářskou činnost zahájil v roce 1879, psal do černosotňovského listu Novoje vremja. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci a v roce 1919 byl za kontrarevoluční činnost zastřelen. — 194

MEŠKOVSKIJ — viz Goldenberg I. P.

MICHA — viz Cchakaja M. G.

MICHAIL — viz Isuv I. A.

MICHAIL — viz Vilonov N. J.

MICHAJLOVÁ N. — viz Galberštadtová R. S.

MIKULÁŠ I. (ROMANOV) (1796—1855) — ruský car (1825—1855). — 74

MIKULÁŠ II. (ROMANOV) (1868—1918) — poslední ruský car (1894 až 1917). Z rozhodnutí uralského oblastního sovětu dělnických a vojenských zástupců v Jekatěrinburgu [Sverdlovsk] byl 17. července 1918 zastřelen. — 75—76, 78, 92, 93, 148—149, 199, 237—239, 245 až 246, 247—249, 267

MILJUKOV P. N. (1859—1943) — vůdce liberálně monarchistické Kon-

stitučně demokratické strany, významný ideolog ruské imperialistické buržoazie, historik a publicista. Od roku 1886 byl soukromým docentem na moskevské univerzitě. Jako historik byl subjektivní idealista a eklektik, popíral zákonitost historického vývoje. Politickou činnost zahájil v první polovině 90. let; od roku 1902 aktivně spolupracoval s časopisem buržoazních liberálů *Osvobožděníje*, který vycházel v zahraničí. V říjnu 1905 se zúčastnil zakládání Konstitučně demokratické strany, později byl předsedou jejího ústředního výboru a redaktorem ústředního orgánu *Reč*. Byl poslancem III. a IV. státní dumy. Po únorové revoluci 1917 prosazoval jako ministr zahraničí první prozatímní vlády imperialistickou politiku války „až do vítězného konce“; v srpnu 1917 se aktivně zúčastnil přípravy kontrarevolučního Kornilovova povstání. Po Říjnové revoluci byl jedním z organizátorů cizí vojenské intervence proti Sovětskému Rusku a aktivním činitelem bělogvardějské emigrace. Od roku 1921 vydával v Paříži list *Poslednije novosti*. — 77, 78, 91, 93, 197—202, 247, 296, 300, 447

MILLERAND Étienne-Alexandre (1859—1943) — francouzský politik.

V 80. letech patřil k buržoazním radikálům, v 90. letech se hlásil k socialistům, postavil se do čela oportunistické skupiny francouzského socialistického hnutí. V roce 1899 vstoupil do reakční francouzské buržoazní vlády Waldecka-Rousseaua. Lenin odhalil sociální kořeny millerandismu a označil jej za zradu zájmů proletariátu a za uplatnění revizionismu v praxi.

V roce 1904 byl Millerand vyloučen ze Socialistické strany; přiklonil se ke skupině takzvaných nezávislých socialistů. V letech 1909 až 1910 a 1912—1915 vykonával různé ministerské funkce. Po Říjnové revoluci patřil k organizátorům protisovětské intervence; v letech 1920—1924 byl prezidentem Francouzské republiky. Po volebním vítězství levicových buržoazních stran v červnu 1924 byl nucen odstoupit. V roce 1925—1927 byl zvolen senátorem. — 309—310

MOLKENBUHR Hermann (1851—1927) — německý sociální demokrat,

dělník v tabákové továrně. V 60. letech 19. století byl členem Všeobecného německého dělnického spolku založeného Lassallem. Po vydání výjimečného zákona proti socialistům byl v roce 1881 vypovězen a do roku 1884 žil v USA. Od roku 1890 pracoval jako redaktor sociálně demokratického listu *Hamburger Echo*. Od roku 1904 zastával funkci generálního tajemníka Sociálně demokratické strany Německa. Byl členem mezinárodního socialistického byra. V letech 1890—1906, 1907—1918 a 1920—1924 byl zvolen poslancem Říšského sněmu; v letech 1911—1924 předsedal sociálně de-

mokratické frakci Říšského sněmu. Za první světové války zaujímal sociálšovinistické stanovisko. Po listopadové revoluci 1918 v Německu byl zvolen do berlínského výboru dělnických a vojenských poslanců. Prosazoval politiku jednotného bloku s kontra-revoluční buržoazní vládou. — 206, 210

MORGARI Odino (1865—1929) — italský socialista, žurnalista. Podílel se na vytvoření a činnosti Italské socialistické strany, hájil centristické pozice v rámci skupiny tzv. integralistů. Od roku 1897 byl poslancem parlamentu. V letech 1906—1908 řídil ústřední orgán Italské socialistické strany list *Avanti!* Za první světové války byl zastáncem obnovení mezinárodních vztahů mezi přívrženci socialismu. V letech 1919—1921 zastával funkci tajemníka parlamentní socialistické frakce. — 76

M. T. — viz Tomskej M. P.

NIKOLAJEV — viz Krasin L. B.

NOGIN V. P. (1878—1924) — profesionální revolucionář, později významný sovětský stranický a státní činitel. Do SDDSR vstoupil v roce 1898, věnoval se stranické práci v Rusku i v zahraničí. Byl důvěrníkem Jiskry, v roce 1903 se stal důvěrníkem organizačního výboru pro svolání II. sjezdu SDDSR. Aktivně se účastnil revoluce 1905—1907, pracoval v petrohradském a později bakuském výboru strany. Jako delegát moskevské organizace se zúčastnil V. (londýnského) sjezdu SDDSR, na němž byl zvolen členem ústředního výboru. V letech reakce zaujal smířlivecký postoj vůči likvidátorům. Po únorové revoluci 1917 zastával funkci místopředsedy a později předsedy moskevského sovětu dělnických zástupců. Na II. celoruském sjezdu sovětu byl zvolen lidovým komisařem obchodu a průmyslu. V listopadu 1917 patřil k těm, kteří byli pro vytvoření koaliční vlády za účasti menševiků a eserů; připojil se ke Kameněvovi, Rykovovi a dalším oportunistům a vystoupil spolu s nimi z ústředního výboru a rady lidových komisařů. Později přiznal svoje chyby. Od roku 1918 vykonával odpovědnou práci v sovětech a v hospodářských organizacích. — 228

OZOLIN Martin (nar. 1870) — sociální demokrat, dělník. Byl delegátem III. sjezdu Sociální demokracie Lotyšského kraje (1908), na němž byl zvolen členem jejího ústředního výboru. Jako delegát této strany se účastnil lednového plenárního zasedání ÚV SDDSR v roce 1910. Přikláněl se k menševikům stoupencům zachování ilegální strany.

Když v roce 1941 Němci okupovali Lotyšskou SSR, byl zatčen a vězněn v koncentračním táboře, kde pravděpodobně zahynul. — 325

P. — viz Dněvnickij P. N.

P-IJ J. — viz Pileckij J. A.

PANNEKOEK Antonie (1873—1960) — holandský sociální demokrat, profesor astronomie na amsterdamské univerzitě. V roce 1907 se podílel na založení listu *De Tribune*, orgánu levého křídla holandské Sociálně demokratické dělnické strany. Od roku 1910 úzce spolupracoval s německými levicovými sociálními demokraty a přispíval do jejich listu *Bremer Bürger-Zeitung* a časopisu *Lichtstrahlen*. Za první světové války byl internacionalistou, podílel se na vydávání časopisu *Vorbote*, teoretického orgánu zimmerwaldské levice. V letech 1918—1921 byl členem Komunistické strany Nizozemska a pracoval v Kominterně; zaujímal ultralevicové sektářské stanovisko. V roce 1921 vystoupil z komunistické strany a zanechal aktivní politické činnosti. — 207

PARVUS (vl. jm. Helphand A. L.) (1869—1924) — menševik; koncem 90. let a na přelomu století pracoval v Sociálně demokratické straně Německa, patřil k jejímu levému křídlu. Byl redaktorem *Sächsische Arbeiter-Zeitung*. Napsal řadu prací o světovém hospodářství. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům. Za první ruské revoluce 1905—1907 spolupracoval v Rusku s redakcí menševického listu *Načalo*, vyzýval k účasti v Bulyginově dumě, obhajoval taktiku dílčích dohod s kadety atd. Parvus propagoval teorii permanentní revoluce, z níž později Trockij učinil nástroj proti leninismu. V letech reakce se Parvus se sociálními demokraty rozešel. Za první světové války byl sociálšovinistou a agentem německého imperialismu. Od roku 1915 vydával renegátský časopis *Die Glocke*. — 182 až 183

PEŠECHONOV A. V. (1867—1933) — buržoazní veřejný činitel a publicista. V 90. letech patřil k liberálním narodníkům; spolupracoval s časopisem *Russkoje bogatstvo* a v roce 1904 se stal členem jeho redakce; přispíval do liberálně buržoazního časopisu *Osvobožděnjje* a do eserského listu *Revoljucionnaja Rossija*. V letech 1903—1905 byl členem Svazu osvobození, od roku 1906 jedním z vůdců maloburžoazní strany lidových socialistů. Po únorové revoluci 1917 se stal ministrem zásobování v prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci, v roce 1922 emigroval. — 310

PEŠKOV A. M. — viz Gorkij Maxim

PETROVOVÁ V. — viz Radčenkova L. N.

PIKER A. S. — viz Martynov A.

PILECKIJ J. A. (P-ij J.) (nar. 1876) — sociální demokrat. V roce 1898 byl činný v moskevském Svazu boje za osvobození dělnické třídy. Účastnil se revoluce 1905—1907. V letech reakce se přiklonil k menševikům-likvidátorům a přispíval do jejich časopisů *Vzrožděnije* a *Naša zarja*. V roce 1917 se účastnil agitační práce v souvislosti s volbami do Ústavodárného shromáždění, stál na straně menševiků. Později se přiklonil k bolševikům. — 228—230

PLECHANOV G. V. (1856—1918) — marxistický filozof, literární historik a estetik, představitel mezinárodního dělnického hnutí, první propagátor marxismu v Rusku, sociální demokracie a II. internacionály. Jako student navázal v roce 1875 spojení s narodniky a s petrohradskými dělníky a zapojil se do revolučního hnutí. V roce 1877 se stal členem narodnické organizace *Zemlja i volja* a po jejím rozštěpení v roce 1879 se postavil do čela nově vytvořené narodnické organizace *Čornyj pereděl*. V roce 1880 emigroval, rozešel se s narodnictvím a v roce 1883 založil v Ženevě první ruskou marxistickou organizaci — skupinu *Osvobození práce*. Po roce 1900 redigoval spolu s Leninem list *Jiskra* a časopis *Zarja*, podílel se na přípravě programu strany a II. sjezdu SDDSR. Na sjezd byl delegován skupinou *Osvobození práce*, patřil k většinovým jiskrovcům, byl členem byra (předsednictva) sjezdu.

Po II. sjezdu SDDSR zaujal smířlivecké stanovisko vůči oportunistům a později se přiklonil k menševikům. Za první ruské revoluce 1905—1907 souhlasil v zásadních otázkách s menševiky. V letech reakce vystupoval proti machistické revizi marxismu i proti likvidátorství. Postavil se do čela skupiny menševiků, kteří byli stoupenci zachování ilegální strany. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po únorové revoluci 1917 se vrátil do Ruska a podporoval prozatímní vládu; s Říjnovou revolucí nesouhlasil.

Nejdůležitější teoretické práce: *Socializm i političeskaja borba* [*Socialismus a politický boj*] (1883; česky ve *Vybraných filozofických spisech I*, 1959), *Naši raznoglasija* [*Naše neshody*] (1884; česky ve *Vybraných filozofických spisech I*, 1959), *K voprosu o razvitii monističeskogo vzgljada na istoriju* [*O vývoji monistického názoru na dějiny*] (1895; česky ve *Vybraných filozofických spisech I*, 1959), *Beiträge zur Geschichte des Materialismus* [*Očerki po istorii*

materializma] (1896; česky pod názvem Příspěvky k dějinám materialismu, Vybrané filozofické spisy II, 1960), Obosnovanije narodničestva v trudach g-na Voroncova (V. V.) [Zdůvodnění narodnictví v pracích pana Voroncova (V. V.)] (1896), O materialističeskom ponimanii istorii [O materialistickém pojetí dějin] (1897; česky ve Vybraných filozofických spisech II, 1960), K voprosu o roli ličnosti v istorii [O úloze osobnosti v dějinách] (1898; česky ve Vybraných filozofických spisech II, 1960) aj. — 31, 36, 37, 38, 40, 43, 67, 68, 69, 81–88, 119, 120, 125, 126, 164, 165–166, 168, 169, 173, 215, 222–223, 225–227, 229, 252, 272, 273, 283, 290, 303, 306, 317, 318–323, 328, 333, 376, 395, 434

POBĚDONOSCEV K. P. (1827–1907) — reakční státník carského Ruska, nejvyšší prokurátor synodu, faktický předseda vlády a hlavní inspirátor politiky feudální reakce za vlády Alexandra III. Hrál významnou úlohu i za cara Mikuláše II. Hájil carský absolutismus, byl nesmiřitelným odpůrcem buržoazních reforem 60. let a nepřitelem vědy a osvěty. Při vzestupu buržoazně demokratické revoluce v říjnu 1905 byl nucen odstoupit. — 192, 196

POGOŽEV A. V. (1853–1913) — lékař hygienik a publicista; psal o životě dělníků a o dělnickém zákonodárství. Napsal mnoho cenných prací o hygieně v továrnách a o zdravotních podmínkách v průmyslových podnicích. Od roku 1902 byl redaktorem petrohradského časopisu Promyšlennost i zdorovje. — 406

POKROVSKIJ I. P. (1872–1963) — sociální demokrat, povoláním lékař. Byl poslancem III. státní dumy za Kubáňskou a Tereckou oblast a Černomořskou gubernii, přikláněl se k bolševické části sociálně demokratické frakce. V roce 1910 se jako představitel sociálně demokratické frakce III. dumy stal členem redakce bolševického legálního listu Zvezda. — 243, 249

POKROVSKIJ M. N. (Domov) (1868–1932) — člen SDDSR od roku 1905, bolševik, sovětský historik, akademik. Aktivně se zúčastnil revoluce 1905–1907, byl členem moskevského výboru strany. Na V. (londýnském) sjezdu SDDSR byl zvolen kandidátem ÚV. V letech 1908–1917 žil v emigraci. V letech reakce se přikláněl k otzovistům a ultimativistům, později k Bogdanovově protistranické skupině Vperjod, s níž se rozešel v roce 1911. Před první světovou válkou přispíval do trockistického listu Borba. V roce 1917 se vrátil do Ruska, zúčastnil se ozbrojeného povstání v Moskvě. Od listopadu 1917 do března 1918 byl předsedou moskevského sovětu. Nějaký čas

se přikláněl ke skupině levých komunistů a vystupoval proti podepsání brestlitevské mírové smlouvy. Od roku 1918 zastával funkci náměstka lidového komisaře osvěty RSFSR. V letech 1923—1927 aktivně bojoval proti trockismu. V různých obdobích řídil Komunistickou akademii, Institut dějin AV SSSR, Institut rudé profesury aj. Několikrát byl zvolen do CÚVV a ÚVV SSSR.

Je autorem mnoha vědeckých prací o dějinách Sovětského svazu, v nichž podrobil kritice buržoazní historiografii. Jeho práci *Russkaja istorija v samom sžatom očerke* [Stručný nástin ruských dějin] kladně hodnotil Lenin. Pokrovskij však nebyl důsledným marxistou, ve výkladu historických událostí se dopouštěl závažných chyb, jež byly kritizovány v usneseních KSSS a sovětské vlády: O přednášení občanských dějin na školách SSSR (1934), O pojetí stranické propagandy v souvislosti s vydáním Stručného výkladu dějin VKS(b) (1938) aj.

Hlavní díla: *Russkaja istorija s drevnějšich vremjon* [Ruské dějiny od nejstarších dob] (1933—1934), *Očerki istorii ruskoj kultury* [Nástin dějin ruské kultury] (1915—1918) aj. — 133, 337

POLETAJEV N. G. (1872—1930) — sociální demokrat bolševik, povoláním soustružník. V 90. letech navštěvoval dělnické kroužky. Byl několikrát vězněn. V roce 1905 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu dělnických zástupců. Za Petrohradskou gubernii byl delegován do III. státní dumy; patřil k bolševické skupině sociálně demokratické frakce. Měl velký podíl na vydávání bolševických listů *Zvězda* a *Pravda*. Po Říjnové revoluci pracoval v hospodářských organizacích. — 43

PORTUGEJS S. I. (Solomonov, St. Novič) (1880—1944) — menševik, publicista. Byl delegátem V. (londýnského) sjezdu SDDSR za oděskou organizaci. V letech reakce zastával likvidátorské stanovisko, přispíval do listu *Golos social-demokrata*, časopisu *Naša zarja* a dalších orgánů menševiků-likvidátorů. Za první světové války zastával obranářské stanovisko. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci, později emigroval. — 228—230, 253

POSSE V. A. (1864—1940) — novinář a veřejný činitel. Byl redaktorem časopisu legálních marxistů *Novoje slovo* (1897) a *Žizň* (1898 až 1901). Když carská vláda časopis *Žizň* zastavila, vydával jej v zahraničí. V letech 1906—1907 se zasazoval o to, aby byly v Rusku vytvořeny družstevní organizace nezávislé na sociálně demokratické straně. V letech 1909—1917 redigoval a vydával časopis *Žizň dlja vsech*. Po Říjnové revoluci se věnoval publicistické činnosti. Od roku

1922 přispíval do listu *Izvěstija VCIK*. Napsal několik prací o otázkách historie a literatury. — 301

POSTOLOVSKIJ D. S. (Vadim) (1876—1948) — sociální demokrat, účastník revolučního hnutí od roku 1895. Pracoval ve stranických organizacích v Petrohradě, Vilně [Vilnius] a Tiflisu [Tbilisi]. Od jara 1904 byl důvěrníkem ústředního výboru SDDSR; k politice strany zaujímal kompromisní stanovisko. V březnu 1905 byl jmenován zástupcem ÚV SDDSR v radě strany. Severozápadní výbor SDDSR jej delegoval na III. sjezd strany, na němž byl zvolen členem ústředního výboru. Postolovskij oficiálně zastupoval ÚV SDDSR ve výkonném výboru petrohradského sovětu dělnických zástupců. V letech reakce zanechal politické činnosti. Po únorové revoluci 1917 pracoval v právní komisi petrohradského sovětu. Po Říjnové revoluci byl činný ve státní komisi pro přípravu zákonných opatření, ustavené při radě lidových komisařů SSSR. — 43

POTRESOV A. N. (1869—1934) — jeden z vůdců menševického hnutí. V 90. letech se přiklonil k marxistům. Za činnost v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy byl poslán do vyhnanství do Vjatecké gubernie. V roce 1900 emigroval a podílel se na založení listu *Jiskra* a časopisu *Zarja*. II. sjezdu se zúčastnil jako delegát *Jiskry* s právem poradního hlasu, patřil k menšinovým jiskrovcům. V letech reakce byl ideologem likvidátorství, významně ovlivnil menševické orgány *Vozrožděnije* a *Naša zarja*. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po Říjnové revoluci emigroval. Přispíval do Kerenského týdeníku *Dni* a svými články útočil proti sovětské moci. — 37, 67, 68, 69, 84, 85, 86, 120, 123, 124, 126, 127, 157, 159, 165—166, 168, 173, 272, 298, 299, 301, 303, 304, 306—308, 310, 311, 314, 315, 318, 321, 322, 327, 379, 392, 393

PRIGORNYJ G. I. — viz Kramolnikov G. I.

PROKOPOVIČ S. N. (1871—1955) — buržoazní ekonom a publicista, jeden z významných ekonomistů a prvních propagátorů bernsteinismu v Rusku, aktivní člen liberální monarchistické organizace Svaz osvobození. V roce 1906 se stal členem ústředního výboru Konstitučně demokratické strany, redaktorem a vydavatelem časopisu *Bez zaglavija* a spolupracovníkem redakce listu *Tovarišč*. Je autorem knih o dělnické otázce, které napsal v bernsteinovsko-liberálním duchu. V roce 1917 zastával v prozatímní vládě funkci ministra zásobování. Po Říjnové revoluci byl za protisovětskou činnost z SSSR vypovězen. — 110, 124, 376

RADČENKOVÁ L. N. (Petrovová V.) (nar. 1871) — účastnice sociálně demokratického hnutí od konce 80. let. Byla členkou petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy, později zastávala funkci důvěrníka Jiskry. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonila k menševikům, pracovala v Moskvě, Rostově na Donu a Oděse. Na IV. sjezdu SDDSR byla zvolena členkou ústředního výboru za menševiky. Pracovala v sekretariátu II. státní dumy, ve III. státní dumě byla tajemnicí sociálně demokratické frakce. V letech 1913—1914 vedla administraci listu menševiků-likvidátorů Luč. Po únorové revoluci 1917 byla členkou moskevského výboru menševiků. Od roku 1918 se politického života neúčastnila, pracovala v oboru statistiky v různých institucích. — 228—230

ROLANDOVÁ-HOISTOVÁ Henriette (1869—1952) — holandská socialistka, spisovatelka. Organizovala ženské spolky, patřila k levému křídlu holandských sociálních demokratů, seskupených od roku 1907 kolem listu *De Tribune*. Na začátku první světové války byla centristkou, později se přiklonila k internacionalistům. Podílela se na vydávání teoretického časopisu *zimmerwaldské levice* *Vorbote*. V letech 1918—1927 byla členkou Komunistické strany Nizozemska a pracovala v Kominterně. V roce 1927 z komunistické strany vystoupila a později začala hájit ideje křesťanského socialismu. — 147, 166, 171, 207

ROMAN — viz Jermolajev K. M.

ROMANOVCI — dynastie ruských carů, vládli v letech 1613—1917. — 75, 248

ROMULUS — viz Chejsin M. L.

ROZANOV V. V. (1856—1919) — reakční filozof, publicista a kritik; hlásal idealismus a mystiku. V 90. letech spolupracoval s listy *Moskovskije vědomosti* a *Novoje vremja* a s časopisem *Russkij věstnik*; obhajoval v nich samoděržaví. — 194

RYKOV A. I. (Vlasov) (1881—1938) — člen SDDSR od roku 1899. Moskevský výbor SDDSR jej delegoval na III. a IV. sjezd strany. V letech reakce zaujal Rykov smířlivecký postoj k likvidátorům, vperjodovcům a trockistům. Po únorové revoluci 1917 vystupoval proti orientaci strany na socialistickou revoluci a proti Leninovým Dubnovým tezím. Po Říjnové revoluci stál v čele Nejvyšší národohospodářské rady, byl místopředsedou rady lidových komisařů a

Rady práce a obrany, předsedou rady lidových komisařů SSSR a RSFSR a členem politického byra ústředního výboru. Několikrát vystoupil proti leninské politice strany. V listopadu 1917 byl pro vytvoření koaliční vlády za účasti menševiků a eserů. V roce 1928 patřil k vůdcům pravicově oportunistické frakce ve straně. V roce 1937 byl za protistranickou činnost vyloučen z VKS(b) a odsouzen. — 45, 50

S. — viz Džibladze S. V.

SANŽUR I. A. — viz Sažin L.

SAŽIN L. (vl. jm. Sanžur I. A.) (1878—1910) — sociální demokrat. Pracoval v Jekatěrinoslavi, Nižním Novgorodu a na severním Kavkaze. V roce 1909 odešel za hranice a přiklonil se k protistranické skupině Vperjod. — 332, 333—334, 335

SCHIPPEL Max (1859—1928) — německý sociální demokrat, revizionista. V letech 1887—1890 redigoval list Berliner Volkstribüne, od roku 1897 byl jedním z vedoucích pracovníků časopisu německých oportunistů Sozialistische Monatshefte. Jako poslanec Říšského sněmu (1890—1905) hájil expanzivní politiku německého imperialismu. Za první světové války patřil ke krajním sociálšovinistům. V letech 1923—1928 působil jako pedagog v Drážďanech. K Sovětskému svazu zaujímal nepřátelský postoj. — 181

SCHWEITZER Johann Baptist (1833—1875) — německý veřejný činitel a spisovatel, stoupenec F. Lassalla, povoláním advokát. Do politického života vstoupil jako liberál, pod Lassallovým vlivem se přiklonil k dělnickému hnutí. Od roku 1864 redigoval ústřední orgán Všeobecného německého dělnického spolku, list Der Sozialdemokrat, v roce 1867 byl zvolen jeho předsedou. Schweitzer uskutečňoval lassallovskou oportunistickou taktiku kompromisů s pruskou vládou a prosazoval cestu sjednocení Německa „shora“ pod vedením pruských junkerů. Ve spolku uplatňoval politiku osobní diktatury, vzbudil nespokojenost mezi členy a v roce 1871 se musel funkce předsedy vzdát. Poté zanechal politické činnosti. — 272

SINGER Paul (1844—1911) — jeden z vůdců německé sociální demokracie, blízký spolupracovník A. Bebela, W. Liebknechta, významný funkcionář marxistického křídla v II. internacionále. Od roku 1887 byl členem představenstva Sociálně demokratické strany Německa, po sjezdu v Halle roku 1890 se stal jeho předsedou. V letech 1884

až 1911 byl členem Říšského sněmu a od roku 1885 předsedou sociálně demokratické frakce. Od roku 1900 byl členem mezinárodního socialistického byra, patřil k jeho levému, marxistickému křídlu. Singer byl nepřitelem oportunistu v německé dělnické straně a až do konce života důsledně prosazoval revolučně demokratickou politiku. Lenin si jej hluboce vážil jako nesmířitelného bojovníka za věc proletariátu. — 147, 208—209

SOKOLOV A. V. — viz Volskij S.

SOKOLOV N. D. (1870—1928) — sociální demokrat, právní zástupce. Přispíval do časopisů Žižň, Obrazovanije a dalších. Sympatizoval s bolševiky. Po únorové revoluci 1917 byl členem výkonného výboru petrohradského sovětu; vyslovoval se pro koalici s buržoazií. Po Říjnové revoluci pracoval jako právní poradce v různých státních institucích. — 93, 95, 131, 132

SOLOMONOV — viz Portugejs S. I.

SOLOVJOV V. S. (1853—1900) — filozof, iracionalista a mystik. Vystupoval proti materialismu a zdůrazňoval význam filozofického výkladu křesťanství, propagoval myšlenku světové církve a náboženského „obrození“ lidstva. Hlavní práce: Krizis zapadnoj filosofii [Krise západní filozofie] (1874), Filosofskije načala celnogo znanija [Filozofické principy uceleného poznání] (1877), Kritika otvlečonych načal [Kritika abstraktních principů] (1877—1880). — 190

SOMBART Werner (1863—1941) — představitel německé buržoazní ekonomie, jeden z hlavních ideologů německého imperialismu, profesor vatislavské a berlínské univerzity. Na počátku své činnosti byl typickým ideologem „sociálního liberalismu s lehkým marxistickým nádechem“ (V. I. Lenin, Spisy 18, Praha 1958, s. 62), později se stal odpůrcem marxismu, líčil kapitalismus jako harmonickou hospodářskou soustavu. V posledních letech života přešel na pozice fašismu. Hlavní práce: Sozialismus und soziale Bewegung im XIX. Jahrhundert [Socialismus a sociální hnutí v 19. století] (1896; český 1898) a Der moderne Kapitalismus [Moderní kapitalismus] (1902). — 158, 380

ST., STAN. — viz Volskij S.

STALIN (vl. jm. Džugašvili) J. V. (K. St.) (1879—1953) — významný činitel ruského a mezinárodního revolučního dělnického hnutí,

KSSS a sovětského státu. Do SDDSR vstoupil v roce 1898. Stranicky pracoval v Tiflisu [Tbilisi], Baku, Batumi a v Petrohradě. V lednu 1912 byl kooptován do ÚV, zvoleného na VI. (pražské) konferenci SDDSR; podílel se na redigování bolševického listu Pravda. Za Říjnové revoluce se stal členem vojenského revolučního ústředí pro přípravu povstání. Na II. celoruském sjezdu sovětů byl zvolen lidovým komisařem pro národnostní otázku. V době cizí vojenské intervence a občanské války byl členem Revoluční vojenské rady republiky a odpovídal za stranickou činnost na několika frontech. V roce 1922 byl zvolen generálním tajemníkem ÚV KSR(b).

Stalin sehrál významnou úlohu při realizaci Leninova plánu industrializace SSSR a kolektivizace zemědělství, v boji za nezávislost sovětského státu a za posílení míru. Stál v čele boje proti trockistům, pravicovým oportunistům a buržoazním nacionalistům. Od roku 1941 byl předsedou rady lidových komisařů, později rady ministrů SSSR. Za Velké vlastenecké války byl předsedou Státního výboru obrany, lidovým komisařem obrany a vrchním velitelem sovětských ozbrojených sil.

Ve Stalinově činnosti se projevy i negativní rysy. V odpovědných stranických a státních funkcích se totiž dopustil hrubého porušování leninských zásad kolektivního vedení, norem stranického života a socialistické zákonitosti.

Hlavní díla: Marksizm i nacionalnyj vopros [Marxismus a národnostní otázka] (1912—1913), Ob osnovach leninizma [O základech leninismu] (1924), K voprosam leninizma [K otázkám leninismu] (1926), Ekonomičeskije problemy socializma v SSSR [Ekonomické problémy socialismu v SSSR] (1952) (česky Spisy 1—13, Praha 1949—1953). — 295

STANISLAV — viz Volskij S.

STĚKLOV J. M. (K.) (1873—1941) — profesionální revolucionář. Do sociálně demokratického hnutí se zapojil roku 1893, byl jedním z organizátorů prvních sociálně demokratických kroužků v Oděse. V roce 1894 byl zatčen a poslán na deset let do vyhnanství do Jakutské oblasti. V roce 1899 uprchl do ciziny. Patřil k organizátorům publicistické skupiny Borba. Po II. sjezdu SDDSR se přikláněl k bolševikům. Působil jako lektor stranické školy v Longjumeau. V letech reakce přispíval do ústředního orgánu SDDSR listu Social-demokrat, do bolševických listů Zvězda a Pravda. Byl členem sociálně demokratické frakce III. a IV. státní dумы. Po únorové revoluci 1917 stál na pozicích „revolučního obranářství“, byl zvolen členem výkonného výboru petrohradského sovětu a redaktorem listu Izvesti-

ja petrogradského sověta. Po Říjnové revoluci se stal členem Celoruského ústředního výkonného výboru a ústředního výkonného výboru, redaktorem listu *Izvestija VCIK* a časopisu *Sovětskoje stroitelstvo*. Od roku 1929 byl místopředsedou vědeckého výboru při ÚVV SSSR. Napsal řadu prací z dějin revolučního hnutí. — 43, 313

STOLYPIN A. A. (nar. 1863) — černosotňovský publicista, spolupracovník reakčního listu *Novoje vremja*, člen strany okřabristů, bratr známého státníka carského Ruska P. A. Stolypina. Po Říjnové revoluci emigroval. — 194

STOLYPIN P. A. (1862—1911) — státník carského Ruska, velkostatkář. V letech 1906—1911 byl předsedou rady ministrů a ministrem vnitra. Po porážce první ruské revoluce prováděl krvavé represálie (stolypinská reakce v letech 1907—1910). Byl autorem agrární reformy, jejímž cílem bylo získat na vesnici oporu carskému absolutismu. Jeho pokus upevnit samoděržaví shora, v zájmu buržoazie a statkářů, však ztroskotal. V roce 1911 zavraždil Stolypina v Kyjevě agent tajné policie eser Bogrov. — 78, 91, 92, 131, 149, 159, 160, 161, 162, 171, 199, 202, 234, 237, 245, 247—249, 307—308, 312—313, 321, 440, 442

STRELCOV R. J. (nar. 1875) — literát a publicista. V letech 1900—1914 žil v emigraci, hlavně v Německu; publikoval v řadě sociálně demokratických časopisů v cizině, např. v *Sozialistische Monatshefte*, *Leipziger Volkszeitung*, *Vorwärts* a v jiných a rovněž v levicově zaměřeném konstitučně demokratickém listu *Tovarišč*, vydávaném v Rusku. Po návratu do Ruska pracoval v různých komisích při městské samosprávě v Petrohradě. Po Říjnové revoluci byl činný v hospodářských orgánech v Moskvě a Jaroslavli. — 376, 377

STRUVE P. B. (1870—1944) — buržoazní ekonom a publicista, představitel legálního marxismu, spolupracovník a redaktor časopisů *Novoje slovo* (1897), *Načalo* (1899) a *Žizň* (1900). Již ve své první práci *Kritičeskije zametki k voprosu ob ekonomičeskom razvitii Rossii* [Kritické poznámky k ekonomickému rozvoji Ruska] (1894) kritizoval narodnictví, „doplňoval“ a „kritizoval“ Marxovo ekonomické a filozofické učení, sympatizoval s představiteli vulgární buržoazní politické ekonomie a propagoval malthuziánství. Na přelomu století se definitivně rozešel s marxismem a sociální demokracií, přešel k liberálům a stal se jedním z teoretiků a organizátorů buržoazně liberální organizace *Svaz osvobození* (1904—1905) a redak-

torem jejího ilegálního orgánu Osvoboždění (1902—1905). Od roku 1905 byl členem ústředního výboru Konstitučně demokratické strany a po porážce revoluce 1905—1907 vůdcem pravého křídla liberálů. Patřil k ideologům ruského imperialismu. Po Říjnové revoluci byl členem kontrarevoluční Wrangelovy vlády; později emigroval. — 77, 93, 186, 192, 201, 380

SYSOJEV I. V. („Tkadlec I—n“) (1888—1912) — sociální demokrat, dělník. Do SDDSR vstoupil v roce 1906, přikláněl se k bolševikům. Byl členem petrohradského výboru strany. V letech reakce se stal jedním z vůdců otzovistů a ultimativistů v Petrohradě. V roce 1909 emigroval, přiklonil se k protistranické skupině Vperjod. V roce 1911 byl zatčen při přechodu ruské hranice; zemřel ve vězení. — 333

ŠANCER V. L. (Marat) (1867—1911) — sociální demokrat bolševik, povoláním advokát. Od roku 1900 pracoval ve stranické organizaci v Moskvě, později v Omsku a Petrohradě. Několikrát byl poslán do vyhnanství na Sibiř. V roce 1904 byl důvěrníkem ústředního výboru, redigoval ilegální sociálně demokratický list Rabočij. Na V. sjezdu byl zvolen do ústředního výboru strany. Účastnil se V. konference SDDSR v prosinci 1908. Byl členem redakce bolševického listu Proletarij. Později se přiklonil k ultimativistům a vstoupil do protistranické skupiny Vperjod. — 26, 30, 37, 38, 42, 51, 112, 133, 290

ŠUBINSKOJ N. P. (nar. 1853) — statkář, oktábrista. Pracoval jako právní zástupce moskevského soudního dvora. Byl členem kaljazinského újezdního a tverského guberniálního zemstva, od roku 1900 členem moskevské městské dумы. Zastával funkci maršálka šlechty kaljazinského újezdu. Byl poslancem III. a IV. státní dумы za Tverskou gubernii. — 246

T. — viz Tyszka Jan

TALLEYRAND-PÉRIGORD Charles Maurice (1754—1838) — francouzský diplomat, politik, významný představitel buržoazní diplomacie. V letech 1788—1791 byl biskupem. Za direktoria v letech 1797 až 1799, za Napoleonova konzulátu a císařství v letech 1799—1807 a v letech 1814—1815 zastával úřad ministra zahraničních věcí. V letech 1830—1834 byl velvyslancem v Londýně. — 111

THORNE William James (1857—1946) — činitel anglického dělnického hnutí. Od roku 1884 pracoval v Sociálně demokratické federaci,

od roku 1889 zastával funkci generálního tajemníka Národního svazu plynárenských a nekvalifikovaných dělníků. V letech 1906 až 1945 byl poslancem parlamentu. Za první světové války zaujímal obranářské stanovisko, po únorové revoluci 1917 přijel do Ruska a agitoval za pokračování imperialistické války. Později patřil k pravému křídlu anglického dělnického hnutí. — 76

TKADLEC I—N — viz Sysojev I. V.

TKAČOV P. N. (1844—1885) — ideolog revolučního narodnictví, publicista a literární kritik. Od roku 1873 žil jako emigrant v zahraničí. Psal do časopisu P. L. Lavrova *Vperjod!*, v letech 1875—1881 vydával se skupinou polských emigrantů časopis *Nabat*, roku 1880 přispíval do listu L. A. Blanquiho *Ni Dieu, ni Maître*.

Tkačov stál v čele nového směru v revolučním narodnictví. Podle Tkačovova názoru musí revoluční menšina uchopit politickou moc, vytvořit nový stát a provést revoluční přeměny v zájmu lidu, který pak jen uvítá hotové výsledky. Zastával mylný názor, že absolutistický stát nemá v Rusku sociální základnu a nevyjadřuje zájmy žádné třídy. Tkačovovy názory ovlivněné blanquismem kritizoval Engels v člancích *Emigrantská literatura* (viz K. Marx - B. Engels, *Spisy* 18, Praha 1966, s. 539—584). Poslední léta života strávil Tkačov v Paříži. — 160

TOMSKIJ M. P. (M. T.) (1880—1936) — člen SDDSR od roku 1904. V letech 1905—1906 pracoval v revelské organizaci SDDSR, v roce 1907 se stal členem petrohradského výboru SDDSR; byl členem redakce bolševického listu *Proletarij*; zúčastnil se V. (londýnského) sjezdu SDDSR. V letech reakce zaujímal smířlivecký postoj k likvidátorům, otzovistům a trockistům. Po únorové revoluci 1917 pracoval jako člen výkonné komise petrohradského výboru SDDSR(b). Po Říjnové revoluci byl předsedou prezidia Všesvazové ústřední rady odborů, členem prezidia Nejvyšší národohospodářské rady, členem politického byra ÚV a ředitelem Sdružení státních nakladatelství RSFSR. Několikrát vystoupil proti leninské politice strany. V roce 1928 stál spolu s Bucharinem a Rykovem v čele pravicově oportunistické úchyly ve VKS(b). — 30

TREPOV D. F. (1855—1906) — vrchní policejní komisař Moskvy v letech 1896—1905. Byl to „jeden z nejnenáviděnějších přísluhovačů carismu v celém Rusku, který proslul v Moskvě svou krutostí, surovostí a tím, že se pokoušel spolu s zubatovovci demoralizovat dělníky“, charakterizoval jej Lenin (*Sebrané spisy* 9, Praha 1982,

s. 237). Dne 11. ledna 1905 byl jmenován generálním gubernátorem Petrohradu, později zastupoval ministra vnitra. V říjnu 1905 vydal „proslulý“ rozkaz „slepých nábojů nepoužívat, ostrými nešetřit“. Byl iniciátorem černosotňovských pogromů. — 232, 234

TROCKIJ L. D. (vl. jm. Bronštejn L. D.) (1879—1940) — nepřítel leninismu. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem sibiřského svazu SDDSR, patřil k menšinovým jiskrovcům; po sjezdu aktivně bojoval proti bolševikům ve všech otázkách teorie a praxe socialistické revoluce. V letech reakce byl likvidátorem. V roce 1912 zorganizoval protistranický srpnový blok; za první světové války zaujímal centristickou pozici, bojoval proti Leninovu stanovisku v otázkách války, míru a revoluce. Po únorové revoluci 1917 se vrátil z emigrace, vstoupil do skupiny mezirajonovců a společně s nimi byl na VI. sjezdu SDDSR přijat do bolševické strany. Po Říjnové revoluci byl lidovým komisařem zahraničních věcí, lidovým komisařem vojenství a vojenského námořnictva, předsedou Revoluční vojenské rady republiky a členem politického byra ÚV. V roce 1918 se stavěl proti brestlitevskému míru; v letech 1920—1921 stál v diskusi o odborech v čele opozice. Od roku 1923 vedl frakční boj proti leninskému programu výstavby socialismu a proti generální linii strany; prohlašoval, že socialismus nemůže v Rusku zvítězit. V roce 1927 byl Trockij vyloučen ze strany, v roce 1929 byl za protisovětskou činnost vypovězen z SSSR a v roce 1932 zbaven sovětského občanství. — 123, 152, 155, 272, 273, 275—277, 280—283, 284, 285, 290, 291, 303—307, 314, 315, 316, 338, 375, 376, 377, 378, 379, 382, 383, 384, 388, 390, 393, 394, 395, 431

TROELSTRA Pieter Jelles (1860—1930) — pracovník holandského dělnického hnutí, oportunist. Byl jedním ze zakladatelů a vůdců holandské Sociálně demokratické dělnické strany. Na počátku 20. století přešel z marxistických pozic na pozice krajního oportunismu. Bojoval proti levému křídlu tehdejší Sociálně demokratické dělnické strany, které se v roce 1907 seskupilo kolem listu De Tribune. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista a germanofil. — 147, 206, 207, 209

TYSZKA Jan (vl. jm. Jogiches Leon) (T.) (1867—1919) — významný činitel polského a německého dělnického hnutí. Patřil k zakladatelům strany Sociální demokracie Království polského a stal se členem jejího vedení; od roku 1900 byl členem hlavního vedení Sociální demokracie Království polského a Litvy. Bojoval proti revizionismu v mezinárodním dělnickém hnutí, odmítal nacionalismus a hájil

nutnost společného boje polského a ruského proletariátu. Aktivně se účastnil revoluce 1905—1907, na jaře 1906 byl ve Varšavě zatčen a odsouzen k osmi letům nucených prací. Uprchl a pokračoval v revoluční činnosti v zahraničí. Zúčastnil se V. (londýnského) sjezdu SDDSR a byl zvolen do ústředního výboru. Za první světové války žil v Německu, spolupracoval s německou sociální demokracií a podílel se na založení Spartakova svazu. V letech 1916—1918 byl vězněn. Když byl po listopadové revoluci v roce 1918 osvobozen, zúčastnil se založení Komunistické strany Německa a byl zvolen tajemníkem jejího ústředního výboru. V březnu roku 1919 byl zatčen a poté v berlínském vězení zavražděn. — 292, 307

VADIM — viz Ikov V. K.

VADIM — viz Postolovskij D. S.

VAILLANT Édouard Marie (1840—1915) — francouzský socialista, stoupenec Blanquiho, jeden z vůdců levého křídla II. internacionály, člen výkonné komise Pařížské komuny a generální rady I. internacionály. Byl jedním z iniciátorů založení Socialistické strany Francie (1901). Po sloučení Socialistické strany s Jaurèsovou Francouzskou socialistickou stranou (1905) zaujímal v nejdůležitějších politických otázkách oportunistické stanovisko. Za imperialistické války patřil k sociálšovinistům. — 206

VALENTINOV N. (vl. jm. Volskij N. V.) (1879—1964) — menševik, novinář. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k bolševikům, na konci roku 1904 přešel k menševikům. Redigoval legální menševický list Moskovskaja gazeta a publikoval v menševických časopisech Pravda, Naše dělo, Dělo žizni i v buržoazním listu Russkoje slovo. V letech reakce patřil k likvidátorům. Pokoušel se o revizi marxismu a obhajoval subjektivně idealistické názory E. Macha a R. Avenaria. Valentínovovy filozofické názory kritizoval Lenin ve své práci Materialismus a empiriokriticismus (1909).

Po Říjnové revoluci byl Valentínov zástupcem redaktora listu Torgovo-promyšlennaja gazeta — orgánu Nejvyšší národohospodářské rady, později pracoval v obchodním zastupitelství SSSR v Paříži. V roce 1930 emigroval a vedl protisovětskou propagandu. — 333, 343

VANDERVELDE Émile (1866—1938) — vůdce Belgické dělnické strany, předseda mezinárodního socialistického byra II. internacionály, revizionista a oportunist. Za první světové války byl sociálšovinis-

tu, vstoupil do buržoazní vlády, ve které vedl různá ministerstva. Po únorové revoluci 1917 přijel do Ruska, kde agitoval pro pokračování v imperialistické válce. Říjnovou revoluci odmítal a aktivně podporoval ozbrojenou intervenci proti Sovětskému Rusku. Vynaložil velké úsilí, aby byla obnovena II. internacionála. V letech 1925—1927 byl ministrem zahraničních věcí. Vystupoval proti vytvoření jednotné protifašistické fronty komunistů a socialistů. — 370

VAN KOL Hendrick (1851—1925) — jeden ze zakladatelů a vůdců hollandské Sociálně demokratické dělnické strany (1894). Již za několik let po jejím založení se dostává na cestu reformismu a oportunistu. Na amsterdamském (1904) a stuttgartském (1907) kongresu II. internacionály hájil oportunistickou rezoluci ke koloniální otázce, která ospravedlňovala zotročování koloniálních národů pod záminkou takzvané civilizační mise imperialismu. K Říjnové revoluci a k sovětskému státu se stavěl negativně. — 207, 209

VILÉM II. (HOHENZOLLERN) (1859—1941) — německý císař a pruský král (1888—1918). — 75

VILONOV N. J. (Michail) (1883—1910) — profesionální revolucionář, bolševik. Revoluční činnost zahájil v roce 1901 jako dělník kalužských železničních dílen. V roce 1902 vstoupil do kyjevské sociálně demokratické organizace a stal se stoupencem Jiskry. V roce 1903 byl zatčen, vypovězen pod zvláštní policejní dozor do Jekatěrinoslavi, kde se stal členem místního jiskrovského výboru a pomáhal organizovat generální stávkou v srpnu 1903; po II. sjezdu SDDSR se přidal k bolševikům. Byl poslán do vyhnanství do Jenisejské gubernie, odkud v červenci 1904 uprchl; na příkaz východního byra ústředního výboru organizoval v Kazani místní výbor SDDSR, zakládal ilegální tiskárny na Urale. Aktivně se účastnil revoluce 1905—1907 v Povolží a na Urale, byl zvolen předsedou výkonného výboru samarského sovětu dělnických zástupců, řídil stranickou práci v Ufě, v Jekatěrínburgu organizoval volby delegátů na IV. sjezd SDDSR. V březnu 1906 byl zatčen, v červenci uprchl z vězení, účastnil se stranické práce v lefortovském obvodu v Moskvě, byl členem moskevského výboru SDDSR. Byl znovu zatčen a vypovězen na tři roky do Astrachaňské gubernie, odkud odjel koncem roku 1908 do ciziny. Pomáhal zakládat stranickou školu na Capri. Když došlo ve škole k rozkolu a vznikla frakční skupina Vperjod, rozešel se s frakcionáři a odjel na Leninovo pozvání se skupinou leninovců do Paříže. Na plenárním zasedání ÚV SDDSR v roce 1910 byl bolševiky navržen za kandidáta ústředního výboru. — 141

VIŠNĚVSKIJ — viz Goldenberg I. P.

VITTE S. J. (1849—1915) — ruský státník, představitel imperialistických zájmů vojenských a statkářských kruhů carského Ruska, přesvědčený zastánce samoděržaví. Snažil se zachovat monarchii malými ústupky a sliby liberální buržoazii a krutými represáliemi vůči lidu. Byl jedním z těch, kdo potlačili revoluci v letech 1905—1907. Jako ministr dopravy (únor—srpen 1892), ministr financí (1892—1903) a předseda vlády (říjen 1905—duben 1906) prosazoval v oblasti financí, celní politiky, výstavby železnic a továrního zákonodárství zájmy velkoburžoazie. Všestrannou podporou zahraničních investic přispěl nejen k rozvoji kapitalismu v Rusku, ale i k větší závislosti Ruska na imperialistických státech. Lenin jej charakterizoval jako „ministra makléře“ a „burzovního agenta“. — 96, 234

VIVIANI René (1863—1925) — francouzský politik a státník, advokát. Od roku 1893 byl několikrát poslancem parlamentu, hlásil se k tzv. nezávislým socialistům, kteří spolupracovali s buržoazními stranami. V letech 1906—1910 byl ministrem práce. Roku 1906 se rozešel se socialistickou stranou a společně s Millerandem a jinými renegáty založil roku 1911 buržoazní Republikánskou socialistickou stranu. V roce 1914 byl předsedou vlády a ministrem zahraničních věcí, později ministrem spravedlnosti. V letech 1920—1921 zastupoval Francii ve Společnosti národů a v letech 1921—1922 na washingtonské konferenci. — 309

VLASOV — viz Rykov A. I.

VOBLYJ K. G. (1876—1947) — ekonom a statistik, soukromý docent a později profesor kyjevské univerzity a vysoké školy obchodní. Je autorem řady studií z ekonomie a statistiky. Po Říjnové revoluci byl řádným členem a viceprezidentem Akademie věd USSR. — 343 až 344

VODOVOZOV V. V. (1864—1933) — ekonom a publicista liberálně národnického zaměření. Od roku 1904 byl členem redakce listu Naša žižň. V roce 1906 spolupracoval s levicovým kadetským listem Tovarišč, za volební kampaně do II. státní dumy se stal trudovikem. V roce 1912 publikoval v časopise Zaprosy žizni, s nímž spolupracovali kadeti, lidoví socialisté a menševici-likvidátoři. V roce 1917 byl členem redakce časopisu Byloje a spolupracoval s liberálně buržoazním listem Děň. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. V roce 1926 emigroval a přispíval do bělogvardějského tisku. — 92, 93

VOINOV — viz Lunačarskij A. V.

VOLOSEVIČ V. O. (1882—1953) — sociální demokrat bolševik. Pracoval ve stranických organizacích v Charkově, Voroněži, Tule a Chersonu, později v Petrohradě; byl členem petrohradského výboru. V létě 1910 byl zatčen a poslán do vyhnanství do Jenisejské gubernie. V roce 1912 z vyhnanství uprchl a emigroval. Od roku 1913 žil v Lille ve Francii. Stal se členem Francouzské komunistické strany a dopisovatelem listu L'Humanité. Na podzim roku 1922 se vrátil do Sovětského Ruska, přednášel dějiny strany na vysokých školách v tehdejší Petrohradě. Začátkem 30. let byly jeho práce o dějinách strany ostře kritizovány za chyby trockistického charakteru. Od roku 1932 přednášel na leningradských vysokých školách matematiku. — 138—139

VOLSKIJ N. V. — viz Valentinov N.

VOLSKIJ S. (vl. jm. Sokolov A. V.) („Jer“, St., Stan., Stanislav) (nar. 1880) — sociální demokrat. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k bolševikům. V letech 1904—1905 pracoval v moskevské stranické organizaci, účastnil se prosincového ozbrojeného povstání. Byl delegátem moskevské organizace na V. (londýnském) sjezdu SDDSR. V letech reakce patřil k otzovistickým vůdcům, byl spoluzakladatelem a lektorem frakční školy na Capri a v Bologni a stal se členem protistranické skupiny Vperjod. Po únorové revoluci 1917 pracoval ve vojenské sekci petrohradského sovětu. K Říjnové revoluci se stavěl negativně, bojoval proti sovětské moci. Krátký čas žil v emigraci, ale brzy se vrátil do Sovětského Ruska. Od roku 1927 se zabýval publicistickou činností. — 26, 35, 106, 107, 109, 115, 116, 120—121, 124

VSEV., VSEVOLOD — viz Děnisov V. P.

WARSKI Adolf (vl. jm. Warszawski A. S.) (1868—1937) — dlouholetý a významný činitel polského revolučního hnutí. Na konci osmdesátých let byl jedním z organizátorů Svazu polských dělníků, aktivně se podílel na založení Sociální demokracie Království polského, později Sociální demokracie Království polského a Litvy. V roce 1893 emigroval a v zahraničí spolu s R. Luxemburgovou a dalšími pracovníky začal vydávat list Sprawa robotnicza — první orgán polských sociálních demokratů — a později časopis Przegląd socjal-demokratyczny. Za sociální demokracii Polska a Litvy byl delegátem IV. (sjednocovacího) sjezdu strany s právem poradního hlasu. Po sjezdu byl kooptován do ÚV SDDSR. Na V. sjezdu strany byl

zvolen za člena ÚV. V letech 1909—1910 pracoval v redakci ústředního orgánu SDDSR listu Social-demokrat. Za první světové války patřil k internacionalistům, zúčastnil se zimmerwaldské a kientalské konference. V roce 1916 se vrátil do Polska, ale byl zatčen Němci za protiválečnou agitaci. Po osvobození roku 1917 se stal jedním z vedoucích pracovníků Sociální demokracie Polska a Litvy. V roce 1918 byl jedním ze zakladatelů Komunistické dělnické strany Polska a členem jejího ÚV, účastnil se jejích sjezdů a konferencí. Byl zvolen poslancem Sejmu a předsedou jeho komunistické frakce. V roce 1929 emigroval do SSSR; v Institutu Marxe - Engelse - Lenina se věnoval polskému dělnickému hnutí. — 376, 395

WIBAUT Florentius Marinus (1859—1936) — holandský sociální demokrat, publicista. Přispíval do časopisu De Economist. V březnu 1910 vystoupil z tehdejší oportunistické Sociálně demokratické dělnické strany a připojil se k marxistické Sociálně demokratické straně. Byl delegátem mezinárodního socialistického kongresu v Kodani (1910). Za první světové války zaujímal centristické stanovisko, později se stal otevřeným reformistou. Jako velkoobchodník byl představitelem finančních kruhů v městské samosprávě v Amsterdamu. — 370, 373

WURM Emmanuel (1857—1920) — německý sociální demokrat, povoláním chemik. Od roku 1890 byl poslancem Říšského sněmu. V letech 1902—1917 pracoval v redakci časopisu Die Neue Zeit. Zúčastnil se jako delegát mezinárodního socialistického kongresu v Kodani (1910). Za první světové války byl centristou. Po únorové revoluci v Německu v roce 1918 zastával úřad ministra zásobování. — 371 až 373

ZASULIČOVÁ V. I. (1851—1919) — význačná pracovnice narodnického a později sociálně demokratického hnutí v Rusku; revolučně činná od roku 1869. Byla členkou narodnických organizací Zemlja i volja a Čornyj pereděl. Na znamení protestu proti špatnému zacházení s politickým vězněm Bogoljubovem spáchala 24. ledna 1878 atentát na petrohradského náčelníka Trepova. V roce 1880 emigrovala, počátkem 80. let přešla na pozice marxismu. Roku 1883—1884 se podílela na založení skupiny Osvobození práce. V 80. a 90. letech přeložila do ruštiny Marxovu Bídu filozofie a Engelsův Vývoj socialismu od utopie k vědě, napsala Očerky istorii Meždunarodnogo obščestva rabočich [Přehled dějin Mezinárodního dělnického sdružení], práci o J. J. Rousseauovi a další práce; přispívala do publikací skupiny Osvobození práce, do časopisů Novoje slovo a Naučnoje obozrenije,

v nichž uveřejnila řadu literárně kritických statí. V roce 1900 se stala členkou redakce leninského listu *Jiskra* a časopisu *Zarja*. Za redakci *Jiskry* se zúčastnila II. sjezdu SDDSR s právem poradního hlasu, připojila se k menšinovým jiskrovcům. Po rozkolu ve straně v roce 1903 patřila k čelným představitelům menševiků, vstoupila do redakce menševické *Jiskry*. V roce 1905 se vrátila do Ruska. V letech reakce se přidala k likvidátorům, za první světové války stála na pozicích sociálšovinismu. K Říjnové revoluci se stavěla negativně. — 120

ZETKINOVÁ Clara (1857—1933) — význačná funkcionářka německého a mezinárodního dělnického hnutí, spoluzakladatelka Komunistické strany Německa, talentovaná spisovatelka a zanícená řečnice. V revolučním hnutí pracovala od konce 70. let, v roce 1881 vstoupila do tehdejší ilegální Sociálně demokratické strany Německa. V roce 1882 emigrovala do Švýcarska a usadila se v Curychu. Aktivně spolupracovala s ilegálním orgánem Sociálně demokratické strany Německa *Der Sozialdemokrat* a pomáhala při jeho rozšiřování v Německu. Stála na levém křídle německé sociální demokracie a spolu s R. Luxemburgovou, F. Mehringem a K. Liebknechtem bojovala proti Bernsteinovi a dalším oportunistům. V roce 1907 se zúčastnila stuttgartského kongresu II. internacionály. Za první světové války patřila k revolučně smýšlejícím internacionalistům a vystupovala proti sociálšovinismu. Aktivně se podílela na přípravě bernské mezinárodní socialistické konference žen v březnu 1915. V roce 1916 vstoupila do skupiny Internacionála, později nazvané Spartakův svaz. Roku 1919 se stala členkou Komunistické strany Německa a byla zvolena do jejího ústředního výboru. Na III. kongresu Komunistické internacionály byla zvolena do exekutivy Kominterny, řídila mezinárodní sekretariát žen. V roce 1925 se stala předsedkyní Mezinárodní rudé pomoci. — 337

ZINOVJEV G. J. (vl. jm. Radomyslskij G. J.) (Grigorij) (1883—1936) — člen SDDSR od roku 1901. V letech 1908—1917 žil v emigraci, byl členem redakce ústředního orgánu strany *Social-demokrat* a bolševického listu *Proletarij*. V letech reakce se stavěl smířlivecky k likvidátorům, otzovistům a trockistům. V době příprav Říjnové revoluce a v jejím průběhu kolísal, v říjnu 1917 vyslovil spolu s Kameněvem v menševicky zaměřeném listu *Novaja žizň* svůj nesouhlas s rozhodnutím ústředního výboru o ozbrojeném povstání. Prozatímní vládě tak vyzradil plány strany. Po Říjnové revoluci byl předsedou petrohradského sovětu, členem politického byra ústředního výboru, předsedou exekutivy Kominterny. Několikrát vystoupil proti leninské

politice strany; v listopadu 1917 byl stoupencem vytvoření koaliční vlády za účasti menševiků a eserů, v roce 1925 patřil k organizátorům „nové opozice“, v roce 1926 k vůdcům protistranického trockisticko-zinovjevovského bloku. V listopadu 1927 byl za frakční činnost vyloučen ze strany, v roce 1928 mu bylo členství obnoveno, v roce 1932 byl znovu ze strany vyloučen, v roce 1933 opět přijat. V roce 1934 byl za protistranickou činnost vyloučen ze strany potřetí. — 224

ŽORDANIJA N. N. (An) (1870—1953) — sociální demokrat menševik. Politickou činnost zahájil v 90. letech, byl členem Mesame dasi, první marxistické skupiny v Gruzii, a stál v čele jejího oportunistického křídla. II. sjezdu SDDSR se zúčastnil s poradním hlasem, sympatizoval s menšinovými jiskrovci. Po sjezdu vedl kavkazské menševiky. V roce 1905 řídil menševický list Social-demokrat (v gruzínštině), vystupoval proti bolševické taktice v buržoazně demokratické revoluci. V roce 1906 byl členem I. státní dумы. Účastnil se jednání IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR; na V. (londýnském) sjezdu v roce 1907 byl za menševiky zvolen členem ústředního výboru SDDSR. V letech reakce se sice oficiálně k likvidátorům nehlásil, avšak ve skutečnosti je podporoval. V roce 1914 přispíval do časopisu Borba, v jehož čele stál Trockij, za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 byl předsedou tífiského [tbiliského] sovětu dělnických zástupců, v letech 1918—1921 stál v čele kontrarevoluční menševické vlády v Gruzii; od roku 1921 žil v emigraci. — 295

ŽIVOTOPISNÁ DATA

(Červen 1909 — říjen 1910)

1909

- V červnu 1909 až říjnu 1910* Lenin žije v Paříži.
- Nejpozději 7. (20.) června* Na poradě členů redakce listu Proletarij a zástupců místních sociálně demokratických organizací Lenin informuje o situaci ve straně a v bolševické frakci. Zásady, které zde vyslovil, se staly základem usnesení porady rozšířené redakce listu Proletarij.
- 8.—17. (21. až 30.) června* Lenin řídí poradou rozšířené redakce listu Proletarij, vystupuje v diskusi, předkládá pozměňovací návrhy k rezolucím a k mnoha otázkám podává návrhy rezolucí.
- 8. (21.) června* Na prvním zasedání porady rozšířené redakce listu Proletarij je Lenin zvolen (společně s Višněvským — I. P. Goldenbergem) předsedou porady a zúčastňuje se diskuse o agitaci pro samostatný bolševický sjezd nebo bolševickou konferenci.
- 9. (22.) června* Lenin předsedá druhému zasedání porady, vystupuje při jednání o otzovismu a ultimatismu; při projevu V. L. Šancera (Marata) žádá, aby byla zaprotokolována Šancerova slova o vztahu mezi otzovismem a anarchismem.
- 10. (23.) června* Na třetím (dopoledním) zasedání porady vystupuje Lenin v diskusi o bohostrůjcovství;
na čtvrtém (večerním) zasedání porady se vyslovuje k rezoluci o škole na Capri.
- 11. (24.) června* Na pátém (odpoledním) zasedání porady má Lenin projev o úkolech bolševiků ve straně.

12. (25.) *června* Lenin vystupuje na šestém zasedání porady v diskusi o jednotě bolševické frakce a vysvětluje, že nejde o rozkol frakce, ale o odštěpení nepatrné menšiny od frakce;

na sedmém (večerním) zasedání porady vystupuje v diskusi k referátu o úkolech bolševiků vzhledem k činnosti v dumě.

13. (26.) *června* Na osmém (dopoledním) zasedání porady přednesl Lenin druhý příspěvek k diskusi o úkolech bolševiků vzhledem k činnosti v dumě; předkládá návrhy rezolucí k této otázce, navrhuje uveřejnit tuto rezoluci a je zvolen do komise pro vypracování této rezoluce;

na devátém (večerním) zasedání porady navrhuje, aby byla vyřešena otázka, má-li se zřídit komise pro spolupráci s frakcí v dumě; předkládá pozměňovací návrhy k rezoluci o vztahu k činnosti v dumě a návrh rezoluce, aby se kromě ústředního orgánu vydával ještě populární list.

15. (28.) *června* Lenin vystupuje na desátém zasedání porady při projednávání otázky stranického tisku, v diskusi o postupu ústředního orgánu a o tom, zda se v něm mají publikovat filozofické stati; je zvolen do komise pro spolupráci se sociálně demokratickou frakcí v dumě a přednáší připomínky k referátu smírčí komise.

16. (29.) *června* Na jedenáctém zasedání porady Lenin navrhuje prodloužit mandát smírčí komise a snížit rozpočet bolševického ústředí; žádá o přidělení finančních prostředků na vydávání listu sociálně demokratické frakce v dumě; mluví při projednávání rezoluce o reorganizaci bolševického ústředí a navrhuje změny v návrhu rezoluce k této otázce.

17. (30.) *června* Na dvanáctém zasedání porady se Lenin aktivně účastní projednávání návrhů rezoluce o reorganizaci bolševického ústředí; podává doplňovací a pozměňovací návrh k rezoluci o vybírání redaktorů pro ústřední orgán list Social-demokrat a pro legální bolševické publikace; podává návrhy k personálnímu

stavu zahraničního sekretariátu bolševického ústředí; znovu je zvolen do redakce listu Proletarij.

3. (16.) července Leninova zpráva o poradě rozšířené redakce listu Proletarij vychází v příloze k 46. číslu Proletarije zároveň s rezolucemi porady.

7. (20.) července V dopise tajemníkovi mezinárodního socialistického byra C. Huysmansovi kritizuje Lenin překlad programu a stanov SDDSR a sděluje, že dal překlad opravit.

11. (24.) července Leninovy články Car jede do Evropy a několik poslanců černosotňovské dumy do Anglie (úvodník), Likvidace likvidátorství a redakční dodatek K dopisu M. Ljadova redakci listu Proletarij jsou uveřejněny v 46. čísle Proletarije.

16. (29.) července Lenin posílá mezinárodnímu socialistickému byru seznam členů sociálně demokratické frakce v III. státní dumě.

V červenci V rozhovoru s tajemníkem ruské části ústředního výboru A. P. Golubkovem dává Lenin pokyny, jak bojovat proti provokatérům pronikajícím do stranických organizací.

Koncem července až v srpnu Lenin je na dovolené s N. K. Krupskou, její matkou Jelizavetou Vasiljevnou a M. I. Uljanovovou ve vesnici Bonbon (departement Seine-et-Marne) u Paříže.

5. (18.) srpna V dopise organizátorům školy na Capri Lenin odmítá jejich návrh, aby na škole přednášel, a zve žáky školy do Paříže poslechnout si přednášky bolševických lektorů;

píše dopis A. I. Ljubimovovi, v němž se rozhodně staví proti tomu, aby se Trockému poskytla pomoc při vydávání jeho vídeňské Pravdy, zejména aby se mu dovolilo tisknout ji v tiskárně Proletarije.

11. (24.) srpna V dopise tajemníkovi redakce listu Social-demokrat Lenin sděluje, že dostal dvojčíslo 7/8. Posílá plán

příštího čísla Proletarije (dvojčísla 47/48), uvádí, které články pro něj hodlá napsat, a s rozhořčením se vyjadřuje o kariéristickém a frakcionářském jednání Trockého.

*Mezi 12. a 17. (25. a 30.) srp-
nem* Lenin v návrhu dopisu bolševického ústředí radě školy na Capri uvádí, že otázku zavedení „ideové kontroly“ nad školou může bolševické ústředí řešit teprve tehdy, jestliže rada školy zašle podrobné a přesné informace o její organizaci, o složení posluchačů a o programu přednášek.

*Mezi 14. a 20. srp-
nem (27. srp-
nem a 2. zářím)* V dopise tajemníkovi redakce ústředního orgánu Lenin sděluje, že články slíbené pro Proletarij pošle rovnou do sazby a že se z Bonbonu do Paříže vrátí nejdřív 15. září; navrhuje, aby bylo jedno číslo Proletarije věnováno kritice oportunistické politiky Bundu.

V polovině srpna Lenin zaslá zahraničnímu byru ÚV SDDSR oběžník mezinárodního socialistického byra o tom, že se mají organizovat protestní shromáždění a schůze proti imperialistické, dobytvačné politice španělské vlády v Maroku.

17. (30.) srpna V odpovědi posluchačům školy na Capri vysvětluje Lenin protistranický a frakční charakter této školy, označuje její lektory za otzovisty-bohostrůjce, potvrzuje, že odmítl na škole přednášet, a zve posluchače, aby přijeli do Paříže.

*20.—25. srpna
(2.—7. září)* Lenin píše článek O frakci stoupenců otzovismu a bohostrůjcovství.

*Nejdřív 20. a
nejpozději
25. srpna
(2.—7. září)* V dopise A. I. Ljubimovovi dává Lenin posluchačům školy na Capri souhlas k uveřejnění své odpovědi a svoluje, aby Ljubimov dopis použil ve svém referátu; sděluje, že píše článek proti A. Bogdanovovi (Maximovovi), v němž ostře kritizuje otzovisty.

*Nejdřív 21. a
nejpozději
26. srpna
(3.—8. září)* V dopise A. I. Ljubimovovi Lenin připomíná, aby mu poslal Dněvnik social-demokrata, který potřebuje pro práci na článku Usvědčení likvidátoři.

25. srpna
(7. září) V dopise tajemníkovi redakce ústředního orgánu sděluje, že odeslal závěr svého článku O frakci stoupenců otzovismu a bohostrůjcovství do redakce Proletarije.
29. srpna
(11. září) V dopise C. Huysmansovi Lenin slibuje, že urychleně zašle překlad programu a stanov SDDSR.
- V druhé polovině srpna Lenin píše článek Otvzovističtí a ultimatičtí stávkokazi.
- V létě Lenin navštívuje Paula Lafargua v Draveille nedaleko Paříže a diskutuje s ním o své knize Materialismus a empiriokriticismus.
- Nejpozději
1. (14.) září Lenin se vrací z Bonbonu do Paříže.
4. (17.) září Lenin sděluje C. Huysmansovi, že překlad stanov SDDSR doplní historickým přehledem.
5. (18.) září Leninovy články K volbám v Petrohradě, Usvědčení likvidátoři a redakční poznámka k článku Na okraj otevřeného dopisu výkonné komise moskevského okruhového výboru vycházejí v Proletariji, č. 47/48.
- Před 7. (20.)
zářím V dopise M. P. Tomskému Lenin ostře kritizuje otzovistickou školu na Capri, demaskuje frakcionářství Trockého a rozebírá Stolypinovu agrární politiku.
11. (24.) září V příloze listu Proletarij, č. 47/48, vychází Leninův článek O frakci stoupenců otzovismu a bohostrůjcovství.
14. (27.) září V 9. čísle listu Novyj děň vychází Leninův článek Znovu o stranickosti a nestranickosti.
17. (30.) září Lenin zasílá mezinárodnímu socialistickému byru stanovy SDDSR a prosí C. Huysmanse o zaslání korektury stanov.
19. září
(2. října) Lenin má v Paříži referát o doplňovacích (záříjových) volbách do III. státní dумы v Petrohradě.

- Nejdřív 19. září* Lenin píše dopis A. I. Ljubimovovi o návrhu odpovědi bolševického ústředí radě školy na Capri.
(2. října)
3. (16.) října Ve 49. čísle listu Proletarij vychází Leninův článek Rozhovor s petrohradskými bolševiky a noticka K volbám v Petrohradě.
- Před 5. (18.) říjnem* Lenin se v dopise V. A. Karpinskému zajímá o převoz stranické knihovny z Ženevy do Paříže.
12. (25.) října V dopise matce Lenin sděluje, že dostal od ní i sester dopisy a peníze poukázané od nakladatele; prosí D. I. Uljanova, aby mu napsal, jaký je zdravotní stav Marie Iljiničny.
15. (28.) října Lenin přednáší v Lutychu pro členy sociálně demokratických skupin referát O situaci ve straně.
16. (29.) října Lenin má v Lutychu veřejnou přednášku na téma Ideologie kontrarevoluční buržoazie.
- Před 21. říjnem* Lenin píše článek Jak upevňovat naši stranu a její jednotu.
(3. listopadem)
- 21.—22. října Lenin se účastní zasedání redakce ústředního orgánu Social-demokrat.
(3.—4. listopadu)
- Vzhledem k tomu, že redakce ústředního orgánu odmítá uveřejnit Leninův článek Jak upevňovat naši stranu a její jednotu jako redakční, předkládá Lenin návrh rezoluce o upevnění strany a její jednoty.
22. října Lenin podává písemné prohlášení, že odchází z redakce ústředního orgánu (vzhledem k tomu, že redakce ústředního orgánu odmítla otisknout jeho článek Jak upevňovat stranu a její jednotu a zamítla i jeho rezoluci k této otázce) a žádá, aby jeho prohlášení bylo uveřejněno v listu Social-demokrat spolu s návrhem rezoluce o upevnění strany a její jednoty.
(4. listopadu)
23. října Lenin odjíždí z Paříže do Bruselu na jedenácté zasedání mezinárodního socialistického byra.
(5. listopadu)

24. října
(6. listopadu) Lenin sděluje redakci listu Social-demokrat, že odvolává své prohlášení o odchodu z redakce;
- účastní se mezinárodní konference socialistických novinářů v Bruselu; informuje o založení organizace socialistických novinářů v Rusku.
25. října
(7. listopadu) Lenin referuje na zasedání mezinárodního socialistického byra v Bruselu o roztržce v holandské Sociálně demokratické dělnické straně.
26. října
(8. listopadu) Lenin se účastní zasedání meziparlamentní komise při mezinárodním socialistickém byru.
- Po 26. říjnu
(8. listopadu) Lenin se vrací z Bruselu do Paříže.
31. října
(13. listopadu) Leninův článek Car proti finskému lidu vychází jako úvodník v 9. čísle listu Social-demokrat.
- V říjnu V dopise skupině posluchačů školy na Capri sděluje, že od nich dostal dva dopisy o tom, že „ve škole začíná docházet k rozkolu“, a schvaluje, že provedli „jasnou diferenciaci“ mezi částí posluchačů a bogdanovci; posluchačům, kteří se od otzovistů odtrhli, dává mnoho konkrétních rad a pokynů.
- Nejdříve v říjnu Lenin dává hospodářské komisi bolševického ústředí písemné pokyny k sestavení zprávy za červen až září 1909.
- Nejdříve v říjnu
1909 a nejpозději
v dubnu 1911 Lenin čte Plechanovovu knihu N. G. Černyševskij a Stěklovovu knihu N. G. Černyševskij, jeho život a působnost (1828—1889) a dělá si v nich poznámky.
1. (14.) listopadu Lenin společně s I. F. Dubrovinským a dalšími členy ústředního výboru posílá zahraničnímu byru ÚV SDDSR prohlášení, že se musí svolat v nejbližší době plenární zasedání ústředního výboru.
3. (16.) listopadu Lenin se setkává s N. J. Vilonovem, který přijel do Paříže po rozkolu ve škole na Capri;

v dopise Gorkému píše o svém rozhovoru s N. J. Vilonovem a s hlubokou vděčností mu sděluje, že svým uměleckým talentem dělnickému hnutí nesmírně prospěl.

- Po 3. (16.) listopadu* V dopise vysvětluje M. Gorkému, že jeho názory na příčiny a povahu roztržky mezi bolševiky a otzovisty-bohostrůjci jsou nesprávné, a píše, že podstatou roztržky jsou rozdílné názory „na celou současnou situaci (a ovšem i na marxismus)“.
- Před 13. (26.) listopadem* Lenin píše osnovu referátu Ideologie kontrarevolučního liberalismu (Úspěch sborníku Věchi a jeho společenský význam).
- 13. (26.) listopadu* Lenin přednáší veřejný referát Ideologie kontrarevolučního liberalismu (Úspěch sborníku Věchi a jeho společenský význam).
- 19. listopadu (2. prosince)* V dopise I. I. Skvorcovovi-Stěpanovovi stručně charakterizuje situaci ve straně; poukazuje na nutnost nového náporu celého demokratického tábora proti carismu a rozebírá v souvislosti s tím otázku, jakými cestami půjde ruská revoluce a jakou úlohu v ní sehraje rolnictvo.
- 20. nebo 21. listopadu (3. nebo 4. prosince)* V dopise M. I. Uljanovové píše Lenin o nehorázném výmyslu zahraničního a ruského buržoazního tisku o vyloučení M. Gorkého ze sociálně demokratické strany; ptá se na členy rodiny; sděluje, že studuje v knihovně, a prosí, aby mu poslali jeho knihy, které zůstaly v Rusku, „když ne všechny, tedy aspoň to, co je tam od Marxe a Engelse a nejlepších klasiků“.
- 21. listopadu (4. prosince)* Lenin podává zprávu o jedenáctém zasedání mezinárodního socialistického byra na řádné schůzi II. pařížské skupiny pro spolupráci s SDDSR.
- 24.—25. listopadu (7.—8. prosince)* Lenin píše M. A. Uljanovové, že dostal dopis od ní a M. I. Uljanovové, a prosí M. I. Uljanovovou, aby mu obstarala novou moskevskou zemědělskou statistickou ročenku za léta 1907—1909.

24. prosince Leninovy články *Poslední slovo ruského liberalismu* a *Jedenácté zasedání mezinárodního socialistického byra* vycházejí v 10. čísle listu *Social-demokrat*.
(6. ledna 1910)

V druhé polovině prosince Lenin přednáší druhé skupině posluchačů školy na Capri, kteří přijeli do Paříže, referáty O současné situaci a Stolypinova agrární politika.

Koncem prosince Lenin píše noticku O skupině Vperjod; sděluje v dopise M. I. Uljanovové, že při návratu z Juvisi (městečko nedaleko Paříže, kam se jezdil dívat na lety letadel) mu automobil vrazil do jeho jízdního kola a rozbil ho („já jsem stačil seskočit“).

Koncem prosince Lenin rediguje článek F. M. Kojgena (Ionova) — *před 6. lednem* Je možná jednota strany?
1910

V druhé polovině roku 1909 Lenin se účastní jednání komise pro spolupráci se sociálně demokratickou frakcí v dumě.

1910

2.—23. ledna Lenin se účastní jednání plenárního zasedání ústředního výboru SDDSR v Paříži; předkládá návrh rezoluce O situaci ve straně, v níž se odsuzuje likvidátorství a oत्वovismus; je zvolen plénem do redakce ústředního orgánu *Social-demokrat* a zástupcem SDDSR v mezinárodním socialistickém byru.
(15. ledna až 5. února)

9. (22.) ledna Lenin píše německy odpověď na dopis neznámého adresáta, v níž sděluje, že je příliš zaměstnán a nemůže proto napsat žádaný stručný přehled dějin ruského sociálně demokratického hnutí, odkazuje na příslušnou literaturu o této otázce a uvádí, že v SDDSR existují dva směry — bolševici a menševici — a že Trockij zastává centristické stanovisko.

17.—18. (30. až 31.) ledna Lenin v dopise M. I. Uljanovové sděluje, že má poslední dobou velmi mnoho práce, a děkuje jí za zaslání údajů moskevské městské statistiky.

Koncem ledna Na zasedání redakce ústředního orgánu Lenin pro-

testuje proti tomu, aby byl v listu Social-demokrat uveřejněn Martovův likvidátorský článek Na správné cestě.

4. (17.) února Lenin píše dopis D. I. Uljanovovi, v němž sděluje, že šachovou úlohu, kterou mu bratr poslal, vyřešil snadno, a posílá mu k vyřešení zajímavou partii; ptá se na jeho zdraví.

9. (22.) února Společně s jinými členy ústředního výboru SDDSR a redakce ústředního orgánu podepisuje Lenin blahopřejný dopis A. Bebelovi k jeho sedmdesátinám.

Před 13. (26.) únorem Lenin koriguje překlad článku R. Luxemburgové „August Bebel“, pořízený N. K. Krupskou;

upravuje text rezoluce o vydávání neperiodického diskusního sborníku, projednávané na zasedání redakce ústředního orgánu Social-demokrat.

13. (26.) února Leninův článek K jednotě, v němž se hodnotí usnesení lednového plenárního zasedání ÚV SDDSR, vychází v 11. čísle listu Social-demokrat.

V únoru — začátkem března V Konceptu dopisu držitelům (Kautskému, Mehringovi, Zetkinové) Lenin zaznamenává nejdůležitější etapy a epizody vnitrostranického boje v letech 1906—1909, popisuje, jak se ke sjednocení strany stavěli bolševici a menševici, a uvádí podmínky, za nichž je možná spolupráce s menševiky.

4. nebo 5. (17. nebo 18.) března Lenin píše dopis zahraničnímu byru ústředního výboru, v němž oznamuje, že carská vláda požádala Belgii o vydání jakéhosi Gaivase, který je obviňován, že se v Rusku dopustil expropriace, a žádá zahraniční byro ÚV a vedení všech pařížských skupin pro spolupráci s SDDSR, aby okamžitě sehnaly informace o politickém charakteru Gaivasovy činnosti. Leninův dopis vyšel jako leták zahraničního byra ÚV 5. (18.) března.

5. (18.) března Lenin podepisuje návrh dohody o účasti bolševického orgánu Proletarij při vydávání listu Zvězda.

6. (19.) března V 1. čísle přílohy Diskussionnyj listok vychází první část Leninovy stati Poznámky publicisty: O „platformě“ stoupenců a obhájců otzovismu.
7. (20.) března Na schůzi II. pařížské skupiny pro spolupráci s SDDSR při projednávání referátu o plenárním zasedání ústředního výboru se Lenin staví za sjednocení s menševiky stoupenci zachování ilegální strany (plechanovovci).
8. (21.) března Lenin píše ve francouzštině dopis tajemníkovi mezinárodního socialistického byra C. Huysmansovi, v němž sděluje, že o Gaivasovi nemá žádné informace, a slibuje, že jakmile něco zjistí, oznámí to jeho advokátovi.
11. (24.) března Lenin píše článek Likvidátorský Golos proti straně.
14. (27.) března Lenin informuje dopisem N. J. Vilonova o společném boji bolševiků a menševiků stoupenců zachování ilegální strany proti likvidátorům, píše, že je zapotřebí zesílit agitaci, aby plechanovovci vystoupili z likvidátorských (golosovských) skupin a aby v zahraničním byru ÚV byl golosovec nahrazen plechanovovcem.
15. (28.) března Lenin píše dopis J. Tyszkovi a oznamuje mu, že od něho dostal články R. Luxemburgové; rozhodně protestuje, aby byl A. Warski v redakci ústředního orgánu nahrazen jiným zástupcem polské sociální demokracie.
16. (29.) března V dopise G. V. Plechanovovi vyslovuje Lenin souhlas s jeho myšlenkou, že je nutné semknout všechny sociálně demokratické síly pro boj proti likvidátorství a otzovismu, a navrhuje Plechanovovi schůzku, na níž by prohodili situaci ve straně.
23. března Lenin posílá zahraničnímu byru ÚV SDDSR oznámení o konfliktech v redakci ústředního orgánu;
(5. dubna)
- Leninovy články Likvidátorský Golos proti straně (Odpověď listu Golos social-demokrata) a Za co

bojovat? vycházejí ve 12. čísle listu Social-demokrat.

25. března
(7. dubna) Lenin píše dopis N. J. Vilonovovi, v němž oznamuje, že mu posílá do Davosu rezoluci skupiny pařížských menševiků stoupenců zachování ilegální strany, a zdůrazňuje, že je krajně důležité, aby se tamní menševici stoupenci zachování ilegální strany „tak či onak sjednotili a otevřeně vystoupili“.
- Před*
27. březnem
(9. dubnem) Na uzavřeném zasedání II. pařížské skupiny pro spolupráci s SDDSR předkládá Lenin rezoluci o vyloučení tří menševiků-likvidátorů, kteří odmítli vstoupit do ruského kolegia ústředního výboru. Leninova rezoluce byla schválena.
28. března
(10. dubna) Lenin podepisuje dopis hlavnímu vedení polské sociální demokracie, v němž se odsuzuje kolísavý postoj jejích představitelů v boji proti likvidátorům v zahraničním byru ÚV.
29. března
(11. dubna) Lenin odpovídá na dopis M. Gorkého o sjednocení strany a hodnotí lednové plenární zasedání ÚV SDDSR.
9. (22.) dubna Lenin podepisuje potvrzení, že přijal od A. I. Ljubimova v úplném pořádku zprávu o hospodaření rozšířené redakce listu Proletarij za dobu od 1. (14.) června 1909 do 27. ledna (9. února) 1910.
17. (30.) dubna V dopise M. M. Zolinové Lenin sděluje, že byly podniknuty kroky k získání stranické podpory na léčení N. J. Vilonova, a radí Vilonovovi, aby zůstal v Davosu, dokud se zcela neuzdraví.
19. dubna
(2. května) V dopise A. I. Uljanovové-Jelizarovové Lenin informuje o své práci a o ubohém postavení ruských emigrantů.
- Před*
26. dubnem
(9. květnem) Lenin píše zprávu ústřednímu výboru SDDSR o situaci v redakci ústředního orgánu, o protistranickém postupu likvidátorské části redakce a trvá na tom, aby likvidátoři byli nahrazeni menševiky stoupenci zachování ilegální strany.

26. dubna
(9. května) Leninovy články Zásah proti Finsku, Strach o armádu, Sjednocení strany v zahraničí a Jedna z pře-kážek jednoty strany vycházejí v 13. čísle listu So-cial-demokrat.
25. května
(7. června) V 2. čísle přílohy Diskussionnyj listok je uveřejněna druhá část Leninovy stati Poznámky publicisty: „Sjednocovací krize“ v naší straně.
15. (28.) června Lenin odjíždí z Paříže na Capri k M. Gorkému.
18. června
(1. července) Cestou na Capri píše Lenin z Neapole dopis M. A. Uljanovové.
- 18.—30. června Lenin pobývá na Capri u M. Gorkého.
(1.—13. července)
1. (14.) července Lenin odjíždí z Capri.
7. (20.) července Lenin informuje dopisem J. Tyszku o kritické situaci v ruské části ÚV SDDSR, která nastala po zatčení tří jeho bolševických členů, a žádá, aby byl do Ruska vyslán polský člen ústředního výboru a J. S. Hanecki, svoláno ruské kolegium ÚV a podniknuty kroky k odstranění vzniklé situace.
9. nebo 10.
července až 10.
srpna (22. nebo
23. července až
23. srpna) Lenin je s N. K. Krupskou a její matkou ve fran-couzském přímořském městečku Pornic na pobřeží Biskajského zálivu.
19. července
(1. srpna) Lenin píše dopis D. M. Kotljarenkovi do Paříže a žádá ho, aby objednal pro redakci Proletarije Zpravu frakce svobody lidu ze 3. zasedání Státní dumy a knihu Památce N. G. Černyševského; upo-zorňuje, že je neopatrné posílat zpravu SDDSR na VIII. mezinárodní socialistický kongres II. interna-cionály do Kodaně jako obyčejný dopis, a zajímá se, jak to vypadá s vydáním přílohy k této zprávě.
20. července
(2. srpna) Lenin píše A. I. Ljubimovovi a oznamuje, že dostal dopis od tajemníka zahraničního byra ÚV o jednání

- s C. Huysmansem ohledně příprav na kongres; informuje ho o vydáních na cestu do Kodaně.
- Před*
23. červencem
(5. srpnem)
- Lenin rediguje zprávu V. Mgeladzeho (Triy), která měla být odeslána jako příloha ke zprávě SDDSR kodaňskému kongresu.
- Před*
26. červencem
(8. srpnem)
- V dopise D. M. Kotljarenkovi zdůrazňuje, že je nutné, aby zpráva SDDSR kodaňskému kongresu vyšla ve francouzštině k 23. 8. (podle nového kalendáře).
26. července
(8. srpna)
- Lenin píše D. M. Kotljarenkovi, aby mu poslal korekturu zprávy SDDSR kodaňskému kongresu;
- v dopise M. V. Kobeckému sděluje, že by chtěl využít cestu na kongres k tomu, aby si v kodaňské knihovně prostudoval literaturu o zemědělství v Dánsku.
- Mezi*
26. červencem
a 13. srpnem
(8. a 26. srpnem)
- Lenin píše dopis M. V. Kobeckému a děkuje mu za informace o kodaňské knihovně a za nabídnutou pomoc;
- v druhém dopise mu oznamuje, že přijede do Kodaně společně s N. K. Krupskou a její matkou, a prosí, aby mu pronajal jeden nebo dva laciné pokojíky.
28. července
(10. srpna)
- Lenin sděluje v dopise C. Huysmansovi, že udělal všechno pro to, aby zpráva SDDSR pro VIII. mezinárodní socialistický kongres byla vydána včas a odeslána před zahájením kongresu.
- Nejdříve*
28. července
(10. srpna)
- Lenin píše D. M. Kotljarenkovi, že ještě nedostal sloupcovou korekturu zprávy SDDSR pro kodaňský kongres, a žádá ho, aby mu ji poslal.
- V červenci*
- Leninův článek Jubilejnímu číslu listu Zihņa vychází ve 100. čísle listu Zihņa, orgánu lotyšské sociální demokracie.
- Před 13.*
(26.) srpnem
- Lenin se v Paříži setkává s G. V. Plechanovem.

13. (26.) srpna Lenin přijíždí do Kodaně na VIII. kongres II. internacionály; účastní se zasedání mezinárodního socialistického byra, v průběhu zasedání si dělá poznámky o jednání byra i kongresu.
- Nejdřív 13. (26.) srpna* Lenin si dělá poznámky do textu belgické rezoluce o družstvech.
- Nejdřív 13. (26.) srpna a nejpозději 21. srpna (3. září)* Lenin píše krátký vzkaz M. V. Kobeckému; přikládá dvě propustky na zasedání kodaňského kongresu a prosí, aby jednu z nich vyplnil na jméno I. Armandové.
- Nejpозději 15. (28.) srpna* Lenin vepisuje jméno G. V. Plechanova do prozatímního průkazu vydaného Plechanovovi jako zástupci SDDSR na kodaňském kongresu II. internacionály.
- 15.—21. srpna (28. srpna až 3. září)* Lenin se účastní jednání kodaňského kongresu II. internacionály.
- Mezi 15. a 21. srpnem (28. srpnem a 3. zářím)* Lenin svolává poradu s levicovými sociálními demokraty v II. internacionále o sjednocení revolučních sil v mezinárodním dělnickém hnutí; radí se s G. V. Plechanovem, N. G. Poletajevem a I. P. Pokrovským o založení listu Rabočaja gazeta a Zvězda.
16. (29.) srpna Lenin se účastní porady zástupců národních sekcí kodaňského kongresu, na jejímž programu byly dva body: 1. kontrola mandátů a 2. jmenování komisí.
- 16.—19. srpna (29. srpna až 1. září)* Lenin se podílí na jednání družstevní komise kongresu a rovněž její subkomise; vypracovává návrh rezoluce o družstvech a podává pozměňovací návrhy k rezoluci družstevní komise kongresu.
20. srpna (2. září) Lenin informuje mezinárodní socialistické byro, že podle usnesení lednového plenárního zasedání ÚV SDDSR z roku 1910 je zástupcem SDDSR v tom-

to byru kromě V. I. Lenina i G. V. Plechanov;

společně s G. V. Plechanovem a A. Warským odesílá představenstvu Sociálně demokratické strany Německa protest proti pomlouvačnému článku L. Trockého o situaci v SDDSR, uveřejněnému v listu Vorwärts 28. srpna 1910.

21. srpna
(3. září) Lenin společně se skupinou marxistických delegátů kodaňského kongresu podepisuje pozdrav pracovníci bulharského dělnického hnutí T. Kirkovové.
- Po 21. srpnu
(3. září) Lenin čte článek o kodaňském mezinárodním socialistickém kongresu, otištěný v 204. čísle listu Leipziger Volkszeitung 3. září 1910, a dělá si na něm poznámky.
22. srpna
(4. září) Lenin píše dopis M. A. Uljanovové; sděluje, že jednání kodaňského kongresu skončilo, a domlouvá s ní setkání ve Stockholmu.
30. srpna
(12. září) Leninův článek O frakci „vperjodovců“ vychází v listu Social-demokrat, č. 15/16.
30. srpna až
12. září
(12.—25. září) Lenin je ve Stockholmu, kam za ním přijíždí jeho matka a sestra M. I. Uljanovová; na schůzích sociálně demokratických skupin přednáší referáty O mezinárodním socialistickém kongresu v Kodani a O situaci ve straně; ve stockholmské knihovně studuje literaturu o otázkách družstevnictví v zemědělství.
2. (15.) září Lenin vypisuje žádanky na knihy z kodaňské knihovny týkající se zemědělské výroby v Dánsku.
3. (16.) září V dopise M. V. Kobeckému ze Stockholmu Lenin sděluje, že přijede do Kodaně 26. září, a prosí ho, aby mohl téhož dne večer veřejně nebo na stranické půdě referovat o kodaňském kongresu.
- Před 11. (24.)
zářím Lenin si dělá výpisky ze statistických prací o zemědělství v Německu a vypočítává si údaje pro článek Kapitalistický systém současného zemědělství.

- Po 11. Lenin píše článek Kapitalistický systém současného
(24.) září zemědělství.
13. (26.) září Lenin v Kodani referuje o VIII. mezinárodním
socialistickém kongresu II. internacionály.
15. (28.) září Lenin se vrací do Paříže.
17. (30.) září V dopise K. Radkovi Lenin sděluje, že chce napsat
článek proti Martovovi a Trockému jako odpověď na
pomlouvačné výmysly v jejich posledních článcích
o ruském revolučním hnutí. (K této otázce napsal
Lenin stať Historický význam vnitrostranického boje
v Rusku.)
20. září Lenin se účastní schůze II. pařížské skupiny pro
(3. října) spolupráci s SDDSR, na které se projednává otázka
vydávání listu Rabočaja gazeta, a v průběhu diskuse
si dělá poznámky.
21. září Lenin píše dopis zástupci bolševiků v zahraničním
(4. října) byru ŮV N. A. Semaškovi a navrhuje mu schůzku,
kde by projednali urychlené svolání schůze bolševiků,
aby se vyřešila otázka vydávání listu Rabočaja gazeta.
22. září Lenin sděluje v dopise I. P. Pokrovskému, že tajem-
(5. října) ník mezinárodního socialistického byra C. Huysmans
žádá o zaslání seznamu sociálně demokratických
poslanců v III. státní dumě, kteří se připojili k mezi-
parlamentní komisi při mezinárodním socialistickém
byru; žádá ho, aby Huysmansovi sdělil adresu ta-
jemníka sociálně demokratické frakce v dumě.
23. nebo 24. září Na dopise J. Marchlewského si Lenin načrtává osnovu
(6. nebo 7. října) doplňků k jeho článku proti Martovovi.
24. září V dopise J. Marchlewskému Lenin oznamuje, že
(7. října) „napsal už asi polovinu velkého článku proti Marto-
vovi a Trockému společně“ (stať Historický význam
vnitrostranického boje v Rusku); sděluje mu svůj
úmysl napsat knihu nebo brožuru o ruském proleta-
riátu v revoluci, který pojal při studiu statistiky
o stávkách v letech 1905—1908; navrhuje adresátovi

- doplňky k jeho článku, v nichž ostře kritizuje Martovovo zkrusování historické úlohy proletariátu v revoluci v roce 1905.
- Po 24. září (7. říjnu)* Lenin píše článek proti pomlouvačným výmyslům Trockého o ruské revoluci;
- v dopise sděluje K. Kautskému, že mu odesílá článek proti Trockému.
- 25. září (8. října)* V 17. čísle listu Social-demokrat vycházejí Leninovy články Družstevní otázka na mezinárodním socialistickém kongresu v Kodani a Jak někteří sociální demokraté seznamují internacionálu se situací v SDDSR.
- 26. září (9. října)* Lenin v dopise K. Radkovi sděluje, že má hotovou asi polovinu stati Historický význam vnitrostranického boje v Rusku, a ptá se, dá-li se tento článek nebo několik fejetonů na toto téma uveřejnit v listu Leipziger Volkszeitung.
- V září až listopadu* Lenin jedná s I. I. Skvorcovem-Stěpanovem a V. V. Vorovským o vydávání legálního bolševického časopisu Mysl v Moskvě; časopis začal vycházet v prosinci 1910.
- Koncem září až v listopadu* Lenin pracuje na statistice stávek v Rusku v letech 1905—1908; studuje knihy Statistika stávek dělníků v továrnách a závodech za rok 1905 a Statistika stávek dělníků v továrnách a závodech za tři léta 1905—1908, zpracované D. J. Varzarem, dělá si v nich poznámky a výpočty;
- píše stať Historický význam vnitrostranického boje v Rusku (uveřejněna v 3. čísle přílohy Diskussionnyj listok z roku 1911) a O statistice stávek v Rusku (uveřejněna v prvním a druhém čísle časopisu Mysl v prosinci 1910 a lednu 1911).
- V září 1910 až v roce 1913* Lenin si pořizuje výpisky z knih o ruské, německé a uherské zemědělské statistice a o statistice stávek v Rusku.

1. (14.) října V dopise G. L. Šklovskému formuluje Lenin stanovisko bolševiků k menševikům-plechanovcům; sděluje, že jednal s G. V. Plechanovem o vydávání populárního listu a že má v úmyslu podniknout cestu po švýcarských městech a přitom přednášet.
13. (26.) října Lenin podepisuje a odesílá zahraničnímu byru ÚV dopis, v kterém je podpořena žádost N. G. Poletaja o zaslání peněz na vydávání listu sociálně demokratické frakce v dumě a v němž se sděluje, že bolševici souhlasí, aby se na tento účel vyčlenilo 1000 rublů.
- Před 15.
(28.) říjnem Lenin mluví na schůzi bolševiků v Paříži o vydávání listu Rabočaja gazeta společně s plechanovci.
24. října
(6. listopadu) Lenin píše francouzsky dopis C. Huysmansovi a prosí ho, aby mu zaslal po jednom výtisku zpráv jednotlivých stran na kodaňském kongresu, aby se mohly dát do oběhu v Rusku.
25. října
(7. listopadu) Na zasedání redakce ústředního orgánu trvá Lenin na tom, aby v listu Social-demokrat byl uveřejněn článek D. Blagojeva namířený proti Trockému. Vzhledem k protistranickému jednání Martova a Dana odchází Lenin ze schůze. V prohlášení předsedajícímu na schůzi redakce ústředního orgánu Lenin vysvětluje, že příčinou jeho odchodu byl Martovův protistranický pomlouvačný projev na podporu otzovistů.
26. října
(8. listopadu) Lenin píše dopis V. D. Bončovi-Brujevičovi, sděluje, že dostal zprávu, jak pokračují přípravy k vydávání nového legálního orgánu — listu Zvězda — v Petrohradě, a trvá na tom, aby v něm vycházely všechny materiály posílané ze zahraničí; prosí, aby byl častěji a podrobněji informován, jak pokračují přípravy k vydávání listu.
28. října
(10. listopadu) V dopise V. D. Bončovi-Brujevičovi vyslovuje znepokojení, že se vydávání listu Zvězda zdrželo; dává pokyny týkající se složení redakce a žádá o pomoc při přípravách k vydávání časopisu Mysl.

Před Lenin píše článek Oznámení o vydávání listu Rabo-
30. říjmem čaja gazeta.
(12. listopadem)

20. října Leninův článek Poučení z revoluce vychází jako
(12. listopadu) úvodník v 1. čísle listu Rabočaja gazeta.

O B S A H

Předmluva

7—22

1909

***PORADA ROZŠÍŘENÉ REDAKCE LISTU
PROLETARIJ**

8.—17. (21.—30.) června 1909 23—65

- *1. Zpráva o poradě rozšířené redakce listu
Proletarij 25
- *2. Diskusní příspěvky při projednávání rezoluce
o agitaci pro samostatný bolševický sjezd nebo
bolševickou konferenci *8. (21.) června* 34
 - 1 35
 - 2 35
- *3. Příspěvek k diskusi o otzovismu a ultimatismu
9. (22.) června 36
- *4. Příspěvek k diskusi o stranické škole na Capri
10. (23.) června 38
- *5. Příspěvek k diskusi o úkolech bolševiků ve
straně *11. (24.) června* 40
- *6. Příspěvek k diskusi o jednotě frakce *12. (25.)
června* 42
- *7. První příspěvek k diskusi o úkolech bolševiků
vzhledem k činnosti v dumě *12. (25.) června* 43
- *8. Druhý příspěvek k diskusi o úkolech bolševiků
vzhledem k činnosti v dumě a návrh rezoluce
13. (26.) června 45
- *9. Doplnovací návrh k rezoluci O vztahu k činnosti
v dumě jako jedné z oblastí stranické práce 49

* Hvězdičkou jsou označeny titulky Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS.

*10. Příspěvek k diskusi o stranickém tisku 15. (28.) <i>června</i>	50
*11. Příspěvek k diskusi o uveřejňování filozofických statí v ústředním orgánu 15. (28.) <i>června</i>	51
*12. Návrh na přidělení finančních prostředků pro list frakce v dumě 16. (29.) <i>června</i>	52
*13. Diskusní příspěvky a návrhy při jednání o reorganizaci bolševického ústředí 17. (30.) <i>června</i>	53
1	53
2	53
3	53
4	54
*14. Rezoluce porady rozšířené redakce listu Proletarij	55
1. O otzovismu a ultimatismu	55
2. Úkoly bolševiků ve straně	59
3. O agitaci pro samostatný bolševický sjezd nebo bolševickou konferenci	61
4. O stranické škole zřizované v zahraničí v NN	63
5. O odtržení soudruha Maximova	64
LIKVIDACE LIKVIDÁTORSTVÍ	65—73
CAR JEDE DO EVROPY A NĚKOLIK POSLANCŮ ČERNOSOTŇOVSKÉ DUMY DO ANGLIE	74—79
*K DOPISU M. LJADOVA REDAKCI LISTU PROLETARIJ	80
USVĚDČENÍ LIKVIDÁTOŘI	81—88
*NA OKRAJ OTEVŘENÉHO DOPISU VÝKONNÉ KOMISE MOSKEVSKÉHO OKRUHOVÉHO VÝBORU	89
K VOLBÁM V PETROHRADĚ (<i>Noticka</i>)	90—95
O FRAKCI STOUPENCŮ OTZOVISMU A BOHOSTRUJCOVSTVÍ	96—129
I	96
II	100

III	105
IV	111
V	117
VI	123
VII	127
ZNOVU O STRANICKOSTI A NESTRANICKOSTI	130—132
ROZHOVOR S PETROHRADSKÝMI BOLŠEVIKY	133—144
*POZNÁMKA K ČLÁNKU PETROHRADSKÉ VOLBY	145
*NÁVRH REZOLUCE O UPEVNĚNÍ STRANY A JEJÍ JEDNOTY	146
*PŘÍSPĚVEK K DISKUSI O ROZTRŽCE V HOLANDESKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ DĚLNICKÉ STRANĚ PRONESENÝ NA ZASEDÁNÍ MEZINÁRODNÍHO SOCIA- LISTICKÉHO BYRA 25. října (7. listopadu) 1909	147
CAR PROTI FINSKÉMU LIDU	148—151
OSTUDNÉ FIASKO	152—154
NĚKTERÉ PRAMENY DNEŠNÍ IDEOVÉ ROZTRŽTĚNOSTI	155—162
METODY LIKVIDÁTORŮ A STRANICKÉ ÚKOLY BOLŠEVIKŮ	163—170
GOLOS SOCIAL-DEMOKRATA A ČEREVANIN	171—173
VÝMYSL BURŽOAZNÍHO TISKU O VYLOUČENÍ GORKÉHO	174
IDEOVÝ ROZKLAD A NEJEDNOTNOST V RUSKÉ SOCIÁLNÍ DEMOKRACII	175—177

KOMENTÁŘ K NÁVRHU HLAVNÍCH
ZÁSAD ZÁKONA O OSMIHODINOVÉM
PRACOVNÍM DNU 178—185

O SBORNÍKU VĚCHI 186—196

I 189

II 191

POSLEDNÍ SLOVO RUSKÉHO
LIBERALISMU 197—204

JEDENÁCTĚ ZASEDÁNÍ MEZINÁRODNÍHO
SOCIALISTICKÉHO BYRA 205—210

*O SKUPINĚ VPERJOD. *Konspekt* 211—212

1910

K JEDNOTĚ 213—221

LIKVIDÁTORSKÝ GOLOS PROTI
STRANĚ (ODPOVĚĎ LISTU GOLOS
SOCIAL-DEMOKRATA) 222—230

ZA CO BOJOVAT? 231—236

ZÁSAH PROTI FINSKU 237—241

STRACH O ARMÁDU 242—250

SJEDNOCENÍ STRANY V ZAHRANIČÍ 251—254

JEDNA Z PŘEKÁŽEK JEDNOTY STRANY 255—257

POZNÁMKY PUBLICISTY 259—324

I. O „platformě“ stoupců a obhájců otzovismu 261

II. „Sjednocovací krize“ v naší straně 271

1. Dva názory na sjednocení 273

2. „Boj na dvou frontách“ a překonávání
úchylek 279

3. Podmínky pro sjednocení a kroužkařská
diplomacie 283

4. První článek rezoluce O situaci ve straně	291
5. Význam rezolucí z prosince 1908 a vztah likvidátorů k těmto rezolucím	296
6. O skupině nezávislých legalistů	303
7. Menševismus obhajující zachování ilegální strany a jeho hodnocení	316
8. Závěr. O platformě bolševiků	323
 JUBILEJNÍMU ČÍSLU LISTU ZIHŇA	 325—329
 *NÁVRH REZOLUCE O DRUŽSTVECH PŘEDLOŽENÝ RUSKOU SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKOU DELEGACÍ NA KONGRESU V KODANI	 330—331
 O FRAKCI „VPERJODOVCŮ“	 332—338
 KAPITALISTICKÝ SYSTÉM SOUČASNÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ	 339—365
Část první	343
I. Celkový obraz ekonomického systému současného zemědělství	345
II. Čím je ve skutečnosti většina současných zemědělských „hospodářství“ (Proletářská „hospodářství“)	351
III. Rolnická hospodářství za kapitalismu	355
IV. Práce žen a dětí v zemědělství	359
V. Plýtvání prací v malovýrobě	359
VI. Kapitalistický charakter používání strojů v současném zemědělství	359
VII. Nízká produktivita práce v malovýrobě a nadměrná práce	360
 DRUŽSTEVNÍ OTÁZKA NA MEZINÁRODNÍM SOCIALISTICKÉM KONGRESU V KODANI	 366—374
 JAK NĚKTEŘÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ SEZNAMUJÍ INTERNACIONÁLU SE SITUACÍ V SDDSR	 375—377

HISTORICKÝ VÝZNAM VNITROSTRANICKÉHO BOJE V RUSKU	378—395
I	378
II	383
III	388
IV	391
O STATISTICE STÁVEK V RUSKU	397—426
I	399
II	413
OZNÁMENÍ O VYDÁVÁNÍ LISTU RABOČAJA GAZETA	429—435
POUČENÍ Z REVOLUCE	436—444
PŘÍPRAVNÉ MATERIÁLY	
Osnova referátu Ideologie kontrarevolučního liberalismu (Úspěch sborníku Věchi a jeho společenský význam)	447
Osnova referátu Mezinárodní socialistický kongres v Kodani a jeho význam	448
Seznam dosud nenalezených Leninových prací (červen 1909—říjen 1910)	451—458
Seznam publikací a dokumentů, na jejichž redigování se V. I. Lenin podílel	459—461
Poznámky	462—521
Seznam literatury, kterou V. I. Lenin cituje nebo o níž se zmiňuje	522—569
Jmenný rejstřík	570—621
Životopisná data	622—642

V. I. L E N I N

S E B R A N Ě S P I S Y

19

Podle 5. ruského vydání V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij, tom 19, Politizdat, Moskva 1976, připraveného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, přeložil kolektiv překladatelů. Kontrolní redaktorka Marie Vondrášková. Odpovědná redaktorka Marie Husáková. Obálka, vazba a grafická úprava Milan Hegar. Výtvarný redaktor František Kraus. Technická redaktorka Jaroslava Lorenzová. Vydání II. Praha 1984. Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 5329. publikaci. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. Náklad 1—30 000. AA 33,35 (text 32,90. ilustrace 0,45), VA 34,12. Tematická skupina 00/3. Cena brož. výt. 11,70 Kčs, váz. výt. 17,— Kčs.

73 202-21-8.5

25-119-84 Kčs 17,—